

ॐ

వేదములు

విచారణ

కాలామ్మతము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుంక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాశిష్ఠి మహర్షి

గురు శిక్షప్తి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాజీ

గురు గోతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి పరమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాకవి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమృత చంద్రదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మృణాలస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర భరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

నన్ను “నేను” చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010005567

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals Newspapers Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject:

Language:

Scanning Centre:

Presentations and Report
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) | [Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click [Here](#) to know More about DLI ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది ఐలిప్పులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీరస్తు కాలామృతము

సర్వాభ్యానాం ప్రతాత్పర్యసహితము

చెన్నపురి :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారి వేలకటితము.

All Rights Reserved.]

1958

[Price Rs. 3-0-0

విషయసూచిక

శ్లో. విషయము.

- 1 ఇష్టదేవతాపార్థన
- 2 తిథివారాధిపతులు
- 3 నక్షత్రాధిపతులు
- 4 నక్షత్రములకు ఊపాదిసంజ్ఞలు
- 5 గ్రహములక్రమసౌమ్య
పురుషస్త్రీవపుంసక సంజ్ఞా జాతి
నిర్ణయము [ములు
- 6 చంద్రుని పూర్ణత్వక్షీణత్వఫల
- 7 ప్రథమగజోదర్శనవిషయము
- 12 గర్భాధానవిషయము
- 13 ఋతుకాలనిర్ణయము
- 14 పుంసవనకాలము
- 15 స్త్రీమంతకాలము
- 16 జాతకర్తకాలము
- 17 నామకరణకాలము
- 18 అన్నప్రాశనకాలము
- 20 కేశఖండనవిషయము
- 21 కర్ణవేధవిషయము
- 22 చౌళకాలము
- 23 అంకురార్పణకాలము
- 24 గ్రహోచ్చనీచమూలత్రికోణ
నిర్ణయము
- 25 ఉపనయనయోగ్యకాలము
- 26 వేదాధిపతులనిర్ణయము

శ్లో. విషయము.

- 35 షడ్జన్మనక్షత్రస్వరూపము
- 36 జన్మనక్షత్రమున జేయదగిన
కార్యములు
- 38 అక్షరాభ్యాసకాలము
- 39 విద్యారంభవిషయము
- 40 ఆనధ్యయనవిషయము
- 44 వేదవ్రతగోదానవ్రతములకాల
నిర్ణయము
- 45 సమావర్తనకాలము
- 46 వివాహప్రకరణము
- 56 చంద్రగురుశుక్రలకు వృద్ధత్వ
బాలత్వనిర్ణయము
- 58 త్రిజ్యేష్ఠస్వరూపము
- 62 వివాహయోగ్యయోగ్య
సంబంధములు
- 67 మేషాదిరాశ్యాధిపతులు
- 77 కుజాష్టమభృగువట్కదోషము
- 85 కాలహోరాస్వరూపము
- 86 ఖర్చురచక్రలక్షణము
- 90 పంచశలాకచక్రలక్షణము
- 91 విషనాడీదోషము [సంపత్తి
- 97 వివాహాది లగ్నములకు గ్రహ
- 103 వివాహాలగ్నమునకు దోషాప
వాదము

శ్లో. విషయము.

- 107 నాదీకూటలక్షణము
108 రాశికూటము
109 గ్రహాదుత్రైవిధములు
110 యోనికూటము
111 స్త్రీకూటకూటము
112 గణకూటము
113 మాహేంద్రకూటము
114 వశ్యకర్మ
115 దినకూటము
116 కజ్జికూటము
117 బ్రాహ్మణాదులకు తత్త్వవిశ్లేష
విశేషములు
118 శ్రావణాదులకు కాలము
119 కాలము
120 రాజకుమారుల ఛారికాబంధన
కాలము
121 నూతనవధూ గృహప్రవేశ కాల
ము
122 నిషేకకాలనిర్ణయము
123 నూతనవస్త్ర భూషణ ధారణ
నిర్ణయము
124 ద్వాదశలగ్నములకు ఘటికా
ప్రమాణనిర్ణయము
125 యాత్రాపక్షరణము
126 వారశూలక్షత్రశూలము
127 పరిభూదండచక్రలక్షణము
128 వక్షత్రరాసులకు ద్విగారనిర్ణ
యము

శ్లో. విషయము.

- 129 ద్వాదశలగ్నములయందలి
గమనఫలము [లు
130 ప్రతిభుక్త భావబుధదోషము
131 పూర్వాశ్లోక ప్రతిభుక్తాది
దోషములకు శత్రుభేదములు
చేర బరిహారము
132 యాత్రాఫణిచక్రలక్షణము
133 చంద్రగర్భగర్భము
134 అడలస్వరూపలక్షణము
135 త్ర్యంకస్వరూపము [ము
136 యాత్రాచంద్రకంటక నిర్ణయ
137 యాత్రాలలాటము
138 గమనవర్జ్యకాలము
139 అభిజిత్తనిష్ఠాపంచకమందు గమన
సిషేధనిర్ణయము [యము
140 నానాయాత్రలకు లగ్ననిర్ణ
141 స్థిరచరయోగినులకు ఫలము
142 గమననిష్ఠ వక్షత్రములయం
దు వర్జ్యకాలములు
143 దినభుక్తి వారభుక్తిస్వరూపము
144 చంద్రద్వాదశావస్థాప్రకార
ద్వయము
145 ఖచరయోగము
146 బాల్యాదిస్వరవివేచనము
147 పంథారాహుచక్రనిరూపణము
148 సూర్యచంద్ర నాడినిర్ణయము
149 సర్వదిగ్గమననిర్ణయము
150 ప్రయాణవక్షత్రములు

శ్లో. విషయము.

- 202 రాజాత్రాయోగములు
 203 తారాబలనిర్ణయము
 204 చంద్రబలనిర్ణయము
 205 నిర్ణయనలక్షణము
 206 యాత్రాశుభశకునములు
 209 తుల్యశోఘ్నముతఫలములు
 210 గౌళివాక్యతనఫలములు
 211 కాకరుతఫలము
 223 ప్రతిస్థాయులక్షణము
 229 ప్రయాణనిశయమై నిష్క్రమిం
 లకు నియతఫలములు
 232 వాస్తుశిక్షణము గృహనిర్మాణ
 యోగ్యతాశాస్త్రము
 233 రాజ్యభృక్షాభ్యుదయము
 234 గ్రామాభ్యుదయము
 235 క్షేత్రార్థము
 237 నామనక్షత్రాదులయందు చే
 యదగిన కార్యములు
 240 జలగతికూపఖననములకు
 దిజ్విర్ణయము
 241 గృహకర్ణికాచక్రలక్షణము
 243 క్షేత్రమునకు నవవర్గగణిత
 క్రమము
 252 నక్షత్రతిర్వగధ ఉద్భవముఖ
 త్వములు
 254 వాస్తుపురుషస్థితిక్రమము
 255 శకునలక్షణము
 258 గృహదిజ్విర్ణయము

శ్లో. విషయము.

- 263 ధ్వజాధ్యాయములు [లము
 266 గృహముగట్టుటకు ముఖ్యకా
 268 స్తంభప్రతిమాలగ్న రాజయో
 గములు
 272 గృహప్రవేశవిషయము
 276 గృహములకు ద్వానిర్ణయము
 283 గ్రహబృహస్పినిర్ణయము
 284 వృషభచక్రలక్షణము
 286 కలశచక్రము
 288 సకల దేవతాప్రతిష్ఠాకాలము
 289 పశుబంధనకాలము
 290 ఈశ్వరము మొదల పైతృక
 విషయము
 291 మాసీకాదులకు విశేషకాలము
 292 మహాలయనిర్ణయము
 297 వజ్రాంత్రాధ్యసృయాపము
 301 గయాశ్రాధఫలము
 302 నిత్యశ్రాధ సాంఘిక నిర్ణ
 యము
 304 నవశ్రాధసంఖ్య, అస్థిసంఘటన
 కాలము
 305 వపనవిధి
 306 తిలోదక వాసోదకనిర్ణయము
 309 సాపిండ్యత్రై పక్షికములకు
 కాలనిర్ణయము
 310 ఊనత్రయనిర్ణయము
 312 సంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయము
 316 అభ్యంగవిధి

శ్లో. విషయము.

318 యమకంటక గుళికార్థప్రహర
ములు

319 అవమాత్రిద్యుష్పృగాదికము

320 పాదచ్ఛాయాగతఘటికా నిర్ణ
యము

321 విష్టిదినములు

శ్లో. విషయము.

323 హలచక్రము

325 బీజఫణిచక్రము

327 బీజావాసనమంత్రవిధి

328 బీజావాసతిథివారనక్షత్రములు

329 బీజావాసలగ్నఫలనిర్ణయము

శ్రీ రఘు
శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే - న వ్యాఖ్యానే

ప్రథమ విష్ణుః.

మూ. శ్రీమద్దేవేంకటనాయకం కులగురుం సత్త్వా సదాభీష్టదం
జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిప్రమథనాత్సారం సముత్క్రమ్యతమ్,
విద్వద్విశ్వవనోహరం మృదుపదం సంక్షేపత స్సంస్ఫుటం
గర్భాధానముఖం పిపాసుసులభం కాలామృతం వచ్చ్యహమ్.

వ్యాఖ్యాన పీఠికా.

శ్లో. శ్రీమచ్చింతలపాటివంశజలధేశ్వితాంకునా ధీమతా
ధ్యాత్వా విఘ్ననివారణాయ హృదయే శ్రీదక్షిణాస్యం గురుమ్,
టీకా జ్యోతిషశాస్త్రతత్త్వముఖిలం సంగృహ్య సంభాష్యతే
శ్రీమద్దేవేంకటయజ్ఞనా బుధముదే కాలామృతసోబ్యజ్జ్వలా.
శ్రీమచ్చింతలపాటివంశమహితశ్శ్రీవేంకటాఖ్యో మహా
స్వాంతశ్శంకరకింకరశ్చ సుమహే శ్రీచెన్నమాంబా చ యమ్,
యస్యోదగ్రతపోధనాక్కురితివిదశ్శ్రియల్లయజ్ఞాదయ
శ్చత్వారస్సుసహోదరాక్కుచిధియశ్శ్రిరుద్రసంజాపకాః.
వేదం యాజుషమంగసంగతమసౌ యోఽజీగణ్ధీలయా
మన్వాదిష్వపి ధర్తృశాస్త్రనిచయే ష్వేకాధిపత్యం గతః,
జ్యోతిశ్శాస్త్రసుధారసం కబళయంచ్చాత్తాదికేతజాగరీ
త్సోఽయం వేంకటయాజ్ఞో విజయతే శ్రీవండినే పట్టణే.
కాలామృతస్య యత్తత్త్వం నారీకేశఫలోపమమ్,
విభజ్యతే పిబంత్యస్య పారం జ్యోతిషచుంచుః.

అథ తత్ప్రథవాక్ స్యచిక్లీతస్య గ్రంథస్య నిష్పత్తిత్యాహపరిపూరణాయ
సంప్రదాయావిచ్ఛేదలక్షణఫలసాధనత్వా 'దాశీర్వమున్కియా వస్తునిర్దేశో వాపి

తన్మఖమ్' ఇత్యాశీరాద్యస్యతిమస్య ప్రబంధముఖలక్షణత్వాచ్చ విశిష్టేషదేవతా నమస్కారలక్షణం మంగళమాదావాచర ఇచ్చిక్షీర్ణితం ప్రతిపానితే.

వ్యాఖ్యానప్రార్ంభః.

శ్రీమదితి. ఆదౌ శ్రీశబ్దప్రయోగాద్వర్ణగణాదిశుదేరభ్యుచ్చయః. తదుక్తం-
 “దేవతావాచకాశ్చబ్దాయేనభద్రాదినాచకాః, తే సర్వే నైవ నింద్యాస్సన్య
 ర్నిపితో గణితోఽపి” వేతి. కలగురుం గృహదైవం, ఇష్టదైవమిత్యర్థః. అత్ర కల
 శబ్దో గృహపర్యాయః; అతఏవ శ్రీమద్రామాయణే ఆయోధ్యాకాణి ఆద్యపద్యే,
 “గచ్ఛతా మాతులకలం భరతేన తనానఘః” ఇతిప్రయోగః. ఆభీష్టం ఈప్సి
 తారం దదాతీత్యభీష్టదం, శ్రీమద్వేంకటనాయకం శ్రీరస్యాస్తీతి శ్రీమాన్,
 ‘తదస్యాస్త్యస్తి’ నితి మతుత్. పెం వాపం కటతి దహతీతి వేంకటః. వేమితి
 పాపారేనిపాతోఽయం, స చూసా నాయక శ్చేతి, అథవా భీమా భీమసేనఇతి
 వత్, నామైకదేశే నామగ్రహణాద్వేంకటశబ్దః వేంకటానలారకః, తస్య
 నాయక ఇతి, అపివోక్తం బహుండపురాణే—‘సర్వపాపాని వేం ప్రాహుః
 కటస్తదాహణచ్యుతే, సర్వపాపదహో యస్తాద్వేంకటాచరి ఇత్యభూ’ దితి
 తాదృశం వేంకటనాయకం, గదాగర్వదా, గ్రంథస్యాదౌ మధ్యే అంతేచేత్యర్థః.
 ‘మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని కాస్త్రాణి ప్రథంతి’ ఇతి భాష్య
 కారవచనప్రామాణ్యాత్, సత్త్వా నమస్కారం కృత్వా, జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధి
 ప్రమథనాత్-జ్యోతిషాం నక్షత్రాణాం గ్రహాణాం చ, కాస్త్రం తత్ప్రధానత్వా
 త్తద్వ్యవహారేణ, తదేవపయోనిధిః శ్రీరాంబుధిః ‘పయః శ్రీరంపయోఽంబు’చేత్య
 మరః. తస్య ప్రమథనాద్విలోడనాత్, సమ్యక్పర్యాలోచనాదిత్యర్థః. సారః
 సిరాంశో యస్సముత్పన్న ఇతిశేషః. ‘సారోబలే సిరాంశే’ చేత్యమరః. తం
 సారం సముత్క్రూప్య సంగృహ్య, విద్యద్విశ్వమనోహరం, విదుషాం విశ్వం
 ప్రపంచః, సమాహ ఇతి యావత్, తస్య మనోహరం, సహృదయ హృదయాహో
 దకమిత్యర్థః. ఇదం క్రియావిశేషణం ఆమృతవిశేషణమితివాబోధ్యం. మృదు
 పదం మృదుని పేలవానిపదాని యస్య తత్తథోక్తం, సచాతిదురవగాహమిత్యర్థః.
 గర్భాధానముఖం గర్భాధానశబ్దేన తద్యోగ్యనక్షత్రాదిప్రతిపాదకగ్రంథో అత్యు
 తే. తదేవ ముఖం ఆదిర్యస్య తత్తథోక్తం, కించ. పిపాసుసులభం, పాతుమిచ్ఛుః
 పిపాసుః. పిబతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః. తస్య సులభం, కాలామృతమితి విశే
 ష్యమయాణేణ పిపాసుసులభ మిత్యుక్తం. అన్యథాశ్రవణార్హస్య గ్రంథస్య
 పానాయోగ్యత్వాత్, కాలామృతం కాలామృతాఖ్యం గ్రంథం, సంక్షేపతః
 అల్పార్థతః, అసతివిస్తరాదిత్యర్థః. సంస్ఫుటం ఇతరగ్రంథానపేక్షం యథాతథా,
 అనాంవచి కథయామి. ‘వచపరిభాషణ’ ఇతిధాతోర్యర్థమానసామీష్యే వర
 మాననద్యేతి భవిష్యద్ధికే లట్, నతువర్తమానే. మంగళానుభవప్రతిష్ఠానబంధ
 స్వాద్యక్షోకస్య కాలామృతపదవాచ్యశబ్దానువాద్యాఖ్యానేనాంతర్భావత్, ప్రతి

జ్ఞాతస్య చాద్యాప్యనారబస్థితత్వాదితి దిక్, సర్వత్రాత్ గ్రంథే శార్దూలవిక్రీడిత వృత్తం, 'సూర్యావైర్విర్త సహస్తతాస్సగురవశ్శార్దూ' విక్రీడితమితి లక్షణాత్.

అవతరణిక. గ్రంథకర్త ణాః జెప్పెడు గ్రంథము నిర్విఘ్నముగా సమాప్తి నొందుటకు నిష్పదేవతా ప్రార్థనాపూర్వకముగా గ్రంథ వివరముఁ దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు:—

తాత్పర్యము. ఇష్టదైవంబును, ఇష్టమణినిచ్చువాఁడను, సంపద ధిష్ఠాన దేవత యగు సలమేలుమొగాసమేతుండును, పాశనాశకరుండును నగు వేంకటేశ్వరస్వామికి నెల్లప్పుడును వందఁబలుచునీ జ్యోతిశ్శాస్త్ర మనెడి పాలసముద్రము కుధించుటనలసఁ బుట్టి సారాంశమును సంగ్రహించి విద్యార్థిమూహరమ్యంబగునట్లు, మృదవనలులు గలదియును గర్భాధానాదిపూర్వకముగఁబలులగు తిథివారసమస్తాదినిఁ దెలియఁ జేయునదియును శ్రోతముచే పాశము వేయఁదలఁచినవారల కతిసులభముగాఁ దెలియునదియును నగు కాలామృత మను గ్రంథమును సూక్ష్మముగా నిత్య గ్రంథాపేక్ష లేనట్లు నేఁ దెలియఁ జెప్పెదను.

అవ. అథ గర్భాధానాద్యపయోగిజ్ఞేన తిథివారాధిపతీనాహ—

వహ్ని సప్త హిమూద్రితా గణపతి స్సర్వః కుమారో రవి
రారీశో వసు సాగ ధర్మ హరయః కామః కలీందూ పితా,
ఏతే సర్వదిసాధిపా స్స్వర్గ రథ తే వాశేష్వరా భాస్కర
శ్చంద్రోభూమిజఇంద్రో జ్యో గురుభృగూమందో భద్రయః క్రమాత్.

వాఙ్.—వహ్నితి. ఏతే వహ్నిదయః పూర్వసర్వదిసాధిపాః ప్రతిప త్పృథ్వితి పూర్వదిసాధిపాః క్రమాత్స్వర్గః. తథాహి.—వహ్నిరగ్నిః ప్రతిపదః, సప్త బ్రహ్మ ద్వితీయాయాః సప్త ప్రజాపతిశ్చేధా' ఇత్యమరః. హిమూద్రితా పార్వతీ తృతీయాయాః, గణపతిర్విష్ణుశ్చైవర శ్చతుర్థాః, సర్పశ్శేషః పంచమ్యాః, కుమారః కుమారస్వామీ షష్ఠ్యాః, రవిసూర్య స్సప్తమ్యాః, గౌరీశశ్చివోఽష్టమ్యాః, వసవః అప్రవసవో నవమ్యాః, నాగా దిగ్గజాః దశమ్యాః, భర్తౌ యమ ఏకాదశ్యాః, హరిర్విష్ణుః ద్వాదశ్యాః, కామ మస్తథః త్రయోదశ్యాః 'కామః పంచకరస్తనర' ఇత్యమరః. కలీః కలిపురుషః చతుర్దశ్యాః, ఇంద్రశ్చంద్రః పార్థమాస్యాః, పితా అగ్ని మ్యతాః పితరః అమావాస్యాయాః, క్రమాదధిపాః. అథ తిథ్యధిపనిరూపజానంతరం, తే ప్రసిద్ధాః భాస్కరాదయః, వాశే శ్వరాః క్రమాదధిపేయః. అత్ర తచ్ఛబ్దస్య ప్రసిద్ధార్థకత్వా న్న యచ్ఛబ్దా

పేక్షా, భాస్కరః సూర్యః భానువారస్యః చంద్రస్సోమవారస్యః, భూమిబః అంగారకః కుజవారస్యః, ఇందుజో బుధస్సోమ్యవారస్యః, గురుర్బృహస్పతిరుదవారస్యః, భృగుశ్శుక్రవారస్యః, మందశ్శనిశ్శనివారస్యః, 'శనిమందా' పంగుకాలా' విత్యమరః.

అవ, దినవారాధిపతులఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. పాడ్యమికి అగ్నియును, విదియకు బ్రహ్మయును, తదియకు పార్వతియును, చవితికి నిఘ్నేశ్వరుండును, పంచమికి ఆదిశేషుండును, షష్ఠికి కుమారస్వామియు, సప్తమికి సూర్యుండును, అష్టమికి శివుండును, నవమికి అష్టవసువులును, దశమికి దిగ్గజములును, ఏకాదశికి యముండును, ద్వాదశికి విష్ణువును, త్రయోదశికి మన్మథుండును, చతుర్దశికి కలిపురుషుండును, పూర్ణిమకు చంద్రుండును, అమావాస్యకు పితృదేవతలును, వీర లీక్రమంబున దినాధిపతు లనంబడుదురు. మఱియు నాదివారమునకు సూర్యుండును, సోమవారమునకుఁ జంద్రుండును, కుజవారమున కంగారకుండును, బుధవారమునకు బుధుండును, గురువారమునకు బృహస్పతియును, శుక్రవారమునకు శుక్రుండును, మందవారమునకు శనైశ్శ్వరుండును, వీర లీక్రమమున వారాధిపతు లనంబడుదురు.

అన. అథ నక్షత్రాధిపతీనాహ.—

ఋక్షేశా అథ దస్త్రకాల హుతభుగ్భృహేందు రుద్రాది తీ
జ్యానాగాః పితరో భగార్యమః విత్తప్త్రాసుగాఖ్యాః క్రమాత్,
ఇంద్రాగ్ని ఆసి మిత్ర శక్ర దనుజా స్తోయాఖ్యవిశ్వాత్తభూ
శ్రీశాఖోనసుతోయపాజచరణాహి ర్భుధ్నవ్యపూషాహ్వయాః. 3

వ్యా.—ఋక్షేశాదితి. అథ తిథివారాధిపతీనిరూపణానంతరం, ఏతే క్రమాత్ ఋక్షేశాః అశ్వినాదినక్షత్రాధిపతయః క్షుణ్ః తథాహి.—దస్త్రకాల హుతభుగ్భృహేందు రుద్రాదితీజ్యాః - అశ్వినాః దస్త్రా అశ్వినీదేవతే, భరణ్యాః కాలా యమః, కృత్తికాయాః హుతభుక్ అగ్నిః, రోహిణ్యాః బ్రహ్మ, మృగశిరస్య ఇందుశ్చంద్రః, ఆర్ద్రాయాః రుద్రశ్శివః, పునర్వసో రదితిః దేవమాతా, పుష్యస్య ఇజ్యః గురుః, ఆశ్లేషాయాః నాగాః సర్పాః, మఘాయాః పితరః, పూర్వఫల్గునాః భగన్సూర్యవిశేషః, ఉత్తరఫల్గునాః అర్యమా, అయమపి ద్వాదశాదిత్యాన్యతమః. హస్తస్య రవిః, చిత్రాయాః త్వష్టా ఇంద్రః, 'చిత్రా నక్షత్రమింద్రదేవ' తేతి శ్మతేః; స్వాత్వా అకుగః వాయుః, విశాఖాయా ఇంద్రశ్చ అగ్నిశ్చ ఇంద్రాగ్ని 'దేవతా ద్వంద్వ' చేత్యానన్. ఇంద్రాగ్ని ఆపీత్యత్ర 'ఈదూదేద్వివచనం ప్రగృహ్య' మితి. ప్రగృహ్యత్యా

అపరిమితభావము. అనూరాధాయః మిత్రస్సూర్యవిశేషః, జ్యేష్ఠాయః శక్రః
 ఇంద్రః, మూలస్య దనుజః రాక్షసః, పూర్వాషాఢాయః తోయాభ్యాః అపసంజ్ఞాః,
 ఉత్తరాషాఢాయః విశ్వే విశ్వేదేవాః, అభిజిత్తః ఆత్మభూః బ్రహ్మ, శ్రవణస్య
 శ్రీశాఖ్యో విష్ణుః, ధనిష్ఠాయః వసవః, శతతారాణాం తోయపో వరుణః,
 పూర్వాభాద్రాయః అజచరణ అజైకపాత్, ఉత్తరాభాద్రాయః అహిర్బు
 ధ్నాభ్యాః రుద్రమూర్తేః భేదః, రేవత్యాః పూషాహ్వయః పూషాభ్యస్సూర్యభేదః.

అన. నక్షత్రాధిపతుల జెప్పుచున్నాడు. —

తా. అశ్వినికి నశ్వినీదేవతలును, భరణికి యముడును, కృత్తిక
 కన్నీయును, రోహిణికి బ్రహ్మయు, మృగశీర్షకుఁ జంద్రుఁడును, ఆర్ద్రకు
 శివుఁడును, పునర్వసువున కదితిదేవియును, పుష్యమికి గురుఁడును,
 ఆశ్లేషకు సుకములును, మఘకుఁ బితృదేవతలును, పుబ్బకు భగుఁ
 డనెడు సూర్యవిశేషుఁడును, ఉత్తర కర్కముఁ డనెడి శూర్యవిశేషుఁ
 డును, హస్తకు సూర్యుఁడును, చిత్త కింద్రుఁడును, స్వాతికి వాయు
 వును, విశాఖ కింద్రాగ్నులును, అనూరాధకు మిత్రుఁ డనెడి సూర్యవిశే
 షుఁడును, జ్యేష్ఠకు దేవేంద్రుఁడును, మూలకు రాక్షసుఁడును, పూర్వా
 షాఢకు నుదకంబులును, ఉత్తరాషాఢకు విశ్వేదేవతలును, అభిజిత్తు
 నకు బ్రహ్మయు, శ్రవణమునకు విష్ణువును, ధనిష్ఠ కష్టనసువులును, శత
 తారకు వరుణుఁడును, పూర్వాభాద్ర కజచరణుఁడును, ఉత్తరాభాద్ర
 కహిర్బుధ్నుఁడును, రేవతికి పూషాభ్యసూర్యవిశేషుఁడును, వీర
 లీకమమున నక్షత్రాధిపతు లనబడుదురు. ఇందుఁ జెప్పబడిన సూర్య
 విశేషులు ద్వాదశాదిత్యులలోఁ గొందఁ జూచి తెలిసికొనవలయును.

అన. అథ నక్షత్రాణాం క్షీప్రదారుణమృదుస్థిరోగ్రసాధారణ
 చరసంజ్ఞామహా. —

క్షీప్రం దస్తరవీజ్య మాసురశివజ్యేష్ఠోరగం దారుణం
 చిత్రాంత్యేందుభమైత్రభం మృదు భవేద్భాష్ట్యోత్తరాభం స్థిరమ్
 ఉగ్రం కాలమఖాత్రిపూర్వ మనలేంద్రాగ్ని తు సాధారణం
 స్వాత్వాదిత్యహరిత్రయం చరమిదం దద్వాత్స్యసంజ్ఞాఫలమ్. 4

వా. క్షీప్రమితి. దస్త్రం చ రవిశ్చ ఇజ్యశ్చ తేషాం సమాహారః దస్త్ర
 రవీజ్యం, అత్ర స్తోశే సర్వత్ర సమాహారద్వంద్వో బోధ్యః, అశ్విని హస్తపుష్య

త్రయం ఋప్రం ఋప్రసంజ్ఞకం, అసురశిశ్మేష్టహరగం నూలాగ్రా జ్యేష్ఠాశ్రే సా
చతుష్టయం, దారుణం దారుణసంజ్ఞకం, చిత్రం త్యేంద్రుధమైత్రధం చిత్రారేవతి
మృగశీరానూరాధాచతుష్టయం, మృదుపృథుసంజ్ఞకం, బ్రాహ్మ్యైతరాధిం రోహి
ణ్యైతరోతరాషాధోతరా భాద్రాచతుష్టయం, సిరం సీరసంజ్ఞకం, యత్రయత్ర
సామాన్యేనోతరాగ్రహణం క్రియతే తత్రతీతోతరాషాధోతరాభాద్రాణాం
గ్రహణమిత్యేతచ్ఛాస్త్రసమయః. కాలసుఖాత్రిపూర్వం ధరణీ మఖా పూర్వ
ఫల్లనీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాణాం పంచకం, ఉగ్రం ఉగ్రసంజ్ఞకం,
అనలేంద్రాగ్నితు కృత్తికావిశాఖాద్వయం తు, సాధారణం సాధారణసంజ్ఞకం,
తుళభః పాదపూంజారకః. 'తుహి చన హవే పాదపూరణ' ఇత్యేమరిః. స్వాత్వా
దిత్యహరిత్రయం స్వాతీ పునర్విశాఖశ్రవణ ధనిష్ఠాశతభిషజాం పంచకం, చరం
చరసంజ్ఞకం, ఏతాని నక్షత్రాణి ప్రత్యేకం స్వసంజ్ఞాఫలం దద్యుః. యస్య
యాదృశీ సంజ్ఞా తత్తాదృశఫలం దదాతీత్యర్థః. ఋప్రవక్షత్రం శిశుఃఫలమిత్యాది.
అన. సజ్జిత్రములకు ఋప్రపారుణ మృదుస్థిర గ్రసాధారణ
చరసంజ్ఞలఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆశ్విని, హస్త, పుష్యుని యీ 3-గు ఋప్రనక్షత్రములు.
మూల, ఆర్ద్ర, జ్యేష్ఠ, ఆశ్లేష 4-లు దారుణనక్షత్రములు. చిత్ర,
రేవతి, మృగశీరానూరాధలు 3-గు మృదునక్షత్రములు. రోహిణి,
ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర 3-ను ఉగ్రనక్షత్రములు.
కృత్తిక, విశాఖ 2-ను సాధారణనక్షత్రములు. స్వాతి, పునర్వసు,
శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు 4-లు చరనక్షత్రములు. ఈచెప్పఁబడిన
నక్షత్రములు అమతమసంజ్ఞాఫలముల నిచ్చును. అనఁగా ఋప్రనక్షత్ర
ములు శీఘ్రఫలములగు, దారుణనక్షత్రములు భయఫలములను, మృదు
నక్షత్రములు మృదుఫలమును, స్థిరనక్షత్రములు స్థిరఫలమును, ఉగ్ర
నక్షత్రములు అగ్రఫలమును, సాధారణనక్షత్రములు సామాన్యఫల
మును, చరనక్షత్రములు చరచలఫలమును నిచ్చు ననుట. •

అన. గ్రహాణాం క్రూరసౌమ్యపురుషస్త్రీనపుంసకసంజ్ఞాం జాతి
నిర్ణయం చ దర్శయతి.—

క్రూరాభానుతమశ్శనిధ్వజకుజాః శుక్రాగ్ర్యసౌమ్యేందవ
స్సామ్యాస్తే పురుషాః కుజార్కగురవో రాహివీందుశుక్రాః స్త్రీయః,
తచ్ఛేషాస్తు నపుంసకా గురుభృగూ విప్రా కుజార్కా నృపా
వైశ్యో చంద్రబుధౌ తదన్యకులజో మందస్తు వర్ణేశ్వరః. 5

హస్తాః—క్రూరాశితః, భానుకమశ్శనిధ్వజవజ్రాన్సుర్యరాహుగనిశేత్వంగా
రకాః పంచైతే, క్రూరాః పాపగ్రహా ఇత్యర్థః. కుక్రూరసామ్యేంద్రవశ్యుక్త గురు
బుధ చంద్రాశ్చత్వార సౌమ్యా సౌమ్యగ్రహా శుభగ్రహా ఇత్యర్థః. అత్రాయం
విశేషః—బుధః పాపగ్రహాయుక్తశ్చైవాహా భవతి, చంద్రః క్షీణదశాయాం
పాపః, పూర్ణదశాయాం శుభ ఇతి. ఉక్తం = శాలబోధిన్యాం—బుధః పాపముతః
పాపః క్షీణచంద్రస్తయైవ, చేతి. కబార్కగురవః పురుషాః పురుషగ్రహాః,
రాహిన్దుశుక్రః స్త్రీయః స్త్రీగ్రహాః, తచ్చేషుస్తు ఉక్తగ్రహవిశిష్టాః బుధశస్తే
శ్చరకేతవః, నపుంసకాః పండగ్రహాః, గురుభృగూ విప్రా బ్రాహ్మణగ్రహా,
కబార్కా నృపా శత్రుయగ్రహా, చంద్రబుధౌ వైశ్యవైశ్యగ్రహా, మం
దస్తు శస్తేశ్చరస్తు, తదన్యవలజః తేభ్యః బ్రహ్మశత్రుయ వైశ్యవలేభ్యః అన్య
స్త్రీకా కూద్రవలే జాత ఇతి తథోక్తః. 'సప్తమ్యాం జన్మే' ఇతి డప్రత్యయః.
వర్ణేశ్వరకూద్రవర్ణేశ్వర ఇత్యర్థః. నను వర్ణేశ్వర ఇత్యేన బ్రాహ్మణాది వర్ణేశ్వర
ఇత్యేవం లభ్యతే, వత్కూద్రవలభిప ఇతి చేన్న; నీచవంశజాతస్య అధికవంశాధి
పతిత్వాయాగాత్.

అవ. నగ్రహములకు శుభాశుభసంజ్ఞలను పురుషస్త్రీ
నపుంసకసంజ్ఞలను బ్రాహ్మణాదిజాతినిర్ణయమును తెలియఁ జేయు
చున్నాఁడు.—

తా. సూర్యుఁడు, కుజుఁడు, శని, రాహువు, కేతువు ఈ ౫-ను
పాపగ్రహములు. చంద్రుఁడు, బుధుఁడు, బృహస్పతి, శుక్రుఁడు ఈ ౪-ను
శుభగ్రహములు. వీరిలో బుధుఁడు పాపగ్రహముతోఁ గూడిన
ట్లయితే పాపము, చంద్రుఁడు క్షీణదశయందు పాపము, పూర్ణ
దశయందు శుభకరుఁ డగును. సూర్యుఁడు, అంగారకుఁడు, బృహ
స్పతి ఈ ౩-ను పురుషగ్రహములు. చంద్రుఁడు, శుక్రుఁడు, రాహువు
ఈ ౩ - ను స్త్రీగ్రహములు. బుధుఁడు, శని, కేతువు ఈ ౩ - ను
నపుంసకగ్రహములు. బృహస్పతి, శుక్రుఁడు ఈ ౨-ను బ్రాహ్మణగ్రహ
ములు. సూర్యుఁడు, అంగారకుఁడు ఈ ౨ - ను శత్రుయగ్రహములు.
చంద్రుఁడు, బుధుఁడు ఈ ౨-ను వైశ్యగ్రహములు. శస్తేశ్చరుఁడు కూద్ర
వ్యావహారికాదిపంచదశవర్ణముల కధిపతియైన శూద్రుఁడు. ఈ క్రమ
మున గ్రహములనిర్ణయము తెలియఁదగినది.

అవ. అథ చంద్రస్య పూర్ణత్వం క్షీణత్వం చ దర్శయత్ తత్త
తృలాన్యాహః.—

అష్టమ్యోరభయోశ్చ మధ్యమగతశ్శుక్లాన్యయోన్వ్యత్వయే

పూర్ణః క్షీణ ఇతి క్రమాచ్చశధరః పూర్ణశుభో మంగళే,

కృష్ణాదౌ దినపంచకం శుభకరం తన్వధ్యమం మధ్యమం

తస్యాంతర్గం త్వధమాభిధం శశివశామ్నుక్లే తు తద్వ్యత్వయమ్. 6

వా. అష్టమ్యోరితి. ఉభయోః శుక్లకృష్ణయోర్పమ్యోః, మధ్యగతః శశ
ధరః చంద్రః, పూర్ణః శుక్లాన్యయోః శుక్లా చ అన్యా చ శుక్లాన్యయోర్వ్యత్వయే
విపర్యాసే సతి ఉభయోర్వ్యగతిః చంద్రః క్షీణో భవతి. క్రమాత్పూర్ణః మం
గళేశుభకరః క్షీ, శుభశుభకర ఇత్యర్థః. క్షీణస్వశుభకర ఇత్యర్థాలభ్యతే. అనే
నైతదుక్తంభవతి. శుక్లాష్టముత్తరార్ధమారభ్య కృష్ణాష్టమిపూర్వార్ధపర్యంతం
మధ్యమః, తత్త సితః శశి పూర్ణః. కృష్ణాష్టము తరార్ధమారభ్య శుక్లాష్టమిపూర్వార్ధ
పర్యంతం యోయం మధ్యకాలః. తత్తగతః క్షీణో భవతి. అత్రాయం విశేషః—
కృష్ణాదౌ కృష్ణపక్ష ప్రథమభాగే యదినపంచకం తచ్చుభకరం, పూర్ణచంద్ర
త్వాదితి భావః. తన్వధ్యమం తస్య కృష్ణపక్షస్య మధ్యమం వస్త్యాది దశమి
పర్యంతం ద్వితీయం పంచకం, మధ్యమం అల్పఫలదమిత్యర్థః. అనతిపూర్ణచంద్ర
త్వాదితి భావః. తస్య కృష్ణపక్షస్యాంతం ఏకాదశిమారభ్య దర్శపర్యంతం చరమ
పంచకం, అధమాభిధం అధమసంజ్ఞకం, అశుభకరమిత్యర్థః. తత్త అతిక్షీణ
చంద్రత్వాదితి భావః. శశివః వశాక్షిణత్వమధ్యత్వపూర్ణత్వపశాత్, శుక్లే శుక్ల
పక్షేతు, తద్వ్యత్వయం ఉక్తవైపరీత్యం తదా శుక్లప్రతిపదారభ్య తత్పంచమి
పర్యంతం అధమాభిధం, క్షీణచంద్రత్వాత్, శుక్లవస్తీమారభ్య తద్దశమిపర్యంతం
మధ్యమం, అనతిక్షీణచంద్రత్వాత్; శుక్లైకాదశిమారభ్య పూర్ణమాపర్యంతం
శుభకరం పూర్ణచంద్రత్వాదితి.

అవ. చంద్రుని పూర్ణత్వక్షీణత్వములను, వీనిఫలముల వివరించు
చున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు శుక్లాష్టమిమొదలు కృష్ణాష్టమిపర్యంతము
పూర్ణుఁడును, కృష్ణశుక్లాష్టములకు మధ్యమదినములయందు క్షీణుఁడును.
పూర్ణచంద్రుఁడు శుభకరుఁడును, క్షీణచంద్రుఁ డశుభకరుఁడు నగును,
మఱియు శుక్లపక్షైకాదశిమొదలు కృష్ణపక్షపంచమివఱకు పూర్ణచంద్రుఁ
డౌటవలన శుభకరుఁ డనియు, కృష్ణపక్షవస్తీ మొదలు కృష్ణదశమి
పర్యంతము మధ్యమచంద్రుఁ డౌటవలన నల్పఫలప్రదుఁ డనియు,

కృష్ణకాదళి మొదలు శుద్ధపంచమివరకు మిక్కిలి ఊణచంద్రుఁ డౌట
చలన నశుభకరుఁ డనియు నెఱుఁగునది.

అవ. అథగర్భాధాన హేతుభూతస్య ప్రథమార్తవస్య శుభా
శుభనక్షత్రవారాణాం లగ్నస్య గ్రహసంపత్తిం చ దర్శయతి.—

కన్యాయాః ప్రథమార్తవే శుభకరాణ్యద్వంతమూలో త్రరా

బ్రాహ్మిణ్యేందుదినేశపంచకహరి త్రిణ్యేన నాన్యాని తు,

వారాశ్చేందుజజీవశుక్రశశినాం తేషాం చ వర్గాశ్శుభాః,

కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాశ్చాన్నేంద్రులార్థత్రిగాః.

7

వ్యా. కన్యాయా ఇతి. ఆద్వంతమూలో త్రరాః ఆదిః ఆశ్విని, ఆంత్యో
రేవతి, మూలాప్రసిద్ధా, ఉత్తరా ఉత్తరాత్రయం, బ్రాహ్మిణ్యేందుదినేశపంచకహరి
త్రిణి-బ్రాహ్మి రోహిణి, ఇజ్యః పుష్యః, ఇందుః మృగశీర్షం, దినేశపంచకం హస్త
చిత్రాస్వాతి విశాఖానరాధాః, హరిత్రిణి శ్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, ఏతాని సప్త
దశనక్షత్రాణ్యేవ, కన్యాయాః ప్రథమార్తవే ప్రథమరజసి, శుభకరాణి. అన్యాని
తు మఖార్ధాపునర్వమా జ్యేష్ఠా కృత్తికా పూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢా పూర్వా
భాద్రా భరణ్యాశ్చేషదశైతాని నక్షత్రాణి, న శుభకరాః. ఇందుజజీవశుక్రశశినాం
సంబంధినో వాసరాశ్చ శుభకరాః, తేషాం ఇందుజజీవశుక్రశశినాం, వర్గాశ్చ
శుభాశ్శుభకరాః, ఆత్ర వర్గశబ్దేన లగ్నహారాద్రేక్కాణనవాంశద్వారకాంశ
త్రింశాంశాశ్చోచ్యంతే, కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాః - కేంద్రాణి లగ్న
చతుర్థసప్తమదశమాని, ఉపాంత్యమేకాదశస్థానం ధనం ద్వితీయం, త్రికోణౌ
పంచమ నవమా, ఆర్తవలగ్నస్య ఉక్తస్థానేషు సితాశ్శుభాః శుభగ్రహాః శుభ
కరాః. అన్యే పాపగ్రహాః, అరిలార్థత్రిగాః పక్షైకాదశ తృతీయస్థానగతా
స్సంతః, శుభకరా భవంతి.

అవ. తోలిసమర్తవిషయమై శుభాశుభనక్షత్రములఁ జెప్పఁచు
న్నాడు.—

తా. ఆశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త,
చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము,
ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈ ౧౭ నక్షత్రములయందు
సమర్తాడెనేని శుభము. భ-ణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, ఆశ్లేష, మఖ,
పుబ్బ, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ ౧౦ నక్షత్రముల
యందు సమర్తాడెనేని అశుభము. సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారముల

యందు సమక్రాడనేని మంగళకరము. వీనిలగ్నములగు వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్య, తుల, భను, ర్షి నలగ్నములగు, చంద్రహారయు, నీ లగ్నముల ద్రేక్షణములును, నవాంశద్వాదశాంశ త్రింశాంశము లును, శుభకరములు. వికలగ్నమునకు హాంశు లెండు, అందు ప్రథ మాదిగ జేసిలగ్నములయందు మొదటిభాగము సూర్యహార, రెండవ భాగము చంద్రహార, ద్వితీయాదివలగ్నములయందు లగ్నప్రథమ భాగము చంద్రహార, రెండవభాగము సూర్యహార. ద్రేక్షణ మనగా లగ్న తృతీయభాగము. మణియు శుభగ్రహములు రజస్వల యైన లగ్నముందును, లగ్నమునకు రెండు, నాలుగు, ఐదు, ఏడు, తొమ్మిది, పది, పదునొండు ఈయిండ్లలో నుండేనేని శుభకరములు. పాప గ్రహములు 3, 6, 9 ఈస్థానములందున్నయెడల శుభకరములు.

అవ. పూర్వోక్తమఖ్యాత్యగ్రహక్షత్రాణాః క్రూరవాసరాణాంచ ఫలమాహ. —

ద.గణి స్వాత్మిత్వరాద్రయో రదితిభే సా బంధకీ శక్రభే
ఽవ్యగ్నో నిస్వతరాఽర్కిభామదినకృద్వా రేషు రోగార్తికృత్.
వైధవ్యాసుతనిగ్ధనాశుభఫలం యామ్యత్రి పూర్వోగ్రగే
వ్యేకద్విత్రిచతుష్పదాని యువతేగ్ద్యుః క్రమాదార్తవే. 8

వ్యా.—దుఃఖీతి. పితృకాద్రయోః మఖార్ద్రయోః, యస్యాః కన్యాయాః ప్రథమరజో దృశ్యతే - సా దుఃఖీ స్వాత్. అదితిభేపునర్వసా, బంధకీవృభి చారిణీ, శక్రభేజ్యేషాయాం, అగ్నో కృత్రికాయా మపిచేత్. నిస్వతరా దరిద్ర తమా. అర్కిభామదినకృద్వా రేషు శన్యంగారకరవివాసరేషు చేత్, రోగార్తి కృత్ రోగప్రయుక్తపీడాకృత్. యామ్యత్రి పూర్వోగ్రగేషు భగణీ పూర్వఫల్గణీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాశ్లేషాను, ఏకద్విత్రిచతుష్పదాని ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థపాదాః, యువతేః కన్యాయాః, క్రమాత్ వైధవ్యా సుతనిగ్ధ నత్వం అశుభఫలం చ దద్యుః. భరణ్యాదిషూక్తనక్షత్రేషు ప్రథమపాదాః వైధవ్యం, ద్వితీయపాదాః అపుత్రత్వం, తృతీయపాదాః దారిద్ర్యం, తురీయ పాదాః అశుభఫలం చ క్రమాద్దద్యురిత్యన్వయః.

అవ. ఈరజోవిషయమై ముందుఁ జెప్పబడిన దుష్టనక్షత్రవార ఫలంబులఁ జెప్పుచున్నాడు. —

తా. మఖ, ఆర్ద్ర, ఈ ౨ నక్షత్రములయందుఁ బ్రథమ రజస్వల యైన వనిత దుఃఖి యగును. పునర్వసునందు వ్యభిచారిణి యగును.

జ్యేష్ఠ, కృత్తిక యీ రెంటియందు మిక్కిలి దరిద్రురాలగును. భరణి, పుబ్బ, పూష, పూభా, ఆశ్లేష యీనక్షత్రముల మొదటిపాదము నందు విధన యగును, రెండవ పాదమునందు గొడ్డాలగును. మూడవ పాదమునందు దరిద్రురాలగును. నాల్గవపాదమునం దశుభఫలములం బొందును. మఱియును, ఆదిత్యమంగళశనిహారములయందు రజస్వల యైన రోగములచే పీడింపఁబడును.

అవ. రజోద్భవ కాలమాహా:—

సంధ్యోకష్టవపర్యపాతపరిభూరిక్తాష్టమిద్వాదశీ
వృషీవిష్టివిహవమాదివివసా దుష్ట్య సంస్థో రవిః,
రంద్రేందు ర్నిధనోడు భద్ర రశుభా యోగానికా వైభృతిః
పాపాక్రాంతభమ స్తపాపవసతిః కన్యా ర్తవే దోషకృత్.

9

వ్యా.—సంధ్యేతి, సంధ్యా సూర్యోదయ స్తమయకాలః, ఉపప్లవః ఉప ద్రవకాలః, గ్రహణకాలో వా, పర్వాణి అమావాస్యపూర్ణిమా కృష్ణాష్టమి కృష్ణచతుర్దశి సంక్రాంతయః, పాతః వ్యతిపాతో మహాపాతశ్చ, పరిభూ యోగ విశేషః, రికా శ్చతుర్దశి నవమి చతుర్దశ్యః, అష్టమి ద్వాదశీపంచమ్యః పక్షద్వయగతాః, విష్టిరృద్రకరణం, విహః వివసాద్యః, అవమః దినత్రయం, ఆదిత్యేన త్రిద్యుస్సుగా దయః 'దినత్రయం స్పృశత్యేకో వారస్సాన్యదవమం హితత్, త్రివారస్సుక్తిభి ర్యత్ర త్రిద్యుస్సుగితి నిందితః' ఇత్యుక్తం. దుష్ట్య సంస్థో దుష్టవక్షత్రాణి పూర్వోక్తకృత్రికాదీని తేషు సితో, రవిః భద్రః పత్న్యః, రంద్రేందుః అష్టమ వంద్రః, నిధనోడు వైధనతారాచ, అశుభా యోగాః కజవిష్కంభగండవ్యా ఘాతశూలాతిగంధాదయః, నికా రాత్రిః, వైభృతిః ప్రసిద్ధా, పాపాక్రాంతభం పాపగ్రహాక్రాంతనక్షత్రం, రాశిర్యా, అస్తపాపవసతిః రజోలగ్నాత్సప్తమే పాపగ్రహపీతిశ్చ, కన్యాయాః ఆర్తకే, దోషకృత్.

అవ. సమర్తకు దుష్టకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయకాలంబులును, గ్రహణ కాలంబును, అమావాస్యయు, పున్నమయు, కృష్ణాష్టమియు, కృష్ణ చతుర్దశియు, మేషాదిసంక్రమణములును, వ్యతిపాతనామయోగమును, మహాపాతములనఁగా-వ్యప్తవైప్రలును, పరిభూనామయోగమును, చవితి, ఐష్ఠి, అష్టమి, నవమి, ద్వాదశి, చతుర్దశి, భద్రకరణమును, త్యాజ్య భుజికలును, అవమ యనఁగా-మూడులిఘులు గలసినవారమును, త్రిద్యు

స్పృక్' అనఁగా మూఁడువారములతోఁ గూడినతిథియును, క్రిందఁ జెప్పఁబడిన కృత్తికాది దుష్టనక్షత్రములయందు సూర్యుఁడుండఁగాను, సమర్థాడినవనిత పెనిమిటిరాశికి ఎనిమిదవయింట చంద్రుఁడుండఁగను, నైధనతార యనఁగా జన్మనక్షత్రమునకు 2-వ నక్షత్రమును, వజ్రము, విష్ణుంభము, గండము, వ్యాఘాతము, శూల, అతిగండము ఇవి మొదలైన అశుభయోగములును, రాత్రి, వైధృతి నానుయోగమును, పాపగ్రహంబులగు సూర్యాంగారక శనిరాహు కేతువులచే నాక్రమింపఁ బడిన నక్షత్రములును, రజస్వలయైన లగ్నమునకు నేడవలగ్నమునందు సూర్యాదిపాపగ్రహంబు లుండఁగా నీ చెప్పఁబడిన కాలములు ప్రథమార్థమునకు దోషకరంబులు.

అవ. పృచ్ఛకదిగ్విశాత్పుత్రబిందువస్త్రనిర్ణయమాహ. —

సప్తై కాష్టచతుష్షడక్షిణవదిక్పుత్రాదిసంఖ్యాః క్రమా

ద్రామాంగ్ని భిక్రాభి గామశశభృచ్చంద్ర రజోబిందవః,

జీర్ణం శ్యామలం క్తశుభ్రమలిసం కాషాయచిత్రం చ త

ద్విస్త్రం ధాతుమయం చ పృచ్ఛకవశాత్ప్రాచ్యాది కాష్టాఫలమ్. 10

వా. — సప్తేతి. పృచ్ఛకః, దైవజ్ఞస్య ప్రాగాదిదిక్షు స్థిత్యా యది పృచ్ఛతి, తదా దైవజ్ఞః పుత్ర సంఖ్యాం బిందుసంఖ్యాం వస్త్రలక్షణం చ క్రమాద్వదేత్. యథా ప్రాగ్భగే స్థిత్యా యది పృచ్ఛతి తదా దైవజ్ఞః సప్తసప్తపుత్రాః, ఆగ్నేయభాగే స్థిత్యా యది పృచ్ఛతి తదా ఏకః పుత్రః, దక్షిణదిగ్భాగే అష్టపుత్రాః, నైరుతి దిగ్భాగే చత్వారః పుత్రాః, పశ్చిమే షట్, వాయవ్యయభాగే అక్షిణీ ద్వా, ఉద దిగ్భాగే నవపుత్రాః, ఈశాన్యే దిశి దశ పుత్రా ఇతి. అథ బిందునిర్ణయః - పృచ్ఛకః ప్రాచ్యాం స్థిత్యా యది పృచ్ఛతి తదా రామాః త్రయో రజోబిందవః, ఆగ్నేయే అద్రయస్సప్త రజోబిందవః, దక్షిణే అబ్ధయశ్చత్వారః, నైరుత్యాం కర ద్వా బిందూ, ప్రతీచ్యాం అబ్ధయశ్చత్వారః, వాయవ్యే రామాస్త్రయో రజోబిందవః, ఉదీచ్యాం శశభృదేకః, ఈశాన్యే చంద్రః ఏకః రజోబిందురితి. అథ వస్త్రనిర్ణయః - ప్రాచ్యాం స్థిత్యా యది పృచ్ఛతి తదా తద్విస్త్రం రజోదూషితం జీర్ణం, ఆగ్నేయాం శ్యామలం శ్యామలవర్ణం, దక్షిణాయాం రక్తం రక్తవర్ణం, నైరుత్యాం శుభ్రం శ్వేతం, పశ్చిమే మలిసం మాలిన్యయుక్తం, వాయవ్యే కాషాయం, ఉదీచ్యాం చిత్రం, ఈశాన్యే ధాతుమయం వస్త్రమితి, ప్రాచ్యాది కాష్టాఫలం ప్రాగాదిదిక్ఫలం, వక్తవ్యం. 'దిశస్తు కవభః కాష్టా' ఇత్యమరః.

ఆవ. ప్రశ్న చేసినది కుక్కునుబట్టి పుత్రబిందువస్త్రముల నిర్ణయం చెడి క్రమముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అడుగవచ్చినవాఁడు జ్యోతిష్కడైన తనకు తూర్పుదిశనుండి యడిగిన నేడుగురు పుత్రులనియు, 3 రజోబిందువు లనియు, జీర్ణవస్త్ర మనియుం జెప్పవలయు. ఆగ్నేయదిక్కుననుండి యడిగిన నొక్కకొడు కనియు, 2 బిందువు లనియు, నీలవస్త్ర మనియు; దక్షిణదిశనుండి యడి గిన నెనమండ్రు కొమరులనియు, రబిందువుఁ నియు, ఎఱ్ఱని వలునయనియు; నిర్యతిదిక్కుననుండి యడిగిన నల్లురుకొమరు లనియు, ౨ బిందువు లనియు, వెల్లవలున యనియు; పశ్చిమదిశనుండి యడిగిన నాద్ధరు కొమరులనియు, ౪ బిందువు లనియు, మలినవస్త్రమనియు; వాయవ్యదిశ నుండి యడిగిన నిరువురు కొమరు లనియు, 3 బిందువులనియు, చెంగావి చీరయనియు; కుశేదిక్కునుండి యడిగిన తొమ్మిడుగురు పుత్రులనియు, ౧ బిందు వనియు, పెక్కునన్నెలుగల వస్త్ర మనియు; ఈశాన్యదిశనుండి యడిగిన నడుగురు కొమరు లనియు, ౧ బిందువనియు, గైరిఁ థాతుమయ మయిన వస్త్ర మనియు, నీ క్రమమున జ్యోతిష్కడఁడు పుత్రబిందు వస్త్ర నిర్ణయములం జెప్పవలయును.

ఆవ. పూర్వోక్తవస్త్రనిర్ణయస్య బిందుసంఖ్యాయాశ్చ ఫలమాహ:-

శ్యామం మృత్యుకరం దృఢం శుభకరం చిత్రం చ దారిద్ర్యకృ
ద్రక్తం వ్యాధికరం సితం సుతకరం వస్త్రం రజోదూషితమ్,
స్త్రీణాం బిందుసమత్వమామయకరం కన్యాప్రదం చార్తవే
బిందూనాం విషమత్వమేవ సుతకృష్ణాగ్న్యప్రదం సర్వదా. 11

వ్యా. శ్యామమితి. రజోదూషితం వస్త్రం శ్యామం చేత్ మృత్యుకరం, దృఢం అచ్చిద్రం చేచ్ఛుభకరం, చిత్రం చిత్రవర్ణం చేద్దారిద్ర్యకృ దారిద్ర్య ప్రదం, రక్తం చేద్వాధికరం రోగప్రదం, సితం శ్వేతం చేత్సుతకరం పుత్ర ప్రదమితి వక్తవ్యం. ఆర్తవే ప్రథమరజసి, బిందుసమత్వం బిందూనాం రజో బిందూనాం పమత్వం యుగ్తత్వం, స్త్రీణామామయకరం రోగప్రదం, కించ కన్యా ప్రదం స్త్రీసంతానకరం చ, విషమత్వమేవ ఆయుగ్తత్వం తు, సుతకృత్ పురుష సంతానకరం, కిం చ సర్వదా భాగ్యప్రద మైశ్వర్యప్రదం చ.

అవ. ఈ చెప్పబడిన వస్త్రములకు బిందుసంఖ్యకును ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. కప్పుచీరఁగట్టుకొని రజస్వలయైన నాశకరము. గట్టిచీరయైన మంగళకరము. వెక్కువన్నెలుగల చీరయైన దారిద్ర్యము. ఎఱ్ఱచీరయైన రోగప్రదము. తెల్లచీరయైన కొమరులు గలుగుదురు. మఱియును స్త్రీలకు మొదటి సమర్తయందు ౨-౪ ఇట్టి సమబిందువులు గల్గిన రోగము, స్త్రీసంతానకరము. ౧-౩ ఇట్టి బేసి బిందువులు గల్గిన పురుషసంతానమును, ఎల్లప్పుడు సౌభాగ్యప్రదము నగును.

అవ. కథంకారణభూతస్యార్తవస్యోద్దేశానంతరం కార్యభూతస్య గర్భాధానస్య వర్జ్యకాలమాహ—

గర్భాధాన మరిష్టమప్తమవిభౌ పాపగ్రహక్రాంతభే
దస్త్రాహిద్యయ కాలమూలనిధనజ్యేష్ఠాంత్యజన్తోడుషు,
షష్ఠీ విష్టి విహవమాసు పరిఘాద్యర్థే దివా వైధృతౌ
సంధ్యాపర్వచతుర్థశీ ప్రతపితృశ్రాద్ధేషు పాతే భవేత్.

12

వ్యా.—గర్భాధానమితి. అప్తమవిభౌ దంపత్యోరప్తమచంద్రే, పాపగ్రహక్రాంతభేపాపగ్రహస్థితనక్షత్రే, దస్త్రాహిద్యయ కాలమూలనిధనజ్యేష్ఠాంత్యజన్తోడుషు—దస్త్రః ఆశ్విని, అహిద్యయం ఆశ్రేషా మఘే, కాలః భరణి, మూలాప్రసిద్ధా, నిధనం దంపత్యోరైర్నిధనతారా, జ్యేష్ఠా ప్రసిద్ధా, అంత్యా రేవతి, జన్తోడుషు దంపత్యోః జన్మనక్షత్రంతేషు నవనక్షత్రేషు చ, షష్ఠీ పక్షద్యయగతా, విష్టిః విష్టికరణం, విహః విహనాడికాః, అవమా దినత్రయం, ఏతాసుచ, పరిఘాద్యర్థే పరిఘాయాః పూర్వార్థే, దివా అహ్ని, వైధృతౌ వైధృతినామయోగే, సంధ్యాయాః ఉభయసంధ్యాయాః, పర్వసు పంచపర్వసు, చతుర్థక్వాం కుక్లచతుర్థక్వాం కృష్ణచతుర్థక్వాం పర్వాంతః పాతిత్వేన. గతార్థత్వాత్, వ్రతే ఆచరితవ్రతదిశే, పితృశ్రాద్ధేషు శ్రాద్ధదినేషు, పాతే చ వ్యతిపాతే మహాపాతే చ, ఉక్తేష్యేతేషు, గర్భాధానం స్యాద్యది అరిష్టం అకుభం భవేత్. విధ్యర్థే లిఖ్.

అవ. గర్భాధానమునఁ గొఱగానికాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భార్యాభర్తలరాశి కేసిమిదవయింటఁ జంద్రుఁ డుండఁగాను, ముందుఁ జెప్పబడిన సూర్యాదిపాపగ్రహము లుండిన నక్షత్రములయందును, ఆశ్విని, భరణి, ఆశ్రేష, మఖ, జ్యేష్ఠ, మూల, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును, భార్యాభర్తల జన్మనక్షత్రముల కేడవ నక్షత్రమునం

దును, పక్షదన్వయగతపవ్యులయందును, పరిమానామయోగ పూర్వభాగము నందును, పగటియందును, వైధృతినామయోగమునందును, సూర్యోదయాస్తమయకాలంబులయందును, పంచపర్వము లనగా కృష్ణాష్టమి కృష్ణచతుర్దశి, హస్తమి, ఆమావాస్య, సంక్రాంతులు ఈదినములయందును, శుక్ల చతుర్దశియందును, ఏకాదశి మొదలుగాఁగల వ్రతదినములయందును, శ్రాద్ధదినంబులయందును, వ్యతీపతనామయోగమునందు, నీ చెప్పఁబడిన కాలములయందు గర్భాధానము చేయఁగూడదు.

అవ. అథ ఋతు కాలనిర్ణయమాహ. —

శ్రీణామార్తవదర్శనాదిదినతేస్సుష్టోషోడశ ర్తుక్షపాః
పుత్రార్థి వరయేత్సమాసు సుముఖీం తాన్వేవ శుద్ధాం కృశామ్,
ఫలం గ్నై పురుషైరవేక్షితయుతే పువర్తసంస్థైస్తై

రీ వే లగ్న సుతాంకగే యది సుత స్తవ్యత్యయే పుత్రికా. 13

వ్యా. — శ్రీణామితి. ఆర్తవదర్శనాదిదినతః ఋతౌ ధవం ఆర్తవం 'తత్ర ధవ' ఇత్యుక్తం గుణః. తస్య రజసః దర్శనం తస్య ఆదిదినం ప్రథమదివసః తస్మాత్షోడశ ఋతుక్షపాః ఋతురాత్రయః స్యుః, రజోదర్శనాదిదినమార్భ్య షోడశ దినమభివ్యాప్య ఋతుక్షపా ఇత్యర్థః. పుత్రార్థి పుత్రసంతానాభిలాషీ, సమాన్వేవ తాసు ఋతుక్షపాసు సుముఖీమనుకూలవతీం, శుద్ధాం స్నానాదినా ౭తి శుద్ధాం, కృశాం రజస్వలానియమేనక్షీణాంగీం, భార్యామితి శేషః. వరయేద్దచ్చేత్. అత్రాయం విశేషః. షోడశను ఆద్యా శ్చతస్ర నింద్యాః, తస్మాత్తాః పరిత్యజ్య శేషాసు వరయేదితి. తదుక్తం 'ఋతుస్వాభావికాః శ్రీణాం రాత్రయష్టోడశ స్పృతాః, చతుర్భ్యస్త్యితి తైస్సార్థమహాభిస్సర్వసమైః. తాసామాద్యాశ్చతస్రస్థు నింద్యా ఏకాదశీ చ యా, త్రయోదశీ చ శేషాస్తు. ప్రశస్తా దశ రాత్రయ' ఇతి. న శేవలమేతావత్పువర్తసంస్థా, వర్తశబ్దేన షడ్వర్త ఉచ్యతే, పురుషసంజ్ఞికరాశివర్గః పుంవర్గః, యద్వా పురుషగ్రహాధిపతిరాశివర్గః పుంవర్గః, తత్ర స్థితైః పురుషైః పుంగ్రహైః, అవేక్షితే దృష్టే యుతే వా, విశేషణ సమాసః. ఫలం గ్నై పురుషసంజ్ఞికల గ్నై, ఫలం గ్నాని తు మేషమిధునసింహ తులా ధనుఃకంభాః, తేషామన్యతమే లగ్నై, జీవే గురౌ లగ్న సుతాంకగే గర్భాధానం గ్నై తస్య పంచమే నవమే వా స్థితే యది, సుతః పుత్రః, జాయత ఇతి శేషః. తద్వ్యత్యయే ఉక్తలక్షణవ్యత్యయే, శ్రీవర్తసంస్థాః శ్రీగ్రహైః, చంద్ర

కుక్రరాహుభిః, అవేషీతేయతే వా, స్త్రీలగ్నే వృషభకర్కటకన్యావృశ్చిక
మకరమీనానామన్యతమే వా గురౌ లగ్నపంచమనవమాతిరిక్తస్థానేషు స్థితే వా
యది, పుత్రికేత్యర్థః.

అవ. ఋతుదినముల నిర్ణయమును గర్భాధానకాలనిర్ణయమును
జెప్పచున్నాడు.—

తా. స్త్రీలకు రజోదర్శనదినము మొదలు పదునాఱు రాత్రులు
ఋతురాత్రులనంబడును. పుత్రసంతానమును గోరినవా రీపదునాఱు
రాత్రులలో సమపివసంబులు ఋతుస్నానాదులచే బరిశుద్ధురాలును,
ఋతునియమాడలచేతఁ గృశించిన దేహముగలదియును, తన కత్యంత
ప్రియురాలు నగు నిల్లాళిం గలయవలయు. మఱియుఁ బురుషరాసులగు
మేవమిధునసింహతులార్ధసుకంభవఙ్మధ్యలయం దైనను, పురుషగ్రహ
రాసులైన మేవసింహవృశ్చికధనుర్జీనముల వఙ్మధ్యలయం దైనను,
ఈరాసులఁ బురుషగ్రహములు గూడియుండినను, చూడఁబడినను,
బృహస్పతి లగ్న పంచమ నవమస్థానములయందుండఁగాను, గర్భాధా
నముచేసినఁ బుత్రుఁడు గలుగుననియు, స్త్రీరాసులైన వృషభకర్కటక
కన్యావృశ్చిక మకర మీనరాసులయందైనను, స్త్రీగ్రహరాసులైన
వృషభకర్కటకతులారాసుల వఙ్మధ్యలయందైనను, లగ్నము స్త్రీగ్రహ
ములచేఁ జూడఁబడియైనను, స్త్రీగ్రహములతోఁగూడియైననుండఁగాను,
లగ్న పంచమనవమస్థానంబులయందు బృహస్పతి లేకయుండఁగాను,
గర్భాధానము చేయఁగాఁ బుత్రిక గలుగు ననియు నెఱుంగనగును. ఇది
యునుంగాక యీపదునారు దినములలో నాదిన నాలుగురాత్రులును,
పదునొకొండవ పదుమూడవరాత్రులు నీయాఱురాత్రులు నింద్యము
లనియును, నితరములగు పదిరాత్రులు త్తమంబు లనియుఁ గొందఱి
యభిప్రాయము. విదవశ్లోకంబున స్త్రీపురుషగ్రహముల నిర్ణయంబును,
అఱువదియాఱవ శ్లోకము మొదలైదు శ్లోకములయందు వఙ్మధ్యలక్షణ
మును జెప్పఁబడియున్నవి.

అవ. అథ పుంసవనకాలమూహ.—

కుర్వాత్పుంసవనం కరత్రయవిధిశ్రోత్రయా రోహిత్రరా
మిత్రాంత్యాదితి మూలదస్త్రశశభృద్భిష్వాద్యగర్భే స్ఫుటే,

లగ్నే పుంగ్రహవాసరే రవిగృహం త్యక్త్వాఽలిసద్ధాప్యమా
రిక్తాచిన్ద్రవిన్లతేఽహ్ని యువతో మాసే నృతీయే పతిః. 14

వ్యా.—కుర్యాదితి. ఆద్యగర్భ ప్రథమగర్భ, వ్యక్తే గతి, కరత్రయం హస్త చిత్రాస్వాతయః, విధిః రోహిణి, శ్రోత్రయం, శ్రవణధనిస్థశతభిషజః, అర్యః పుష్యః, ఉత్తరా ఉత్తరాత్రయం, మిత్రం ఆనూరాధా, అంత్యా రేవతి, అదితిః పునర్వసూ, మూలాప్రసిద్ధా, దస్త్రః ఆశ్విని, శశభృత్ మృగశిరః, ఏతేషు భేషునక్షత్రేషు, 'నక్షత్ర మృత్యుం భం తాతే' త్యమరః. లగ్నే పుంలగ్నే, పుంగ్రహవాసరే రవిజగదురూణా వస్తతి సే వాసరే, రవిగృహం సింహం, అలిసద్ధాపి వృశ్చికమపి. త్యక్త్వా, యద్యపి సింహః పుంలగ్నస్తథాపి కంతోక్త్వా నిషిద్ధత్వాత్త్యాజ్యః. అమారిక్తాచిన్ద్రవిన్లతే - అమాదర్శ్యః, రిక్తా చతుర్థి నవమీ చతుర్థ్యః, చిన్ద్రాణి పక్ష్యమాణపక్ష్యచిన్ద్రాణి ఏతైర్విన్లతే దివసే, శ్రుతీయే మాసే 'పద్దనోమాన్ హృ'దితి వైశిష్టికత్వాన్న మాసాదేశః. పతిర్భర్తా, యువతో భార్యాయాం, పుంసవనం పుంసవనాఖ్యం కర్త, కుర్యాత్. తృతీయేమాస ఇతి గర్భవృక్ష్యపలక్షణార్థం, న తు నియమార్థః. పుంసవనం వ్యక్తే గర్భ ఇతి మాస నియమస్యాపస్తంబేమాసుక్తత్వాత్.

అవ. పుంసవనకాలనిర్ణయముఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. తొలుత గర్భముగలిగిన వనితకు మూడవ మాసమందును, ఆశ్విని, రోహిణి, మృగశిరము, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, ఆనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును, వృశ్చిక సింహరాసుల కితర రాసులయందును, చవితి, నవమి, చతుర్థశి, ఆమావాస్యలఁ బరిత్యజించి తక్కిన శుభదినములయందును, గర్భమునకు శుభము గలుగుటకై పెనిమిటియైనవాఁడు పుంసవన మనెడి కర్త జేయవలయు. మఱియు నాపస్తంబసూత్రమునందు స్త్రీలకు గర్భము స్పష్టముగా నగుపడినపిమ్మట పుంసవనముఁ జేయవలయు నని చెప్పియున్నది గాని మాసనియమము చెప్పలేదు, గావున నిచ్చట మూడవమాస మని చెప్పట గర్భవృక్ష్యపలక్షణార్థమే యని తెలియవలయు.

అవ. అథ సీమంతకాలమాహ.—

పూర్వం పుంసవనే యదైవ కథితం మాసవ్యవస్థాం విసా
సీమంతేఽపి తత్రైవ మాసవిషయే షష్ఠే చతురైష్టమే,

లగ్నాదంత్యసుతాప్త మేషు రహితేష్వర్కాది పాపగ్రహై

శృంధే లగ్నవివర్జితే చ నవమే శుద్ధే సమం పుంసః. 15

వా. — పూర్వస్థితి. పూర్వస్థితి శ్లోకే, యథైవ కథితం యన్నత్ర వాస రాదికముక్తం, మాసవ్యవస్థాం మాసనియమం వినా, సీమంతేఽపి తథైవ నత్ర త్రాదికం, మాసవిషయే తు, పక్షే చతుర్థేష్టమే ఏతేషామన్యతమే మాసి, సీమంతం సీమంతోన్నయనాఖ్యం కర్త, కుర్యాత్, లగ్నాత్సీమంతలగ్నాదంత్యసుతాప్త మేషు ద్వాదశపంచమాష్టమే ష్వర్కాదిపాపగ్రహైః సూర్యాంగారకశస్త్రైశ్చరక్షిణచంద్రాదిభిః, రహితేషు వివర్జితేషు సత్సు, చంద్రే లగ్నవివర్జితే చంద్రానాక్రాంతలగ్న ఇత్యర్థః. నవమే శుద్ధే సీమంతలగ్నాన్యతమలగ్నే గ్రహవర్జితే సతి, సీమంతం కార్యం, సమం పుంసవే ఉత్తరాగ్ధోక్తం సర్వం పుంసవనే చ సమం బోధ్యమ్.

అవ. సీమంతకాలమును జెప్పచున్నాడు. —

తా. పూర్వశ్లోకంబునఁ బునఃసవనవిషయమై చెప్పిన మాసక్రమము దప్పితక్రిన దినవారనక్షత్రాదులు సీమంతమునకును గ్రాహ్యంబులు. మాసవిషయమై ర-ఉ-౮-చవ మాసములయందు, పంచమాష్టమద్వాదశములందు సూర్యాంగారకశనిరాహుకేతుక్షిణచంద్రాది పాపగ్రహములు లేకయుండఁగాఁ, జంద్రుఁడు లగ్నమునందు లేకయుండఁగాను నవమశుద్ధిగల లగ్నమునందు సీమంతముఁ జేయవలయును. ఉత్తరార్ధమునఁ జెప్పినవన్నియు పుంసవనమునందును సమానమే యని తెలియఁ దగినది.

అవ. అథ జాతకర్తకాలమాహ —

జాతే జాతదినాది రాదశదినా త్తజ్జాతకర్తాత్తజే
కుర్యాద్దురదినేఽథవా స్థిరచరక్షిప్తాఖ్యమైత్రోడుషు,
రిక్తామారహితేఽవ్యఖండదివనే లగ్నే శుభే వాసరే

పూర్వాష్టాసురపూజితే సురగురౌ వ్యక్తే చ సౌమ్యాయనే. 16

వా. — జాతఇతి. అత్తజే కమాతే, జాతే సతి, జాతదినాదిః జన దినస మారభ్య ఆదశదినాద్దశదినపర్యంతం, దశదినమధ్యే యస్మిన్ కస్మిన్ దివనే, తజ్జాతకర్త అత్తజే పుత్రవిషయే, కుర్యాత్, అథవా దురదినే ఏకాదశేహి వా, కుర్యాత్, ఏకాదశదినే అతీతే సతి, స్థిరచరక్షిప్తాఖ్యమైత్రోడుషు-నిరాణి రోహిణ్యుత్తరాశ్రయం, చరాణి స్వాతీపునర్వినూత్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, క్షిప్రాఖ్యా.

అక్కినేని సుపుష్యుః, మైత్రోడు అనూరాధానక్షత్రం, ఏతేషు నక్షత్రేషు, రిక్తా మారహితే-రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అమాదర్శుః, ఏతైః రహితే, ఏతద్భిన్న ఇత్యర్థః. అఖండవిహితే-అఖండమగ్రే, వక్ష్యంతి, కుభేకుభగ్రహాధిపే లగ్నే, తద్విధే వాసతేచ, పూర్వాప్తే అహ్నః పూర్వభాగే, ఆసురపూజితే శుక్రే, సురుగురా బృహస్పతౌ చ, వ్యత్యజే, అనన్తం గతే సతీత్యర్థః. సామ్యాయన ఉత్తరాయణే, జాతకర్షకర్యాత్.

అవ. జాతకర్త కాలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుత్రోత్పత్తికాలమందైనను పుత్రోత్పత్తిదినము మొదలు
 ౧౦ దివసములవఱకు నేదినమందైనను జాతకర్తము చేయవలసినది, మఱి
 యు ౧౧-వ దివసమందైన జేయవలయును. ఈ చెప్పబడిన దివసములలోఁ
 జేయనట్లయిన అశ్విని, రోహిణి, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త,
 స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు,
 ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములయందును, చవితి, నవమి, పున్నమ,
 అమావాస్య ఇవిదప్ప తక్కిన తిథులయందును, ఉత్తరాయణమందును,
 గురుశుక్రమాఢములు లేనికాలములయందును, పూర్ణతిథులయందును,
 సోమ బుధ బృహస్పతి శుక్ర, వారములయందును, శుభగ్రహాధిపలగ్న
 ములయందును, నీలక్షణయుక్తమైన శుభదిన పూర్వాహ్లామందు జాత
 కర్తముఁ జేయవలెను.

అవ, అథ నామకరణకాలమూహః:—

జాతానంతరమేవ నామకరణం త్యేకాదశాహే స్ఫుటం

పుత్రస్త్వేన సమాక్షరం తు యువతేః కార్యం తతో వ్యత్యయమ్,

శుద్ధి రాతకవచ్చు నామ్మి సకలై సద్దాదశే షోడశే

ద్యావింశేఽప్యథ వింశకేహ్ని విహితం జాతివ్యవస్థాం వినా. 17

వ్యా.—జాతానంతరమితి. జాతానంతరమేవ, నామకరణం రౌపిణః మార్గ
శీర్షః ఇత్యాదిసత్త్ర నామకరణం రహస్యం కర్తవ్యం, సత్త్ర నామ చ నిర్దిశతి.
‘తద్రహస్యం భవతీ’ త్యాపస్తంబేనీక్తత్వాత్, ఏకాదశాపే ఏకాదశదిశే,
స్ఫుటం వ్యవహారనామ వ్యక్తం, కర్తవ్యమిత్యర్థః. పుత్రస్త్రిక సమాక్షరం నామ
కర్తవ్యం, యథా శివః మహేశ్వర ఇత్యాది. యువతేః కన్యాయాస్తు, తతః పురు
షావ్యవృత్తయం విషమాక్షరం నామ, యథా పార్వతీ భవానీత్యాదికార్యం.
నామ్ని నామకరణే, శుద్ధిః లగ్నాదిశుద్ధిః, జాతకర్తవత్, సకలైః చాతుర్వజైః,

జాతివ్యవస్థాం వినా జాతిభేదంవినా, ద్వాదశే జన్మతః ద్వాదశే, షోడశే, ద్వాదశే, అథవా వింశతేఽహిని దివసేవా, తన్నామకరణం, విహితమావశ్యకమిత్యర్థః. నను 'దశాహం ద్వాదశాహం చ పక్షం మాసమనుక్రమా'దిత్యాదినా బ్రాహ్మణాదీనాం వర్ణానామాశౌచభేదస్య దృష్టత్వాత్కృతం జాతివ్యవస్థాం వినేతి సంగచ్ఛత ఇతి చేత్, మైవం; 'సర్వేషాం దశరాత్రేణ నూతనే కుద్ధిరివ్యత' ఇతి జాతాశౌచవిషయే విశేషవచనేన సామాన్యవచనస్య బాధితత్వాదితిదిక్.

అవ. నామకరణకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. పుత్రుఁడు కలిగినక్షణంబున నక్షత్రనామ మనఁగా, రోహిణీ నక్షత్రమందుఁ బుట్టినవానికి రోహిణుఁడు ఈ మొదలగు నక్షత్రనామ కరణమును రహస్యముగాఁజేసి ౧౧-వ దివసమందు కుమారవిషయమై సమాసార్థములగు పేరనఁగా 'కృష్ణః శిశుః, మహేశ్వరః,' ఇట్టి వ్యవహారనామములును, కూతురి విషయమై జేసినక్షణములు గల నామ మనఁగా, 'జానకీ, పార్వతీ, భవానీ' ఇట్టి నామములు నిశ్చయింపవలెను. ఈ నామకరణవిషయమయి లగ్నాదిశుద్ధి పూర్వశ్లోకమునందు జాత కర్మమునకు నిర్ణయించిన ప్రకారమని తెలియవలయు. ౧౧-వ దివసమందుఁ జేయనిపక్షమున బ్రాహ్మణులు మొదలుగాఁగల ౪ వర్ణములకు ౧౦ దివసములవర్త్యంతము జాతాశౌచ మని విశేషవచనము లుండుటవలన జాతిభేదములేక నాలుగువర్ణములవారును పుట్టినదినము మొదలు ౧౨-వ దివసమందు, ౧౬-వ దివసమందును, ౨౦-వ దివసమందును, ౨౨-వ దివసమందును నామకరణము చేయవచ్చును.

అవ. అథాన్నప్రాశనమాహ. —

అన్నప్రాశనమర్భకస్య శుభదం మాన్యేన యుక్తే శుభే
షష్ఠాదావథ పంచమాదివిషమే మాసే వధూనాం శుభే
వారే సౌమ్యగృహే విశుద్ధదశమే నందాప్తమిద్వాదశీ
రిక్తామారహితే దినేచరమ్మదుక్షీప్రధుర్వాభోద్ధిదమః.

18

వ్యా. అన్నప్రాశనమితి. షష్ఠాదా ఆదిశబ్దేన అష్టమదశమద్వాదశా ఉచ్యంతే, తస్మిన్ యుక్తే మాన్యేన, అన్నప్రాశనం అర్భకస్య శిశోశ్శుభదం శుభప్రదం, అథ వధూనాం స్త్రీణాం తు, పంచమాదివిషమే మాసే పంచమసప్తమనవమే కాదశేషు విషమేషు, శుభదం, శుభే శుభగ్రహాధిపే వారే, విశుద్ధదశమే విశుద్ధో గ్రహరహితః దశమా యస్య సతథో కః, తస్మిన్ సౌమ్యగృహే వృషభిరర్కప్రాదిసమరాశీనా మన్యతమే, సౌమ్యగ్రహాధిపతిత్వేనా, సమరాశీనాం సౌమ్యరాశిత్వం గ్రహ

సామ్యం పురుషో వనితే త్యాదిచ వరాహమిహిరేశోక్తత్వాత్, సందాప్తమి
ద్యాదశీరిక్తామారహితే - సందా: ప్రతిపక్ష్యేకాదశ్యః, అప్తమి పక్షద్వయ
గతా, ద్యాదశీ పక్షద్వయగతా, రికా రిక్తతిథయః, అమా దర్శః, ఏతే
రహితే ఏతద్వ్యతిరిక్తదినే, చరమ్యదుక్షప్రస్తువాభ్యోగుషు - చిరా: స్వాతీపున
ర్యసూత్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, మృదూని చిత్రారేవతీపుగశీర్ధానూరాధాః,
క్షిప్రాణి ఆశ్వినీహస్తపుష్యః, ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, ఉడుషు ఏత
త్సంజ్ఞకనక్షత్రేషు చ, అన్నప్రాశనం శుభదమితి యోజ్యమ్.

అవ. అన్నప్రాశనకాలనిర్ణయము జెప్పచున్నాడు -

తా. పురుషశిశువు విషయమై పక్షాదిమాసము లనగా ౬-౮-
౧౦ ఈనెలలయందును, స్త్రీశిశువు విషయమై ౯-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩-౧౪-౧౫-౧౬-౧౭-౧౮-
౧౯-౨౦-౨౧-౨౨-౨౩-౨౪-౨౫-౨౬-౨౭-౨౮-౨౯-౩౦ ఈ నెలలయందును, సోమ, బుధ, గురు,
శుక్రవారములయందును, అన్నప్రాశనలగ్నమునకు ౧౦-౧౧-౧౨-౧౩-౧౪-౧౫-౧౬-౧౭-౧౮-
౧౯-౨౦-౨౧-౨౨-౨౩-౨౪-౨౫-౨౬-౨౭-౨౮-౨౯-౩౦ గ్రహము లేకయుండగాను, వృషభకర్కాటక మిధుక కన్యాధనుర్జీనము
లనెడి శుభలగ్నములయందును, పాడ్యమి, చపతి, పక్షి, ఆప్తమి, నవమి,
ఏకాదశి, ద్వాదశి, అమావాస్య, పున్నమ ఈదినముల నిషేధించి యితర
దినములయందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి,
ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, ఆనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము,
ధనిష్ఠ, శతభిషక్, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి నక్షత్రములయందు అన్నప్రాశ
నము జేయవలయును.

అవ. అన్నప్రాశనలగ్నగతగ్రహఫలమాహ.-

కుష్ఠీలగ్నగతే రవౌ తనుకళే చంద్రే సదా భిక్షుకః

పూర్ణేందౌ బహుసత్రదోఽవనిసుతే పితౄర్దితో జ్ఞానవాక్,

జ్ఞేజీవే బహుభోగవాన్మృగుసుతే దీర్ఘాయురర్కాత్తజే

వాతాంగీ తమసి ధ్యజేఽప్యనశనీ బాలోఽన్నభోక్తా భవేత్. 19

వా. - కుష్ఠీ. రవౌ నూర్యే, లగ్నగతే సతి బాలః అన్నభోక్తా యది
కుష్ఠీ కష్టరోగవాన్మృతే. లగ్నగతే భవేద్వ్యతి పక్షద్వయం సర్వత్ర బోధ్యం,
తనుకళే క్షీణచంద్రే, సదా భిక్షుకః. పూర్ణేందౌ పూర్ణచంద్రే, బహుసత్రదః
బహున్నదాతా, అవనిసుతే కుజే, పితౄర్దితః పెత్తరోగపీడితః, జ్ఞే బుధే
జ్ఞానవాక్. జీవే గురౌ, బహుభోగవాక్. భృగుసుతే శుక్రే, దీర్ఘాయుః. ఆర్కా
త్తజే శనైశ్చరే, వాతాంగీ వాతరోగయుక్తశరీరః. తమసి రాహౌ, ధ్యజే కేతా
చ, అనశనీ దరిద్రో భవేత్.

అవ. అన్నప్రాశనలగ్నమం దుండు గ్రహఫలములఁ జెప్పుచున్నాడు.—

తా. అన్నప్రాశనలగ్నమందు సూర్యుఁ డుండిన చిన్నవాఁడు కుష్టరోగియును, క్షీణచంద్రుఁడుండిన దరిద్రుఁడును, పూర్ణచంద్రుఁడుండిన సన్నదాతయును, అంగారకుఁ డుండిన వైత్యరోగియును, బుధుఁడుండిన విశేష జ్ఞానవంతుఁడును, గురువుండిన మిక్కిలి భోగవంతుఁడును, శుక్రుఁడుండిన దీర్ఘాయువుగలవాఁడును, శనైశ్చరుఁడుండిన వాతరోగముతోఁ గూడిన శరీరముగలవాఁడును, రాహుకేతువు లుండిన మిక్కిలి దరిద్రుఁడునాను.

అవ. శిశోః కేశఖండనే మాసాదీనాహ—

జన్తాదౌ సమమాసీ పుత్రవిషయే స్త్రీణాం తు తన్వ్యత్యయే
కార్యం చాదిమకేశఖండన మిదం పూర్వేష్టి సామ్యాయనే,
ఆదిత్యద్వయద సప్తాష్టశశభద్విష్ణు త్రయార్కత్రయే
పూర్ణాహే శుభవాసరే జయదినే చాష్టమ్యమావర్జితే. 20

వా. జన్తాదాదితి. పుత్రవిషయే జన్తాదౌ జన్తప్రభృతి, సమమాసే ద్వితీయ చతుర్థాదిమాసేషు, స్త్రీణాం తు తన్వ్యత్యయే ఉక్తవైపరీత్యే, తృతీయపంచమాది విషమమాసేష్విత్యర్థః. పూర్వేష్టి పూర్వాధి, సామ్యాయనే ఉత్తరాయణే, ఆదిత్యద్వయ ద సప్తాష్టశశభద్విష్ణుత్రయార్కత్రయే - ఆదితేర్దేవతాకమాదిత్యం, 'దిత్యాదిత్యవద్యుత్తరపదాణ్యః' ఇతి ణ్యప్రత్యయః, పునర్వనూ తదాదిద్వయం పునర్వనూపుష్యద్వయం, ద స్రః అశ్వినీ, పౌష్ణో రేవతీ, శశభృత్ మృగశిర్షం, విష్ణుత్రయం ఆర్కత్రయం చ ప్రాగుక్తమేతేషు నక్షత్రేషు, పూర్ణాహే పూర్ణతిథౌ, శుభవాసరే శుభదినే, జయతిథౌ, అష్టమ్యమావర్జితే అష్టమివర్జితే జయదినే అమావర్జితే పూర్ణతిథావేతేషు సనక్షత్రాదిషు, ఇదమాదిమకేశఖండనం కార్యం, కర్తవ్యమిత్యర్థః.

అవ. బాలురకు కేశఖండనవిషయమై మాసాదికాలములఁ జెప్పుచున్నాడు.—

తా. పుత్రవిషయమై పుట్టినదిమొదలు సరినెలలైన ౨-౪-౬ నెలలయందును, స్త్రీవిషయమై పేసినెలలైన 3-౫-౭ నెలలయందును, ఉభయులకు నుత్తరాయణమందును పూర్వయామమందును అశ్వినీ,

మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, స్వాతి, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, రేవతీనక్షత్రములయందును, సోమబుధగురు శుక్రవారములయందును, తదియ, అష్టమి, త్రయోదశి, అమావాస్యలు వినా క్రిందఁజెప్పిన మాసనక్షత్రములతోఁ గూడిన పూర్ణతిథియందును, బాలురకు కేశఖండనము చేయవలయును.

అవ. కర్ణవేధయోగ్య కాలమాహ, —

జాతాద్వాదశహోడశేహి నిధనే శుద్ధేష్టమే సప్తమే
షష్ఠే మాసే శుభే చ వారభవనే కర్ణా సువేధ్యా శిశోః,

రిక్తాపర్వనిశాదినాదిరహితే సంపూర్ణతిథ్యర్థయోః

పాష్టాదిత్యకరద్యయోత్తరహరశ్రోణద్వయార్యేందుషు.

21

వా. జాతాదితి. జాతాజ్ఞాతః, ద్వాదశ హోడశే ద్వాదశ హోడశే వా, అహ్నిదివసే, నిధనే అష్టమే లగ్నే, శుద్ధే గ్రహవర్జితే సతి, అథవా అష్టమే సప్తమే షష్ఠే వా మాసే, శుభే వారభవనే శుభవాసరే శుభగ్రహాధిపతిలగ్నే చ, రిక్తాపర్వనిశాదినాదిరహితే - రిక్తః పూర్వోక్తః, పర్యాణి పంచపర్యాణి, నిశారాత్రి, దినాదిః ప్రతపత్, ఏతైః రహితే, సంపూర్ణతిథౌ, సంపూర్ణనక్షత్రేఽపి తయోః, పాష్టాదిత్యకరద్యయోత్తరహరశ్రోణద్వయార్యేందుషు రేవతీపునర్వసు హస్తచిత్త్రోత్తరాత్రయార్ద్రాశ్రవణధనిష్ఠాపుష్యమృగశిర్షేషు ద్వాదశనక్షత్రేషు, శిశోరాబలస్య, కర్ణా సువేధ్యా, కర్ణవేధాఖ్యం కర్త కర్తవ్యమిత్యర్థః.

అవ. బాలురకు చెవులు కుట్టుటకు యోగ్య కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. శిశువు పుట్టినదియొడలు పండ్రెండవ దివసమందైనను, పదునాఱవదినసమందైనను, పగటియందును, కర్ణవేధలగ్నమున కెనిమిదవయింట నేగ్రహములు లేకయుండఁగా చెవులు కుట్టుటయిది. ఈచెవుల బడిన కాలముల నత్యక్రమించినను. ౬ - ౭ - ౮ యీ నెలయందును సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్యా, ధను, ర్శ్మీనలగ్నములయందును, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమవస, కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, సంక్రమణములు, రాత్రి, శుక్లపాడ్యమి వీనియందు వినా పూర్ణతిథి నక్షత్రములయందును, మృగశీర్ష, ఆర్ద్రా, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, ఉత్తర, ఉత్తరా

మీద, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతీనక్షత్రములయందు బాలురకు చెవులు కుట్టవలయును.

అవ. అథ చౌలకాలమాహ. —

మధ్యేమాత్తరవాయుమిత్రవరుణబ్రహ్మభిధేమాత్తమే

చిత్రాంత్యేందుపునర్వసూద్యయకర శ్రోణద్వయాద్యే దివా,

బాలస్య త్రితయేఽథ పంచమసమే మాసాదిరిక్తాష్టమి

పర్వాన్యాసు శుభాంశవారభవనే చౌలం విశుద్ధేఽష్టమే. 22

వా. మధ్యేష్వీతి. ఉత్తరవాయుమిత్రవరుణబ్రహ్మభిధేమాత్తరాత్రయ స్వాత్మనూనాధాశతతారాహిణ్యాభ్యేషు, మధ్యేషు మధ్యమనక్షత్రేషు, చిత్రాంత్యేందుపునర్వసూద్యయకర శ్రోణద్వయాద్యే - చిత్రా రేవతీ మృగశిర్ష పునర్వసూ పుష్య హస్త శ్రవణధనిష్ఠాశ్విని ప్రభృత్యుత్తమే శ్రేష్ఠే నక్షత్రే, దివా దివాభాగే, బాలస్య త్రితయే సమే సంవత్సరే, 'మాయనో స్త్రీశరత్సమా' ఇత్యమరః. అథవా పంచమసమే పంచమవర్షేవా, మాసాదిరిక్తాష్టమిపర్వాన్యాసు - మాసాదిశుక్ల ప్రతిపత్, రిక్తాః ప్రాగుక్తాః, అష్టమి పక్షద్వయగతా, పర్వాణి పంచ పర్వాణి, అన్యాసు ఏభ్యోఽన్యాసు, తిథిష్వీతి శేషః. శుభాంశవార భవనే శుభ గ్రహనవాంశే శుభలగ్నే చ, విశుద్ధేఽష్టమే లగ్నాదష్టమస్థానే గ్రహరహితే సతి, చౌలం చూడాకర్త, కర్తవ్యమితి శేషః.

అవ. చౌలకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. కొమరుఁడు పుట్టినది మొదలు మూడవసంవత్సరమందును, ఐదవసంవత్సరమందును, శుక్లపాడ్యమి, చపితి, నవమి, చతుర్దశి, శుక్ల కృష్ణాష్టములు, పూర్ణిమ, ఆమావాస్య, చతుర్దశి, సంక్రమణము వీని నిషేధించి యితరములైన తిథులయందును, సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్యా, ధను, ర్శి నములనెడు శుభగ్రహముల లగ్నములయందును, శుభగ్రహముల నవాంశములయందును, రోహిణి, ఉత్తర, స్వాతి, ఆనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర యీ నక్షత్రములు మధ్యమము లగుటవలన చౌలకర్తకు శ్రేష్ఠములు కావు, కనుక అశ్విని, మృగశిర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, శ్రవణము, ధనిష్ఠ యీ నక్షత్రములయందుఁ జేయ ననుకూలంఁనిపక్షమున నీ క్రింది నుదహరింపఁబడిన మధ్యమ నక్షత్రముల

యందైనను, అష్టమశుద్ధిగల లగ్నమందు చిన్నవానికి చౌలకర్తము చేయుట యుక్తము.

అవ. అంకురార్పణకాలమాహ. —

కర్తవ్యోవిధితోఽంకురార్పణనిధి శ్చౌలాదికర్తాదితో
రాత్రిష్యేవ శరాగ్నిశ్చైలగణనాన్వేతాసు సద్యోఽథవా,
రిక్తాపర్వవిషప్రదోషరహితే వారే శుభానాం గృహే
క్షీప్రస్వాతిమృదుధ్ధువాసురమఖావిష్టుత్రయాభ్యోదుషు.

23

వా. కర్తవ్య ఇతి. అంకురార్పణమంకురోత్పత్త్యర్థం బీజవాసః, తస్య విధిః, విధితః స్యగృహ్యోక్తవిధానేన, సార్వవిధక్షికస్తనీః. చౌలాదికర్తాదితః ఆదిశబ్దేనాన్న ప్రాశనోపనయనవివాహసీమంతపుంసవనాదయో గృహ్యంతే. తేషాం కర్తాదితః కర్తాః పూర్వమేవ శరాగ్నిశ్చైలగణనాసు పంచమతృతీయసప్తమాన్వేతాసు, రాత్రిష్యేవ, న తు దివతేజ్యవకారాః. అథవా సద్యశ్శోభనదినా త్పూర్వరాత్రౌ వా, రిక్తాపర్వవిషప్రదోషరహితే-రిక్తాః ప్రసిద్ధాః, పర్వాణి పంచ పర్వాణి, విషాః విషభుటికాః, ప్రదోషః చతుర్థి సప్తమీత్రయోదశీనాం ప్రదోషః, సర్వతిథీనాం ప్రదోషకాలో వా, ఏతేః రహితే, దినఇతిశేషః. శుభానాం శుభగ్రహజాం సంబంధివారే, శుభగ్రహసంబంధి లగ్నే, క్షీప్రాణి అశ్వినీ హస్త పుష్యః, స్వాతీ ప్రసిద్ధా, మృదూని చిత్రారేవతీ మృగశిర్షానూరాధాః, ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, అశురః మూలా, మఖా ప్రసిద్ధా, విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, ఏతేషు సప్తదశనక్షత్రేషు కర్తవ్యః.

అవ. అంకురారోపణమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. అంకురారోపణమును గృహ్యసూత్రములోఁ జెప్పిన ప్రకారము అన్నప్రాశన చౌల ఉపనయన వివాహసీమంత పుంసవనకర్తములకుఁ బూర్వమం దనఁగా వీనిముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వరాత్రియందైనను సద్యస్కాలమందైనను, పరరాత్రియందైనను ఇట్లు చేయనీమక్షమందున ముహూర్తదినమునకు 3-1-2 యీ రాత్రులయందైనను, చవితి, నవమి, చతుర్దశి యీ రిక్తతిథులను, పూర్ణిమ, అమావాస్య కృష్ణాష్టమి, శృష్టచతుర్దశి, సూక్రమణము లీపర్వములును, చవితి, సప్తమి, త్రయోదశి, ప్రదోషములును, శ్యాజ్యఘృణములును నివేదిచి, సోమ, బుధ, బృహస్పతి, శుక్రవారములయందును, వృషభ మిథున

కర్కాటక, కన్య, ధను, దీనములైన శుభగ్రహములయొక్క లగ్నములయందును, అశ్విని, పుష్యమి, హస్త, స్వాతి, చిత్త, రేవతి, మృగశీర్ష, అనూరాధ, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, మూల, మఖ, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, శతభిష జ్యేష్ఠములయందును, అంకురారోహణము చేయవలయును.

అవ. గ్రహాణాముచ్చసీచమూలత్రికోణనిర్ణయమాహ.—

మేషో గౌర్వ కరస్సతీ శశిగృహం మినస్తులోచ్చాభిధా

దిగ్రామో మనుయుద్ధినం శరమితం తారాః క్రమాద్వింశతిః,

స్వస్యోచ్చాస్తగృహం స్వనీచభవనం సూర్యాదితస్సింహగో

మేషాష్టమ్య ధనుస్తులాశ్చ కలశో మూలత్రికోణాభిధాః.

24

ప్రథమవిష్టుస్సమాప్తః.

వ్యా.—మేషఇతి. మేషః ప్రసిద్ధః, గౌః పృషధః, మకరశ్చప్రసిద్ధః, సతీ కన్యా, శశిగృహం కర్కటకః, మినః ప్రసిద్ధః, తులా చ ఏతే నవ రాశయః క్రమాత్, సూర్యాదీనాం సప్తానాం ఉచ్చాభిధాః ఉచ్చసంజ్ఞకస్థానాని, తథాపి సూర్యస్య మేషః, చంద్రస్య పృషధః, వజస్య మకరః, బుధస్య కన్యా, గురోః కర్కటకః, శుక్రస్య మినః, శనేస్తులోచ్చమితి వివేకః. దిక్ మేషే దశమే భాగః, రామః పృషథే తృతీయోభాగః, మనుయుక్ మనుయుగం మనూనాం యుక్ మనుయుక్ అష్టావింశోభాగఇత్యర్థః. ఆత్రతంత్రన్యాయేన మనుశబ్దః పునః పత్యతే, తథాచ మనుశబ్దశ్చ చతుర్దశసంఖ్యావాచీ. మనునా యునక్తీతి మనుయుక్, మకరే అష్టావింశో భాగఇతి ఫలతి. దినం కన్యాయాః పంచదశోభాగః, శరమితం కర్కటకే పంచమోభాగః, తారాః మినే సప్తవింశో భాగః, వింశతి స్తులాయాం వింశోభాగః, ఏతే పరమోచ్చభాగా ఇత్యుచ్చంతే. స్వస్యోచ్చాస్తగృహం-స్వస్యాత్తనః ఉచ్చాత్ అస్తగృహం సప్తమస్థానం, స్వనీచభవనం స్వస్య నీచస్థానం, యథా సూర్యస్య తులానీచః, తద్దశమే భాగః పరమనీచః, చంద్రస్య వృశ్చికో నీచః, తస్య తృతీయోభాగః పరమనీచః, వజస్య కర్కటకో నీచః, తస్యాష్టావింశో భాగః పరమనీచః, బుధస్య మినో నీచః, తస్య పంచదశోభాగః పరమనీచః, గురోర్కరో నీచః, తస్య పంచమో భాగః పరమనీచః, శుక్రస్య కన్యా నీచః, తస్యాస్యప్తవింశో భాగః పరమనీచః, శనేరేషో నీచః, తస్య వింశో భాగః పరమనీచః, సూర్యాదితసూర్యప్రభృతీసప్తగ్రహాణామిత్యర్థః, సూర్యవిభక్తికస్తసిః సింహగోమేషాష్టమ్యధనుస్తులాశ్చ కలశః, సూర్యస్య సింహః, చంద్రస్య పృషధః, వజస్య మేషః, బుధస్య కన్యా, గురోః ధనుః, శుక్రస్య తులా, శనేః కంభః,

మూలత్రికోణాభిధాః ఏతే సప్తరాశయః మూలత్రికోణపంజ్చికాః, నూర్యస్య సింహస్వత్క్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, చంద్రస్య వృషభ ఉచ్చో మూలత్రికోణం చ, కజస్య మేఘః స్వత్క్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, బుధస్య కన్యాస్వత్క్షేత్రం మూలత్రికోణముచ్చం చ గురోర్ధనుః స్వత్క్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, శుక్రస్య తులస్వత్క్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, శనః కంభస్వత్క్షేత్రం మూలత్రికోణం చ భవతి. ఏవం చ సతి స్వత్క్షేత్రం పరిత్యజ్య నూర్యస్యసింహా మూలత్రికోణమితి కథం వక్తుం శక్యత ఇతి చేదుచ్యతే; సింహ ఆద్యాః వింశతిభాగాః నూర్యస్య మూలత్రికోణం, అపరదేశభాగాః స్వత్క్షేత్రం, వృషభే ఆద్యభాగత్రయం చంద్రస్యోచ్చః, అపరే సప్తవింశతిభాగాః మూలత్రికోణం, మేషే ద్వాదశభాగాః కజస్య మూలత్రికోణం, అపరేఽష్టదశభాగాః స్వత్క్షేత్రం, కన్యాయాం పంచదశభాగాః బుధస్యోచ్చం, అపరే పంచభాగాః మూలత్రికోణం, తతో దశభాగాః స్వత్క్షేత్రం, ధనుషి దశభాగాః గురోర్మూలత్రికోణం, అన్యే వింశతిభాగాః స్వత్క్షేత్రం, తులాయాం పంచదశభాగాః శుక్రస్య మూలత్రికోణం, అన్యే పంచదశభాగాః స్వత్క్షేత్రం, కంభే వింశతిభాగాః శనేర్మూలత్రికోణం, అన్యే దశభాగాః స్వత్క్షేత్రం, తథా చ సారావళ్యాం 'వింశతిరంశాస్సింహే త్రికోణమపరే స్వభవనమర్కస్య, ఉచ్చం భాగాత్రితయం వృష ఇందోస్సన్య త్రికోణమపరేఽంశాః, ద్వాదశభాగా మేషే త్రికోణ మపరేస్వభవనం భౌమస్య, ఉచ్చబలం కన్యాయాం బుధస్య తిథ్యంశక్తే సుదా చింత్యం, పరతస్త్రికోణజాతం పంచభిరంశైః స్వరాశిజం పరతః, దశభిర్నాగైర్జీవస్య త్రికోణమపరే స్వభవనం చాపే. శుక్రవైశ్వం త్రికోణం తిథయో జాకేపరే స్వరాశిచ్చ, కంభే త్రికోణనిజభే రవిజస్య రవే ర్యథాపి సింహ' ఇతి.

శ్లో. యజ్ఞనా వేంకటాభ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,

కాలామృతస్య టీకాయామాద్యో బిందురధూచ్ఛుభః. 25

అవ. సూర్యాదిసప్తగ్రహముల ఉచ్చపరమోచ్చనీచపరమనీచస్వత్క్షేత్రమూలత్రికోణములఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. సూర్యునికి మేషరాశి ఉచ్చరాశి, అందు ౧౦ దో భాగము పరమోచ్చము, ఈయుచ్చరాశికేడ-దగు తులారాశి నీచరాశి, అందు ౧౦ దో భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు సింహరాశిలో మొదటి ౨౦ భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత ౧౦ భాగములు స్వత్క్షేత్రమును చంద్రగ్రహమునకు వృషభరాశి యుచ్చరాశి, అందు ౩-వ భాగము పర

మోచ్చము, ఈయుచ్చరాశి కేడవదగు వృశ్చికరాశి నీచరాశి, అందు 3-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు వృషభరాశిలో మొదట 3 భాగము యుచ్చమును, మిగత 2 భాగములు మూలత్రికోణము. అంగారకగ్రహమునకు మకరరాశి యుచ్చరాశి, అందు 10-వ భాగము పరమోచ్చము. ఈమకరరాశి కేడవదైన కర్కటకరాశి నీచరాశి, అందు 10-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు మేషరాశిలో 12 భాగములు మూలత్రికోణము, మిగత 10 భాగములు స్వతేత్రము. బుధగ్రహమునకు కన్యారాశి యుచ్చరాశి, అందు 12-వ భాగము పరమోచ్చము, ఈరాశి కేడవదైన మిథునరాశి నీచరాశి, అందు 12-వ భాగము పరమనీచము. ఈగ్రహమున కీచెప్పబడిన కన్యారాశిలో 12-వ భాగము యుచ్చమును, మిగత 12 భాగములు మూలత్రికోణము. బృహస్పతికి కర్కటకరాశి యుచ్చరాశి, అందు 12-వ భాగము పరమోచ్చము, ఈరాశి కేడవదైన మకరరాశి నీచరాశి, అందు 12-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు ధనూరాశిలో మొదట 10 భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత 2 భాగములు స్వతేత్రము. శుక్రగ్రహమునకు మిథునరాశి యుచ్చరాశి, అందు 12-వ భాగము పరమోచ్చము. ఈరాశి కేడవదైన కన్యారాశి నీచరాశి, అందు 12-వ భాగము పరమనీచము. ఈగ్రహమునకు తులారాశిలో మొదట 2 భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత 3 భాగములు స్వతేత్రము. శనిశ్చరగ్రహమునకు తులారాశి యుచ్చరాశి, అందు 10-వ భాగము పరమోచ్చము. ఈ యుచ్చరాశి కేడవదైన మేషరాశి నీచరాశి, అందు 10 భాగము పరమనీచము. ఈగ్రహమునకు కుంభములో మొదట 10 భాగములు మూలత్రికోణము, 10 భాగములు స్వతేత్రమును, ఈవరుసను సప్తగ్రహముల యుచ్చాత్మ్యచ్చనీచాదినిర్ణయముల దెలియవలయు.

ప్రథమవిందువు సమాప్తము.

శ్రీ రఘు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే - న వ్యాఖ్యానే

ద్వితీయ విభాగః

అవ. అథ బ్రహ్మక్షత్రవిశామపనయనయోగ్యకాలమాహ. —

బ్రహ్మక్షత్రవిశామధోపనయనం వక్ష్యే వసంతే క్రమా

ద్విష్రుతౌ శరదీహ వర్ణనియతే తత్రాపి సాధారణాః,

మాసా మాఘముఖాస్తు పంచ జననాద్వా గర్భతోఽబ్జేష్టమే

నిత్యే విప్రశిశోః క్రమాన్మృపనిశోరేకాదశే ద్వాదశే. 25

వ్యా. బ్రహ్మేతి. అథ శబ్దోఽంబరార్పణానంతరమిత్యానంతర్యార్థకో
మంగళార్థకో వా, బ్రహ్మక్షత్రవిశామపనయనముపనయనాఖ్యం కర్త, క్రమా
ద్వక్ష్యే కథయామి. వసంతే బ్రహ్మణానాం, ద్విష్రుతౌ క్షత్రియాణాం, శరది
వైశ్యానామితి నియమః. ఇహసింహ వర్ణనియతే బ్రహ్మణాదివర్ణానామృతునియ
మేఽపి తత్రాప్యపనయనే మాఘముఖాః మాఘాద్యాః, పంచ మాసాః సాధా
రణాః బ్రహ్మక్షత్రవిశాం తుల్యాః. జననాజననాదారభ్య వా, అథ వా గర్భతః
గర్భాదారభ్య వా, నిత్యే గర్భాప్తమేఘ బ్రహ్మణమపసీయాతేత్యాదివిధిప్రాప్తే
అప్తమేఽబ్జే విప్రశిశోః బ్రాహ్మణకుమారస్య, నృపవిశోః క్షత్రియవైశ్యకుమారయో
రేకాదశే వర్షే, ద్వాదశే వర్షే చ క్రమాత్, ఉపనయనం కార్యమిత్యర్థాహరః.

అవ. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యుల కుపనయనకాలమును గ్రమ
ముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. బ్రాహ్మణులకు గర్భసంవత్సరము మొదలైనను జననసంవత్స
రము మొదలుగానైన నెనిమిదవసంవత్సరమునందును వసంతఋతువు
నందును, క్షత్రియులకు ౧౧-వ సంవత్సరమునందును గీష్యర్తువునందును,
వైశ్యులకు ౧౨-వ సంవత్సరమునందును శరదృతువునందును, మఱియు
సీపథమున నిర్ణయింపఁబడిన ఋతువులయందును, మాఘమాసము

మొదలు శ్రేష్ఠమాసమువఱకు శ్రేష్ఠమాసము లాటవలన జాతిభేదనిమిత్తము లేక నీ గ్రామాసములయందును బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులకుపనయనకర్త చేయుట ముఖ్యము.

అవ. ఉపనయనాబ్ధివిషయే బ్రతుంతరమాహ. —

కామ్యాబ్ధేత్వథ పంచమాదివిషయే షష్ఠే చతుర్థే పరే

నాంధంత్యేన హి మధ్యమే తు దశమే దైవాచ్చ శాలాత్యయే,

కృష్ణాదౌ దినపంచకే శుభదినే పక్షే వళక్షే వినా

రిక్తానధ్యయనాని మధ్యమతిథీ నందే అపి ద్వాదశీ.

26

వ్యా. కామ్యాబ్ధి ఇతి. కామ్యాబ్ధే తు, 'సప్తమే బ్రహ్మవర్షసకామమష్టమమాయుస్కృమం నవమే తేజస్కృమం దశమే ఋష్యాద్యకామం ఏకాదశ ఇంద్రియకామం ద్వాదశే పశుకామం' ఇత్యావస్తంబోక్తకామ్యే వరే, అథ వా పంచమాదివిషయే ఆదిశబ్దేన సప్తమనవమైకాదశకానాం గ్రహణం, ఏషామన్యతమే విషయేదే, సమేషు షష్ఠే ఆపస్తంబేన 'గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణమపనయా' తేత్యత్ర బహువచనస్య గర్భవష్టగర్భసప్తమగర్భాష్టమానాం స్వీకృతత్వాత్సప్తననిధాయ, షష్ఠ ఇత్యుక్తివాక్. తస్య గర్భవష్టస్వీకారపక్షావలంబేనైవ పంచమాబ్ధి గ్రహణసిద్ధిః. గర్భవష్టః జన్మతః పంచమో భవతి, అన్యథా పంచమాబ్ధి గ్రహణే మానాభావాత్, చతురే చతురవరే, పరే కేచన వాంఛంతు్యపనయనమితి శేషః. పరే ఇత్యనేన నాయుష్సత్పత్తిః, మానాభావాదిత్యస్వరసమ్నాచ్యతే. హితి ప్రసిద్ధా. దైవాద్విధినకాత్, శాలాత్యయే ఉక్తసంవత్సరాతిక్రమణే సతి, మధ్యమే జఘన్యే దశమేదే వా, కృష్ణాదౌ కృష్ణపక్షాదౌ, దినపంచకే పూర్ణచంద్రత్వాత్, శుభదినే పంచాంగశుభదినే, వళక్షే పక్షే శుక్లపక్షే 'వళక్షో భవతోఽర్జున' ఇత్యమరః. ఆద్యపంచకం వినా, విహాయేత్కర్ణః. క్షీణచంద్రత్వాత్, శుక్లపక్షే ఆదిపంచకమాత్రనిషేధేన ద్వితీయతృతీయపంచమానాం స్వీకారః, పూర్ణచంద్రత్వాత్. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అనధ్యయనాని వత్సమాణాని, మధ్యమతిథీ అష్టమి, నందే షష్ఠ్యేకాదశ్యా, ద్వాదశీ ప్రసిద్ధా, ఏతాని వినా విహాయ, ఉపనయనం కర్తవ్యమిత్థిర్థః.

అవ. ఉపనయనమునకుఁ బ్రతుంతరముచే సంవత్సరముల నిర్ణయించుచున్నాఁడు. —

తా. బ్రాహ్మణాదిజాతిత్రయమునకు జననము మొదలు ౧, ౬, ౧౨, ౧౮ ఈ సంవత్సరములయందును, ఈ కాలములయందు చేయుటకు దైవ వళమున ననుకూలించనిపక్షమున ౧౦, ౧౧ సంవత్సరములయందును,

కృష్ణపాద్యమి మొదలయిదుదినములయందును, శుక్లపాద్యమి మొదలు
గదిగములు వర్జించి మిగతదినములయందును, శుభకరమునైన తిథి
వార నక్షత్రయోగకరణములతో, గూడిన దినములయందును, చవితి,
నవమి, చతుర్దశి, పాద్యమి మధ్యమములగు షష్ఠ్యేకాదశులు, ద్వాదశి,
వీనిని విడిచి ౩౯, ౪౦ శ్లోకములయందుఁ జెప్పబడిన ప్రకార మనధ్య
యనదివసముల వర్జించి, క్రిందఁ జెప్పబడిన నిర్ణయకాలములయందుప
నయనముఁ జేయవలయును. మఱియు నాలవసంవత్సరమందుపనయన
కర్తంజేయుట కొందఱి కిష్టమైనను గ్రంథకర్త కనష్టుత మాటవలన
విధింపఁబడలేదు.

అవ. ఉపనయనస్య వారనక్షత్రలగ్ననిర్ణయమాహ. —

శుక్రార్యేందుజవాసరేల్లశశిసోర్వాకౌచ మధ్యోతయో
ర్మిత్రాంత్యాదిమృగస్థిరాదితిగురు శ్రోణత్రయార్కత్రయే,
స్వాంశాదన్యశుభాంశగే హిమకరే శ్రోణాదితిస్వాంశగే

లగ్నే చంద్రవివర్జితే శుభదినే పూర్వేల్లై పూర్వేల్లై. 27

వ్యా. శుక్రేతి. శుక్రార్యేందుజవాసరే శుక్రగురుబుధవాసరే, తయోః
ప్రసిద్ధయోః అర్కశశిసోర్వార్యచంద్రయోః సంబంధినా భానుసోమవాసరా
మధ్యో, శుక్రబుధావివ ఉపనయనే న ముఖ్యో, నాపి కుజశనివాసరవజ్జుహ్వనాన్య,
కింతు మధ్యమఫలదౌ మిత్రాంత్యాదిమృగస్థిరాదితిగురు శ్రోణత్రయార్కత్రయే
అనూరాధారేవత్వశ్చివీమృగశీర్షగోహిణ్యుత్తరాత్రయ పునర్వసూపుణ్యశ్రవణ
ధనిష్ఠాశతభిషక్ హస్తచిత్రాస్వాతయః ఏతేషు పోడశనక్షత్రేషు, కించ హిమకరే
చంద్రే, స్వాంశాత్ కర్కటకాంశాత్, అన్యశుభాంశగే బుధగురుశుక్రజాం
అంశగే సతి, శ్రోణాదితి స్వాంశగే శ్రవణపునర్వసోస్వాన్యంశగే శ్రవణచతుర్థ
పాదే పునర్వసూచతుర్థపాదే వాస్థితి సతి, కించ చంద్రవివర్జితే లగ్నే శుభ
దినే పంచాంగశుద్ధినే, పూర్వేల్లై పూర్వాష్టా, అష్టమే ఉపనయనలగ్నా
ప్రమే, శుద్ధిగ్రహవర్జితే సతి, ఉపనయనం ముఖ్యమితి శేషః.

అవ. ఉపనయనమునకు వారనక్షత్రలగ్ననిర్ణయములః జెప్పు
చున్నాఁడు. —

తా. ఉపనయనవిషయమై బుధ, బృహస్పతి, శుక్రవారములు
శ్రేష్ఠములని, ఆదిత్యసోమవారములు మధ్యమములని, అనూరాధ, రేవతి,
ఆశ్విని, మృగశిర, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, పునర్వసు,

పుష్యమి, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, హస్త, చిత్త, స్వాతి, రోహిణి ఈ ౧౬ నక్షత్రములు శ్రేష్ఠములని, చంద్రుడు స్వకీయాంశమందుండగా, స్వాంశమైన కర్కాటకమునుండి బుధ, గురు, శుక్రలయంశమును పొందియుండగాను, శ్రవణపునర్వసువుల నాలవపాదమందుండగాను, చంద్రుడు లేనిగ్నమందును, శుభదినపూర్వాహ్లామందును, ఉపనయనలగ్నమున కెనిమిదనయింట నేగ్రహములు లేకయుండగాను పనయనమునకు యోగ్యకాలము.

అవ. వటోర్వరేళాదిబలమాహ. —

వర్ణేశార్కకవీజ్యవేదపబలం చాబ్దేదుతారాబలం

తత్రాచార్యకుమారయోధురుబలం తేభ్యో హి ముఖ్యం వ్రతే,

తేషాం వార్ధకబాల్యమాధ్యరహితే మూలత్రికోణాలయే

సోప్చుస్సాలయమితరాశిసహితేష్యేతేషు కార్యం వ్రతమ్. 28

వా. వర్ణేశతీ. వర్ణేశార్కకవీజ్యవేదపబలం - వర్ణేశాః, విప్రాణాం గురుః, క్షత్రియాణాం రవిః, వైశ్యానాం చంద్రః, తేషాం చ అర్కమృత్యుః కవిశ్చక్రః ఇత్యో గురుః వేదపః స్వకాఖ్యాధిపతిః ఏతేషాం చ, బలం, అబ్దేదుతారాబలం అబ్దశబ్దేన అబ్దాధిపతిర్లక్ష్యతే, తస్య చ బలం, ఇందోశ్చంద్రస్య తారాయశ్చ బలం చ, తత్రోపనయనే వటోశ్చింతనీయమితి శేషః. తేభ్యః వర్ణేశాదిభ్యః గురుబలం, వ్రతే ఉపనయనే ఆచార్యకుమారయోధుభ్యమావశ్యకం, హీతి ప్రసిద్ధా. తేషాం చ వర్ణేశాదీనాం, వార్ధకబాల్య మాధ్యరహితే వృద్ధస్య భావో వార్ధకం మాధస్య భావో మాధ్యం, బాల్యస్య భావో బాల్యం 'గుణవచనే' త్యాదినా ప్యర్థో. ఏతైః రహితే సతి, ఏతేషు వర్ణేశాదిగ్రహేషు, మూలత్రికోణాని పూర్వోక్తాని, సోప్చుస్సాలపి ప్రాగుక్తాని మేషా గౌరీత్యాదీని, స్వాలయాః స్వక్షేత్రాణి, మిత్రరాశయః మిత్రక్షేత్రాణి, ఏతేషు సహితేషు సత్సు, వ్రతం ఉపనయనం కార్యం.

అవ. ఉపనయనవటువునకు వర్ణేశుండు మొదలైనవారిబలములఁ జెప్పుచున్నాడు. —

తా. వర్ణేశబలమనఁగా బ్రాహ్మణులకు బృహస్పతిబలమును, క్షత్రియులకు సూర్యబలమును, వైశ్యులకు చంద్రబలము, నందఱికి సూర్య శుక్రగురుబలములు, తమతమ వేదాధిపతులబలము, ఉపనయనముచేయు సంవత్సరాధిపతిగ్రహబలము, చంద్రతారాబలము నీవర్ణేశాదిబలముల కంటె నాచార్యవటువులకు బృహస్పతిబలమును అవశ్యము చూడఁ

దగినది. ఈవర్ణేశాదులకు మాధవబాలవృద్ధత్యములు లేకయుండఁగాను నీగ్రహములే తమతమమూలత్రికోణములయందు నుచ్చస్థానములయందును, స్వక్షేత్ర మిత్ర క్షేత్రములయందు నుండఁగా నుపనయనము చేయుటకు ముఖ్యము,

అవ. అథ వేదాధిపతీ నాహ. —

ఋగ్వేదప్రభృతీశ్వరాగురుభృగుత్తాపుత్ర సౌమ్యా వ్రతే
స్వీయం వేదపలగ్న వాసరబలం శ్వేతత్రయం దుర్లభమ్,
లగ్నేందుః శ్చయరోగిణం చ కరుతే స్వోచ్చస్థితోఽప్యర్థకం
లగ్నాద్వాదశగం రవిం యది కుజః పశ్యన్మరోర్నేత్రహృత్.

వా. ఋగ్వేదతీ. గురుభృగుత్తాపుత్ర సౌమ్యాః గురుకుత్సారకబుధా శ్చత్వారః, ఋగ్వేదప్రభృతీశ్వరాః ఋగ్వజ్జూసామాధర్వణా నామధిపాశ్చైవ త్సుర్యః వ్రతే ఉపనయనే, స్వీయం స్వకీయం, స్వకర్తృత్వం సంబంధితే యోగ్యతయః. వేదపలగ్న వాసరబలం స్వకీయో యో వేదః తస్మాద్ధిపతీత్వకీయం యజ్జన్మలగ్నం తదధిపతీశ్చ స్వకీయో యో జన్మ వాసరః తదధిపతీశ్చ బలం, వర్ణోక్తింతీయం. ఏతత్త్రయం వేదపలగ్న వాసరబలమిత్రయం తు దుర్లభం, ప్రాయశోన లభ్యత ఇత్యర్థః. లగ్నేందుః ఉపనయనలగ్నచంద్రః, స్వోచ్చస్థితోఽపి కృషభ సితోఽపి, అర్థకం వటుం, శ్చయరోగిణం శ్చయరోగవంతం, కరుతే. నను 'లగ్నే చంద్రవివర్జిత' ఇతి పూర్వమేవోక్తత్వా త్పునరిదానీం 'లగ్నేందుః శ్చయరోగిణం చ కరుత' ఇతి లగ్నచంద్రనివేధః కిమరం కర్తవ్య ఇతి చేదుచ్యతే. 'చాశే వ్రతే ప్రయాణేచ ప్రవేశే రాజదర్శనే, లగ్నచంద్ర శ్శుభః ప్రాక్షః వివాహే పరివరయేత్' ఇత్యన్తిక్తోశ్చోక్తే విద్యమానవ్రతశబ్దం ఉపనయనపరం కృత్వా ఉపనయనే లగ్నచంద్రః శుభకర ఇతి భ్రాంతిరాధూదితి పునరుక్తం. వ్రతశబ్దస్య వేదవ్రతచతుష్టయపరత్వాత్, తథా చ కాశ్యపవసిష్ఠా 'స్వోచ్చ స్థితం సోమం శుభం' అని యది లగ్నగణితం కరోతి శిశుం నిస్సవ్యం సతతం శ్చయరోగిణ' మితి కాశ్యపః. 'ప్రాలేయరక్తా యది లగ్నసంస్థి వశశ్చపక్షేఽపి భవేత్స రోగీ, వ్రతీ చ సౌమ్యగ్రహవర్గేఽపి ఖలోఽపి నిస్సవ్యస్ఫులికర హీన' ఇతి వసిష్ఠః. కుజః అంగారకః, లగ్నాద్వాదశగం ఉపనయనలగ్నాద్వాదశలగ్నసం, రవిం పశ్యక్ సితోఽయది, గురోః ఉపనయనకర్తృః నేత్రహృత్ నేత్రహర్తా భవతి.

అవ. వేదాధిపతులః జెప్పుచున్నాడు. —

తా. ఋగ్వేదమునకు గురువు, యజుర్వేదమునకు శుక్రండును, సామవేదమున కంగారకుండును, అధర్వణవేదమునకు బుధుండును, లీక్రమమున వేదాధిపతు లనంబడుదురు. ఉపనయనవిషయమై స్వకీయ

వేదాధిపతిబలమును వటువుయొక్క జన్మలగ్నాధిపతిబలమును, జన్మ
వాసరాధిపతిబలమును ఇవి ముఖ్యముగా నుండవలెను. ఈ చెప్పబడిన
3 బలము లేక కాలమందు చొరకుట దుస్సము. మఱి చంద్రుడు ప
నయన లగ్న మందున్నను స్వకీయమైన ఉచ్చరాశియందున్నను వటువును
క్షయరోగవంతునిగాఁ జేయును. ఉపనయనలగ్నమునకు ౧౨ట నుండెడి
సూర్యుని కంగారకవీక్షణము కలిగినట్లున వటువుతండ్రి యంధుఁ డౌను.

అవ, వర్ణేశాదీనాం ఫలవిచారం కుర్వత్ ఉపనయనలగ్ననిర్ణయ
మాహ. —

నీచస్థేషు పరాజితేష్వరిగ్రహస్థేష్వస్తగేషు వ్రతే

వస్థాధీశకవీజ్యవేదపతిషు స్యాదంత్యతుల్యో వటుః,

అన్యైరవ్యఖలైకవింశతనహాదోషైర్వియుక్తైఃఖలే

కేంద్రే పాపవివర్జితే యది శుభే లగ్నే చ కార్యం వ్రతమ్. 30

వ్యా. నీచస్థితి. వ్రతే ఉపనయనే, పరాధీశకవీజ్యవేదపతిషు, పరా
ధీశాః పూర్వోక్తాః, కవిశ్శుక్రః, ఇద్యో గురుః, వేదపతియశ్చ పూర్వోక్తాః,
నీతేషు నీచస్థేషు నీచరాశిగ్రహేషు, పరాజితేషు గ్రహయుద్ధే శత్రుపరాజితేషు,
అరిగ్రహస్థేషు శత్రుక్షేత్రగ్రహేషు అస్తగేషు అస్తమితేషు చ సత్సు, వటుః
ఉపనీతకమారః, అంత్యతుల్యః నికృష్టహాలిసమానస్సాత్, అన్యైః ఉక్తాతి
రిక్తైః, అఖిలైకవింశతిమహాదోషైశ్చ, వియుక్తైరపి తే లగ్నే, కేం చ అఖిలే
కేంద్రే లగ్నచతుర్థస్తమదశమకేంద్రే, పాపవివర్జితే పాపగ్రహరహితే సతి
యది, ఉపనయనలగ్నా త్కేంద్రే శుభగ్రహక్రాంతే యది, వ్రతముపనయనం
కార్యం, అనన్త కేంద్రేషు పాపగ్రహక్రాంతేష్వపి తేషు శుభగ్రహయుతేషు సత్సు
న దోష ఇతి తాత్పర్యార్థః. తదుక్తం దైవజ్ఞవిలాసే. “లగ్నాదికేంద్రైః పృథక్
త్రికోణే దేవేజ్యదైత్యార్చితసోమసామ్యాః, ఏకో నిహంతి సుఖజితాదిదోషాకా
భానుర్యథాగాఢమివాంధకార” మితి.

అవ, వర్ణాధిపతుల ఫలమును వివరించుచున్న వాఁడై ఉపనయన
మునకు లగ్న నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. వర్ణాధిపతులును, గురు శుక్రులును, వేదాధిపతులును
వీరలు నీచరాసులయందుండఁగాను, శత్రుగ్రహములతోఁ గూడియుండఁ
గాను, శత్రుక్షేత్రములయందుండఁగా నీగ్రహము లస్తమించియుండఁగా
నుపనయనము చేసినవటువు చండాలునితో సమానుఁడని చెప్పవలెను.

మఱియు ౬-వ శ్లోకము మొదలు చెప్పబోయెడి ౨౧ మహాదోషముల వర్జించి కేంద్రములనఁగా లగ్న, చతుర్థ, సప్తమ, దశమస్థానములయందుఁ బాపగ్రహములు లేకుండఁగాను, శుభగ్రహములు కేంద్రస్థానములయందుండఁగాను శుభలగ్నమునం దుపనయనకర్త చేయఁదగినది.

అవ. ఉపనయనలగ్నా త్కేంద్రేషు పాపగ్రహక్రాంతేషు సత్సుయే దోషాః తేషాం సంజ్ఞా నిర్దిశత్ తత్తద్దోషఫలమాహ. —

లగ్నాత్కేంద్రగతే రవౌ స్ఫుజితశత్యాచార్యశిష్యా వ్రతే భౌమే కూజితనామకస్తు జననీం హంత్యేవ మందే కులమ్,
దోషాయం రుధిరాభిధస్తమసి చేదుగ్రాభిధో బాలకం

రంధ్రాఖ్యాః పితరం ధ్వజే నగదశక్షిత్యబ్ధి కేంద్రాభిధాః. 31

వ్యా. లగ్నాదితి. వ్రతే, లగ్నదుపనయనలగ్నాద్రవౌ సూర్యే, కేంద్రగతేచేత్, స్ఫుజితః, స్ఫుజితాఖ్యో దోషః. స త్యాచార్యశిష్యా పితృపుత్రహంతి. భౌమే అంగారకే కేంద్రగతే చేత్, కూజితనామకో దోషః. స తు జననీం వటోర్జాతరం హంతి, శనైశ్చరే కేంద్రగతే చేత్, అయం దోషో రుధిరాభిధః, కులం కులోద్భవజనే షూపపద్యతే, తమసి రాహౌ కేంద్రగతే చేత్, ఉగ్రాభిధో దోషః. బాలకం వటుం హంతి, ధ్వజే కేతౌ కేంద్రగతే చేత్, రంధ్రాఖ్యాః. స దోషః, పితరం వటుజనకం, హంతీతి సర్వత్ర యోజ్యం, నగదశక్షిత్యబ్ధితి లగ్నాత్ సప్తమదశమలగ్నచతుర్థస్థానాని కేంద్రాభిధాః కేంద్రసంజ్ఞకస్థానాని.

అవ. ఉపనయనలగ్నమునకుఁ గేంద్రస్థానములయందుఁ బాపగ్రహము లుండఁగాఁ గలిగెడి దోషనామములను ఆదోష ఫలములను జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. కేంద్రస్థానము లనఁగా లగ్నము. లగ్నమునకు ౪, ౭, ౧౦ స్థానము, ఈ ౪ కేంద్రస్థానములయందు సూర్యుఁడుండిన స్ఫుజితమను దోషము, ఆదోషము ఉపసీతునికిని నలనితండ్రికిని మారకంబు. అంగారకుఁడుండినఁ గూజితమనుదోషము ఆదోష మతని తల్లికి మారకంబు. శనియుండిన రుధిరమనుదోషము, ఆదోష మతని గోత్రజాలకు మారకము. రాహువుండిన సుగ్రమనుదోషము. ఆదోష ముపసీతునికి మారకము. కేతువుండిన రంధ్రమనుదోషము. ఆదోషము నలని తండ్రికి మారకము.

అవ. వటోద్గురుబలమూహ. —

జీవః కర్మటచాపమీనగృహగస్తద్భాగసంస్థోఽపి వా
జన్మద్వాదశరంధ్రగో యది వటోర్విద్యార్థదస్సాన్యద్వైతే.

స్త్రీగో యుగ్మతులామృగాఖ్యగృహగస్తద్భాగసంస్థోఽపి వా
విద్యాచారసుఖాయురర్థరహితం కుర్యాద్గురుస్తం శిశుమ్. 32

వ్యా. జీవ ఇతి. జీవో బృహస్పతిః, కర్మటచాపమీనగృహగః కర్మట
ధనురీ నరాశిమ సితస్సృక్, ధనురీ నయోస్స్వత్త్ర త్వాత్కర్మటస్యోచ్చత్వా
చ్చేతిభావః. యద్వా తద్భాగసంస్థోఽపి వా తేహం కర్మటమీనధనుహం యే
భాగాః అంశాః తేషు సీతోఽపివా, జన్మద్వాదశరంధ్రగోఽపి వటోర్విద్యా
రదః సంపత్సారస్యతప్రదస్సాన్యత్. వ్రతే ఉపనయనమయే, స్త్రీగోయుగ్మ
తులామృగాఖ్యగృహగః కన్యావృషభమిధునతులామకరసంజ్ఞికరాశిమ సీతో
వా, తద్భాగసంస్థోఽపి వా తేహం కన్యావృషభమిధునతులామకరాణాం భాగాః
అంశాః ఏతేషు సీతోఽపి వా, అపి శిబారః యత్ర కత్త సీతా అపి ఏతే
అంశాః అయోగ్యా ఇత్యర్థః. కన్యావృషభమిధునతులానాం శత్రుత్వేత్వత్వాత్,
మకరస్య నీచత్వాదితి భావః. గురుస్థం శిశుం ఉపసితమహారం, విద్యాచారసుఖా
యురర్థరహితం కుర్యాత్.

అవ. ఉపనయనవిషయమై గురుబలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. కర్మాటకధనురీనరాసులయందైన నీ రాసులయంశముల
యందైన నుపసీతుని జన్మరాశియందైనను ౮-ట ౧౨ ట నైనను బృహ
స్పతియుండఁగా నుపనయనవటువు సంపూర్ణవిద్యావత్తుఁడును, భాగ్య
వత్తుఁడు నగు. వృషభ, మిధున, కన్యా, తులా, మకరరాసులయం
దైనను వీనియంశములయం దెప్పుటనైనను గురువుండఁగా నుపనయన
మైనవాఁడు విద్యాచారసుఖాయురధములలో నొకటి యైనను లేక
నిర్భాగ్యుఁ డగును.

అవ. అథ సర్వగ్రహాంశగతచంద్రఫలమూహ. —

కుర్యాత్పాతకినం వటుం శశధరస్సూర్యాంశగస్సాన్వంశగో
నిస్సన్వం భూమిసుతాంశమాంశుధభృతం జ్ఞాంశంతువిద్యాయుతమ్,
జీవాంశం క్రతుకారిణం భృగుసుతస్యాంశం వివాహాన్వితం
మందాంశం గత ఆశు చోపనయనే చండాలసేవాకరమ్. 33

వ్యా. కుర్యాదితి. శశధరః చంద్రః, సూర్యాంశగస్సింహాంశగతశ్చే
వటుంపాతకినం పాపరతం, కుర్యాత్, సాన్వంశగశ్చేత్ కర్మటాంశగతశ్చేత్,

నిస్సవ్యం దరిద్రం కర్మాదితి, వటుమితి సర్వత్ర యోజ్యం, భూమిసుతాంశగః
భూమిసుతోఽంగారకః తస్యాంతో మేషవృశ్చికా తత్ర గతశ్చేదాయుధభృతం
శస్త్రజీవినం, జ్ఞాంశం బుధన్యాంశం, కన్యామిధునయోరన్యతరాంతగతశ్చేద్విద్యా
యుతం విద్యావంతం, జీవాంశం బృహస్పతీరంశం, ధనుర్దీనయోరన్యతరాంతం
గతశ్చేత్, క్రతుకారిణ మాహితాగ్నిం, భృగుసుతస్యాంశం భృగుసుతస్య కుక్ర
స్య అంశం తులావృషభయో రన్యతరాంశం, గతశ్చేదాశు శీఘ్రం, వివాహాన్వితం
పత్నీవంతం, ముపనయనే ఉపనయనకాలే మందాంశం, మందస్య శనైశ్చరస్య అంశం
మకరకుంభయోరన్యతరాంశం, గతశ్చేద్వటుం చండాలసేవాకరం కర్మాత్.

అవ. చంద్రుడు దున్నరాశిఫలమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. చంద్రుడు సింహరాశియందుండగా నుపనయనమైన
వాడు పాపవంతుండును, కర్కటకరాశియందున్న దరిద్రుండును, మేష
వృశ్చికరాసులయందున్న నాయుధధరుండును, కన్యామిధునరాసులయం
దున్న బండితుండును, ధనుర్దీనరాసులయందున్న సోమయాజియును,
తులావృషభ రాసులయందున్న శీఘ్రమున భార్యవంతుండును, మకర
కుంభరాసులయందున్న జండాలసేవకుండును, ఈరితిఁ జంద్రుఁ డీరా
సులయందుండఁగా నుపనయనమైనవాఁ డీఫలములు గలవాఁ డగును.

అవ. అథ ఉపనయననిషేధకాలమాహ.—

పూర్వేద్యశ్చ పరేహని వ్రతదినాత్తస్మాచ్చతుర్థే దినేఽ

నధ్యాయశ్చ రజస్వలా స్వజననీగర్భాన్వితా వా శిశోః,

పిత్రోశ్చ క్షయవత్సరో యది గురోస్సంధ్యాభిజిత్సద్వ వా

బాలో వా యది కర్ణవేధరహితో నైతేషు కార్యం వ్రతమ్. 34

వా. పూర్వేద్యరితి. వ్రతదినాత్ ఉపనయనదినా, త్పూర్వేద్యః పూర్వ
దినే, పరేహని పరదినే చ, తస్మాత్ వ్రతదినాచ్చతుర్థే దినే అనధ్యాయో యది
చ, శిశోర్వటోస్సవ్యజననీ మాతా, రజస్వలా వా యది, వ్రతముపనయనం న
కార్యం, నాండిముఖాత్పూర్వం చేన్నిషేధః, తదనంతరం చేన్నదోషః, తథా
చోక్తం.—నాండిముఖే కృతే పశ్చాత్తాతా యది రజస్వలా, మాంజీబంధం ప్రవ
ర్జిత తత్ప్రాప్తేనైవకారయేదితి. గర్భాన్వితా వా శిశోర్జననీ అంతర్వత్స
యది, పంచమాసాదూర్ధ్వం నిషేధః, ప్రాప్తేన్న దోషః, తథాచోక్తం.—‘గర్భిణీ

యది పత్నీ చేన్న కుర్యాదుపనాయనమ్, పంచమాసాదధఃకుర్యాదత ఊర్ధ్వం న
 కారయే' దితి. కించ శ్లోః పిత్రోః మాతా చ పితా చ పితరౌ 'పితా మాత్రే'
 త్యేకశేషః, తయోః త్నయవత్సరః మృతాబ్దశ్చ గురోశ్చ, 'గురుస్తు గీష్వతా శ్రేష్ఠే
 గురౌ పితరీ దుర్భర' ఇతి శబ్దార్థః. పితుః పిత్రోః త్నయవత్సరో యది చ, సంధ్యా
 భిజిత్సద్వ సంధ్యాసద్వ అభిజిత్సద్వేతి ద్వంద్వంతే త్రాసుమాణః సద్వశబ్దః
 ప్రత్యేకమభిసంబధ్యతే, సంధ్యాసద్వ సూర్యస్థితిరాశిః అభిజిత్సద్వ సూర్యస్థిత
 రాశేశ్చతుర్థరాశిః ఏతయోశ్చ, బాలః వటుః, కర్ణవేధరహితో యది చ, వ్రతం
 న కార్యం. అత్ర 'కృష్ణాదౌ దినపంచక'మితి వాక్యేన కృష్ణపక్షే ఆదిపంచకస్య
 వ్రతయోగ్యత్వం స్వీకృతం భవతి, శుక్లపక్షే ద్వితీయతృతీయ పంచకేఽపి స్వీ
 కృతే, అత్ర తు వ్రతదినాత్పూర్వేద్యుః, పరేహని చతురేహని చ, అసధ్యాయో
 యది ఉపనయననిషేధః కృతః. తథా చ సతి 'కృష్ణాదౌ దినపంచకం' ఇతి వా
 క్యస్య వైఫల్యం స్యాత్, కృష్ణపక్షాద్యపంచకాంతఃపాతిద్వితీయపంచమ్యాన్ని
 షేధ ప్రతితేః ద్వితీయాయాః, పూర్వేద్యుః ప్రతిపదః పంచమ్యాశ్చతుర్థే దినే
 అష్టమ్యాశ్చ సత్వాత్, తత్పక్షే తృతీయమాత్రావశిష్టత్వేన పంచకస్వీకారో
 వ్యర్థః, ద్వితీయా పంచమ్యాః గ్రంథాంతరే వ్రతయోగ్యత్వేన స్వీకృతత్వాచ్చ.
 తథాహి.—'ద్వితీయా చ తృతీయా చ పంచమీ సప్తమీ తథా, త్రయోదశీ చ
 దశమీ ప్రశస్తా సిద్ధయో వ్రత' ఇతి. తస్మాద్వ్రతదినాత్పూర్వేద్యుః పరేహని చతుర్థ
 దినే అసాధ్యాయనిషేధః చింతనీయః. తథా చ దర్పణే—'వ్రతబంధనపూర్వే
 ద్యుః పరేద్యురితి యద్యచః, తదనన్తునిభిః ప్రోక్తం వచనానాం విరోధత' ఇతి.

అవ. ఉపనయనమునకుఁ గోతగాని కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉపనయనముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వదివసము నవరదివ
 సము ర-వ దివసము. వీనిలో నొకదివస మనభాగ్యయదివసమై యుండఁ
 గాను, నాబాలునితల్లి నాందీకర్తములచేయకముందు రజస్వలయైనను, ౬
 మాసముల గర్భిణియైనను, కుమారుని తల్లిదండ్రులును పితామహీపితా
 మహాలును చనిపోయిన సంవత్సరమందును, సూర్యుండున్న రాశియం
 దును, ఈరాశికి ర-వ రాశియందును బాలునికి చెవులుకుట్టక యుండఁ
 గాను, నుపనయనముఁ జేయఁగూడదు. ౨౬-వ శ్లోకమందుఁ గృష్ణపక్ష
 ములలో మొదటిపంచకము శ్రేష్ఠమని చెప్పి యీశ్లోకమం దనధ్యయ
 నములు లేకయుండఁగాఁ జేయవలయు నని చెప్పటవలన వ్యాఖ్యాన
 శ్లోకార్థమునే గ్రహింపవలయును.

అవ. వజ్రవనక్షత్రస్వరూపం దర్శయన్ తేషు సర్వకర్తృనిషేధ
మాహ. —

జన్మరం జననోడు కర్త దశమం సాంఘాతికం షోడశం
వైనాశాఖ్యమథ త్రివింశమపి భం తత్పంచవింశం యది,
ఋక్షం మానససంజ్ఞకం ద్విసవమం తత్సాముదాయాభిధం
త్యాజ్యం సప్తమభం తు నైధనమిదం సర్వేషు కర్తస్వపి.

35

వా. జన్మర మితి. యస్మిన్నక్షత్రే జననం భవతి తన్నక్షత్రం జననోడు
సంజ్ఞకం, దశమం జన్మనక్షత్రాత్ దశమరం కర్త కర్త సంజ్ఞకం, షోడశం జన్మ
నక్షత్రాత్ షోడశం భం సాంఘాతికం సాంఘాతిక సంజ్ఞకం, త్రివింశం జన్మనక్ష
త్రాత్ త్రియోవింశం భం నక్షత్రం, వైనాశాఖ్యం, తత్పంచవింశం. తస్మాజ్జన్మ
రాత్పంచవింశం ఋక్షం యది మానసం మానస సంజ్ఞకం. తద్విసవమం జన్మరాత్స
దప్తదశభం సాముదాయాభిధం సాముదాయకి సంజ్ఞకం సప్తమభం తు జన్మరాత్స
ప్తమనక్షత్రం తు నైధనం నైధన సంజ్ఞకం, ఇదముక్తనక్షత్రసప్తకం సర్వేషు
శుభకర్త స్వపి ఉపనయాదిసకలశుభకర్త సు త్యాజ్యమ్.

అవ. వజ్రవనక్షత్రస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్న వాఁడై
వానియందు సమస్తకార్యములకు నిషేధముఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. ఏనక్షత్రముందు జన్మించినవాని కానక్షత్రము జన్మనక్షత్ర
మనియు, జన్మనక్షత్రమునకు ౧౦ - వ నక్షత్రము కర్తనక్షత్రమనియు,
౧౬ - వ నక్షత్రము సాంఘాతికమనియు, ౨౩ - వ నక్షత్రము వైనాశ
మనియు, ౧౮ - వ నక్షత్రము సాముదాయక మనియు, ౭ - వ నక్షత్రము
నైధనమనియు, ౨౫ - వ నక్షత్రము మానసమనియు, నీప్రకారముగా
నీసంజ్ఞలుగల నక్షత్రములయందు పవనయనము మొదలైనకార్యము
లేవియుఁ జేయఁగూడదు.

అవ. జన్మరే కార్యాణ్యాహ. —

జన్మరం శుభదం నిషేకమఖయోశ్చోలాన్నభుక్తోః కృషౌ
మాంజీబంధనపట్టబంధనమహిప్రాప్త్యక్షరావాక్తిషు,
ఏభ్యోఽన్యేష్వశుభప్రదం చ సువనే నీమంత సంగ్రామయో
గ్గర్భాధానపితృక్రియాతురభిషగ్యాత్రావివాహేష్యపి.

36

వ్యా.—జన్మర మితి. జన్మరం జన్మనక్షత్రం, నిషేకమఖయోః నిషేకయా
గయోః, చాలాన్నభుక్త్యోః చూడాకర్తాన్నప్రాశనయోః, కృషా హలకర్తాణి,
హంజీబంధనముపనయనం, పట్టబంధనం పట్టాభిషేకః, వహీస్తాప్తిః క్షేత్ర
గ్రహణం, అక్షరావాప్తిః అక్షరస్వీకారః, ఏతేషు కుభదం కుభప్రదం, ఏభ్యః
నిషేకాదిభ్యః అన్యేషు వ్యతిరిక్తేషు, కువనే పుంసవనే, సంగ్రామసీమంతయోః
యుద్ధసీమంతకర్తృణోః, గర్భాధానపితృక్రియాక్షురభిషగ్యాత్రావివాహాదిషు గర్భా
ధానం పితృక్రియా క్తాధకర్తృ, క్షురం క్షౌరకర్తృ, భిషక్ బౌషధసేవా, యాత్రా
ప్రయాణం వివాహః ప్రసీధ్యః, ఏతేషు జన్మరం అకుభదం భవతి, అయం నిషేధః
పురుషపరః స్త్రీణాం తు వివాహే కుభదమేవ, తథా చ చ్యవనః.—‘జన్మరం
జన్మ మానశ్చ తథా జన్మదినం కుభమ్, స్త్రీణాం జన్మత్రయం శ్రేష్ఠం వివాహే
సర్వసమత’ మితి.

అవ, జన్మనక్షత్రమందుఁ జేయఁదగిన చేయఁదగని కార్యములను
జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మనక్షత్రము నిషేక, యాగ, చౌళకర్త, అన్నప్రాశన,
వ్యవసాయ, ఉపనయన, పట్టాభిషేక, భూసంపాదన, అక్షరాభ్యాసముల
యందు కుభకరము. ఈచెప్పఁబడిన నిషేకాదులకంటె నితరకర్తలయం
దనఁగా పుంసవనము, యుద్ధము, సీమంతము, గర్భాధానము, శ్రాద్ధము,
క్షౌరకర్త, బౌషధసేవ, ప్రయాణము, వివాహము, వీనియందు కుభ
ప్రదము, స్త్రీలకు వివాహవిషయమై జన్మనక్షత్రము శ్రేష్ఠమని
గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పియుండుటవలన నీవివాహనిషేధము పురుష
విషయమని తెలియఁదగును.

అవ, ఉపనయనలగ్నస్య దోషాపవాదమాహ —

దోషాణాం నియుతం నిహంతి బలవాక్ లగ్నస్థితశ్చేంద్రుజః

శుక్రస్పద్విగుణం గురుర్దశగుణం లగ్నం చ పంచేష్టికమ్,

లగ్నస్థోపపయే స్థితో గృహపతిః క్రూరో బలీ చేద్ర్వతే

లగ్నైకాదశగో రవిశ్చ సకలాక్ దోషాన్నిహంత్యేవ తాక్. 37

వ్యా. దోషాణామితి. ఇందుజో బుధః, బలవాక్ స్థానాదిషద్బలయుక్త
స్సక్, లగ్నస్థితశ్చేంద్రుపనయనలగ్నస్థితో యది, దోషాణాం నియుతం శత
సహస్రం, నిహంతి నాశయతి, శుక్రః లగ్నగతో యది, తద్విగుణం, దశలక్ష
దోషాక్ నిహంతి. పంచేష్టికం లగ్నం దశగుణం పంచేష్టికబలయుక్తలగ్నమపి

దశలక్షదోషాణా నిహంతి. పంచేష్టికం. 'కాలాధిపా లగ్నపతిర్గురుశ్చ త్రయేష్టికం చంద్రబలం చతుర్థికం, పంచేష్టికం చేతి సహస్రరశ్చి ర్మిక్షితం పంచబలేన శస్త్రమ్.' కాలాధిపలగ్నాధిపగురుసూర్య చంద్రమౌఖిర్బుధుః లగ్నం పంచేష్టిక మిత్యభిధీయతే. కాలాధిపతయః.—'ప్రాహ్వర్వరాత్రౌ బలవాక్ శంఖాంకః శుక్రో ఒర్ధ్వరాత్రౌ చ కుజో నిశాంతే, ప్రాతర్బుధో మధ్యదినే చ సూర్యశ్చనిరి నాంతే సతతం బలీజ్యః.' గృహపతిః ఉపనయనలగ్నాధిపతిః, లగ్నస్య ఉపచయస్థితో యది తృతీయషష్ఠై కాదశదశమాని ఉపచయస్థానాని తేషు స్థితో యది, ద్విలక్ష దోషాణా నిహంతి. క్రూరన్యూర్వాంగారకశనీనామన్యతమః, బలవాక్ సక్ ఉపచయస్థితశ్చేత్, లక్షద్వయదోషాణా నిహంతి, తే ఉపనయనే. రవిః బల యుక్తస్యక్ లగ్నాదశగః ఉపనయనలగ్నాదశే స్థితశ్చేత్, తాక్ సక లాక్ దోషాణా నిహంత్యేవ స సంశయ ఇత్యేవకారార్థః.

అవ. ఉపనయనలగ్నమునకు దోషాపవాదములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బుధుఁడు స్థానాదిషడ్బలములతోఁగూడి యుపనయనలగ్న మందుండిన లక్షదోషములఁ బోఁగొట్టును. శుక్రుఁడు లగ్నమందుండిన రెండులక్షల దోషముల హరించును. బృహస్పతి లగ్న మందుండిన లగ్నము పంచేష్టికబలముగలదైనను ౧౦ లక్షలదోషములను బోఁ గొట్టును. పంచేష్టికమనఁగాఁ గాలాధిపలగ్నాధిపతి గురుసూర్యచంద్రుల బలము. లగ్నాధిపతి యుపనయనలగ్నముయొక్క ఉపచయమం దనఁగా ౩, ౬, ౧౧, ౧౦ ఈస్థానములయందుండిన ౨ లక్షల దోషములను హరించును. సూర్యాంగారికశి నైశ్చరులలో బలయు క్తమై యేగ్రహమైన లగ్న తృతీయషష్ఠై కాదశస్థానములయందుండినను ౨ లక్షల దోషములను హరించును. ఉపనయనవిషయమై సూర్యుఁ డుపనయనలగ్నమునకుఁ బదు నొకొండవస్థానమందుండినట్లైన సర్వదోషముల ననుహరించును.

అవ. అథాక్షరస్వీకారయోగ్యకాలమాహ.—

బాలానాం శుభవాసరేఽహ్ని నిధనే శుద్ధేక్షరస్వీకృతిః

కార్యా పంచమ వత్సరే ప్రతిపదం రిక్తాప్తమిషష్ఠ్యమాః,

హిత్వా పూర్ణి చరే స్థిరే చరగృహే వ్యక్తే గురౌ భారవే

మిత్రాంత్యాద్యరవిత్రయాదితిగురుశ్రోణాను సౌమ్యాయనే. ౩8

వా. — బాలానామితి. శుభవాసరే కుభదినే, అహ్ని దివాభాగే, నిధనే అక్షర స్వీకారలగ్నాదప్తమస్థానే, కుద్ధే గ్రహరహితే సతి, పంచమవత్సరే జన్మతః

పంచమవత్, ప్రతిపదం పక్షద్వయగతప్రతిపత్తిం, రిక్తాప్తమిష్యమాః రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అప్తమిష్యమాః పక్షద్వయగతే, అమా అమావాస్యా, ఏతాః పంచ తిథీః, హిత్వా విహాయ, పూష్ణి నూర్యే, చరే చరరాశా, నిరే స్థిరరాశా వా, స్థితే సతీతి కేషః. చరగృహే చరలగ్నే, గురూ భార్గవే శుక్లే, చ, వ్యక్తే సతి, అనస్తమితే సతీత్యర్థః. మిత్రాంత్యాద్యరవిత్రయాదితిగురుశ్రోణాను, అనూరాధా శేవత్యశ్చినీహస్తచిత్రాస్యాతీపునర్వగుపుష్యశ్రవణేషు నవనక్షత్రేషు, సామ్యాయినే ఉత్తరాయణే, బాలానామక్షరగ్రహణధారణపటానామిత్యర్థః. న తు స్తనంధయానామక్షరస్వీకృతిః కారాః.

అన, అక్షగాభ్యాసమునకు యోగ్యకాలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. శుభవాసగములయందును, పగటియందును, అక్షరస్వీకార లగ్నమునకు నెనిమిదవయింట నేగ్రహము లేకయుండఁగాను, జననాదాశ్చక్రమున సంవత్సరమందును, శుక్లకృష్ణసాక్ష్యములను, రిక్తతిథులను, శుక్లకృష్ణస్థానములను, అమావాస్యను, ఈతిథులనువిడిచి, సూర్యుడు చరరాసులయందనఁగా, మేష, కర్కటక, తులా, మకరరాసులయందుండఁగాను, స్థిరరాసులనఁగా వృషభసింహవృశ్చికుంభరాసులయందుండఁగాను, చరలగ్నములయందును గురుశుక్ర లస్తమయమును పొందకయుండఁగాను, అనూరాధ, రేవతి, ఆశ్విని, హస్త, చిత్త, స్వాతి, పునర్వసు, పుష్యమి, శ్రవణము ఈతోమ్మిని నక్షత్రములయందును, ఉత్తరాయణమందును, బాలురకు నక్షరాభ్యాసముచేయుట ముఖ్యము.

అన, అథ విద్యారంభయోగ్యామోగ్యకాలమాహ. —

విద్యారంభవిధిర్దివై వ శుభదోఽనధ్యాయరిక్తా వినా
దస్త్రార్కత్రయసోమపంచకహరిక్రవ్యాదపూర్వత్రయే,
శాఖేశ్వర్యకవిజ్ఞాసోమిదినకృద్వారేషు లగ్నే చరే

నో విద్యాబుధసోమయోః పరమతం శస్త్రం కుక్షేర్కేఽభ్యసేత్. 39

వ్యా. — విద్యారంభేతి. విద్యారంభవిధిః విద్యోపక్రమణవిధానం, దివై వ దివాభాగవత, శుభదః ఏవకారేణ న గాత్రావతి. అనధ్యాయరిక్తాః - అనధ్యాయనాని వక్ష్యమాణాని, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, ఏతాః వినా విహాయ, 'పుష్యగ్నినానానాభిస్తృతీయాన్యతరస్యా' మితి ద్వితీయా. దస్త్రార్కత్రయ సోమపంచకహరిక్రవ్యాదపూర్వత్రయే - దస్త్రః ఆశ్విని, అర్కత్రయం, హస్తచిత్రాస్యాతయః సోమపంచకమృగశిరార్ధాపునర్వసూ పుష్యశ్రేషాః, హరిః శ్రవణం, క్రవ్యాదో మూలా, అద భక్షణ ఇతి ధాతోః, పక్య

హాంసుకణ్డే ఉపపదేనో ప్రత్యయః, పృథీదరాదిత్వాదుపపదస్య క్రవ్యాదేశః, క్రవ్యాదేశః రాక్షసః, 'క్రవ్యాదోఽస్రప ఆశరః' ఇత్యమరః. రాక్షసాధిపైవక త్వాత్ మూలే జ్యోపచారికః. పూర్వత్రయం పూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వా భాద్రాణాం త్రయం, ఏతేషు చతుర్దశనక్షత్రేషు, కాభేశార్యకవిజ్ఞసోమదినకృద్వా రేషు - కాభేశః పూర్వోక్తః తిస్య వారే గురుశుక్రబుధసోమరవివాసరేషు చ, చరే చరాణి మేషకర్కటతులామకరాణి తేషామన్యతమే లగ్నే, శుభః. నో విద్యాబుధసోమయోః వారియోః విద్యారంభః న శుభద ఇతి పరమతః కేషాంచి త్పక్షః. శస్త్రం ధనుర్విద్యా, ఐశే భౌమవాసరే చ, ఆర్కే రవివాసరే చ, అభ్య సేత్ ఉపక్రమేత్.

అవ. విద్యారంభమునకు యోగ్యాయోగ్యకాలములఁ జెప్పు చున్నాఁడు. —

తా. రం-రగ-ర౨ వ శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబోయెడి యనా ధ్యాయములును, రిక్తతిథులును వీనిని విడిచి వగటియందును, అశ్విని, హస్త, చిత్త, స్వాతీ, మృగశీర్ష, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్లేష, శ్రవణము, మూల, పూర్వఫల్గునీ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈగర నక్షత్రములయందును, గురు, శుక్ర, బుధ, సోమ, భానువారముల యందును, చరలగ్నములయందును, విద్యాభ్యాసముచేయుట ముఖ్య మనియును, అంగారకభానువారములయందు శస్త్రవిద్యాభ్యాసము చేయుట ముఖ్యమని యభిప్రాయము. సోమ బుధవారములయందు విద్యాభ్యాసముచేయుట కొందఱి కసమ్మతమైనను గ్రంథకర్త యిష్టాను సారముగా నీరెండువారములు శ్రేష్ఠములే యనుట.

అవ. అథానధ్యాయనిర్ణయమాహ. —

అప్యర్కే చరరాశిగే తదయనే స్వాత్పక్షిణీ సా తిథి

శ్చాంతోఽపాంత్యసుమధ్యమాదితిథయః పక్షేసు చానధ్యయః,

సాతః పంచతు నాడికాః క్షయతిథౌ వృద్ధౌ శ్రయోఽథ త్రయ

ష్టత్సాయం క్రమశస్సమత్యముభయోర్నాడిచతుష్కం సదా. 40

వ్యా. అపీతి. అర్కే రవా చరరాశిగే - మేషకర్కటతులామకరరాశిగతే సతి, తదయనే చరరాశ్యయనగతే సతి, యా తిథిః సాతిథిః-పక్షిణీ అనధ్యాయ స్వాత్. పక్షిణీ సార్ధదివసః. 'ఆగామివర్తమానాహర్యక్తాయాం నిశి పక్షిణీ' త్యమరః. అంతోఽపాంత్యసుమధ్యమాదితిథయః అంత్యే దర్శపార్లమాస్య,

ఉపాంలేశ్య ఉభయచతుర్దశ్యాః, సుమధ్యమే అష్టమ్యా, ఆదిప్రతిపదా, ఏతాన్తి
 థయః, పక్షేషు శుక్లకృష్ణయోరిత్యర్థః. అనధ్యయః అధ్యయసామ్యోగ్యాః, త్తయ
 తిథౌ పంచ తు ఘటికాః. వృద్ధా తిథివృద్ధా, త్రయః తిస్రో ఘటికాః, ప్రతిపద
 ప్తమ్యాః ఘటికాః, స్రాతస్తు స్రాతఃకాలే తు, వ్యాఘ్నవంతి చేత్, తదా అన
 ధ్యాయః, అథ అనంతరం త్తయతిథౌ త్రయః వృద్ధా పక్షటికాః, సాయం సాయం
 కాలే, క్రమశః క్రమాత్సప్తమీ త్రయోదశ్యోః వ్యాఘ్నవంతి చేత్తదా అన
 ధ్యాయః, సమత్వే వృద్ధిత్తయహితే దినే ఉభయోః సాయంస్రాతఃకాలయోర్నాడీ
 నతుష్కం అనధ్యయతిథిఘటికాచతుష్టయం వ్యాఘ్నతి చేత్, తదా అనధ్య
 యః; సచేత్యనేన నిత్యానధ్యాయః, ఏష విధిః, న తు నైమిత్తిక ఇతి గమ్యతే.

అవ. నిత్యముగా వచ్చెడి యనధ్యయనములఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. మేషకర్కాటకతులామకర సంక్రాంతిలయందు ఈరాసుల
 యయనములయందు నొకటిన్నరదివసమనియు, పాడ్యమి, అష్టమి, చతు
 ర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య ఈతిథులును, త్తయకాలమందుదయమున
 పాడ్యమి అష్టములు ౫ గడియలుండినను, వృద్ధియందు ౩ గడియలును,
 వృద్ధిత్తయములు లేకయుండఁగా ౪ గడియలును, సాయంకాలమందు
 సప్తమీత్రయోదశులలో త్తయవృద్ధిసామ్యములయందుఁ గ్రమముగా
 ౬-౩-౪ గడియలు, అష్టమీచతుర్దశులు కలిసియున్న తిథులును ఈచెప్పఁ
 బడినవన్నియు నిత్యానధ్యయనములు.

అవ. శుక్లపక్షే నైమిత్తికానధ్యాయానాహ.—

చైత్రే మాధవపక్షయోరపి సదా శుక్లతృతీయాశుచౌ

పక్షీసాదశమిత్విజోర్జనవమిమామానే ద్వితీయా త్విషే,

ఊర్జే మాస్యథ పంచమీ తపసి చేత్సా సప్తమీ ద్వాదశీ

మాఘే భాద్రపదాదిషు త్రిషు శుచౌ పౌషే సీతై కాదశీ. 41

వ్యా. చైత్ర ఇతి. చైత్రే ప్రసిద్ధే, మాధవపక్షయోః మాధవః వైశాఖః—
 షష్ఠా భాద్రపదః. ‘వైశాఖే మాధవో రాధ’ ఇత్యమరః. తయోశ్చ శుక్లపక్ష
 తృతీయా, శుచౌ అపాధే, శుక్లపక్షీ నా దశమీ అపాధశుక్లదశమీ, ఇషోర్జనవమీ
 ఆశ్వయుజకా రికయోశుక్లనవమీ, ‘స్యాదాశ్వినఇషోప్యాశ్వయుజోఽపి స్యాత్తు
 కా రికే, బాహులోరౌ కా రికే’ ఇత్యుభయత్రాప్యమరః. మానే ద్వితీయా
 త్విషే ఇషే మానే ఆశ్వయుజమానే శుక్లద్వితీయా ఊర్జే మాసి కా రికమాసి శుక్ల
 పంచమీ, తపసి చేత్ మాఘమానే సప్తమీ పునర్మాఘే ద్వాదశీ, భాద్రపదాదిషు
 భాద్రపదాశ్వయుజకా రికేషు త్రిషుమానేషు శుచౌ అపాధే ‘శుచిస్త్వయం

ఆహార్య'ఇత్యమరః. పాషే మాసి శుక్లకాదశి చైత్రే వైశాఖే శుక్లతృతీయా
ఆహార్యే శుక్లపక్షి దశమ్యేకాదశ్యాః, భాద్రపదే తృతీయకాదశ్యాః, ఆశ్వయుజే
శుక్లకాదశి, కార్తికే, శుక్లపంచమీ నవమ్యేకాదశ్యాః, పాషే శుక్లద్వితీయాదశ
మ్యేకాదశ్యాః, మాఘే శుక్లసప్తమీద్వాదశ్యాః, నవం మిలిత్వా శుక్లపక్షేషు
పాదశనైమిత్రికానధ్యాయా ఇతి ఫలితమ్.

అవ. శుక్లపక్షమునందును నైమిత్రికానధ్యయనములను జెప్పు
చున్నాడు.—

తా.చైత్రశుద్ధద్వితీయ, వైశాఖశుద్ధతృతీయ, ఆహార్యశుద్ధపక్షి,
దశమి, ఏకాదశి, భాద్రపదతృతీయ, ఏకాదశి, ఆశ్వయుజ శుద్ధఏకాదశి,
కార్తికశుద్ధపంచమి, నవమి, ఏకాదశి, పుష్యశుద్ధ విదియ, దశమి, ఏకా
దశి, మాఘశుద్ధ సప్తమి, ద్వాదశి ఈ గ్రంథము శుక్లపక్షమునందు
నైమిత్రికానధ్యయనములు.

అవ. అథ కృష్ణపక్షేషు నైమిత్రికానధ్యాయానామ్.—

తచ్చేషాస్తు నితేతరాశ్చ తిథయః పక్షీ త్రయోదశ్యథో

యామ్యుర్దంత తపస్య కార్తికశుచిష్యేవ ద్వితీయా ఇమాః,

సంధ్యాగర్జితమన్యకాలపతితా వృష్టిశ్చ తిస్రోఽప్రకాః

రిక్తానధ్యయనే కృత్తోపనయనం స్వాత్కర్తహీనార్తికృత్. 42

వా. తచ్చేషా ఇతి. తచ్చేషాః ఉక్తావశిష్టాస్సినీతేతరాః కృష్ణపక్షగతాః
తిథయః. పక్షీ భాద్రపదే మాసి త్రయోదశి, ఆశ్వియామ్యుర్దంత చ భాద్రపద
కృష్ణపక్ష ఏవ త్రయోదశ్యాః పూర్వస్యాం యస్యాం తిథౌభరణినక్షత్రమాయాతి
సా తిథిశ్చ, తపస్యకార్తికశుచిష్య-తపస్యః ఫాల్గునః. 'స్వాత్కర్తపస్యః ఫాల్గునిక'
ఇత్యమరః. కార్తికః, ప్రసిద్ధః శుచిః ఆహార్యః ఏతేషు, ద్వితీయా ఇమాః పంచ
కృష్ణపక్షేషు నైమిత్రికానధ్యాయాః, సంధ్యాప్రాతస్సంధ్యాకాలః, గర్జితం మేఘ
ధ్వనిః, ఉదయాత్పూర్వం యామం ఉదయానంతరం ఘటికాద్యయం ఏతత్కాల
గర్జితం. ఉక్తం చ.—'ఉదయాత్పూర్వయామేతు పరేతు ఘటికాద్యయమ్,
తస్మిన్ గర్జత్యనధ్యాయః పునస్సంస్కారమర్హతీతి. అన్యకాలపతితా వృష్టిః
అకాలవృష్టిః. అకాలశ్చ.—'అనూరాధర్ మారభ్యపాదశతరేదివాకరః, యావచ్చ
రతి తత్కాలమకాలం మనరబ్రవీత్.' తిస్రోఽప్రకాః.—'మార్గశిరే చ పాషే చ
మాఘే ఫాల్గున ఏవ చ, కృష్ణపక్షవృష్టి తిస్రోఽప్రకాః పూర్వయాపరయాసహేతి.
రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అనధ్యాయాః పూర్వోక్తాః, నైమిత్రికాశ్చ ఏతేషు కృత్తోప
నయనం వటోః కర్తహీనార్తికృత్సృత్.

అవ. కృష్ణపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. ఆషాఢబహుళద్వితీయ, భాద్రపదబహుళ త్రయోదశి ఈ బహుళత్రయోదశిః పూర్వ మేతిథియందు భరణీపక్షత్రము వచ్చుచున్నదో ఈతిథియు కార్తికబహుళద్వితీయ, ఫాల్గునబహుళద్వితీయ, యీ ౫ ను కృష్ణపక్ష నైమిత్తికానధ్యయనములు. వీనియందును ఉదయ సాయంకాలమందును, ఉరిమినకాలమందును, సూర్యుఁడు అనూరాధ మొదలు, మృగశీర్షమవఱకు ఈ ౧౬ నక్షత్రములయందు నుండఁగా వర్షించుచుండెనేని అట్టికాలమందును, తిస్రోష్టక లనఁగా, మార్గశీర్ష బహుళసప్తమి, అష్టమి, మాఘబహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి, ఫాల్గుణ బహుళసప్తమి, నవమి, పుష్యబహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి, అష్టమి, నవమి వీనియందును, రిక్తతిథులయందును, క్రిందటి శ్లోక మందుఁ జెప్పఁబడిన శుక్లపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములయందును, వీనియందు నుపవయనము చేసినట్లు న చిన్నవాఁడు కర్తవీనుఁ డగును.

అవ. ప్రసంగసంగత్యా ఉపవయనకర్తృనాహః.

పుత్రాంశ్చపనయేత్పితైవ హి వటోస్తాతే విదూరం గతే

చేద్బాలస్య పితామహస్స చ స చేద్భ్రాతృ పితృస్సౌఽపి నో,

కర్తా సోదర ఏవ సోఽపి యది నో జ్ఞాతిశ్చ కర్తా తదా

నో చేత్సోఽపి సగోత్రజస్సకులజః కర్తా వ్రతేఽయం క్రమః. 43

వ్యా. పుత్రానితి. ప్రియజనక ఏవ పుత్రాన్ మమరానుపనయేత్ ఉప నయనసంస్కారవతః మర్యాత్, ఏవకారణ తస్మిన్ సతి నాన్యః కర్తా భవ తీతి గమ్యతే. వటోస్తాతే పితరి, 'తాతస్తు జనకః పితే' త్యమరః. విదూరం దూర దేశం గతే చేత్, బాలస్య పితామహః పితృపితా కర్తా, స చ పితామహోఽపి నోచేద్యది పితృర్వటోజనకస్య భ్రాతృ జ్యేష్ఠః కనిష్ఠో వా, పితృర్వృ ఇత్యర్థః. సోఽపి పితృర్వోఽపి నోచేత్తదా సోదర ఏవ జ్యేష్ఠభ్రాతృ, సోఽపి సోదరోఽపి నోచేద్యది తదా జ్ఞాతిస్సపిండో వా కర్తా, సోఽపి సపిండోఽపి నో చేద్యది సగోత్రజః సమానగోత్రజాతః యః కశ్చిత్కర్తా, సోఽపి నో చేత్ సకులజః సమానకులజాతః కర్తా, అయముక్తప్రకారః వ్రతే ఉపనయనే, క్రమః మర్యాదా.

అవ. ఉపసీతునితండ్రి మొదలు సగోత్రపర్యంతము కర్తలను గ్రమముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. తండ్రికుమారుని కుపనయనముచేయుట ముఖ్యము. తండ్రి దేశాంతరమునందున్న పక్షమునకు తాతయనఁగా; తండ్రితండ్రియును, అతఁడు లేనిపక్షమునకు పితృసహోదరులైన పెత్తండ్రిపినతండ్రులును, వారులేనిపక్షమునకు జ్యేష్ఠఁడైనసహోదరుఁడును, అతఁడు లేని పక్షమునకు జ్ఞాతీయును, వారు లేనిపక్షమునకు సగోత్రులును, వారులేనిపక్షమునకు స్వకులజులును, వీర లీ క్రమమున నుపనయనముఁ జేయవచ్చును.

అవ. అథ వేదవ్రతగోదానయోః కాలనిర్ణయమాహ—

మాంజీబంధనకర్తతోఽథ విహితం పూర్వం చ గోదానతః

కర్తవ్యం క్రమశఃశ్చతుష్టయమిదం వేదవ్రతానామపి,

చౌలే యత్కథితం తదత్ర కథితం వర్తవ్యవస్థాం వినా

ప్రాప్తే షోడశవత్సరే తు విహితం గోదానకర్తవ్యతే.

44

వ్యా. మాంజీతి. మాంజీబంధనకర్తతః ఉపనయనకర్తః, సాల్వవిభక్తకర్తః. అథ అనంతరం, గోదానతః గోదానకర్తః పూర్వం, వేదవ్రతానాం ఆగ్నేయ ప్రాజాపత్యసౌమ్యవైశ్వదేవాఖ్యవ్రతానాం, విహితం స్వగృహ్యోక్తం, ఇదం చతుష్టయం, క్రమశః ఉక్తక్రమాత్కర్తవ్యం, వర్తవ్యవస్థాం వినా, సంవత్సరనియమం వినా, చౌలే చూడాకర్తణి, యత్కథితం యదృచ్ఛిత్రలగ్నవారాదికముక్తం, అత్రాపి వ్రతచతుష్టయే, పితృదేవతాదృష్టత్రాదికమేవ కథితం ఉక్తం, షోడశవత్సరే ప్రాప్తే సతి యత్కర్త విహితం, తదేవకర్త గోదానమిత్వచ్యతే, అనేన షోడశవత్సరే గోదానాఖ్యం కర్త కర్తవ్యమిత్యభిప్రాయః.

అవ. వేదవ్రతములకును గోదానకర్తమునకుఁ గాలనిర్ణయములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వేదవ్రతములనఁగా; ఆగ్నేయ, ప్రాజాపత్య, సౌమ్య, వైశ్వదేవవ్రతములను, ఉపనయనానంతరమందు గోదానవ్రతమునకు ముందుగాను, సంవత్సరనియమము లేకయే యేసంవత్సరమందైనను చౌళకర్తకుఁ జెప్పఁబడిన నక్షత్రలగ్నాదులయందు వేదవ్రతములు చేయవలయును. పదియాటవసంవత్సరమందు గోదానమనెడి కర్తముఁ జేయవలయును.

అవ. అథ సమావర్తనకాలమాహ.—

నానావేదసమాహమంగసహితం చాధీత్య లభ్యా గుహో

రాజ్ఞాం యజ్ఞసుతార్థినస్సుర్భరథ తైః కార్యం సమావర్తనమ్,

పూర్వాష్ట్రే శుభవాసరే చరగృహం త్యక్త్వా చ నందాప్తమీ
రిక్తాపర్వదినత్రయాణి చ మృదుక్షీప్రస్థిరేష్వపి.

45

ద్వితీయబిందుస్సమాప్తః.

వ్యా. నానేతి—అంగైః ఛందః కల్పవ్యాకరణజ్యోతిషనిరుక్తశిక్షాభి
స్సహితం యుక్తం, నానావేదసమూహం చతుర్వేదసముచ్చయం, అధీత్య అభ్యస్య,
గురోరాచార్యస్య, ఆజ్ఞాం లబ్ధ్వా సంప్రాప్త్య, గురుణా అనుజ్ఞాత ఇత్యర్థః. యే
యజ్ఞకర్తృగుతారినః యాగపుత్రాభిలాషిణః, తైస్సమావర్తనం సమావర్తనాఖ్యం
కర్తృ పూర్వాష్ట్రే అహ్నః పూర్వభాగే, శుభవాసరే, చరగృహం పూర్వోక్తచర
రాశికా, నందాః పూర్వోక్తాః అప్తమీపక్షద్వయగతా రిక్తాచ్చ పూర్వోక్తాః
పర్వాణి పంచపర్వాణి దినత్రయం అవమః, ఏతాని చ త్యక్త్వా విహాయ, మృదు
క్షీప్రస్థిరేషు మృదువాని చిత్రానూరాధారేవతీమృగశీర్షాణి, క్షీప్రాణి అశ్వినీహస్త
పుష్యాః, స్థిరాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, ఏతే ష్వికాదశనక్షత్రేషు కార్యమ్.

యజ్ఞనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం ద్వితీయో బిందురప్యభూత్.

అవ, సమావర్తనమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యాగకర్తృనుం గుమారులనుం గోరెడివారు నాలుగు
వేదములను, శిక్షవ్యాకరణము మొదలగు షడంగములను జదివి గురువు
ననుజ్ఞావడసి సమావర్తనం బనునామంబు గలకర్తృను చరరాసులనఁగా;
మేషకర్మటతులామకరరాసులను, పాడ్యమి షష్ఠి శుక్లకృష్ణాప్తములను,
పంచపర్వములను, దినత్రయమనఁగా; మూఁడుదినములతోఁ గూడిన
వారములను, అమావాస్యను వీనిని విడిచి పగటిపూర్వమందును, శుభ
వారములందును, చిత్త, అనూరాధ, రేవతి, మృగశీర్షము, అశ్వినీ,
పుష్యమి, హస్త, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర
ఈ ౧౧ నక్షత్రములయందు సమావర్తనకర్త చేయవలెను.

ద్వితీయబిందువు సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు
శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కా లా మృ తే - న వ్యా ఖ్యా నే

తృ తీ య వి స్తుః

అవ. అథ వివాహ ప్రకరణమాహ.—

ఆదౌ స్వేషితదేవతాం గ్రహగణం సంపూజ్య కర్తుస్తదా
తారాచంద్రబలాన్వితే శుభదినే లగ్నే శుభే వాసరే,
జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదం ప్రశాంతమనసం నత్వా యథాస్వం గురం
తాంబూలాది సమర్ప్య తస్య తు వదేద్వధ్వా వరస్థాపి భమ్. 46

వ్యా. ఆదౌ అతి. ఆదౌ ప్రథమతః, స్వేషితదేవతాం స్వేష్టదేవతాం, గ్రహ
గణం సూర్యాదిగ్రహబృందం చ, సంపూజ్య సమ్యగభ్యర్చ్య, తదా తిస్తిస్కాలే,
కర్తుః వివాహకర్తుః వరస్య పితుః, కన్యాదాతురిత్యర్థః. తారాచంద్రబలాన్వితే
శుభదినే పంచాంగశుద్ధివసే శుభవాసరే, ప్రశాంతమనసం నిష్కాపాంతఃకరణం
జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదం జ్యోతిషతత్వజ్ఞం గురం, యథాస్వం గురుమివ, నత్వా నమ
స్కృత్య, తాంబూలాది అదిశజ్ఞేన గంధమాల్యవస్త్రాభరణాని, సమర్ప్య దత్వా,
వధ్వాః కన్యాయాః, వరస్య చ భం నక్షత్రం, వదేద్విజ్ఞాపయేత్, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞా
యేతి శేషః. కన్యాదాతా స్వరుహితుః నక్షత్రం వరజనకః స్వపుత్రనక్షత్రం
జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదుషే విజ్ఞాప్య మదాగమనలగ్నకళ్యాణభాగుభిః ఫలం వక్తవ్యమితి
స్మారయేదిత్యర్థః.

అవ. వివాహ ప్రశంసను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహకర్తయగువరునితండ్రి వివాహప్రయత్నారంభము
నందు నిష్టదైవమును సూర్యాదినవగ్రహములను భక్తియుక్తుడై పూజ
చేసి తనకుఁ దారాచంద్రబలములు చక్కఁగా నున్నదివసమందును, శుభ
దిన శుభలగ్న శుభవారములయందు శాంతచిత్తుడగు జ్యోతిశ్శాస్త్ర
వేత్తను గురుభావముతో నమస్కరించి తాంబూలదక్షిణాదులచే సంత
ప్తుంజేసి యాజ్యోతిష్కునికిఁ గన్యావరులనక్షత్రములఁ దెలిపి మేము
వచ్చిన లగ్నమునుబట్టి శుభాశుభఫలములఁ జెప్పవలయునని వివాహ
కర్త ప్రార్థింపవలెను.

అవ. అథ ద్వ్యాఖ్యాం పృచ్ఛకలగ్నవశాత్పలాఫలే దర్శయతి.—

పాపః పంచమగో వినష్టతనయాం కుర్యాత్స జామిత్రగః
కన్యాం లగ్నగతో వరం నిధనగో హన్యాచ్చ కన్యావరౌ,
చంద్రోఽప్యప్తమగోఽథవా రిపుగతః ప్రప్టుర్విలగ్నాన్బలీ
పశ్చాదప్తమవర్షతశ్చ పురతస్సాన్మైర్న యుక్తే ఊతః. 47

వ్యా. పాప ఇతి. పాపః పాపగ్రహః, ప్రప్టుః పృచ్ఛకస్య, లగ్నాత్పంచ
మగో యది, కన్యాం వినష్టతనయాం వినష్టః తనయాః యస్యాస్తాం తథోక్తాం,
మృతప్రజామిత్యర్థః. కుర్యాత్, సపాపగ్రహః జామిత్రగః పృచ్ఛకలగ్నాత్సప్తమ
లగ్నగతోయది, కన్యాం హన్యాత్ నాశయేత్, సవీవ లగ్నగతః పృచ్ఛక
లగ్నస్థో యది, వరం హన్యాత్, సవీవ నిధనగః అప్తమస్థానగతో యది, కన్యా
వరౌ హన్యాత్. చంద్రోఽపి బలీశక్ అప్తమగతశ్చేదథవా రిపుగతో వా పప్త
స్థానగతో వా యది, సామ్యైః శుభగ్రహైః, యుక్తోవా ఈక్షితో వా న చేద్యది,
వివాహానంతరం అప్తమవర్షతః అప్తమవర్షాత్పురతః పూర్వమేవ కన్యావరౌ
హన్యాత్, ఏవం సర్వత్ర ప్రశ్నేషు ద్రష్టవ్యమ్.

అవ. రెండుళ్లోకములచేత నడిగిన లగ్నమునుబట్టి ఫలాఫలములః
జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అడిగిన లగ్నమునకు ౫వ యింట పాపగ్రహ ముండినట్లై న
వివాహకన్యను మృతపుత్రులుగలదానిఁగాఁ జేయును. ౭-ట నున్న పక్షిము
నందుఁ గన్యను నశింపఁజేయును. పృచ్ఛకలగ్నమం దున్నట్లై న వరుని
నశింపఁజేయును. ౯-ట నున్నట్లై నఁ గన్యావరులను నశింపఁజేయును.
మఱియు, చంద్రుఁడు పృచ్ఛకలగ్నమునకు ౯-టను, ౬-టను నుండినను
శుభగ్రహములతోఁగూడినను జూడఁబడినను గన్యావరులను వివాహా
నంతరము ౮ సంవత్సరములకు ముందుగానే నశింపఁజేయును.

లగ్నాత్పంచమసంస్థితౌ గురుబుధౌ వధ్వాసుపుత్రప్రదౌ

శుక్రః పూర్ణనిశాకరశ్చ బలినౌ తస్యాశ్చ కన్యాప్రదౌ,

ఏతే లగ్నగతౌ వరస్య సుఖదాస్త్రీరత్నలాభప్రదౌ

జామిత్రే యది సంస్థితాస్తు యవతేః పురత్నలాభప్రదాః. 48

వ్యా. లగ్నాదితి. గురుబుధౌ లగ్నాత్పృచ్ఛకలగ్నాత్పంచమసంస్థితౌ
పంచమస్థానగతో యది, వధ్వాః కన్యాయాః, సుపుత్రప్రదౌ, భవత ఇతి శేషః.

శుక్రః పూర్ణనిశాకరశ్చ శుక్రః పూర్ణచంద్రా, బలినా సంతా పంచమస్థానగతౌ
యది తన్వ్యాః కన్యాయాః కన్యాప్రదౌ స్త్రీసంతానప్రదౌ, ఏతే గురుబుధశుక్ర
పూర్ణచంద్రాః ఏతేషాం మధ్యే ఏకోవా లగ్నగతశ్చేత్, వరస్య సుఖప్రదాః, కిం
చ స్త్రీరత్నలాభప్రదాశ్చ భవంతి, సకలలక్షణలక్షితకన్యాప్రదాశ్చ భవంతి
జామిత్రే పృచ్ఛకలగ్నాత్సప్తమ లగ్నే స్థితాశ్చేద్యవతేః వధ్వాః, పురత్నలాభ
ప్రదాః రూపయావనవిద్యావినయసంపన్నవరప్రదా భవంతి.

అవ. శుభఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అడిగిన లగ్నమునకు గి-ట గురుబుధులుగఁగినట్లైన కన్య
కను సుపుత్రసంతతురాటస జేయుదునియు, శుక్రపూర్ణచంద్రులు బల
వంతులై గి-ట నున్నపక్షమందుఁ గన్యకను స్త్రీసంతానముగలదానిఁగాఁ
జేయుదునియును, మఱియు నీ చెప్పఁబడిన బుధ, గురు, శుక్ర చంద్రు
లలో నొకరైనను లగ్నమందున్నపక్షమునకు వరునికి మిక్కిలి సుఖ
మును సకలలక్షణసంపన్నులగుస్త్రీసయు నిత్తురనియును, పృచ్ఛక
లగ్నమునకు గి-ట నున్న నీకన్యకకు రూపయావనవిద్యావినయసంపన్నుఁ
డైనవరు నిత్తురని యర్థము.

అవ. కన్యావరణప్రకారమాహ. —

ఏవం సత్సమయం విచార్య మనసా శ్రీవేంకటేశం స్మరన్

కన్యాదాతృగృహం ప్రవిశ్య సహ త్రైస్సంభాష్య కరైవ తామ్,

కన్య్యాం శీలగుణాన్వితాం స్వకులజాం నక్షత్రరాశ్యాదిభి

స్మరై స్తైరనుకూలినీం చ వరయేత్స్వర్ణాదినాఽలంకృతామ్. 49

వ్యా.—ఏవమితి. ఏవము కరీత్యా, సత్సమయం శుభలగ్నం, విచార్య
మనసా శ్రీవేంకటేశం వేంకటేశమిత్యపలక్షణం, ఇష్టదైవమిత్యర్థః, స్మరన్
కన్యాదాతృగృహం ప్రవిశ్య తైః కన్యాదాతృజనైస్సహ, సంభాష్య శీలగుణా
న్వితాం శీలం సదాచారః గుణాస్సాముద్రికలక్షణోక్తాః తైరన్వితాం యుక్తాం,
స్వకులజాం స్వకీయకులబాంధవం, తైః పూర్వోక్తైః సర్వైః నక్షత్రరాశ్యాదిభిః
ఆదిశబ్దేన గ్రహమైత్రీగణకూటాదయః, తైరనుకూలినీం అనుకూలవతీం, స్వర్ణా
దినా సువర్ణముక్తావిద్రుమచిత్రవస్త్రాదినా, అలంకృతాం భూషితాం తాంకన్యాం,
కరైవ వరయేత్, వివాహకరైవ నిశ్చయేత్.

అవ. కన్యకను వివాహమునకు నిశ్చయించెడి క్రమమును జెప్పు
చున్నాఁడు.—

తా. ఈ క్రిందఁ జెప్పఁబడిన ప్రకారము శుభలగ్నమును విచారించి మనమున నిష్టదైవంబును స్మరించుచుఁ గన్యక నిచ్చువారిగృహమును బ్రవేశించి వారితో సంభాషించి సదాచారవతియై, సాముద్రిక శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములతోఁగూడినదై, తమకులమందుఁ బుట్టినదై, నక్షత్రరాశిగ్రహమైత్ర్యాదులచే ననుకూలవతియై, బంగారు, ముత్యములు, పగడములు ఇవి మొదలైనవానిచే నలంకరింపఁబడినదై యున్న కన్యకను వరునికిఁ దండ్రి నిశ్చయింపవలెను.

అన. వివాహసంవత్సరనియమమాహ. —

జాతాత్మ పుదకాబ్దతోఽథ విషమేష్వద్దేఘ పుంసాం శుభో

గోదానాహ్వయకర్త లోపకరణే చేత్పంచమాబ్దాదిఘ,

కన్యానాం సమవత్సరేఘ విహితః పాణిగ్రహః పుత్రకృ

జ్జాతాద్వాదశవత్సరాత్తు నియమో నేయం వ్యవస్థాపరే.

50

వ్యా. జాతాదితి. జాతాత్ జన్మతః, స పుదకాబ్దతః స పుదశవరాత్, అథ అనంతరం, విషమేష్వద్దేఘ అయుగ్గ సంవత్సరేఘ ఏకోనవింశత్యేకవింశత్యాదిఘ, పుంసాం పాణిగ్రహో వివాహః, శుభదః. గోదానాహ్వయకర్త లోపకరణే చేత్ గోదానాఖ్యకర్త లోపో యది, పంచమాబ్దాదిఘ పంచమాదివిషమేఘ శుభదః. ఏతచ్చింత్యం మానాభావాత్. కన్యానాం స్త్రీణాం తు, సమవత్సరేఘ విహితః, పాణిగ్రహః వివాహః, పుత్రకృత్పురుషసంతానప్రదః, జాతాజన్మతః దశవర్షాద్వాదశవత్సరేఘ పుత్రకృత్పురుషసంతానప్రదః, అయం నియమః. పరే దశవర్షాదుర్వాప్యమియం వ్యవస్థా మర్యాదానాస్తి, దశవర్షాదుర్వాప్యం రజోదర్శనసమయత్వేదితి భావః.

అన. వివాహముఁ జేయఁదగిన సంవత్సరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. పుట్టిన ౧౭-వ సంవత్సరము మొదలుకొని జేసిసంవత్సరముల యందును, గోదాన వ్రతము చేయనిపక్షమందు ౧౭-వ సంవత్సరము మొదలు జేసిసంవత్సరములయందుఁ బురుషులకు వివాహయోగ్యం బని యును, స్త్రీలకు సరిసంవత్సరములయందు వివాహము పుత్రప్రదమని యును, ౧౦ సంవత్సరములకుపై రజోదర్శనసమయమకాటవలన జేసి సంవత్సరములయందుఁ జేయవచ్చుననుట.

అన. ద్వితీయవివాహయోగ్యామోగ్యాకాలమాహ. —

ఉద్వాహాత్సమంతరం యది పునః పాణిగ్రహేచ్ఛర్భవే

త్తద్వర్షాద్యసమాబ్ద ఏవ శుభద స్తస్యానన్యపాణిగ్రహః,

స్యాత్పత్నీ మృతవత్సరాదినిషమే వర్షే వివాహశ్శుభా

యుగ్మాబ్ధే త్వశుభప్రదోఽపి విషమే మాసీతి కేషాం మతమ్. 51

వా. ఉద్వాహాదితి. ఉద్వాహాద్వివాహాత్సమసంతరమేవ, యః పుమాన్ పునఃపాణిగ్రహేచ్ఛుః వివాహకాంతావాన్, భవేద్ద్యది, తద్వరాద్యసమాబ్ధివీచ పూర్వవివాహవత్సరాదివిషమాబ్ధి ఏవ, తస్య పుంసః అన్యపాణిగ్రహః అన్యస్త్రీ వివాహః, శుభదస్యాత్ ఏవం బహువివాహేష్యపి బోధ్యం, పత్నీ మృతవత్సరాదినిషమే పత్నీ యస్మిన్ వత్సరే మృతా తద్వత్సరప్రభృతివిషమే వర్షే, వివాహశ్శుభః, యుగ్మాబ్ధే తు సమసంవత్సరే తు, అశుభప్రదోఽపి విషమే మాసీ శుభప్రద ఇతి కేషాంచిన తం. అత్రాయం విశేషః. 'అపుత్రిణీ మృతా భార్యా తస్యా భర్తర్వివాహకమ్, యుగ్మాబ్ధే యుగ్మాహసే వా కర్యాచ్యేచ్ఛుభదో మతః. ప్రజావత్యాం చ భార్యాయాం మృతాయాం బ్రాహ్మణస్య తు, విషమాబ్ధే తు కర్తవ్యో వివాహశ్శుభకృద్భవేత్.

అవ. ద్వితీయవివాహమునకు యోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహమైన తర్వాత భార్య జీవితయైయుండఁగా మరల వివాహమును గోరినవాఁడు ప్రథమవివాహసంవత్సరము మొదలు బేసి సంవత్సరములయందును, భార్య మృతినొందినవెనుక చనిపోయినది మొదలుకొని బేసిసంవత్సరములయందును, గొండఱిమతానుసారముగా సరిసంవత్సరములలో బేసినెలలయందును ద్వితీయాదివివాహము చేయఁదగినది. ఇచ్చట భార్య పుత్రహీనురాలై మృతినొందిన సమ వర్షములందు సమమాసములయందైనఁ జేయఁదగుననియును, పుత్రవతియై మృతినొందిన బేసివర్షములయందుఁ జేయవలయునని కొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. అథ వివాహయోగ్యమాసనిర్ణయమాహ.—

కుంభాబోక్షన్తన్మయుగ్తతాలినదనేష్యర్కే స్థితే ఫాల్గునే

మాఘే మాధవశుక్రయోశ్చ శుభదస్తూర్జద్వయే మధ్యమః,

చైత్రే మిన్దగతే ధనుర్మృగగతే పాషే చ యుగ్మాన్వితే

పాశ్చిమాధేన శుభో ధనుర్షయంతేష్యర్కే వివాహశ్శుభః. 52

వా. కుంభేతి. ఆర్కే నూర్కే, కుంభాబోక్షన్తన్మయుగ్తతాలినదనేషు కుంభ మేష వృషభ మిథునతులారాశిషు, స్థితే సతి, ఫాల్గునే మాఘే చ మాధవ శుక్రయోః కైకాభిశ్చేషమాసయోః. 'వైశాఖే మాధవో రాధో జ్యేష్ఠే శుక్ర' ఇత్యుభయత్రాప్యమరః. వివాహశ్శుభదః, ఉర్జద్వయే కార్తిక మార్గశిర మాసద్వయే

‘బాహులూకా కార్తికా’ ఇత్యమరః. మధ్యమః అనుత్తమః. అర్కే మినగతే సతి చైత్రమాసి, ధనుర్నగరతే ధనుర్గతే వాయది పాషే మాసి, యుగ్మాన్వితే మిథునగతే సతి చ ఆషాఢే మాసి, అపి శబ్దాత్కర్కటగతే ఆషాఢేపి, న శుభదః ఆశుభప్రదః. తథా చాపస్తంభేన. — ‘ఉత్తమం చ నైదాఘ’ మిత్యా మేఘత్రయస్యాపి నిషిద్ధత్వాత్. ధనుర్షయంతే పాషాతిరిక్తే మాసి, అర్కే ధనుర్గతే మకరగతే సతి వివాహశుభః. చైత్రే మినగతే ఇత్యనేన మిన చైత్ర నిషేధః వింధ్యస్యాత్తరదేశానామేవ, న తు దక్షిణదేశానాం. వింధ్యస్యాత్తర దేశానాం, మధ్యేపి కళింగవంగసింధూనామేవ కృత్స్నమినచైత్రనిషేధః కేషే తు మేషాయనప్రవేశాదారభ్యన నిషేధః. తథాచా దక్షిణ. — ‘మేషాయనప్రవేశే తు తదారభ్యప్రయత్నతః, వివాహం శుభమిచ్ఛంతి గర్లకశ్యప దేవతాః. మినచైత్రమహాదోషః కళింగే వంగసింధుషు, వివాహం వర్జయేత్తత్ర చాన్యేషు తు శుభప్రదః.’ పరాశరసంహితాయాం చ. — ‘వింధ్యస్యదక్షిణే దేశే మినచైత్రశుభావహః, తస్య స్యాత్సౌమ్యభాగే తు మేషచైత్రశుభావహః. వివాహే మినచైత్రే తు యావన్నేపం విశేద్రవిః, తావద్వైవాహికం కర్తవ్యమిద్వింధ్యస్య దక్షిణః.’ ఇత్యుక్తత్వాత్.

అవ. వివాహవిషయమై శుభాశుభమాసములః జెప్పుచున్నాడు. —

తా. మేష వృషభ మిథున తులా కుంభరాసులయందు సూర్యుఁ దుండఁగాను, సూర్యుఁడు పుష్యమాసమునకంటె నితరమాసముల యందు ధనుర్నకరములఁ బొందియుండఁగాను, వైశాఖజ్యేష్ఠమాఖ ఫాల్గునమాసములయందును వివాహముచేయుట మంగళకరమనియు, కార్తికమార్గశీర్షమాసములయందుఁ జేయుట యల్పఫలదం బనియు, సూర్యుఁడు పుష్యమాసమందు ధనుర్నకరరాసులయందుండఁగాను, నాషాఢమాసమందు మిథునకర్కటకరాసులయందుండఁగాను వివాహముచేయుట యమంగళకర మనియు, సూర్యుఁడు చైత్రమాసము నందు మినరాశి యందుండఁగాఁ గలిగెడిదోషము వింధ్యపర్వతోత్తర దేశమునకేకాని దక్షిణదేశమునకు లేదుగాన దక్షిణదేశస్థులు మిన చైత్రమందు మేషాయనప్రవేశమైనను వివాహము చేయదగినను.

అవ. వివాహే నిషిద్ధతిథీనాహ. —

మాసాంతే దినపంచకే పితృతిథౌ రిక్తాష్టమి ద్వాదశీ
షష్ఠివిష్టిషు వా దినోత్తరదశే సాయంతనేహర్షభే,

మూసాదావవమూర్ధరాత్రదినకృత్కామప్రదోషేషు వా
మన్వాదౌ చ యుగాదివర్జదినసే పాణిగ్రహా నిందితః.

53

చ్యు. మూసాంత ఇతి. మూసాంతే దినపంచమే కృష్ణైకాదశీ ప్రభృతి దిన
పంచమే, పితృతిథౌ సాంవత్సరికాదిపితృదినే, రిక్తాష్టమి ద్వాదశీ షష్ఠివిష్ణు రిక్తాః
పూర్వోక్తాః అష్టమి పక్షద్వయగతా, ద్వాదశీ శుక్లపక్షగతా, మూసాంతే దిన
పంచక ఇత్యనైనైవ కృష్ణద్వాదశ్యాః తదంతఃపాతిత్వేన గతార్థత్వాత్, షష్ఠీ చ
పక్షద్వయగతా, విష్టిర్భద్రకరణం, ఏతేషు వాబివిష్టిస్సముచ్చయార్థః. 'వా స్యా
ద్వికల్పాపమయోరేవాకే చ సముచ్చయ' ఇత్యమరః. దినోత్తరదశే దినస్యాత్త
రార్థే, సాయంతినే దివసస్య పంచమభాగ ఏవ, ఆత్రాపాతతః దివసస్యాత్తరార్థ
మాత్రస్య నిషేధః, వస్తుతస్తు సాయంతినమాత్రస్యాయం నిషేధః, న తూతరార్థ
మాత్రస్యేతి వ్యాఖ్యేయం. అన్యథా ఉత్తరదశే నిషేధేనైవ తదంతః పాతినః
సాయంతినస్య గతార్థత్వాత్ పృథక్సాయంతినగ్రహణస్య వైఫల్యప్రసంగాప
త్తేః, అహర్భృతేషు ఉచ్యతే. 'ప్రత్యూహో హర్తృభంకల్య' ఇత్యమరః. మూసాదౌ
శుక్ల ప్రతిపది, ఆవముః దినత్రయమర్ధరాత్రం మహానిశీభం, ద్వితీయయావచరమ
ఘటికామారభ్య తృతీయయామపథమఘటికా చ నిశీభసంజ్ఞా. దినకృత్సప్తమి,
కామః త్రయోదశీ, తయోః ప్రదోషః. ఏతేషు మన్వాదౌ చ చతుర్శవమన్వాదిష్టి
త్యర్థః. జాతావేకవచనం. యుగాదివర్జ దినసే యుగాదయశ్చత్వారిః ప్రసిద్ధాః,
ఏతేషు వర్జ్యదినసేషు పూర్వోక్తేషు సర్వేషు వర్జ్యదినసేషు, పాణిగ్రహా నిందితః.
కర్తృణి క్తః. ఋషిభిరితి శేషః.

అవ. వివాహానిషిద్ధికాలములఁ జెప్పచున్నాఁడు:—

తా. కృష్ణైకాదశీ మొదల మావాసస్థవఱకును, పితృతిథులయం
దును, రిక్తతిథులయందును, అష్టమి ద్వాదశీ షష్ఠులయందును, భద్ర
కరణమందును, దినోత్తరభాగమనఁగా; 3.వ జామునందును, సాయం
కాలమనఁగా; 2.వ గడియ మొదలు 9 గడియలును ప్రభాతసమయ
మందును, శుద్ధపాడ్యమియందును, మూడుతిథులు గూడిన దివసమందును,
సగమురాత్రి వేళయందును, సప్తమీత్రయోదశీ ప్రదోషములయందును,
౧౪ మన్వాదులయందను, ౪ యుగాదులయందును, ముందుఁ జెప్పఁ
బడిన వర్జ్యదినసములయంద వివాహము చేయఁగూడదు.

అవ. వివాహావారసత్వత్రనియమానాహః:—

శుక్రార్యందుజవాసరేషు శుభదో మందార్కయోర్నధ్యమ
శ్చోద్వాహః కుజవాసరే నిధనదస్సమే సపత్నీప్రదః,

రేవత్కుత్తరరోహిణీకరపితృస్వాతీదుమిత్రాసురే

పాపానన్వితపాపకేధహితే పాణిగ్రహశ్శోభనః

54

వ్యా. శుక్రేతి. ఉద్వాహః వివాహః, శుక్రార్థేందుజవాసరేషు శుక్రగురు
బుధవాసరేషు, శుభదః. మందార్కయోశ్చనిభానువాసరయోః, మధ్యమః. కుజ
వాసరే నిధనదః మృత్యుప్రదః. సోమే సోమవాసరే, సపత్నిప్రదః, ద్వితీయ
వివాహప్రద ఇత్యర్థః. రేవత్కుత్తరరోహిణీకరపితృస్వాతీదుమిత్రాసురే రేవత్కు
త్తరత్రయరోహిణీహ సమఘాస్వాతీమృగశిరానూరాధామూలాని ఏతేషామన్య
తమే, పాపానన్వితే పాపవేధరహితే పాపగ్రహవేధరహితే చ నక్షత్రే, పాణి
గ్రహశ్శోభనః.

అవ. వివాహమునకు యోగ్యాయోగ్యవారనక్షత్రములు జెప్పు
చున్నాడు.—

తా. బుధగురుశుక్రవారము లుత్తమంబులు. ఆదిత్యశనివార
ములు మధ్యమంబులు. భౌమవారము మృగాప్రదంబు. సోమవారము
పునర్వివాహప్రదము. మిత్రయు రోహిణి, మృగశిర్ష, మఘ, ఉత్తర,
హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర,
రేవతి వీనిలో పాపగ్రహము లేనినక్షత్రమందును వివాహముజేయుట
యుక్తము.

అవ. అథ అన్యానపి నిషేధానాహ.—

ఆర్ద్రాదావనిలాంతముక్షదశకే సూర్యస్థితే వా గురౌ

సింహస్థేష్యథవా తదంశకగతే పూర్వే దశే పారిషే,

ఉద్వాహో న శుభస్వజన్తనిధనే మానే చ రాశౌ గృహే

దంపత్యోరపి జన్తకర్తనిధనాద్క్షుజేషు స ఘ్నపి.

55

వ్యా. ఆర్ద్రాదావేతి. సూర్యే ఆర్ద్రాదావనిలాంతముక్షదశకే ఆర్ద్రాప్రభృతి
స్వాత్యంతముక్షత్రదశకే స్థితే సతి. 'జ్యేష్ఠమానే యదా సూర్యే రుద్రచే చార్థభోగ
భావో, వివాహాదిశుభం కార్యం కేచిదాహుస్తయోంశకా' ఇతి విద్యమానత్వాత్,
ఆర్ద్రాదావిత్యస్య ఆర్ద్రాయశ్చతుర్థపాదమారభ్య స్వాత్యంతమిత్యర్థః. గురౌ
సింహస్థే సింహరాశౌ స్థితే సతి, అథవా తదంశకగతే సింహంశగతే వా, పరి
ఘాతా ఇదం పారిషుం 'తస్యేద'మిత్యణ్వృత్తయః. తస్మిన్సూర్యదశే పూర్వాదే,
ఉద్వాహో న శుభః. స్వజన్తనిధనే స్వజన్తమాసాద్భుజేమాసి. జన్తమాసస్తు.—
'జన్తనో దినమారభ్య త్రింశద్దినమతఃపరమ్, జన్తమాసమితి ప్రాచూర్యనయ
స్తత్త్వవాదిన' ఇత్యుక్తత్వాత్, స్వజన్తమాసస్తస్య వేదితవ్యః, రాశౌ జన్తరాశే

రప్తమరాశౌ, గృహే స్వజన్మలగ్నాదప్తమే లగ్నే, తంపత్నోర్జన్మకర్త నిధనా
దృక్షేఘజన్మకర్త సాంఘాతికజై నాశికమాసనికసాయువాయికనైధనేషు సప్తనక్ష
త్రేషు చ, న శుభః. అత్ర సింహగురునిషేధః వింధ్యస్యోత్తరదేశావామేవ; న
తు తద్దక్షిణ దేశానాం. తథా చ గోభిః. — 'వింధ్యస్యోత్తరదిగ్భాగే సింహ
యుక్తే బృహస్పతౌ, వివాహం నైవ కర్వీత నాయం వోషోఽస్తి దక్షిణే,

అవ. మఱికొన్ని వివాహనిషేధకాలము: జెప్పుచున్నాడు:—

తా. సూర్యుఁ డార్ద్రనాలవపాదము మొదలు స్వాతీనాలవపాదము
వఱకు నుండినను, బృహస్పతి సింహరాశియందైనను ఈరాశ్యంశ యం
దైననుండఁగాను, పరిభూనామయోగపూర్వార్థమందును, జన్మమాస
మనఁగా; జన్మించినది మొదలు కిం - దివసములందును, జన్మమాసమునకు
౮వ మాసమందును, జన్మరాశికి ౮ - వ రాశియందును, జన్మలగ్నమునకు
౮-వ లగ్నమందును, కిగ్లొక్ మందుఁ జెప్పఁబడిన జన్మకర్తాదినక్షత్రముల
యందును వివాహముఁ జేయఁదగదు. బృహస్పతి సింహరాశి యందుం
డఁగాను వింధ్యోత్తరదేశస్థులకే వివాహనిషేధము. తక్కిన దేశస్థుల
కానిషేధము లేదు.

అవ. గురుశుక్రశశినాం ఫలం వక్తుమిచ్ఛత్ త్రయాశాం వృద్ధ
బాలత్వే దర్శయతి:—

శుక్రశ్శుక్రదిగుద్ధతస్త్రిదివనే బాలో దళాహే పరే
పక్షేవృద్ధ ఇతి క్రమూద్ధశదివనే పంచాహమేవాథవా,
పక్షే చోభయతో గురుః పరమతం శుక్రేజ్యయోస్తద్వయే
పంచాహం తు దినత్రయేర్ధదివనే వృద్ధశ్శిశుస్సన్యచ్ఛశీ.

56

వ్యా. శుక్ర ఇతి. శుక్రశ్శుక్రదిగుద్ధతః శక్ర ఇంద్రః తస్య దిక్ ప్రాచీతస్యా
ముదితస్సుక్, త్రిదివనే త్రయాణాం దివసానాం సమాహారః త్రిదివసంతస్త్రిక్, బాలో
భవతి. పరే పశ్చిమదిక్కుదితస్సుక్, దళాహే దళదివసేషు బాలః. ఇతి క్రమూద్ధ
ప్రాకృశ్చిమక్రమాత్పక్షే పంచదశదివసేషు వృద్ధః ప్రాచ్యాం దళదివసేషు వృద్ధః
ప్రతీచ్యాం అథవా పంచాహం పంచదశదివసేషు వా ప్రతీచ్యాం వృద్ధో భవతి.
గురుః ఉభయః ఉదయే అస్తమయే చ పక్షే పంచదశదివసేషు బాలో వృద్ధశ్చ
శుక్రేజ్యయోర్గురుశుక్రయో తద్వయే ఉదయాస్తమయద్వయేపంచాహం పంచదివా
నీతి పరమతం కేషాం చిత్పక్షః, శశీ చంద్రః దినత్రయే వృద్ధః. అర్ధదివసే ఉదయా

సంతరం త్రింశద్భటికాః శిశుర్భగతి. 'చతుర్దశ్యంతగశ్చంద్రస్సుకృతప్రమయః
వ్రజేత్, అమావాస్యంతగౌ సూర్యచంద్రౌ రాశ్యాదిభిస్సహ, అంతే ప్రతిపద
స్సూర్యాన్నిర్గతశ్చంద్రయః గత' ఇత్యుక్తత్వాత్, చతుర్దశ్యంతమఘటికా ప్రభృతి
ప్రతిపదః అంత్యఘటికాపర్యంతం దినద్వయమస్తంగతః ప్రతిపదశ్చరమఘటికా
మారభ్య ద్వితీయాస్త్రాంతద్భటికాపర్యంతం బాలః, ద్వాదశ్యాః ప్రథమఘటి
కాదిమారభ్య చతుర్దశ్యాః చరమఘటికాపర్యంతం దినత్రయం వృద్ధోభవతీత్యర్థః.

అవ. గురీశుక్రచంద్రుల వృద్ధబాల్యములఁ జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. శుక్రఁడు తూర్పుదెస నుదయించిన యువయానంతరము
3 దినసములు బాలుఁడును, పశ్చిమంబున నుదయించిన ౧౦ దినసములు
బాలుఁడును, తూర్పున నస్తమించిన నస్తమయమునకుముందు ౧౫ దిన
ములు వృద్ధఁడును, పశ్చిమంబున నస్తమించిన ౧౦ దినసములు వృద్ధఁ
డును, నొకపక్షమున పశ్చిమంబున గే దినసముల వృద్ధఁడును, బృహ
స్పతి యుదయించిన ౧౫ దినసముల బాలుఁడును, ఆస్తమించిన ౧౫
దినసములు వృద్ధఁడును కొందఱి యభిప్రాయము. గురుశుక్రల కుభ
యులకు నుదయించిన నస్తమించిన గే దినసములు బాలవృద్ధత్వము
లనియును, చంద్రఁడు శ్రీష్టద్వాదశి మొదటిఁగుడియ మొదలు చతుర్ద
శ్యంత్యఘడియ వఱకు వృద్ధఁడును, శుద్ధపాడ్యమి తుదిఘడియ మొదలు
3౦ ఘడియలవఱకు బాలుఁడు.

శుక్రార్ద్రేందుషు చాస్తగేషు నిధనం ప్రాప్నోతి శీఘ్రం వరో

బాలేషు వ్యభిచారిణీ చ యువత్విద్యేషు సత్సు త్రిషు,

కన్యా మృత్యుగతా వివాహసమయే వ్రాత్యో వ్రతే వా భవే

త్రిమంతం సవనం వినైవ న శుభం సర్వేషు కర్తవ్యసి.

57

వ్యా. శుక్రేతి. వివాహసమయే శుక్రార్ద్రేందుషు శుక్రగురుచంద్రేషు, త్రివ్య
స్తగేషు సత్సు, వరః శీఘ్రం మృతిం ప్రాప్నోతి, ఏతేష్వేవ బాలేషు సత్సు,
యువతిః స్త్రీ, వ్యభిచారిణీ స్వాత్, వృద్దేషు సత్సు, కన్యా మృత్యుగతా భవేత్,
వ్రతే ఉపసయనసమయే, ఏతేష్వేవ నిధనేషు సత్సు, వ్రాత్యః కర్తవీనో
భవేత్, వటురితి శేషః 'వ్రాత్యస్సంసార్కరవీనస్సాన్య' దిత్యువరః. సీమంతం
ప్రసిద్ధం, సవనం పుంసవనం వినా ఆభ్యాం వినా, తయోరాసనియమత్వాన్న
మూఢాదిదోష ఇత్యర్థః. అన్నప్రాశనస్యాప్యేవం బోధ్యం. సర్వేషు కర్తవ్యు,
శుభకర్తవ్యు, న శుభం. అత్రగురుశుక్రయోర్వృద్ధ బాల్యయోర్దేవభేదేన వ్యవసా
కర్తవ్యా. తథాపి.—'వింధ్యస్య దక్షిణే దేశే వృద్ధబాల్యే సితేజ్యయోః,
త్రిదినం వర్షయత్వా తు తతః కుర్యాత్తు శోభన' మితి.

అన, నీగలభలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. చంద్రగురుశుక్రమూఢములయందు వివాహమైనవరుఁడు శీఘ్రమున మృతినొందుననియు, వీరు బాలులై యున్న వివాహమైనకన్యకఁ డంకులాడి యగుననియు, వృద్ధులై యున్న కన్యక మృతిఁబొందుననియు, నీముగ్గు రీప్రకారముండఁగా నుపనయనమైనవాఁడు వ్రాత్యుఁడొననియు, మాననియమముగల సీమంతాదులవిడిచి యన్యములైన సర్వకర్మలకు నిషేధ మనియు నెఱుఁగం దగు. వింధ్యవృత్తదక్షిణదేశస్థులకు గురు శుక్రలు వృద్ధబాలత్వములలోనున్న 3 దివసములం బరిత్యజించి మిగిలిన దివసములలోఁ జేయవచ్చు నని కొందఱి యభిప్రాయము.

అన, అథ త్రిశ్శేష్తస్వరూపం జ్ఞాపయత్ తత్ర వివాహనిషేధ మాహ. —

శ్లో. మాసి కరగ్రహా న శుభకృజ్జ్యేష్ఠాంగనాపుత్రయోః
శ్లో. మాస్యపి జాతయోశ్చ యచి వా శ్శేష్ఠాడుసంభూతయోః,
దంపత్యోర్వది యేన కేన విధినా శ్శేష్ఠాత్రయం చాస్తి చే
త్రిశ్శేష్ఠాహ్వాయదోషదోహి సతతం నాప్యాద్యగర్భద్యయే. 58

వా. శ్లో. ఇతి. శ్లో. మాసి శ్శేష్ఠాంగనాపుత్రయోః శ్శేష్ఠపుత్రీ శ్శేష్ఠ పుత్రయోః కరగ్రహా వివాహా న శుభకృత్, కించ శ్శేష్ఠమాసజాతయోరపి శ్శేష్ఠాడుసంభూతయోః శ్శేష్ఠానక్షత్రజాతయోశ్చ శ్శేష్ఠమాసి న శుభకృత్. యేన కేన విధినా దంపత్యోర్వదిశ్శేష్ఠాత్రయమస్తి చేద్యది, తదా త్రిశ్శేష్ఠాహ్వాయదోష భవతి. హీతి ప్రసిద్ధా, త్రిశ్శేష్ఠే న శుభకర ఇత్యర్థః. నాప్యాద్యగర్భద్యయే త్రిశ్శేష్ఠాత్వాభావేపి అద్యగర్భద్యయేపి న శుభకృదిత్యర్థః. అద్యగర్భ ద్యయే విశేషః. — 'అద్యగర్భద్యయోర్యత్ర వివాహం కారయేద్యది, మాసాధవతి మిత్రత్వవకాదత్ర శుభావహః.' మనుశ్చ. — 'వివాహో యది కరవృత్తాద్యగర్భ ద్యయోరపి, అన్యోన్యరాశిమిత్రత్వే శుభం ప్రాహ మనిర్హసు' రితి.

తా. ఏవిధమునైనఁ గన్యావరులకు మూఁడు శ్శేష్ఠశబ్దములు గూడనేని త్రిశ్శేష్ఠ మను దోషమగుచున్నది గాన సహాదరులలో శ్శేష్ఠ స్త్రీపురుషులకు శ్శేష్ఠమాసమందు వివాహము చేయఁగూడ దనియు, శ్శేష్ఠమాసమందైనను శ్శేష్ఠానక్షత్రమందైనను బుట్టిన కన్యావరులకును శ్శేష్ఠమాసమందుఁ జేయఁగూడ దనియు, త్రిశ్శేష్ఠలు గూడకపోయినను గన్యావరు లిరువురు సీమంతపుత్రులైన వివాహమునకు నిషేధ మనియు

సేవక నగు. జ్యేష్ఠకన్యావరులైన దంపతులకు రాశిమిత్రత్వముగాని మాసాధిపులమిత్రత్వముగాని గలిగియుండెనేని శుభకర మని మన్వాదుల యభిప్రాయము.

అవ. అథ వివాహే గురుఫలమాహ, —

వధ్వా ద్వాదశరంధ్రజన్తసు గురురై వ్యధవ్యదస్సాస్త్రిష
టన్సంఘః స్త్రీక్షయకృచ్ఛతుర్థదశమస్థానస్థితో దుగ్గిఖకృత్,
ఆవశ్యం బలసూర్యసూర్యశశినాం భానాం వివాహే ద్వయో
ద్దష్టస్థానగతా అమీ తు విహితాస్తేషాం చ పూజాదినా. 59

వ్యా. వధ్వా ఇతి. వధ్వాః కన్యాయః గురుః, ద్వాదశరంధ్రజన్తసు వధూ జన్తలగ్నజన్త కాలచంద్రలగ్నద్వాదశకాష్టమజన్తలగ్నేషు, సితస్సృక్ వైధవ్యదస్సాస్త్రితో, త్రిషటన్సంఘః వరస్య తృతీయషష్ఠస్థానగతో గురుః స్త్రీక్షయకృత్ పత్ని నాశకృద్భవతి, చతుర్థస్థానదశమస్థానయోః సితశ్చేత్ ఉభయోర్దుఃఖకృదుక్తవృత్తి రిక్తస్థానేషు సితశ్చేచ్ఛుభకరో భవతీత్యర్థాల్లభ్యతే, వివాహే ద్వయోర్దంపతోః, ఆర్యసూర్యశశినాం గురుసూర్యచంద్రాణాం, భానాం తారాణాం చ బలం ఆవశ్య కమ్. ఉక్తం చ - 'చంద్రతారాబలం వీక్ష్య దంపతోర్దురుసూర్యయోః, మాసే శుభే శుభదినే కారయేత్సంగళం ముదే.' అమీ గురుసూర్యచంద్రాః దుష్టస్థానగతా అపి పూజాది నా జపహోమదానాదినా, విహితాః వశికృతాస్సంతః, తేషాం, దంపతోర్విరిత్యర్థః. పూజాయాం బహువచనం, శుభదా భవంతీత్యర్థః.

తా. బృహస్పతి కన్యక జన్తలగ్నమునకై నను, జన్తచంద్రలగ్నమున కై నను ౮-౧౨ ఈస్థానములయం దున్న గన్యక విధవ యగు ననియును, వరుని జన్తలగ్నమునకు 3-౬ స్థానములయందున్న మృతభారాధ్రావంతుఁ డగు ననియు, ౮-౧౦ స్థానములయం దున్న దంపతులు దుగ్గిఖవంతు లగుదు రనియు, ౨-౫, ౭-౯-౧౧ స్థానముల నున్న శుభకరుండగు ననియుఁ దెలిసికొనవలయు. ఇదియుఁగాక దంపతులకు రవిచంద్రబృహ స్పతి తారాబలము లవశ్యముగాఁ జూడఁదగినది. సూర్యచంద్రబృహ స్పతు లనిష్టస్థానముం దుండిరేని జపహోమదానాదులచే సంతృప్తులఁ గావించిన శుభప్రదు లగుదురు.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం ఏకోదరాణాం వివాహనిషేధ మాహ, —

ఏకస్యాపి సుతాద్వయం వ విహితం నావ్యేకజన్యద్వయో
 లేకస్మిన్నదయే ద్వయోశ్చ వరయోద్దవాన్ని పుత్రీద్వయమ్,
 పుత్రీపుత్రశుభద్వయం న యుగపత్కార్యం న పుత్రద్వయో
 రుద్వాహవ్రతయుగ్గమేకభవతే నావ్యన్యద్వయో స్తద్వయమ్. 60

వ్యా. ఏక స్త్రీతి. ఏకస్య పుంసః సుతాద్వయం ఏకోదరకన్యాద్వయం న
 విహితం న యోగ్యం, న దేయమితి యావత్, ఏకజన్యద్వయోః ఏకోదరయోః
 ద్వయోః వరయోరపి సుతాద్వయం పుత్రీకాద్వయమపి న విహితం, ఏక
 స్మిన్నదయే ఏకలగ్నే, ద్వయోః భిన్నోదరయోః వరయోః, పుత్రీద్వయం న
 దద్వాత్, పుత్రీపుత్రశుభద్వయం ఏకోదరయోః పుత్రీపుత్రయోః వివాహద్వయం
 యుగపత్ ఏకలగ్నే, న కార్యం పుత్రయోః ఉద్వాహవ్రతయుగ్గం వివాహ
 యుగ్గం ఉపనయనయుగ్గం వా యుగపన్న కార్యం. కిం చ ఉద్వాహశ్చ వ్రతం
 చ ఉద్వాహవ్రతే తయోః యుగ్గం, ఏకలగ్నే ఏకగృహే చ అన్యయోర్భిన్నో
 దరయోరపి, తద్వయం వివాహద్వయం ఉపనయనద్వయం వా ఏకలగ్నే న
 కార్యం, అపద్విషయే విశేషః. — 'ఏకోదరోద్భవసుతాసుతయోర్నివాహం మాసాం
 తరే మనువసిష్ఠపరాశరాద్వాః, ఇచ్చంతి మంగళమథాశువదంతి గర్భాః కేచిత్త
 థైవ దివసేఽపుదయప్రభేదే.' అపరో విశేషః. — 'ఏకలగ్నేఽపి భిన్నాంశే
 వసిష్ఠ త్రిపరాశరాః, తయోర్నివాహమిచ్చంతి పృథగ్గృహేఽథ మంటపే. శుభ
 కృత్పుత్రీకోద్వాహాత్పృథక్పుత్రకరగ్రహః, ఏకతిథ్యామపి స్నాహ భార్గవో
 భిన్నవేళయా.' భార్గవసృత్యే. — 'ఏకస్తిక దివసేఽప్యేకలగ్నే భిన్నాంశకే
 తయోః, ఏకగశ్చోదయోస్తత్ర వివాహశ్శుభకృద్భవేత్.' యమశబ్దయే తు. —
 'ఏకస్తిక వత్సరే చైకవాసరే మంటపేఽపి చ, కర్తవ్యం మంగళం స్వస్థా
 రాభిప్రాయమశజాతయోః. గణతః క్రియమాణానాం యుగపన్నాత్పూజనం,
 నాందీముఖం భవేదేకం హోమమంత్రాః పృథక్ పృథక్.'

అవ. రెండు త్లోకములచే సహోదరుల కేక కాలవివాహమును
 నిషేధించుచున్నాడు. —

తా. ఒకవరునికి నిరువురు సహోదరకన్యకల నీయఁగూడదనియు,
 నన్నదమ్ములకు నక్కచెల్లెండ్ర నీయఁగూడదనియు, నొకలగ్నమందు భిన్నో
 దరవరులకై నను గన్యకాద్వయము నియ్యఁగూడదనియు, నొకలగ్నమందుఁ
 బుత్రీపుత్రులకు వివాహము చేయఁగూడదనియు, సోదరులకు రెండు
 వివాహములుగాని యుపనయనములుగాని చేయఁగూడదనియు, నొక
 నికి నుపనయనము నొకనికి వివాహము నొకగృహమం దొకలగ్నమందు

జేయఁగూడదనియు, భిన్నోదరులచైన నొకలగ్నముం దొకపేదకయందఁగ
జేయఁగూడదనియుభావము. అపత్కాలవిషయమై మన్వాదులు కొందఱు
కూసాంతరమందుఁ జేయవచ్చుననియు, గొందఱు లగ్నాంతరమందుఁ
జేయవచ్చుననియు, గొందఱు టొకలగ్నముం దంశాంతరమం దన్యగ్రామ
మందుఁ జేయవచ్చు ననియు, గొందఱు పుత్రికావివాహానంతరమందుఁ
బుత్రవివాహముఁ జేయవచ్చుననియు, నమడలవిషయమై యేకకాలమందే
చేయవలయు ననియుఁ జెప్పియున్నారు.

పుత్రీపాణిసీడనాచ్చ పరతస్సూనోర్వివాహశ్శుభా
నాన్యత్పుత్రకరగ్రహాత్తు న కిమప్యద్వాహ ఏవ వ్రతాత్,
నాన్యత్సూర్వమృత్యుత్రయాత్స్వశరది మేకోదరాణామయం
ప్రత్యుద్వాహవిధిస్తయోర్న శుభకృత్తోక్తేత్ర పూర్వత్రచ. 61

వ్యా. పుత్రేతి. పుత్రీపాణిసీడనాత్ దుహితృవివాహాత్, పరతః అసం
తరం, సూనోః పుత్రస్య, వివాహశ్శుభః. పుత్రకరగ్రహాత్ పుత్రవివాహా
నంతరం, అన్యత్పుత్రికావివాహః పుత్రోపనయనాదికం, న శుభకృత్. వ్రతాత్
పుత్రోపనయనానంతరం, ఉద్వాహ ఏవ శుభః, న కిమపి, పునరుపనయనాదికం
న శుభమిత్యర్థః. స్వశరది వివాహసంవత్సరే, 'సంవత్సరో వత్సరోఽబ్దో హయ
నోఽస్తీ శరత్సమా' ఇత్యమరః. ఋతుత్రయాత్ వజ్రాసాత్సూర్వమేకోదరాణా
మన్యతో ఉపనయనం న శుభం. ఆయంప్రత్యుద్వాహవిధిః వివాహవిధిః తయోర్న
శుభకృదితి అత్ర శ్లోకే పూర్వత్రచ పూర్వశ్లోకేచోక్తః. అత్ర స్వశరదీత్యనేన
అబ్దభేదే తు శుభకృదితి గమ్యతే, ఉక్తం చ.—'ఫాల్గునే చైత్రమాసే తు
పుత్రోద్వాహోపనాయనే, అబ్దభేదాత్ప్రవర్వీత ఋతుత్రయవిడంబన' మితి.

తా. ఏకకాలమందుఁ బుత్రపుత్రికావివాహములొక బుత్రికా
వివాహానంతరము పుత్రవివాహము ముఖ్యమనియు, బుత్రవివాహా
నంతరమందుఁ బుత్రికావివాహమైనను బుత్రోపనయనమైనను జేయఁ
గూడదనియును, బుత్రోపనయనానంతరమందుఁ బుత్రికావివాహము
శుభకర మనియు, బుత్రవివాహము చేసినసంవత్సరమందు ౬ నెలల
పర్యంత మేకోదరుల కుపనయనాదు లశుభకరములు (మఱియు
నీవివాహవిధి యాక్రమమున నాసంవత్సరమందు ౬ నెలలు చేయఁ
గూడదని చెప్పఁబడినను సంవత్సరభేదమైన పక్షమందు నీచెప్పఁ
బడిన ఫరిమితిలేకయే వివాహాదులు చేయుట యుక్తముగాన ఫాల్గున

మాసమందు వివాహమునుజేసి చైత్రమాసమందు మరల నేప్రయోజనమైనఁ జేయవచ్చును.

అవ. అథ వివాహయోగ్యాయోగ్యసంబంధమాహ. —

చాతుర్థిం చ వధూం చతుర్థపురుషస్తాం పంచమీం చోద్వహే
 న్నోషష్ఠీం తు సముద్వహేత్తు యువతీం నో పంచమీ పంచమః,
 తార్తీయాం తు వధూం తృతీయపురుషస్తాముద్వహేన్నోద్వహే
 దిత్యన్యే ప్రవదంతి సప్తమజనాదూర్ధ్వం పరేహమివ. 62

వా. చాతుర్థిమితి. చతుర్థపురుషః కూటసాత్ చతుర్థపురుషః, చాతుర్థిం వధూం స్త్రీయం ఉద్వహేత్. కించ చతుర్థవీవ పంచమీం కూటసాత్పంచమీం, తాం వధూం చ ఉద్వహేత్, కింతు చతుర్థః షష్ఠీం యువతీం తు, నో సముద్వహేత్పంచమః పంచమపురుషః, పంచమీ యువతీం, నో సముద్వహేత్తృతీయపురుషః తార్తీయాం తృతీయవధూం చ ఉద్వహేత్, నోద్వహేదిత్యన్యే. తృతీయం తార్తీయాం నోద్వహేదితి కేచిత్ ప్రవదంతీత్యర్థః. ఇయం వ్యవస్థా సప్తమజనాత్సప్తమపురుషపర్యంతం, సప్తమజనాదూర్ధ్వం తు పరేహమివ సపిండానామివ సంబంధః. నో పంచమీం పంచమ ఇత్యత్ర విశేషో ద్రష్టవ్యః. 'పంచమః పంచమీం కన్యాం నోద్వహేదితి యద్వచః, పితృపతే నిషేధోఽయం మాతృపతే న తద్భవే'దితి.

అవ. వివాహమునకు యోగ్యాయోగ్య సంబంధములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. కూటస్థపురుషుఁడు మొదలు ౪-వ పురుషుఁడు నాలవస్త్రీకిని, ౫-వ స్త్రీకిని వివాహము చేయవచ్చును. చతుర్థపురుషుఁడు షష్ఠస్త్రీని వివాహము చేసికొనఁగూడదు. పంచమపురుషునికీ బంచమస్త్రీని వివాహము చేయఁగూడదు. తృతీయపురుషునికీ దృతీయస్త్రీని వివాహము చేయవచ్చును. కూడ దని కొందఱముతము. ఈచెప్పబడిన నియమము సప్తమపురుషపర్యంతమే గాన, అనంతరము సామాన్యబంధు సంబంధము వలెనే వివాహము చేయవచ్చును. ఈపంచమస్త్రీ పంచమపురుష వివాహము తండ్రివరుసఁ గూడ దనియు, దల్లివరుస నుత్తమంబనియు కొందఱముతము.

అవ. అథ గండర్త బాతకన్యాఫలమాహ. —

మూలా హి ప్రభవా వధూశ్శ్చకురతత్పత్న్యై నిహంతి క్రమా

దంత్యాదంఘ్రిసముద్భవా త్వథ భవేజ్యేష్ఠరజాశ్రేష్ఠజమ్,
ఇంద్రాగ్నిప్రభవా వివాహసమయే హంత్యేన సా దేవరం
త్రిష్యేతేష్వపి భేషు జాతపురుషో హంతీతి కేచిజ్జగః. 63

వా. మూలేతి. మూలాహిప్రభవా మూలాశ్రేష్ఠానక్షత్రజాతా, వధూః క్రమాత్ శ్వశురతత్పత్నైశ్చ మూలాజా శ్వశురం భర్తృజనకం, ఆశ్రేష్ఠజా తత్పత్నీం శ్వశ్రూం, మూలాహిప్రభవేతి కృతస్మిం మూలాశ్రేష్ఠయోః నిషేధే ప్రాప్తే పాదభేదేన వ్యవస్థాపయతి. అంత్యాద్యంఘ్రిసముద్భవా మూలాంత్యపాదే ఆశ్రేష్ఠాద్యపాదే సముద్భవా, వధూః శ్వశురతత్పత్నైశ్చ నిహంతి. అథ జ్యేష్ఠరజా శ్రేష్ఠజం భర్తృజ్యేష్ఠం నిహంతి, ఇంద్రాగ్నిప్రభవా విశాఖానక్షత్రజాతా, వధూః వివాహసమయే ఏవ, దేవరం స్వభర్తృకనిష్ఠం, హంతి. ఏతేషు త్రిషు భేషు మూలాశ్రేష్ఠా జ్యేష్ఠానక్షత్రేషు జాతః పురుషోఽపి పూర్వోక్తా హంతీతి కేచిజ్జగః ఊయః. గృశబ్దఇతి ధాతోర్భూతే లిట్, త్రిష్యైశ్చ పల్తుణం విశాఖజోఽపి దోషకృత్. అయం న సమీచీనః పక్ష ఇత్యిస్వరస సూచనాయ కేచిదిత్కుక్తం. — 'మూలాసార్పవిశాఖాసు జ్యేష్ఠభే చోద్భవః పుమాన్, న దోషకృద్వివాహేషు స్త్రీయం సర్వత్ర జర్మయేత్' ఇతి విద్యమానత్వాత్.

అవ. గండనక్షత్రమందుఁ బుట్టినవారలకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. మూలానక్షత్రమందుఁ బుట్టిన స్త్రీ మామకు కూడదనియు, ఆశ్రేష్ఠయందుఁ బుట్టిన స్త్రీ యత్తకుఁ గూడ దనియు, నీమూలాశ్రేష్ఠలయందుఁ గూడ దని సామాన్యముగాఁ జెప్పినను మూలానక్షత్ర నాల్గవ పాదమందుఁ బుట్టిన మామకు మారకురాలనియు, నాశ్రేష్ఠ మొదటి పాదమందుఁ బుట్టిన నత్తకు మారకురాలగునది విశేషంబనియు, జ్యేష్ఠానక్షత్రమందుఁ బుట్టినస్త్రీపతి జ్యేష్ఠభ్రాతృ నాశకారిణి యగుననియు, విశాఖానక్షత్రమందుఁ బుట్టిన స్త్రీ వివాహకాలమందే ముఱిదికి మారకురాలనియు, నీమూలాశ్రేష్ఠాజ్యేష్ఠావిశాఖానక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన పురుషుఁడు క్రిందఁజెప్పినవారికి మారకుఁడని కొందఱు చెప్పినను స్త్రీలకుఁ గాని పురుషులకు దోషము లేదనియు భావము.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేనైకవింశతిమహాదోషనామాన్యాహ —
యగపంచాంగవిశుద్ధిహీనదినకృత్సంక్రాంత్యహఃపాపినాం
షడ్భగ్గుఃకునవాంశకోఽష్టమకుజష్టకం భృగోః కర్కరీ,

లగ్నాదప్తమమప్త మేందురుభయోశ్చంద్రోఽప్టరిప్పారిగ
శ్చంద్రస్సగ్రహవవ వారజనితస్సాన్యద్దుర్దుహారాభిధః. 64
ఖాడ్మారిస్థసమాంఘ్రిభం గ్రహణభం చోత్పాతభం క్రూరయు
గ్నిష్ట్యం చాశుభవిద్యభం విషయుతం లగ్నాస్తదోషస్తథా,
గండాంతో వ్యతిపాతవైధృతిమహాయోగా ఇతి స్వాభిధా
లగ్నస్వాశ్శఖలైకవింశతిమహదోషాన్ప్రవక్ష్యేఽథ తాన్. 65

వా. య ఇతి. ఖాడ్మారిస్థేతిచ. యః పంచాంగశుద్ధిహీనఇత్యేకః, దినకృత్సం
క్రాంత్యహఇత్యేకః, పాపినాం పడ్యర్థ ఇత్యేకః, కునవాంశఇత్యేకః, ఆప్తమమజ
ఇత్యేకః, భృగుష్టట్కమిత్యేకః, కర్తరిత్యేకః, లగ్నాదప్తమమిత్యేకః, ఉభయో
ర్దంపతోర్వ రప్తమేందురిత్యేకః, చంద్రోఽప్టరిప్పారిగష్టడప్టరిప్పచంద్రదోష ఇత్యేకః,
చంద్రస్స గ్రహ ఇత్యేకః, వారజనితదుర్దుహారాభిధ ఇత్యేకః, ఖాడ్మారిస్థ
సమాంఘ్రిభమిత్యేకః, గ్రహణభమిత్యేకః, ఉత్పాతభమిత్యేకః, క్రూరయుగ్నిష్ట్య
మిత్యేకః, ఆశుభవిద్యభమిత్యేకః, విషయుతం విషయుతలగ్నమిత్యేకః, లగ్నా
స్తదోష ఇత్యేకః, గండాంత ఇత్యేకః, వ్యతిపాతవైధృతిమహాయోగ ఇత్యేకః
ఏవ దోష ఇత్యవశ్యమంగీకార్యః, న తు భిన్నకాలికయోస్తయోరేకదినే యోగా
సంభవాదితి శంకనీయమితి సర్వమవధేయం. ఏతే సర్వే మిళిత్యా ఏకవింశతిదోషా
భవంతి, తాన్ క్లోకద్వయేనోక్తానఖలైకవింశతిమహదోషాన్ లగ్నస్య వక్ష్యే
కథయామి.

అవ. రెండుశ్లోకములచే నిరుపదియొక మహదోషనామములఁ
జెప్పచున్నాడు.—

తా. పంచాంగశుద్ధిహీనమని, సంక్రాంత్యహస్సని, పాపపడ్యర్థ
మని, కునవాంశమని, ఆప్తమమజుడని, భృగుష్టట్కమని, కర్తరియని,
లగ్నాదప్తమదోషమని, ఆప్తమచంద్రుడని, పడ్యర్థరిప్పరిచంద్రదోషమని,
చంద్రసహదోషమని, వారజనితదుర్దుహారాభిధమని, ఖాడ్మారిస్థసమాంఘ్రి
భమని, గ్రహణభమని, ఉత్పాతభమని, క్రూరయుగ్నిష్ట్యమని, ఆశుభ
విద్యమని, విషయుతలగ్నమని, లగ్నాస్తదోషమని, గండాంతమని, వ్యతి
పాతవైధృతిమహాయోగమని యీ యిరుపదియొకమహదోషముల
వివరమును పైనఁ దెలియఁజేయుచున్నాడు.—

అవ, శ్లోకద్వయనిర్దిష్టానామేకవింశతిమహాదోషాణాం స్వరూపం నిర్వృత్తం ప్రథమోపదిష్టయోః పంచాంగశుద్ధిహీనదినకృత్సంక్రాంతిదోషయోర్లక్షణం దర్శయతి.—

దుష్టాశ్చేత్కరణర వారతిథయో యోగశ్చ తన్వేశనం
నాడ్యష్టాదశ షోడశే తుభయతో వర్జ్యా రవేస్సంక్రమాత్,
రాశిష్టేవ చరేషు చైకదివసస్త్వాజ్యాయనే రాశివ

తద్రాశిం గతివీవ త త్తదయనం ప్రాప్తో యదా భాస్కరః. 66

వ్యా. దుష్టా ఇతి. యే దుష్టాః కరణర వారతిథయః యోగశ్చయః తన్వేశనం తేషాం తిథివారనక్షత్రయోగకరణానాం పంచానాం షేషనం చేత్, కరణేషు భద్రః, ఋత్యేష్వనుక్తాని పుష్యదీవి, వారేషు కుజః, యోగేషు పరిపూర్వాపూతాదయో వక్ష్యమాణాః, తిథిషు మాసాంతే దినపంచక ఇతి శోకోక్తాః ఏతే దుష్టాః ఏతైర్వర్జ్యాసంభవం యుక్తమేవ పంచాంగస్య దుష్టత్వం. ఏవం పంచాంగశుద్ధిహీనో దోష ఇత్యుచ్యతే. రవేస్సంక్రమ్య సుంక్రమాదుభయతః పూర్వం షోడశనాడ్యః పశ్చాచ్ఛ షోడశనాడ్యశ్చ వర్జ్యాః శుభకర్తృసు త్యాజ్యాః, చరేషు చరరాశిష్టేవ మేషకర్కటతులామకరేషు, రవిసంక్రమణేషు, ఏకదివసః పూర్వం త్రింశద్దటికాః పరే చ త్రింశద్దటికాః త్యాజ్యా ఇత్యర్థః. శుభకర్తృస్వీతి శేషః. ఆయనే రాశితత్ యత్సంక్రమణే యవద్దటికాః తదయనేపి తావద్దటికాః త్యాజ్యాఇత్యర్థః. భాస్కరస్సూర్యః యదా యస్మిన్కాలే యదయనం ప్రాప్నోతి తిథైవ తద్రాశిం గతివీవ. న సందేహ ఇత్యేవకారాః. ఏషః దినకృత్సంక్రాంతిదోషః.

అవ, క్రింద రెండు శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడిన యేకవింశతి మహాదోషస్వరూపములఁ దెలియఁజేయుచున్న వాఁడై ముందుఁ బంచాంగ శుద్ధిహీనదోషలక్షణమును, సంక్రాంతిదోషలక్షణమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. అశుభకరములైన తిథివారనక్షత్రయోగకరణములు కూడి నది పంచాంగశుద్ధిహీనదోష మని, శుభకర్తృలవిషయమై సూర్యసంక్రమణప్రవేశమునకు ముందు వెనుక గల ఘడియలు వర్జింపవలయు నని, సూర్యుడు మేషకర్కట తులామకరరాసులయందు బ్రవేశమునకు ముందు 30-ఘడియలను వెనుక 30-ఘడియలను నిషేధింపవలయు ననియు, ఆయనములకు నిషేధవిధి యీ ప్రకారమే యనియు, సదే దినకృత్సంక్రాంతిదోష మనియు నెఱుంగవలయును.

అవ. అథ పంచభిక్షోక్తైః షడ్వర్గస్వరూపం ప్రపంచయితुం ఆదౌ
తావత్తదుపయోగిరాశ్యధిపతీనాహ. —

మేషో గౌర్మిధునం కులీరమృగరాట్కన్యాతులావృశ్చికా
శ్చాపాఖ్యో మకరో ఘటోర్ముష ఇతిహ్యేతే గృహఖ్యాః క్రమాత్,
భౌమశ్శుక్రబుధేందుసూర్యశశిజా భృగ్వారజీవాసీతా
మందో జీవ ఇతి క్రమేణ గృహపా ఏతే హి షడ్వర్గపాః. 67

వ్యా. మేష ఇతి. మేషః ప్రసిద్ధః, గౌః వృషభః, మిథునం ప్రసిద్ధం, కులీరః
కటకః, మృగరాట్ సింహః, కన్యాతులావృశ్చికాః ప్రసిద్ధాః, చాపాఖ్యో ధనుః,
మకరః ప్రసిద్ధః, ఘటః కుంభః, ర్ముషో మిసః, ఇత్యేతే ద్వాదశరాశయాః,
క్రమాత్ గృహఖ్యాః రాశిసంజ్ఞాః. 'అఖ్యాప్యే అభిధానం చ నామధేయం చ
నామ' చేత్యమరః. భౌమశ్శుక్రబుధేందుసూర్యాః ప్రసిద్ధాః, శశిజో బుధః. —
'పంచమ్యపాజీ'తి జనేరప్రత్యయః. భృగుశ్శుక్రః, అంగంగారకః, జీవో
గురుః, అనీతశ్శనిః, మందశ్శని, పునర్జీవో గురుః, ఏతే ద్వాదశక్రమేణ భౌమాది
క్రమేణ, గృహపాః రాశ్యధిపాః ఏతే రాశ్యధిపతయ ఏవ, షడ్వర్గపాః షడ్వ
ర్గాధిపతయశ్చ, భవంతి. హీతి ప్రసిద్ధా. అయమర్థః మేషవృశ్చికయోర్భామః,
వృషభకులయోశ్శుక్రః, మిథునకన్యయోర్ముషః, కర్కటస్య చంద్రః, సింహస్య
సూర్యః, ధనుర్జీవయో గురుః, మకరకుంభయోశ్శనిరితి.

అవ. ఏదుశ్లోకములచే షడ్వర్గస్వరూపములఁ దెలియఁజేయుటకై
షడ్వర్గోపయోగులగు రాశ్యధిపతులఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. మేష, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, సింహ, కన్య, తుల,
వృశ్చిక, ధను, ర్ముకర, కుంభ, మీనములు ౧౨ ను రాసులనియు, మేష
వృశ్చికములకు నంగారకుఁడు, వృషభతులలకు శుక్రుఁడు, మిథునకన్య
లకు బుధుఁడు, కర్కాటకమునకుఁ జంద్రుఁడు, సింహమునకు సూర్యుఁడు,
ధనుర్జీవములకు గురువు, మకరకుంభములకు శనైశ్చరుఁడు, వీరలీక్రమ
మున రాశ్యధిపతులు; వీరలే షడ్వర్గాధిపతులును.

సౌమ్యానామపి రాశయశ్శుభగృహః క్రూరగ్రహః పాపినాం
సర్వేషాం క్రమశ్చర్పరస్థిర ఇతి స్యాద్విద్విస్వభావోభిధాః,
త్రింశద్భాగమయం చ లగ్నమథ తల్లగ్నే ద్వయోర్భాగయో
రర్కేంద్రావిషమే సమే శశిరపి హోరేశ్వరా తౌ క్రమాత్. 68

వ్యా. సామ్యానామితి. సామ్యానాం శుభగ్రహణాం సంబంధినో రాశయః శుభగ్రహః, శుభరాశయ ఇత్యుచ్యంతే. పాపీనాం క్రూరగ్రహణాం సంబంధినో రాశయః, క్రూరగ్రహః, క్రూరరాశయః, సర్వేషాం ద్వాదశరాశీనాం, క్రమశః క్రమాత్, చరసిరద్విస్వభావా ఇత్యభిధాః చరసిరద్విస్వభావసంజ్ఞాః న్యూః యథా, మేషశ్చరః, వృషభః సిరః, మిథునం ద్విస్వభావః, ద్వా చరసిరద్విస్వభావాయస్య స తథోక్తః, పూర్వార్ధస్య సిరరాశిసమీపత్వాత్ సిరత్వం, ఉత్తరార్ధస్య చరరాశిసమీపత్వాచ్ఛరత్వం, పునః కర్కటశ్చరః, ఏవం ద్వాదశాదీనాం క్రమాత్ చరసిరద్విస్వభావత్వం యోజనీయం, త్రింశద్భాగమయం త్రింశద్భాగాత్తకం లగ్నమిత్యుచ్యతే, అథ తల్లగ్నే త్రింశద్భాగాత్తకే లగ్నే ద్వయోర్భాగయోః పూర్వార్ధోత్తరార్ధయోః విషమే మేషమిథునసింహాధనుఃకుంభానాం పూర్వార్ధస్య అర్కనూనర్యః హోరాధిపతిః ఉత్తరార్ధస్య ఇందుశ్చంద్రః, సమే, వృషభకర్కటక న్యాశ్చక్రమకరమీనానాం పూర్వార్ధస్య చంద్రో హోరాధిపః ఉత్తరార్ధస్య రవిః క్రమాత్ హోరేశ్వరా భవత ఇత్యవగంతవ్యమ్.

తా. సామ్యగ్రహసంబంధిరాసులు శుభ రాసులనియు, పాపగ్రహ సంబంధిరాసులు క్రూర రాసులనియు, ఈ ౧౨ రాసులలో మేషము చరమని, వృషభము స్థిరమని, మిథునము ద్విస్వభావమని యీ ప్రకారము ౧౨ రాసులకుఁ జూడవలెను. లగ్నము ౩౦ భాగములుగలది; లగ్నము రెండుభాగములుచేసిన హోర లగు. అందులో మేషాదివిషమ రాసులయందుఁ బ్రథమభాగము సూర్యహోర, ద్వితీయభాగము చంద్రహోర; వృషభాదిసమరాసులయందుఁ బ్రథమభాగము చంద్రహోర, ద్వితీయము సూర్యహోర, ఈ రెండుగ్రహములు హోరాధిపతులు.

అవ. అథ ద్రేక్కాణాధిపతీనామ్.—

తల్లగ్నేశ సుతేశధర్త పతయో ద్రేక్కాణపాస్సుస్య స్త్రయ

స్వాన్వంతోష్ఠిపాంత్యగృహేశ్వరా ఇతి జగుర్ద్రేక్కాణపాశ్చాపరే,

కేచిత్స్వాత్తజధర్తపా ఇతి జగుర్ద్రేక్కాణపాస్సుస్యేశ్చరే

ధర్తస్వాత్తజపాస్త్విరే సుతనవన్వేశాద్విరూపే గృహే. 69

వ్యా. తల్లగ్నేతి. తల్లగ్నేశ సుతేశధర్త పతయః క్రమాత్ ద్రేక్కాణపాస్సుస్యః, త్రింశద్భాగాత్తకస్య లగ్నస్య తృతీయో భాగః ద్రేక్కాణశబ్దార్థః. అయమాశయః, యస్య లగ్నస్యయోఽధిపః సవీవ ప్రథమద్రేక్కాణాధిపః, సుతేశః లగ్నత్వంచమ లగ్నాదిహోయః సవీవ ద్వితీయద్రేక్కాణాధిపః, ధర్త పతిః లగ్న స్వరమలగ్నాధిపతిర్యస్య యేన తృతీయద్రేక్కాణాధిపతిః, స్వాన్వంతోష్ఠిపాంత్య

గృహేశ్వరాః, స్వం లగ్నం అంతో ద్వాదశ, ఉపాంత్యవకాదశ, ఏతేషా మధిపాః ఏతే త్రయః ద్రేక్కాణాధిపా ఇత్యపరే జగుః ఊయః. గృశబ్ ఇతి ధాతోర్భూతారే లిట్, కేచిత్తు చరే చరలగ్నేష్విత్వరః. స్వాత్తజధర్క లగ్నపంచమనవమాక పాంతి రక్షంతీతి తథోక్తాః, నీరే నీరలగ్నేషుధర్ స్వాత్త జపాః నవమ ప్రథమపంచమాధిపాః ద్రేక్కాణాధిపతీయః, ద్విరూపే గృహే ద్విస్వభావలగ్నేషు సుతనవస్వేకాః పంచమనవమ ప్రథమలగ్నాధిపతీయః ద్రేక్కాణాధిపతీయస్సృరితి జగుః.

అవ. ద్రేక్కాణాధిపతులః జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నము మూఁడుభాగములు చేసిన ద్రేక్కాణములగు నందు లగ్నాధిపతి ప్రథమద్రేక్కాణాధిపతీయు, బంచమ ధిపతి ద్వితీయద్రేక్కాణాధిపతీయు, నవమాధిపతి తృతియద్రేక్కాణాధిపతీయు నిట్లు కొందఱి యభిప్రాయము. లగ్నాధిపతే ద్వాదశకాధిపతి యేకాదశకాధిపతులు క్రమంబుగ ద్రేక్కాణాధిపతులని కొందఱ యభిప్రాయము. లగ్నాధిప పంచమాధిప నవమాధిపతులు చరలగ్నద్రేక్కాణాధిపతులనియు, నవమాధిప లగ్నాధిప పంచమాధిపతులు స్థిరలగ్నద్రేక్కాణాధిపతు లనియుఁ, బంచమాధిప నవమాధిప లగ్నాధిపతులు ద్విస్వభావలగ్నద్రేక్కాణాధి పతు లనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. నవాంశద్వాదశాంశస్వరూపం దర్శయతి.—

మేషః కర్కటకస్తులా చ మకరః స్వస్వాదయో రాశయ
స్వస్వ స్వాత్తజధర్కయోశ్చ నవ తద్భాగా నవాంశాః క్రమాత్,
యల్లగ్నం చ తదాదిసర్వనిలయాస్సద్వాదశాంశాః క్రమా
త్తత్తద్రాశ్యధిపాస్తదంశపతయస్సద్ద్వాదశాంశాభిధాః. 70

వా. మేష ఇతి. మేషః కర్కటకస్తులా చ మకరః ఏతే చత్వారో రాశ యస్వస్వాదయస్వస్వస్వస్వకీయా అంశా ఏవ ఆదయో యేషాం తే తథోక్తాః. న కేవల మేతావత్, స్వాత్తజధర్కయోశ్చ లగ్నాత్పంచమనవమయోశ్చ స్వస్వ సంబంధినో అంశా ఏవ ఆదయో నవనవసంఖ్యాకాస్తద్భాగాః క్రమాత్ నవాంశా భవంతి, ఏతదుక్తం భవతి, మేషసింహధనుషం మేషాంశ ఆదిః, కర్కటవృశ్చిక మీనానాం కర్కటకాంశ ఆదిః, తులావంభమిథునానాం తులాంశఆదిః, మకర వృషభకన్యానాం మకరాంశ ఆదిః, లగ్నం యద్వర్తతే తదాదిసర్వనిలయాః తదాదిద్వాదశరాశయః ప్రసిద్ధా ద్వాదశాంశాః, తత్తద్రాశ్యధిపాస్తదంశపతయః తేషాం రాశీనాం యే అధిపాః తేషాం అంశానామపి తేవీవాధిపాః ద్వాదశాంశా భిధాస్సంజ్ఞాస్సృష్టాః.

అవ. నవాంశద్వాదశాంశస్వరూపములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నఘటికల ౯ భాగములుచేసిన నవాంశ లని మేషసింహ ధనూరాసులకు మేషాదిగ నవాంశ గుణింపవలయు నని, కర్కటవృశ్చిక మీనములకు కర్కటశాంశ మొదలని, మకరవృషభకన్యలకు మకరాంశ మొదలని, తులాకుంభమిథునములకు తులాంశము మొదలని, లగ్నాధిపతియే నవాంశాధిపతి యని, యిది నవాంశక్రమమని, మఱియు ద్వాదశాంశ లనఁగా; లగ్నఘటియలు ౧౨ భాగములు చేయుట ద్వాదశాంశలని ఆయాశాశ్వాధిపతులే ద్వాదశాధిపతు లని తెలియవలెను.

అవ. త్రింశాంశాధిపతీనామ్.—

త్రింశాంశేష్వధిపాః కుజార్కిగురువిబుక్తాస్త్యయుక్తై క్రమా ద్బాణేష్వప్తమునీషాసమగృహే త్రింశాంశవా వ్యత్యయాత్, షడ్వర్గస్త్యయమేవ సోఽపి శుభకృత్యమ్యగ్రహాణాం భవేత్ షడ్వర్గో యది పాపినాం నిధనకృత్యైర్వేషు కర్తవ్యసి.

71

వా. త్రింశాంశేష్వతి. అయుక్తే విషమరాశావిషయే, కుజార్కిగురువిబుక్తాః కుజశనిగురుబుధకుక్తాః, క్రమా త్రింశాంశేషు బాణేష్వప్తమునీషాః బాణేష్వప్తమునీషాణామిత్యర్థః. ఏతదంశానా మధిపతయః కుజః పంచాంశానాం, శనైశ్చరశ్చ పంచాంశానాం, గురురష్టాంశానాం బుధస్సప్తాంశానాం, శుక్రః పంచాంశానా మధిపా ఇత్యర్థయః. సమగృహేసమరాశిభుత త్రింశాంశపా, వ్యత్యయాత్ విలోమేన, జ్ఞేయా ఇతిశేషః. తథాహి.—శుక్రః పంచాంశానాం, బుధస్సప్తాంశానాం, గురురష్టాంశానాం, శనిః పంచాంశానాం, కుజశ్చ పంచాంశానాం, త్రింశాంశానా మధిపా ఇత్యర్థః. అయమేవ శ్లోకచతుష్టయప్రతిపాదిత లగ్నహారాద్రేక్కాణ నవాంశద్వాదశాంశానాం షడ్భాం సమాహరవీష షడ్వర్గ ఇత్యుచ్యతే, సోఽపి, షడ్వర్గోఽపి, సామ్యగ్రహాణాం సంబంధీ చేచ్ఛుభకృత్యవేత్, పాపినాం క్రూరగ్రహాణాం, షడ్వర్గో యది సర్వేషు కర్తవ్య కర్తవ్య నిధనకృత్ మృత్యుప్రదః.

అవ. త్రింశాంశాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నము ౩౦ భాగములుచేసినఁ ద్రింశాంశలని, అందు అంగారక శనైశ్చరులై దైదంశలకును, గురువు ౮ అంశలకును, బుధుఁడేడంశలకును, శుక్రుఁడు ౫ అంశలకును వీర లీక్రమము మేషాది జేసిరాసుల కధిపతు లనియును, వృషభాదిసమరాసులకు లగ్నము ౩౦ అంశ

ములలో శుక్రః ధైర్యములకును, బుధుః ధేయములకును, గురువు
౮ అంశములకును, శనిశ్చరుః ధైర్యములకును, సంగారకుః ౧౧ అంశ
ములకును, వీరలు త్రింశాంశాధిపతులనియు, మఱియు నీవైనఁ జెప్పిన
లగ్నహారద్రేక్కాణ సవాంశద్వాదశాంశ త్రింశాంశ లనెడి షడ్వర్గము
సకలకార్యములకు శుభగ్రహషడ్వర్గము శుభప్రదమనియు, పాపగ్రహ
షడ్వర్గము మృత్యుప్రద మనియు నెఱుంగ నగును.

అవ. షడ్వర్గవిభాగ క్రమమాహ:—

త్రింశద్భాగమయంచలగ్నమితి సా హారా తదర్థంచ త
ద్ద్రేక్కాణస్తు తృతీయవవ సవమోభాగో సవాంశః క్రమాత్,
తస్య ద్వాదశభాగ ఏవతు తత స్తద్ద్వాదశాంశ స్తత
త్రింశాంశ స్త్రిదశాంశ ఏవతు భవేత్షడ్వర్గ ఏవం క్రమః. 72

వా. త్రింశద్భాగమయ మితి. త్రింశద్భాగమయం త్రింశద్భాగాత్తకం
లగ్నమితిచ్యుతే. తదర్థం లగ్నస్వార్థం, పంచదశభాగాత్తకం సా హారా
భాగోక్తహారేత్యుచ్యుతే. తద్ద్రేక్కాణస్తు తృతీయవవ దశభాగాత్తకః సవమో
భాగః వింశతిలిప్తాధిక త్రి భాగాత్తకః సవాంశః, క్రమాద్భవతి, తస్య లగ్నస్య ద్వా
దశభాగవవ, సః ద్వాదశాంశః త్రింశతిలిప్తాధికద్విభాగాత్తకః. తతస్త్రిదశాంశవవ
త్రిరావృత్తా దశత్రిదశ త్రింశాదితి యవత్, తావంతో అంశావవ త్రింశాంశశ్చ
భవేత్ షడ్వర్గ, ఏవం ఉక్తరీత్యా క్రమః మర్యాదా, బోధ్య ఇతి శేషః.

అవ. షడ్వర్గవిభాగ క్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. లగ్నము ౩౦ భాగములు గలదని, లగ్నార్థము హార యని,
లగ్నత్రి భాగము ద్రేక్కాణ మని, లగ్నసవాంశము సవాంశ మని, లగ్న
ద్వాదశాంశము ద్వాదశాంశ మని, లగ్నత్రింశాంశము త్రింశాంశ
మనియు, ఇదే షడ్వర్గవిభాగ క్రమంబు.

అవ. పుష్కరాంశవర్గోత్తమాంశానాహ:—

భూనేత్రే బివిధూజలాక్ష్యగమితో మేషాదితః పుష్కర
స్సింహాదేర్ధసురాదికస్య చ తథా మీనాంతతస్యైత్యేమాత్,
షడ్వర్గో యది పంచవర్గ ఇతి వా వర్గోత్తమాంశ స్వయం
ప్రాజ్ఞధ్యశ్చరమశ్చరాదిషు సవాంశేషా త్తమా ద్వా శుభా. 73

వ్యా. భూశేత్రేతి. భూశేకా, శేత్రే ద్వే, వామాంకప్రక్షేపేణ ఏకవింశతి ర్భవతి సర్వత్రసంఖ్యాప్రసంగే వామాంకప్రక్షేపో బోధ్యః, అవివిధా అబ యశ్చత్వారః. విధురేకః చతుర్వోభాగ ఇతియావత్, జలాక్షిజలంచత్వారః అక్షి ద్వే చతుర్వింశోభాగః, అగమితః సప్తపరిమితః, సప్తమోభాగ ఇతియావత్. మేషదితః మేషవృషభ మిధునకర్కాటకానాం క్రమేణ పుష్కరః, మేషస్త్రైకవింశోభాగః, వృషభస్య చతుర్వోభాగః, మిధునస్య చతుర్వింశోభాగః, కర్కాటస్య సప్తమో భాగఇతివివేకః. సింహదేః, సింహకన్యాతులవృశ్చికానాం చతుర్థాం క్రమా త్పుర్యవద్యోధ్యం, మిశాంతతః మిశావధికస్త్యేత్యర్థః. సార్వవిభక్తికస్తనీః. ధనురాదికస్య ధనురకరకుంభమిశానామపి తథా పూర్వోక్తభాగఏవ క్రమా త్పుష్కరస్సాస్యత్, షడ్వర్గోయది పుష్కరకాలే శుభగ్రహసంబంధిషడ్వర్గో భవతి. కదాచిచ్ఛుభగ్రహసంబంధిపంచవగ్లో వా భవతి, చరానిషు చరసిర ద్విస్యభావేషు రాశిషు ప్రాజ్ఞధ్యశ్చరమశ్చ, వగ్గోత్తమాంశాః, చరేషు ప్రథ మాంశః, సిరేషు పంచమాంశః, ద్విస్యభావేషు నవమాంశః, వగ్గోత్తమాంశ ఇత్యర్థః. నవాంశేషు ద్వా వృషభకర్కాటకాంశౌ దనవాంశత్వేన నిషిద్ధావపి ఉత్తమా వగ్గోత్తమాంశౌ చేచ్ఛుభౌ శుభప్రదౌ, వృషభకటకయోశ్శుభగ్రహాభివతి త్యాదితి భావః. మిశాంశస్య శుభగ్రహాభివతిత్వేన పి వగ్గోత్తమాంశోఽపి న శుభదః, ధుషమేషయోరతి గండాంతత్వేన వత్స్యమాణత్వాత్.

అన. పుష్కరాంశః ర్గోత్తమాంశలః జన్మచున్నాదుః—

తా. మేషరాశిలో ౨౧-వ యంశమును, వృషభములో ౪-వ యంశమును, మిధునములో ౨౪-యంశమును, కటకములో ౭-వ యంశ మును, సింహములో ౨౧-వ యంశమును, గన్యలో ౧౪-వ యంశమును, తులలో ౨౪-వ యంశమును, వృశ్చికములో ౭-వ యంశమును, ధనూ రాశికి ౨౧-వ యంశమును, మకరరాశికి ౧౪-వ యంశమును, కుంభరాశికి ౨౪-వ యంశమును, మీనమునకు ౭-వ యంశమును బుష్కరాంశము లనఁబడు, మఱియుఁ బుష్కరకాలమం దీచెప్పఁబడిన షడ్వర్గము శుభగ్ర హసంబంధియైన శుభప్రద మనియు, శుభగ్రహసంబంధియైనఁ బంచవర్గ మైన శుభప్రద మనియు, వగ్గోత్తమాంశలనఁగా; చరలగ్నములయందుఁ బ్రథమాంశలును స్థిరలగ్నములందుఁ బంచమాంశములును ద్విస్యభావ లగ్నములయందు నవమాంశములు నివి వగ్గోత్తమాంశలు. (నవాం శములందు వృషభ కర్కాటకాంశములకు నవాంశము లౌటవలన పుష్కరములైనను రాసులకు శుభగ్రహాభివతిత్వము లుండుటవలన

శుభప్రద మని మీనాంశమునకు శుభగ్రహాధిపతిత్వముండి వర్గోత్తమాంశమైన నతిగండాంత మాటచేత నిషేధింపఁబడి యుండుటవలన నశుభప్రదము.)

అవ. వృషభకర్కటకాంశయో ర్వర్గోత్తమాంశత్వేన శుభప్రదత్వం నిరూప్య ఇదానీమవశిష్టానాం చతుర్థాం పుష్కరాంశత్వేన శుభప్రదత్వం నిరూపయ న్న స్వేషాం కునవాంశత్వం దర్శయతి:—

కన్యాయుగ్మతులాంశకా అపి ధనుః ప్రాగర్థభాగశ్శుభా
ఏతే భాగ్యసుతార్థదా న చరమా వర్గోత్తమాంశం వినా,
నై వాహ్యప్టమరాశిభాగఉభయోర్న ద్వాదశాంశ స్తథా

తేభ్యోఽస్యే కునవాంశకా అపి శుభం ప్రాచుర్యప్రమాంశం పరే. 74

వ్యా. కస్యేతి. కన్యాయుగ్మతులాంశకాః ధనుః ప్రాగర్థభాగోఽపి పూర్వార్థభాగశ్చ ఏతే శుభాః చతురంశాః, భాగ్యసుతార్థదాః సౌభాగ్యపుత్ర సంపత్కరాః నచరమాః ఏతేషవ అంశాః రాశ్యంతర్గతాశ్చేన్న యోగ్యాః, వర్గోత్తమాంశం వినా వర్గోత్తమాంశస్తు రాశ్యంతర్గతోఽపి శుభఏవ, ఉభయోర్దంపత్యోః అష్టమరాశిభాగోఽపి న శుభదః తథా తయోర్ద్వాదశాంశోఽపి న యోగ్యః, తేభ్యోఽస్యే కన్యాయుగ్మతులాధనుః పూర్వార్థభ్యః అస్యే నవాంశాః కునవాంశాః మత్స్యితనవాంశాః అశుభనవాంశా ఇతియవత్. వృషాంశం వృషభాంశ మపి శుభమితి పరే ప్రాచుః.

అవ. వర్గోత్తమాంశము లౌటవలన వృషభకర్కటకాంశలకు శుభప్రదత్వమును నిరూపణచేసి, మిగిలిన కన్యా మిథున తులా ధనుస్సును పుష్కరాంశ లౌటచేత వీనికిని శుభప్రదత్వము నిరూపణచేయుచు నితరాంశలకు కునవాంశత్వముఁ దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు:—

తా. కన్యా మిథున తులాంశలును ధనుఃపూర్వభాగమును సౌభాగ్యపుత్రసంపత్ప్రదము లనియు, నీచరాసులచరమాంశలు శుభప్రదములు గావనియు, వర్గోత్తమాంశము రాశ్యంతర్గతమైనను శుభప్రదమనియు, దంపతులకు నష్టమరాశిభాగమును ద్వాదశాంశమును శుభప్రదములు గావనియు, కన్యామిథున తులా ధనుఃపూర్వభాగములకంటె నితరము లైనయంశలు కునవాంశ లని కొందఱయభిప్రాయము. వృషభాంశము శుభము.

అవ, శ్లోకద్వయేన నవాంశ ప్రత్యేక ఫలమూహః—

మేషాంశే చ విధర్తుకా పశుగణా కన్యా వృషాంశే భవే
ద్యుగ్ధాంశే ధనపుత్రిణీ చ కులటా స్యాత్కర్కటాంశే ఖిలా,
సింహాంశే పిత్తుసదృగాభ సుగుణా విత్తార్జితాచ స్త్రియా
సృత్పుత్రా చ తులాంశకే చ సుగుణా నిస్సాంశకే చాళినః. 75

వ్యా. మేషాంశ ఇతి. మేషాంశే కృతపరిణయా కన్యా, విధర్తుకా విధవా
భవేత్, వృషాంశే వృషభాంశే పరిణతా చేత్పశుగణా పశుసంపన్నా భవేత్,
య్యుగ్ధాంశే ధనపుత్రిణీ ధనవతి పుత్రవతీచ, కర్కటాంశే కులటా వ్యభి
చారిణీ. —కులటా పాంసులాచ స్యాదిత్యమరః. ఖిలా దుష్టాచ స్యాత్,
సింహాంశే పిత్తుసదృగా విధవా భవేత్, అభస్త్రియాః కన్యాయాః అంశే సుగుణా
సౌఖ్యిన్యాదిగుణవతీ విత్తార్జితాచ, తులాంశే సృత్పుత్రా సుగుణాచ భవతి, అళినః
అంశే వృశ్చికాంశే, నిస్సాంశ దరిద్రా స్యాత్.

అవ. రెండు శ్లోకములచేత నవాంశలకుఁ బ్రత్యేక ఫలములఁ
జెప్పచున్నాఁడు:—

తా. మేషాంశమందు వివాహమైనకన్యక విధవయగుననియు, వృష
భాంశమందు నైకకన్యక పశుసమృద్ధిగల దగు ననియు, మిథునాంశమందైన
స్త్రీ ధనవతియుఁ బుత్రవతియునగు ననియు, గర్కటాంశ మందైన స్త్రీ
వ్యభిచారిణి యగు ననియు, సింహాంశమందు విధవయుఁ, గన్యాంశమం
దైన స్త్రీ సుగుణవతియు ధనవతియు నగుననియు, దులాంశమందు సుపు
త్రులు గలదగుననియు, వృశ్చికాంశమందు దరిద్రురాలగునని తెలియునది.

చాపాంశాదిమభాగ ఏవ ధనినీ భాగేనన్యస్తాభాగే

దుశ్శీలాచ మృగాంశకే గతధవా కుంభాంశకే దుగ్ధిణీ,

మీనాంశే పతిపుత్రభాగ్యవియుతా లగ్నాన్న వాంశో బలీ

షడ్వర్ణస్సనవాంశకే చ గదితం యద్గ త్తదత్రాపి చ. 76

వ్యా. చాపాంశేతి. చాపాంశాదిమభాగే ధనరంశాద్యభాగ ఏవ, ధనినీ
ధనవతి, అపరే భాగే ఉత్తరాదే, అన్యస్తా పరాధినా, వ్యభిచారిణీతి యావత్.
కించ దుశ్శీలా దురాచారవతి స్యాత్, మృగాంశకే మకరాంశకే, గతధవా విధవా,
కుంభాంశకే దుగ్ధిణీ రోగవతి, మీనాంశే పతిపుత్రభాగ్యవియుతా విధవా సంతాన
హీనా దరిద్రాచ స్యాత్, లగ్నాన్న వాంశః లగ్నాపేక్షయా నవాంశవీన బలీ
తేష్టః, షడ్వర్ణస్సనవాంశకే యత్ఫలం గదితం ఉక్తం, అత్రాపి శుభషడ్వర్ణస్థ
నవాంశకేఽపి తద్యత్ తాదృక్ఫలమేవ. అనేన శుభనవాంశమాత్రస్య
యోగ్యత్వం గమ్యతే, లగ్నాన్న వాంశో బలీత్యుక్తత్వాత్.

తా. ధనుశంశపూర్వభాగమందైన స్త్రీ ధనవంతురాలును, నవరాంశమందైన వ్యభిచారిణియు దురాచారవతియు నగును. మకరాంశమందైన స్త్రీ విధవయు, కుంభాంశమందు రోగవతియు, మీనాంశమందైన విధవయు నపుత్రవతియు దరిద్రురాలు నగును. లగ్నమునకంటె నవాంశము బలవత్తుర మని చెప్పుటవలన శుభవవాంశము యోగ్యము.

అవ. కుజాష్టమభృగువట్కుదోషమాహ.—

లగ్నాదష్టమగః కుజో నిధనకృద్భామాష్టమాభ్యోఽప్యయం
యద్యోవం భృగువట్కుదోష ఇతి తల్లగ్నాద్భృగుష్టమగః,
యుద్ధే శత్రుజితౌ రిపార్థహగతౌ నీచస్థితౌ చాస్తగౌ

తౌ ద్వౌ దుర్బలినౌ వదంతి చ పరే దోషస్తు నాస్తీత్యహా. 77

వా. లగ్నాదితి. కుజోఽంగారకః, లగ్నాదష్టమగః అషమసాగతో యది, నిధనకృత్ మృత్యుప్రదః. అయమేవ భామాష్టమాఖ్యః కుజాష్టమదోష ఇత్యుచ్యతే. ఏవ మేవ తల్లగ్నాత్ ప్రకృతకుభలగ్నాత్, భృగుశ్చక్రః, షష్టగః షష్టగో యది, భృగు వట్కుదోష ఇత్యుచ్యతే. ఫలం తు పూర్వోక్తమేవ. తౌ ద్వౌ కుజశుక్రౌ, యుద్ధే గ్రహయుద్ధే, శత్రుజితౌ శత్రుతిరస్కృతౌ వా, రిపార్థహగతౌ శత్రుక్షేత్రగతౌ వా, నీచస్థితౌ నీచక్షేత్రగతౌ వా, అస్తగౌ నూర్య సహితకరణౌ వా యది, దుర్బలినౌ బలహీనౌ, భవతః దోషస్తు భృగువట్కుది దోషస్తు నాస్తీతి పరే వదంతి. అహా ఇత్యాశ్చర్యే.

అవ. కుజాష్టమభృగువట్కుదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అంగారకుఁడు వివాహాలగ్నమునకు ర-టు నుండిన మృత్యుప్రదఁడు. ఇదియే కుజాష్టమదోష మనఁబడును. మఱియు నీ శుభలగ్నమునకు క-టు శుక్రం దుండిన భృగువట్కుదోషము. దీనికిఁ బైనఁ జెప్పినఫలమే. కుజశుక్రములు గ్రహయుద్ధమందు శత్రువుచేత జయింపఁ బడినను, తిరస్కరింపఁ బడినను, శత్రుక్షేత్రముల నీచక్షేత్రములను పొందినను, అస్తమానమును బొందియుండినను, బలరహితు లగుటవలన దోషములే దని కొందఱయభిప్రాయము. ఆయభిప్రాయము గ్రంథకర్తకు నత్యాశ్చర్య మనుట.

అవ. కర్తరిదోషమాహ.—

లగ్నాద్వాదశగో భవేదృజగత్స్వకీ ద్వితీయస్థితః

పాపా ద్వౌ యది మధ్యలగ్నముభయోర్మృత్యుప్రదా కర్తరి,

కాలామృతం—6

చంద్రో వా యది మధ్యగస్తదుభయోరన్యే జనుః కర్తరీ

తా ద్వౌ వా న చ కర్తరీ హ్యౌజగతీ తద్వ్యత్యయా వక్రిణౌ. 78

వ్యా. లగ్నాదితి. ద్వౌ ద్విత్వసంఖ్యావచ్చిన్నా, పాపా పాపగ్రహా, తివ్రతః. తదుభయోః పాపగ్రహయోః, ఏకః లగ్నాత్ ద్వాదశగస్సక్, ఋజుగతిః అన్యో వక్రీ సక్ ద్వితీయస్థితః లగ్నాద్ద్వితీయస్థానగతో భవేద్యది, ఉభయోః ద్వాదశద్వితీయయోః మధ్యలగ్నం యత్తస్య, తదా లగ్నస్య కర్తరీ కర్తరీనామ దోషః. సా కర్తరీమృత్యుప్రదా, చంద్రః తదుభయోః పాపగ్రహయోః మధ్యగో వా యది కర్తరీత్యన్యే జనుః ఊచుః. తచ్చింత్యం. చింతాబీజం తు చంద్రః సుపాదదినద్యయ మేకస్మిక్ రాశౌ తివ్రతి తావ చ్చుభకర్తప్రసంగనిషేధః స్యా దితి, తా ద్వౌ పాపగ్రహా, ఋజుగతి వా ద్వాదశి వక్రిణౌ వా, వ్యత్యయా ద్వాదశగో వక్రీ ద్వితీయగో ఋజుగతిర్వా యదితదా కర్తరీ దోషో నాస్తి.

అవ. కర్తరీ యనుదోషమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. రెండుపాపగ్రహములలో నొకపాపగ్రహము లగ్నమునకు ౧౨౨ట వక్రింపకయుండి మఱియొక పాపగ్రహము లగ్నమునకు ౨౨ట వక్రించియుండెనేని యీ రెంటిమధ్యమున నున్నలగ్నమునకుఁ గర్తరీ యనుదోషము వచ్చును. ఈదోషము మృత్యుప్రదము. కొందఱు రెండుపాపగ్రహములనడుమ చంద్రుఁ డుండెనేని యది కర్తరీదోషమని చెప్పుచున్నారు. ఈ చెప్పఁబడిన పాపగ్రహములు రెండును వక్రించి యున్నను, వక్రవర్జితులై యున్నను లగ్నద్వాదశమందు వక్రించియుండి లగ్నద్వితీయమందు వక్రరహితులై యున్న నీ చెప్పఁబడిన కర్తరీ దోషము లేదు.

అవ. అష్టమలగ్నదోషమూహ.—

త్యాజ్యం చాష్టమలగ్న మేవ జననాల్లగ్నచ్చ రాశేస్తయో
ర్దంపతోర్విరపి మృత్యుకృత్తదధిపా లగ్నస్థితో వా తయోః,
చంద్రోఽప్యష్టమరాశిగస్తదుభయోర్నిత్యం దరిద్రప్రద

స్తాన్యజ్యం ద్వాదశలగ్నమప్యశుభకృత్తజ్ఞన లగ్నం గృహమ్. 79

వ్యా. త్యాజ్యమితి. జననాల్లగ్నాత్ జన్మలగ్నాత్, రాశేః జన్మకాల చంద్రరాశేః, అష్టమలగ్నం యత్తత్, తయోర్దంపతోర్నిత్యం త్యుకృత్. అతోఽష్టమ

లగ్నంత్యాజ్య మేవ దంపత్యోరితి ప్రకరణబహుదశస్యైష్టమ్. సర్వేషామప్యష్టమ
లగ్నం త్యాజ్యమిత్యవధేయమ్. త్యాజ్యమిత్యేవకారేణ గుణయుక్తమపి త్యాజ్య
మితి గమ్యతే. 'అష్టమం తు న కర్తవ్యం యది సర్వగుణాన్నిత'మితి దైవజ్ఞవిలా
సాదిగ్రంథేషు జాగరూకత్వాత్. తదధిపః అష్టమలగ్నాధిపః, లగ్నగతో వా
వివాహోదిలగ్నగతో వా యది, తయోర్దంపత్యోర్నైర్మల్యకృత్యవృత్తి, కిం చ
చంద్రోఽష్టమరాశిగః జన్మరాశేరష్టమరాశిగతో యది, తదుభయోర్నిత్యం దరిద్ర
ప్రదః. ద్వాదశలగ్నమపి, జన్మలగ్నజన్మరాశ్యోః ద్వాదశలగ్నమపి త్యాజ్యం,
తజ్జన్మలగ్నం తయోర్దంపత్యోర్జన్మకాలలగ్నమప్యశుభకృత్, కిం చ గృహం తయో
రజన్మరాశిరప్యశుభకృత్. అత్రాయం విశేషః, యస్మిన్ గృహే యస్య జన్మ
తత్తస్య జన్మగృహం, తస్మిన్వివాహోదీపేదీకానాం న యోగ్యమితి.

అవ. అష్టమలగ్న దోషమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. జన్మ లగ్నమునకును జననకాలచంద్రరాశికి రా-వ లగ్నము
మృత్యుప్రదమాటవలనను నాలగ్నము గుణయుక్తమైనదైనను నిషే
ధింపవలయును. అష్టమలగ్నాధిపతి వివాహోదిలగ్నములఁ బొందెనేని
దంపతులకు మృత్యుప్రదుఁడును, చంద్రుఁడు జన్మరాశికి రా-వ రాశిని
బొందియున్న దంపతులకు నిత్యదారిద్ర్యప్రదుఁడును అగును. జన్మద్వా
దశలగ్నమును స్వజన్మలగ్నము నశుభకరము. మఱి జన్మగృహ మనఁగా,
నేయింటఁ బుట్టినవాని కాయిల్లు జన్మగృహము. జన్మగృహము వివా
హోదులకు యోగ్యముగాదు.

అవ. షష్ఠాష్టరిప్పచంద్ర సగ్రహదోషానాహ.—

లగ్నా ద్వాదశగేఽథవా రిపుగతే చంద్రేఽష్టమస్థేతథా
రిషాష్టారిగచంద్రనామకమహాదోషస్తయోర్నైర్మల్యకృత్,
దోషస్సగ్రహనామకో నిధనకృచ్ఛంద్రే గ్రహేణాన్నితే
దోషో నేతి పరే జగుత్కళధరే సౌమ్యగ్రహేణాన్నితే.

80

వ్యా. లగ్నాదితి. చంద్రే లగ్నాత్ ద్వాదశగే ద్వాదశరాశాస్థితే సతి,
అథ-వా రిపుగతే లగ్నాత్ షష్ఠాస్థితే వా, అష్టమస్థే వా యది, తదా రిషా
ష్టారిగచంద్రనామకమహాదోషో భవతి, స దోషస్తయోర్దంపత్యోర్నైర్మల్యకృత్,
చంద్రే గ్రహేణాన్నితే శుభగ్రహేణ పాపగ్రహేణ వా యుక్తే సతి, తదా
స గ్రహనామకో దోషః దంపత్యోర్నిధనకృత్, శకధరే చంద్రే, సౌమ్యగ్రహే
ణాన్నితే సతి దోషో నాస్తితి పరే జగుః,

అవ. షష్ఠాష్టరిభృచంద్రసగ్రహదోషములను జెప్పుచున్నాడు.

తా. చంద్రుడు వివాహాదిలగ్నమునకు ౬౮-౧౨ ట నుండి నపుడు రిష్యాష్టరిగచంద్రనామకదోషము, అదోషము దంపతులకు మృత్యుప్రదము. చంద్రుడు శుభగ్రహములతోఁగాని పాపగ్రహములతోఁగాని కూడియుండుటయే సగ్రహనామక దోషమగును. అదోషము దంపతులకు నిధనప్రదము. మఱియు చంద్రుడు శుభగ్రహములతోఁగూడియున్నప్పు డీదోషము లేదని కొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. సూర్యాదియుక్తచంద్రసగ్రహస్య ప్రత్యేకఫలాన్యాహ. —

దారిద్ర్యం మరణం త్వపత్యరహితం దౌర్భాగ్యమేవం స్త్రీయా
సౌఖత్యం యతిభావమేవ కలహం దుఃఖం చ కుర్యాత్క్రమాత్,
ఉద్వాహాదిషు చంద్ర ఏకభవనే సూర్యాదిభేదైర్యతో
నక్షత్రాంతరగత్యుభో యది శశీర్షన్యో జగుర్నేతరే. 81

వా. దారిద్ర్యమితి. చంద్రః ఉద్వాహాదిషు వివాహాదిషు, సూర్యాదిభేదైః సూర్యాదిగ్రహైః, యతః సహితస్యక, ఏకభవనే ఏకరాశౌ నితశ్చేత్, క్రమాదిదం ఫలం కర్యాత్; యథా. — చంద్రస్సూర్యయుక్తశ్చేత్ స్త్రీయాః కన్యాయాః, దారిద్ర్యం కర్యాత్, అంగారయుక్తశ్చేత్సరణం, బుధయుక్తశ్చేత్ దపత్యరహితం సంతానాభావం, గురుయుక్తశ్చేద్దౌర్భాగ్యం, భృగుయుక్తశ్చేత్సౌఖత్యం సపత్నీత్వం, శనియుక్తశ్చేద్వ్యతిభావం, రాహుయుక్తశ్చేత్కలహం, కేతుయుక్తశ్చేద్దుఃఖం కర్యాత్. శశీచంద్రః ఏకరాశిగతోఽపి, నక్షత్రాంతరగోభిన్ననక్షత్రగతో యది, కుభశ్శుభప్రద ఇత్యన్యో జగుః, అపశే నేతి భిన్ననక్షత్రగతోఽపి న కుభ ఇత్యాచుః.

అవ. సూర్యాదియుక్తచంద్రసగ్రహమునకుఁ బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాడు. —

తా. చంద్రుడు వివాహాదివిషయమై యేకరాశియందు సూర్యునితోఁగూడియుండినచో వివాహమైనస్త్రీకి దారిద్ర్యప్రదుడును, అంగారకునితోఁగూడియున్న మరణప్రదుడును, బుధునితోఁగూడిన స్త్రీని బుత్రహీనురాలుగాఁజేయువాడును, బృహస్పతితోఁగూడిన దౌర్భాగ్యప్రదుడును, శుక్రునితోఁగూడినస్త్రీకి సపత్నీప్రదుడును, శనైశ్చరునితోఁగూడిన నైశ్వర్యాభావప్రదుడును, రాహువుతోఁగూడిన కలహప్రదుడును, కేతువుతోఁగూడిన దుఃఖప్రదుడు నగును. మఱి వివాహాది

విషయమై చంద్రుఁ డొక రాశియందు సూర్యాది గ్రహములతోఁ గూడినను నక్షత్ర భేదము గలిగియున్నను శుభకరుఁ డని కొందఱయభిప్రాయము. నక్షత్రాంతరగతుఁడైన నశుభకరుఁ డని మఱికొందఱి యిష్టము.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన వారజనితదుర్దుహారైదోషమాహ. —

రుద్రాభ్యోరగమిత్ర పితృవసవో వారాఖ్యవిశ్వేవిధి

బ్రహ్మదేంద్రహుతాశదైత్యవరుణా అప్యర్చమాఖ్యో భగః,

ఏతే పంచదశ క్రమాత్తు దివసే జ్ఞేయా ముహూర్తా భగ

శ్చేంద్రాగ్ని అహిదైత్యరౌద్ర పితృస్త్వాజ్ఞాస్తు శేషాశ్శుభాః. 82

వ్యా. రుద్రేతి. రుద్రాఖ్య ఏకః, ఉరగాఖ్యో ద్వితీయః, మిత్రాఖ్యస్తృతీయః, పితృ ఇతి చతుర్థః, వస్వాఖ్యః పంచమః, వారాఖ్యష్ఠమః, విశ్వేదేవాఖ్య సప్తమః, విద్యాఖ్యోఽష్టమః బ్రహ్మఖ్యో నవమః, ఇంద్రాఖ్యో దశమః, ఇంద్ర హుతాశనాఖ్యో ద్విదైవత్య ఏకాదశః. దైత్యాఖ్యో ద్వాదశః, వరుణాఖ్యస్త్రయో దశః, అర్యమాఖ్య శ్చతుర్దశః, భగ ఇతి పంచదశః, ఏతే పంచదశముహూర్తాః, క్రమాద్దివసే ప్రతిదివసే, జ్ఞేయాః జ్ఞాతవ్యాః, తేషాం ప్రయోజనమాహః — భగః పంచదశః, ఇంద్రాగ్ని ఏకాదశః, అహిః ఉరగాఖ్యో ద్వితీయః, దైత్యో ద్వాదశః, రౌద్రః ప్రథమః, మిత్రాఖ్య శ్చతుర్దశః, ఏతే షడ్ముహూర్తాః ఉగ్రదైవత్యా, త్యాజ్యాః, శుభకర్త స్వీతి శేషః. శేషా నవ ముహూర్తాః శుభాః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత వారజనితదుర్దుహారైదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. మొదటిది రుద్రముహూర్త మనియు, రెండవది యురగ ముహూర్తమనియు, మూడవది మిత్రమనియు, నాలవది పితృ మనియు, నైదవది వసువనియు, నాఱవది వారమనియు, నేడవది విశ్వే దేవమనియు, నెనిమిదవది విధియనియు, దొమ్మిదవది బ్రహ్మయనియు, బదియవది ఇంద్రముహూర్తమనియు, బదునొకొండవది ఇంద్ర హుతాశనమనియు, బండ్రెండవది దైత్యమనియు, బదుమూడవది వరుణమనియు, బదునాలవది యర్యమమనియు, బదునైదవది భగ ముహూర్తమనియు, నీచెప్పిన పంచదశముహూర్తములు ప్రతిదివస మం దీక్రమమునఁ దెలియవలయు. అందు భగ, ఇంద్రహుతాశన, ఉరగ, దైత్య, రౌద్ర, పితృముహూర్తములు 6 నుగ్రదైవత్యము లవుటవలన శుభ కర్తముల విషయమై నిషిద్ధములు. మిగిలిన తొమ్మిది ముహూర్తములును శుభ ప్రదములు.

రాత్రౌ పంచదశేశ్వరాజచరణాహిర్బుధ్నూపూషాభిధా
నాసత్యాంతకవహ్నిధాతృశశినశ్చాదిత్యజీవాచ్యుతాః,
అర్కత్యప్తృసమీరణాశ్శుభవిధౌ చత్వార ఏవాశుభా

రాద్రాజాంఘ్రియమాగ్నయో యదుడుపో యన్తికక్షణేయత్ఫలమ్.

వ్యా. రాత్రావతి. ఈశ్వరః, అజచరణః, అహిర్బుధ్నూః పూషా నాసత్యః, అంతకః, వహ్నిః, ధాతా, శశీ, ఆదిత్యః, జీవః, ఆచ్యుతః, అర్కః, త్యప్తః, సమీరణః, ఇత్యేతత్సంజ్ఞాః పంచదశముహూర్తాః రాత్రౌ జ్ఞేయాః. పంచదశ ముహూర్తానాం మధ్యే రాద్రాజాంఘ్రియమాగ్నయ ఇత్యేతే చత్వార ఏవ ముహూర్తాః, శుభవిధౌ శుభకర్తృణి, అశుభాః, శేషాస్తు శుభా ఏవ. యదుడుపో యన్తికక్షణేయత్ఫలం యదృశఫలం యథాతథా దదాతి, తద్వత్తస్మాదాధిపాః స్వానురూపం ఫలం దదతి, యథా రుద్రాఖ్యస్య రుద్రాధిపః రాద్రఫలం దదాతి. ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం, యద్వా యన్తిక నక్షత్రే యత్రోక్తం తద్దేవత్యముహూర్తేఽపి తత్కార్యమిత్యర్థః. యథా అనూరాధాయాం వివాహ ఉక్తః తస్యాః మిత్రదేవతాకత్వాత్ మిత్రముహూర్తే వివాహః కార్యఇతి. ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం, తథా చ రత్నమాలాయాం. — 'యన్తికాధిష్ఠ్యే యచ్చ కర్తోపదిష్టం తద్దేవత్యే తన్ముహూర్తేఽపి కార్య' మితి. తస్మాదుగ్రదైవత్యాస్త్యాజ్యా ఇత్యర్థః.

తా. ప్రతిరాత్రియందును బంచదశ ముహూర్తములలో మొదటిది యీశ్వరముహూర్తమనియు, రెండవది యజచరణమనియు, మూడవది యహిర్బుధ్నూమనియు, నాలవది పూషమనియు, నైదవది నాసత్యమనియు, నాఱవది యంతకమనియు, నేడవది వహ్నియనియు, నెనిమిదవది ధాతయనియు, దొమ్మిదవది శశియనియు, ఒదియవది యాదిత్యమనియు, బదునొకండవది జీవమనియు, బండ్రెండవది ఆచ్యుతమనియు, బదుమూడవది అర్కమనియు, బదునాలవది త్యప్తయనియు, బదునైదవది సమీరణముహూర్తమనియు నీ పంచదశ ముహూర్తములలో రుద్ర, అజాంఘ్రి, యను, అగ్ని గునాలుగుముహూర్తములును శుభకర్తృలవిషయమై యుగము లొటపలన నిషేధింపవలయుననియు, నేనక్షత్రాధిపతి ఏయేక్షణమందెంతమాత్రము ఫలము నిచ్చుచున్నాడో యాప్రకార హిముహూర్తాధిపతులును దమతమస్వరూపమునకు దగినఫలముల నిచ్చుచున్నారనియు. నేనక్షత్రమందేకర్క

యుట శ్రేష్ఠమని చెప్పియున్నదో యా నక్షత్రాధిదేవతముహూర్తమునందును శుభకర్తము చేయుట ముఖ్యమనియు నెఱుంగనగు.

ఆదిత్యేఽర్యమనామక శ్శశిదినే బ్రహ్మసురాఖ్యా కుజే

పితృఖ్యానలసంజ్ఞితౌ బుధదినే స్యాచ్చేన్నవహూర్తోఽభిజిత్,

దైత్యాహౌ గురువాసరే భృగుదినే బ్రాహ్మఖ్యపితృ శనౌ

రాద్రాహి త్వఖిలే శుభే నిధనదాస్తే దుర్దుహూర్తాః క్రమాత్. ౧౪

నా. ఆదిత్య ఇతి. ఆదిత్యే ఆదిత్యవాసరే, ఆర్యమనామకశ్శశుర్దశో మహూర్తః, శశిదినే సోమవాసరే, బ్రహ్మ నవమః, అసురో ద్వాదశో మహూర్తః, జవాసరే పితృఖ్యశ్శశుర్దశః అనలసంజ్ఞికః రాత్రౌ సప్తమశ్చ ద్వా. బుధదినే అభిజిత్ అష్టమౌ మహూర్తః. గురువాసరే దైత్యాహౌ దైత్యో ద్వాదశః అహః గరాఖ్యష్టమశ్చ. భృగుదినే బ్రాహ్మఖ్యపితృ సవమచతుర్థా శనౌ శనివాసరే, రాద్రాహి ప్రథమ ద్వితీయౌ మహూర్తౌ, ఏతే ద్వాదశముహూర్తాః క్రమాన్ నిధనదాః. ఆత అఖిలే శుభే అఖిలశుభకర్తృ, త్యాజ్యా ఇత్యర్థః.

తా. ఆదివారముం దర్యమ మనెడి నామముగల పదునాలవముహూర్తమును, సోమవారముందు బ్రహ్మమను తొమ్మిదవముహూర్తమును, అసురమనెడి పండ్రెండవముహూర్తమును, కుజవారమునందు షగలు పిత్ర్యమను నాలవముహూర్తమును, రాత్రి యేడవదగు ననలముహూర్తమును, బుధవారముం దభిజిత్తను నెనిమిదవ ముహూర్తమును, గురువారముందుఁ బండ్రెండవదగు దైత్యమును, వార మనుపేరుగల యాటవ ముహూర్తమును, శుక్రవారముందు బ్రహ్మమను తొమ్మిదవముహూర్తమును, పిత్ర్యమను నాలవముహూర్తమును, శనివారముందు రుద్ర, అహి అను ప్రథమద్వితీయముహూర్తములును నీచెప్పిన ౧౨ ముహూర్తములు నుగ్రములౌటవలన శుభకర్తృలయందు నిషేధింపవలయును.

అవ. కాలహోరామాహ. —

యద్వారే చ యదిష్టకాలఘటికాద్విఘ్నశ్శరాస్తాగతాః

పూర్వాంశౌ అథ వర్తమానసమయస్సాప్తతాంసహోరాక్రమాత్,

వారేశాదిరవిర్భృగుర్బుధవిధౌ మందో గురుర్తంగళ

శ్చేత్వాపగ్రహకాలపా నిధనదాస్త్యాజ్యా వివాహాదిషు.

వ్యా. య ఇతి. యద్వారే చ యస్మిన్వాసరే, యదిష్టకాలఘటికాః తాః ద్విఘ్నాః ద్వాభ్యాం గుణితాః, తా ఏవ శరాస్తాః పంచభిర్విభక్తాస్తత్యః ఆగతాః అభ్యాః శరాస్తేభ్య ఆగతాభిత్వర్థః. పూర్వాంకాః గతహారాః, అథ వర్తమాన సమయః యచ్ఛిష్టం తద్వర్తమానఘోరాక్రమాత్ కాలహారా స్యాత్. వారే కాది యస్య వారస్యయోఽధిపః తదాది, రవిర్భృగురుబృహో విధుర్తుందో గురుః, మంగళోఽంగారకశ్చ, ఏతే ఉదయాదారభ్య క్రమేణ పునఃపునః హారాధిపా భవంతి, కేచిత్తు ఆర్ధరాత్రమారభ్యహారా గణనా కర్తవ్యేత్యామః. అత్రాయం విశేషః.-సార్ధఘటికాద్వయాత్రి కాయాః హారాయాః పంచార్ధనాడికా భవంతి, తాసామర్ధనాడికానాం క్రమేణ రవిశశికుజబుధగురవోఽధిపాః, తతః శుక్రహారాయాః పంచార్ధనాడికానాం క్రమేణ బుధగురుశుక్రశనిసూర్యా అధిపా భవంతి, ఏవం సర్వాసాం యోజనీయాః. అతిః హారాధిపతేష్టష్టగ్రహాః తదనంతరహారాధిపా భవంతి. ఏతా హారాః పాపగ్రహకాలజాతాశ్చేన్నిధనదాః, అతో వివాహాదిషు త్యాజ్యాః. భూరేఖాధ్వయోజనేషు తచ్ఛతుర్ధభాగం త్యక్త్వా భూరేఖాయాః ప్రాగ్గేశస్థేష్టేషు పునః పంచదశఘటికా శ్శోధ్యాః. రేఖాయాః ప్రత్యద్గేశస్థుతేషు పునః పునః పంచదశఘటికా యోజ్యా యది తేషు పంచదశఘటికా న శ్శోధ్యాః. తథా పంచదశఘటికాస్వేవ తాశ్శోధ్యాః. తాసు దినార్ధ శోధితాసు సతీషు యావా నవశిష్టో భవతి సూర్యోదయోపరి తావద్ ఘటికామారభ్య వారప్రవృత్తిర్విది దినార్ధేన శ్శోధ్యాః. తదా దినార్ధా ద్యావదతిరిచ్ఛతే తదారభ్య సూర్యోదయతూర్వం వారప్రవృత్తిః. ఉక్తంచ రత్నమాలాయామ్. - 'వారప్రవృత్తిం మునయో విదంతి సూర్యోదయద్రావణరాజధాన్యామ్, ఊర్ధ్వం తథాథోఽప్యపరత్ర తస్మాచ్ఛరార్ధదేశాంతరనాడికాభిః.'

అప. కాలహారక్రమమును జెప్పచున్నాడు. -

తా. ఏవారిమందైనను హార నిర్ణయించువఱకు నుదయము మొదలైన గడియలను రెట్టించి గిట భాగింపఁగా మిగిలినది తత్కాల హార యగును. ఏవారిమందు హారచూచిన నావారాధిపతి మొదటి హారాధిపతి. మొదటి హారాధిపతికి ౬ - వ గ్రహమువెంబడి హార యనియు, దినము ౧౨కి ౧౨ హారలకు నధిపతులనియు, నిందుకు సుదాహరణ మాదివారిమందు హార చూచినపక్షమందు సూర్యుడు మొదటి హారాధిపతియనియు, భృగు బుధ చంద్ర శని గురు అంగారకు లీక్రమమున నుదయము మొదలు పలుమాలు హారాధిపతులనియుం చెలియవలెను. కొందఱు గ్రంథకర్త లర్ధరాత్రి మొదలు హార

చూడవలెనని చెప్పిరనియు, నీచెప్పినహోర ౨౪ ఘడియయనియు, ౨౪-కి ౫ అరఘడియలు, నీ యరఘడియలకు సూర్యహోరలో రవి శశి కుజ బుధ గురువు లధిపతులనియు, శుక్రహోరలో శుక్ర శని రవి చంద్ర అంగారకు లధిపతులనియు, నీక్రమమున నన్నిహోరలఁ జూడవలె ననియు, నీహోరలు పాపగ్రహకాలజనితము లయ్యెనేని వివాహాది శుభకర్తవలయందు నిషేధింపవలయు నని యీవారములకు ననేకవిధము లైన నిర్ణయములు చెప్పిన నీగ్రంథకర్తమతము కొందఱి గ్రంథకర్త లకు నిష్టము. ఉదయముమొదలుదయఃపర్యంతము వారము.

అవ. శ్లోకద్వయేన ఖార్జూరచక్రలక్షణం నిరూపయత్ తద్దోషమాహ.—

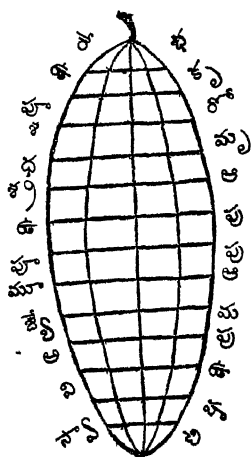
ఖార్జూరాశృతిమూర్ధ్వగామృజు లిఖేదేకాం చ రేఖాం తతః
స్తీర్యకృర్గళకాస్త్రయోదశ తథా ఖార్జూరచక్రం త్వదమ్,
విష్కంభాదిషు దస్రభాదిశిరసి స్థాపై వ్యకలేఖాం గతో

స్వాతాం శీతగుభాస్కరౌ యది తయోద్వృష్టిర్నిఘో మృత్యుకృత్.

వా. ఖార్జూరేతి. ఏకాం రేఖామూర్ధ్వగాం, ఖార్జూరాశృతిం ఖార్జూర పత్రసదృశాం, ఋజు అవక్రం యథా తథా లిఖేత్, తతః తదనంతరం, తస్యాం తిర్యకృర్గళకాస్త్రయోదశరేఖాః తథా లిఖితాశ్చేత్ ఇదం సప్తవింశతిరేఖాత్మకం ఖార్జూరచక్రం భవతి. శిరసి చక్రమార్దిష్ఠి, విష్కంభాదిషు యోగేషు, దస్రభాది అశ్విన్యాదినక్షత్రం, అభిజిద్వర్జం, సాప్త విలిఖ్య, గణనాయాం క్రియ మాజాయాం సత్యాం, శీతగుభాస్కరౌ శీతాః గావః కిరణాః యస్య సః చంద్రః భాస్కరస్సూర్యశ్చ, తావేకరేఖాం గతో స్వాతాం యది, తదా తయో శ్చంద్రసూర్యయోర్నిధిః అన్యోన్యం దృష్టిర్భవతి. సా మృత్యుకృత్. ఆతశ్శుభ కర్తసు త్యాజ్యేత్యర్థః. అత్రాయం విశేషః.—న కేవలమేకరేఖాగతయోరేవ దృష్టిపాతః, కింతు చతురపాదాద్యపాదగతయోర్ద్వితీయ తృతీయపాదగతయోశ్చ అన్యోన్యదృష్టిపాతః. నచతురద్వితీయపాదగతయోర్వా చతురతృతీయపాదగతయోర్వా ప్రథమద్వితీయపాదగతయోర్వా ప్రథమతృతీయపాదగతయోర్వా. తదుక్తం దెవజ్ఞవిలాసే.—‘చతురగస్త్యాద్యపాదమాద్యగసు చతురగమ్. ద్వితీయగస్తృతీయసం తృతీయస్థో ద్వితీయగమ్, సమాంఘ్రివేదస్సర్వజ్ఞైర్ద్వితీయం ధిష్ణ్యమండల’ మితి.

అవ. రెండుశ్లోకములచే ఖార్జూరచక్రలక్షణమును దెలియఁ జేయుచున్నవాఁడై యాదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఖార్జూరపత్రమువలె సూర్యరేఖ యొకటి వ్రాసి యారేఖ
మీద ౧౩ అడ్డగీతలు గీచిన సప్తవింశతి రేఖాత్మక మగునది ఖార్జూర
విష్కంభము—అశ్వని

చక్రము. — ఈ చక్రము శిరశ్శునం దశ్విసీ
నక్షత్రమును విష్ణుంధ నామయోగమును
లిఖించి యక్కడినుండి సవ్యముగా లిఖించు
చురాఁగా సూర్యచంద్రు లొకరేఖయం
దున్న నక్షత్రములయందుండి యొకనినొకరు
చూచిన నది మృత్యుప్రసము గనుక వివా
హాది శుభకర్మలయందు సిపేధించవలయును.
ఇచట సూర్యచంద్రులకు నేకరేఖాగతనక్ష
త్రములయం దున్నమాత్రముచేతనే పర
స్పరవీక్షణము గలుగదు. మఱియేమన్నను
వీరిలో నాలసపాదమున నొకగ్రహమును
మొదటిపాదమున నొకగ్రహము నుండఁ

గాను, రెండవపాదమున నొకగ్రహమును మూడవపాదమున నొక
గ్రహము నుండఁగాను బరస్పరవీక్షణము గలుగునని తెలియవలయు.

విష్కంభ వ్యతిపాతశూలపరిఘాగండాతిగండాశని

వ్యాఘ్రాతా ఆపి వైధృతిర్నిధనదా యోగా వివాహాదిషు,

దస్త్రాహీందుమఖాస్తథా దితిసుతానూరాధపుష్కాదితి

తృప్త్యాభ్యాః క్రమశః ప్రదక్షిణవిధౌ జ్ఞేయాశ్చిరస్థోదుతః. 87

వ్యా. విష్కంభేతి. విష్కంభః వ్యతీపాతః కూలః పరిపూ గండః అతి గండః అశనిః వజ్రః వ్యాపూతః వైద్యుః ఏతే నవయోగాః వివాహాదిషు శుభ కర్మసు నిధనదాః, దస్తాహిందుముఖాః అశ్వినాశ్రేణామృగశిరముఖాః, తథా ఒదితిసుతానారాధ పుష్కడితిత్వస్త్రాఖ్యాః మూలానురాధాపుష్కపునర్వసూచిత్రా శ్చేతి నవనక్షత్రాణి, శిరస్తాడుతశ్చిర్రానక్షత్రాత్, క్రమశః ప్రదక్షిణవిధౌ ప్రదక్షిణక్రమేణ, జ్యేష్ఠాః, యస్య యోగస్య యన్నక్షత్రము కం తచ్చిరసి విలిఖ్య తదాది గణయేదిత్యర్థః. తద్యథా.—విష్కంభస్యాశ్వినీ, వ్యతీపాతస్యాశ్రేణా, కూలస్య మృగశిరం, పరిపూయాః ముఖా, గండస్య మూలా, అతిగండస్యానూ రాధా, వజ్రస్య పుష్యః, వ్యాపూతస్య పునర్వసూ, వైద్యుః శ్చిత్రా.

తా. విష్కంభము, వ్యతీపాతము, శూల, పరిఘ, గండము, అతిగండము, వజ్రము, వ్యాఘాతము, వైభృతి యాయోగములు వివాహాదిశుభకర్తల కయోగ్యము లనియు, అశ్వినీ, ఆశ్లేష, మృగశిర, మఖ, మూల, అనూరాధ, పుష్య, పునర్వసు, చిత్త ఈ ౯ నక్షత్రముల సుచ్చస్థానమందుండెడి నక్షత్రము మొదలు ప్రదక్షిణక్రమముగాఁ దెలియవలయుననియు, నేయోగమునకు నేనక్షత్రములు చెప్పియున్నవో యవి మొదలుచేసి ప్రదక్షిణక్రమముగా లిఖింపవలయు ననఁగా విష్కంభమునకు నశ్వినీ, వ్యతీపాతకు నాశ్లేష యీక్రమమున లిఖింపవలయును.

అవ. గ్రహణోత్పాతదోషమావా.—

ఉత్పాతగ్రహణేభ్య ఏవ తు పరం సప్తహమేగం త్యజే
ద్ధిష్ఠ్యం తత్తృపుతుత్రయేఽఖలశుభేనేష్టం చ మృత్యుప్రదమ్,
గ్రస్తేఽస్తే పునతోఽర్థమేవ పరతో గ్రస్తోదయేఽహ్నం త్రయం
సంధ్యాయామపి సప్తస ధవినసాస్మి శ్చేష ఏనం త్యజేత్. 88

వ్యా. ఉత్పాతేతి. ఉత్పాతాః భూకంపమామకేత్వాదయః, గ్రహణాని సూర్యాచంద్రమసాః సర్వగ్రాసగ్రహణాని, తేభ్యఃపరంపరతః, సప్తహమేవం త్యజేత్, శుభకర్తృణీతి శేషః. యన్నక్షత్రే ఉత్పాతగ్రహణాదయః సముత్పద్యంతే తత్తద్ధిష్ఠ్యం, తన్నక్షత్రం ఋతుత్రయం షణ్మాసేషు అభిలే శుభే మృత్యుప్రదం, అతోనేష్టం, గ్రస్తాస్తమయాద్యోకేషమావా—గ్రస్తేఽస్తృతి. గ్రస్తేఽస్తే గ్రస్తాస్తమయఖండగ్రహణవిషయే, పురతః పూర్వం అర్థమేవ సప్తహారం సార్ధదినత్రయమేవ త్యాజ్యం. గ్రస్తోదయే గ్రస్తోదయఖండగ్రహణే తు, పరతః గ్రహణాదూర్ధ్వం, అహ్నం త్రయం దినత్రయం, త్యాజ్యం. సంధ్యాయామపి నిశ్చేషే సర్వగ్రాసగ్రస్తాస్తమయ గ్రస్తోదయగ్రహణేఽపి సప్తస ధవినసా త్యజేత్ సర్వగ్రాసగ్రస్తాస్తమయే పూర్వం సప్తహారం, సర్వగ్రాసగ్రస్తోదయే ఊర్ధ్వం సప్తహారం. అన్యత్ర ఖండగ్రహణేష్యనుపాలేన యోజనీయం, ఏనం మాసవిషయేఽపి, తదు కం.—‘సర్వగ్రాసేషు షణ్మాసం అర్ధగ్రాసే తదర్ధకమే, తదంతరేఽనుపాలేన త్యజేద్ధ్యం గ్రహణాహత’ మితి.

అవ. గ్రహణోత్పాతదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉత్పాతము లనఁగా భూకంపనము, భూమకేతుప్ర మొదలుగు సుత్పాతములును సూర్యాచంద్రగ్రహణములును గలిగెనేని యనంతరమం దేడువాసరములవర్యంతము శుభకర్తలు చేయఁగూడ దనియు, నేనక్షత్రమం దీచెప్పిన భూకంపనాద్యుత్పాతములు గలుగుచున్నవో యానక్షత్రము మృత్యుప్రద మాటవలన నాటు నెలలవర్షంతము వివా

హాదిశుభకర్తలవిషయమై యయోగ్యమనియు, నర్థగ్రహణమై గ్రస్తాస్తమయమైన పక్షమునకుముందు 34 దినము కూడదనియు, నర్థగ్రహణ గ్రస్తాదయవిషయమై యనంతరము మూడుదివసములు కూడవనియు, సాయంకాలమున గ్రస్తాస్తమయమైన సర్వగ్రస్తగ్రహణమందు ముందు 2 దినములు గ్రస్తాదయసర్వగ్రస్తగ్రహణమందనంతరం జేడుదివసములును కూడవనియు, మఱియు గ్రహణవిధనక్షత్రము పూర్ణగ్రహణమునందు ౬ మాసములవఱకు, నర్థగ్రహణమునందు 3 మాసములవఱకు నీరీతిగా శుభకర్తవిషయమై యోగ్యము గాదనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. క్రూరయు క్షధిష్ఠ్యదోషమాహ. —

తద్ధిష్ఠ్యం జ్వలితం తు పాపసహితం మృత్యుప్రదం పృష్ఠభం
భస్తాఖ్యం త్వథ ధూమితం చ పురతో ధిష్ఠ్యం వివాహాదిషు,
రాశిః క్రూరయుతస్తదాఖ్యఫలదశ్చాన్యై చ తౌ తాదృశౌ

పృష్ఠాగ్ర శుభసంయుతౌ యది శుభౌ స్యాత్తాం తు రాశీతు తౌ. ౨9

వ్యా. తద్ధిష్ఠ్యమితి. పాపసహితం పాపగ్రహయుక్తం, తద్ధిష్ఠ్యం తన్నక్షత్రం, జ్వలితం జ్వలితసంజ్ఞం, పృష్ఠభం పాపగ్రహయుక్తనక్షత్రం తు, భస్తాఖ్యం భస్మసంజ్ఞకం, అతః పురతో ధిష్ఠ్యం పాపగ్రహస్య అగ్రగతం నక్షత్రం తు, ధూమితం ధూమితసంజ్ఞకం ఏతన్నక్షత్రత్రయం మృత్యుప్రదం, అతో వివాహాదిషు త్యాజ్యం. క్రూరయుతః పాపగ్రహక్రాంతరాశిశ్చ, తదాఖ్యఫలదః తదాఖ్యః జ్వలితసంజ్ఞః తత్ఫలదః పూర్వవస్తృత్యుప్రదః, అన్యౌ తౌ పాపగ్రహపృష్ఠాగ్రగతౌ, రాశిభస్మితధూమితాఖ్యా. అత్ర విశేషమాహ. — పృష్ఠాగ్ర రాశి శుభసంయుతౌ యది, తదా శుభౌ స్యాత్తాం శుభప్రదో భవేత్తామ్.

అవ. క్రూరయు క్షధిష్ఠ్యమనుదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

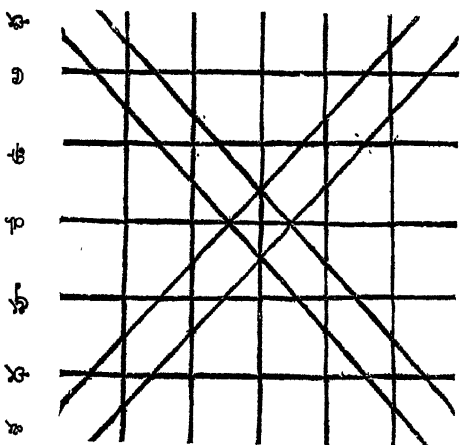
తా. పాపగ్రహముతోఁ గూడిననక్షత్రము జ్వలితసంజ్ఞకమనియు, పాపగ్రహమునకు వెంబడియున్న నక్షత్రము భస్మసంజ్ఞకమనియు, పాపగ్రహమునకు ముందున్న నక్షత్రము ధూమిత సంజ్ఞకమనియు నీమూఁడునక్షత్రములు మృత్యుప్రదము లౌటవలన వివాహాదివిషయమై నిషేధింపవలయు ననియు, పాపగ్రహయుక్తమైన రాశియును జ్వలితసంజ్ఞకమే గనుక ముందు జెప్పిన ఫలప్రదమనియు, మిగిలిన పృష్ఠాగ్రగతరాసులు భస్మితధూమిత సంజ్ఞకము లైనను శుభగ్రహయుక్తము లాయెనేని శుభప్రదము లనియు నెఱుంగఁదగినను.

అవ. అథ పంచశతాకచక్రముద్ధరణ సాపగ్రహవిధదోషమూహ. —
 తిర్యక్వంచ తథోర్ధ్వగాత్మరమితా ద్వే ద్వే చ కోణద్వయే
 చక్రేక్షత్రైవ విలిఖ్య శంభువిదిశి ద్వైతీయరేఖాదితః,
 అష్టావింశతిభాని చ జ్వలనభాదీశ్యేవ రేఖాగ్రతః
 స్థాప్యాని గ్రహవేధవరితముడు గ్రహ్యం వివాహే బుధైః. 90

వ్యా. తిర్యగితి. పంచరేఖా నిర్వ్యగిభిత్వాతథా శరమితాః పంచరేఖా
 ఊర్ధ్వగా విలిఖేత్. పునః కోణద్వయే ఈశాన్యనైర్యతికోణద్వయే ఆగ్నేయ
 వాయువ్యకోణద్వయే చ ద్వే ద్వే రేఖే విలిఖేత్. అత్రైవచక్రపంచశతాకచక్ర
 ఏవ, శంభువిదిశి ఈశాన్యవిదిశి, విద్యమానాయాద్వితీయేవ ద్వైతీయాసా రేఖా,
 తదాదితః ఈశాన్యకోణస్పద్వితీయరేఖామారభ్యేత్కర్త. రేఖాగ్రేభు జ్వలనభాదీని
 కృత్రికాదీని, అష్టావింశతిభాని నక్షత్రాణి, స్థాప్యాని రేఖనియాని. గ్రహవేధ
 వరితం గ్రహవేధకృ యద్రేఖాగతనక్షత్రస్థి యద్రేఖాగతనక్షత్రస్థిగ్రహేణ
 వేధః, తద్వరితం; యథా. — కృత్రికాయాం సితపాపగ్రహేణ విశాఖాయాః
 వేధః. ఏవమన్యత్రాప్రూప్యం. ఏతాదృశవేధప్రీనం, ఉడునక్షత్రం 'నక్షత్ర
 మృతం భం తారా తారకాపుష్ప వాస్త్రియా' మిత్యమరః. వివాహే బుధై
 ర్విద్యజ్జన్త్రైశ్చాన్యం. వివాహమిత్యుపలక్షణం సకలశుభకర్తస్యితి భావః.

తా. 91 అడ్డగీతలు వ్రాసి దానిమీఁద 92 నిడుపుగీతలు వ్రాసి యీ

కృ శో మృ ఆ పు పు ఆ చక్రకోణముల యందు

క రెండేసి గీతలు వ్రాసి
 ఆ యీచక్రమం దీశాన్య
 ఆ కోణమందు వ్రాయఁ
 ఖ బడిన రెండవ రేఖ
 ఖ మొదలుకొని యన్ని
 ఖ రేఖాగ్రముల యందును
 ఖ గ్రమముగాఁ గృత్రికాది
 ఆ ౨౦ నక్షత్రములను
 ఆ వ్రాసి పరిశోధించి పాప
 ఆ గ్రహవేధలేని నక్షత్ర
 ఆ మందు : వివాహాదిశుభ
 కర్తలఁజేయుట పండిత
 సమ్మతము.

అవ. విషఘటికాదోషమూహః—

నైశం వీర నలం నభో భయకరం నీలం నరంఘాల నా
 గో నీరం హయ కార నీర భయ భూపో నేక భేకం తమః,
 వారం నీర నకం నయం హయ తపో వారం నగం దస్తత
 స్సంఖ్యోర్ధ్వం విషనాడికా ముఖ్యదధయో లగ్నస్పృశో మృత్యుదాః.

వ్యా. నైశమితి. దస్తతః అశ్విన్యాదే, నైకాదిసంఖ్యోర్ధ్వవిషనాడికా
 దస్త్రః యథా నైశం అశ్విన్యాః పంచాశత్, భరణ్యాః వీరం చతుర్వింశతిః, కృత్తి
 కాశ్చయాః నలం త్రింశత్, రోహిణ్యాః సభిశ్చత్వారింశత్, మృగశిర్షస్య
 భయం చతుర్దశః, ఆర్ద్రాయాః కరం ఏకవింశతిః, పునర్వసోః నీలం త్రింశత్,
 పుష్యస్య నరం వింశతి, ఆశ్లేషాయాః ఘాలం ద్వాత్రింశత్, మఘాయాః నాగః
 త్రింశత్, పూర్వఫల్గున్యాః నీరం వింశతిః, ఉత్తరఫల్గున్యాః హయః అష్టాదశ,
 మాస్తస్య కారః ఏకవింశతిః, చిత్రాయాః నీరం వింశతిః, స్వాత్యాః భయం చతు
 ర్దశ, విశాఖాయాః భూపశ్చతుర్దశ, అనూరాధాయాః నేకం దశ, జ్యేష్ఠాయాః
 భేకం చతుర్దశ, మూలస్య తమః షట్పంచాశత్, పూర్వాషాఢాయాః వారం చతు
 ర్వింశతిః, ఉత్తరాషాఢాయాః నీరం వింశతిః, శ్రవణస్య నకం దశ, ధనిష్ఠాయాః
 నయం దశ, శతభిషజః హయః అష్టాదశ, పూర్వాభాద్రాయాః తపః షోడశ,
 ఉత్తరాభాద్రాయాః వారం చతుర్వింశతిః, రేవత్యాః నగం త్రింశత్, ఏవమక్షర
 సంఖ్యయా అశ్వినీమారభ్య రేవత్యంతానాం ఋతుజాం ఉక్తఘటికానంతరం
 విషనాడికాః వర్జ్యఘటికాః ఉదధయశ్చతస్రః జ్ఞేయాః, తా ఏతాశ్చతస్ర
 ఘటికాః లగ్నస్పృశశ్చే న్మృత్యుదాః.

అవ. విషఘటికానిర్ణయమును జెప్పుచున్నాడు:—

తా. ౫౦, ౨౪, ౩౦, ౪౦, ౧౪, ౨౧, ౩౦, ౨౦, ౩౨, ౩౦, ౨౦,
 ౧౮, ౨౧, ౨౦, ౧౪, ౧౪, ౧౦, ౧౪, ౫౬, ౨౪, ౨౦, ౧౦, ౧౦, ౧౮,
 ౧౬, ౨౪, ౩౦ అశ్విన్యాదులగు ౨౭ నక్షత్రములకుఁ గ్రమంబుగఁ బైన
 నాలుగుగడియలు విషఘటికలు గావున నివి వివాహాదిలగ్నమును
 స్పృశించిన మృత్యుప్రదంబు లగును.

అవ. లగ్నస్తదోషమూహః—

లగ్నంఁజేఢ్యుదితే తదంశపతినా దృష్టే యుతే వా శుభై
 ర్చిత్రేణాపి కరగ్రహస్తు శుభదో నో చేద్వరస్యాంతకృత్,

అస్తాంశేఽపి తత్తైవ తత్పతియుతే దృష్టే శుభైర్వా గ్రహైః

కన్యాయాశ్శుభదో న చేన్నిధనదః పాణిగ్రహో లగ్నతః. 92

వా. లగ్నాంశ ఇతి. లగ్నాంశే లగ్నస్య నవాంశకే, అభ్యుదితే సతి, తదంశపతినా తన్నవాంశాధిపతినా, తల్లగ్నే దృష్టే యుతే వా, శుభగ్రహైః దృష్టే యుతే వా, మిత్రేణ నవాంశాధిపతేశ్చ మిత్రగ్రహస్య క్రూరశ్శుభో వా, తేన దృష్టే, యుతే వా యది, కరగ్రహః వివాహః శుభదః, న చేల్లగ్నే శుభ గ్రహైః తదంశపతినా వా తన్నిత్రేణ వా, ఆయుతే అదృష్టే వా యది, తదా వరస్యాంతకృత్ మృత్యుప్రదః. లగ్నతః అస్తాంశేఽపి తత్తైవ యల్లగ్నే యత్సంఖ్యాకో నవాంశోఽభ్యుదితః తత్సప్తమలగ్నే తత్సంఖ్యాకో నవాంశోఽస్తాంశః, తస్మిన్ తత్పతియుతే తదంశపతినా యుక్తే దృష్టే వా సతి, అథవా శుభగ్రహై ర్యుతే దృష్టే వా యది, పాణిగ్రహః కన్యాయాః శుభదః, న చేత్ ఉక్తార్థా భావే, నిధనదో భవేత్.

అవ. లగ్నాస్తదోషమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. వివాహాలగ్నమునకు నవాంశమును నిర్ణయించినపిమ్మట లగ్న మానవాంశాధిపతిచేతనైనను, శుభగ్రహములచేతనైనను, నవాంశాధిపతి మిత్రగ్రహములచేతనైనను చూడఁబడుచున్నను, లేక వీనితోఁ గూడియున్న నట్టి లగ్నమునఁ జేయఁబడిన వివాహము వరునికి శుభకరం బగును. అట్లుగాకున్న హానికరంబగును. ఏలగ్నమునం దెన్నవయాంశము నవాంశమగునో యాలగ్నమున కేడవలగ్నమునం దన్నవయాంశ మస్తాంశమగును. అట్టి యస్తాంశ మానవాంశాధిపతిచేతనైనను, శుభ గ్రహములచేతనైనను, జూడఁబడుచునైనను లేక వీనితోఁగూడియైన నుండేనేని యిట్టిసమయమున నొసర్చిన వివాహము కన్నియకు శుభ ప్రదంబగును. అట్లు గాకున్న మృత్యుప్రదం బగును.

అవ. గండాంతదోషమూహ.—

గండాంతస్తు నుదంతరాళముభయోర్ధ్వాలేంద్రయో రశ్విసీ
రేవతోఽపి తృసార్పయోస్తు ఘటికా అష్టా చ మృత్యుప్రదాః,
చాపాభ్యోర్ధ్వమేషయోశ్చ మృగరాక్షసయోర్ధ్వమే
నాద్యేకైవ మృతిప్రదైవ యది సా వర్గోత్తమాంశాన్వితా. 93

వా. గండాంత ఇతి. ఉభయోర్ధ్వక్షత్రయోః రాశ్యోశ్చ యదంతరాళం తత్ గండాంత ఇత్యుచ్యతే. తదేవ విశదయతి.—ఉభయోర్ధ్వాలేంద్రయోః

మూలజ్యేష్ఠయోః, అశ్వినీరేవత్యోశ్చ, పితృసార్వయోరాశ్రేణామఘయోశ్చ,
మధ్యమే అష్టమిణికాః మృత్యుప్రదాః, జ్యేష్ఠయా అంత్యఘటికాశ్చతస్రః,
మూలస్య అద్యఘటికాశ్చతస్రః, మిళిత్యా అష్టఘటికా భవంతీతి వివేకః. ఏవ
ముత్తరత్రాప్యనుసంధేయం, చాపాశ్శోః ధనుర్వృశ్చికయోః, ఝషమేషయోః
మీనమేషయోః; మృగరాశ్చోరయోః సింహకర్కటయోశ్చ, ఏతయోరధ్యే,
నాద్యేకా ఏకఘటికైవ, మృతిప్రదా, సారాశ్శోరంతరాశ్ఘటికావర్గోతమాంశా
న్వితాపి మృత్యుప్రదైవ.

అవ. గండాంతదోషమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. జ్యేష్ఠమూలలు, అశ్వినీరేవతులు, మఃపూశ్రేణులు ఈనక్ష
త్రముల మధ్యకాలమున ౮-ది ఘడియలు గండాంత మగును. అనగా
జ్యేష్ఠ, రేవతి, ఆశ్రేణ నక్షత్రములతుదలయందు ౪ ఘడియలును,
మూల, అశ్వినీ, మఘు ఈనక్షత్రములయోదియందు ౪ ఘడియలును,
నక్షత్రగండాంతములుగాన నిదియును. వృశ్చిక, మీన, కర్కటకరాసుల
తుదయం దరఘడియు. ధనుర్దేషసింహరాసుల యోదియం దర ఘడి
యయు రాశిగండాంత మగుటవలన నిది నర్గోత్తమాంశయుక్తమై
యున్న నిదియును వివాహాదిశుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదము.

అవ. తిథిగండాంతమాహ.—

మాసాదేరథ పంచ పంచ తిథయో నందా చ భద్రా జయా
రిక్తా స్వాచ్చ పునకిపునస్తదభిధాః పూర్ణా క్రమాత్పంచమీ,
నందాదౌ ఘటికాద్వయం నిధనకృత్పూర్ణాంత్యనాడీద్వయం
గండాంతాస్త్రివిధాస్సదా నిధనదాస్త్యాజ్యా వివాహాదిభు. 94

వ్యా. మాసాదేరితి. మాసాదేః శుక్లప్రతిపదారభ్య, అథ అనంతరం, పంచ
పంచతిథయః, క్రమాత్ నందా భద్రా జయా రిక్తా పంచమీపూర్ణా ఇతి, పునః
పునస్తదభిధాః తత్సంజ్ఞికా భవంతి; తత్ప్రయోజనమాహ.—నందాదౌ ప్రతిప
త్యక్ష్యేకాదశీనాం ఆదౌ, ఘటికాద్వయం నిధనకృత్, పూర్ణాంత్యనాడీద్వయం
పూర్ణతిథ్యంతే ఘటికాద్వయం చ నిధనకృత్, త్రివిధాః నక్షత్రరాశితిథి
సంజ్ఞయా త్రివిధాః, గండాంతాః, వివాహాదిభు సదా నిధనదాః, అతస్తాజ్యాః.

అవ. నందభద్రాది తిథినిర్ణయపూర్వకంబుగ తిథిగండాంతమును
జెప్పుచున్నాడు.—

తా. శుద్ధపాడ్యమి మొదలై దేసీతిథులు క్రమముగ నంద,
భద్ర, జయ, రిక్త, పూర్ణ యనుసంజ్ఞ గలవైయుండును. అందు నంద

లిఖులయాదియందు ౨ ఖండియలును, పూర్ణ లిఖులయంత్యముందు ౨ ఖండియలును, లిఖిగండాంతము లనంబడునుగాన నివి వివాహాదివిషయమై మృత్యుప్రదము లగును.

అవ. వ్యతీపాతవైధృతిదోషానాహ. —

త్యాజ్యే తా వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషా వివాహాదికే
ప్ర్యాసీతా గణితానుసారత ఇమా యోగౌ చ మృత్యుప్రదౌ,
దోషాణామపి సర్వతశ్చ సతతం సర్వేషు కర్తవ్యసి

ప్రొక్తాస్తేష్యఖిలైకవింశతిమహాదోషాస్తు మృత్యుప్రదాః. 95

వ్యా. త్యాజ్యావితీ. గణితానుసారతః గణితశాస్త్రానుసారేణ, సార్వవిభక్తికస్తసిః. అనీత ఇమా ప్రసిద్ధా యోగౌ వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషా, వివాహాదికే వివాహప్రభృతిమహాదోషకర్తవ్యసి, దోషాణామపి ఏకవింశతిమహాదోషాణామధ్యే, సర్వతః సర్వప్రయత్నేన, సతతం నిత్యం యథా తథా, మృత్యుప్రదౌ, అతస్యాజ్యే, ప్రోక్తాః ఉక్తరీత్యా ప్రతిపాదితాః, తే అఖిలైకవింశతిమహాదోషాస్తు, సర్వేషు కర్తవ్య మృత్యుప్రదాః.

అవ. వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషములః జెప్పుచున్నాడు. —

తా. గణితశాస్త్రానుసారముచేత దోషతరములుగా నేర్పఱుకుబడిన వ్యతీపాతవైధృతియోగంబు లనెడిదోషములును, ముందుఁ జెప్పఁబడియున్న యేకవింశతిమహాదోషములును వివాహాదివిషయమై మృత్యుప్రదము లని యెఱుంగవలయును. —

అవ. దోషప్రతిపాదనం నిగమయతి. —

తల్లగ్నం చ శుభై స్త్రిభిశ్చుతమపి స్వోచ్చస్థితైస్సావలయ
స్వాంశస్థైర్యది మిత్రగైర్గుణశతైర్లగ్నం చ పంచష్టికమ్,

హ్రారేషు త్రిభవారిగేషు యది వా వర్గోత్తమాంశాన్వితం
లగ్నం దోషవిదుషితం యది తదా మృత్యుప్రదం స్వాత్మయోః.

వ్యా. తల్లగ్నమితి. స్వోచ్చస్థితైః స్వకీయోచ్చస్థానగతైః, సావలయస్వాంశైః స్వజ్ఞేత్రగతైర్వా, యత్ర వత్ర రాశౌ స్వాంశగతైర్వా, మిత్రగైర్మిత్రజ్ఞేత్రగతైర్మిత్రనవాంశగతైర్వా, త్రిభిశ్చుతగ్రహైర్యుక్తమపి, తల్లగ్నం వివాహాదిలగ్నం, గుణశతైర్యుక్తమపి, పంచష్టికం పంచష్టికబలయ్యుక్తమపి, హ్రారేషు పాపగ్రహేషు, త్రిభవారిగేషు తృతీయైకాదశపక్షేషు స్థితేషు సత్సు వా యది, కాలామృతం. — 7

లగ్నం వతోత్తమాంశాన్నితమపి, దోషవిదూషితం ఉక్తకవింశతిమహాదోషాణామనంతమేన దూషితం చేత్తదా, లగ్నం, తయోర్దంపత్యోః, మృత్యుప్రదం స్యాత్.

అవ. ఏకవింశతి మహాదోషము లేన్ని సుగుణములతోఁ గూడి యున్నను మిగుల నింద్యంబులని వచించుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిలగ్నము స్వకీయోచ్చస్థాన, స్వక్షేత్ర, స్వాంశ మిత్రక్షేత్రమిత్రనవాంశములయం దున్న మూఁడు శుభగ్రహములతోఁ గూడి, మంచేష్టికబలయుక్తమై 3, 6, 9 గ్రహములయందుఁ బాప గ్రహములు గలదై వర్గోత్తమాంశసహితమై యత్యంతాధికబలము గలదై యున్నను, బూర్వము చెప్పబడియున్న యేకవింశతి మహాదోషములలో నొకదోషముచేత దూషితంబాయెనేని శుభకర్తలవిషయమై మృత్యుప్రదం బగును.

అవ. ఇత్థమేకవింశతిమహాదోషానుక్త్వా ఇదానీం వివాహాది లగ్నస్య గ్రహసంపత్తిమాహ.—

కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాస్సామ్యాస్తు ఖేటాస్తథా

పాపాస్తు త్రిభవారిగాశ్శుభఫలాస్సర్వే వివాహాదిషు,

శుక్రవృషగతో న చేదవనిజో మృత్యుస్థితో వా న చే

జ్ఞామిత్రే గ్రహవర్జితే హిమకరో లగ్నాష్టరిప్పారిగః.

97

వా. కేంద్రేతి. సర్వే సామ్యాశ్శుభగ్రహాః, కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణ సహితాః—కేంద్రాణి సప్రమాతిరిక్తలగ్నచతుర్దశమాని, సప్రమస్య తు అనుపద మేవ జామిత్రత్వేన దూషణవిషయత్వాత్, ఉపాంత్యం ఏకాదశం, ధనం ద్వితీయం, త్రికోణే నవమపంచమే, ఏతైస్సహితాః యుక్తాస్సంతః, వివాహాదిషు శుభ ఫలాః శోభనప్రదాః. ఇయాంసు విశేషః, ఖేటాశ్చే అటంతి గచ్ఛంతీతి ఖేటాః గ్రహాః, “తత్పురుషే కృతి బహుళ”మితి సప్రమ్యా అల్పా. పాపగ్రహాస్తు, త్రిభవారిగాః లగ్నాత్పతీయైకాదశవృత్తస్థానగతాస్సంతః, శుభఫలదా భవంతి, న కేవలమేతావత్, శుక్రవృషగతః, అవనిజోఽంగారకః, మృత్యుస్థితః లగ్నాదష్టమస్థానగతో వా న చేద్యది, కించ జామిత్రే లగ్నాత్సప్తమే గ్రహవర్జితే హ్నిర సౌమ్యగ్రహారహితే నచి చ హిమకరశ్చంద్రః, లగ్నాష్టరిప్పారిగః లగ్నాదష్టమే ద్వాదశేషష్టే వాస్థితో న చేద్యది, పూర్వోక్తకేంద్రలాభధననవమపంచ స్థానగతాః శుభగ్రహాః, తృతీయైకాదశవృత్తస్థానగాః పాపగ్రహాః, ఫలదా భవంతి.

అవ. వివాహాదిలగ్నమునకు గ్రహసంపత్తిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నమునకు శుక్ర, డాటింటఁ గుజుఁ డెనిమిదింటను సకల

గ్రహంబు లేడింట చంద్రుడు ౬ టను ౮ టను ౧౨ టను లేకయుండిన ౧౨, ౪, ౫, ౯, ౧౦, ౧౧ ఈస్థానములయందున్న శుభ గ్రహంబులును ౩, ౬, ౧౧, ఈస్థానములయందున్న పాపగ్రహములును శుభప్రదంబు లగును.

అవ. అక్షైకవింశతిదోషాతిరిక్తజామిత్రదోషమూహః.—

జామిత్రే చ కరగ్రహే స్థిత ఇనో వైధవ్యమిందుః స్త్రియా సాపత్న్యం మరణం కుజస్సతహృతిం సౌమ్యా వినాశం గురుః, శుక్రో వ్యాధిమథార్కజస్తు కురుతే మృత్యుం తమో బంధనం శుక్లేందుశ్చ శుభగ్రహేశ్శుభఫలాశ్చేత్యాహఃరన్యే బుధాః. 98

వ్యా. జామిత్ర ఇతి. కరగ్రహే వివాహసమయే, జామిత్రే సప్తమస్థానే, స్థితః ఇనన్సూర్యః, స్త్రియాః వైధవ్యం కరుతే. ఇందుచ్ఛంద్రః, సాపత్న్యం సపత్నీ సంపాదనం, కుజో మరణం, సౌమ్యా బుధ, సుతహృతిః పుత్రనాశనం గురువినాశనం, శుక్రో వ్యాధిం చ, స్త్రియాః కరుత ఇతి సర్వత్ర యోజ్యం. అథార్కజస్తు శస్త్రేచ్ఛరస్తు, తు శబ్దః పూర్వస్తావైష్వమ్యం ద్యోతయతి. తయో ర్దంపత్యోః మృతిం, తమో రాహుః, బంధనం చ కరుతే. ఆన్యే బుధాః కేచి దాచార్యాస్తు, శుక్లేందుశ్శుక్లపక్ష చంద్రః, శుభగ్రహాః బుధగురుశుక్రాశ్చ, జామిత్రగా అపి శుభఫలా భవంతీత్యాహుః.

అవ. జామిత్రదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిలగ్నమునకు ౭ ట సూర్యుఁ డున్న వైధవ్యమును, జంద్రుఁడున్న సపత్నీయుఁ, గుజుఁ డుండిన మృతి, బుధుఁడుండిన పుత్రహాని, గురుఁ డుండిన నాశము, శుక్రుఁ డుండిన రోగంబును స్త్రీకి గలుగును. శని యుండిన మరణమును, రాహు వుండిన బంధనమును దంపతులకు గలుగును. శుక్లపక్షచంద్రుఁడును, శుభగ్రహంబులు ౭ ట నుండినను శుభకరంబు లనియుఁ గొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. అబ్ధాదిసంధిషు త్యాజ్యకాలపరిమాణమూహః.—

అబ్ధేషు ఊయవత్సరో న శుభకృత్పక్షోఽబ్ధసంధౌ తథా పంచాహాని తు మాసయోద్ధివసయోర్నక్షత్రయోర్యోగయోః, యామార్ధం ఘటికాద్వయం కరణయోశ్చేల్లగ్నయోర్నాడికా సంధ్యాయాం ఘటికాత్రయం ద్విఘటికే త్యాజ్యస్తు సంధౌ నిశి.

చాన్య. అద్వైతి. అద్వైత ప్రభవాదిసంవత్సరేషు, త్షయసంవత్సరః న శుభ కృత్, శుభకర్త స్వీతి శేషః. అబ్దసంధౌ సంవత్సరయోస్సంధౌ, పక్షః పంచదశదివా ని, మాసయోస్సంధౌ పంచాహాని కృష్ణపక్షత్రయోదశీమారభ్య శుక్లపక్షద్వితీయా పర్యంతం దినపంచకం, దివసయోర్నక్షత్రయోగ్యోగయోశ్చ సంధౌ, యామార్ధం ఘటికాచతుష్కం, కరణయోస్సంధౌ ఘటికాద్వయం, లగ్నయోస్సంధౌ చేత్ నాడికా ఏకఘటికా, సంధ్యాయాం మూర్త్యోదయనూర్వార్యస్తమయకాలేషు, ఘటికా త్రయం. నిశి రాత్రౌ, ద్వితీయయామాంతిమఘటికా తృతీయయామాదిమఘటికా చేతి ద్వే ఘటికే నిశిధసంజ్ఞకే భవతః. తత్రఘటికాద్వయం చ, త్యాజ్యా ఇతి సర్వత్రానుసంధేయం. న శుభకృదితి సర్వత్ర హేతు త్వేనావగంతవ్యం. అద్వైత త్షయవత్సర ఇత్యత్ర దేశభేదేన వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా; తథా చ భాగురిః—‘వింధ్య స్తోత్తరదిగ్భాగే షష్ట్యంతం వత్సరం త్యజేత్, తస్య దక్షిణదేశే తు త్రిమాసం వర్జయేత్సదా. అంగవంగకలింగేషు మాసషట్కం వివర్జయేత్, ప్రభవాదౌ తు మాసస్సాన్యత్సర్వకర్తృకు గర్హిత’ఇతి. పక్షోబ్దసంధౌవిత్యత్రాపి వ్యవస్థా, యదా ఫాల్గునమాసౌ యుగపత్నమాప్యేతే తదా పక్షస్త్యాజ్యః. తదుక్తం.—‘యదా ఫాల్గునమాసౌ ద్వౌ యుగపద్విరతిం గతౌ, తథావ పక్షో వర్జితోతే హేయో నాన్యత్ర కృత్తచి’దితి. కించ, ‘దశ చాంద్రే తు వర్జితే ఫారాదే తు హి నాపరమ్, తథా ద్విరాత్రం చైవాంతే వర్జయేచ్ఛుభకర్తృ’ స్వీతి.

అవ. అబ్దాదిసంధికాలములయందు శుభకర్తృలవిషయమై వర్జింపఁ దగిన కాలపరిమాణమును జెప్పఁచున్నాఁడు.—

తా. సంవత్సరములలో నక్షయసంవత్సరంబును, ప్రతిసంవత్సర సంధికాలములయందు ౧౫ దినములు, మాసముల సంధియందు ౫ దినం బులు, దినసంధియందును, నక్షత్రసంధియందును, యోగసంధియందు నర్ధయామకాలంబు, కరణసంధియందు ౨ ఘడియలు, లగ్నసంధియం దోకఘడియయు, బ్రాతస్సాయంకాలములయందు మూడు ఘడియలు, రాత్రియందు నిశీధకాలము, ఇవి శుభకార్యముల కయోగ్యంబులు. మఱియు నీవిషయమై వ్యాఖ్యయందు దేశభేదములవలనఁ దెలియఁజేసి యున్న గ్రంథాంతరక్షోకముల యభిప్రాయము గ్రహ్యము.

అవ. స్వల్పదోషానాహ.—

వృష్ట్యభ్రువుమణాభ్రుఘోషపరిధిబ్రహ్మేందువర్ణాన్వితా
విద్యుచ్ఛాపహిమప్రతీందురవిదిగ్ధామూదయః కాలజాః,

దుర్యోగా బహవశ్చ దుష్టశకునం దుస్స్వప్నదుర్వీక్షణే
దుర్వాక్యశ్రవణం చ దుష్టమరుతో దుఃఖప్రదామంగళే. 100

వా. వృష్టిశ్రేణి. వృష్టిశ్రుతమణాభ్రమణాపరిధిబ్రహ్మేందువర్ణా
న్వితాః-వృష్టిర్వర్షం, అభ్రభ్రమణం మేఘాడంబరః, అభ్రమణః మేఘగర్జితం,
పరిధిస్సూర్యాచంద్రమసోః పరివేషః 'పరివేషస్తు పరిధి' రిత్యమరః. బ్రహ్మణూర్వః
ఇందువర్ణాన్వితః చంద్రవచ్చుక్ల వర్ణసహిత ఇత్యర్థః. 'భాస్కరాహస్కర బ్రహ్మ
ప్రభాకరవిభాకరా' ఇత్యమరః. కాలజాః, విద్యుత్తపః, చాపః ఇంద్రధనుః,
హిమమృషారః. ప్రతీందుః ప్రతిచంద్రః, ప్రతిరవిః, ప్రతినూర్వశ్చ, దిగ్దామద
యశ్చ బహవో దుర్యోగాః అన్యే ధూమకేత్వాదయో దుష్టయోగాః, దుష్టశకునం
సర్పశశకాదిదర్శనం, దుస్స్వప్నం చ దుర్వీక్షణం దుష్టవస్తుదర్శనం, దుర్వాక్య
శ్రవణ మమంగళవాక్యశ్రవణం, దుష్టమరుతః మహావాయవశ్చ, మంగళే శుభ
కర్తృణి, దుఃఖప్రదా భవంతి.

అవ. స్వల్పదోషములం జెప్పచున్నాడు.—

తా. వర్షము, మేఘాడంబరము, మేఘగర్జితము, సూర్యచంద్రుల
పరివేషము, సూర్యుడు చంద్రునివలె దెల్లవన్నె గలిగియుండుట,
మేఱుపు, ఇంద్రధనుస్సు, ప్రతిచంద్రుడు, మంచు, ప్రతిసూర్యుడు,
దిగ్దామము, ధూమకేతువు, వెనుగాలి ఇవి మొదలగు దుష్టయోగంబు
లును, దుశ్శకున, దుస్స్వప్న, దుష్టవస్తుదర్శన, దుర్వాక్యశ్రవణంబు
లును శుభకర్తృలవిషయమై దుఃఖప్రదంబులు.

అవ. అన్యాయపరి స్వల్పదోషానాహ.—

ఋక్షోల్కాశనిపాతనాని గురుభృగ్వనోన్యసప్తస్థితి
రిద్ధాహా యమకంటకశ్చ గుళికాపర్ధప్రహారస్తతః,
లత్తో పగ్రహసౌమ్యవిధ్ధఖచరాశ్శూన్యాఖ్యతిథ్యాదయో
దధ్ధాఖ్యా అపి పంగుకాణబధిరాఖ్యాంథాఖ్యలగ్నదయః. 101

వా. ఋక్షేతి. ఋక్షోల్కాశనిపాతనాని, ద్వంద్వంతే క్రూరమాణః
పాతనశబ్దః ప్రత్యేకమభిసంబధ్యతే. నక్షత్రపాతనోల్కాపాతనాశనిపాతనాని,
గురుభృగ్వనోన్యసప్తస్థితిః-గురుకుక్రయోః పరస్పరం సప్తమస్థానస్థితిః, దిద్ధాహః,
యమకంటకగుళికార్ధప్రహారాః వారజనితాః ప్రసిద్ధాః, అత్తాః ప్రసిద్ధాః, ఉప
గ్రహస్సర్వతోభద్రచక్రైశ్చ అష్టాపుష్కరాః, తే చ విస్తరభయన్నేహ
లిఖ్యంతే. సౌమ్యవిధ్ధః పంచశలాకోక్తసౌమ్యగ్రహవేదః, ఖచరః ఖచరియోగః.

శూన్యాఖ్యతిథ్యాదయః శూన్యసంజ్ఞిక తిథివారనక్షత్రాణి, కించ, దగ్ధాఖ్యా అపి దగ్ధసంజ్ఞిక తిథివారనక్షత్రాణి, పంగుకాణ బధిరాంధసంజ్ఞికాః లగ్నాదయశ్చ, ఆది శబ్దేన తిథివారనక్షత్రాణి, ఏతే వివాహాదిషు న యోగ్యా ఇత్యధ్యాహరః.

అవ. ముత్యకొన్ని స్వల్పదోషములఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. నక్షత్రములు, కొఱపులు, పిడుగు లివి మొదలగునవి యాకసమునుండి క్రిందఁబడుట, గురుశుక్ర లొకరికొకరు 2 ట నుండుట, దిద్దాహము, యమకంటకము, గుళిక, అర్ధప్రహారము, లత్తలు, ఉపగ్రహములు, శుభగ్రహవేధ, ఖచరయోగము, శూన్యతిథివారనక్షత్రములు, దగ్ధతిథివారనక్షత్రములు, పంగుకాణబధిరాంధము లనెడి లగ్నతిథివారనక్షత్రంబు లివి వివాహాదుల కయోగ్యంబులు.

అవ. అథ స్వల్పదోషాణాం దేశవ్యవస్థామాహ.—

ప్రోక్తా విస్తరభీతతశ్చ కతిచిత్స్వల్పాశ్చ దోషా మయా

సౌరాష్ట్రాంగకలింగపంగమగధావంతిషు కాశ్చీరకే,

గౌడద్రావిడసాల్యమధ్యమకురుష్లేచ్ఛేషు దేశేషు తే

బాహ్లికాదిషు మంగళే నిధనదాశ్చేషే తు దేశే శుభాః.

102

వ్యా. ప్రోక్తా ఇతి. యద్యపి ఉక్తాతిరిక్తాః దోషా బహవస్సంతి. తథాపి విస్తరభీతతః విస్తరభయాత్, కతిచిదేవ స్వల్పా దోషాః మయాప్రోక్తా కథితాః, తేఽపి స్వల్పదోషా అపి సౌరాష్ట్రాంగకలింగపంగమగధావంతికాశ్చీరగౌడద్రావిడసాల్యమధ్యమకురుష్లేచ్ఛేషు బాహ్లికాదిషు చ దేశేషు ఏతేషు దేశేష్వేవ నిధనదాః, కేషే దేశే తు మంగళే శుభకరః షి శుభాః.

అవ. స్వల్పదోషములకు దేశవ్యవస్థను జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. ఈచెప్పఁబడిన దోషములుగాక యనేక స్వల్పదోషములు గలవైనను గ్రంథవిస్తరభయముచేత సంగ్రహముగఁ జెప్పఁబడినవి, ఈ స్వల్పదోషములును సౌరాష్ట్రాంగకలింగపంగమగధావంతికాశ్చీర గౌడద్రావిడసాల్యమధ్యమకురుష్లేచ్ఛేషబాహ్లికాదిదేశములకుఁ దక్కఁ దక్కిన దేశములయందుఁ బనిలేదు.

అవ. శ్లోకద్వయేన స్వల్పదోషాపవాదమాహ.—

స్వాచ్ఛస్థానగతో వివాహసమయే మూలత్రికోణస్థితః

స్వక్షేత్రే యది సంస్థితశ్చ బలవాక్ మిత్రాలయస్థోఽపి వా,

ద్యౌనాఖ్యం చ విసృజ్య కేంద్రమితరత్నేంద్రత్రికోణస్థిత

సాస్మయో వా గురురేవ వా సురగురుర్వాంత్యేవ దోషార్బుదమ్.

వ్యా.—సోఽచ్చేతి. సామ్యః బుధో వా, గురుర్వా, ఆసురగురుః క్షుక్రా వా, వివాహసమయే వివాహలగ్నకాలే, సోఽచ్చస్తానగతో వా, పూర్వోక్తమాల త్రికోణ సీతో వా, మిత్రాలయసోఽపి మిత్రక్షేత్రగతో వా, బలవాక్ బలయు క్తస్యై స్వక్షేత్రే సీతో వా యది, కేంచ ద్యౌనాఖ్యం స పమం కేంద్రం, విసృ జ్య విహాయ, పూర్వోక్త జామిత్రదోషాక్రాంతత్వాతి భావః. ఇతరత్నేంద్ర త్రికోణసీతో యది, దోషార్బుదం ఆర్బుదసంఖ్యాకదోషాక్, హంత్యేవ. ఏవ కారణే న సంశయ ఇత్యరో లభ్యతే.

ఆవ. రెండుజ్జోకములచే స్వల్పదోషభంగమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. బుధగురుకు క్రులలో నొకరు వివాహసమయంబున సోఽచ్చ మూలత్రికోణమిత్రక్షేత్రస్వక్షేత్రములయందైనను, లగ్నముందైనను ర, గి, య, ౧౦, ఈస్తానములయందైన నుండిరేని యర్బుదసంఖ్య లగుదోషములఁ బోగొట్టుదు రనుటకు సందియంబులేదు.

క్రూరవృద్ధవత్రిగో యది బలే హంత్యాశు దోషాయుః

లగ్నేశశ్చ బలీ యథోక్తగృహగో లగ్నం చ పంచేష్టికమ్.

రాత్రావేవ నితాకరో యది బలీ చై కాదశస్థోఽపి వా

లగ్నై కాదశగౌ రవిస్తు సకలాక్ దోషా నిహంతి స్ఫుటమ్. 104

వ్యా. క్రూర ఇతి. బలీ ఉచ్చాదిక్షేత్రగతః క్రూరన్యూర్యాంగారకశనివా మన్యతమః, వృద్ధవత్రిగః లగ్నాత్ పఠే ఏకాదశే తృతీయే వా సీతో యది, ఆశు శిఘ్రమేవ, దోషాయుతం దోషజామయతం, దశసహస్రదోషనిత్యరః. హంతి వినాశయతి, లగ్నేశశ్చ వివాహలగ్నాధిపః, బలీ సక్ యథోక్తగృహగః, కేంద్రే త్రికోణే, ఏకాదశే వా సీతో యది, సోఽపి దోషాయుతం నిహంతి, పంచేష్టికగుణయుక్తం లగ్నం చ పూర్వవత్, బలీ నితాకరశ్చంద్రశ్చ, ఏకాదశస్థో యది, రాత్రావేవ రాత్రిం గతలగ్నాయత దోషాన్నిహంతి. ఏవకారణే న దివా భాగలగ్నగతదోషనిత్యరస్త్వీకార్యః. రవిస్తు లగ్నై కాదశగో యది, సకలాక్ దోషాక్, స్ఫుటం యథా తథా నిహంతి, తుళ్యః దివాభాగగతదోషానితి పూర్వ స్సాద్యేదారం ద్యోతయతి, 'సు స్యాద్యేదేవధారణ' ఇత్యమరః. సూర్యస్య దివా భాగఏవ బలవత్త్వాదితి తత్త్వమ్. 'సక్తం బలాభౌమశకాంకమందాగుర్వర్కకుక్రా దివిశక్తయ' శ్చేతి శ్రీపతికారవచనప్రామాణ్యాత్.

తా. బలయుక్తమగు పాపగ్రహము 3, ౬, ౧౧ ఈస్తానముల యందున్నను, బలవంతుడైన లగ్నాధిపతి లగ్నమున నున్నను ర, గి,

౯, ౧౦, ౧౧ ఈస్థానములయందున్నను, లగ్నము పంచేష్టికబలయుక్తమైయున్నను, పదివేలదోషములు నాశము నొందును. ౧౧ ట నున్న బలయుక్తఁడగుచంద్రుఁడు రాత్రిలగ్నము నొందియున్నఁ బదివేలదోషములను, లగ్నైకాదశగతుం డగుసూర్యుఁడు పగటిలగ్నము నొందియున్న సకలదోషములను హతంబులు గావించును.

అవ. దోషప్రస్తావ ముపసంహరతి.—

ఉద్వాహాదిషు చైకవింశతిమహాదోషాః విసృజ్యేత రాజ్
స్వల్పాః దోషగణాః గుణాంశ్చగణితాన్నిశ్చిత్యశాస్త్రాత్సుఖమ్,
లగ్నం యత్ర గుణాధికం చ సకలైర్గ్రాహ్యం న దోషాధికం

బ్రహ్మ వా పరిహర్తుమత్ర సకలాః దోషాః సమర్థో న హి. 105

వ్యా. ఉద్వాహాదిషితి. ఏకవింశతిమహాదోషాః విసృజ్య, ఇతరాః మహాదోషాతిరిక్తాః, స్వల్పాః, దోషగణాః దోషసంఘాః, గుణాంశ్చ గణితాచ్చాస్త్రాత్ జ్యోతిశ్శాస్త్రాత్, సుఖం నిశ్చిత్య, యత్ర యస్మిన్ లగ్నే, గుణాధికం దృశ్యతే తల్లగ్నం ఉద్వాహాదిషు, సకలైర్విద్యద్భిః గ్రాహ్యం, దోషాధికం లగ్నం తు న గ్రాహ్యం. అనేన స్వల్పదోషయుక్తలగ్నం గ్రాహ్యమిత్యర్థాల్లభ్యతే. స్వల్పదోషైరప్యయుక్తం లగ్నం మృగ్యమిత్యాహ. అత్ర వివాహాది లగ్నే, సకలాః దోషాః అధికానల్పానపి దోషాః, పరిహర్తుం, బ్రహ్మ వా సమర్థో న హి, కిముత మనుష్యా ఇతి భావః.

అవ. దోషప్రసంగము నుపసంహారము చేయుచున్నాఁడు.—

తా. ఏకవింశతిమహాదోషములుగాని తక్కిన స్వల్పదోషములను సుగుణములుగాని జ్యోతిశ్శాస్త్రమువలన నిర్ణయించి, యేలగ్నంబున దోషములకంటె గుణము లధికముగ నుండునో యాలగ్నమును వివాహాదిశుభ కార్యవిషయమై గ్రహింపవలయుఁగాని యధికదోషములుగల లగ్నమును గ్రహింపవలదు. స్వల్పదోషములైనఁ గలియకయుండెడి లగ్నమును నిర్ణయించుట బ్రహ్మకై నవశంబుగాదు గావున, స్వల్పదోషయుక్తలగ్నము గ్రాహ్యము.

అవ. అథ వింశతివర్గవిచారమాహ.—

నాడీరాశితదీశయోనివనితాదీరాగణశ్చాపి ష
ద్వర్గా ముఖ్యితరా వివాహసమయే శేషాస్తు మధ్యాస్తతః,

తృ తి య వి స్తుః

**మూషేంద్రోగణితాయవశ్యదివసా వర్ణోదువిధాండజా
రజ్జుర్యోగినిలింగభూతశశియగ్గోత్రాహ్వయా విశంతిః.**

వా. నాడీతి. నాడీరాశితదీశయోనివనితాదీరాః-నాడీకూటః, రాశివర్గః, తదీశః గ్రహమైత్రవర్గః, యోనిః యోనివర్గః, వనితాదీర్ఘ స్త్రీదీర్ఘ వర్గః, గణశ్చ గణవర్గశ్చేత్యేతే షడ్వర్గాః, వివాహసమయే, ముఖ్యతరాః ఆత్మంత ముఖ్యాః, తతశ్చేషాశ్చతుర్దశవర్గాః, మధ్యా అనుత్తమా ఇత్యర్థః. మూషేంద్రః మూషేంద్రవర్గః గణితః, ఆయః, వశ్యః దివసః దినకూటశ్చేతే తథోక్తాః, వర్ణో జాతికూటః, ఉడువిధః వేధాకూటః, అండజః పక్షికూటః, రజ్జుః రజ్జుకూటః, యోగినిలింగభూతశశియగ్గోత్రాహ్వయాః, యోగినివర్గః, లింగవర్గః, భూతవర్గః, చంద్రయోగవర్గః, గోత్రవర్గః, ఇతి, ఆహ్వయాయేషాం తే తథోక్తాః, సశ్వే మిళిత్యా వింశతిర్వర్గాః, కూటా భవంతి.

అవ, వింశతివర్గనామములఁ దెలుపుచున్నాఁడు.

తా. నాడీకూటము, రాశివర్గపు, గ్రహమైత్రయోని, స్త్రీదీర్ఘవర్గపులును గణకూటము. ఈ ౬ ను మిగుల ముఖ్యములు. మూషేంద్ర గణితవర్గపులును, ఆయవశ్యవర్గపులును, దినవర్గపు, జాతికూటము, వేధాకూటము, పక్షి రజ్జుకూటములును, యోగినిలింగభూతవర్గపులును, చంద్రయోగకూట, గోత్రవర్గలు నీ ౧౪ ను మధ్యమంబులు. అన్నియుం జేరి ౨౦ వర్గపులు.

అవ, అథ చతుర్భిః స్తోత్రైః ప్రథమోద్దిష్టం నాడీకూటమూహః—

యా తస్యాస్తు కిరగ్రహే యది చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిధిష్ఠ్యతితా

దస్త్రాత్రిషు వహ్నిభాద్యది చతుర్వేద్యవేందుభాత్పంచసు,

నాడీచర్వసు తత్క్రమాచ్చ గణనా భిన్నాంగుళిస్తా శుభా

నాడీశుద్ధిరిహావ భాగ్యజననీ మాంగల్యసూత్రం తు సా, 107

వా. యేతి. యా నారీ చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిధిష్ఠ్యతితా, చతుష్పత్రిషా ద్విపాన్నక్షత్రేషు జనితేత్యంఘ్రిశబ్దస్య ప్రత్యేకమన్వయః. త్రిపాన్నక్షత్రాణి కృత్రికాపునర్వమాత్తరఫలునీవిశాఖోత్తరాషాఢాపూర్వాభాద్రాఖ్యాని షట్, ద్విపాన్నక్షత్రాణి చ మృగశిర్ష చిత్రాధనిషాఖ్యా చ త్రిణి, కేషాణ్యష్టాదశ చతుష్పాన్నక్షత్రాణి చతుష్పాన్నక్షత్రాణాం దస్త్రాత్ అశ్వినీప్రభృతి, త్రిష్యంగుళి పర్వసు, త్రిపాన్నక్షత్రాణాం వహ్నిభాత్ కృత్రికానక్షత్రమారభ్య, చతుర్వ్యంగుళిపర్వసు ద్విపాన్నక్షత్రాణాం ఇందుభాత్ మృగశిర్షనక్షత్రాత్ప్రభృతి పంచసు

అంగుష్ఠప్రభృతినాడిపర్వకు అంగుళిపర్వకు ఏవం క్రమాత్, ఉక్తక్రమాత్, యా గణనా క్రియతే, సా గణనా, వరనక్షత్రసాసీయాంగుళిభిన్నాంగుళిసాయది. శుభా శుభదా, ఇయం నాడిశుద్ధిః, ఇహావాసిక్ జన్మని, భాగ్యజనీ సౌభాగ్యవరినీ, కించ, తస్మాత్తు స్త్రీయః, కర్మగ్రహే వివాహే, మాంగళ్య సూత్రం మంగళసూత్రవచ్చుభదా భవంతి.

అవ. నాలుగుశ్లోకములచే నాడికూటమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. చతుష్పాదనక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి ఆశ్వినాదిగ మూడువేళ్లయందును, కృ, పున, ఉత్తర, వి, ఉషా, పూభా, ఈతిపా న్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి కృత్తికమొదలు నాలుగువేళ్లయందును, మృ, చి, ధని, ఈద్విపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి మృగశిరమొదల లైదువేళ్లయందును, రెక్కింపుఁగాఁ గన్నియజన్మనక్షత్రము, వరునిజన్మనక్షత్ర మున్న వేలియందు, లేక మఱియొక వేలియందున్న శుభకరం బగుటయగాక స్త్రీకి మంగళసూత్రముం బోలి మిక్కిలి సౌభాగ్యప్రదం బగును.

అవ. పక్షంతరే నాడికూటమాహ.—

త్రీణి త్రీణ్యథ దస్రభాది గణయేద్భావక్రమాద్వ్యుత్క్రమా
ద్దంపత్యోరపి జన్మభే శుభఫలే భిన్నాంగుళిస్తే యది,

పార్శ్వైశ్చ కాంగుళిసంస్థితం యది వధూం హంత్యేవ ధిష్ణ్యద్వయం
తన్మధ్యాంగుళిసంస్థితం యది పతిం హంత్యేవ పాణిగ్రహే. 108

వ్యా. త్రీణితి, త్రీణి త్రీణి భావనక్షత్రాణి, దస్రభాత్ ఆశ్వినీప్రభృతి క్రమాత్, వ్యుత్క్రమాన్పు గణయేత్. దంపత్యోః జన్మభే జన్మనక్షత్రే, భిన్నాంగుళిస్తే యది, తథా శుభఫలే, శుభఫలప్రదే ఇత్యర్థః. ధిష్ణ్యద్వయం దంపత్యోరన్తనక్షత్రద్వయం, పార్శ్వైశ్చ కాంగుళిసంస్థితం పార్శ్వయోరకాంగుళ్యాం సంస్థితం యది, తదా పాణిగ్రహే ఏవ వధూం హంతి, తత్ ధిష్ణ్యద్వయం మధ్యాంగుళిసంస్థితం యది, తదా పతిం వరం హంతి.

అవ. నాడికూటము మఱియొకవిధంబునఁ జెప్పచున్నాడు.—

తా. ఆశ్వినీ మొదలు మూడేసినక్షత్రముల మూడువేళ్లయందుఁ గ్రమవ్యుత్క్రమములచే గణనచేయఁగా వధూవరులనక్షత్రము లొకవేలియం దుండక వేటువడియున్న శుభకరంబు లగుననియు, నిరువురి నక్షత్రము లొకవేలియం దున్న మిక్కిలి యావత్కరం బగుననియు ముఖ్యాభిప్రాయము.

అవ. పార్శ్వకాంగుళిదోషాపవాదమాహ. —

సర్వాయైస్త్రితయైశ్చ వ్యవహితం స్త్రీభం చ పుంభం ద్వయం
పార్శ్వకాంగుళిసంస్థితం యది తదా తద్రాశికూటే శుభే,
సద్రజ్ఞో వరయోర్నియోగసమయేఽప్యేకాధిపత్యే ద్వయో
రైత్రే కేఽపి తదైకనాడిజనితో దోషస్తు నేత్యాచిరే. 109

వ్యా. పర్యాయైరితి. స్త్రీభం స్త్రీజన్తర్షం, పుంభం పుంజన్తర్షం చేతి,
ద్వయం వహువరజన్తన్తర్షద్వయం, త్రితయైః పర్యాయైః త్రిభిరావృత్తిభిః, వ్యవ
హితమంతరితం సత్, పార్శ్వకాంగుళిసంస్థితం వా, అథవా తదా వివాహ
సమయే, తద్రాశికూటే దంపత్యోః రాశికూటే, శుభే వా యది, అథవా నియోగ
సమయే వివాహకాలే, వరా చి వరశ్చ వరా, 'పుమాన్ స్త్రీయే' త్యేకతేషః.
తయోస్సద్రజ్ఞో రజ్జమాటే శుభే వా యదిత్యర్థః. ద్వయోః దంపతిజన్తరాశ్యో
రేకాధిపత్యే, ద్వయోరేకవివాధిపతిశ్చేదిత్యర్థః. అథవా, ద్వయోరైత్రే దంపతి
రాశ్యధిపత్యోర్నిత్యే చ యది, తదా, ఏకనాడిజనితదోషః ఏకాంగుళిజన్త
దోషః, నాస్తీతి కేచిదాచార్యాః, ఉచిరే జగుః, వచేల్లట్.

అవ. దంపతుల జన్తనక్షత్రము లొకవ్రేలికి వచ్చినను దోషములేక
యుండెడి విధమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పబడిన క్రమంబున దంపతుల జన్త
నక్షత్రములు అశ్వినిమొదలు మువ్వాలు గణనచేయునపు డొకవ్రే
లిని బొందకయుండి యాపివ్వుట నొకవ్రేలిని బొందియున్నను, దంపతుల
రాశికూటరజ్జమాటములు శుభకరంబులై యున్నను, ఉభయుల జన్తరా
సుల కొక గ్రహ మధిపతియై యున్నను, జన్తరాశ్యధిపతులు వరస్పర
మిత్రతగలవారై యున్న సత్తనముయమున నేకాంగుళిసంస్థితనక్షత్రదోషము
పని లే దని కొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. నాడికూటము క్షేదానీమవస్థాభేదేన తద్భంగమాహ. —

ఇంద్రాగ్ని వసుమిత్రపూషసవితృస్వాతీశివాజైకపా
ద్యౌష్ఠ్యేవాష్టసు దంపతిజననభే ద్యౌష్ఠ్యేకాధిష్ఠ్యే శుభే,
అంత్యోహంత్యవిధిద్విదైవగిరిశ్రీశార్యపిత్రేషు వా
నానాపాదజయో ర్యమేందువరుణబ్రథ్నాపృసార్పేషు వా. 110

వ్యా. ఇంద్రాగ్ని ఇతి. ఇంద్రాగ్నివసుమిత్రపూషసవితృస్వాతీశివాజైక
పాద విశాఖాధినిష్ఠానూరాధారేపతిహస్తస్వాత్యాద్ధిరాపూర్వాభాద్రా ఏతేషు

భేషు, అష్టసు నక్షత్రేషు వా, ఏకనాడీదోషో నాస్తి. అథవా, ఏతేష్వష్టసేవ
 నక్షత్రేషు, ద్వే దంపతీ జననభేదం పతీజన్మనక్షత్రే, ఏకధిష్ట్యే సమానపాదగతే
 వా, శుభే శుభకరే, భవతః కుతస్థులభ్యత ఇతి చేత్, నానాపాదజయోరిత్యుత్త
 రాగ్ధే వక్ష్యమాణత్వాత్. అత్రేదం ప్రతిభాతి.—ధనిష్ఠానూరాధే మధ్యాంగులి
 స్థితే ఆపిశుభే, అన్యాని పార్శ్వకాంగులిసంస్థితాని శుభానితి. కించ అంత్యో
 పాంత్యవిధిద్విదైవగిరిశక్తి కార్యపిత్రేషు రేవత్యుత్తరాభాద్రాశోహిణీవిశాఖాద్వా
 శ్రవణపుష్యమఘాను, యమేంద్రువరుణబ్రహ్మపృషాశ్చేషు భరణీమృగశిర్ష శతభిష
 వాస్తపూర్వాషాఢాశ్రేణు, పట్ను చ నానాపాదజయోః భిన్నపాదసంభూత
 యోర్వా, ఏకనాడీదోషో నాస్తి. ఉత్తరాభాద్రాపుష్యభరణీమృగశిర్ష పూర్వా
 షాఢా పంచకం మధ్యనాడీసితమపి భిన్నపాదగతం చేచ్ఛుభావహం, అన్యాని
 నవ పార్శ్వస్థితాని భిన్నపాదగతాని శుభాని. ఉత్తారిక్తాశ్వినిపునర్వసూపూర్వ
 ఫల్గున్యత్తరఫల్గునీ చిత్రాజ్యేష్ఠా మూలౌత్తరాషాఢానాం నుభ్యే, మధ్యైకనాడీ
 స్థితే చిత్రాఫల్గున్యా అన్యాని పార్శ్వస్థితాని చ, సర్వదా నింద్యాని. అత్ర రేవతీ
 విశాఖాద్వాహస్తానాం పునః గ్రహణం భిన్నపాతవివక్షౌరమ్.

అవ. ఏ కాంగులిస్థితనక్షత్రజన్మదోషములకు విధ్యంతరములచేతఁ
 బరిహారమును చెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. దంపతులు, ధ, అనూ, స్వా, పూభా, ఈనక్షత్రములయం
 దైనను, ఈ నక్షత్రములలో నొకనక్షత్రంబున నొకపాదమునందైనను,
 ఉభా, రో, శ్ర, పుష్య, మఖ, భ, మృ, శ, పూషా, ఆశ్రే, ఈనక్షత్ర
 ముల భిన్నపాదములయందైనను, రే, వి, ఆర్ద్ర, హ, ఈనక్షత్రముల
 యందైనను, ఈనక్షత్రముల భిన్నసమానపాదములయం దైనను జన్మించి
 యుండిరేని యే కాంగులిస్థితనక్షత్రదోషము లేదు.

అవ. అథ త్రిభిః శ్లోకైః రాశికూటమూహా.—

జ్ఞేయాన్యంఘ్రిచతుష్టయాని సకలాన్యృతౌణి దస్రాదితోఽ
 ప్యేకైకస్య నవాంఘ్రికం ప్రతిగృహం జ్ఞేయం చ మేషాదితః,
 రాశ్యంతం గణయేద్వరస్య తు సదా స్త్రీ జన్మరాశ్యాదితః
 ప్రాక్తా దోషనిరూపణే ప్రథమతో మేషాదిరాశీశ్వరాః.

111

వ్యా. జ్ఞేయానీతి. దస్రాదితః అశ్విన్యాదీని, సకలాని ఋతుౌణి, అంఘ్రి
 చతుష్టయాని పాదచతుష్టయముకానీతి జ్ఞేయాని. 'పాదః, పదంఘ్రిశ్వరణో
 స్థియ' మిత్యమరః. మేషాదితః మేషాదిద్వాదశరాశీనామేకైకస్య రాశే,
 ప్రతిగృహం నవాంఘ్రికం నవపాదాత్తకం, జ్ఞేయం జ్ఞాతవ్యం, తత్ర సదా

సర్వదా, స్త్రీజన్మరాశ్యాదితః, వధూరాశిమారభ్య వరస్య రాశ్యంతరం గణయేత్, వోషనిరూపణే ఏకవింశతిమహావోషనిరూపణసమయే, ప్రథమత ఏవ, మేషాది రాశీశ్వరాః ప్రోక్తాః భౌమశ్శుక్ర ఇత్యాదినా ఉక్తాః, కిమర్థమేతన్నిరూప్యత ఇతి చేత్, వక్ష్యమాణ్ణోకే 'మిత్రత్వే గ్రహయోరిమా' వితి రాశ్యధిపతిత్వస్యా కాంతీతత్వాత్.

అవ. మూఁడుశ్లోకములచేత రాశికూటమును జెప్పుచున్నాఁడు,—

తా. ఒక్కొక్క నక్షత్రమునకు నాలుగుపాదములు. అట్టిపాద ములు తొమ్మిది చేరిన నొకరాశి యగును. రాశికూటాదినిచారముఁ జేయునపుడు కన్నీయ జన్మరాశిమొదలు వరునిజన్మరాశివఱకు లెక్కింప వలయును.

అవ. గణనాయాః ఫలమాహ,—

దంపత్యోస్సమసప్తమా చ సుతదౌ తావేక రాశిస్తయో
ర్ముఖ్యో తౌ త్రిభవౌ చతుర్దశమా తద్వ్యత్యయా వా శుభౌ,
ఉద్వాహే నవపంచమా త్వశుభదౌ తద్వ్యత్యయా వా శుభౌ
మిత్రత్వే గ్రహయోరిమావపి శుభావేకాధిపత్యేఽపి వా. 112

వ్యా. దంపత్యోరితి. దంపత్యోః జాయా చ పతిశ్చ దంపతీ తయోర్వధూ వరయోః, రాశీ, సమసప్తమా చేతి, సుతదౌ పుత్రప్రదౌ, స్త్రీరాశిమారభ్య పురుష రాశిపర్యంతం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, రాశీనాం సప్తసంఖ్యా చేత్సమ సప్తకంభవతి, తయోర్దంపత్యోః, రాశీ ఏకరాశిశ్చేత్రావపి ముఖ్యో ఉత్తమా. కించ త్రిభవౌ స్త్రీరాశిమారభ్య పురుషరాశిపర్యంతం పునః పురుషరాశిమారభ్య స్త్రీరాశిపర్యంతం చ గణనాయాం సత్వాం తృతీయైకాదశౌ, తద్వత్ చతుర్ద శశః చ, తద్వ్యత్యయా తావేకాదశత్వతీయా దశమచతుర్థా చేత్, శుభౌ, అన్యథా అశుభౌ. ఉద్వాహసమయే నవపంచమా తు అశుభౌ, తద్వ్యత్యయా పంచమ నవమా చేత్, శుభౌ. గ్రహయోర్వధూవరరాశ్యధిపత్యోః మిత్రత్వే సతి వా, ఏకాధిపత్యే సతి వా, ఉభయోః జన్మరాశ్యోః ఏక ఏవాధిపతిశ్చేత్ ద్వావిమావపి నవపంచమావపి శుభౌ.

అవ. కన్యక జన్మరాశిమొదలు గణన చేసినందునఁ గలిగెడి ఫల మును జెప్పుచున్నాఁడు.

అవ. కన్యకజన్మరాశిమొదలు వరజన్మరాశివఱకు గణనచేయుఁగా; వరునిజన్మ రాశి 2-వది యొయున్నఁ బుత్రప్రదం బగును. దంపతులజన్మ

హను లొకటి యొయున్న నుత్తరం బగును. స్త్రీజన్మరాశికి పురుషజన్మ రాశి 3, 8, 11, 10, 11, ఈసంఖ్య గలదైయున్నను, పురుషరాశికి స్త్రీరాశి 3, 8, 11, 10, 11, ఈసంఖ్యగలదైయున్నను శుభకరంబగును. దంపతుల జన్మరాశ్యధిపులు పరస్పరమిత్రత్వము గలవారై యున్నను, దంపతుల జన్మరాసుల కొక గ్రహ మధిపతియైయున్న నపుడు, స్త్రీజన్మరాశికి 11 వదియైయున్న పురుషరాశియు, పురుషరాశికి 11 వదియైయున్న స్త్రీరాశియు శుభకరంబగును. ఉక్తవ్యతిరిక్తంబుగ నున్న పక్షమున నశుభకరం బగును.

స్వాద్విద్వాదశ ఆర్తిదః కలహదః పప్టోష్టమస్తు క్రమా

త్స్వత్పాపి సమాలయాదిరథవా ద్విద్వాదశోఽప్యత్తమః,

దంపత్యోర్విషమాలయాదిరథవా పప్టోఽప్యమశ్శోభనో

వర్గా యద్యపరే శుభా అథ శుభాస్తద్యత్యయో మధ్యమా. 113

వ్యా. స్వాదితి. ద్విద్వాదశః, ఆర్తిదః వ్యధాకరః, ద్వాదశద్వికం తు శుభ మిత్యర్థాలభ్యతే. పప్టోఽప్యమస్తు కలహదః దంపత్యోః కలహప్రదః, అప్యమప్టౌ తు శుభా, సర్వత్ర పక్షే, సమాలయాదిస్సమరాశిరాదిరస్య ఉత్తమః, అథవా ద్విద్వాదశోఽపి సమాలయాదిర్యది శుభః, అనేన స్త్రీరాశిశ్చేచ్ఛుభః, పప్టోఽప్యమ స్తు విషమాలయాదిశ్చేద్దంపత్యోః శోభనః వర్గాశ్శుభపద్వర్గా యది శుభాః. అశుభాశ్చేదశుభాః, తద్యత్యయో తయోః ద్విద్వాదశపప్టౌప్యయోః వ్యత్యయో, మధ్యమా మధ్యమఫలదావనుత్తమావీతి యావత్.

తా. స్త్రీజన్మరాశి మొదలు పురుషజన్మరాశివఱకు గణనచేయఁగా స్త్రీరాశికిఁ బురుషరాశి 1 వదిగా నుండి పురుషరాశికి స్త్రీరాశి 11 వదిగా నున్న దుగ్గణకరం బగును. పురుషరాశి 11 వదిగా నుండి స్త్రీరాశి 1 వదిగా నున్నఁ గలహకరం బగు. పురుషరాశి 11 వదిగానైన 11 వదిగా నైననుండి స్త్రీరాశి 1 వదిగానైన 11 వదిగానైన నున్న మధ్యమంబై యుండు. ఇదియునుంగాక స్త్రీరాశి వృషభాదిసమరాసులలో నొకటిగ నుండెనేని యపుడు 1 వదిగా నున్న పురుషరాశియు, 11 వదిగానున్న స్త్రీరాశియు శుభకరం బగును. స్త్రీరాశి మేషాదివిషమరాసులలో నొకటిగ నున్నపుడు 11 వదిగా నున్న పురుషరాశియు, 11 వదిగా నున్న స్త్రీరాశియు శుభకరం బగును. పద్వర్గములు శుభసంబంధులై యున్న శుభకరంబు లగు. అశుభములై యున్న నశుభకరంబు లగును.

అప. అథ ద్వ్యాభ్యాం గ్రహమిత్రత్వమాహ. —

సూర్యస్యార్యకుజేందవశ్చ సుహృదశ్శత్రు నితార్కి విధోః
సూర్యజ్ఞా సుహృదౌ న శత్రురపనీపుత్రస్య మిత్రాణి తే,
అర్కార్యేందవ ఇందుజోఽపహితకృత్ జ్ఞస్యార్కశుక్రాహితౌ
చంద్రోఽరిః సుహృదో గురోః కుజశశిబ్రధ్నాస్సితజ్ఞా రిపూ.

వ్యా. సూర్యస్యేతి. సూర్యస్య ఆర్యకుజేందవః గుర్వంగారకచంద్రాః, సుహృదః మిత్రాణి. నితార్కి - నితశ్శుక్రః, ఆర్కిః శనైశ్చరః, ఏతౌ శత్రౌ, అవశిష్టా బుధః సమ ఇతి పరిశేషాదవగంతవ్యం. విధోఽన్వంద్రస్య, సూర్యజ్ఞా సూర్యబుధౌ, సుహృదౌ, న శత్రుః అస్య శత్రుః తోఽపి నాస్తి. కుజగురుకు శనైశ్చరాసుమా ఇత్యర్థః. అపనీపుత్రస్యాంగారకస్య, తే ప్రసిద్ధాః అర్కార్యేందవః సూర్యగురుచంద్రాః, మిత్రాణి, ఇందుజోబుధః, అహితకృత్ శత్రు రిత్యర్థః. శశిశుక్ర సమా, జ్ఞస్య బుధస్య, ఆర్కశుక్రాహితౌ సుహృదౌ, చంద్రస్తు అరిః శత్రుః, కుజశశిబ్రధ్నాః అంగారకశనిసూర్యాః, సుహృదః, నితజ్ఞా శుక్రబుధౌ, రిపూ శత్రూ, శనిస్సమః.

సామ్యార్కి సుహృదౌ భృగోశ్శశిరవీ శత్రూ భృగుజ్ఞా హితౌ
మందస్యారవీందవశ్చ రిపవోఽనుక్తాః క్రమా న్నధ్యమాః,
దంపతోఽర్యది జన్మరాశ్యధిపయోరే కాధిపత్యే శుభో
మైత్రే వా సమయోస్సమస్తహితయోర్వర్జస్తయోర్నృత్యుకృత్.

వ్యా. సామ్యేతి. భృగోశ్శుక్రస్య, సామ్యార్కీబుధశశి, సుహృదౌ, శశి రవీచంద్రసూర్యా. శత్రూ, ఇతరా కుజగురుసమావిత్త్యర్థాభ్యతే, ఏవం సర్వత్ర బోధ్యం. మందస్య శనైశ్చరస్య, భృగుజ్ఞా శుక్రబుధౌ, హితౌ సుహృదౌ, ఆర రవీందవః-ఆరోఽంగారకః, రవీందూ సూర్యాచంద్రమసౌ, ఏతే త్రయః, రిపవ శ్శత్రవః, అనుక్తాః ఉక్తాతిరిక్తాః, క్రమాన్నధ్యమాసుమా ఇత్యర్థః. యథా. — సూర్యస్య ఆర్యకుజేందవస్సుహృదః, శుక్రశశి శత్రూ ఇత్యేతే ఉక్తాః. అనోఽ బుధః అనుక్తః సః, సమః. ఏవమన్యేషామపి క్రమాత్సమత్వమవగంతవ్యమిత్యా శయః, గ్రహమిత్రతాయాః ప్రయోజనమాహ. దంపతోఽరితి. దంపతోఽః జన్మ రాశ్యధిపయోః, మైత్రే మిత్రత్వే సతి ఏకాధిపత్యే వా యది, శుభః సమయోః దంపతీరాశ్యధిపతోఽః, సమయోస్సతోః, సమస్సమఫలప్రద ఇత్యర్థః. అహితయో సయోరేవ శత్రోస్సతోః, తయోరంపతోర్వర్జః రాశివర్జః, మృత్యుకృత్ అత్ర కించిత్త్యతే. ఇమే చ శత్రుమిత్రత్వే నైసర్గికే, తాత్కాలికశత్రుమిత్రత్వే తు, గ్రహస్య తత్కాలే ద్వితీయతృతీయచతుర్థదశమైకాదశద్వాదశేష స్థితౌ మిత్రః, ప్రథమపంచమవత్సప్తమాష్టమనవమేషు నితశ్శుక్రార్భవతి, ఇమే

తాత్కాలికశత్రుమిత్రత్వే, తథా చ, నైసర్గికమిత్రం తాత్కాలికమిత్రం యది, అధిమిత్రం భవతి, నైసర్గికశత్రుస్తాత్కాలికశత్రుశ్చేదధికశత్రుర్భవతి, నైసర్గికమిత్రం తాత్కాలికశత్రుశ్చేత్సమా భవతి, నైసర్గికశత్రుస్తాత్కాలికమిత్రం చేత్సోపి సమాభవతి, నైసర్గికసమస్తాత్కాలికశత్రుశ్చేత్సోపి శత్రురేవ, తాత్కాలికసమత్వాభావాత్. తథా చోక్తం బృహజ్ఞాతకే. — 'అన్యోన్యస్య ధనవ్యయాయ సహజవ్యాపారబంధుస్థితాస్తత్కాలే సుహృదస్య తుంగభవనేఽప్యేతేఽరయస్తవ్యథా, ద్వేష్టగానుక్తతవాంతుహృత్సమరితాం త్సంచిత్య నైసర్గికాంస్తత్కాలే చ పునస్తుతావధిసుహృన్ప్రదిభిః కల్పయే'దితి.

అవ, రెండుశ్లోకములచేత గ్రహమిత్రవర్గపును వక్కాణించుచున్నాడు. —

తా. సూర్యునికి కుజగురుచంద్రులు మిత్రులు, శనిశుక్రులు శత్రువులు, బుధుడు సముడు. శత్రుశూన్యంజైన చంద్రునికి రవి బుధులు మిత్రులు, కుజ గురు శుక్ర శనిలు సములు. కుజునికి రవిగురు చంద్రులు మిత్రులు, బుధుడు శత్రువు, శనిశుక్రులు సములు. బుధునికి రవిశుక్రులు మిత్రులు, చంద్రుడు శత్రువు, కుజ శని గురువులు సములు. గురువునకు కుజచంద్రసూర్యులు మిత్రులు, బుధశుక్రులు శత్రువులు, శని సముడు. శుక్రునకు శనిబుధులు మిత్రులు, సూర్యచంద్రులు శత్రులు, గుర్వంగారకులు సములు. శనైశ్చరునకు బుధ శుక్రులు మిత్రులు, కుజ రవి సోములు శత్రువులు, గురుడు సముడు. ఈ చెప్పబడిన శత్రు మిత్రత్వములు స్వభావసిద్ధంబు విదియునుంగాక యాకాలములయందు సంభవించు శత్రుమిత్రత్వము లేవి యనిన: గ్రహమునకు ౨, ౩, ౪, ౧౦, ౧౧, ౧౨ ఈ స్థానములయందున్న గ్రహములు తాత్కాలిక మిత్రములు. ౧, ౫, ౬, ౭, ౮, ౯, ఈస్థానములయందున్న గ్రహములు తాత్కాలికశత్రువులు. నైసర్గికమిత్రగ్రహము తాత్కాలికమిత్రమై యున్న నధిమిత్ర మగును. నైసర్గికశత్రువు తాత్కాలికశత్రువైన నధి శత్రు వగును. నైసర్గికశత్రువు తాత్కాలికమిత్రం జైన సముండగు. నైసర్గికమిత్రుడు తాత్కాలికశత్రువైన సముండగు. నైసర్గికసముడు తాత్కాలికశత్రువైన నతండును శత్రుం డగునని నిర్ణయింపవలయు. ఈశత్రుమిత్రనిర్ణయమునకుఁ బ్రయోజనం బేమియనిన: వధూభరుల జన్మ రాశ్యధిపతులకు మిత్రత్వముగలిగియున్న నేకాధిపత్యము గలిగియున్న

శాఖాధిపత్యము గలిగియున్న శక్తిభక్తరం బగును. సమత్వము గలిగియున్న సామాన్యఫలంబులు గలుగును. శత్రుత్వము గలిగియున్న దంపతులకు మృత్యుకరంబు లగు ననుట.

అవ, అథ ద్వాభ్యాం యోనిమాటమాహ.—

భానాం యోనిరియం తు దస్రవమణావశ్యే యమాంత్యగజౌ
పుష్క్యాగ్నీ సదజా వహీ వేధివిధూ శ్వానౌ తు మూలేశ్వరౌ,
మార్జాలా పురగాదితీ పితృభగా వాఖూ పశూ చార్యమా
హిమ్యుర్హ్వో మరుదర్కభే తు మహిషా ఇంద్రాగ్నిచిత్రాఖ్యభే. 116
వ్యాఘ్రా శక్రభమైత్ర భే తు హరిణౌ తోయాచ్యుతో మర్కటౌ
సింహాఖ్యా విజపాద్వసూఫణిపూ విశ్వాభిజిచ్ఛే క్రమాత్,
శ్వేణం బభురిసరిస్సపం హరిగజం కాళామృగాజం భవే
ద్దంపతోర్విరపి వైరమశ్వమహిషం గోవ్యాఘ్రమోత్వాఘ్న చ. 117

వ్యా. భానామితి, వ్యాఘ్రామితి చ. దస్రవమణావశ్యేశితభిషజౌ, అశ్వా
తురగా, యమాంత్య భరణీలేవత్యా, గజౌ, పుష్క్యాగ్నీ పుష్కకృత్తికే, సదజౌ
ఛాగౌ, విధివధూ రోహిణీమృగశ్శిరే, అహీ సర్పా, మూలేశ్వరౌ మూలార్ద్రా,
శ్వానౌ శునకా, ఉరగాదితీ ఆశ్రేషా పునర్వసూ, మార్జాలా, పితృభగా మఘా
పూర్వఫల్గున్యా, ఆఖూమూషకా, అర్యమాహిమ్యుర్హ్వో ఉత్తరఫల్గున్యత్తరాభాద్రే,
పశూ గావౌ, మరుదర్కభేష్వాతీమాస్తా తు, మహిషా, ఇంద్రాగ్నిచిత్రాఖ్యభే
వికాళా చిత్రనక్షత్రే, వ్యాఘ్రాశార్దూలా, శుక్రభమైత్రభే తు క్షేప్తానూరాధే
తు, హరిణౌ మృగా, తోయాచ్యుతో పూర్వాషాఢాశ్రవణే, మర్కటౌ కపి, అజ
పాద్వసూ పూర్వాభాద్రాధనిష్ఠే, సింహాఖ్యా, విశ్వాభిజిచ్ఛే ఉత్తరాషాఢాభిజి
న్నక్షత్రే, ఫణిరిపూ ఫణినాం సర్పానాం రిపూ శత్రుబధూ, క్రమాదుక్త
క్రమాత్, బోధ్యః. తేషాం వైరయోనిమాహ.—శ్వేణమితి. శ్వేణం శ్వా
శునకః, ఏణః కృష్ణమృగః, తయోస్సమాహరః శ్వేణం.—యేషాం చ విరోధ
శ్వాశ్వతిక' ఇత్యేకవద్భావ 'స్సర్వత్ర నపుంసక'మితి నపుంసకత్వం. బభురిసరి
స్సపం బభుర్నికలః, సరిస్సపస్సర్పశ్చ తయోస్సమాహరః బభురిసరిస్సపం హరి
గజం సింహగజం, కాళామృగాజం మర్కటచ్చాగం, అశ్వమహిషం, గోవ్యాఘ్రం,
ఓత్వాఘ్న మార్జాలమూషకమ్. 'ఓతుర్బిడాలో మారాల' ఇత్యమరః. ఏతేషాం
యథా వైరం తేథా తత్సంజ్ఞికనక్షత్రజాతయోర్దంపతోర్విరపి వైరం భవేత్. మూల
నక్షత్రే యో జాతస్స శ్వా, అనూరాధాయాం యో జాతా సా ఏణీ భవతి. ఉభ
యోర్వైరం విరోధః ఏవమన్యేషామపి ద్రష్టవ్యం. ఇయమేవ, భానాం యోని,
కాలామృతం—8

యోనికూట ఇత్యుచ్యతే. ఉక్తరీత్యా యదౌర్నక్షత్రయోర్న ఖోభః త
 న్నక్షత్రహితయోరేవ దాంపత్యం యుక్తమిత్యభిప్రాయః.

అవ. యెందుశ్లోకములచేత యోనికూటమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. అశ్వినీశతభిషజ్నక్షత్రములు గుఱ్ఱములు, భరణీరేవతు
 రేనుంగులు, పుష్యకృత్తిక లజములు, రోహిణీమృగశీర్షములు సర్ప
 ములు, మూలార్ద్రాలు కుక్కలు, ఆశ్లేషపునర్వసులు పిల్లులు, మఖ
 పుబ్బలు కొమ్మలు, ఉత్తర ఉభా గోవులు, స్వాతిహస్త లెనువోతులు,
 విశాఖ చిత్తలు పులులు, జ్యేష్ఠ అనూరాధలు మృగములు, పూషా
 శ్రవ కోతులు, ఉభా ధని సింహములు, ఉషా అభిజి ముంగిసలు, ఈ
 రీతి నక్షత్రములకు సంజ్ఞల నెఱుంగవలయు. ఇందుఁ బరస్పరవైరముగల
 జంతువు లెవ్వి యనిన ; శునక హరిణంబులు, పాము ముంగిసలు, సింహ
 గజములు, కపిచ్ఛాగంబులు, అశ్వమహిషంబులు, గోవ్యాఘ్రములు
 ఇవి చిరకాల వైరముగలవై యుండుఁ గావున నీపరస్పరవిరోధిజంతు
 సంజ్ఞగల నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీపురుషులకు దాంపత్యము
 ఘటించిన మిక్కిలి కలహాకరం బగు, నీచెప్పబడిన క్రమంబునఁ బరస్పర
 విరోధములు లేకయుండెడి నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీపురుషులకు
 దాంపత్యము యోగ్యం బగును.

అవ. అథ యోనికూటస్య ఫలమాహ.—

యుగ్మాద్యం పురుషస్య భంచ యువతేర్ధిష్ఠ్యం తు యుగ్మాంత్యభం
 పుంధిష్ఠ్యే ప్రభవశ్శుభశ్చ పురుషః స్త్రీధిష్ఠ్యజా స్త్రీశుభా,
 స్త్రీధిష్ఠ్యే ప్రభవా వృథావపి శుభౌ పాణిగ్రహే ద్వేషదౌ
 తౌ ద్వౌ వా పురుషగ్నౌ తు యది వా స్వవ్యత్యయోర్భౌద్భవా. 118

వా. యుగ్మాద్యమితి. యుగ్మాద్యం యుగ్మే పూర్వోక్తద్రవ్యములతోడి
 నక్షత్రద్వయే, అద్యం ప్రథమం, భంచ నక్షత్రం, పురుషస్య పురుషసంబంధి
 నక్షత్రం, యువతేర్ధిష్ఠ్యం స్త్రీనక్షత్రం తు, యుగ్మాంత్యభం యుగ్మే అంత్యనక్షత్ర
 మితి వేదితవ్యం. యథా.—అశ్వినీ శతభిషగ్నక్షత్రే అద్యమశ్వినీనక్షత్రం పురుష
 సంబంధి, యుగ్మాంత్యభం శతభిషగ్న స్త్రీనక్షత్రం, ఏవం సర్వత్రయోజ్యం. ఏతస్య
 ఫలం దర్శయతి.—పుంధిష్ఠ్యప్రభవః పురుషనక్షత్రజాతః, పురుషశుభః, స్త్రీ
 ధిష్ఠ్యజా స్త్రీనక్షత్రజాతా, స్త్రీ శుభా అథవా ఉభావపి స్త్రీపురుషావపి, స్త్రీధిష్ఠ్య
 ప్రభవా స్త్రీధిష్ఠ్యజాతౌ యది, పాణిగ్రహే వివాహవిషయే, శుభౌ శుభప్రదౌ,

తా. జా స్తీపురుషా, పురుషర జౌ యది, అథవా న్యత్యత్యయహోభృహ, పురుష
నక్షత్రజా స్తీ, స్తీనక్షత్రజః పుమాంశ్చేద్యా యది, ద్వేషదౌ కలహప్రజా, ఇతి

తా. 'భానాం యోనిరియం తు' యను శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడియున్న
యశ్వినీతతాగలు మొదలగు నక్షత్రములజంటలలో మొదటి నక్షత్రము
పురుషనక్షత్రము, రెండవది స్తీనక్షత్ర మనుసంజ్ఞలందుఁ బురుషనక్షత్ర
మునఁ బుట్టినవరుండును, స్తీనక్షత్రమునఁ బుట్టినకన్యెయు వివాహ
విషయమై శుభకరు లగుదురు. స్తీనక్షత్రమునఁ బుట్టినదంపతులు శుభ
కరు లగుదురు. ఉభయులు పురుషనక్షత్రమునఁ బుట్టినవారై యున్నను
గన్నియ పురుషనక్షత్రంబునఁ బుట్టినదై యుండి పురుషుఁడు స్తీనక్షత్ర
మునఁ బుట్టినవాఁడై యున్నను నిత్యకలహములు గలుగుచుండును.

అవ. క్రమస్తాప్తం స్త్రీదూరకూటమాహ.—

స్త్రీభాద్యం చ భాంతమేవ గణయేత్ స్త్రీదూరమాద్యే యది
ద్వేషం మధ్యఫలం ద్వితీయనవకే దద్యాత్ తృతీయే సుఖమ్,
స్త్రీధిష్ణ్యస్య యదాత్ర యోదశ పరం పుంజన్తధిష్ణ్యం భవే

దేవం వా బహుపుత్రకృత్పరిణయే నో చేత్తయోర్వైరకృత్. 119

వా. స్త్రీభాద్యమితి. స్త్రీభాద్యం స్త్రీనక్షత్రమారభ్య, వరభాంతం పురుష
నక్షత్రపర్యంతమేవ గణయేత్, ఏవకారణేన తాత్కలై పరీత్యే నేత్యర్థః. ఏవం
గణనాయాం క్రియమాణాయాం, ఆద్యే ప్రథమనవకే పుంనక్షత్రం విద్యతే
యది, తదా స్త్రీదూరం స్త్రీదూరకూటం, ద్వేషం దంపత్యోః కలహం దద్యాత్,
ద్వితీయనవకేయది, మధ్యమఫలం దద్యాత్, తృతీయే తృతీయనవకే యది, సుఖం
దద్యాదిత్యేకః పక్షః; పక్షాంతరమప్యహ. — స్త్రీధిష్ణ్యస్య స్త్రీజన్తనక్షత్రస్య,
పుంజన్తధిష్ణ్యం పురుషజన్తనక్షత్రం, త్రయోదశపరం త్రయోదశనక్షత్రాత్పరం,
యదా భవతి, తదా స్త్రీదూరకూటం బహుపుత్రకృద్భవేత్, నో చేత్, త్రయో
దశనక్షత్రాత్పూర్వం పుంభం యది, తదా తయోర్దంపత్యోః వైరకృద్భవేత్, ఉత్త
రోత్తరదూరస్య శుభకరత్వాదితి భావః.

అవ. స్త్రీదీర్ఘ వర్గపును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కన్యనక్షత్రము మొదలు తొమ్మిదేసి నక్షత్రములవరుసను
౨౭ నక్షత్రములను మూఁడునవకములు గావింపఁగ వరనక్షత్రము
మొదటినవకముననున్న గలహకరంబును, రెండవనవకముననున్న మధ్యమ
ఫలంబును, ౩-వ నవకముననున్న సుఖకరంబు నగు. మఱియొకపక్షంబునఁ

గన్నియ నక్షత్రమునకు ౧౩ నక్షత్రములపై న వరనక్షత్రమున్న శుభ కరంబు. అంతకు లోపలనున్న నశుభకరంబు నగును.

అవ. అథ గణకూటమూహః—

మిత్రార్యాద్యదితీందుపాష్టపవనశ్రోణార్కతారాస్సురా
మర్త్యాఖ్యానవ చోత్తరాత్రయహరబ్రహ్మత్రిపూర్వాంతకాః,
ఇంద్రాగ్ని వసుమూలపితృద్యవరుణ జ్యేష్ఠాగ్నృహిత్యప్రభా
శ్వేతాన్యసురసంజ్ఞికాని నవ తద్యత్యే గణానాం ఫలమ్. 120

వ్యా. మిత్రేతి. మిత్రార్యాద్యదితీందుపాష్టపవనశ్రోణార్కతారాః అనూ రాధాపుష్యశ్వినిపునర్వసూమ్యగర్భిర్వ రేవతీస్వాతీశ్రవణహస్తాః, ఏతా నవ తారాః, చురాః దేవగణాః, ఉత్తరాత్రయహరబ్రహ్మత్రిపూర్వాంతకాః ఉత్తరోత్తరాషా ఛోత్తరాభాద్రాద్వాగ్నిహిణీపూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాణ్యః, ఏతాః నవతారాః మర్త్యాఖ్యాః మనుష్యగణాః, ఇంద్రాగ్నివసుమూలపితృద్యవరుణ జ్యేష్ఠాగ్నృహిత్యప్రభాని వికాఖాధనిష్ఠామూలమఘాశతభిషగ్జ్యేష్ఠాకృత్తికా శ్రేణాచిత్రా ఇతి నవనక్షత్రాణి, ఆసురసంజ్ఞికాని రాక్షసగణా ఇత్యర్థః. గణానాం దేవరాక్షసమనుష్యగణానాం ఫలం వత్త్యే, అగ్నిమల్లోక ఇతి కేషః.

అవ. గణకూటమును వచించుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వి, పున, పుష్య, హ, స్వా, మృ, అనూ, శ్ర, రే ఈ నక్షత్రములు దేవగణములు. ఉత్తర, ఉమా, ఉభా, ఆర్ద్ర, రో, పూష, పూషా, పూభా, భర ఈ నక్షత్రములు మనుష్యగణములు. విశా, ధని, మూ, మ, శత, జ్యే, కృ, ఆశ్లే, చిత్త ఈ నక్షత్రములు రాక్షసగణములు. ఇత్యేఽంగున నీనక్షత్రములకు గణసంజ్ఞ చేయుటకు ఫలము వత్త్యమాణశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడును.

అవ. పూర్వోక్తగణానాం ఫలమూహః—

దంపత్యోః స్వగణశ్శుభః పరిణయే మర్త్యమరాణాం గణో
మధ్యశ్చమరరక్షసామశుభకృత్త్యమరాణాం మృతిః,
హిత్యా దైత్యగణేన మానుషగణం హిత్యామరాణాం గణం
చాన్యం శోభనమామనంతి మునయః కేచిత్తు పాణిగ్రహే. 121

వ్యా. దంపత్యోరితి. పరిణయే వివాహవిషయే, దంపత్యోః, స్వగణ స్వస్వీయగణః, ఉభయోరేకగణఇత్యర్థః. శుభః, మర్త్యమరాణాం మనుష్య

దేవానాం గణః ఏకస్య మనుష్యగణః, అన్యస్య దేవగణశ్చేత్ మధ్యమః, అమరరక్షసాం గణః ఏకస్య దేవగణః అన్యస్య రాక్షసగణశ్చేత్, అశుభకృత్. మర్త్యాసురాణాం గణః ఏకస్య మనుష్యగణః అన్యస్య రాక్షసగణశ్చేత్, మృతి ర్గణం భవేత్. చైత్యగణేన సహ మనుష్యగణం హిత్యా విహాయ, రాక్షస గణేన అమరగణం చ హిత్యా, అన్యం మనుష్యదేవగణం పాణిగ్రహే వివాహ విషయే శుభకరమితి కేచిన్తనయః అమనంతి వదంతి,—‘హిత్యా చైత్యగణేన మానుషగణం హిత్యామరాణాం గణ’ మిత్యంత విశేషః, కేవలదేవాసుర గణస్య మనుష్యగణస్య వా న నిషేధః, కింతు స్త్రీయా రాక్షసగణః, పురుషస్య దేవగణో వా యది దోషప్రదః, అన్యథా పురుషస్య రాక్షసగణః స్త్రీయాః దేవ గణో మనుష్యగణో వా యది శుభప్రదః,—‘స్త్రీరాక్షసం న కర్తవ్యం కర్తవ్యం సరరాక్షసమ్, స్త్రీరాక్షసం భవేత్పుత్యసృద్య ఏవ న సంశయ’ ఇత్యుక్తత్వాత్.

అవ, పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పబడినగణములకు ఫలములు జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. దంపతులగణ మొకటియైయున్న శుభకరంబగును, మనుష్య దేవగణములు మధ్యమంబులగును, కొందఱిపక్షంబున నెవ్వరియొకరిని లగును. దేవ రాక్షసగణము లశుభకరంబు లగును. మనుష్య రాక్షస గణములు మృత్యుప్రదంబులగును. వాఙ్మాయమున వ్రాయఁబడియున్న గ్రంథాంతరవచనమువలన పురుషునిది రాక్షసగణమై యున్నను యోగ్యం బగును.

అవ, అథ మాహేంద్రవర్గనూహ,—

స్త్రీభాద్యం వరభాంతమేవ గణయేన్మాహేంద్రనగ్రాస్త్వహి

చేదస్సప్తమదిక్ త్రయోదశరసతోజీనిధిక్షోణయః,

దృక్షేత్తే శరలోచనే ఋణయే హ్యప్తే సుపుత్రప్రదా

దంపతోర్నిరతరే సదా కలహదా వర్గేషు ముఖ్యస్త్యయమ్. 122

వా. స్త్రీభాద్యమితి. స్త్రీభాద్యం వధూనక్షత్రమారభ్య, వరభాంతం వర నక్షత్రపర్యంతమేవ గణయేత్; ఏవకారః సరనక్షత్రమారభ్య వధూనక్షత్రాంత గణనాయోగ్యవ్యవచ్చేదారకః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం సత్యాం, నేదః చతురనక్షత్రం, సప్తమదిక్ త్రయోదశరసతోజీనిధిక్షోణయః సప్తమ నక్షత్రం, దిగ్దశమనక్షత్రం, త్రయోదశనక్షత్రం, రసాష్టత్, తోజీరేకః, వామాంక ప్రక్షేపణం, మిళిత్యా పోడశ. వామాంక ప్రక్షేపణేవోత్తరత్ర సంఖ్యాగ్రహణం కార్యం, నిధయో నవ, తోజీరేకః, మిళిత్యా ఏకానవింశతిః, దృక్షేత్తే ద్వావి

శతిః, శరలోచనే పంచవింశతిః, అమీ అష్టా వర్గా మహేంద్రవర్గాః దంపతోఽస్మిన్సుపుత్రప్రదాః, ఇతరే ఉక్తాతిరిక్తా వర్గాః కలహప్రదాః, అయం వర్గః, పరిణయే వివాహవిషయే, వర్గేషు ముఖ్యః శ్రేష్ఠః.

అవ. మాహేంద్రవర్గమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. వధూనక్షత్రముమొదలు ౪-౨-౧౦-౧౩-౧౬-౧౯-౨౨-౨౫ ఈ నక్షత్రములు మాహేంద్రవర్గము లనంబడుఁ గాన నీనక్షత్రములలో నొకటి వరనక్షత్రమైయున్న నివాహవిషయమైయు త్రమంబగు, నీమాహేంద్రవర్గ శుభకరం బగునట్లుగాకున్నఁ గలవాకరం బగును.

అవ. గణితాగతాయుష్యవర్గమాహ.—

స్త్రీభాద్రేంద్రధిష్ఠ్యయు క్తగణనా సంగుణ్యతాం సప్తభిర్వ్యష్టావింశతిసంఖ్యాయా పరిణయే భజ్జ్వేవ పుంభాద్యది, తద్వత్తాం గణనాం చ భాగకరణం చాయుష్యవర్గస్త్వయం

యచ్చేషేనధికే పురై రమరణం తస్మైవ మధ్యే తయోః. 123

వా. స్త్రీభాదేరితి. పరిణయే వివాహవిషయే, స్త్రీభాదేః స్త్రీనక్షత్రప్రభృతి, వరధిష్ఠ్యయు క్తగణనా వరనక్షత్రాంతేనాభిజత్సహితేన యుక్తగణనాయాం, తాం గణనాం సప్తభిస్సప్తసంఖ్యాయా, సంగుణ్య, అష్టావింశతిసంఖ్యాయా భజ్జ్వే విభజ్య, శేషమేవ నిక్షిపేత్, లభ్యేన ప్రయోజనాభావాత్. పుంభాద్యపి పునః పుంనక్షత్రమారభ్య, స్త్రీనక్షత్రాంతం యుక్తగణనాయాం, తాం చ గణనాం, భాగకరణం విభాగక్రియాం చ, తద్వత్, పూర్వవత్సప్తభిస్సంగుణ్య అష్టావింశతి సంఖ్యాయా విభజ్యశేషం నిక్షిపేత్. ఏవం సతి, యచ్చేషే యస్య పురుషస్య సంబంధిని శేషే, అనధికే స్త్రీశేషాన్నున్నే సతి, తయోర్దంపతోర్వర్త్యే, తస్మైవ పురా ప్రథమతః, మరణం స్త్రీశేషే అనధికేసతి. స్త్రీయాః ప్రథమతో మరణమితి జేదితవ్యం. అయమేవాయుష్యవర్గ ఇత్యుచ్యతే, ఉభయోశ్శేషే సమాయది, దంపతోర్వర్తరణం యుగపదిత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. గణితాగతాయుష్యవర్గపును జెప్పుచున్నాడు —

తా. కన్య జన్మనక్షత్రముమొదలు వరఁబన్న నక్షత్రమువఱకు గణన చేసి యాసంఖ్యను ౭ టిచే గుణించి ౨౮ చేత భాగింపఁగా శేషించిన సంఖ్య నట్లుంచి, మరల వరనక్షత్రము మొదలు కన్యానక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యా సంఖ్యనుం బూర్వమువలె గుణించి భాగింపఁగా, శేషించిన సంఖ్య ముందు శేషించియున్న సంఖ్యకంటె నధికముగ నుండెనేని

పురుషునికంటె ముందు వనిత కాలమునేయును. కొడువయై యుండే నేని పురుషుడు ముందు కాలమునేయును. సంఖ్యాద్వయము సమంబుగ కేషించి యుండేనేని యుభయులకు సమకాలమున మరణము సిద్ధించును.

అవ. ఆయవర్గమాహ.—

ఆయాస్సుస్థ్యజఘామసింహశునకా ఉత్తా ఖరాభ్యో గజః

కాకోష్ఠావిత చైకమేకముడు తత్ప్రాగాది దస్తాద్యపి,

శిష్టం భత్రితయం భవేత్పరిణయే స్వస్థాయధిష్ఠ్యాదిత

స్తత్తత్పంచమభం తయోః కలహకృత్స్యాదాయవర్గ స్వయమ్. 124

వ్యా. ఆయా ఇతి. ధ్వజఘామసింహశునకాః ఉత్తా, ఖరాభ్యః, గజః, కాకః, ఇత్యష్టే ప్రాగాద్యాయాస్సుః. దస్తాది అశ్వినాది, ఏకైకమున నక్షత్రం, తత్ప్రాగాది తేషం ధ్వజాద్యానాం ప్రాగాది, పునఃపునః స్త్రీవారిం గణయేత్. తథా చ త్రిరావృత్త్యా చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి, శిష్టం త్రిరావృత్త్యా శిష్టం, భత్రితయం నక్షత్రత్రయం, స్వస్థాయధిష్ఠ్యాదితః ధ్వజఘామ సింహాయనితనక్షత్రాదితః పునర్భవేత్. అయమర్థః, ప్రాచ్యాం ధ్వజాయే అశ్వినాశ్చేమనూరాధాపూర్వాభాద్రాః, ఆగ్నేయాం ఘామాయే భరణీమహాశ్వేష్టాత్తరాభాద్రాః, దక్షిణస్యాం సింహాయే కృత్తికాపూర్వఫల్గునీమూలారేవత్యః, నైర్ఋత్యాం శునకాయే రోహిణ్యుత్తరఫల్గునీపూర్వాషాఢాః, ప్రతీచ్యాం వృషభాయే మృగశిరహస్తాత్తరాషాఢాః, వాయవ్యాం ఖరాయే ఆర్ద్రాచిత్తాశ్రవణాని, ఉదీచ్యాం గజాయే పునర్వసుస్వాతీధనిష్ఠాః, ఈశాన్యాం కాకాయే పుష్యవిశాఖాశతభిషజః, భవంతి. పరిణయే వివాహే, తత్తత్పంచమభం, యస్మిన్నాయే పున్నక్షత్రం తత్పంచమేయే స్త్రీనక్షత్రం విద్యతే చేత్, తయోర్దంపత్యోః కలహకృద్భవేత్, ధ్వజాయే అశ్వినీ పురుషభం, తత్పంచమే వృషభాయే తత్పంచమం స్త్రీనక్షత్రం మృగశిరం యది, తయోః పరస్పరం పంచమవర్గో భవతి. తయోః పరస్పరవిరుద్ధత్వాద్దంపత్యోః కలహకృదితి భావః. విరోధవిచారంబువాస్తుప్రకరణే వక్ష్యమాణత్వాత్, ఇహ విస్తరభయాన్న లిఖ్యతే, అయమేవావర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. ఆయవర్గసు జెప్పచున్నాడు.—

తా. తూర్పుమొదలు ౮ దిక్కులయందును గ్రమంబున ధ్వజ, ఘామ, సింహ, శునక, వృషభ, ఖ, గజ, కాకాయము లగుచున్నవి.

అట్టి యాయములలో ధ్వజాయముమొదలు రా ఆయములయందును, అశ్వినాదికముగ ౨౭ నక్షత్రముల ముహూరు గణనచేయఁగా తేషిం చిన మూఁడునక్షత్రముల ధ్వజాద్యాయత్రయమున గణనచేయవలయు. ఇట్లు గణనచేయఁగా వరునినక్షత్రమున్న ఆయమునకు ౫-వ ఆయమున వరనక్షత్రమునకు ౫-వ దగు కన్నియనక్షత్ర మున్నను గలహకరం బగును.

అవ. అథ వశ్యవర్గమూహః—

కన్యాకుంభతులాధనుర్నరయుజాం త్యక్త్వా మృగం కర్కటం

సింహం చైవ ఝషం వివాహసమయే వశ్యాశ్చ తేషా గృహః,

త్యక్త్వా వృశ్చికమేవ సర్వనిలయాస్సింహస్య వశ్యాస్తథా

జ్ఞాతవ్యా అసి తాలికాశ్శుభకరా వశ్యాఖ్యయోగాస్తస్మిన్. 125

వ్యా. కన్యేతి. కన్యాకుంభతులాధనుర్నరయుజాం ఆద్యాస్తయః ప్రసిద్ధాః, ధనుర్నరయుక్ ధనుషః పరార్థ ఇత్యర్థః. ధనుషః పూర్వార్థః అశ్వాకారః, ఉత్తరార్థో నరాకార ఇతి ప్రసిద్ధేః, తేషాం చతుర్ణాం క్రమేణ, మృగం కర్కటం సింహం ఝషం చ వివాహసమయే, త్యక్త్వా, తేషాః గృహః రాశయః, సర్వేషాం వశ్యాః, ఏవం సర్వత్రాప్రత్యాహ్వాం. సింహస్య, వృశ్చికమేవ వృశ్చికమాత్రం, త్యక్త్వా సర్వనిలయాః సర్వరాశయః వశ్యా ఇతి జ్ఞాతవ్యాః. అమీ వశ్యాఖ్యయోగాః, శుభకరాః. తాలికాయోగా అపి శుభకరాః. తాలికాయోగవిచారస్తు దైవజ్ఞవిలాసే స్పష్టః, విస్తరభయాన్నేహ లిఖ్యతే.

అవ. వశ్యవర్గపును జెప్పుచున్నాఁడు.—

౯౩. వివాహకాలమునందుఁ గన్యారాశికి మకరరాశికి కుంభ రాశికి కర్కటరాశిని, తులారాశికి సింహరాశిని, ధనురుత్తరార్ధము నకు మీనరాశిని, సింహమునకు వృశ్చికరాశిని పరిత్యజించి తక్కిన సకలరాసులు సకలరాసులకును, వశ్యంబు లనఁబడుఁ గాన నీవశ్య యోగంబులును, దైవజ్ఞ విలాస మను గ్రంథమున విశదంబుగఁ జెప్పఁబడి యున్న తాలికాయోగంబులును వివాహవిషయమై శుభకరంబు లగును.

అవ. అథ దినకూటమూహః—

పర్యాయత్రితయే నవోడుషు వధూధిష్ఠ్యాదితస్తథులం
మృత్యుస్తీత్రవిపత్సఖార్తిపశుకృద్రోగ ప్రజామిత్రకృత్,

పుంభాంతం గణయేత్తయోః పరిణయే వర్గో దినాఖ్యస్తయం

పుంభాదీతి జగుః పరో త్వక్థ ఫలం పూర్వోక్తమత్రాపి చ. 126

వా. పర్యాయేతి. వధూనిష్ఠ్యాదితః వధూనక్షత్రమారభ్య, పుంభాంతం పురుషనక్షత్రాంతం గణయేత్, ఏవం గణనాయాం సత్యాం, పర్యాయత్రితయే త్రిషు పర్యాయేషు, నవోడుషు నవనక్షత్రేషు, నవనక్షత్రాణామిత్యర్థః. క్రమాత్ మృత్యుః, పీతిః, విపత్, శుఖం, ఆరిః, పశుకృత్, రోగకృత్, ప్రజాకృత్, అమితకృత్ శత్రుకృత్ ఇత్యేతత్ఫలంతయోర్దంపత్యోర్భవతి, పరిణయే వివాహ సమయే, అయమేవ దినాఖ్యవర్తః దినకూటః, పశుతు పుంభాదిపురుషనక్షత్రమారభ్య వధూనక్షత్రాంతం గణయేత్, ఫలం తు, అత్రాపి అస్తిన్నక్షేపి, పూర్వోక్త మేవేతి జగుః.

అవ. దినకూటమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. వధూనక్షత్రముమొదలు వరనక్షత్రమువఱకు నెన్నగా వరనక్షత్రము మొదటిదై యున్న మృత్యువు, 1-వదైన ముదము, 3-వ దైన బెడద, ౪-వ దైన సుఖము, ౫-వ దైన మిసఃపీడా, ౬-వదైన షశు లాభము, ౭-వదైన రోగము, ౮-వదైన సంతానము, ౯-వదైన శాత్రవ స్తాప్తియుం గలుగును. మఱు ౧౦-వదైన మృత్యువు, ౧౧-వదైన ముద మీరితినఁ దొప్పిదేశి నక్షత్రములకు ముమ్మారు నీ తొప్పిదిఫలంబుల నిర్ణయింపవలయును. కొందఱు వరనక్షత్రాదిగ నెన్నవలయుననియు ఫల నిర్ణయమును జెప్పియున్న తెఱఱగున ననియు నొడివిరి.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం జాతీవర్తమాహ. —

విప్రా మిసకుశీరవృక్షిగృహస్సింహజచాపా నృపా

వైశ్యా గోమృగకన్యకా ఘటతులాయుగ్ధాలయాహ్మరజాః,

దంపత్యోశ్శుభదైకజాతిరశుభా శ్రేష్ఠా తు జాతి స్త్రియ

హీనా చేదథ మధ్యమా పరిణయే పుంజాతిరాశేస్తయోః. 127

వా. విప్రా ఇతి. మిసకుశీరవృక్షిగృహః త్రయోరాశయో విప్రా విప్రజా తయః, సింహజచాపాస్సింహ మేదధనూంపి, త్రయో నృపాః క్షత్రియజాతయః, గోమృగకన్యకాః వృషభమకరకన్యాః వైశ్యాః వైశ్యజాతయః, తేషాం ఫల మాహ-దంపత్యోః ఏకజాతిశ్చేన్ముభదా, పుంజాతిరాశేః పురుషరాశ్యపేక్షయా స్త్రియా జాతిః శ్రేష్ఠా చేదశుభా, హీనాత్ స్త్రీజాతిః పుంజాతేర్నూన్యనా చేన్మధ్యమా, తయోర్దంపత్యోః మధ్యమఫలదా, స్త్రీరాశిః బ్రాహ్మణజాతిః పుంరాశిః క్షత్రియాదిజాతిశ్చేదశుభా, పుంరాశిర్బ్రాహ్మణజాతిః స్త్రీరాశిః క్షత్రియాదిజాతి శ్చేన్మధ్యమేద ఫలితోఽర్థః.

అవ, రెండుశ్లోకములచేత జాతివర్గము జెప్పచున్నాడు.—

తా. మినకర్మటవృత్తికరాసులు బ్రాహ్మణవర్ణములు, సింహ
మేషధనువులు క్షత్రియవర్ణములు, వృషభమకరకన్యలు వైశ్యవర్ణములు,
కుంభతులామిథునములు శూద్రవర్ణములు. ఇందుకు ఫలం బేమియనిన;
దంపతులరాసు లొకవర్ణముగలవైయున్న శుభకరంబు లగును. వధూ
రాశి వరరాశికంటె నుత్తమవర్ణముగలదైయున్న నశుభకరంబగును.
హీనవర్ణముగలదైయున్న మధ్యమఫలదం బగును.

విప్రక్షత్రవిశశ్చతుర్థకులజా యే పంచమాస్సంకరా
ష్టషాష్ట్యధివర్ణజా భువి జనా విస్తాదిదస్త్రాదితః,
శిష్టం భత్రితయం త్వజాంప్రిభముఖా త్రైవర్ణికానాం భవే
దృక్షాణామపి రాశిజాతిఫలవద్వ్యాఖ్యవర్గస్త్యయమ్. 128

వ్యా. విప్రేతి. విప్రక్షత్రవిశః బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాః, చతుర్థకులజా
శూద్రాశ్చ, పంచమాశ్చ, సంకరాష్టషాశ్చ, యే జనాః, తే షష్టిధవర్ణజాః, భువి
భూలోకే, ప్రసిద్ధాః, దస్త్రాదితః అశ్విన్యాద్యాద్దాస్త్రాంతానాం షణ్ణాం క్రమేణ
విస్తాదిబ్రాహ్మణాది వర్ణా భవంతి, ఏవం పునః పునర్గణయేత్, ఏవం చతురావృత్త్యా
చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి. అజాంఘ్రిభముఖం పూర్వభాద్రాదికం; శిష్టం భత్రి
తయం నక్షత్రత్రయం, త్రైవర్ణికానాం బ్రహ్మక్షత్రవిశాం, క్రమేణ భవేత్. ఏత
దుక్తం భవతి, అశ్వినీపునర్వనూహస్తమూలాపూర్వాభాద్రాణాం బ్రాహ్మణవర్ణః,
భరణీపుష్యచిత్రపూర్వాషాఢోత్తరభాద్రాణాం క్షత్రియవర్ణః, కృత్తికాశ్రేషా
స్వాత్మ్యత్తరాషాఢరేవతీనాం వైశ్యవర్ణః, రోహిణీమఘావిశాఖాశ్రవణానాం
శూద్రజాతిః, మృగశిర్ష పూర్వఫల్గునూరాధాధనిష్ఠానాం పంచమజాతిః, ఆర్ద్రా
త్తరాశ్యేషాశతభిజాం సంకరజాతిరితి. ఋషాణాం జాతేః ఫలం రాశిజాతిఫల
వత్ ద్రవ్యవ్యం. దంపతోర్నక్షత్రజాతిరేకా చేచ్ఛుభకరా శ్రేష్ఠా, స్త్రీ చేదశుభా,
న్యూనా చేన్దధ్యమా, అయమేవ వర్ణాఖ్యవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ, నక్షత్రజాతివర్గము జెప్పచున్నాడు.—

తా. పుడమియందు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర పంచమ
సంకరంబులను నాటువర్ణములు గలవు. ఆయాటు వర్ణములలో బ్రాహ్మ
ణాది వర్ణములమీఁదఁ గ్రమంబున నశ్విన్యాదినక్షత్రముల పలుమాటు

లెన్నఁగా కేషించిన మూఁడునక్షత్రముల బ్రాహ్మణాది వర్ణత్రయమందు నెన్నవలయు. ఇట్లు గణింపఁగా దంపతులనక్షత్రము లొకవర్ణమును గలదై యున్న శుభకరంబు లగును. వధూనక్షత్రము వరనక్షత్రమున కంటె నుత్తమవర్ణము గలదై యున్న నశుభకరం బగును. హీనవర్ణము గలదై యున్న మధ్యమం బగును.

అవ. ఆధ వేధావర్ణమాహ.—

దస్త్రాదీని శివాదిభాని పితృభాదీని క్రమాద్వ్యుత్క్రమా

జ్యేష్ఠాదిశ్రవణాది రేవతిముఖం చత్వారి చత్వారి చ,

దంపత్యోశ్చ గణద్వయే జననభే త్యేకైకభం వైరకృ

చ్చిత్రాచంద్రవసూడునాం పరిణయే వేధాఖ్యవర్ణస్త్యయమ్. 129

వ్యా. దస్త్రాదీనితి. దస్త్రాదీని అశ్విన్యాదీని చత్వారి, శివాదిభాని ఆర్ద్రాదీని చత్వారి, పితృభాదీని మఘాదీని చత్వారి నక్షత్రాణి, క్రమాద్గమ్యేత్, జ్యేష్ఠాది వ్యుత్క్రమాత్, అశ్విన్యాదిచతుర్ణాం జ్యేష్ఠానూరాధావిశాఖాస్వాత్యః వైరకృతో భవంతి. శ్రవణాదివ్యుత్క్రమాత్; ఆర్ద్రాదీనాం చతుర్ణాం శ్రవణోత్తరాషాఢాపూర్వాషాఢా మూలవైరకృతః, రేవతిముఖం మఘాదీనాం చతుర్ణాం రేవత్యాదివ్యుత్క్రమాత్, రేవత్యుత్తరాభాద్రాపూర్వాభాద్రా శతభిషజః వైరకృతో భవంతి, దంపత్యోః జననభే జన్మనక్షత్రే, గణద్వయే ఏకైకభం వైరకృత్, అశ్వినీ జ్యేష్ఠయోః, ధర్మనూరాధయోః, కృత్తికావిశాఖయోః, రోహిణీ స్వాతోః, ఆర్ద్రాశ్రవణయోః, పునర్వసూత్తరాషాఢయోః, పుష్యపూర్వా షాఢయోః, ఆశ్లేషమూలయోః, మఘారేవత్యోః, పూర్వఫల్గువ్యుత్తరాభాద్రయోః, ఉత్తరఫల్గునీపూర్వాభాద్రయోః, హస్తశతభిషజ్యోః, అనౌన్యం వైరమిత్యర్థః. చిత్రాచంద్రవసూడునాం చిత్రాశ్చుగక్ష్మిన్ధనిష్ఠానాం, పరస్పరం వైరకృత్. త్రయాణాం ద్విపాన్నక్షత్రత్వాదితి భావః. కించ చతుష్పాన్నక్షత్రాణామేవాన్యోన్యం వైరం. తక్రవ త్రిపాన్నక్షత్రాణామన్యోన్యం వైరమితి భావః. అయ మేవ వేదాఖ్యో వర్ణః.

అవ. వేధావర్ణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినీజ్యేష్ఠలకు, ధర్మనూరాధలకు, కృత్తికావిశాఖలకు, రోహిణీస్వాతులకు, ఆర్ద్రాశ్రవణములకు, పునర్వసూత్తరాషాఢలకు, పుష్యపూర్వాషాఢలకు, ఆశ్లేషమూలలకు, మఘారేవతులకు, పూర్వ ఫల్గువ్యుత్తరాభాద్రలకు, ఉత్తరఫల్గునీ పూర్వాభాద్రలకు, హస్త శతతారలకును, పరస్పరవేధ గల్గియుండును గాన నీనక్షత్రముల జంప

లలో నొకజంట దంపతుల జన్మనక్షత్రద్వయమై యుండెనేని దంపతులకుఁ గలవాకనం బగును. ద్విపాన్నక్షత్రములగు చిత్రామృగశీర్ష ధనిష్ఠలును పరస్పరవైరముగలవై యుండును.

అవ. పక్షివర్గమూహ.—

తార్క్యః పింగళకాకకుక్కుటఖగా బర్హీ చ పంచ క్రమా

తేషాం బాణసర్పమృగాశరాదస్రాదిత్యాద్యపి,

దంపతోష్ఠిః పి జన్మభే పరిణయే యద్యేకపక్షిస్థితే

ప్రీతిస్సాన్యతలహః ఖగద్వయగతే చేత్పక్షివర్గస్వయమ్. 130

వా. తార్క్య ఇతి. తాకో గరుడః. — 'గరుడానరడస్తార్క్య' ఇత్యమరః. పింగళః పక్షివిశేషః, కాకో వాయుసః, పక్షుటః ప్రసిద్ధః, బర్హీ మయూరః. — 'మయూరో బర్హీ బర్హీ' త్యమరః. ఇత్యేతే పంచ ఖగాః పక్షిణో జ్ఞేయాః. తేషాం పంచ ఖగానాం సంబంధి దస్రాదీనాం పంచఖగా అధిపతయ ఇత్యేతరః. బాణః అశ్వినాదిపంచకస్య తార్క్యః, రసః ఆర్ద్రాదిపక్షుస్య పింగళః, ఋతుః ఉత్తరాదిపక్షుకాకః, మార్గణః జ్యేష్ఠాదిపంచకస్య కుక్కుటః, శరః ధనిష్ఠాదిపంచకస్య బర్హీ అధిపతిః, ఏవం చ సతి దంపతోష్ఠిః, జననభే జన్మనక్షత్రే, ఏకపక్షిస్థితే యది ప్రీతిః దంపతోష్ఠి రన్యోన్యం ప్రీతిస్సాన్యత్, ఖగద్వయగతే పక్షిద్వయగతే యది కలహస్సాన్యత్. అయమేవ పక్షివర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. పక్షివర్గమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. అశ్వినీమొదలు గి నక్షత్రములకు గరుడపక్షియు, ఆర్ద్రామొదలు ౬ నక్షత్రములకు పింగళమనుపక్షియు, ఉత్తరమొదలు ౬ నక్షత్రములకు కాకమును, జ్యేష్ఠాదిపంచకమునకు కోడియు, ధనిష్ఠమొదలు గి నక్షత్రములకు నెమలియు నధిపతులగుటవలన, నీయాధిపత్యములో వివాహవిషయమై వధూవరుల జన్మనక్షత్రముల కొకపక్షి యధిపతియైయున్న, దంపతుల కొకరియం దొకరికిఁ ప్రీతి గలిగియుండును. రెండుపక్షులైన కలహము. ఇది పక్షివర్గము.

అవ. అథ రజ్జువర్గమూహ.—

లింగాని త్రితయాని తాని విలిఖేద్రేఖాశ్చతస్ర గతా

స్తీర్వక్తత్ర హి లింగరజ్జురితి తద్వాయవ్యకోణాదితః,

దస్రాదికమతః ప్రదక్షిణవిధౌ తిర్యగ్విరేఖాం గతే

దంపతోష్ఠిర్భది జన్మభే పరిణయే స్యాత్సాం సువైరప్రదే.

చాన్. లింగానీతి. త్రితయాని లింగాని త్రిణి లింగాకారాణి, తాని ప్రసి
హ్నాని విలిఖేత్, తత్ర లింగాకారరేఖా త్రితయే, తిర్యగ్తాశ్చ తస్మా రేఖా విలిఖేత్.
తేత సద్వాయవ్యకోణాదితః, వాయవ్యకోణమారభ్యేతి యావత్. ప్రదక్షిణవిభా,
ప్రదక్షిణక్రమేణేత్యర్థః. దస్తాదిక్రమశః అశ్విన్యాదిక్రమాత్, సప్తవింశతినక్ష
త్రాణి చ విలిఖేత్. ఏకం విలిఖతే సలి డంపతోర్జన్మ శే జన్మనక్షత్రే కర్తృణి, తిర్య
గ్విరేఖాంగతే ఏకాం తిర్యగ్రేఖాం ప్రాప్తే యది, సుఖైరప్రజేదంపతోః పరస్పరం
అత్యంతకలహప్రదే, స్యాత్, పరిణమే అయమేవ లింగరజ్జరిత్యుచ్యతే.

అవ. రజ్జువర్గమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. నిడుపుగ మూడులింగాకారరేఖలు వ్రాసి యారేఖలమీద
నాలు గడ్డగిట్లుగీచి యందు వాయవ్యకోణము మొదలు ప్రదక్షిణక్రమ
ముగ నశ్విని మొదలు ౨౭ నక్షత్రములు సుంచగా నపుడు వధూవరుల
జన్మనక్షత్రము లాయడ్డగిట్లలో నొకరేఖయందున్న నపుడు దంపతులకుఁ
గలవాప్రదము లగును.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన యోగినీవర్గమాహ.—

బ్రహ్మణీ చ కుమారశక్తిరథ సా వారాహశక్తిః క్రమా
త్సిద్ధా సామృథ వైష్ణవీ తదను సా మాహేంద్రశక్తిస్తతః,
చాముండి చ మహేశ్వరీ తదను సా శ్రీశ్చాష్టదిచ్ఛక్తయో
వల్యుత్పత్తిస్థితి నాశనే చ గదితాః స్మృతైరుభూతా ఇతి. 132

చాన్. బ్రహ్మణీతి. క్రమాత్ బ్రహ్మణీ ప్రాచ్యాం, అథ ఆగ్నేయాం కుమార
శక్తిః, దక్షిణస్యాం సా వారాహశక్తిః, అథ నైర్వత్యాం సిద్ధా శక్తిః, అథ
పతీచ్యాం సా వైష్ణవీశక్తిః, తదను తదనంతరం, వాయవ్యాం మాహేంద్రశక్తిః,
తతః అనంతరం, ఉదీచ్యాం దిశి చాముండి చాముండిశక్తిః, తదను ఈశాన్యాం
సా ప్రసిద్ధా, శ్రీః అనాద్యాచింత్యమాయారూపా మహేశ్వరీ శక్తిశ్చేత్యష్ట
దిచ్ఛక్తయః, దిక్షు శక్తయః, ఉత్పత్తిస్థితి నాశనే చ, సమాహరద్వంద్వమేతత్.
ఉత్పత్తౌ రక్షణే నాశనే చ మేతుభూతాః కారణభూతాః స్మరితి, గదితా
ఉక్తాః శాస్త్రజరితి శేషః.

అవ. యోగినీవర్గము జెప్పుచున్నాడు.—

తా. బ్రహ్మణీ, కౌమారి, వారాహి, సిద్ధ, వైష్ణవి, మాహేంద్రి,
చాముండి, శ్రీమాహేశ్వరీ అను నివి క్రమంబునఁ బ్రాగాద్యష్ట

దిక్పక్తు లనంబడుటయేగాక యుత్పత్తిస్థితిసాశములకుఁ గారణభూతంబులు నగును.

అవ. అథ శక్తిసాం ప్రయోజనమాహ.—

బ్రాహ్మ్యద్యష్టకుయోగినీవ్యపి భవేదేకైకభం దస్తత
శ్చిష్టం భత్రితయం సజాతిరివ తత్త్వాగదిసంప్లాస్వపి,
దంపతోరపి జన్తభే పరిణయే యద్యోకవర్గం గతే

ప్రీతిః స్యాత్కలహాస్పదం తదుభయోస్సాన్విచ్ఛక్తివర్గస్త్వయమ్.

వా. బ్రాహ్మ్యదీతి. బ్రాహ్మ్యద్యష్టకు యోగినీషు పూర్వోక్తాను, ప్రాగాద్యష్ట శక్తిషు, దస్తతః అశ్విన్యాదితః, ఏకైకభం ఏకైకస్యాం దిశి ఏకైకం నక్షత్రం, క్రమేణ నిక్షిపేదితి శేషః. పర్యాయత్రయేణ నిక్షిపేగతి చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి, ఏవం చ శిష్టం భత్రితయం పూర్వాభాద్రాదినక్షత్రత్రితయం, ప్రాగాది సంసాసు బ్రహ్మణీ కుమారీ వారాహీషు తిస్సుషు, సజాతిరివ నిక్షిపేత్, ఏవం నిక్షిపే పరిణయే, దంపతోః జన్త నక్షత్రే కర్తృణీ, ఏకవర్గం ఏకశక్తినక్షత్ర వర్గం గతే స్యాత్సాం యది, దంపతోః ప్రీతిస్సాన్విత్, అన్యథా ఉక్తజపరిత్యే భిన్నవర్గం గతే చత్. తన్నక్షత్రద్వయం, ఉభయోర్దంపతోః కలహాస్పదం కలహాప్రదం స్యాత్, అయమేవ శక్తివర్గ ఇత్యుచ్యతే. అయమాశయః ప్రాచ్యా మశ్వినాశ్రేషేనూరాధాపూర్వాభాద్రాశ్చత్రస్య, ఆగ్నేయ్యాం భరణీమఘాశ్శేష్ఠా త్రరాభాద్రాశ్చత్రస్య, దక్షిణస్యాం కృత్తికాపూర్వఫల్గునీమూలాశేవత్యశ్చత్రస్య, నైర్వత్యాం రోహిణ్యుత్తరఫల్గునీపూర్వాషాఢాశ్చత్రస్య, ప్రతీచ్యాం మృగశీరా హస్తోత్తరాషాఢాః, వాయుస్యాం ఆర్ద్రాచిత్రాశ్చవజాని, ఉదీచ్యాం పునర్వసూ చ్యోతిధనిష్ఠాః, ఈశాన్యాం పుష్యవిశాఖాశతభిషజో బోధ్యాః.

అవ. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన యష్టశక్తులకుఁ బ్రయోజన మును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కుమొదలప్రదిక్కులకు నశ్వినీమొదలొక్కొక్క దిక్కున కొక్కొక్కనక్షత్రమువరుసను క్రమముగ ౨౭ నక్షత్రములు సంపూర్ణమగువఱకును విభజింపఁగా వధూవరుల జన్తనక్షత్రము లొక శక్తిసంబంధులైయున్న పరస్పరమైత్రికరం బగును. అట్లుగాకున్నఁ గలహా కర మగును.

అవ. అథ లింగవర్గమాహ.—

విశ్వాశ్రేష చతుష్టయోదకపసుస్థాన్విత్యశక్రాంతక
త్వపాదిత్రితయాభిధాః పరిణయే స్త్రీలింగతారాస్త్వియాః,

తాతాస్సృశ్చ నపుంసకాశ్చతభిషజ్జూలేందవశ్చావరా,
పుతారా స్త్యశుభాన్యలింగజనితా ప్రితిః స్వలింగర్తుజా.

134

వ్యా. విశ్వేతి. విశ్వే ఉత్తరాషాఢా, ఆశ్రేషచతుష్టయం ఆశ్రేషమఘా పూర్వఫల్గువ్యః, ఉదకం పూర్వాషాఢా, వసుః ధనిష్ఠా, స్థాణుః ఆర్ద్రా, అంతో శేవతీ, శక్రః జ్యేష్ఠా, అంతకో భరణీ, త్వష్టాదిత్రితయం చిత్రాస్వాతీవిశాఖాః, ఇమాశ్చతుర్దశ స్త్రీలింగతారాః. శతభిషజ్జూలేందవః శతభిషజ్జూలమృగశీర్షాణి, నపుంసకతారాః స్యుః. అపరా ఉక్తావశిష్టాః అశ్వినీకృత్తికా రోహిణీపునర్వసూ పుష్యహస్తానూరాధాశ్రవణ పూర్వాబాహ్రోత్రరాభాద్రా దశ, పుంలింగతారాః స్యుః. అన్యలింగజనితా తారా అశుభా, స్వలింగర్తుజాస్త్రీతిశ్శుభకరేత్యర్థః. దంప తోర్మర్షక్షత్రద్వయం ఏకలింగం చేచ్ఛుభం భిన్నలింగం చేదశుభమితి వేద్యమ్.

అవ. లింగవర్గప్రసూ జెప్పుచున్నాడు.—

తా. ఉషా, ఆశ్రే, మ, పృబ్బ, ఉత్తర, పూషా, ధని, ఆర్ద్ర, రే, జ్యే, భ, చి, స్వా, వి-ఈ ౧౭ నక్షత్రములు స్త్రీలింగములు. శత, మూ, మృ-ఈ ౩ నక్షత్రములు నపుంసకలింగములు. తక్కిన నక్షత్రములు పుంలింగములు. ఈలింగనిర్ణయమునకు ఫల మే మనినః దంపతుల జన్మ నక్షత్రము లొకలింగము గలవైయున్న పరస్పరప్రీతికరం బగు నటు గాకున్నఁ గలహాకరం బగును.

అవ. అథ భూతవర్గమూహ.—

భూవార్యగ్నిమరున్నభాంసి చ మహాభూతాని పంచ క్రమా

త్తేషాం బాణసర్దుమార్గణశరా దస్రాది భూమ్యాద్యపి,

ఏకస్యోడు జలే భవే దపరభం వహ్నా భవేచ్ఛేత్తయో

ర్మృత్యుస్సాన్యదపరే శుభాః పరిణయే భూతాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 135

వ్యా. భూవారీతి. భూః పృథివీ, వారి జలం, అగ్నిః తేజః, మరుత్ వాయుః, నభః ఆకాశః, ఏతాని పంచమహాభూతాని భవంతి, భూమ్యాది పృథివ్యాది, పృథి వ్యాదీనాం దస్రాది అశ్వినీప్రభృతి, క్రమాత్ బాణసర్దుమార్గణశరాః, అయ మర్థః, పృథివ్యాః బాణ. అశ్విన్యాదిపంచకం, జలస్య రసా ఆర్ద్రాదిషట్కం, అగ్నేః ఋతవః ఉత్తరఫల్గువ్యాదిషట్కం, మరుతః మార్గణః జ్యేష్ఠాదిపంచకం, ఆకాశస్య శరాః ధనిష్ఠాది పంచకం, ఏవం చ సతి ఏకస్య దంపతోర్గరవ్యతరస్య, ఉడు నక్షత్రం, జలే ఆర్ద్రాదిషట్కే, భవేత్, అపరభం అపరస్య ఉభయో రవ్యతరస్య నక్షత్రం, వహ్నా ఉత్తరఫల్గువ్యాదిషట్కే, భవేచ్ఛేత్, అపర

తయోర్దంపహోర్చితస్సాస్త్వితో. పరిణయే వివాహవిషయే, అపరే ఉక్తాతిరిక్తా
శ్శుభాః, ఆయం భూతాభ్యా వర్గః.

అవ. భూతవర్గవును జెప్పచున్నాడు.—

తా. ప్రసిద్ధంబులగు పృథివ్య వైజోవాయుకాశము లనెడుపంచ
భూతములకు నశ్వో మొదలు ౨౭ నక్షత్రములలోఁ గ్రమంబున పృథివిః
గి నక్షత్రములు, జలమునకు ౬ నక్షత్రములు, తేజస్సునకు ౬ నక్షత్ర
ములు, వాయువునకు ౫ నక్షత్రములు, ఆకాశమునకు ౫ నక్షత్రములు
సీరితిని విభజింపఁగా దంపతులజన్మనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రము తేజో
నక్షత్రముగనుండి మఱియొక నక్షత్రము జలభూతనక్షత్రముగ నుండెనేని
మృత్యుప్రదం బగు నట్లుగాకున్న శుభవరం బగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం చంద్రయోగవర్గమాహ.—

ఇంద్రాగ్నియమ ఆసురశ్చ వరుణో వాయుః కుబేరశ్చివః

ప్రాగాదిప్రభవో దినాదితిథయోఽప్యేకైకశష్టాడశ,

నాసత్యాదికమేకమేకముడు తచ్చిప్తత్రయం పూర్వవ

త్సుర్యాద్యష్టభిగాశ్చ కేతురహితాః ప్రాగాదిమ స్థాపితాః. 136

వా. ఇంద్రాగ్నిఇతి. ఇంద్రశ్చ అగ్నిశ్చ ఇంద్రాగ్ని, యమః ప్రసిద్ధః, ఆసురో
నిరృతిః, కరుణః, వాయుః, కుబేరః, శివః, ఇత్యష్టావేతే ప్రాగాదిప్రభవః ప్రాగా
ద్యష్టదిశామధిపతయః, ఏవం దినాదితిథయః దినాదిః ప్రతిపత్, సైవాదిత్య
షంతే తథోక్తాః తదాదయష్టాడశతిథయః, తేష్యేకైకశః ఏకైకదినం ఏకై
కస్యాం ప్రాచ్యాదిదిశి, క్రమేణ ద్విరావృత్త్యా స్థాప్యం. ఏవం నాసత్యాదికం
నాసత్యావశ్యసినైవ ఆదిర్యస్య తత్తథోక్తమ్.—‘నాసత్యావశ్యసా దప్రావాశ్య
నేయా చ తావుభా’ విత్తమరః. ఏకైకముడునక్షత్రం చ, ప్రాగాద్యష్టదిక్షు
క్రమేణ త్రిరావృత్త్యా స్థాప్యం. తదా చతుర్వింశతిర్భవతి. తచ్చిప్తత్రయం
తేషాం నక్షత్రాణాం శిప్తత్రయం. పూర్వవత్సుర్యాదిక్షుస్థాప్యం. కేతురహితాః
కేతుభిన్నా అష్టభిగా అష్టగ్రహాః, ప్రాగాదిక్షు స్థాపనీయాఇత్యర్థః.

దంపతోరపి జన్మధిష్ణ్యవశతో జ్ఞాత్వా చ తాం తాం దిశం

తత్రస్థోడుపతిగ్రహేంద్రధిజ్ఞాథారిసా మ్యేష్టతామ్,

తేషాం మైత్రవశాచ్చ మైత్రముఖయోస్సామ్యే సమత్వం తథా

శత్రుత్వే యది శత్రుత్వైవ శశభృద్యోగఖ్యవర్గస్త్యయమ్. 137

జ్యో. దంపత్యోరతి. దంపత్యోః జన్మధిష్ఠ్యవశతః జన్మనక్షత్రవశాత్, తాం తాం పురుషనక్షత్రాధిష్ఠితాం దిశం స్త్రీనక్షత్రాధిష్ఠితాం దిశం చ, జ్ఞాత్యా తత్రనాడు పతిగ్రహేంద్రతిథిజ్ఞాతాం నామ్యేష్టతాం. తత్రనాడుపతేః తదిశిన్ సక్షత్రాధిపతేః గ్రహేంద్రస్య చ నిధిజ్ఞాతాం యాః తిథిసాధోదిజ్ఞాతాం శశ్చ తయోశ్చ తేషాం చతుర్థాం ఆరిసామ్యేష్టతాం శత్రుత్వం సమత్వం మిత్రత్వం చ, జ్ఞాత్యా, తేషాం చతుర్థాం మిత్రవశాత్, మిత్రత్వే సతీత్యర్థః. ఉభయోర్దంప త్యోరపి మైత్రం మిత్రతా, తేషాం నామ్యేదంపత్యోరపి సమత్వం, తథా తేషాం శత్రుత్వే యది దంపత్యోరపి శత్రుత్వే, ఆయమర్థసంపన్నః, పున్నక్షత్రాధిష్ఠిత దిశి విద్యమానానాం నక్షత్రగ్రహలిఖిదిక్పతీనాం చ, స్త్రీనక్షత్రాధిష్ఠితదిశి విద్యమా నానాం నక్షత్రగ్రహలిఖిదిక్పతీనాం చ పరస్పరం మిత్రత్వే దంపత్యోరపి మిత్రత్వం, శత్రుత్వే శత్రుత్వం, సమత్వే సమత్వమితి ఆయమేవ శశభ్యద్యో గాఖ్యః చంద్రయోగవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. రెండు శ్లోకములచేతఁ జంద్రయోగవర్గపును జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. ఇంద్రాద్యధిపతులుగల ప్రాగాద్యష్టదిక్కులయందును బ్రతి పత్తుమొదలు ౧౬ తిథుల నొక్కొక్కటిగ రెండుమాఱు నక్విన్యాదినక్ష త్రముల నొక్కొక్కటిగను ౨౭ నక్షత్రముల పూర్తిపఱకును, సూర్యా ద్యష్టగ్రహంబుల నొక్కొక్కటిగను గ్రమంబున స్థాపింపఁగా వరనక్షత్ర మున్నదిక్కునం దేర్పడిన నక్షత్రాధిప దినాధిప గ్రహాధిప దిశాధిపతుల కును, వధూనక్షత్రమున్నదిక్కునం దేర్పడిన నక్షత్రాద్యధిపతులకును, మిత్రత్వము గలిగియున్న దంపతులకు మిత్రత్వము గలుగును. సమ త్వము గలిగియున్న వీరలకు సమత్వము గలుగును. శత్రుత్వము గలిగి యున్న వీరికిని శత్రుత్వము గలుగును.

అవ. అథ గోత్రవర్గమాహ.—

గోత్రేశాః క్రమశో మరీచిభగవానత్రిర్వసిష్ఠోఽంగిరాః

పాలస్త్యః పులహః క్రతుః పరిణయే చత్వారి చావ్వారి చ,

దస్తాదీన్యపి సాభిజింతి కలహస్సాన్యదేకగోత్రం గతే

దంపత్యోర్యది జన్మ భే చ సతతం గోత్రాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 133

వా. గోత్రేశా ఇతి. మరీచిభగవానత్రిర్వసిష్ఠః అంగిరాః పాలస్త్యః పులహః క్రతుః ఇత్యేతే సప్రముషయః, అక్విన్యాదీనాం క్రమేణ గోత్రేశా భవంతి, సాభిజింతి అభిజత్సహితాని, దస్తాదీని చత్వారి చత్వారి నక్షత్రాణి, ఏక

కాలామృతం—9

గోత్రాణి భవంతీతి శేషః. అశ్వినీభరణీకృత్రికాశోహిణ్యః, మరీచిగోత్రా భవంతీ, ఏవం మృగశిర్యాదివాం చతుర్ణాం క్రమేణ బోధ్యం. తత్ప్రయోజనమాహ. — దంపత్యోః జన్మభే జన్మనక్షత్రే, ఏకగోత్రం గతే యది, దంపత్యోస్సుతతం కలహస్యాత్, భిన్నగోత్ర గతే యది శుభమిత్యర్థాల్లభ్యతే. పరిణయే వివాహ విషయే ఆయం గోత్రాఖ్యవర్గః.

అవ. గోత్రవర్గువును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. గోత్రాధిపులగు మరీచ్యత్రివసీష్ఠాంగిరఃపౌలస్త్యపులహ క్రతువులనెడి సప్తయువులయందును గ్రమంబున నభిజిత్సహితాశ్విన్యాది నక్షత్రముల నాలుగేసినక్షత్రములవరుసన నెన్నఁగా, వధూవరుల జన్మనక్షత్రము నొకగోత్రము నొందియున్నఁ గలహకరం బగు ననుట.

అవ. ఇత్థం వింశతివర్గాః ప్రపంచయిత్వేదాసీం తేషాం విప్రదీనాం నియతవర్గానాహ. —

వర్గాణామపి వింశతిః పరిణయే జ్ఞేయాః స్ఫుటం భూసురై
ర్విప్రాణాం గ్రహమిత్రతైవ నియతా రాజ్ఞాం ప్రధానం గణః,
స్త్రీదూరం తు విశాం ప్రధానమపరో యోన్యాఖ్యవర్గో మహా
నన్యేషాం శుభదో భవేత్ స్ఫుటమిదం శాస్త్రం విచింత్యం బుధైః.

వా. వర్గాణామితి. భూసురైర్జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైర్విజైః, పరిణయే వివాహ

విషయే, వర్గాణాము కవర్గాణాం, వింశతిః స్ఫుటం యథా తథా జ్ఞేయాః విచారణీయాః. ఇయాంస్తు విశేషః. విప్రాణాం గ్రహమిత్రతైవ నియతా ఆవశ్యకా, రాజ్ఞాం శ్చత్రియాణాం గణః గణవర్గః, ప్రధానం ముఖ్యం, విశాం వైశ్యానాం, స్త్రీదూరమేవ ప్రధానం. అన్యేషాం కూద్రాదీనాం, అపరోమహానధికః. యోన్యాఖ్యవర్గశుభదోభవేత్, ఇదం శాస్త్రం, బుధైః పండితైః, స్ఫుటం సమ్యక్, విచింత్యం విచారణీయం. నన్యేషాం చతుర్వర్ణానాం చతుర్వర్గాశుభదా ఇత్యుక్తే ఇతరవర్గోపన్యాసస్య వైఫల్యం స్యాత్; తేషాం కుత్రాప్యపయోగాభావాదితి చేస్త్యుతం, దేశభేదేన తేషామపి గ్రంథాంతరే ఉపయోగసద్భావపర్యవారే, తథాహి. — 'మాహేంద్ర మాగధే గౌడే పాంచాలే పంచనాడికా, యామ్యే నాడి రాజిహటౌ గ్రహమైత్రం తక్రైవ చ. చోళే విజేహి లింగం స్యాద్వశ్యః కాశీరమండలే, వేదా సౌరాష్ట్రవిషయే మాళవే రజ్జుసంజ్ఞ కమ్. సర్వే రాశిగణౌ యోనిర్గ్రహమైత్రం చ శోభన' మితి.

తా. జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞు లగువిప్రుల కావశ్యముగఁ జూడఁదగిన యీ ౨౦ వర్గులలో బ్రాహ్మణులకు గ్రహమైత్రవర్గు, రాజులకు గణవర్గు, వైశ్యులకు స్త్రీదీర్ఘవర్గును, తక్కినశూద్రులకు యోనివర్గును ముఖ్యం

బులు, తేజించిన గిల వర్ణపులును దేశభేదముచే వ్యాఖ్యయందుః జెప్పియున్న తెఱంగున నాయాదేశములయం దుపయోగింపఁబడును.

అవ. ఆధోక్షవర్గవిచారణార్హజన్మనామనక్షత్రవివేకమాహ. —

జన్మరేణ వరస్య యోజ్యమనిశం స్త్రీజన్మధిష్ఠ్యం బుధై
 ర్జన్మరం పురుషస్య యోజ్యమనిశం స్త్రీనామభేనాభవా,
 పున్నామ్నా న కదాచనాపి యువతే ర్జన్మర యోగః పున
 ర్దంపత్యోర్యది నామ ధిష్ఠ్యయుగళం యద్వా శుభం స్యాత్తయోః.

వా. జన్మరేణేతి. బుధైర్జన్మధిష్ఠ్యైః, ద్విజైర్వరస్య జన్మరేణ స్త్రీజన్మ
 ధిష్ఠ్యం స్త్రీజన్మనక్షత్రం, అనిశం సర్వదా యోజ్యం, అభవా స్త్రీనామభేన స్త్రీ
 నామ నక్షత్రేణ సహ, పురుషస్య జన్మనక్షత్రం వా యోజ్యం. పున్నామ్నా పురుష
 నామనక్షత్రేణ, యువతేః స్త్రీయాః, జన్మధిష్ఠ్యయోః న కదాచన, న యోగ
 ఇత్యర్థః. యద్వా దంపత్యోర్నామధిష్ఠ్యయుగళం పునః, నామనక్షత్రద్వయం
 తు తయోర్దంపత్యో శుభం స్యాత్.

అవ. ఈ చెప్పఁబడిన వింశతివర్ణలను విచారించుటకు జన్మనామ
 నక్షత్రముల యోగ్యాయోగ్యత్వములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. వరుని జన్మనక్షత్రముతో స్త్రీజన్మనక్షత్రముఁ జేర్చుట
 ముఖ్యము. అటుగాకున్న స్త్రీనామనక్షత్రముతో వరునిజన్మనక్షత్రముఁ
 జేర్పవలయు. అదియునుం గానిపక్షంబున నుభయుల నామనక్షత్రములఁ
 జేర్చి చూడవలయుఁగాని, వరనామనక్షత్రముతో వధూజన్మనక్షత్రము
 నొకప్పుడుం జేర్పవలదు.

అవ. సందిగ్ధరాశినక్షత్రస్వరూపం దర్శయన్ తత్తత్ఫలమాహ. —

జాతాయాః పదమేకమేవ యువతేజ్జాతస్య పాదత్రయం
 పుంసశ్చేద్విషమాంఘ్రిభే పరిణయే సందిగ్ధరాశిర్భవేత్,
 పూర్వార్ధం పురుషస్య భే సమపదే జాతస్య వధ్వాః పున
 జ్జాతాయా అపరార్ధమాధ్యముభయోస్సందిగ్ధమృతం త్విదమ్.

వా. జాతాయా ఇతి. విషమాంఘ్రిభే త్రిపాన్నక్షత్రే, జాతాయాః యువ
 తేః స్త్రీయాః, ఏకం పదమేవ, విషమాంఘ్రిభే జాతస్య పుంసః పాదత్రయం చత్వ
 రిణయే శుభం భవేత్, అయమేవ సందిగ్ధరాశిర్భవ్యతే. ఏకం సమపదే భేద్విపా
 న్నక్షత్రే, పుంశ్శబ్దస్త్యర్థకః, జాతస్య పురుషస్య పూర్వార్ధం, సమపదే

భాతాయాః, వధ్యాః, అపకారము త్రకారంచే దుభయో రంపత్వోః, ఆశ్వం, శుభకరమిత్యర్థః. ఇదమేవ సుదిగమృతమిత్యుచ్యతే, పదమేకమేవేత్యేవకారణేన వ్యత్యయే అశుభకరమితి గమ్యతే.

అవ, సుదిగ్ధ రాశినక్షత్రముల స్వరూపమును చెలుపుచున్నాడు.—

తా, త్రపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన వసితరాశి ఆనక్షత్రమం దోకసాదముతోఁ జేరియుండినఁ ద్రిపాన్నక్షత్రజాడగు వరునిరాశి ఆ నక్షత్రమందు మూడుపాదనులతోఁ జేరియున్నను శుభకరం బగు నను నిది సుదిగ్ధరాశి యనఁబడును. ద్విపాన్నక్షత్రపూర్వార్ధమున బుట్టిన వరుండును, ద్విపాన్నక్షత్రోత్తరార్ధమందుఁ బుట్టినకన్యయు శుభ కరు లగుదు రనునిది సుదిగ్ధనక్షత్ర మనంబడు. ఉక్తవ్యతిరిక్తముగ నున్న నశుభకరం బగును.

అవ, అభిజిద్గోధూభ్యుషః కాలనిర్ణయమాహ.—

సూర్యస్థాలయతశ్చతుర్థమభిజిద్వద్వా ముహూర్తోఽష్టమ

స్సాన్విత్యేష్యపి మంగళేషు శుభకృద్గోధూళికం సప్తమమ్,

ప్రాహ్నారోదయతో ముహూర్త ఉష ఇత్యంతద్వయం తూత్తమం

వేశ్యాదేః కరపీడనేన తు పరస్యాన్యత్ర తత్పూర్వవత్.

142

వా. సూర్యేతి. సూర్యస్థాలయతః సూర్యస్థితిరాశేశ్చతురం లగ్నమితి శేషః. అభిజిదభిజత్సంజ్ఞకంస్యాత్, పక్షాంతరమాహ.—యద్యేతి. అథవా అష్టమ స్సాన్విత్యేష్యపి ముహూర్తో వాఽభిజిత్యాత్. తత్సర్వేష్యపి మంగళేషు శుభకర్షు శుభకృత్, సప్తమం సూర్యస్థితిరాశేసప్తమలగ్నం, గోధూళికం గోధూళిసంజ్ఞకంస్యాత్, సూర్యోదయతస్సాన్విత్యేష్యపి, ప్రాహ్నార్యం, ముహూర్తః ఉషః ఉషఃకాల ఇత్యుచ్యతే. అనయోః ఫలం తు పూర్వవద్బోధ్యం, అంతద్వయం గోధూళ్యవసోర్ద్వయం, వేశ్యాదేస్సంకరాణా మిత్యర్థః. కరపీడనే వివాహే, ఉత్తమం ముఖ్యం, పరస్య బ్రాహ్మణాదివర్ణస్య తు, గోధూళ్యవసోర్ద్వయం న శుభకృత్, తస్మా తేషాం కీదృశం లగ్నం యోగ్యమిత్యత ఆహ— వేశ్యాదేరన్యత్ర త్రైవిణ్యకవిషయే, తత్ అభిజిస్తుహూర్తః, పూర్వవత్ పూర్వోక్త గుణయుక్త ఏవేత్యర్థః.

అవ, అభిజిద్గోధూభ్యుషః కాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. సూర్యోదయలగ్నమునకు ౪వ లగ్నముగాని, లేక ౮వ ముహూర్తముగాని యభిజిస్తుహూర్తమనియు, ౩వ లగ్నము గోధూళిక మనియు, ఉదయమునకుఁ బూర్వముహూర్త ముషఃకాల మనియు

ఏనిలో బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రయమున కభిజిస్తుహూర్తము ముఖ్యమనియు దక్కినవి యశుభకరంబు లనియు, వేద్యాదిసంకరులకు 3 కాలముల ముఖ్యము లగు ననియు నెఱుంగఁదగు.

అవ. అథ లగ్న ప్రశంసా నిగమయతి.—

యావత్స్పందతి లోచనం శుభకరం తతోక్తిభాగో భవే

త్తల్లగ్నో శుభకాల ఏవ సతతం బ్రహ్మ స దానాతి తమ్,

అన్యే కిం పునరేవ కర్తరథ తత్కాలశ్శుభా పాదకః

పూర్వాదృప్తవశాత్ఫలప్రసంగం నిత్యసాక్షిమాత్రం సదా. 133

వా. యావదితి. లోచనం సేత్రం, శుభకరం యథా తథా, యావద్వాచ త్కాలం స్పందతి చలతి, తతోక్తిభాగో న్యస్య నిమేషకాలస్య జోతిభాగో యస్య ఏవ లగ్నో శుభకాలస్సతతం భవేత్, తం తాదృక్ నూత్నకాలం, బ్రహ్మ వా న జానాతి, అతినూత్నత్వాదితి భావః. అన్యే మనుష్యాః, కిం పునః? లగ్నో శుభకాలం జానంతీతి కిము వక్తవ్యం. న జానంత్యేవేత్యర్థః, కింతు కర్తూ శుభా శుభకర్తూః, పూర్వాదృప్తవశాజ్జ్ఞాంతరీయపుణ్యపాపకర్తృవశాత్తత్కాలో లగ్న కాలః, శుభః అశుభో వా భవేత్, పూర్వాదృప్తం శుభం చేచ్ఛుభం, అశుభం చేద శుభం భవతి. సకలకార్యనాదృప్తజన్యత్వాదితి భావః. తత్ర 'జ్యోతిశ్శాస్త్రపిదం ప్రశాంతమనస' మిత్యాదినా దైవజ్ఞః కీమరం స్త్రాసేతి ఇత్యాశంక్యాహః.— సమయవిత్ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞః, తత్సాక్షిమాత్రం తస్య లగ్నస్య సాక్షిమాత్రం సాక్ష్యేవ, న తు శుభలగ్నప్రదాతా.

అవ. లగ్న ప్రశంసను జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. శుభకరమగు ట్లుఁగ లింపఁబడిన కనుజెప్పిన లగ్నం కోట్యంతః పరిమాణకాలము లగ్నమందు శుభకాల మగును. చిత్రవిచిత్రనిర్మాచతురుం డగు విధాతకుఁ గూడఁ దెలిసికొనుటకు నాభ్యయుగాని యజ్ఞికాలమును మనుష్యు లెఱుంగఁజాలరు గాన, నెల్లరకు జ్ఞాంతరకృత పుణ్యపాపకర్తానుసారముగ లగ్నము సంప్రాప్త మగును. సకలమైన వారికి జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిజ్ఞుఁడు సాక్షిమాత్రుఁడైనది లగ్నప్రభాతగాఁడు.

అవ. అథ ముద్రితారంభకాలమాహ.—

ముద్రారంభవిధౌ త్రయోదశ ససుశ్రోతాత్రిపూర్వోత్తరా

బ్రహ్మదిత్యకృశానుశ్రవనాః పుత్రార్థదాస్తారకాః,

వారా జీవకవిజ్ఞమందశశినాం శ్రేష్ఠా అథాశోభనా

రిక్తామూదిగసాదిపిష్టిలిథమః సాతోఽనమా వైధృతిః.

వ్యా. ముద్రేతి. ముద్రారంభవిధౌ ముద్రాప్రదానకరణే, వసుశ్రోతాతి
 పూర్వోత్తరాబ్రహ్మదిత్యకృతానుశక్రపవనాః ధనిష్ఠాశ్రవణపూర్వఫల్గునిపూర్వా
 మిథా పూర్వాభాద్రోత్తరఫల్గున్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రా రోహిణీపునర్వసూ
 కృత్తికా శ్రేష్ఠా స్వాత్య ఇతి త్రయోదశ, తారకాః నక్షత్రాణి, — 'నక్షత్రమృ
 తుంధం తారా తారకాపుష్పదువాస్త్రియా' మిత్యమరః. పుత్రార్థదాః పుత్రసంపత్క
 రాః, జీవకవిజ్ఞమందశశినాం గురుశుక్రబుధశనిసోమసంబంధినో వారాః పంచ,
 శ్రేష్ఠాః ముఖ్యాః, అశోభనాస్తు రిక్తా మాదివసాదివిష్టితిభయః-రిక్తాః పూర్వోక్తాః,
 అమా అమావాస్యా, దివసాదిః ప్రతిపత్, విష్టితిభిః భద్రకరణతిభిః, తద్దివసో
 యస్సౌపి, పాతో మహాపాతః, అవమాదినత్రయం వైధృతిః వైధృతియోగః,
 ఏతే అశోభనా భవంతీతి సర్వమవదాతమ్.

అవ, ముద్రికారంభమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. ముద్రికారంభవిషయమై, ధ, శ్ర, పూష, పూషా, పూఖా,
 ఉష, ఉషా, ఉభా, రో, పున, కృ, జ్యే, స్వా ఈనక్షత్రములును, గురు,
 శుక్ర, బుధ, శని, సోమవారములును శుభకరంబు లగును. రిక్తతిథులు
 నమవస ప్రతిపత్తు భద్రకరణతిథివ్యతీపాత మహాపాత లవమతిథి వైధృతి
 నామయోగము - ఇవి యశుభకరంబు లని యెఱుంగవలయు.

శ్లో. యజ్ఞనా వేంకటాభ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
 కాలామృతస్య టీకాయాం తృతీయో బిందురప్యభూత్.

వివాహప్రకరణం సమాప్తమ్.

శ్రీ రస్తు
శ్రీహయగ్రీవాయ నమః
కాలామృతే - న వ్యాఖ్యానే

చతుర్థవిష్టుః

అవ. అథ ద్వ్యాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం శ్రావణామకాలమాహః—
శ్లో. శ్రావణ్యాం గురుశుక్రయోర్విమలయోః కుర్యాదుపాకర్త త
త్కుద్యుర్వాఖిలబహ్వాప్తచః శ్రవణభే సింహం గతే భాస్కరే,
మానే కర్కటకేఽపి మహాధ్యరహితే శాఖేశ్వరాణాం రవే
స్సంక్రాంతౌ గ్రహణే న కార్యమథవా తతోఽప్రిష్ఠపద్యాం చరేత్.

వ్యా. శ్రావణ్యామితి. గురుశుక్రయోః విమలయోః అనస్తంగతయోస్సతోః,
శ్రావణ్యాం శ్రవణనక్షత్రయుక్తా పౌర్ణమాసీ శ్రావణీ తస్యాం శ్రావణకుల్లపౌర్ణ
మాస్యాం, తత్ ప్రసిద్ధం, ఉపాకర్త కుర్యాత్. విధ్యుక్తే లిఖే, యాజుష ఇతి
కేషః. అఖిలబహ్వాప్తచః సకలఋక్సాఖ్యాప్రవర్తకాః, శ్రవణభే, శ్రావణే మానే
యస్మిన్ కస్మింశ్చిత్ శ్రవణనక్షత్రయుక్తదినే, ఉపాకర్త కుర్యః, సర్వేషాం
భాస్కరే సింహంగతే గతి, మానే శ్రావణమానే, కర్కటకేరవా కర్కటకే
సతి వా కార్యం. సింహం గతే భాస్కరఇతి వచనం నర్తదోత్తరచేకవిషయం,
తదుక్తం నిర్ణయసింధౌ.—‘వశీర రవిసంయుక్తే ఉపాకర్యాత్తు దక్షిణే, నర్త
దోత్తరచేతే తు కర్తవ్యం సింహగేరవా’ వితి. కించ, శాఖేశ్వరాణాం, సామ
నేదాధిపా భావః, అధర్వణచేదాధిపా బుధః, తయోః మాధ్యరహితే సతి
కార్యం, ‘గుణవచనబ్రాహ్మణ్యాదిభ్య’ ఇతి ప్యుక్తే. సామాధర్వణచేదినాం విషయ
మిదం, ఋగ్యజుర్వేదినాం తు గురుశుక్రయోర్విమలయోరిత్యనే నైవ గతార్థ
త్వాత్ గురుశుక్రయోరేవ ఋగ్యజుర్వేదాధిపతిత్వాదితి భావః. అతఏవ శాఖేశ్వ
రాణామితి బహువచనస్య ద్వివచనపరత్వేన వ్యాఖ్యానం సంగచ్ఛతే. రవే
స్సంక్రాంతౌ ఉపాకర్త దినే సూర్యసంక్రాంతిర్యది, గ్రహణే సంద్రగ్రహణే వా
యది చ న కార్యం. తస్మిన్ కదా కార్యమిత్వాశంక్యాహ. —అథవేతి. తదుపా
కర్త, ప్రోష్ఠపద్యాం ప్రోష్ఠపదానక్షత్రయుక్తా పౌర్ణమాసీ ప్రోష్ఠపదీ తస్యాం
భాద్రపదపౌర్ణమాస్యాం చరేత్ కుర్యాత్.

తా. పూర్వశ్లోకోక్తములైన మూఢాది దోషములు శ్రావణ భాద్రపదమాసములయందు సమానములుగానుండెనేని స్వకాలము బలవత్తరమైనందువలన శ్రావణమాసమనందే యుపాకర్త జేయవలయుననియు, పుష్యశుద్ధ ౧గి యందు జేయఁదగిన యుత్సర్జనమును హోమకర్త నాకాలము మూఢాదిదోషయుక్తమై యుండెనేని మాఘశుద్ధ ౧గి యందు జేయఁదగినదనియు, బుష్యమాఘమాసములయందు దోషము సమానముగా నుండెనేని పుష్యమాసమందే చేయఁదగినదనియు, శ్రావణమాసమందు మొదటిపైరులయుత్పత్తి లేకయుండె నేని యుపాకర్త భాద్రపదమాసమందు జేయఁదగిన దనియు నెఱుంగవలయును. (పూర్వశ్లోకోక్తమైన గురుశుక్రమూఢనిషేధము ప్రథమోపాకర్తవిషయమని కాశ్యపవచనములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.)

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం ఔరకాలమాహ. —

నందాపర్వసు రిక్తవైత్తికనిశాసంధ్యాష్టమిషు ప్రతే
భుక్త్వా మిత్రమఘోత్తరాగ్నిదనుజప్రాజేశ జన్తోడుషు,
పాతే కర్కటకన్యకాఘటధనుర్తాసేషు మృత్యుప్రదం
ఔరం భానుజభౌమభానుదివసే పత్నీ యదా గర్భిణీ.

147

వ్యా. నందేతి. నందాః నందతిథయః, పర్వసు అమావాస్యాదిపర్వసు, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, వైత్తికాః పితృతిథయః, నిశా రాత్రిః, సంధ్యా సూర్యోదయకాలస్సూర్యాస్తమయకాలశ్చ, అష్టమి పక్షద్వయగతా, ఏతేషు దివసేషు, ప్రతే వ్రతదివసే, భుక్త్వా భోజనం కృత్వా, మిత్రమఘోత్తరాగ్నిదనుజప్రాజేశ జన్తోడుషు మిత్రమనూరాధా, మఘా ప్రసిద్ధా, ఉత్తరాః ఉత్తరాత్రయం, అగ్నిః కృత్తికా, దనుజం చూలం, ప్రాజేశోఽహిహోత్రే, జన్తోడు జన్మనక్షత్రం, ఏతేషు నక్షత్రేషు చ, పాతే వ్యతిపాత మహాపాతయోరనుకరణం, కించ కర్కటకన్యకాఘటధనుర్తాసేషు, భానుజభౌమభాను దివసేషు శన్యంగారకార్కవాసరేషు చ, పత్నీ యదా గర్భిణీ. 'అతఃపిఠనా' వితిమత్స్యరే ఇనిః, 'ఋషేభ్య'ఇతి ఇహ. 'రషాభ్యా'మితి ఇత్సం. షణ్ణాసాదూర్ధ్వం ఏతేషు సర్వేషు, ఔరం తురకర్త, మృత్యుప్రదం, అయోగ్యమితి యావత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత ఔరకాలమును జెప్పుచున్నాడు:—

తా. ఒరవ శ్లోకముందు జెప్పఁబడిన నందరి క్తతిథులు, పంచ పర్వములు, పితృతిథులు, ఉభయాష్టములు ఈతిథులయందును, రాత్రి

యందును, సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయకాలములయందును, వ్రత దినములయందు భోజనానంతరమందును, అనూరాధ, మఘ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, కృత్తిక, మూల, రోహిణి, జన్మనక్షత్రము వీనియందును, వ్యతిపాతమహాపాతలయందును, కటకకన్యా కుంభధనుర్ధాసములయందును, ఆదిత్యాంగారకశనివారములయందును, భార్య గర్భిణియైయుండఁగా నాటననెలమొదలు ప్రసూతికాలమువఱకును ఔర మశుభకరము.

అవ. తద్వి యోగ్యకాలమాహ:—

శస్తా హస్తచతుష్టయాదితిగురుశ్రీశత్రయాద్యేందవో

జ్యేష్ఠాంత్యోడు చ మధ్యమం చ శుభకృచ్ఛుద్రజ్జ వారాన్వితే,

రోగాంతే మృతకర్తసు క్రతువిధౌ పుణ్యస్థలే శోభనే

కారాగారవిమోచనే శుభకరం ఔరం తు వర్జ్యాస్వపి.

148

వ్యా. శస్తా ఇతి. హస్తచతుష్టయం హస్తచిత్రస్వాతీవిశాఖాః, అదితిః పునర్వసూ, గురుః పుష్యః, శ్రీశత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, ఆద్యః అశ్వినీ, ఇందుః మృగశిరం, ఏతా ఏకాదశతారాః, శస్తాః ప్రశస్తాః, జ్యేష్ఠాంత్యోడు చ, జ్యేష్ఠోడు అంత్యోడు చేతి సార్థక్యాభిప్రాయేణ ఉడ్విత్త్యేకవచనం, జ్యేష్ఠారేవతీద్యయం చ మధ్యమం, అస్తమిత్వార్థః. చంద్రజ్జ వారాన్వితే సోమబుధవారయంతే దినే, ఔరం శుభకృత్, రోగాంతే వ్యాధినివృత్తికాలే, మృతకర్తసు, క్రతువిధౌ క్రత్వారంభే, పుణ్యస్థలే, కాశ్యాదిపుణ్యక్షేత్రే, శోభనే వివాహాత్పూర్వదిన ఇత్యర్థః. కారాగారవిమోచనే బంధనగృహనివృత్తౌ, ఏతాసు వర్జ్యాస్వపి, అయోగ్యతిథ్యాదివ్యపి ఔరం శుభకరం.

అవ. ఔరమునకు యోగ్యకాలమును జెప్పుచున్నాడు:—

తా. అశ్విని, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము ఈ 11 నక్షత్రంబులును, సోమ బుధవారంబులును ప్రశస్తంబు లనియు, జ్యేష్ఠ, రేవతి ఈ 2 ను మధ్యమంబు లనియు, ఆరోగ్యస్నాన మృతకర్తయోగారంభ కాలములయందును, కాశ్యాదిపుణ్యక్షేత్రప్రవేశకాలములయందును, వివాహదినమునకుఁ బూర్వదినమునందును, గారాగృహవిముక్తికాలమునందు నీకాలములయందు ఔరనిషేధతిథ్యాదులును శుభకరములు,

అవ. అథ రాజకుమారాణాం ఛరికాబంధనకాలమాహా:—

బద్ధియాచ్యురికాం చ రాజపురుషః ప్రాగేవ పాణిగ్రహః
న్తోజీబంధనభే సురాన్నిత్యగణం సంపూజ్య తత్సద్ద చ,
కట్యాం వామత ఏవ లక్షణయుతాం కేషం వివాహోక్తవ
త్తారాచంద్రబలాన్నితః కుజగురుబ్రహ్మఖ్యవారేష్వపి.

149

వా. బద్ధియాదితి. రాజపురుషః రాజా చాసా పురషశ్చేతి సమానాధి
కరణసమాసః, తారాచంద్రబలాన్నితస్సక, పాణిగ్రహతో వివాహో, ప్రాగేవ
పూర్వమేవ, మాంజీబంధనభే ఉపనయనయోగ్యనక్షత్రే, సురాక్ష గ్రహదేవతాః,
పితృగణం మాతాపితృర్దురూణాం చ గణం. సంపూజ్య గంధమాల్యాదిభిరభ్య
ర్చ్య, తత్సద్ద చ ఆయుధగృహం చ, తోరణపతాకాదిభిరలంకృత్య, కుజగురు
బ్రహ్మఖ్యవారేషు కుజగురుసూర్యవారేషు, లక్షణయుతాం శస్త్రశాస్త్రోక్తలక్షణ
సంపన్నాం, ఛరికాం అసిపుత్రికాం, 'స్యాస్పస్త్రీ చాసిపుత్రి చ ఛరికా చాసి
ధేను' కేత్యమరః. కట్యాం వామతః సవ్యకట్యాం, 'వామం శరీరే సవ్యం స్యాదప
సవ్యం తు దక్షిణ' మిత్యమరః. బద్ధియాతో ధారయేతో, కేషం వారనక్షత్రాతి
రిక్తం లగ్నాదికం వివాహోక్తవతో, వివాహే యా గ్రహసంపత్తిః యల్లగ్నం చ
తత్సర్వమత్రాప్యూహ్యమ్.

అవ. రాజకుమారులు కత్తిని ధరించుటకుఁ గాలమును జెప్ప
చున్నాడు:—

తా. రాజకుమారుఁడు వివాహముచకుమున్నే యుపనయన
యోగ్యనక్షత్రముతోడను, భాస్వంగారకగురువారములలో నొకవార
ముతోడను, వివాహయోగ్యమైన లగ్నాదులతోడను, తారాచంద్రబల
ములతోడను గూడియున్న యొక శుభదినమున నిష్ప్రదేవతలం దల్లిదం
డ్రులను గురువులను బూజించి ఆయుధగృహము నలంకరించి శస్త్ర
శాస్త్రోక్తము లగులక్షణములు గలసూరుకత్తిని కటిప్రదేశమునఁ గుడి
ప్రక్క ధరింపవలయును.

అవ. శ్లోకపాదత్రయేణ సూతనవధూగృహప్రవేశకాలమాహా:—

పథాదౌ సమవాసరే నవవధూపద్మప్రవేశ శృభః

స్వాదాహోడశివాసరాత్పరిణయాత్పంచాంగశుద్ధిం వినా,

ఉద్వాహోద్యసమాబ్ధవ నియమ స్త్వాపంచమాబ్ధాత్తులా

కన్యాకర్కటచాపగోధుషన్మయుక్కుంభా నిషేకే శుభాః,

150

వ్యా. షష్ఠాదావితీ. పరిణయాత్ వివాహానంతరం, షష్ఠాదౌ షష్ఠదిన ప్రభృతి, సమవాసరే సమదినే, పంచాంగశుద్ధిం వినాపి, ఆషాఢశవాసరాత్ షాడశదినపర్యంతం, నవవధూసద్వప్రవేశః, నూతనవధూగృహప్రవేశః, శుభః స్యాత్, షాడశదినాతిక్రమణే గతిమాహ. ఉద్వాహాది వివాహప్రభృతి, అసమాదే విషమసంవత్సరే, యస్మిన్ కస్మిన్ శుభదినే, శుభః, అయం నియమః విషమసంవత్సరనియమః, అపంచమాబ్దాత్పంచమసంవత్సరపర్యంతమేవ. ఇతఃపరం సపాదశ్లోకత్రయేణ నిషేకకాలమాహ. తులేత్యాదినా. తులాకన్యాకర్కటచాపగోరుషనృయుక్కుంభాః, ఆద్యాస్త్రయః ప్రసిద్ధాః చాపో ధనుః, గౌః వృషభః, ఝషో మినుః, నృయుక్ విభునం, కుంభః ప్రసిద్ధః ఏతాన్యష్టలగ్నాని నిషేకే మిథునకర్తణి శుభాః.

అవ. ఈశ్లోకంబున 3 పాదములచే నూతనవధూగృహప్రవేశ కాలంబును నాలవపాదముచే నిషేకయోగ్యలగ్నంబులం జెప్పుచున్నాడు:—

తా. వివాహమైన ౬వ దినము మొదలు ౧౬వ దినమువఱకు సమదినములయందు తిథివారనక్షత్రయోగకరణములనైనం జూడక నూతనవధూగృహప్రవేశము చేయవచ్చుననియు, ౧౬ దినములకు వెనుక గి సంవత్సరములవఱకు విషమసంవత్సరములయందు దోకశుభదినంబునఁ జేయవలయు ననియు, గి సంవత్సరములకు వెనుక విషమసంవత్సరనియమము పనిలేదనియు, వృషభ మిథున కటక కన్యా తులా ధనుః కుంభ మినుములు నిషేకయోగ్యంబులనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అథ నిషేకే నక్షత్రవాసరానాహ:—

దస్త్రాగ్నిలిమిత్రమూలవరుణబ్రాహ్మోత్తరాంత్యాచ్యుతాః

పూజ్యాః పుష్యపునర్వసూవసుశశిత్యస్త్రాహ్వాయా మధ్యమాః,

మధ్యే వాత్రే తు పుష్యయేన పిఠలాస్తారా నిషేకేపరా

మధ్యో భానుజవాసరశ్చ భృగుజజ్ఞారేందువారాశ్శుభాః, 151

వ్యా. దస్త్రేతి. దస్త్రాగ్నిలిమిత్రమూలవరుణబ్రాహ్మోత్తరాంత్యాచ్యుతాః అగ్నినీ హస్తస్వాత్యనూరాధా మూల శతభిషగ్రహిణ్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాపదతీతవణాః, పూజ్యాః క్రేస్తాః, పుష్యపునర్వసూవసుశశిత్యస్త్రాహ్వాయాః పుష్య పునర్వనూధనిష్ఠా మృగశిర్ష చిత్రాభిధాః, మధ్యమాః అనుత్తమా ఇత్థిరః, అత్రే తు మధ్యమనక్షత్రాణాం తు, మధ్యే పరిగణితః పుష్యః

విఫల ఇత్యేవారాః. అపరాశ్చేమస్తారాః, భరణీకృత్రికార్ద్రాశ్రేమమహా
పూర్వఫలుని విశాఖాశ్లేషా పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాః, విఫలాః, త్యాజ్యా
ఇతి యావత్. భానుజవాసరశ్శనివాసరశ్చ మధ్యమః, భృగుజ్జాశ్లేషంనువారాః
శుక్రబుధగురుసోమవారాః, శుభాశ్శుభకరాః, ఆశ్లేష్వశుభా ఇత్యర్థాలభ్యతే.

అవ. నిషేకవిషయమై నక్షత్రవారములు జెప్పుచున్నాడు—

తా. ఆశ్విని, రోహిణి, ఉత్తర, మాస్త, స్వాతి, ఆనూరాధ,
మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి
ఈనక్షత్రంబులు; సోమ బుధ గురు శుక్రవారంబులును నిషేకము
నకు ముఖ్యంబు లనియ; మృగశీర్షము, పురవీసు, చిత్త, ధనిష్ఠ ఈనక్ష
త్రంబులును, శనివారంబును మధ్యమంబు లనియ; పుష్యనక్షత్ర
మత్యంత మధ్యమం బనియు, దక్షిణనక్షత్రవారములు నిషిద్ధంబు
లనియు సభిప్రాయము.

షష్ఠీవర్షచతుర్దశీ పితృతిథీ రిక్తార్ధరాత్రాష్టమీ

ర్షి త్యా విష్ణ్వచమా దినాదిదినకృత్కామప్రదోషానపి,

మాఘాదిషష్ఠి పంచసూచితమహాదోషాన్పరిత్యజ్య తాక

రావత్యాపి కా రిశే సహసి వా మాసే నిషేకశ్శుభః.

152

వ్యా. షష్ఠీతి. షష్ఠీ పక్షద్వయగతా, పర్వాణి అమావాస్యపూరిమాసీని,
చతుర్దశీపక్షద్వయగతా, పితృతిథయః శ్రాద్ధదినాని, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అర్ధ
రాత్రః నిశీధః, అష్టమీపక్షద్వయగతా, కించ విష్ణ్వచమా విష్టిర్భద్రకరణం,
అవమః దినత్రయం, దినాదిదినకృత్కామప్రదోషానపి-దినాదిః ప్రతిపత్, దిన
కృత్కామా సప్తమీత్రయోదశ్యా, తయోః ప్రదోషా, ఏతాంత్యర్వానపి,
హిత్యా త్యక్త్యా, తాక ప్రసిద్ధాక, ఉదితమహాదోషాక మాఘాదిమహాదోషాక,
పరిత్యజ్య, మాఘాదిషు మాఘప్రభృతిషు పంచమ మాసేషు, శ్రావణ్యాం,
కా రిశే, అథవా సహసి మార్గశీరే మాసే వా, 'మార్గశీరే సహ మార్గ' ఇత్య
మరః. నిషేకశ్శుభః.

అవ. నిషేధకాలమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. మాఘషాల్లన వైత్ర వైశాఖ శ్లేష్ఠశ్రావణ కార్తిక
మార్గశీర్ష మాసములయందును, పక్షద్వయగతములగు షష్ఠ్యష్టమీ
చతుర్దశీ ప్రతిపత్తులును, పర్వతిథులును, శ్రాద్ధదినంబులును, రిక్తతిథు
లును, త్రయోదశీసప్తముల ప్రదోషంబులును, అర్ధరాత్రంబులును,
మాఘాది మహాదోషంబులును, వీనిం బరిత్యజించి తక్కినదినముల

యందును నిషేకము శుభావహము. ముందుఁ జెప్పబడిన మానములు గాక యితరమానములయం దేదినంబునం జేయకూడదు.

రేవత్యాదిషు షట్సు భేషు యువతీః పత్న్యర్షి షేకే ప్రియా
దంపతోశ్చ పరస్పరం ప్రియమపి స్యాద్ద్వాదశస్తీశభాత్,
జ్యేష్ఠరాది నరోడుషు ప్రియతమా వధ్యాస్సితార్కా శుభా
స్యాతాం భర్తృగృహప్రవేశసమయే చేద్వామగౌ పృష్టగౌ. 153

వ్యా. రేవత్యాదిప్రితి. రేవత్యాదిషు షట్సు భేషు రేవతీప్రభృతిషు మృగ శీర్షాంత్యేషు షణ్ణక్షత్రేషు, నిషేకే కృతే యది, యవ ర్వధాః, పత్న్యః పురుషస్య, ప్రియా ప్రియకరా స్యాత్, ఈశభాత్ ఆర్ద్రానక్షత్రమారభ్య ద్వాదశకు ఆర్ద్రాద్యనూరాధాంతేషు, నిషేకే కృతే దంపత్యోః పరస్పరం ప్రియం స్యాత్, జ్యేష్ఠరాదినవోడుషు జ్యేష్ఠాద్యక్షరాభాద్రాంతేషు నవనక్షత్రేషు, నిషేకే కృతే, వరః, వధ్యాః స్త్రీయాః, ప్రియతమః ప్రీత్యతిశయవాన్, స్యాత్, 'అతిశయ శేతమభిప్లానా' మిత్యతిశయాశ్చేతమప్రత్యయః. భర్తృగృహప్రవేశసమయే నూతనసంగమాయ శ్రీడాగృహప్రవేశసమయే, సితార్కా శుక్రకూర్యా, ద్వాదశాః పృష్టగౌ వామగౌ వా యది శుభా స్యాతామ్.

అవ. దంపతుల కన్యోన్యప్రీతికరంబు లగునక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. రేవతి మొదలు ౬ నక్షత్రములయందు నిషేకముఁ జేసిన వనిత పురుషున కిష్టురా లగును. ఆర్ద్రామొదలగు ౧౨ నక్షత్రముల యందు నిషేకముచేయ దంపతుల కన్యోన్యప్రీతి గలుగును. జ్యేష్ఠ మొదలు ౬ నక్షత్రములయందు నిషేకముఁజేయ స్త్రీకి బురుషుం డత్యంతప్రియుం డగును. వనిత నూతనసంగమమునకై భర్తృగృహమును బ్రవేశించునపుడు రవిశుక్రలు స్త్రీకి వెనుకనైనను కుడిప్రక్క నైన నుండిరేని శుభకరు లగుదురు.

అవ. అథ నూతనవస్త్రభూషణధారణకాలమాహ. —

కుర్యాన్నూతనవస్త్రభూషణధృతిం విష్ణుత్రయార్కత్రయం
బ్రహ్మదిత్యగురూ త్రాద్యశశభృన్నిత్రాంత్యమూలేష్వపి,
వారావారదినేశయోః ప్రతిపదం రిక్తావమా వష్టమీ
నందావైధృతివిష్టిపాతపరిఘా హిత్యాఽథ మందేధవా. 154

వ్యా. కర్యాదితి. విష్ణుశ్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్కశ్రయం హస్తచిత్రస్వాత్మ్యః, బ్రహ్మ రోహిణీ, ఆదిత్యః పునర్వసూ, నదుః పుష్యః, ఉత్తరాః ఉత్తరాశ్రయం, ఆద్యః ఆశ్వినీ, శశభృత్ మృగశిర్షం, మిత్రమమూరాధా, అంత్యో రేవతీ, మూలం ప్రసిద్ధం, ఏతేషు సప్తదశనక్షత్రేషు, నూతన వస్త్రధూషణానాం ధృతిం ధారణం కర్యాత్. ఆరదినేశయోః ఆరోఽంగారకః, దినేశన్సూర్యః, తయోః వారౌ భౌమార్కవాసరా. — 'ఆరో వక్రో మహీజశ్చ దుధిరో రక్తవీణ' చేతి నిఘంటుః. ప్రతిపదం పక్షద్వయగతాం, రిక్తాః పూర్వోక్తాః. అవనుః దినశ్రయం, ఆష్టమిపక్షద్వయగతా, నందాః పూర్వోక్తాః, వైధృతిః వైధృతియోగః, విష్టిర్భద్రకరణం, పాతౌ వ్యతీపాతమహాపాతౌ, పరిఘః పరిఘయోగః, తాకౌ హిత్యా పరిత్యజ్య, ధారయేదితి పూర్వేణాన్వయః. ఆరదినేశయో ర్వారావిత్యనేన శేషజాం యోగ్యత్యే ప్రాప్తే మందవారాయోగ్యత్వమాహ. — అథవా మందే మందవాసరేఽపి, ఆకుభిమిత్యధ్యాహరః.

అవ. నూతనవస్త్రాభరణముల ధరించుటకుఁ గాలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. ఆదిత్యాంగారక శనివారంబులును, ఉభయాష్టమి ప్రతిపత్తులును, ౬ర-వ శ్లోకమునందుఁ జెప్పఁబడిన నందరి క్తతిఘలును, తిథిశ్రయముతోఁ జేరినదినంబును, పరిఘవైధృతినామయోగంబులును, భద్రకరణమును, వ్యతీపాతమహాపాతంబులును, వీనిం బరిత్యజించి, తక్కినదినంబులయందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అమూరాధ, మూల, ఉత్తరాపాధ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును నూతనవస్త్రాభరణముల ధరించిన శుభములు గలుగును.

అవ. అథ ద్వాదశే లగ్నానాం ఘటికాప్రమాణమాహ. —

మేషే మిసగృహే చతస్ర ఉభయోస్సార్ధం చతస్రో వృషే

కుంభే పాదయుతాశ్చ పంచమకరస్త్రీయుగ్మతాళీషు చ,

సార్ధం పంచ కులీరకేసరిధనుఃకీటేషు చేన్నాడికా

లగ్నానాం ఘటికాప్రమాణగణనా జ్ఞేయా క్రమాద్భూసురైః.

వ్యా. మేష ఇతి. మేషే మిసగృహే చేత్యుభయోర్లగ్నయోశ్చతస్రో, ఘటికాః, వృషే కుంభే సార్ధం యథా తథా చతస్రో ఘటికాః, మకరస్త్రీయుగ్మతాళిషు మకరకన్యామిధునతులాసు, పాదయుతాశ్చపాదాః, పంచఘటికాః, కులీరకేసరి ధనుఃకీటేషు కర్కటసింహధనుర్వృశ్చికేషు, సార్ధం పంచఘటికాః.

ఏవం అగ్నానాం ద్వాదశలగ్నానాం, ఘటికాప్రమాణగణనా, క్రమాత్
భూసురైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః జ్ఞేయా.

అవ, మేషాది ద్వాదశలగ్న ఘటికాప్రమాణమును జెప్పు
చున్నాడు.

తా, మేషమీనములకు గడియలు ౪, వృషభకుంభములకు గడి
యలు ౫, మకరకన్యామిథునతులకు గడియలు ౬, కటకసింహధను
ర్వృశ్చికములకు గడియలు ౭, ఈరీతిని లగ్నముల ఘటికాప్రమా
ణముఁ దెలియవలయు.

యజ్ఞనా వేంకటాభ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం తుర్యో బిందు రభూదయమ్.

చతుర్థవిప్లస్సమాప్తః.

శ్రీ రస్తు
శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే - న వ్యాఖ్యానే

పల్లము బిడ్డః

శ్లో. ప్రస్తుతాతకమీత్య తస్య గమనం చాయుష్కథస్సంవదేత్
ప్రస్తా విస్తృతజాతకో యది భవేత్తస్యాపి కృచ్ఛాద్వదేత్,
తల్లగ్నే గ్రహదృష్టిచారుశకునైరన్వైర్నిమిత్తైశ్చ
స్తారాచంద్రబలాన్వితో గ్రహమఖం కృత్వా శుభేషీవ జేత్.

శ్లో. ప్రణమ్య దక్షిణామూర్తిం సచ్చిదానందరూపిణమ్,
వ్యాఖ్యాయతేఽథునా సమ్యగ్యాత్రాప్రకరణం మయా.

వ్యా. ప్రస్తుతి. ప్రస్తుత ప్రయాణలగ్నప్రశ్నకర్తః, జాతకం జన్మకాల గ్రహసంపత్తిం, విశ్మయ సమ్యగ్విచార్య, ఆయుష్కథః యస్య దీర్ఘాయురస్తి తస్య పుంసః, గమనం యాత్రాం సంవదేత్. దైవజ్ఞ ఇతి శేషః. ప్రస్తా విస్తృతజాతకః అజ్ఞాతజన్మ కాలగ్రహసంపత్తిర్భవేద్వది, తదా తస్యాపి విస్తృతజాతకస్యాపి, కృచ్ఛాత్ నష్టజాతకాదివిచారణేణ, వదేత్. — 'స్యాత్కష్టం కృచ్ఛమాభిల' మిత్యమరః. తతః ప్రయాణకర్తా తారాచంద్రబలాన్వితస్సత్, గ్రహమఖం నవ గ్రహహామం, కృత్వా తాక సంపూజ్య, గ్రహదృష్టిచారుశకునైః యాత్రా లగ్నస్య గ్రహదృష్టివశాత్ యాని చారుశకునాని రమ్యశకునాని లైశ్చ అన్వై శ్చుభైర్నిమిత్తైః మంగళగీతవాద్యాదిభ్యనిభిశ్చసహ, శుభేషీవ పంచాంగకుది దివసే, తల్లగ్నే దైవజ్ఞోక్తశుభలగ్నై, వ్రజేత్ గచ్ఛేత్' విధ్యచ్ఛే లిత్.

అవ. యాత్రాప్రకరణమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. యాత్రయం దభిలాషగల నరుడు జ్యోతిష్కుని శుభలగ్న ప్రశ్నచేయఁగా నాజ్యోతిష్కుడు ప్రయాణకర్తజాతకమును జక్కఁగా నాలోచించి యతఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడుగా నుండెనేని ప్రయాణ

లగ్నముః జెప్పవలయు ననియు, నాప్రయాణకర్త జాతకము దెలియని వాఁడై యున్న పక్షమందుఁ గష్టముచేతనైన నష్టజాతకాది విచారముఁ జేసి యతని యాయుఃప్రమాణమును దెలిసికొని ప్రయాణమునకు లగ్నమును జెప్పవలయు ననియు, బిమ్మటఁ బ్రయాణకర్త జ్యోతిషునిచేఁ జెప్పఁబడిన తారాచంద్రబలయుక్త లగ్నమందు నవగ్రహ హోమాదులం జేసి శుభశకునము లగుచుండఁగా మంగళవాద్యధ్వనులతోఁగూడఁ జోవలయు ననియు నెఱుంగవలయును.

అన. అథ శ్లోక త్రయేణ యాత్రాప్రశ్న ఫలమాహ.—

షష్ఠాష్టవ్యయగశ్చశీ శుభఖగైర్న ప్రేక్షితో భంగకృత్
క్రూరో లగ్నగతోఽష్టగోఽష్టశుభకృత్తప్రశ్నలగ్నాద్భరీ,
ఏకో లగ్నగతశ్శుభస్తు ధనదో ద్వౌ లగ్నగౌ చేచ్ఛుభౌ
రత్నస్త్రీపశుభామియానసుఖదౌ యాతుర్భలిష్ఠే యది.

157

వ్యా. షష్ఠేతి. షష్ఠాష్టవ్యయగః ప్రశ్నలగ్నాత్ షష్ఠాష్టమద్వాదకానా మన్యతమే స్థితిః, శశీ చంద్రః, శుభఖగైః శుభగ్రహైః, న ప్రేక్షితో యది న దృష్టో యది, భంగకృత్ విఘ్నకారీ స్యాత్, బలీ ఉచ్చుమిత్రాదిక్షేత్రగతః, క్రూరః పాపః, తత్ప్రశ్నలగ్నాత్ అష్టగః అష్టమలగ్నగతో వా, లగ్నగతః తత్ప్రశ్నలగ్నగతో వా యది, అశుభకృత్స్యాత్. ఏకశుభగ్రహః, లగ్నగత శ్చేత్, యాతుః ప్రయాణిని, ధనదః ఆరదో భవతి, బలిహతత్యంతబలవంతో, ద్వౌ శుభౌ శుభగ్రహౌ, లగ్నగౌ లగ్నసౌ యది, యాతుః రత్నస్త్రీపశుభామి యానసుఖదౌ స్యాత్సామితి, ప్రష్టరం ప్రతీ దైవజ్ఞో వదేదిత్యధ్యాహరః.

అన. 3 శ్లోకిములచే యాత్రాప్రశ్న ఫలములఁ జెప్పుచున్నాడు.—

తా. చంద్రుడు శుభగ్రహములచేఁ జూడఁబడక ప్రశ్నలగ్నము నకు ఁట నైన రాట నైన నుండెనేని ప్రయాణమునకు విఘ్నము గలుగు ననియు, ఉచ్చుమిత్రక్షేత్రాదియుక్తమైన పాపగ్రహము ప్రశ్నలగ్న ముండైనను రాట నైన నుండెనేని యశుభకరం బనియు, నొకశుభ గ్రహము ప్రశ్నలగ్నమును బొందియున్న ప్రయాణకర్తకు ధన లాభము గలుగుననియు, నత్యంతబలయుక్తములైన రెండుగ్రహములు ప్రశ్నలగ్నమందుండెనేని రత్నవనితాపశుభాలాభంబులును, బ్రయాణమం దత్యంతసౌఖ్యంబు కలుగు ననియు జ్యోతిషుఁడు ప్రయాణ కర్తకుఁ జెప్పవలయును.

యాత్రాప్రశ్నగృహస్య సప్తమగతా మార్గార్థదా ద్విత్రిగాః
కన్యాబంధుసహాయదాస్సుతగతా యాతుశ్చ మిత్రార్థదాః,
బంధుస్థాశ్చభదాశ్చభా గగనగాస్సత్కర్తదా ధర్మగాః
క్షేమాయుష్యపశుప్రదాశ్చ సకలా రుద్రే తు పూర్ణార్థదాః. 158

వ్యా. యాత్రేతి. సకలాస్సమస్తాః శుభాశ్చభగ్రహాః, యాత్రాప్రశ్న
గృహస్య యాత్రాప్రశ్నలగ్నస్య, సప్తమగతాస్సప్తమలగ్నగతాశ్చేత్, మార్గ
మార్గమధ్య ఏవ, అర్థదాః లాభప్రదాః, ద్విత్రిగాః ద్వితీయతృతీయసానగతా
శ్చేత్, కన్యాబంధు సహాయదాః. సుతగతాః పంచమసానగతాశ్చేత్, మిత్రార్థ
దాః. బంధుస్థాశ్చతురసానగతాశ్చేత్, శుభదాః, గగనగాః దశమసానగతా
శ్చేత్, సత్కర్తదాః. ధర్మగాః సవమసానగతాశ్చేత్, క్షేమాయుష్యపశు
ప్రదాః. రుద్రే తు ఏకాదశస్థానే స్థితాశ్చేత్, పూర్ణార్థదాః ఇష్టపదార్థదాః,
భవంతి.

తా. శుభగ్రహములు యాత్రాప్రశ్న లగ్నములకు ౨.ట
నైనను 3.ట నైన నుండిరేని స్వజనసహాయకన్యాలాభంబులును, ౪.ట
నుండిరేని శుభఫలంబులును, ౫.ట నుండిరేని సుహృద్లాభంబులును,
౬.ట నుండిరేని ప్రయాణమైపోవునపుడు మార్గమధ్యంబుననే ధన
లాభంబును, ౭.ట నుండిరేని దీర్ఘాయుష్య క్షేమపశులాభంబులును,
౮.ట నుండిరేని యుత్తమకర్తంబును, ౯.ట నుండిరేని సర్వాభీష్ట
సిద్ధులును నీరీతిఁ బ్రయాణకర్త కీఫలములు గలుగును.

యాత్రాప్రశ్నగృహం చరం శుభగతిస్సౌ త్ప్రశ్నలగ్నం స్థిరం

నాస్త్యేవాస్య గతిర్విమిశ్రఫలదం చేద్విస్వభావం గృహమ్,

వక్త్రీ లగ్నగతో గ్రహో న హి గతిర్వద్యస్తహి లగ్నో

హానిః స్యాదథవాస్త్యోఽప్యశుభకృత్ప్రశ్న లగ్నేశ్వరః. 159

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రాప్రశ్నగృహం యాత్రాప్రశ్నలగ్నం, చరం చేత్
శుభగతిస్సుఖప్రయాణం, స్యాత్తత్ప్రశ్నలగ్నం ప్రయాణపుచ్చాలగ్నం, స్థిరం
చేత్, అస్య జగమిహః, గతిః ప్రయాణం, నాస్త్యేవ. గృహం ప్రశ్నలగ్నం,
ద్విస్వభావం చేన్మిశ్రఫలదం, పూర్వార్థం చేన్నగతిః, స్థిరసమీపత్వాత్. ఉత్త
రార్థం చేచ్ఛుభగతిః, చరగమిపత్వాత్, గ్రహో యః కశ్చన గ్రహో, వక్త్రీ సక
లగ్నగతశ్చేద్గతిర్నభవతి, అస్తపః ప్రశ్నలగ్నాత్ప్రమరాశ్యధిపః, లగ్నగః
ప్రశ్నలగ్నగతో యది, హానిః స్యాత్, యాతుతి కేచః. అథ వా తత్ప్రశ్న
లగ్నేశ్వరః, అస్తగతో లగ్నాత్ప్రమస్థానగతశ్చేదశుభకృత్.

తా. ప్రయాణప్రశ్న కాలలగ్నము స్థిరలగ్నమై యుండినను, ద్విస్వభావలగ్నములొక బూర్వార్థమైయుండినను ప్రయాణమునకు భంగము గలుగు ననియు, జరలగ్నమైయుండినను ద్విస్వభావలగ్నములొక సుత్తరార్థమైయుండినను సుఖప్రయాణము గలుగుననియు, ఏగ్రహంబైనను వక్రించి ప్రశ్న లగ్నమందండిన ప్రయాణమునకు విఘ్నములు గలుగు ననియు, బ్రశ్న లగ్న సప్తమస్థానాధిపతి యాలగ్న మందండిన ప్రయాణకర్తకు హాని కలుగు ననియు, బ్రశ్న లగ్నాధిపతి సప్తమస్థాన మందండిన నశుభకరుఁ డనియు నెఱుంగ నగు.

అవ. యాత్రాయా స్తిథివారనక్షత్రనిర్ణయమాహ. —

రిక్తా పర్వదినాదివిష్టతిభయష్టష్టమీ ద్వాదశీ
వర్జ్యా భూమిజభానుపుత్రదినకృద్వారాశ్చ యాత్రాక్షణే,
హస్తాదిత్యహరిద్వయాంత్యశశభృద్దస్తార్యమిత్రహ్వయా
శ్వస్తా మధ్యమతారకాశ్చతభిషజ్జూలప్రజేశోత్తరాః. 160

వా. రిక్తేతి. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పర్వాణి పంచ పర్వాణి, దినాదిః ప్రతి పత్, విష్టితిభయః భద్రకరణదినసాః, కించ, పష్టష్టమీద్వాదశీ ఏతాః పక్షద్వయ గతాః, యాత్రాక్షణే ప్రయాణకాలే, వర్జ్యాః ప్రయాణస్యాయోగ్యా ఇత్యర్థః. భూమిజభానుపుత్రదినకృద్వారాః భౌమశస్యర్కవాసరాశ్చ, వర్జ్యాః, హస్తాదిత్య హరిద్వయాంత్యశశభృద్దస్తార్యమిత్రహ్వయాః హస్త పునర్వనూశ్రవణ ధనిష్ఠా రేవతి మృగశీరాశ్వినీ పుష్యనూరాధా ఇతి నవతారాః, శసాః ముఖ్యాః, యాత్రాయా ఇతి శేషః. శతభిషజ్జూలప్రజేశోత్తరాః శతభిషజ్జూలలోహిణ్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాః, మధ్యమతారకాః అనుత్తమతారా ఇత్యర్థః. శేషాస్త్యజ్యాః.

అవ. ప్రయాణమునకు తిథివారనక్షత్రంబులఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. రిక్తతిథులును, పంచపర్వంబులును, ప్రతిపత్తును, భద్ర కరణయుక్తదినంబును, పక్షద్వయగతంబు లగుద్వాదశీ పష్టష్టష్టములును, భాన్వంగారకశనివారంబులు నివి ప్రయాణమున కయోగ్యంబు లనియు, తక్కిన తిథివారములు నశ్వినీ, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, అనూరాధ, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, రేవతి ఈనక్షత్రములు ప్రయాణమునకుఁ బ్రశస్తంబు లనియు; రోహిణి, ఉత్తర, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములు మధ్యమంబు లనియు; తక్కిన నక్షత్రములు అయోగ్యము లనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ, అథ వారనక్షత్రాణాం దిగ్భేదేన శూలనిర్ణయమాహ.—
 శూలాభ్యేష్వథ వారభేషు గమనం యాతుర్భవేద్రోగకృ
 చ్చంద్రార్కాత్తజవారయోస్సుపభే ప్రాచీన్నగచ్ఛేద్దిశమ్,
 జీవేదాంఘ్రిభవన చాంతకదిశం శుక్రార్కయోః సప్తభే
 పశ్చాదర్యమభే కుజజ్ఞదినయోర్యతా చ సౌమ్యాం దిశమ్. 161

వ్యా. శూలాభ్యేష్వతి. యతా ప్రయాణకర్తా, చంద్రార్కాత్తజవారయో
 సోమశనివారయోః, సురపభే జ్యేష్ఠానక్షత్రే చ, ప్రాచీం దిశం, జీవే గురువాసరే,
 అజాంఘ్రిభే పూర్వాభాద్రానక్షత్రే చ, అంతకదిశం అంతకో యమః తస్య దిశో
 తాం, దక్షిణాం దిశమిత్థ్యర్థః. శుక్రార్కయోః శుక్రరవివారయోః, సప్తభే
 రోహిణీనక్షత్రే చ, పశ్చాత్, ప్రతీచీం దిశమిత్థ్యర్థః. కుజజ్ఞదినయోః భౌమబుధ
 వాసరయోః, అర్యమభే పూర్వఫల్గున్యా చ, సౌమ్యాం ఉదీచీం దిశం, న గచ్ఛే
 దితి సర్వత్ర యోజ్యం. ఏతేషు వారనక్షత్రేషు, ఏతాసు దిక్షు, గచ్ఛతి చోక్తో
 దోష ఇత్యత ఆహ. — శూలాభ్యేషు శూలనామభేదేషు, వారభేషు ఉక్తవార
 నక్షత్రేషు, గమనం యాతుః ప్రయాతుః, రోగకృద్భవేత్.

అవ, దిగ్భేదముచేత వారశూలనక్షత్రశూలలః జెప్పుచున్నాడు.—

తా. తూర్పుదిక్కునకు సోమశనివారంబులును, జ్యేష్ఠానక్షత్రం
 బును, దక్షిణమునకు గురువారంబును పూర్వాభాద్ర నక్షత్రంబును,
 పశ్చిమమునకు భానుశుక్రవారంబులును రోహిణీనక్షత్రంబును, ఉత్తర
 మునకు మంగళబుధవారములును పూర్వఫల్గునీనక్షత్రంబును, ఈరిదిని
 నీదిక్కున కీవారనక్షత్రములు శూలసంజగలవి గావున నట్టి వారశూల
 నక్షత్రశూలలయందుఁ బైనముపోయినవానికి వ్యాధి గలుగును.

అవ. పరిభూదండచక్రస్వరూపం నిరూపయతి.—

ఆగ్నేయానిలకోణయోశ్చ విలిఖేదేకాం చ రేఖాం చతు
 ష్కోణే ప్రాగ్లిఖితే ప్రసిద్ధపరిభూదండాఖ్యచక్రే శుభే,
 తత్ప్రాగ్దిశం సప్త సప్త గమనే వహ్నిద్విదితారా లిఖే
 దష్టావింశతిసంఖ్యయైవ పరిభూదండో న లంఘ్యోద్ధర్ష్యైః. 162

వ్యా. ఆగ్నేయేతి. ఆగ్నేయానిలకోణయోః ఏకాం రేఖాం విలిఖేత్. ఏవ
 మిశాన్యనైర్పతికోణయోశ్చ, ఏకాం రేఖాం విలిఖేదితి శేషః. ఏవం లిఖితే
 పరిభూదండచక్రం భవతి. తతః, ప్రాగ్లిఖితే, చతుష్కోణే శుభే ప్రసిద్ధపరిభూ
 దండాచక్రే వహ్నిద్విదితారాః కృత్తికాదినక్షత్రాణి, అష్టావింశతిసంఖ్యయా,

తత్ప్రాగాదిషు తస్య చక్రస్య ప్రాగాదిషు చతుర్దిక్షు, సప్తసప్త లిఖేత్, యథా ప్రాచ్యాం కృత్రికాద్యా శ్రేషాంతాని సప్త, దక్షిణస్యాం మఖాదివికాఖాంతాని, ప్రతీచ్యామనూరాధాదిశ్రవణాంతాని, ఉదీచ్యాం ధనిష్ఠాదిభరణ్యంతాని సప్త నక్షత్రాణి, అయం పరిఘాదండః అధ్వగైః, ప్రయాణాభిలాషిభిః, గమనే గమన విషయే న లంఘ్యః నాతిక్రమణీయః, కృత్రికాదిసప్తసు ప్రాచీం, మఘాదిసప్తసు దక్షిణాం, అనూరాధాదిసప్తసు ప్రతీచీం, ధనిష్ఠాదిసప్తసు ఉదీచీం న గచ్ఛేదితి భావః.

అవ. పరిఘాదండచక్రస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. వాయవ్యకోణము మొదలుకొని ఆగ్నేయకోణమువఱకు నొకరేఖయును, నైర్ఋతికోణముమొదలుకొని యీశాన్యకోణమువఱకు నొకరేఖయును వ్రాసిన పరిఘాదండచక్రమగు. ఆ చక్రమందుఁ బూర్వ దిక్కున కృత్తిక మొదలగు ౭ నక్షత్రములును, దక్షిణమున మఖ మొదలగు ౭ నక్షత్రములును, పశ్చిమమున అనూరాధ మొదలుకొని అభిజిత్తుతోఁగూడ ౭ నక్షత్రములును, ఉత్తరమున ధనిష్ఠ మొదలగు ౭ నక్షత్రములును ఈరీతిని వ్రాయఁగా ఏ నక్షత్రము లేదిక్కునకు వచ్చునో యానక్షత్రములయం దాదిక్కునకుఁ బోఁగూడదు.

అవ. అథ నక్షత్రరాశీనాం దిగ్భ్రూరనిర్ణయమాహ.—

యత్కాష్ఠాస్థాస్థితభాని యాని గమనే ద్వారాణి తస్మాదిశః

ప్రాకృక్తే విహితస్య పుష్యదినకృత్తికాద్యతారాస్సదా,

సర్వద్వారశుభాస్సుఖార్థపశుదాః ప్రాగాదిమేషాదయో

దిగ్భ్రూరాఖ్యగృహః ప్రదక్షిణవిధావేక్షైకశోఽనర్థదాః.

163

వా. యదితి. యత్కాష్ఠాస్థాస్థితభాని యస్యాం కాష్ఠాయాం దిశి.—‘దిశస్తు కరుభః కాష్ఠా ఆకాశచ్చ హరితశ్చ తా’ ఇత్యమరః. స్థితాని భాని నక్షత్రాణి యాని తాని సప్త, తస్యాః దిశః ద్వారాణి, చక్రే పరిఘాదండచక్రే, ప్రాహుర్వల్లోకే, విహితస్య గమననిషిద్ధత్వేనోక్తనక్షత్రసప్తకస్య మధ్యే, పుష్యదినకృత్తికాద్యతారాః పుష్యహస్తానూరాధాశ్విన్య ఇతి చక్రస్థాస్తారకాః, సదా సర్వదా, సర్వ ద్వారశుభాః సర్వద్వారేషు శుభకరాః, యథా ప్రాచ్యాం పుష్యః, దక్షిణస్యాం హస్తః, ప్రతీచ్యామనూరాధా, ఉదీచ్యామశ్విని, కించ ఏతాన్సుఖార్థపశుదాశ్చ భవంతి, మేషాదయః ప్రాగాదిదిగ్భ్రూరాఖ్యగృహః దిగ్భ్రూరసంజ్ఞకరాశయః

ప్రదక్షిణవిధానేకైకతోఽనర్థదాః, ఏతదుక్తం భవతి. ప్రాచ్యాం మేషః, దక్షిణస్యాం వృషభః, ప్రదీచ్యాం మిథునం, ఉదీచ్యాం కర్కటకః, ఏవం పునః ప్రాచ్యాం సింహ ఇత్యాది, ఏవం త్రిరావృత్త్యా సర్వాసాం దిశాం సర్వరాశయోజ్యాః, తేషు రాశిషు తత్తద్దిశో న గంతవ్యాః.

అవ. నక్షత్రరాసులకు దిగ్ద్వారనిర్ణయమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన క్రమమున, ఏదిక్కునం దుండెడినక్షత్రంబు లాదిక్కునకు ద్వారనక్షత్రములనియుఁ, బూర్వశ్లోకోక్త పరిభూదండచక్రమునందు గమనవిషయమై దిగ్బేదంబున నిక్షేపించఁబడిన నక్షత్రములలోఁ బుష్కహస్తానూరాధాశ్విసినక్షత్రములు సకల దిగ్గమనములయందును శుభసుఖార్థపశుప్రదములనియుఁ, దూర్వుదిక్కునకు మేషసింహాధనూరాసులును, దక్షిణమునకు వృషభకన్యామకరరాసులును, పశ్చిమంబునకు మిథున తులా కుంభరాసులును, ఉత్తరమునకుఁ గటకవృశ్చికమీనరాసులు నీరీతి నీరాసు లీదిక్కులకు ద్వారరాసులు గావున నిట్టి ద్వారరాశిలగ్నములయం దాయాదిక్కులకుఁ బోఁగూడదు.

అవ. ద్వారదశలగ్నానాం గమనే ఫలమాహ.—

మేషే భద్రమవాపున్నయార్థవి సుఖం యుగ్తే మృతిం కర్కటే
లాభం శోకభయం హరౌ జ్వరభయం కన్యాగృహేఽర్థం ధటే,

కీటే విగ్రహమేవ చాపనిలయే క్షేమం మృగే స్త్రీధనం

కౌటిల్యం కలశే తు భోజనసుఖం మినే ప్రయాణేఽధ్వగః. 164

వ్యా. మేష ఇతి. మేషే మేషలగ్నే, అధ్వగః ప్రయాతా, భద్రం మంగళం, గవి వృషభే, సుఖం, యుగ్తే మిథునే, మృతిం, కర్కటే లాభం పృథివ్యాధి లాభం, హరౌ సింహే, శోకభయం, కన్యాగృహే కన్యాలగ్నే, జ్వరభయం, ధటే తులాయాం, అర్థం ధనలాభం, కీటే వృశ్చికే, విగ్రహమేవ యేన కేనచి ద్విరోధం, చాపనిలయే ధనుర్లగ్నే, క్షేమం, మృగే మకరే, స్త్రీధనం స్త్రీరూపధనం, కలశే కుంభే తు, కౌటిల్యం వక్రగమనం, మినే భోజనసుఖం, ప్రయాణే అవాపుయాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై లగ్నములఫలముల వివరించుచున్నాడు.—

తా. మేషలగ్నమందుఁ బయనముపోయినవారలకు శుభంబును, వృషభమందు సౌఖ్యంబును, మిథునమునందు మరణంబును, కటక

మందు భూధనాదిలాభంబును, సింహమునందు వ్యసనంబును, కన్యా
లగ్నమందు జ్వరభయంబును, తులయందు ధనలాభంబును, వృశ్చిక
మందు కలహంబును, ధనుస్సునందు క్షేమంబును, మకరమందు స్త్రీ
లాభంబును, కుంభమందు వక్రగమనంబును, మీనమందు భోజనసుఖం
బును గలుగును.

అవ. ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోషమాహ.—

యాత్రాయాం ప్రతిభార్గవం ప్రతికుజం ప్రత్యజ్జం చార్ధికృ
చ్చుక్రో దక్షిణతః స్థితోఽప్యశుభకృద్వాతః ప్రవేశేఽపి వా,
మార్గే యద్యుదితోగ్రత శ్శశిసుతస్తత్రైవ గంతా వసే

తామ్యస్యాస్తమవాప్నుతశ్చ పరతో యాతాఽధ్వశేషం వ్రజేత్.

వ్యా. యాత్రాయామితి. యాత్రాయాం ప్రవేశే పునః ప్రవేశకాలేచ, ప్రతి
భార్గవం భృగోరపత్యం పుమాన్ భార్గవః శుక్రః తస్యాభిముఖం, ప్రతికుజం
కుజాభిముఖం, కిం చ ప్రత్యజ్జం అప్ను జాత ఇత్యజ్జః చంద్రః తస్మాజ్జాయత
ఇత్యజ్జజ్ఞో బుధః, 'పంచమ్యాం జాతా'వिति జనేర్ధః. తస్యాభిముఖం, యాతృరా ర్ధ
కృత్పిదాకరం. అన్యో విశేషః శుక్రః దక్షిణతో యాతృరక్షిణభాగే స్థితో యది
చాశుభకృత్. అత్రేదం ప్రతీయతే, శుక్రే ప్రాచ్యాం స్థితే ప్రాగేశాన్యోదగావాయ
వ్యేష్వేషం ప్రతీచ్యాం స్థితే నైర్మతిదక్షిణాగ్నేయేషు న గంతవ్యమితి, ఉక్తం
చ బాలబోధిన్యామ్.—'పూర్వాదివాయవ్యవిలోమకోషాత్పూర్వే భృగౌ తిష్ఠతి
చేన్న యాయాత్.' పశ్చాది సప్తార్ధివిలోమకోశే పశ్చాద్భృగౌ తిష్ఠతి చేన్నయా
యాత్.' బుధస్య విశేషమాహ.—శశిసుతో బుధః, అగ్రతః యాతుః
పురోభాగే, మార్గే మధ్యమార్గ వీవ, ఉదితోయది, గంతా గమనకర్తా, తత్రైవ
మార్గమధ్యవీవవసేత్, యాతత్కాలమిత్యత ఆహ.—సౌమ్యస్య బుధస్య, అస్త
మవాప్నుతః అస్తం గతస్య సతః, పరతః ఉదయానంతరం, అధ్వశేషం మార్గశేషం
వ్రజేత్ ప్రయాయాత్.

అవ. ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. పయనము పోవునపుడును మరల గృహంబునకు వచ్చునపు
డును శుక్రాంగారకబుధు లభిముఖులై యుండిరేని పీడాకరు లగుదు
రనియు, శుక్రుఁడు ప్రయాణకర్తకు దక్షిణభాగమందుండిన శుభకరుఁడు
గానఁ దూర్పుదిక్కునఁ నుండునపుడు నీశాన్యోత్తరవాయవ్యదిక్కు
లకును, పశ్చిమంబున నుండునపుడు నైర్మతి దక్షిణాగ్నేయ దిక్కుల
కును పయనము పోఁగూడ దనియును, బుధుఁడు పయనముపోవుచుండ

మధ్యమార్గమం దెదుట నుదయించెనేని మరల నస్తంగతుడై యుదయ మగువఱకు ప్రయాణార్థ పయానమై పోగూడదు.

అవ. ఉ క్తప్రతిశుక్రాదిదోషస్య గోత్రభేదేన ప్రతిప్రసవమాహ. —

భారద్వాజవసిష్ఠవాత్స్యభృగవోఽత్రాంగీరసా కాశ్యపా
గార్గ్యో గౌతమనామకశ్చ మునయస్తద్గోత్రీణా మర్థినామ్,
ఏకగ్రామవివాహారాష్ట్రవికలత్పుట్పిడితజ్ఞానినాం

చార్తానాం ప్రతిభార్గవప్రతికుజప్రత్యారదోషా న హి. 166

వ్యా. భారద్వాజేతి. భారద్వాజవసిష్ఠవాత్స్యభృగవః అత్రాంగీరసా ఆత్రి శ్చాంగీరసశ్చాత్రాంగీరసా, కాశ్యపః, గార్గ్యః గౌతమనామకశ్చ యే మునయః తద్గోత్రీణాం ద్విజానాం, అర్థినాం యాచకానాం, కిం చ ఏకగ్రామవివాహారాష్ట్రవికలత్పుట్పిడితజ్ఞానినాం ఏకగ్రామే గృహాంతరగతానాం, వివాహార్థం యాయినాం, రాష్ట్రవికలే దేశోపద్రవే పలాయమానానాం, క్షుత్పిడితానాం, జ్ఞానినాం విరక్తానాం, ఆర్తానాం రోగేణ రాజోపద్రవేణ వా ఆర్తానామేతేషాం ప్రతిభార్గవ ప్రతికుజ ప్రత్యారదోషా న హి న సంభి.

అవ. పూర్వశ్లోకోక్తప్రతిశుక్రాదిదోషములకు గోత్రభేదముచే బరిహారమును జెప్పచున్నాడు. —

తా. భారద్వాజ వసిష్ఠవాత్స్య భృగు ఆత్రి అంగీరస కాశ్యప గార్గ్య గౌతమ గోత్రజులకును, యాచకులకును నొకగ్రామమందు నొక గృహమందుండి మఱియొకగృహమునకుఁ బోవువారలకును, వివాహము నకుఁ జోవువారలకును, దేశోపద్రవంబుచే బరుగువాఁడెడివారలకును, నన్నాతురులై వెల్లెడివారలకును, మహాయోగులకును, ఆర్తులగువారల కును నీ క్రిందఁ జెప్పఁబడియున్న ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోషములు లే వనుట.

అవ. యాత్రాఫణిచక్రసమృతిమాహ. —

త్రీణి త్రీణి శశిస్థభాంతగణనా కార్యాఽర్కసంస్థాదుతః
పంచ స్యుర్విషమాణి రోగభయదా న్యన్యాని చత్వారి తు,
యగ్తాన్వేష్టవ సదిష్టదాని తదిదం యాత్రాఫణేర్యత్ఫలం
కిం చక్రేణ ఫణిస్వయాప మకుభం త్యాజ్యం శుభే కర్షణి.

వ్యా. త్రిణీతి. అర్కసంస్థాదుతః సూర్యస్థితనక్షత్రమారభ్య, త్రిణీ త్రిణీ నక్షత్రాణి, శశిస్థాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం, గణనా సంఖ్యా, కార్యా కర్తవ్యా, గంతుమిచ్ఛతేతి శేషః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, సప్త వింశతినక్షత్రాణాం నవ త్రికాణి భవంతి, తత్ర విషమాణి పంచ త్రికాణి తు, రోగభయదాని భవంతి, అన్యాని చత్వారి యుగ్మాని త్రికాణి తు సదిష్టదాని సమ్యగిష్టఫలదాని స్యుః, యాతురితి శేషః. యాత్రాఫణే యాత్రాఫణీచక్రస్య, యత్ఫల ముక్తం, తత్ఫలం ఇదమేతదేవ, అతశ్చక్రేణ ఫణీచక్రేణ, కిం ప్రయోజనం, న ప్రయోజనమిత్యర్థః. అనేనైవ చరితారత్వాదితి భావః. ఫలితమాహ. — ఫణీస్వ రూపం యద్యత్ త్రికం ఫణేరవయవం, తత్తదశుభమతశ్శుభే శుభకర్తృణి, త్యాజ్యమ్.

అవ. యాత్రాఫణీచక్రమునకు సమానఫలమును జెప్పదున్నాడు. —

తా. పై నముపొవువారు సూర్యస్థితనక్షత్రము మొదలు చంద్ర స్థితనక్షత్రమువఱకు మూడేసినక్షత్రములను గణనచేయవలయును. ఈ క్రమంబున గణనచేయఁగా నిరువదియేడు నక్షత్రములు ౬ త్రికంబు లగును. అట్టి త్రికంబులలో విషమత్రికంబులగు ౧, ౩, ౫, ౭, ౯ ఈ త్రికప్రతిపాదకనక్షత్రములలో పై నము పోయిన రోగభయంబులు గలుగు ననియు, మిగత సమత్రికంబులగు ౨, ౪, ౬ ఈ త్రికప్రతిపాదక నక్షత్రములు ఇష్టఫలప్రదము లనియు గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడి యున్న యాత్రాఫణీచక్రార్థం బిదియ గాన నాచక్రము వృద్ధం బనియు నేఱుఁగఁదగు.

అవ. చంద్రగర్భసమృతిమాహ. —

ఆగ్నేయర్ష మఘానురాధవసుభేష్వైకైకభాత్సాభిజి
న్నక్షత్రాణి చ సప్త సప్త గమనే దద్యుః ప్రయాతుః ఫలమ్,
మృత్యువ్యాధిభయార్థరాశివసుధాభీత్యామయాఖ్యం క్రమా
త్కిం చక్రేణ తు చంద్రగర్భఫలితం త్యేతన్నయా నిశ్చితమ్. 168

వ్యా. ఆగ్నేయశ్చేతి. ఆగ్నేయర్ష మఘానురాధవసుభేష కృత్తికామఘాను రాధధనిష్ఠానక్షత్రేషు చతుర్షు, సాభిజన్నక్షత్రాణి అభిజత్సహితాన్యస్తావింశతి నక్షత్రాణి, సాప్తాశ్వైకైకభాదేకైకనక్షత్రాత్సప్తసప్తనక్షత్రాణి, యాతుః మృత్యువ్యాధిభయార్థరాశివసుధాభీత్యామయాఖ్యం ఫలం క్రమాద్దద్యుః, యథా కృత్తికా మృత్యుం, రోహిణీ వ్యాధిం, మృగశిరో భయం, ఆర్ద్రార్ధరాశిం, పున ర్భూ వసుధాం భూమిం, పుష్యః భీతిం, ఆశ్లేష ఆమయం రోగం, పునర్భూనూ

రాధ ధనిష్ఠాదీనామపూజాం. చంద్రగర్భఫలితం చంద్రగర్భ చక్రజన్యఫలం, మయానిశ్చితం, అతశ్చక్రేణ కిం చంద్రగర్భచక్రనిర్మాణప్రయాసేన కిం ఫలం, ఏత దుక్తరీత్యా చరితార్థత్యాత్, అత్రాయం విశేషః.—అయం కృత్తికాదినియమో యాత్రాయా యేవ. రోగేషు కుజస్థితరాశిః అన్యేషు కుభకర్షణు సూర్యస్థితనక్షత్రా చ్చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్, ఫలం తు పూర్వవత్. ఉక్తం చ.— 'రోగే కుజస్థిత్రాద్యుద్ధే చ పురుషర తః, యాత్రాయాం కృత్తికాది స్వాదర్శనా సాచ్చుభకర్షణ' ణీతి.

అవ. చంద్రగర్భచక్రమునకు సమానఫలమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. కృత్తిక మొద లాశ్రేషవజకును, మఘమొదలు విశాఖవజ కును, అనూరాధమొద లభిజిత్తుతోఁగూడ శ్రవణమువజకును, ధనిష్ఠ మొదలు భరణివరకును గ్రమంబుగ నేడేసినక్షత్రము లేడేసిఫలంబులఁ గలుగఁజేయుననియు, నది యెవ్విధంబనిన; కృత్తిక మృత్యువును, రోహిణి వ్యాధిని, మృగశిర భయమును, ఆర్ద్రా అర్ధరాశిని, పునర్వసు భూమిని, పుష్యమి భీతిని, ఆశ్రేష రోగమును, మజల మఘ మృత్యువును, పుబ్బ వ్యాధిని, ఉక్తగ్రమంబున చతుస్సప్తకనక్షత్రములును సప్తవిధఫలంబు లను, ప్రయాణవిషయమై గలుగఁజేయు ననియు, చంద్రగర్భచక్రనిర్మాణముచేతఁ గలిగెడుఫలమును నేను స్పష్టముగా వివరించితి గాన నా చక్రమువలన వేఱుఫలంబులేదనియుఁ దెలియఁదగు.

అవ. అడలస్వరూపమాహ.—

చంద్రాధిష్ఠితభాంతమేవ గణయేదర్కాన్వితర్వాదితో

నక్షత్రాణ్యపి సప్తసప్త గమనే దద్యుః ఫలం సాభిజిత్,

క్షేమం తాడనమార్తిమాయురభయం దేశభ్రమం తాడనం

యాతుశ్చాడలదోష ఏవ సకలే కార్యే చ చింతోఽభవా. 169

వ్యా. చంద్రేతి. అర్కాన్వితర్వాదితః సూర్యస్థితనక్షత్రప్రభృతి, సాభి జిత్ అభిజిత్సహితం యథా తథా, సప్తసప్త నక్షత్రాణి, చంద్రాధిష్ఠితభాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతమేవ, గణయేత్, తాని తాని సప్తసప్తనక్షత్రాణి, గమనే గమనవిషయే, యాతుః క్షేమం తాడనం, ఆర్తిం, ఆయుః అభయం, దేశభ్రమం, తాడనం చేతి ఫలం క్రమాద్దద్యుః. విశేషమాహ.—యాతుశ్చాడలదోష ఏవ చింత్యః, నేతర ఇత్యేవకార్యః. అభవా సకలే కార్యే చ ఆడలదోషో విచింత్యః.

అవ. అడలస్వరూపమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. సూర్యుఁ డున్న నక్షత్రముమొదల భిజిన్నక్షత్రముతోఁ గూడునటులచంద్రుఁడుండెడినక్షత్రమువఱకు నేడేసినక్షత్రముల గుణింపవలయును. ఇటుల గుణింపఁబడిన యేడేసినక్షత్రము లేడేసిఫలంబులఁ గలుగఁజేయును. ఎవ్విధం బనిన; ప్రథమనక్షత్రము తేమమును, రెండవది ప్రహరమును, మూడవది మనఃపీడను, నాల్గవది ఆయువును, అయిదవది భయరహితమును, ఆఱవది దేశసంచారమును, ఏడవది తాడనమును నీక్రమంబున సప్తనక్షత్రములు సప్తవిధఫలంబులం గలుగఁజేయు ననియును, ఏవకారార్థమున ప్రయాణవిషయమయి యీ చెప్పిన అడలదోషవిచారము అవశ్యముగాఁ జూడఁదగిన దనియు; లేక మఱియొకపక్షమున సమస్తశుభకార్యములయందును అడలదోషము చూడఁదగిన దనియు నెఱుంగవలయును.

అవ. త్ర్యంకస్వరూపం నిరూపయ. యాతు స్తత్ఫలమాహ.—

యాత్రావారభవాసరాంశ్చ మిలితాక్ స్వస్వాదితస్తాక్ క్రమా త్కృత్వా ద్విత్రిచతుర్దశాన్ప్రవిభజేత్సప్తాష్టపడ్భిః క్రమాత్, శూన్యేషు త్రిషు రోగభీతిమరణాన్యాశు ప్రయాతుః క్రమా చ్ఛేషేషు త్రిషు రాజ్యరత్నపృథివీ ర్దద్యాత్తు త్ర్యంక స్త్వయమ్. 170

వా. యాత్రేతి. యాత్రావారభవాసరాంశ్చ యాత్రాయాం యో వారః యద్భం యన్నక్షత్రం యా తిథిః తాక్, స్వస్వాదితః స్వేషామాదితః, యథా వాసరస్వార్కాదితః, నక్షత్రస్వాశ్విన్యాదితః, దివసస్య శుక్లప్రతిపదాదితః, మిలితాక్ త్రేధానిక్షిప్తద్విత్రిచతుర్దశాన్కృత్వా, వారనక్షత్రదివససమాహం త్రేధా పరికల్ప్య, యథా అద్భం ద్వాభ్యాం, ద్వితీయం త్రిథిః, తృతీయం చతుర్థిః, గుణిత్యేత్యర్థః. తతః క్రమాత్ సప్తాష్టపడ్భిః ప్రవిభజేత్, ఏవం విభజ్య మానేషు త్రిషు పక్షేషు, శూన్యేషు శేషాభావేషు, సత్సు, ప్రయాతుః రోగభీతి మరణాని, ఫలాని, క్రమాద్దద్యుః. త్రిషు శేషేషు సత్సు రాజ్యరత్నపృథివీ, అద్యశేషే రాజ్యం, ద్వితీయశేషే రత్నాని, తృతీయశేషే పృథివీం దద్యాదిత్యవ గంతవ్యం. అభేద ప్రయోజనం నాస్తి అయమేవత్ర్యంక ఇత్యుచ్యతే.

అవ. త్ర్యంకస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాడు.—

తా. ప్రయాణకర్త వైనము పోవుసమయమున తిథివారనక్షత్రముల మొదటనుండి లెక్కపెట్టి యనఁగా; శుక్ల పాడ్యమి మొదలు

ప్రయాణదినమువఱకును, భానువారము మొదలు ప్రయాణవారము వఱకును, అశ్వినినక్షత్రము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రమువఱకును గణన చేసి అయినగుణకమును నొకరాశిగాఁ జేర్చి, యారాశిని మూఁడు భాగములుగాఁ జేసి, యందు ప్రథమభాగమును రెంటును ద్వితీయభాగమును మూఁడును తృతీయభాగమును రెంటును ఎచ్చు గుణించి యాత్రివిధ రాసుల నీక్రమముగ ప్రథమభాగమును రెంటును, ద్వితీయభాగమును రెంటును, తృతీయభాగమును రెంటును భాగింపఁగా నాత్రివిధ రాశియందు గణనజేప నుండెనేని ప్రయాణకర్తకు రోగభీతిమరణములును, మూఁడురాసులు శూన్యములై యుండెనేని రాజ్యోత్పన్నభూలాభములును ఉక్తక్రమంబుగఁ గలుగును. ఇదియ త్ర్యంకస్వరూపముగాన గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడియున్న లబ్ధమువలన వేటుప్రయోజనంబు లేదు.

అవ. శ్లోకద్వయేన యాత్రాపంచకశుద్ధిస్వరూపమాహ.—

యాత్రావారవిలగ్నధిష్ణ్యదివసాత్ స్వస్వాదితస్సర్వతో
రాశీకృత్య దినార్కదిగ్వసుజలేష్యైకైకసంఖ్యాక్రమాత్,
క్షిప్త్వా ప్రాగ్భృతమేవ తం ప్రవిభజే దంకైశ్చ సర్వం ధ్రువం
శేషః సాక్షనపంచకే బహుధనం శూన్యే ఫలం వక్ష్యతే.

171

వా. యాత్రేతి. యాత్రావారవిలగ్నధిష్ణ్యదివసాత్, ప్రయాణసమయే యే వారవిలగ్ననక్షత్రదివసాః తాత్, స్వస్వాదితః స్వేషామాదితః, సర్వతః సర్వాత్, రాశీకృత్య తామేకైకసంఖ్యాం, దినార్కదిగ్వసుజలేషు పంచదశద్వాదశదశాష్టచతస్రః, అసు సంఖ్యాను, క్రమాత్ క్షిప్త్వా నిక్షిప్త్య, ప్రాగ్భృతం ఏకైకసంఖ్యా యుతం, సర్వం పంచవిధం. ధ్రువం తమంకైర్నవభిః ప్రవిభజేత్. ఏవం విభజ్య మానే సతి ప్రాక్షన పంచకే శేషశ్చేద్యహుధనంపంచసంఖ్యాతిరిక్తశేషశ్చేత్యర్థః. పంచశేషస్య శూన్యఫలత్వాత్; ఉక్తం చ దర్శయే. 'తిథ్యుడుదినలగ్నం మిక్రితం పంచధా కృత్తిధిరవిదశనాగైర్వేదసంఖ్యాయుతం యత్', నవపుతకరశేషం శోభనే వర్జనీయం రుగనలన్యపచోరైర్నృత్యునా దూషితం త'దితి. శూన్యే పంచ శేషే ఫలం వక్ష్యతే ఉత్తరశ్లోకేనేతి శేషః.

అవ. రెండుశ్లోకములచే యాత్రాపంచకశుద్ధిస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణవారవిలగ్న నక్షత్రదినములను పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్నక్రమమున మొదటనుండి గణనచేసి అయిన సర్వగుణక

మును నొకరాశిజేసి యారాశిని నైదు భాగములుగాజేసి, యందు ప్రథమభాగముతోఁ బదియందును రెండవభాగముతో పంచైండును మూడవభాగముతో నెనిమిదియు నైదవభాగముతో నాలుగును జేర్చి షిక్ష్కొక్కభాగమును వేర్వేరున తొవ్విదింట భాగింపఁగా ప్రథమభాగ ముం దైదు మిగిలెనేని రొగపంచక మనియును, రెండవభాగముం దైదు మిగిలెనేని యగ్నిపంచకమనియును, మూడవభాగమున నైదు మిగిలెనేని రాజపంచక మనియు, నాలవభాగమున నైదు మిగిలెనేని మృత్యుపంచక మనియును సిద్ధాంతంబు గావున నీపంచకలగ్నములయందు ప్రయాణము మొదలగు శుభకార్యములఁ జేయఁగూడదు.

అవ. అంగీకారార్థమాహ. —

వ్యాధ్యగ్నిక్షితిపాలచోరమృతితో భీతిశ్చ శూన్యే క్రమా
దేతత్పంచదశాదియోజితఫలం మృత్యోర్భయం సర్వదా,
చోరవ్యాధిభయం నిశాసు దివసే భూపాగ్నిభీతి ర్భవే
ద్యాత్రాపంచకశుద్ధిరేవ గమసే సంజీవనీయా ఖలు.

172

వ్యా. వ్యాధీతి. వ్యాధ్యగ్నిక్షితిపాలచోరమృతితః భీతిశ్చ క్రమాత్, శూన్యే పంచకేషే సతి ఆదిపక్ష్యా పంచకేష క్షేద్వాధ్యధితః, ద్వితీయాయాం పంక్తా పంచకేష క్షేద్వగ్నితః, తృతీయాయాం క్షితిపాలతః, తురీయాయాం చోరతః చోరాత్, పంచమ్యాం పంక్తా మృతితః, భీతిర్భయం భవేత్, ఏతత్పంచదశాదియోజితఫలం గమనవిషయే చింత్యం, మృత్యోర్భయం 'భీత్రాధానాం భయపేతు' రిత్యపాదాసత్వం, సర్వదా త్యాజ్యమితి కేదః, అన్యేషాం కాలభేదేనాంగీకారాదంగీకారమేవాహ, చోరవ్యాధిభయం, నిశాసు రాత్రిష్వేన, న దివాభాగే. భూపాగ్నిభీతిస్తు దివసే దివాభాగఏవ, న రాత్రౌ భవేత్. గమసే యాత్రాయాం, ఇయం పంచకశుద్ధిః, సంజీవనీయాఖలు దివ్యావధవత్ ప్రాణసంరక్షణీయా ఖలు, అతో విచారణీయేత్యర్థః.

అవ. అంగీకారార్థమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. ప్రథమపంక్తియం దైదు మిగిలెనేని వ్యాధిభయమును, ద్వితీయపంక్తియం దగ్నిభయమును, తృతీయపంక్తియందు రాజభయమును, చతుర్థపంక్తియందు చోరభయమును, పంచమపంక్తియందు మృత్యుభయమును గలుగును గాన నీ పంచమదశాదియోజితఫలము గమనవిషయమై యావశ్యకముగా నాలోచింపఁ దగినది. మిగతకాల

భేదములచే నంగీకార మగును. అంగీకార క్రమం బెట్లనిన; మృత్యు భయము సర్వదా త్యాజ్య మనియును, చోరవ్యాధిభయములు రాత్రి లందును, భూపాగ్నిభయములు పగటియందును బలిష్ఠములుగాన నాకాలములయం దవశ్యముగ నాలోచించఁ దగిన వనియును, ఈపంచక శుద్ధి సంజీవిని యనునౌషధవిశేషమువలె ప్రాణసంరక్షక మైనదిగాన ప్రయాణవిషయమై యవశ్యము విచారించఁదగినదియనియు భావము.

అవ. యాత్రాచంద్రకంటకనిర్ణయమాహ. —

జీవేచ్ఛుర్వది చంద్రకంటకగృహేష్యేతేషు నైవ వ్రజే
స్తేషే సింహగృహే ధనుష్కపి సుధీర్యాతా ప్రతీచీం దిశమ్,
కౌబేరిం మకరే వృషే చ యువతౌ యుక్తే తులాయాం ఘటే
ప్రాచీం మృత్యుదిశం తు కర్కటగృహే మినాలయే వృశ్చికే. 173

వ్యా. జీవేచ్ఛురితి. సుధీర్ఘుద్దిమాక్, యాతా, జీవేచ్ఛః జీవితమిచ్ఛా యస్య స తథోక్తః జీవితాకావాక్ యది, ఏతేషు వత్సమాణేషు, చంద్రకంటక గృహేషు, న వ్రజేత్. తథాపి. — మేషే సింహే ధనుషి చ ప్రతీచీం దిశం, మకరే వృషే యువతౌ కన్యాయామదీచీం దిశం, మిథునతులాలకుంభేషు ప్రాచీం దిశం, కర్కటమినవృశ్చికేషు మృత్యుదిశం దక్షిణాం దిశం, న వ్రజేదితి సర్వ త్రానుషంగః.

అవ. యాత్రాచంద్రకంటకనిర్ణయమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు. —

తా. మేషసింహధనూరాసులు పశ్చిమదిక్కునకును, మకరవృషభ కన్య లు త్తరదిక్కునకును, మిథునతులాలకుంభములు తూర్పుదిక్కునకును, కంటకమినవృశ్చికములు దక్షిణపుదిక్కునకును చంద్రకంటకరాసులు గాన జీవితాశగల ప్రయాణకర్త యీచెప్పఁబడిన చంద్రకంటకరాసులలో నాయాదిక్కులకు పయనము పోఁగూడదు.

అవ. యాత్రాలలాటమాహ. —

ప్రాచ్యాదిప్రభవోఽర్కశుక్రకుజరాహ్వర్కిందువిటూరయో
యద్దిగ్రాహి తద్దిగ్రుక్తగృహగే తాం తాం దిశం న వ్రజేత్,
ప్రాగాదిక్రమశః ప్రదక్షిణవిధౌ భానుప్రవిష్టాలయా
ద్దిక్షేప్తకం ద్వితయం విదితు మృతికృద్వ్యాత్రాలలాటం త్విదమ్. 174

వ్యా. ప్రాచ్యాదితి. అర్కశుక్రవజరాహవః, ప్రసిద్ధాః, అర్కస్యావత్త్వం
 పుమాన్ అర్కిః. అత ఇత్ 'తదితేష్వచామాదే'రితి వృద్ధిః. శనశ్చరః, ఇందు
 శ్చంద్రః, విడుపుధః, నూరిర్దురుః, ఇత్యేతే అష్టాగ్రహః, ప్రాచ్యాదిప్రభవః ప్రాగా
 దీనాం దిశాం క్రమాత్ప్రభవః, అధిపతయో భవంతి. యద్విగ్రాజి యస్యా దిశో
 యో రాట్ తస్మిన్ రాజి, తద్విగు కగృహగే తస్యా దిశో యత్ గృహం రాజి
 తత్తస్మిన్ సతి, తద్రాజా తాం తాం దిశం న వ్రజేద్ది, భానుప్రవిష్టాలయాత్
 మూర్యాధిష్ఠితరాశిమారంభ్య, అప్రదక్షిణ విధౌ క్రమశః ప్రాగాది యథా తథా,
 దిక్షు ఏకేకం, విదిక్షు ద్వితయం రాశిద్వయం, నిక్షిపేదితి శేషః. అత్రాయమా
 శయః—మూర్యాధిష్ఠితరాశౌ ప్రాచ్యాం నిక్షిపేత్, మూర్యస్య ప్రాగ్దిశకత్వాత్
 తద్రాజౌ ప్రాచీం దిశం న వ్రజేత్, మూర్యస్థితరాశేర్ద్వితీయరాశిద్వయమిశాన్యాం
 నిక్షిపేత్, తదిశో గుర్యధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే గురా స్థితే సతితల్లగ్నద్వయే
 ఈశాన్యాం న వ్రజేత్, మూర్యరాశేశ్చతురరాశిముదీచ్యాం నిక్షిపేత్, తదిశో
 బుధాధిపతిత్వాత్, తద్రాజౌ బుధే స్థితే సతితల్లగ్నద్వయే ఉదీచీం న వ్రజేత్, మూర్య
 స్థితరాశేః పంచమపరరాశిద్వయం వాయవాన్యాం నిక్షిపేత్, తదిశశ్చంద్రాధిపతి
 త్వాత్, తద్రాశిద్వయే చంద్రే స్థితే సతితల్లగ్నద్వయే వాయవాన్యాం న వ్రజేత్,
 మూర్యస్థితరాశేస్స పమరాశిం హయవాన్యాం నిక్షిపేత్, తదిశః శనశ్చరాధిపతి
 త్వాత్, తద్రాజౌ శనశ్చరే స్థితే సతి వాయవీం దిశం న వ్రజేత్, మూర్యస్థిత
 రాశేః అష్టమ పమరాశిద్వయం నైర్యత్వాం నిక్షిపేత్, తదిశో రాహ్వాధిపతి
 త్వాత్, తద్రాశిద్వయే రాహ్వా స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే నైర్యత్వీం దిశం న వ్రజే
 త్, మూర్యరాశేర్దశమరాశిం దక్షిణస్యాం నిక్షిపేత్, తదిశః కవశాధిపతిత్వాత్,
 తద్రాజౌ కవశే స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే దక్షిణాం దిశం న వ్రజేత్, మూర్యస్థితరాశే
 రేకాదశద్వాదశరాశిద్వయమౌగ్నేయాన్యాం నిక్షిపేత్, తదిశశ్చక్రాధిపతిత్వాత్,
 తద్రాశిద్వయే శుక్రే స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే ఆగ్నేయాన్యాం దిశం న వ్రజేదితి
 మాత్సర్యకాఽవగంతవ్యం. ఇదం యాత్రాలలాటం మృతికృత్, అతస్సర్వదా
 త్యాజ్యమిత్యాశయః.

అవ. యాత్రాలలాటస్వరూపమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. తూర్పుదిక్కుమొదలు ప్రదక్షిణక్రమంబున సూర్యుడు,
 గురువు, బుధుడు, చంద్రుడు, శని, రాహువు, అంగారకుడు, శుక్రుడు
 వీరలెనమండ్రు నెనిమిదిదిక్కులకుఁ బ్రభువులుగాన సూర్యుడున్న రాశిని
 తూర్పున నునిచి యారాశిమొదలు తక్కిన రాసులను ప్రదక్షిణక్రమ
 ముననే సమదిక్కులయం దొక్కొక్కటిని మూలలయందు రెండేసిగా
 బండ్లెందురాసుల నుంచఁగా, నేరాశి యేదిక్కునకు వచ్చుచున్నదో
 యారాశియం దాదిక్కునకుఁ బ్రభువైన గ్రహముండఁగా నాదిక్కునకుఁ
 బయనము పోవ మృతికరంబు.

అవ. యుద్ధమునే రాహుఫలమాహు. —

రాహుక్రాంతభతస్త్రయోదశ ముఖం భాన్యగ్రతః పృష్ఠతః
పుచ్చం కేతురితి త్రయోదశ రవిస్థాయీ చ యాయీ శశీ,
యస్మిన్నాస్య గతే గృహే పరిభవస్తస్యైవ పుచ్చం గతే
యస్మిన్ తస్య జయో గతో యుధి చ తావేకత్ర తత్తద్భవేత్.

వ్యా. రాహుతి. రాహుక్రాంతభతః రాహుస్థితనక్షత్రాదగ్రతః, త్రయోదశభాని ముఖం రాహుముఖం, పృష్ఠతో రాహుక్రాంతనక్షత్రాత్ పృష్ఠతః, త్రయోదశనక్షత్రాణి, పుచ్చం కేతుః పుచ్చరూపకేతుర్భవతి, ఏవం చ సచిరవిః స్థాయీ, శశీయాయీ, ఏవం చోభయోర్ధ్వే, యస్మిన్ గృహే, ఆస్యగతే ముఖగతే సతి, తస్యైవ పరిభవః తిరస్కారః, పలాయనమితి యావత్. స్థాయీని నూర్యే ముఖే స్థితే, స్థాయినో భంగః, యాయీని చంద్రే ఆస్యగతే సతి యాయినో భంగః, స్థాయినో జయ ఇత్యేకయః. యస్మిన్ గృహే పుచ్చం గతే స్థాయీని నూర్యే పుచ్చం గతే, తస్య స్థాయినోజయః, యాయీని చంద్రే పుచ్చం గతే యది యాయినో జయః, తో నూర్యాచంద్రమస్మా, ఏకత్ర గతో ముఖే పుచ్చే వా గతో యది, యుధి యుద్ధే, తత్తద్భవేత్, ఉభావాస్యగతో చేదుభయోర్భంగః, పుచ్చగతో చేదుభయోర్జయః, సమత్వం భవేదిత్యర్థః.

అవ. యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడు రాహుఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. రాహుస్థితనక్షత్రము మొదలు ముందు పదుమూఁడునక్షత్రములు ముఖమును, వెనుక పదుమూఁడు నక్షత్రములు తోకయుఁ గాఁగా సూర్యుఁడు స్థాయీ యనియును, జంద్రుఁడు యాయీ యనియుఁ జెప్పఁబడును. ఈయిరువురిలోఁ దోకయందున్నవానికి జయము ముఖమందున్నవానికి పరాజయము నని తెలియవలెను. స్థాయీ యగు సూర్యుఁడు తోకయందుండునక్షత్రములలో నుండునేని గృహగతుఁ డగువానికి జయము. యాయీయగు చంద్రుఁడుండునేని రాణువతో యుద్ధమునకు వెడలువానికి జయము. సూర్యుఁడు ముఖమందుండునేని స్థాయీకి భంగము. చంద్రుఁడుండునేని యాయీకి భంగము. సూర్యుఁడు చంద్రు లిరువురును ముఖస్థానమునందుండురేని రాణువతో వెడలిపోవు రాజునకును తనపురములో నున్నరాజునకు నుభయులకు నపజయము. ఆ యిరువురు నుచ్చస్థాన నక్షత్రములయందుండిరేని యిరువురకు సమజయము.

అవ. అథ గమనే వర్జ్యకాలమాహుః—

దగ్ధే స్వస్య గృహే కళత్రకలహే యస్యాస్త్రవే శోభనే
మధ్యే వా యది జాతకే చ మృతకే మానేఽష్టమే జన్మతః,

పిత్రోర్వా త్తయవత్సరే యది పితృశ్రాద్ధక్రియానంతరే

జీవార్థి యది న వ్రజేత్స్వయువతో గర్భాన్వితాయామపి.

176

వా. దగ్ధఇతి. స్వస్య గృహే దగ్ధే సతి, కళత్రకలహే కళత్రేణ కలహం కృత్యేత్వార్థః, యస్యాస్త్రవే యస్య కళత్రస్యాస్త్రవే రజసి, శోభనే మధ్యే, శోభనమధ్యే వా, జాతకే జాతకాశౌచమధ్యే, మృతకే మృతాశౌచమధ్యే చ, జన్మతః జన్మమాసాదష్టమే మాసి వా, పిత్రోః పితా చ మాతా చ పితరా తయోః పిత్రోః, పితామాత్రే త్యేకకేషః. త్తయవత్సరే పితృశ్రాద్ధక్రియానంతరే. మాతాపిత్రోస్సాంసంత్సరికాత్పరదినే, స్వయువతో స్వభారాధాయాం గర్భాన్వితాయామపి, ఇదం షణ్మాసాదూర్ధ్వం బోధ్యం, ఏతేషు సర్వేషు, ప్రయాతా జీవితార్థి ఆయుష్కామో యది న వ్రజేత్ న గచ్ఛేత్, విధ్యరే లిఖే.

అవ. ప్రయాణవిషయమై నిషేధకాలమును జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. జీవితాశగలపురుషుఁడు తనగృహ మగ్నిదగ్ధ మగునపుడును, భార్యతోఁ గలహముచేసిన సమయంబునను, భార్య రజస్వలయైయుండు నపుడును, శుభమధ్యకాలంబునను, జాతాశౌచమృతాశౌచమధ్యకాల మందును, స్వజన్మమాసమున కెనిమిదవమాసమందును, తల్లిదండ్రులు మృతిపొందిన సంవత్సరమందును, తల్లిదండ్రుల శ్రాద్ధదివసమునకు మఱు దినమందును, తనభార్య యాటునెలలకు పైఁబడిన గర్భము గలదయి యుండునపుడును, పయనము పోవునేని తేమమును బొందఁడు.

అవ. అభిజిగ్ధనిష్ఠాపంచకే గమననిషేధమాహుః—

స్వాద్యంగోఽభిజిదాహ్వాయే చ నిలయే ధిష్ణ్యే ముహూర్తే తథా

రోగస్వాద్యద్వసుభస్య చోత్తరదశా దృక్షేషు పంచస్వపి,

దుఃఖం దక్షిణదిక్ప్రియాతురథవా నాన్యత్ర యాతు స్త్వయం

మీనే చేదథ సర్వదితు గమనం యాతుశ్చ వక్రం భవేత్.

177

వా. స్వాదితి. అభిజిదాహ్వాయే నిలయే అభిజిల్లగ్నే, ధిష్ణ్యే ముహూర్తే అభిజన్మక్షత్రే, అభిజన్మచూర్తే చ, ప్రయాతుః భంగస్సాన్యతో. వసుభస్య ధనిష్ఠానక్షత్రస్య ఉత్తరదశాదారభ్య రేవత్యంకేషు పంచసు ఋక్షేషుపి,

యాతుః శోగః స్యాత్, యాతురితి సామాన్యనిర్దేశేన సకలదిక్షు ప్రయాతురపి గమనసిషేధ ఉక్తో భవతీత్యా'శంకాయా మిదానం పక్షాంతరమాహ. అథ వేతి. — అథవా దక్షిణదిక్ప్రయాతుః పూర్వోక్తేషు గమనం దుఃఖం, దుఃఖకరమిత్యర్థః. అన్యత్ర యాతుః అన్యదిక్ప్రయాతుః, ఆయం ధనిష్ఠాపంచకే గమనసిషేధస్తు న భవతి, మీనే చంద్రే, స్థితే సతి తు సర్వదిక్షు గమనం యాతుర్వక్రం భవత్, ప్రయాణసిద్ధిర్న భవేదిత్యర్థః.

అవ. అభిజిత్తనిష్ఠాపంచకమందు గమనసిషేధమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. అభిజిత్తముందును, అభిజిత్తక్షత్రమందును, అభిజిత్తు హయా ర్థమందును వైనము పోవువారల కశుభకరంబనియును, ధనిష్ఠా నక్షత్రోత్తరదశము మొదలు రేవతివఱకు ధనిష్ఠాపంచకము గాన నీ పంచకమందు దక్షిణదిక్కుకు కయనము పోవువారలకు శోగకరం బనియు, నితరదిక్కులకుఁ బోవువారలకు శుభకరం బనియు, మఱియును మీనరాశియందుఁ జంద్రుఁ డుండఁగా నేదిక్కునకుఁ బయనము పోయి నను ప్రయాణనిర్ణయము నిష్పసిద్ధి గలుగదనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. నానాయాత్రాసు లగ్న నిర్ణయమాహ. —

స్త్రీయాత్రా సుఖదా వృషే చ యువతౌ యుక్తే ప్రయాతుర్థతే

గోయాత్రా పశులాభదైవ వృషభే మేషే హరా వా మృగే,

కుంభే కర్కటకే యుషే చ మకరే యాతుర్జనస్యార్థదా

శౌర్యాయుష్యధనప్రదా గవి హరా యుద్ధే తు చాపేఽప్యజే. 178

వ్యా. స్త్రీయాత్రేతి. వృషే యువతౌ కన్యాయాం, యుక్తే మిథునే చ, స్త్రీయాత్రా స్త్రీజాం, యాత్రా, సుఖదా, ధతే తులాయాం, వృషభే, మేషే, హరా, సింహే, మృగే మకరే చ, యాతుః గోయాత్రా పశులాభదా, కుంభే, కర్కటకే, యుషే, మీనే, మకరే చ, యాతుః జనస్య పురుషస్య, యాత్రా అరదా, యుద్ధే తు గవి వృషభే, హరా సింహే, చాపే ధనుషి, అజే మేషే చ, శౌర్యాయుష్యధనప్రదా భవతి.

అవ. సర్వయాత్రావిషయమై లగ్ననిర్ణయమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. వృషభ, కన్యా, మిథునరాసులయందు స్త్రీయాత్ర సుఖ ప్రద మనియు; తుల, వృషభ, మేష, సింహ, మకరరాసులయందు గోయాత్ర పోవువారలకు పశులాభప్రద మనియు; కుంభ, కర్కట, మీన, మకరరాసులయందు ద్రవ్యాధియై వెల్లడివానికి ధనప్రద మనియు;

వృషభ, సింహ, ధనుర్దేవరాసులయందు యుద్ధమునకుఁ బోవువానిఁ
కౌర్యయుష్మధన ప్రదములు.

అవ. యుద్ధగమనకాలే రాహుస్థితిఫలమాహ. —

వారేఽర్కస్య గురోర్ది నే సురపతే స్తత్కాలహోరాసు వా
యుద్ధే వా భృగుచంద్రయోర్యమదిశం భామే దినే వారుణీమ్,
సౌమ్యాం భానుజసోమ్యయోస్తుకలహస్సృత్కాలరాహు స్త్యయం
స్యాతాం లాభజయా ప్రయతురథవా చేద్వామగః పృష్ఠగః. 179

వ్యా. వార ఇతి. అర్కస్య వారే భానువారే, గురోర్ది నే గురువారే చ,
తత్కాలహోరాసు, అత్ర బహువచనేన భాన్వాదిసకలవారేషు తత్తద్వార్షాధిపతి
హోరాస్విత్యర్థో లభ్యతే. రవిగురుహోరయోశ్చ, సురపతేరింద్రస్య దిశం ప్రాగ్దిశం
ప్రతి, యుద్ధే ప్రయాతుః యుద్ధస్య ప్రయాతురిత్యర్థః. కలహస్సృత్. అతస్త
ద్వారయోః స్రావీం దిశం న వ్రజేత్, తద్వారయోః తత్ర దిశి రాహోస్సత్వా
దితి భావః. భృగుచంద్రయోశ్చక్రసోమవారయోః. తద్ధోరయోశ్చ యమదిశం
దక్షిణాం దిశం న వ్రజేత్. తత్ర కాలరాహోస్సత్వాదితి హేతుస్సర్వత్ర
యోజ్యః. భామే దినే తద్ధోరాయాం వారుణీం ప్రతీచీం దిశం న వ్రజేత్. భానుజ
సౌమ్యయోస్తు శనిబుధవారయోః తద్ధోరయోశ్చ సౌమ్యాముదీచీం దిశం న గచ్ఛేత్,
అయం కాలరాహుః యుద్ధప్రయాతుః, వామగః పార్శ్వగతో వా పృష్ఠగతో
వా యది లాభజయా స్యాతామ్.

అవ. యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడు రాహుస్థితికి ఫలమును జెప్పు
చున్నాడు. —

తా. భానుగురువారములయందును భానుగురుహోరలయందును
రాహువు తూర్పుదిక్కున నుండునుగాన నీవారహోరలయం దాదిక్కున
కును శుక్రసోమవారములయందును వానిహోరలయందును రాహువు
దక్షిణముం దుండును గాన నీవారహోరలయం దాదక్షిణదిక్కునకును,
అంగారకవారమందును వానిహోరయందును రాహువు పశ్చిమంబున
నుండునుగాన నావారహోరలయందుఁ బశ్చిమదిక్కునకును, శనిబుధవార
ములయందును వానిహోరలయందును రాహువు పుత్రరంబున నుండును
గాన నీవారహోరలయం దీదిక్కునను యుద్ధయాత్రపోవువారలకు
మిక్కిలి కలహంబు గలుగు ననియు, కాలరాహువు యుద్ధమునకు వెళ్లి

నపుడు ప్రయాణకర్తకు నిరుపార్జ్వములయం దుండినను వెనుక నుండి నను లాభజయకరుఁ డగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం స్థిరచరయోగినోః ఫలమాహ.—

పక్షాదిర్నవమీ చ దుఃఖభయదే స్థాచీం ప్రయాతుస్తయో

రానంతర్యతిథీ కుచేరకకుభం త్యాగ్నేయ కాష్ఠాంతయోః,

ఆనంతర్యదినే తయోః పరదినే రక్షోదిశం పంచమీ

రాకా వాయుదిశం చతుర్దశదినం వష్టి ద్విం వారుతమ్.

180

యామ్యామూమయకృత్ప్రయోగశదినం స్యాత్సప్తమీ త్వప్తమీ

దర్శచేరదిశం ప్రయాణసమయే హేమాస్థిగ్రామోగినీ,

పాదోనం ఘటికాచతుష్టయమితా ప్రాగాదిపథాంతగా

స్యాదేషా చరయోగినీ నిధనకృన్ఘానూదయాన్నిత్యశః.

181

వ్యా. పక్షాదిరితి. యామ్యామితి చ—పక్షాదిః ప్రతిపత్, నవమీ చేత్యేతే స్థాచీం ప్రయాతుః, దుఃఖభయదే భవతః, ఏవం చ తయోః ప్రతిపన్నచమ్యోః, ఆనంతర్యతిథీ క్రమాత్ ద్వితీయదశమ్యా, కుచేరకకుభం కుచేరస్య కవభముడిచీం దిశమిత్యర్థః. 'దిశసు కవభః కాష్ఠా' ఇత్యుపరః. ప్రయాతుః పూర్వవదుఃఖభయదే, తయోర్ద్వితీయదశమ్యోరనంతరదినే తృతీయకాదశ్యా, ఆగ్నేయకాష్ఠాం ఆగ్నేయదిశం, ప్రయాతుః పూర్వవదుఃఖభయదే తృతీయకాదశ్యోః పరదినే చతుర్థి ద్వాదశ్యా రక్షోదిశం చైర్వతిదిశం ప్రయాతుః పూర్వవదుఃఖభయదే, పంచమీ ప్రసిద్ధా రాకాపార్ణమాసీ చేత్యేతే దినే వాయుదిశం వాయువ్యాం ప్రయాతుః పూర్వవదుఃఖభయదే, చతుర్దశదినం చతుర్దశవష్టిదినం చేత్యేతే వారుడిం వరుణస్వేమాం దిశం 'తస్యేద' మిత్యణ్ 'టిడ్డాణ' ఖత్యాదినా జీవ్. ప్రతిచీం దిశం యాతురుఃఖభయదే స్యాతామితి సర్వత్రానువంగః. త్రయోదశ దినం త్రయోదశీ సప్తమీ చ యామ్యాం దక్షిణదిక్ప్రయాతుః ఆమయకృత్ రోగకృత్స్యాత్. అష్టమీ దర్శశ్చ ఈశదిశం ఈశాన్యాం దిశం యాతుః ఆమయ కృద్రోగకృత్స్యాత్, ప్రయాణసమయే ఏషేవ సిరా యోగినీ. అథ చరయోగినీ మాహ.—నిత్యశః ప్రతిదినం, భానుదయాత్పూర్వోదయాదారభ్య, చరయోగినీ పాదోనం ఘటికాచతుష్టయమితా సతీ ప్రాగాదిపథాంతగా, అయమాశయః, సూర్యోదయానంతరం పాదోనం ఘటికాచతుష్టయం ప్రాచ్యాం, తతస్తావత్కాల మేవ తస్మాన్మధ్యస్థాయవ్యాం, తతిస్తస్యాః మధ్యస్థాయ దక్షిణస్థాయం, తతః తస్యాః మధ్యస్థాయైశాన్యాం, తతః తస్యాః మధ్యస్థాయం ప్రతీచ్యాం, తతస్తస్యాః మధ్యస్థాయం ఆగ్నేయాం, తతస్తస్యాః మధ్యస్థాయుదీచ్యాం, తతస్తస్యాః మధ్యస్థాయం

నైర్వృత్యాం, ఏషా చరయోగినీ సంచరతీ సతీ, అభిముఖం యాతుః నిధనకృద్భవ తీతి సర్వమవధాతవ్యమ్.

అవ. రెండుశ్లోకములచే స్థిరచరయోగినులకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పాడ్యమీనవములు తూర్పుదిక్కునను విదియదశము లుత్తరమునను తదియైకాదసు లాగ్నేయదిక్కునను చతుర్దిద్వాదసులు నైర్వృతిదిక్కునను పంచమిపున్నకులు వాయవ్యదిక్కునను చతుర్దశీపవ్థులు పశ్చిమదిక్కునను త్రయోదశీసప్తములు దక్షిణంబునను అమావాస్యప్తము లీశాన్యదిక్కునను స్థిరయోగిని యుండుఁగాన నీదివసములయం దీదిక్కులకుఁ బైనము పోవువారలకు దుఃఖభయంబులు గలుగును. చరయోగిని ప్రతిదినమందు సూర్యోదయప్రభృతి సూర్యాస్తమయపర్యంతము తూర్పున ౩౪ ఘడియలును వాయవ్యమున ౩౪ ఘడియలును దక్షిణంబున ౩౪ ఘడియలును ఈశాన్యంబున ౩౪ ఘడియలును దీనికాఱవదగు పశ్చిమంబునను దాని కాఱవదైన యాగ్నేయంబునను దాని కాఱవదగు నుత్తరంబునను ఆయుత్తరమున కాఱవదగు నైర్వృతిదిక్కునందును చరయోగిని యిట్లు సంచరించుచుండుఁ గాన నీయోగిని కభిముఖముగఁ బైనము పోయిరేని మరణము గలుగును.

అవ. పక్షచ్ఛిద్రేఘ వర్జ్యకాలమాహ.—

విఘ్నేశశ్చ చతుర్దశీ చనవమీ షష్ఠ్యప్తమీ ద్వాదశీ
నాగాస్తత్వచతుర్దశాంకమనుదిక్షాద్యః క్రమాద్రోగదాః,
సంఖ్యోర్ధ్వా ఘటికాశ్శుభాశ్చ తిథయః పట్నక్షరంధ్రాభిధాః
మాసాద్యంతదినద్వయం తు మృతికృత్సర్వేషు కర్తవ్యసి. 182

వ్యా. విఘ్నేశశ్చేతి. విఘ్నేశశ్చతుర్థీ చతుర్దశీ చ నవమీ షష్ఠ్యప్తమీ ద్వాదశీ చ ఏతాః ప్రసిద్ధాః. ఏతాసు నాగాస్తత్వచతుర్దశాంకమనుదిక్షాద్యః క్రమాద్రోగదాః, చతుర్థ్యాం నాగాః అష్ట, చతుర్దిక్వాం తత్త్వం పంచవింశతిః, నవమ్యాం చతుర్దశ, షష్ఠ్యాం అంకఃనవ, అప్తమ్యాం మనుశ్చతుర్దశ, ద్వాదశ్యాం దికదశ, ఏతత్సంఖ్యాకాసాద్యః ఘటికాస్త్యాజ్యా ఇత్యాశయః. సంఖ్యోర్ధ్వా, ఉక్తసంఖ్యోర్ధ్వాః, ఘటికాః శుభాః, పట్తిథయః విఘ్నేశాదితిథయః, పక్షరంధ్రాభిధాః పక్షచ్ఛిద్రసంజ్ఞాకాః పక్షే పక్షే చ జ్ఞేయాః మాసాద్యంతదినద్వయం మాసాదిః శుక్లపక్షిపక్షౌ, అంతదినం అమావాస్యా, తయోః ద్వయం సర్వేషు కర్తవ్యం శుభకర్తవ్యం, మృతికృత్.

అవ. పక్షచ్ఛిద్రములయందు వర్జ్యకాలము చెప్పుచున్నాడు.—

తా. చతుర్థియందు మొదట ౮ గడియలును, చతుర్థియందు ౨౫ గడియలును, నవమియందు ౧౮ గడియలును, పశ్చిమందు ౬ గడియలును, అష్టమియందు ౧౮ గడియలును, ద్వాదశియందు ౧౦ గడియలు నశుభకరములుగాన శుభకార్యములవిషయమై యాదినములయందు దీగడియలు నిషేధింపఁదగిన వనియు, నీయాలుదివసములయందు మిగిలిన గడియలు శుభకరంబు లనియు నీ చెప్పఁబడిన విఘ్నేశాదిపక్షాత్తిథులే ప్రతి పక్షమందును పక్షచ్ఛిద్రసంజ్ఞగల వనియును, శుక్లపాడ్యుని, అమావాస్య ఈ రెండుదినములు సర్వశుభకర్తలవిషయమై మృత్యుప్రదములుగాన సర్వదా నింద్యము లనియు నభిప్రాయము.

అవ. అథ గమనసిద్ధనక్షత్రేషు వర్జ్యకాలమాహ.—

శాక్రే సప్త నవేశ్వరే దశ యమే పూర్వాత్రయే షోడశ త్వాష్ట్రే పంచదశానలే నవ దశ ద్వావింశతః వైతృథే, స్వాతే ద్వాదశ సార్పథే నవ దశావ్యైంద్రాగ్ని థే తారకా న్వైతే యాతృభయా ర్దివా అథ శుభాసంఖ్యోత్తరా నాడికాః.

వా. శాక్ర ఇతి. శాక్రజ్యేషాయాం సప్త, ఈశ్వరే ఆర్ద్రాయాం నవ, యమే భరణ్యాం దశ, పూర్వాత్రయే పూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాసు షోడశ, త్వాష్ట్రే చిత్రాయాం పంచదశ, అనలే కృత్తికాయాం నవదశ ఏకాన వింశతిః, వైతృథే మఘాయాం ద్వావింశతిః, స్వాతే ద్వాదశ, సార్పథే ఆశ్రే షాయాం నవదశ ఏకానవింశతిః, ఏంద్రాగ్ని థే విశాఖాయాం తారకాః సప్తవింశతిః, ఏతాః నాడికాః, ఘటికాః యాతృభయా ర్దివాః. అథ సంఖ్యోత్తరా నాడికాః, సిద్ధిదనక్షత్రే షాక్ర సంఖ్యాతిరిక్తఘటికాస్తు శుభప్రదాః.

అవ. గమనసిద్ధనక్షత్రములయందు వర్జ్యకాలమును చెప్పుచున్నాడు.—

తా. జ్యేష్ఠానక్షత్రమందు ౭, ఆర్ద్రాయందు ౯, భరణియందు ౧౦, పూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రలయందు ౧౬, చిత్రయందు ౧౫, కృత్తికయందు ౧౯, మఘయందు ౨౨, స్వాతియందు ౧౨, ఆశ్రేష యందు ౧౯, విశాఖయందు ౨౭ యీక్రమంబున నీ నక్షత్రములయందు దీగడియలు ప్రయాణవిషయమయి దుఃఖభయ ప్రదము లనియు, ఉక్త సంఖ్యాతిరిక్తఘటికలు శ్రేష్ఠతమము లనియు నభిప్రాయము.

అవ. దినభుక్తి వారభుక్తిస్వరూపమాహ. —

దధ్యాజ్యాన్నయవాంబుమాషచణకఱ్ఱేక్షుపిష్టార్ద్రక
క్షీరవ్యంజనముద్గపాయసలిలాభుక్తిరివాద్యాదితః,
తక్రం పాయసకాంచికే దధి పయో దుగ్ధం తిలాన్నం క్రమా
ద్వారాద్యంతమతః ప్రయాత్రసుఖకృత్సా వారభుక్తిస్థజేత్. 184

వ్యా. దధీతి. దినాద్యాదితః ప్రతిపత్పృథ్వీతి పూర్ణిమాసహితదర్శంత
షాడశ దినేషు, దధ్యాజ్యాన్నయవాంబుమాషచణకఱ్ఱేక్షుపిష్టార్ద్రక క్షీరవ్యం
జనముద్గపాయసలిలాః యే పదార్థాః, తేషాం క్రమాత్ భుక్తిర్భోజనం, దినభుక్తి
రిత్యుచ్యతే. అంకుమతో వారాది భానువాసరప్రభృతి సప్తవారేషు, క్రమాత్
తక్రం పాయసకాంచికే పాయసం చ కాంచికం చ పాయసం ప్రసిద్ధం కాంచికం
ధాన్యాప్లం ఆంధ్రభాషాయాం (కలి) ఇత్యుచ్యతే, 'అవంతి సోమధాన్యాప్లవంజ
లాని చ కాంచిక' ఇత్యమరః. దధి పయః దుగ్ధం, తిలాన్నం, ఏతేషాం యాభుక్తిః
సా వారభుక్తిః ప్రయాతుస్సుఖకృద్భవేత్, భానువారే తక్రం పీత్యాగమ్యతే
చేత్ యాత్రా సుఖకృత్సాదితిగమ్యతే. ఏవం దినభుక్తిస్థలేఽ పూర్వవ్యాం,
ఇయమేవ వారభుక్తిరిత్యుచ్యతే, నన్వేషం వారభుక్త్యైవ చరితార్థత్వాద్దిన
భుక్త్యపవ్యాసో నిరర్థక ఇతి చేన్న; దినోక్తవారోక్తపదార్థద్వయం భుక్త్యాగంతవ్య
మిత్యాశయాత్, ఏవైవభుక్తిర్వక్ష్యమాణనక్షత్రభుక్తిస్థలేఽ పూర్వవ్యామ్.

అవ. దినవారభుక్తులస్వరూపమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. పైనముపోవువారలు షాడ్యమి మొదలు పున్నమ అమా
వాస్యలతోఁ గూడ గిది దివసములయందును పెరుఁగు, నెయ్యి, అన్నము,
గోధుమలు, ఉదకము, మినుములు, సెనగలు, ఱోద్రము, చెఱకు,
పిష్టము, ఆర్ద్రకము, పాలు, వ్యంజనము, పెసలు, పాయసము, నువ్వులు
ఈ గిది పదార్థములును క్రమంబుగానొక్కొక్కదివసమునం దొక్కొక్క
పదార్థమును భుజించి పైనముపోవలయుననియు తక్రము, పాయ
సము, కలి, పెరుఁగు, పాలు, దుగ్ధము, తిలాన్నమీసప్తవిధపదార్థములను
భానువారప్రభృతిస్సేవారమువఱకు నొక్కొక్కవారమం దొక్కొక్క
పదార్థమును భుజింపవలయు ననియు, నీదినభుక్తిని వారభుక్తిని చెప్పుట
వలన దినవారభుక్తిప్రతిపాదకపదార్థద్వయమును భుజించి పైనము
పోయిరేని సుఖవంతు లగుదు రనియు నెఱుఁగవలయు.

కుల్లాషా స్థిలతండులా దధి ఘృతం దుగ్ధం చ మార్గామిషం
తత్సారం ఘృతపాయసం చ పృథుకా మాంసం మృగేణ్యా మధు,
శాకం వైష్టికమోదనం బహువిధం ధాత్రీ ఫలం మంటపం
పిష్టాన్నం కదళీఫలం శశశిరోమాంసం కుళుత్థాదనమ్. 185

నైవారం కృసరౌదనం ఝషయుతం చాన్నం సముద్గాదనం
శాల్యన్నం చ యవాన్నమిష్టమశనం దస్రాదిభుక్తిః క్రమాత్,
సాజ్యన్నం కృసరాన్నమాదివసే ప్రాగాది భుక్త్వా వ్రజే
న్న తస్యన్నం ఘృతపాయసం చ గమనే దిగ్భుక్తిరేషా క్రమాత్.

వా. కుల్లాష ఇతి. నైవారమితి. కుల్లాషశ్చణకాః, 'స్వాద్యావకస్తు
కుల్లాషశ్చణకో హరిసుంధక' ఇత్యమరః. తిలాః తండులాః దధి ఘృతం ఆజ్యం,
దుగ్ధం క్షీరం, మార్గామిషం మృగసంబంధిహార్దం తచ్చ యత్ ఆమిషం మృగ
మాంసం, తత్సారం మృగమాంససారం, ఘృతపాయసం ఘృతసహితక్షీరాన్నం,
పృథుకాః మృగేణ్యాః ఏణీమృగస్య. 'రాజదంతాదిషు పర' మితి మృగశబ్దస్య
పూర్వనిపాతః. తస్య మాంసం, మధు, శాకం చ ప్రసిద్ధం, వైష్టికం మద్భ
విశేషః, ఓదనం బహువిధం కృసరాన్నమితి యావత్, ధాత్రీ ఫలం ఆమలకం.
'ధాత్రీ స్వాదుపమాతాపి క్షీతిరప్యమలక్య' పీత్యమరః. మంటపం భక్ష్య
విశేషః, పిష్టాన్నం కదళీఫలం శశశిరోమాంసం, కుళుత్థాదనం, నైవారం నీవ
రాన్నం, కృసరౌదనం, ఝషయుతం మత్స్యసహితమన్నం, సముద్గాదనం మద్ద
సహితాన్నం, శాల్యన్నం శాలయౌ వ్రీహివిశేషాః తేషామన్నం, యవాన్నమితి.
ఇష్టమశనం, దస్రాదిభుక్తిః, అక్విసీ ప్రభృతి అభిజత్సహితాష్టావింశతినక్షత్రాణాం
భుక్తిః, క్రమాత్ జ్ఞేయా. అక్విన్యాం గంతుమిచ్ఛుః కుల్లాషాన్భుక్త్వా గచ్ఛతి
చేదివసీదిర్భవేత్ ఏమిష్టావింశతినక్షత్రాణామక్రీత్యావగంతవ్యం. అథ దిగ్భుక్తి
మాహ. — సాజ్యన్నం ఘృతప్లుతాన్నం, కృసరాన్నం చిత్రాన్నమితి ప్రసిద్ధం,
మత్స్యన్నం మత్స్యసహితాన్నం, ఘృతపాయసాన్నం, ఘృతసంయుక్త
క్షీరాన్నం, ఆదిదివసే ప్రయాణప్రథమదివసే, భుక్త్వా వ్రజేత్. ప్రాగ్గమన
వేశాయాం సాజ్యన్నం, దక్షిణే కృసరాన్నం, పశ్చిమే మత్స్యన్నం, ఉద్ది
గ్గమనే ఘృతపాయసాన్నం, భుక్త్వా వ్రజేదిత్యాశయః. గమనే ప్రయాణవిషయే
ఏషా భుక్తిరాదరణీయా.

అస. రెండుళ్లొకములచేత నక్షత్రదిగ్భుక్తులఁ జెప్పుచున్నాడు. —

తా. సెనగలు, నువ్వులు, బియ్యము, పెరుగు, నెయ్యి, పాలు,
మృగమాంసము, మృగమాంససారము, ఘృతసహితక్షీరాన్నము, అడు
కులు, రేడిమాంసము, శాకము, వైష్టికమును మద్భవిశేషము, అన్నము,

చిత్రాన్నము, ఉసిరికపండ్లు, అరటిపండ్లు, కుండేటి శిరోమాంసము, ఉలవలతోఁ గలిపినయన్నము, నీవారాన్నము, కృపరాన్నము, మత్స్య సహితాన్నము, పెసలపప్పున్నము, పిశాణబియ్యపుటన్నము ఈ ౨౦ పదార్థము లశ్విన్యాది ౨౦ నక్షత్రములయం దొక్కొక్కనక్షత్రమునం దొక్కొక్కపదార్థమును భుజించి పైనము పోయిరేని యిష్టసిద్ధి గలుగును. తూర్పుదిక్కునకుఁ బైనము పోవువా రాజ్యసహితాన్నమును, దక్షిణమునకుఁ బోవుసమయమునఁ గృపరాన్నము, పశ్చిమమునకుఁ బోవుసమయమున మత్స్యన్నము, ఉద్దిగ్గమసమయమున ఘృతసహిత ఊరాన్నమును ప్రయాణవిషయమునకుఁ బూర్వదినమందు భోజనముచేసి పోవలయును. ప్రయాణవిషయమై ఉత్తనక్షత్రభుక్తి దిగ్భుక్తియును మిక్కిలి యావశ్యకము.

అవ, అథ చంద్రద్వాదశావస్థా ప్రచారద్వయమూహః.—

షష్ఠీఘ్నం గతధిష్ఠ్యమిందుఘటికాస్సంయుజ్య రాశిం పున

ర్వేదఘ్నం శరసాగరాప్తమినతో భక్త్యాఽథ లబ్ధా క్రమాత్,

మేషాదౌ తు గృహే గృహే శశభృతో జ్ఞేయా అవస్థా ద్విష

డ్డస్రాదిష్యథ పాదయుక్తఘటికా శ్చైకాద శ్చైకాదశః. 187

వా. షష్ఠీఘ్నమితి. గతధిష్ఠ్యం అశ్విన్యాదిప్రకృతనక్షత్రాంతాని గతధిష్ఠ్యాని తేషాం సంఘః తదిష్ఠ్యం, షష్ఠీఘ్నం షష్ఠ్యా సంగుణితం, కృత్వా తత్ర ఇందుఘటికాః వర్ణమాననక్షత్రఘటికాః, సంయుజ్యరాశిః, కార్యః, తం రాశిం పునర్వేదఘ్నం చతుర్దశితం కృత్వా, శరసాగరాప్తం చ చిత్రాదింశద్విభక్తం కర్యాత్, అథానంతరం విభాగతః యల్లబ్ధం పునః ఇనతః ద్వాదశభిః భక్త్యా విభజ్య, తల్లబ్ధం, మేషాదౌ గృహే గృహే మేషప్రభృతిప్రతిరాశా, క్రమాత్ శశభృతః చంద్రస్య, ద్విషట్ ద్వాదశసంఖ్యాకా అవస్థా జ్ఞాతవ్యా ఇత్యేకః పక్షః, పక్షాంతరమూహః.—అథవా దస్రాదిష్వశ్విన్యాదిఘ్న ఏకైకావస్థాయాః పాదయుక్తఘటికాః సపాదఘటికాః ఏకాదశైకాదశేతి సులప్రకారోఽన్యః మను తు ప్రతిభాతి, చంద్రో యదా రాశిం ప్రవిష్టో భవతి తదారభ్య సపాదైకాదశఘటికాః ప్రత్యవస్థాయాః జ్ఞాతవ్యాః ఇతి సులభతరః, అశ్విన్యాదిగతనక్షత్రాణి షష్ఠ్యా సంగుణ్య తేషు వర్ణమానఘటికాః, సంయుజ్య పంచత్రింశోత్తర శతేన విభజ్యతే చత్, శేషం సపాదైకాదశఘటికాః క్రమేణ ఏకైకావస్థాయాం జ్ఞాతవ్యా ఇతి సులభతమూహయఇతి దిక్.

అవ. గ్రంథకర్త యిష్టానుసారముగఁ జంద్రద్వాదశావస్థలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. జనులు ప్రయాణముపోవునక్షత్రమువఱకు నశ్విన్యాదిగత నక్షత్రములను ౬౦ ట ఎచ్చగుణించి యీగుణకములో నిత్యనక్షత్రములోఁ బ్రయాణకాలమువఱకు గణించిన ఘడియలను గూడఁ జేర్చి యొకరాశిచేసి దాని ౮ ట గుణించి ౮గఁ చే భాగింపఁగా శేషించిన ఘడియలఁ జంద్రోదయరాశి మొదలుకొని పరశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబోయెడి ద్వాదశావస్థల కొక్కొక్కయవస్థకు ౧౧ ఘడియలచొప్పున భాగించి యెన్ని యవస్థలకు సంఖ్యనచ్చునో యాయవస్థలకు నవస్థారూపఫలమును జూచుకొనవలయు నని కాలామృతకారుల యభిప్రాయము.

అవ. అథ చంద్రద్వాదశావస్థానాం నామనిరూపణద్వారా తదనురూపఫలమాహ. —

సూక్ష్మం స్థూలమితి ద్వయోః ప్రవసన నాశం మృతాఖ్యం జయం
హాస్యం క్రీడితనామకం ప్రియరతి సుప్తి భుక్తి జ్వరమ్,
కంపం సుస్థిరతాం స్వనామసదృశం చేందోరవస్థాఫలం
యాత్రాయుద్ధవివాహవాస్తుజననక్షేత్ర ప్రవేశాదిషు. 188

వా. సూక్ష్మమితి. సూక్ష్మం స్థూలమితి ద్వయోః పక్షయోః ప్రవసన, నాశ, మృతాఖ్య, జయ, హాస్య, క్రీడిత, ప్రియరతి, సుప్తి, భుక్తి, జ్వర, కంప, సుస్థిరతేతి చంద్రస్య ద్వాదశావస్థానాం నామాని భవంతి. స్వనామసదృశం తత్తన్నామాను రూపమిందోశ్చంద్రస్య, అవస్థానాం ఫలం, యాత్రాయుద్ధవివాహవాస్తుజననక్షేత్ర ప్రవేశాదిషు, యాత్రాప్రయాణం, యుద్ధం రాజ్యామనోన్యన్యకలహః, వాస్తుగృహనిర్మాణాది, వివాహః ప్రసిద్ధః, జననం పుత్రజన్మ, క్షేత్రం కృషికర్మ, ప్రవేశః సూతనగృహప్రవేశః, ఏతేషు ద్రవ్యవృత్తి కేషుః.

అవ. చంద్రద్వాదశావస్థలకు నామనిరూపణ చేసి నామానురూపఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. స్థూలము, సూక్ష్మ మనెడు ద్వివిధపక్షముల ద్వాదశశయవస్థలకు ప్రవసనము, నాశము, మృతాఖ్యము, జయము, హాస్యము, క్రీడితము, ప్రియరతి, సుప్తి, భుక్తి, జ్వరము, కంపము, సుస్థిరత యనెడు ద్వాదశవిధ నామంబులనియును, చంద్రద్వాదశావస్థలయొక్క నామాను

రూపఫలం బనియును, ప్రయాణ, యుద్ధ, వివాహ, గృహనిర్మాణ, పుత్రజన్మ, కృషికర్మ, నూతనగృహప్రవేశాదులయందే ద్వాదశావస్థాను రూపలవచార మావశ్యక మనియు నెఱుఁగునది.

అవ. ఖచరయోగఫలమాహ.—

ఆర్కాక్రాంతభత స్తృతీయనచమే చాతుర్థభం పంచమం

చైతద్ధివ్యచతుష్టయం తు ఖచరో నామా భవేత్తత్ఫలమ్,

సీమంతే సువనే వ్రతే శిశుహరం నిస్తండులత్వం కృషౌ

వైధవ్యం కరపీడనే చ గమనే కుర్యాత్స్రియాతుర్వధమ్.

189

వ్యా. అర్కేతి. ఆర్కాక్రాంతభతః సూర్యాధిష్ఠితనక్షత్రాత్, తృతీయ నవమే, చాతుర్థం, చతుర్థనక్షత్రం, పంచమం పంచమనక్షత్రం చేతి చతు స్థయం, ఖచరో నామ ఖచరాఖ్యో యోగో భవేత్, అయం ఖచరయోగః, సీమంతే ప్రసిద్ధే, సువనే పుంసవనే వ్రతే ఉపనయనే చ, శిశుహరణరూపం, తత్ఫలం, కృషౌ హలకర్షణి, నిస్తండులత్వం ధాన్యాభావం, కరపీడనే వివాహే, వైధవ్యం, గమనే ప్రయాణే, ప్రయాటః, వధం చ క్రమాత్కుర్యాద్దద్యా దితి సర్వత్రాధ్యాహర్యః.

అవ. ఖచరయోగఫలమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. సూర్యస్థితి నక్షత్రమునకు ౨, ౪, ౫, ౯ ఈ ౪ నక్షత్ర ములు ఖచరాఖ్యయోగ మనియు, నీఖచరయోగము పుంసవన, సీమంత, ఉపనయనములవిషయమై శిశుహరణరూపఫలమును న్యౌనసానువిషయమై ధాన్యాభావమును వివాహమందు వైధవ్యమును ప్రయాణవిషయమై వైనముఁ బోవువానికి మరణము నీక్రమంబుగఁ గలుగఁజేయును.

అవ. అథ కర్తవ్య ఫలకమాహ.—

సూర్యాధిష్ఠితారకాది గణయేచ్ఛాతుర్థభం ఘాతదం

స్యాదేకాదశభం ప్రభంగదమిదం చాష్టాదశం మృత్యుదమ్,

కర్తుస్స్యాదథ పంచవింశమపి భం హాసిప్రదం కర్తవ్యే

నామైతద్వచతుష్టయం తు గమనే పాణిగ్రహేదివ్యపి.

190

వ్యా. సూర్యేతి. సూర్యాధిష్ఠితారకాది సూర్యస్థితనక్షత్రమారభ్య, గణ యేత్, చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతమితి శేషః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణా యాం చాతుర్థం సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చతుర్థనక్షత్రం, ఘాతదం నామ, ఏకా దశభం, సూర్యస్థితనక్షత్రాదేకాదశనక్షత్రం, ప్రభంగదం, అష్టాదశం సూర్యస్థిత నక్షత్రాదష్టాదశనక్షత్రం, మృత్యుదం, పంచవింశం భమపి సూర్యస్థితనక్షత్రా

తపంచవింశత్యత్రయం చ హానిదం, ఏతత్ కర్తృణి నామకర్తృణి సంజ్ఞకం, భవతు
ప్రయం ఉక్తనక్షత్రచతుష్టయం, కర్తృః గమనే పాణిగ్రహాదివ్యపి, వివాహాదిశుభ
కర్మసు చ, తత్తత్సంస్కారాత్, సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చతురైకాదకాష్టాదశపంచ
వింశతినక్షత్రేషు శుభకర్మన వర్త్యాదిత్యాశయః.

అవ. కర్తృణిఫలమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. సూర్యస్థితనక్షత్రముమొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రమువఱకు
గణనచేయఁగాఁ సూర్యస్థితనక్షత్రమునకు నాల్గవనక్షత్రము ఘాతద
మనియు, పదునొకండవనక్షత్రము భంగద మనియు, పదునెనిమిదవనక్ష
త్రము మృత్యుప్రదమనియు, ఇరువదియైదవనక్షత్రము హానిద మనియు
ఈచెప్పఁబడిన నాలుగునక్షత్రములు కర్తృణి యనుసంజ్ఞ గల వనియు నిది
ప్రయాణవివాహాదిశుభకర్మలవిషయమై ఉక్తఫలంబులఁ గ్రమంబుగ
నిచ్చును గాన నీనక్షత్రచతుష్టయమందు నేశుభకార్యములును జేయఁ
గూడదు అని తాత్పర్యము.

అవ. స్వరచక్రోక్తబాల్యాద్విస్వరవివేకమాహ.—

యన్నామప్రథమాక్షరస్వరముఖజ్ఞేయా అకారాదయో

బాలో యావనరాజ్యవృద్ధమృతయస్వస్వాదిపంచాభిధాః,

క్షప్తా దృష్టిరకారవీవ గదితో దైవస్త్వికారో భవే

తృప్తిధాఖ్యాదిరుకార వీవముభయో రేకార ఓకారకే.

191

వ్యా. యదితి. యస్య నామ్ని ప్రథమాక్షరే యః స్వరః తస్మాత్పాతదా
దితః, అకారాదయః అకార ఇకారఉకారఏకారఓకారాః, జ్ఞేయాః జ్ఞాతవ్యాః,
ఏతే పంచస్వరాః స్వస్వాది బాల్యయావనరాజ్యవృద్ధమృతయ ఇతి. పంచాభిధాః
పంచసంజ్ఞా భవంతి. యథా—అకారాదినామ్నః పుంసః అకారో బాలస్వరః,
ఇకారః కుమారస్వరః, ఉకారో రాజ్యస్వరః, ఏకారో వృద్ధస్వరః, ఓకారో
మృతిస్వరః, ఇకారాదినామ్నః పుంసః ఇకారో బాలః, ఉకారో యువా, ఏకారో
రాజ్యః, ఓకారో వృద్ధః, అకారో మృతిః, ఉకారాదినామ్నః పుంసః ఉకారో
బాలః, ఏకారో యావనః, ఓకారో రాజ్యః, అకారో వృద్ధః, ఇకారో మృతిః,
ఏకారాదినామ్నః పుంసః ఏకారో బాలః, ఓకారో యావనః, అకారో రాజ్యః,
ఇకారో వృద్ధః, ఉకారో మృతిః, ఉకారాదినామ్నః పుంసః ఓకారో బాలః,
అకారో యావనః, ఇకారో రాజ్యః, ఉకారో వృద్ధః, ఏకారో మృతిః, అకార

ఏవ దృష్టిః బాలాఖ్యాక్షపా సిద్ధా ఇకారో దైవః, యావనాఖ్యో గదితః ఉక్తః. ఉకారో ప్రాధాఖ్యో భవేత్ ఓకారే ఏకారే చ ఉభయోః వృద్ధమృత్యోః ప్రాధాఖ్యే ఏవ భవేతామితి సూక్ష్మదృశావగంతవ్యం. విస్తరస్తు స్వరోదయే ద్రష్టవ్యః. విస్తరభయాన్నేహ లిఖ్యతే.

అవ. స్వరచక్రమందుఁ జెప్పబడిన బాలాదిస్వరవివేకమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అకార, ఇకార, ఉకార, ఏకార, ఓకారము లనుపంచస్వరములలో నేస్వరము నామధేయప్రథమాక్షరమందుఁ గలదో, ఆస్వరము మొదలైదుస్వరములకు బాల్య, యావన, రాజ్య, వృద్ధమృతులను పంచవిధనామంబు లవి యొట్లనఁగా; అకారాదినామంబు గలపురుషునికి అకారము బాలస్వరము, ఇకారము కుమారస్వరము, ఉకారము రాజ్యస్వరము, ఏకారము వృద్ధస్వరము, ఓకారము మృతిస్వరము, ఇకారాదినామంబుగల పురుషునికి ఇకారము బాలస్వరము, ఉకారము యావనస్వరము, ఇత్రైఱంగున మిగిలిన స్వరంబులకు స్వస్వాదిగా బాలాదిస్వరవివేకము నెఱుంగవలయుననియు, అకారాదిపంచస్వరములకు స్వస్వాదిగా దృష్టి, దైవ, ప్రాథ, ప్రాథ, ప్రాథ లనుపంచవిధావస్థలు గలవు, వానివిషయ మీ గ్రంథమందు సూక్ష్మముగఁ జెప్పబడియున్నది గాన స్పష్టముగఁ దెలుసుకొన నిచ్చయించువారు స్వరోదయమును గ్రంథమునఁ దెలిసికొనవచ్చు ననుట.

అవ. తత్ఫలతారకలిధివార కాలాదీనాం బాలాదిస్వరూపమాహ.—

అల్పార్థాధికలాభహానిమరణం కురుస్వస్వబాలాదయః

పంచ ద్వ్యర్తుక పంచ పంచ భగణా దస్తాది నందాద్వ్యపి,

వారాః పంచవిధాః సుస్థిరర్కకుజయోశ్చంద్రజ్ఞయోర్వాక్పతే

శ్మశ్కప్రస్థార్కసుతతస్య పంచ సమయాస్సస్యః ప్రాతరాద్యాస్వస్వరాః.

వ్యా. అల్పేతి. స్వబాలాదయః స్వరాః, క్రమాత్ అల్పార్థాధికలాభహాని మరణ మితి ఫలాని కర్తవ్యః, యథా బాలస్వరః అల్పం స్వల్పలాభం యావనస్వరః ఆర్థాధికం అరేనఅధికం అధికారలాభమితి యావత్, రాజ్యస్వరో లాభం ఫలప్రాప్తిం. వృద్ధస్వరోహానిం, మృతిస్వరో మరణం కర్మాదిత్యావయః. పంచద్వ్యర్తుక ఋతవః షట్ పునఃఋతవః షట్, పునః పంచ, పునరపి పంచభగణాః,

నక్షత్రగణాః, దస్తాది అశ్విన్యాదితః బాలాదయో భవంతి యథావా, అశ్విన్యాది పంచకం ఆకారస్య బాలస్వరం, ఆర్ద్రాదిషట్కం యావనాఖ్యం, ఉత్తరాది షట్కం రాజ్యం, జ్యేష్ఠాదిపంచకం వృద్ధాఖ్యం, ధనిష్ఠాదిపంచకం మృతాఖ్యం, ఇకారస్య ఆర్ద్రాదిషట్కం బాలాఖ్యం, ఉత్తరాదిషట్కం యావనాఖ్యం, జ్యేష్ఠాది పంచకం రాజ్యాఖ్యం, ధనిష్ఠాదిపంచకం వృద్ధాఖ్యం, అశ్విన్యాదిపంచకం మృతాఖ్యం, ఉకారస్య ఉత్తరాదిషట్కం బాలాఖ్యం, ఏవమన్యత్క్రమాదూహ్యం. సంధాద్యపి సంధాదిపంచకతిథయః, అకారాదీనాం క్రమాద్బాలాదయో భవంతి. ఆకారస్య నందతిథిః బాలాఖ్యః, భద్రో యావనాఖ్యః, జయో రాజ్యాఖ్యః, రిక్త తిథిః వృద్ధాఖ్యః, పూర్ణ తిథిః మృతాఖ్యః, ఇకారస్య ధన్వాదిపంచతిథయో బాలా దయో భవంతి, ఉకారస్య జయూదిపంచతిథయః బాలాదయో భవంతి, ఏకారస్య రిక్తాదిపంచతిథయః, ఓకారస్య పూర్ణాదిపంచతిథయః క్రమేన బాలాదయో భవంతి. వారాః పంచవిధాన్యుః. యథా.—ఆర్కపజయో రేకవిధః, చంద్రజయో రేక విధః, వాక్వ తేర్థో రేకవిధః, శుక్రప్రైకవిధః, ఆర్కసుతస్య శనేరేకవిధః, ఇత్యే తదుక్తంభవతి, ఆకారస్య ఆదిత్యభౌమవాసరౌ బాలాఖ్యా, సోమబుధవాసరౌ యావనాఖ్యా, గురువాసరో రాజ్యాఖ్యః, శుక్రవాసరో వృద్ధాఖ్యః, శనివాసరో మృతాఖ్యః, ఇకారస్య సోమబుధవాసరౌ బాలాఖ్యా, గురుర్వావనాఖ్యః, శుక్రో రాజ్యాఖ్యః, శనిః వృద్ధాఖ్యః, ఆదిత్యభౌమౌ మృతాఖ్యా. ఏవమత్తరత్రాపూర్వ హ్యం, ప్రాతరాద్యైః పంచసమయాః కాలాః బాలాదయో భవంతి. యథా.— ఆకారస్య ప్రాతఃకాలో బాలాఖ్యః, సంగవో యావనాఖ్యః, మధ్యాహ్నో రాజ్యాఖ్యః, అపరాహ్నో వృద్ధాఖ్యః, సాయంతనకాలో మృతాఖ్యః, ఇకారస్య సంగమాదయో బాలాదయో భవంతి, ఉకారస్య మధ్యాహ్నాదిపంచకాలాః బాలా దయః, ఏకారస్య అపరాహ్నాదయః, ఓకారస్య సాయంతన ప్రాతస్సంగమమధ్యా హ్నపరాహ్నౌ బాలాదయో భవంతి. ఏతేషాం ఫలాని పూర్వోక్తానీతి దిక్.

అన, పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పబడియున్న బాలాదినామములకు ఫలం బులను తిథివారనక్షత్రములకు బాలాదిస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా, బాలాదిపంచస్వరములలో బాలస్వరము స్వల్పలాభమును, యశావనస్వరము ధనమును, రాజ్యస్వరము ఫలప్రాప్తిని, వృద్ధస్వరము హానిని, మృతిస్వరము మరణమును, నీక్రమంబునఁ గలుగఁజేయు ననియు, అకారమునకు నశ్విన్యాదిపంచకము బాలస్వరమనియు, ఆర్ద్రాది షట్కము యశావనస్వరమనియు, ఉత్తరాదిషట్కము, రాజ్యస్వరమని యు, జ్యేష్ఠాదిపంచకము వృద్ధస్వరమనియు, ధనిష్ఠాదిపంచకము మృతిస్వర

మనియు, ఇకారమునకు ఆర్ద్రాదిషట్కము బాలస్వరమనియు, ఉత్తరాది షట్కము యశావనస్వరమనియు, శేషం బిత్తైఱంగున నెఱుంగవలయు. ఆకారమునకు సంధాదిపంచతిథులు బాలస్వర మనియు, భద్రాది పంచ తిథులు మశావనస్వర మనియు, జయోదిపంచతిథులు రాజ్యస్వర మనియు నీక్రమంబుననే శేషంబు నెఱుంగవలయును. ఆకారమునకు భాన్వంగా రకవారములు బాలస్వరమనియు, సోమ బుధవారములు యశావనస్వర మనియు, గురువారము రాజ్యస్వరమనియు, శుక్రవారము వృద్ధస్వర మనియు, శనివారము మృతిస్వరమనియు, ఇకారమునకు సోమబుధవార ములు బాలస్వరమనియు, ఉత్తశేషం బిత్తైఱంగున నూహ్యంబులని యును, ఆకారమునకు ప్రాతఃకాలము బాలస్వరమనియు, సంగమ కాలము యశావనస్వరమనియు, మధ్యాహ్న కాలము రాజ్యస్వరమనియు, అపరాహ్న కాలము వృద్ధస్వరమనియు, సాయంకాలము మృతిస్వరమనియు, ఇకారమునకు సంగమకాలము బాలస్వరమనియు శేషం బిత్తైఱంగున నూహ్యంబు.

అవ. అథ పంచభిక్షోక్తైః పంథారాహుచక్రవివక్షయా ధర్మార్థ కామమోక్షనక్షత్రనిర్ణయమాహ. —

వస్వాద్యార్యవిశాఖమిత్రవరుణాహ్యఖ్యాశ్చ ధర్మాభిధా
హ్యైర్థాఖ్యాస్త్యదితీంద్రకాలపితృభక్తీకాజపాద్వాయవః,

కామాఖ్యా అభిజిద్భగాగ్ని దనుజాహిర్బుధ్నశ్చిత్త్రేశ్వరా

విశ్వాప్యంత్యకరార్యమేందువిధయో మోక్షాభిధాస్తారకాః. 103

వ్యా. వన్వేతి. వస్వాద్యార్యవిశాఖమిత్రవరుణాహ్యఖ్యాః ఛనిషాశ్వినీపుష్య విశాఖానూరాధాశతభిషగాశ్రేషా ఇతి సప్తనక్షత్రాణి, ధర్మాభిధాః ధర్మసామధేయాః, అదితీంద్రకాలపితృభక్తీకాజపాద్వాయవః పునర్వసూ జ్యేష్ఠా భరణీ మఘాశ్రవణపూర్వాభాద్రాస్వాత్య ఇతి సప్తతారకాః, అర్థాఖ్యాః అర్థసామధేయాః. అభిజిద్భగాగ్ని దనుజాహిర్బుధ్నశ్చిత్త్రేశ్వరాః అభిజిత్సూర్యఫల్గునీ కృత్తికా మూలూత్తరా భాద్రాచిత్తార్ద్రా ఇతి సప్తతారకాః, కామాఖ్యాః కామసామధేయాః, విశ్వాప్యంత్యకరార్యమేందువిధయః ఉత్తరాషాఢా పూర్వా షాఢా శతభిషాస్తారఫల్గునీ మృగశిర్ష రోహిణ్య ఇతి సప్తతారకాః, మోక్షాభిధాః మోక్షాఖ్యాః. 'అఖ్యాప్యే అభిధానం చ సామధేయం చ సామ' చేత్యమరః.

అవ. ఐదుశ్లోకములచేత సంభారాహుచక్రవివక్షద్వారా ధర్మాత్మ కామమోక్షనక్షత్రనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని, ధనిష్ఠ, పుష్యమి, విశాఖ, అనూరాధ, శతభిషము, ఆశ్లేష ఈ ౭ నక్షత్రములు ధర్మనక్షత్రము లనియును; పునర్వసు, జ్యేష్ఠ, భరణి, మఘ, శ్రవణము, పూర్వాభాద్ర, స్వాతి ఈ ౭ ను నక్షత్రము లనియును; అభిజిత్తు, పూర్వఫల్గుని, కృత్తిక, మూల, ఉత్తరాభాద్ర, చిత్త, ఆర్ద్ర ఈ ౭ కామనక్షత్రము లనియు; ఉత్తరాషాఢ, పూర్వాషాఢ, రేవతి, హస్త, ఉత్తరఫల్గుని, మృగశిర, రోహిణి ఈ ౭ ను మోక్షనక్షత్రము లనియు నెఱుంగునది.

సూర్యే ధర్మగతే తథా హిమకరే ధర్మాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయీ భంగమవాప్నుయాదథ జయం క్రోధాదనర్థం జయమ్,
స్థాయీయాద్విజయం సభంగవికలం తద్విగ్రహం సంగరం
భృత్యాజాండజసంగరే చ గమనే సర్వత్ర రాజ్ఞాం యుధి. 194

వా. సూర్యే ధర్మగతే పూర్వోక్తధనిష్ఠనక్షత్రసప్తకే గతే, సతి, తథాహిమకరే చంద్రే ధర్మాదిసంస్థే ధర్మాత్మకామమోక్షనక్షత్రేషు సిద్ధితే సతి చ, యాయీ క్రమాత్, భంగం, జయం, క్రోధాదనర్థం, జయం అవాప్నుయాత్. స్థాయీ తు, విజయం సభంగవికలం, తద్విగ్రహం. సంగరమియాత్. ప్రాప్నుయాత్. తేనాయ మర్థస్సంపన్నః సూర్యే ధర్మగతే చంద్రేఽపి ధర్మగతే సతి యాయినో భంగః, చంద్రే అర్థగతే సతి విజయః, చంద్రే కామాఖ్యగతే సత్యపజయః, చంద్రే మోక్షాఖ్యగతే సతి విజయః, యాయిన ఇతి సర్వత్రానుషంగః. సూర్యే ధర్మగతే చంద్రేఽపి ధర్మాఖ్యనక్షత్రే గతే సతి, స్థాయినో విజయః, చంద్రే అర్థగతే భంగః, చంద్రే కామాఖ్యగతే పరాజయః, చంద్రే, మోక్షగతే, స్థాయినో యుద్ధం చేతి, భృత్యాజాండజసంగరే భృత్యయోః భటయోః ఆజయోః మేషయోః ఆండజయోః ఖక్కుటయోశ్చ సంగరే యుద్ధే, రాజ్ఞాయుధి చ, గమనే ప్రయాణే చ, సర్వత్ర సర్వదా, ఇదం విచారణీయమీతి శేషః.

తా. సూర్యచంద్రు లిరువురు పూర్వశ్లోకోక్తధర్మనక్షత్రముల యం దుండునపుడు రాణువచేర్చుకొని యుద్ధమునకుఁ బోవు రాజునకు భంగమని, చంద్రుఁ డర్థాఖ్యనక్షత్రములయం దుండునపుడు జయమని, కామాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండఁగా నుపజయమని, మోక్షాఖ్యనక్షత్ర గతుఁడై యుండఁగా జయమని, ఈసూర్యచంద్రులు ధర్మగతులై యుండు

సమయంబునఁ దనపట్టణములోననుండి యుద్ధము చేయురాజునకు విజయ మని, చంద్రుఁ డర్థగతుఁడై యుండఁగా భంగ మని, కామగతుఁడై యుండఁగాఁ బరాజయ మని, మోక్షగతుఁడై యుండఁగా విశేషయుద్ధ మగు నని, భటులు పొట్టేళ్లు కోళ్లు వీనికిఁ బరస్పరము కలహము చేయించుసమయమున రాజులు యుద్ధమునకుఁ బోవుసమయమున నీ విచార మావశ్యక మనియు నెఱుంగునది.

ఆదిత్యేఽర్థగతే తథా హిమకరేఽపృథ్విరాదిసంస్థే క్రమా
ద్భంధుద్వేషమియాజ్ఞయం చ వసుధాం యాయీ చ సర్వాశుభమ్,
లక్ష్మీం భంగమథాశుభం చ విజయం స్థాయీ తు సంప్రాప్నుయా
జ్ఞాత్వా చక్రఫలం మయైవ రచితం సమ్యక్ప్రకారాంతరమ్. 195

వా. ఆదిత్య ఇతి. ఆదిత్యే నూత్యే, అర్థగతే పూర్వోక్తార్థాఖ్య నక్షత్ర గతే సతి, తథా హిమకరే చంద్రే, అర్థాదిసంస్థే సతి, యాయీ బంధుద్వేషం, జయం, వసుధాం శత్రురాజ్యం, సర్వాశుభం చక్రమాదియాత్ ప్రాప్నుయాత్, అథ స్థాయీతు, లక్ష్మీభంగం అశుభం విజయం చ, సంప్రాప్నుయాత్, అయమా శయః, నూత్యేఽర్థగతే చంద్రేఽపృథ్విగతే సతి యాయినో బంధుద్వేషః స్థాయినో లక్ష్మీః. చంద్రే కామగతే యాయినోజయః, స్థాయినో భంగః, చంద్రే మోక్షగతే యాయినో భూలాభః, స్థాయినః అశుభం, చంద్రే ధర్మగతే యాయినః అశుభం. స్థాయినో దీర్ఘ ద్వేషః, ప్రాచీనైః పూర్వశ్లోకోక్తప్రకార ఏవ తత్ర తత్ర ప్రతి పాదితః, చక్రఫలం పంథారాహుచక్ర ఫలం, సమ్యక్జ్ఞాత్వా విచార్య, ప్రకారాంతరమన్వత్ప్రకారః, మయా రచితమితి కాలామృతకాశోక్తిః.

తా. సూర్యచంద్రు లర్థాఖ్యనక్షత్రగతులై యుండునపుడు యుద్ధమునకు వెడలినరాజునకు బంధుద్వేషము, తనపట్టణములోననుండి యుద్ధముచేయురాజునకు నైశ్వర్యంబును, చంద్రుఁడు కామగతుఁడై యుండఁగా యుద్ధమునకు వెడలినవానికి జయము, స్వస్థానమందుండి యుద్ధముచేయువానికి భంగము, చంద్రుఁడు మోక్షగతుఁడై యుండఁగా యాయీకి భూలాభము, స్థాయీకి నశుభము, చంద్రుఁడు ధర్మగతుఁడై యుండఁగా యాయీకి నశుభము, స్థాయీకి దీర్ఘ ద్వేషములు గలుగు ననియును, బూర్వికులచే బూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పబడియున్న క్రమముననే తఱుచుగాఁ బ్రతిపాదించఁ బడియున్న పంథారాహు

చక్రము లెన్నగా శోధించిన కాలామృతకావనిచే చుక్కార్పడు ప్రా
రాంతరముగ శ్లోకమందఁ జెప్పఁబడియున్న దనియును భావము.

అర్కే కామగతే తథామృతకరే కామాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయా యుద్ధమువాపు యాదతిధనం సర్వాపదం మంగళమ్,
యత్క్రించిద్విజయం ధనం శుభకరం స్థాయీ తు భంగం నదా

విద్యద్భిః క్రమశః ప్రయాణసమయే జ్ఞేయం చతుర్థాం ఫలమ్. 196

వా. అర్క ఇతి. అర్కే కామగతే కామాఖ్యనక్షత్రగతే సతి, అమృత
కరే చంద్రేఽపి, కామాదిసంస్థే, యాయా క్రమాత్ యుద్ధం అతిధనం సర్వా
పదం మంగళమితి ఫలాని అవాప్నుయాత్, స్థాయీ తు యత్క్రించిద్విజయమిష
ద్విజయం, ధనం, శుభకరం, భంగం, చేతి, ఫలాని క్రమాత్ అవాప్నుయాది
త్యనుషంగః. అయమభిప్రాయః. నూర్యే కామాఖ్యనక్షత్రగతే, చంద్రే చ
తన్నక్షత్రగతే, యాయా యుద్ధం, స్థాయీ తు యత్క్రించిద్విజయం, చంద్రే
మోక్షగతే, యాయా అతిధనం స్థాయీ తు ధనం, చంద్రే ధర్మగతే, యాయా
సర్వాపదం, స్థాయీ శుభకరం, చంద్రేఽర్థగతే, యాయా మంగళం, స్థాయీ
భంగం, అవాప్నుయాదితి, విద్యద్భిః ప్రయాణసమయే చతుర్థాం ఫలం నూర్యే
కామగతే చంద్రస్య కామమోక్షధర్మార్థసానాం ఫలం క్రమశో విజ్ఞేయం
సమ్యగ్విచారణీయమిత్యర్థః.

తా. సూర్యుడు కామాఖ్యనక్షత్రగతుడై యుండునపుడును
చంద్రుడు కామమోక్షధర్మానక్షత్రగతుడై యుండునపుడును వట్ట
ణమువెడలి యుద్ధమునకుఁబోయినరాజు, యుద్ధము, అతిధనము, సర్వా
పదమంగళ మను చతుర్విధఫలములను, తనపురముననేయుండి యుద్ధము
చేయురాజు కించిద్విజయము ధనము శుభము భంగమును చతుర్విధ
ఫలంబులను బొందుననియు, విద్వాంసులచేత నీ చతుర్విధఫలవిచార
మవశ్యముగఁ జూడఁదగినదనియు నెఱుంగ నగు.

భానా మోక్షగతే తథామృతకరతే మోక్షాదిసంస్థే క్రమా

ద్యంగం సర్వజయం శ్రియం చ సమియాద్యాయా చ సంధిం సదా,
స్థాయీ చాశు జయం మహీం చ మహతీం భంగం మహద్విగ్రహం
పంథారాహుగతం ఫలం చ లిఖనం ధర్మాదిచక్రం త్యిదమ్. 197

వా. భానావితి. భానా నూర్యే, మోక్షగతే మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతే,
ఉడుపతే ఉదూనాం నక్షత్రాణాం పతిశ్చంద్రస్తస్మిన్నపి మోక్షాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయా భంగం సర్వజయం శ్రియం సంధిం సామోపాయం సమియాత్. స్థాయీ

కు జయం మహతీం విభులాం మహీం పృథవీం భంగం మహద్విగ్రహం చాకు శిఘ్రం సమియాత్. ఆయం భావః. సూర్య మోక్షనక్షత్రగతే చంద్రే తదంతే సతి యాయా భంగం సాయా అధికజయం, చంద్రే ధర్మనక్షత్రగతే యాయా జయం సాయాతు భూలీభం, చంద్రే అరగతే యాయా శ్రీయం సాయాభంగం, చంద్రే కామనక్షత్రగతే యాయా సంధిక్రియాం సాయా కలహం సమియాత్. ఇదం పంథా రాహుచక్రగతం ఫలం లిఖితం తం శ్లోకచతుష్టయోక్తం ధర్మాది చక్రమిత్యుచ్యతే.

తా. చంద్రసూర్యు లిరువురు మోక్షోన్ముఖనక్షత్రగతులై యుండు నపుడును, సూర్యుడు మోక్షగతుడై యుండఁగా జందుండు ధర్మార్థ కామనక్షత్రగతుడై యుండెనేని యష్టిసమయంబున రాణువను జేర్చు కొని యుద్ధమునకు వెడలిన ప్రభువు భంగమును, స్వరజయమును, సంపదను, సామోపాయమును నీచతుర్విధఫలములఁ గ్రమముగాఁ బొందు ననియును, చంద్రసూర్యు లుక్తక్రమంబున నుండఁగాఁ దనపురంబుననే యుండి యుద్ధముచేయ రాజు జయమును శత్రురాజ్యమును భంగమును విశేషకలహమును నీఫలంబులఁ గ్రమంబుగఁ బొందుననియును, పంథారాహుచక్రఫలము తెలియునది. అనఁగా: శ్లోకచతుష్టయమందుఁ బ్రతిపాధింపఁబడినయర్థమే ధర్మాదిచక్రం బని వ్యవహరింపఁబడుచున్న దనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అథ సూర్యచంద్రనాడీవివేకమాహ. —

నాసాదక్షిణభాగజాతపవనస్సూర్యాఖ్యానాడీ శుభా
సంగ్రామవ్యహారమైథునభయస్సానాన్నభంగార్తిషు,
నాడ్యన్యా శశినశ్శుభైవ గమనాలంకారపాణిగ్రహ

త్రేతాద్వైపు యదంశవాయుచలనే తత్త్వాదపూర్వం వ్రజేత్. 198

వ్యా. నాసేతి. నాసాదక్షిణభాగజాతపవనః నాసాయాః యో దక్షిణ భాగః తత్ర జాతో యః పవనో వాయుః సవన సూర్యాఖ్యానాడీత్యుచ్యతే, సానాడీసంగ్రామవ్యవహార మైథునభయస్సానాన్నభంగార్తిషు సంగ్రామో యుద్ధం, వ్యవహారః క్రయవిక్రయాదివ్యాపారః, మైథునం మిథునకర్త, భయం రాజభీతిః, స్నానం మంగళస్నానం, అన్నం అన్నశబ్దేన భోజనకాలో లక్ష్యతే. భంగః పరాజయః, ఆర్తిః పీడా ఏతాసు, శుభాశుభప్రదా, అన్యా నాడీ, నాసావామ భాగజాతవాయుః శశినః చంద్రగంబంధినీనాడీత్యుచ్యతే, సా చంద్రనాడీ గమనాలంకారపాణి గ్రహత్రేతాద్వై పుప్రయాణ భూషణవివాహకృషికరసు శుభా, యదంశవాయుచలనం యద్భాగవాయుచలనం భవతి, తత్త్వాదపూర్వం

తద్భాగచరణపూర్వం వ్రజేత్, సంగ్రహాదిషు దక్షిణపాదపూర్వం ప్రయాణాదిషు వామపాదపూర్వం వ్రజేదితి భావః.

అవ, చంద్రసూర్యనాడిని వేకముఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. నాసికమునకు కుడి ప్రక్కనున్న రంధ్రమునందు సంచరించుచున్న వాయువు సూర్యనాడి యనియు, ఈ సూర్యనాడి యుద్ధము, మంగళ స్నానము, భోజనకాలము, పరాజయము, మనగపీడ మొదలగు కార్యములవిషయమై శుభకరం బనియును, నాసికమునకు నెడమ ప్రక్కనున్న రంధ్రముందు సంచరించువాయువు చంద్రనాడియనియు, ఆనాడి భూషణ ధారణము, వివాహము, వ్యవసాయము మొదలగు కార్యములవిషయమై శుభకరం బనియు, నాసికమునకు నేభాగమునం దేవాయువు సంచరించుచుండునో ఆభాగపాదసంచారము ముందుగాఁ జేయవలయుననియు నభిప్రాయము,

అవ, సర్వదిగ్గమనన్వయమూహ. —

కౌశేరీముదయే రవేసుప్తపతేర్దేశం తు మధ్యందినే

సాయం వారుణదేశమంతకదిశం యాతార్థరాత్రే వ్రజేత్.

గోధూళావభిజిత్తుషస్యపి గతిస్సర్వాసు దిక్ష్యన్తద్రా

మందాహోషసి కింపునశ్చ గమనే లగ్నాదిశుద్ధిం వినా. 199

వ్యా. — కౌశేరీమితి. రవేసుప్తపతేర్దేశం, కౌశేరీముదయకాలే, కౌశేరీముదయకాలే, మధ్యందినే మధ్యాహ్నాదురపతేర్దేశం ప్రాగ్దిశం, సాయంకాలే వారుణదేశం పశ్చిమదిశం, అర్ధరాత్రే అంతకదిశం దక్షిణదిశం, యాతా వ్రజేత్, గోధూళా అభిజితి ఉపసి చ సర్వాసు దిక్షు చతుర్దిక్షు అర్థరాత్రే గోధూళ్యాభిజిదుషసాం స్వయాపం ప్రాగేవోపపాది తత్వాన్నేహ లిఖ్యతే, మందాహోషసి శనివాసరోషః కాలే, లగ్నాదిశుద్ధిం వినాసి, గమనేప్రయాణే, అర్థదేతి కింపునః కీమ వక్రవృత్తం, శన్యూపసశుక్రబుధచంద్రహారా క్రాంతత్వాదితి భావః. మందాహోషసీత్యస్య శుక్రవారస్య చరమయామ ఇత్యర్థః.

అవ, సర్వదిగ్గమనన్వయమును జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. ప్రయాణకర్త సూర్యోదయకాలమునందు త్తరమునకును, మధ్యాహ్నకాలమునందు తూర్పునకును, సాయంకాలమునందు పశ్చిమమునకును, అర్ధరాత్రియందు దక్షిణంబునకును పై నముఁ బోవునేని యిష్టసిద్ధి గలుగు ననియు, గోధూళి అభిజిత్ ఉపగళికాలములయందు

నేదిక్కునకు ప్రయాణము వెళ్ళినను ధనలాభము గలుగు ననియును శత్రుపగికాల మనఁగా, శుక్రవారచరమయము మనుట యీకాలము శుక్ర బుధ చంద్రహాారాంత మైయుండుఁ గాన లగ్నాది యేవిచారమును జేయక అట్టికాలమందు ప్రయాణము వెళ్ళినవారికి సర్వాభీష్ట సిద్ధి గలుగు ననియు నభిప్రాయము.

అవ. ప్రయాణే ముఖ్యతమనక్షత్రాణి తత్తన్మనీషమృతకాలం చ దర్శయతి.—

పాణిస్థాధ్వని కార్యసిద్ధిరనిశం మైత్రే ప్రయాతస్య తు

జ్యేష్ఠాయామృతస్య తత్ర హి పునర్నూలే ప్రయాతస్య తు,

మాండవ్యస్య మనోజయో హ్యుపసే చేద్గార్వస్య యానం మతం

స్యాత్సమ్యక్కునం బృహస్పతిమతం తత్రాపి యాత్రాధా. 200

వ్యా. పాణిసేతి. మైత్రే అనూరాధానక్షత్రే, ప్రయాతస్య పుంః, అధ్వని మార్గ ఏవ, అనిశం సర్వదా, కార్యసిద్ధిః పాణిస్థా హస్తగతా, అవిఫలేత్కర్మః. జ్యేష్ఠా యామృతస్య ప్రయాతస్య, ఏవం పునః మూలే మూలానక్షత్రే ప్రయాతస్య చ, తత్ర మార్గఏవ కార్యసిద్ధిః పాణిస్థా, మాండవ్యస్య ఋషేః మనోజయః, ఇదానిం కార్యమవశ్యంభవతీతి నిస్సంశయచిత్తం మతమిష్టం, గార్వస్య తూపసే చేద్వానం ప్రయాణం శుభకరమితి మతమిష్టం, బృహస్పతిమతం తు సమ్యక్కునం శుభశకునం స్యాద్వది తత్రాపి తదానీమేవ యాత్రార్థదేతి మతం, శకునస్వరూపం తు అగ్రే వక్ష్యతి యద్యపి జ్యేష్ఠానక్షత్రము త్రమేషు హస్తాదిషు వా మధ్యమేషు శతభిషగాదిషు వా నోక్తం, తత్రాప్యత్రోత్తమత్వేన స్వీకృత త్యాదవధేయమ్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై ముఖ్య మగునక్షత్రములను, ఆయా మునులకు నిష్టంబులగు కాలంబులను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అనూరాధానక్షత్రమందును జ్యేష్ఠయందును మూలయందును ప్రయాణము వెడలినవారికిఁ గార్వసిద్ధికరస్థితమై యుండు, ననఁగా, నిర్విఘ్నంబుగ నిష్టసిద్ధి గలుగు ననుట చిత్తమం దేసంశయము నుంచక నిపు డిష్టసిద్ధి గలుగునని పై నమువెల్లెడివారి కీసర్వలాభంబులు చేకూరునని మాండవ్యమహామునిమతం బనియు, గార్వమహర్షి మతము ఉపఃకాలము నందుఁ బైనముపోవువారలకు నిష్టసిద్ధి గలుగు ననియు, బృహస్పతిమత మేప్పుడు శుభశకునము లగుచున్నవో యపుడుఁ బ్రయాణము వెడలుట లాభకరమనియు, ఇట్లు శకునస్వరూపము ముందుఁ జెప్పఁ

బడుచున్న దనియు జ్యోతిషానక్షత్రముత్తమమధ్యమనక్షత్రములలో గ్రహింపఁబడక పోయినను ఇచ్చట నుదాహరించుటవలన నుత్తమంబనియు నెఱుంగునది.

అవ. ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావేషు తత్తద్గ్రహస్థితిఫలమాహ. —

ఆయుర్ద్రవ్యజయాన్నమిత్రకలహస్త్రీవ్యాధిభాగోన్మిత్రన

ప్రాప్త్యప్రాప్తికరాః క్రమాచ్యుభఖగాయాత్రాగృహాదిస్థితాః,

క్రూరాస్తామయభీతిభూషణిపుభాగ్రింత్యపీడామృతి

క్రోధానర్థవసుంధరాప్యయకరాస్సర్వర్యాతురేవాధ్యని.

201

వ్యా. ఆయురితి. యాత్రాగృహాదిస్థితాః ప్రయాణలగ్నప్రభృతిషు ద్వాదశలగ్నేషు స్థితాః శుభఖగాః గురుశుక్రపాపాయుతయధాక్షిణచంద్రాశ్చేతి శుభగ్రహాః, యాతుః ఆయుర్ద్రవ్యాదికరాభవంతి. ప్రయాణలగ్నే ఉక్తగుర్వాదిశుభగ్రహస్థితాశ్చేత్, యాతురాయః ఆయుర్వృద్ధిం ప్రయాణలగ్నాత్ ద్వితీయగతాః ద్రవ్యం, లగ్నతృతీయే జయం, చతురేంద్రం, పంచమే మిత్రం బంధులాభం, షష్ఠే కలహం, సప్తమే స్త్రీలాభం, అష్టమే వ్యాధిం, నవమే భోగం, దశమే ఉత్సవం, ఏకాదశే ప్రాప్తిం, ద్వాదశే అప్రాప్తిం చ, క్రమాద్ద్రవ్యః, వస్త్రపాప్తిం క్రూరాస్సర్వర్యాదిపాపగ్రహస్తు ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావేషు స్థితాస్సంతః క్రమాదామయభీత్యాదికరాః స్యుః, యథా. — పాపాలగ్నగతాః ఆమయం రోగం, ద్వితీయే భీతిం, చోరాదిభ్యో భయం, తృతీయే భూషణం, చతురే రిపుం శత్రుదర్శనం, పంచమే భాగ్రింతి చిత్తవైకల్యం, షష్ఠేంద్రం, సప్తమే పీడాం శరీరజాడ్యం, అష్టమే మృతిం మరణం, నవమే క్రోధం, దశమే అనర్థం, ఏకాదశే వసుంధరాం భూలాభం, ద్వాదశే, వ్యయం పదార్థక్షయం చేతి క్రమాత్ అధ్యని యాతుర్ద్రవ్యః.

అవ. ప్రయాణలగ్నాది ద్వాదశభావములయందు సూర్యాదిగ్రహస్థితిక బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. శుభగ్రహంబులగు గురుశుక్రబుధ పూర్ణచంద్రులలో నెవ్వరు ప్రయాణలగ్నమునం దుండినను నాయుర్వృద్ధి, లగ్నద్వితీయస్థానగతులై యుండునపుడు ద్రవ్యమును, తృతీయస్థానగతులై యుండిరేని జయమును, చతురస్థానగతులై యుండిరేని యర్పమును, పంచమస్థానగతులై యుండిరేని బంధులాభమును, షష్ఠస్థానగతులై యుండిరేని కలహమును, సప్తమస్థానగతులై రేని స్త్రీలాభమును, అష్టమస్థానగతులై రేని వ్యాధిని, నవమస్థానగతులై రేని భోగమును, దశమస్థానగతులై రేని

యుత్సవమును, ఏకాదశస్థానగతులైరేని ఫలప్రాప్తిని, ద్వాదశగతులైరేని వస్త్రభావమును, నీక్రమంబున ఫలంబుల నిత్తురనియు, సూర్యాది పాపగ్రహంబులు ప్రయాణలగ్నదిద్వాదశలగ్నములయం దుండిరేని రోగము, భయము, భూషణలాభమును, శత్రుదర్శనము, చిత్తవైకల్యము, ధనము, శరీరజాడ్యము, మరణము, కలహము, అనర్థము, భూలాభము, పదార్థక్షయము లనెడి ద్వాదశవిధఫలంబుల నీక్రమంబున బ్రయాణకర్తకు మార్గమందుఁ గలుగఁజేయుదురని భావము.

అవ. అథ యాత్రాయోగానాహ. —

యాత్రాలగ్నగతశుభోఽర్థసుఖదో యోగాఖ్య ఇందుం వినా
లగ్నస్థా మణిభూమిదౌ శుభఖగౌ మార్గేఽధియోగ స్త్వయమ్,
లగ్నస్థా స్త్రీశుభా యదీంద్రసుఖదా యోగాదియోగా స్త్వయం
సామ్యాః కేంద్రగతా స్త్వభీష్టఫలదాస్సాన్యద్రాజ్యయోగ స్త్వయమ్.

వ్యా. యాత్రేతి. ఇందుం వినా చంద్రం విహాయ, శుభః ఏకశుభగ్రహః యాత్రాలగ్నగతశ్చేత్, అర్థసుఖదః అర్థసుఖప్రదశ్చ భవేత్, అయం యోగాఖ్యో యోగః, శుభఖగౌ ద్వా శుభగ్రహా, లగ్నస్థా యది, మార్గవీవ మణిభూమిదౌ, భవతః, అయమధియోగాఖ్యో యోగః స్త్రీశుభాః త్రయశుభగ్రహాః లగ్నస్థా యది, ఇంద్రసుఖదాః స్వర్గసుఖదా ఇత్యేగః, అయం యోగాధియోగః, సామ్యాః శుభగ్రహాః, కేంద్రగతాః లగ్నచతుర్థస్థమదశమస్థా యది, అభీష్టఫలదాః ఈప్రీతఫలప్రదాతారః కుభ్యః. చంద్రం విహాయేతి సర్వత్రానుషంగః, అయం రాజయోగస్సాన్యత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై యోగనిర్ణయమును జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. చంద్రుఁడు వినాగా నేశుభగ్రహమయినను ప్రయాణలగ్నమం దుండెనేని యర్థసుఖకరుఁ డగుననియు, ఇదియ యోగాఖ్యయోగమనియు, రెండుశుభగ్రహములు ప్రయాణలగ్నగతు లయి యుండిరేని ప్రయాణకర్తకు మార్గమధ్యమందు రత్నలాభ భూలాభకరు లగుదురనియు, ఇది యధియోగాఖ్యయోగ మనియు, మూఁడు శుభగ్రహములు లగ్నగతు లయియుండిరేని స్వర్గసుఖముతో సమంబగు సుఖంబును గలుగఁ జేయుదురనియు, ఇదియ యోగాధియోగ మనియు, మఱియు శుభగ్రహములు లగ్నచతుర్థస్థమదశమస్థానములయం దుండిరేని సర్వాభీష్టప్రదు లగుదురనియు, నిదియ రాజయోగమనియుఁ

జంద్రుడు వివాగా ననునభిప్రాయ మీ చెప్పఁబడినయోగము లన్నిటి యందు నూహింపవలయును.

అవ. అథ తారాబలమాహ. —

జన్మరాది పునః పునర్నవ నవ స్యుస్తారకాశ్చంద్రయు
గ్నిష్ఠాంతం గణయేత్సమాశ్శుభఫలాస్సంత్యాస్సదా నేతరాః,
తాసు త్ర్యాద్యచతుర్ద్వితీయచరణాస్యాజ్యాశ్చ శాకం గుడం
దానం స్యాల్లవణం చ హేమ సలిలం తచ్ఛేషపాదాశ్శుభాః. 203

వా. జన్మరాదీతి. జన్మరాశిజన్మనక్షత్రమారభ్య చంద్రయ్యగ్నిష్ఠాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం నవ నవసంఖ్యాః, క్రమేణ పునః పునర్నవయేద్యది తారకాః తారాస్యైః. సాంత్యాః అంత్యేన పరమైత్రేణ సహితాః సమాస్సమ తారాః శుభఫలదాస్సశ్శుభదా భవంతి. ఇతరాః నవమూతిరిక్తవిషమతారాః, న శుభఫలదాః విషమాస్వపి కేమం చిత్పదానాం శుభఫలదత్వమస్తీత్యా హ. — తాస్వీతి. తాసు జన్మవిపత్ప్రత్యక్షైర్ధనాఖ్యవిషమతారాసు, క్రమాత్, త్ర్యాద్యచతుర్ద్వితీయాపాదాస్త్యాజ్యాః ఆయం భావః జన్మతారాయాం, తృతీయ పాదః, విపత్తారాయామాద్యపాదః, ప్రత్యక్తారాయాం చతుర్థపాదః, నైధనతారాయాం ద్వితీయపాదస్త్యాజ్యాః జన్మతారాయాం శాకం, విపత్తారాయాం గుడం, ప్రత్యక్తారాయాం అవణం, నైధనతారాయాం సలిలం తిలసహితం హేమ సువర్ణం, దానం దానవిషయం స్యాదేవం చేత్రచ్ఛేషపాదాశ్శుభాస్యన్యైః.

అవ. తారాబలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. జన్మనక్షత్రముమొదలు చంద్రు డుండునక్షత్రమువఱకు పలుమాఱు తొవ్విదినక్షత్రముల గణనచేయవలయును. అట్లు గణన చేయుఁగా నవతారలగు నట్టితారలలో పరమమైత్ర మనఁగాఁ దొవ్విదవ తారతోఁగూడ సమతారలు శుభఫలదములనియు, మిగత జన్మ, విపత్, ప్రత్యక్, నైధనములనెడి నవమూతిరిక్తవిషమతారలు నిషేధవిషయము లనియు, నిట్లు నిషేధింపఁబడిన జన్మాదినైధనాంతవిషమతారలలో జన్మ తారయందు, దృతీయపాదము విపత్తారయం దాద్యపాదము ప్రత్యక్తార యందు నాల్గవపాదము నైధనతారయందు రెండవపాదము నశుభకర ములు గాన నీపాదములను నిషేధింపఁగా జేపించినపాదములు దాన పూర్వకముగ యాత్రోపాదేయము లనియు, నది యెట్లునిన జన్మతారకు

శాకదానమును విపత్తారకు గుడమును ప్రత్యక్షారకు లవణమును
నైధనతారకు నువ్వులతోఁగూడిన నువర్ణమును దానముచేసిరేని నిషిద్ధ
వ్యతిరిక్తపాదములు శుభకరము లగుననియు నెఱుఁగునది.

అవ. అథ చంద్రబలమూహః.—

షష్ఠైకాదశసప్తమాద్యదశమేష్విందుస్త్రీయే శుభ

స్తారాచంద్రబలం త్విదం విగణయేజ్జన్తాచి చంద్రాంతతః,

యాత్రాదిష్వభ పంచమే ద్వివమమే పక్షే వళక్షే శశీ

కృష్ణే త్వంత్యచతుర్థరంద్రసదనేష్విత్వాహురన్యే శుభః. 204

వా. షష్ఠీతి. ఇందుశ్చంద్రః షష్ఠైకాదశసప్తమాద్యదశమేషు తృతీయే
చ స్థితశ్చేత్, శుభః శుభకరో భవతి. ఇదం శ్లోకద్వయోక్తం, తారాబలచంద్ర
బలం జన్తాదిజన నక్షత్రజన రాశిమారభ్య, చంద్రాంతతః చంద్రనక్షత్ర చంద్ర
రాశిపర్యంతం విగణయేత్. తారాబలే జననక్షత్రమారభ్య చంద్రనక్షత్రపర్యంతం
చంద్రబలే జన రాశిమారభ్య చంద్రరాశిపర్యంతమితి విశేషః. మతాంతరమూహః—
పక్ష ఇతి. వళక్షే పక్షే శుక్లపక్షే, పంచమే ద్వివమమే ద్వితీయనవమయోశ్చ
స్థితోఽపి శశీ, యాత్రాదిషు ఆదిశబ్దేన సకలశుభకరస్వపి శుభః, కృష్ణే కృష్ణ
పక్షే, అంత్యచతుర్థరంద్రసదనేషు ద్వాదశచతుర్థాష్టమేషు, శుభ ఇత్యన్యేఽ
ప్యాహుః.

అవ. చంద్రబలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్తరాశిమొదలు చంద్రుఁ డుండురాశివఱకు గణనచేయుఁగా
జంద్రుఁడు జన్తరాశియందును, జన్తరాశికి తృతీయషష్ఠైకాదశసప్తమ
దశమరాసులయందు నుండెనేని శుభకరుఁడనియు, తారాబలవిషయమై
జన్తనక్షత్రముమొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రమువఱకును జంద్రబలవిష
యమై జన్తరాశిమొదలు చంద్రస్థితరాశివఱకు గణనచేయువలయు నని
గ్రంథకర్త యభిప్రాయము. మతాంతరం బెట్లనిన; శుక్లపక్షమందుఁ
బంచమ ద్వితీయ నవమస్థానములయందును, కృష్ణపక్షమందు ద్వాదశ
చతుర్థాష్టమస్థానములయందును, ఉన్నచంద్రుఁడు సకల శుభకర్తల
విషయమై శుభకరుఁ డని గ్రంథాంతరాభిప్రాయము.

అవ. అథ నిర్గమనలక్షణమూహః.—

తల్లగ్నే గమనం న చేన్మరపతిః ఖడ్గాదిసంచాలయే

న్దిత్యైతగ్రహం పితృగ్రహసురాక సంపూజ్య తద్విక్షతిమ్,

ఏతన్నిర్గమనం త్రిరాత్రమవధిః పశ్చాద్వ్యజేన్ద్రంగతై

ద్విప్రాదిర్వసుతండులాద్యపి నయేత్స్యాత్ప్రంచరాత్రావధిః.

105

వ్యా. తల్లగ్న ఇతి. తల్లగ్నే బలయుక్తలగ్నే, గమనం న చేత్ న సంభవతి యది, తదా నరపతిః, రాజా పితృగృహసురాకా పితరః ప్రసిద్ధాః గ్రహాః సూర్యాదయః సురాః గృహదేవతాః తాకా కించ తద్విక్వలించి యాం దిశం గమిష్యతి తద్విగధిపతించ సంపూజ్య, ఖడ్గాది ఆదిశబ్దేన ఛత్రచామరాదిరాజచిహ్నం గృహ్యతే, మిత్రైస్సహ మిత్రగృహం బంధుగృహం ప్రతి సంచాలయేత్, బంధుగృహే యాపయేదియవత్. పితృకా సంపూజ్యేత్యనేన ఆభ్యుదయికం శ్రాద్ధం కర్తవ్యమితి గమ్యతే. ఏతన్నిర్గమనమమిత్యుచ్యతే. ఏతస్య త్రిరాత్రమవధిః పశ్చాత్త్రిరాత్రానంతరం మంగళైస్తూర్వాదిభిః సహ వ్రజేదితి రాజ్ఞామయం విధిః. విప్రాదిః ఆదిశబ్దేన వైశ్యకూద్రయోర్గృహణం, వసుతండులాదివిప్రాణాం వసుహిరణ్యం, వైశ్యానాం తండులం, కూద్రాణాం వస్త్రాదిశత్యాదిశబ్దార్థః. నయేత్ నిషీదేత్, ఏతేషాం నిర్గమనస్య పంచరాత్రావధిః పంచరాత్రం ఆవధిర్యస్య తత్ తథోక్తం, కేవలం సమానమ్.

అవ. నిర్గమనమునకు లక్షణమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. పూర్వోక్త క్రమంబుగ బలయుక్తమగు లగ్నమందుఁ బై నము పోవుట కనుకూలంపనియెడల నట్టి సమయంబున ఊత్రియుఁ డభ్యుదయక శ్రాద్ధముచేసి సూర్యాదినవగ్రహంబుల నిష్టదేవతల నేదిక్కును గూర్చి పై నము పోవఁదలఁచియున్నాఁడో యాదిగధిపతని భక్తితోడఁ బూజించి రాజచిహ్నంబులగు ఛత్రచామరాదులఁ గైకొని బంధుసమాహంబుతో వెడలి యాఛత్రచామరంబుల బంధుగృహంబున నునిచి యనంతరంబు పై నము పోవచ్చు నిదియ నిర్గమనంబు. దీనికి మూఁడు రాత్రు లవధియని విప్రులు క్రమంబున నిర్గమనముఁ జేయునెడల స్వర్గమును, వైశ్యులు బియ్యమును, శూద్రులు వస్త్రములు మొదలయిన వానిని బంధుగృహంబున నునిచి పంచరాత్ర పర్యంతము ఊత్రియులు దప్ప బ్రాహ్మణులు మొదలగువారు పై నము పోవచ్చును.

అవ. అథ యాత్రాయాం శుభశకునాన్యాహః.—

భారద్వాజమయూరచాపనకులా ముఖ్యాస్తవ్యముఖ్యాః ఖగాస్తేషాం చోర్ధ్వగతిః ప్రదక్షిణగతిః సమ్యక్సమీపస్థితిః, ఏకస్థైవ గతిశ్శుభాఽథ యుగపన్నెవోభయోశ్చేద్యతీస్తార్జ్యక్షిరస్సృగాలకుక్కుటకునాం వామా గతి స్త్విర్భదా.

206

న్యా. భారద్వాజేతి. ముఖ్యాః ప్రసిద్ధాః, భారద్వాజమయూరచాపన
వలూః. అనుఖ్యాః, కాకాదయశ్చ యే ఖగాః పక్షిణః తేషాం చోర్ధ్వగతిః ప్రద
క్షిణగతి స్సమ్యక్. అసలనేన సమీపే ఆవతియారే నితిశ్చ శుభా, ఏకస్యైవ
భారద్వాజాదీనామన్యతమస్య ఏకస్యైవ గతిః ప్రదక్షిణాదిగతిశ్శుభా, అథ
యుగపదేన ఉభయోః ఏకజాతీయయోః పక్షిణోర్గతిశ్చైవైవ శుభదా, తారస్య
క్షీరస్యగాలవక్కుటశునాం తాశ్చోర్గదక్షిణగతిః. — 'గరుత్మాక్' గరుడస్తార్థస్య' ఇత్య
మరః. సృగాలో జంబుకః, వక్కుటః ప్రసిద్ధః, క్వా శునకః, ఏతేషాం తు
వామా గతిః సవ్యగతిః, అర్థదాప్రయాతురితి శేషః.

అవ. ప్రయాణవిషయమై శుభశకునములఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. ప్రసిద్ధంబులగు భారద్వాజము, నెమలి, జెముడుకాకి,
ముంగిస ఇవి మొదలగువానియొక్కయు సముఖ్యములగు కాకాదుల
యొక్కయుఁ బ్రదక్షిణగమనము నూర్ధ్వగమనమును సమీపస్థితియు
శుభశరంబు. ఉక్తభారద్వాజాదిపక్షులలో నొక్కొక్కటిగా వెల్లెననే
శుభశరంబు. రెండేసిగాఁ జేసి వెల్లెనేని యశుభశరంబు. గరుడపక్షి, పాల
పక్షి, నక్క, కోడి, కుక్క వీనియొక్క వామగమనము శ్రేష్ఠ మనఁగాఁ
గుడినుండి యెడమ ప్రక్కకు వెల్లెనేని ప్రయాణశరకు ధనప్రదము.

అవ. అథ లగ్నాదిగతపాపగ్రహవశాద్భవిష్యదవశకునాన్యాహ. —

భామే చోష్ఠకరే ప్రయాణసదనాత్కేంద్రే త్రికోణాష్టగే

రక్తోగ్రాయుధఘోరవాక్యజటిలప్రవాజకాదీక్షణమ్,

కృష్ణాగారసమీక్షణం రవిసుతే కేతా కబంధేక్షణం

స్వర్ణానావరగేక్షణం ప్రణమతో మార్గే ప్రయాతుర్భవేత్. 207

న్యా. భామ ఇతి. భామే అంగారకే, ఉష్ణకరే మార్కే చ, ప్రయాణసద
నాతో యాత్రాలగ్నాత్, కేంద్రత్రికోణాష్టగే కేంద్రాణి లగ్నచతురసప్రమదశ
మాని, త్రికోణే పంచమనవమే అష్టమం లగ్నాదష్టమస్థానం చ ఏతేషాం అన్య
తమే స్థానే స్థితే సతి, రక్తోగ్రాయుధఘోరవాక్యజటిలప్రవాజకాదీక్షణం రక్తేన
ఉగ్రం భయంకరం తచ్చ తదాయుధం అథవా రక్తాయుధం ఉగ్రాయుధం చ,
ఘోరవాక్యం, జటిలం జటాధారీ ప్రవాజకో యతిః, అదిశజేన పాపండాదయః,
ఏతేషామన్యతమస్య ఈక్షణం దర్శనం, రవిసుతే శనా, కేంద్రత్రికోణాష్టగే
సతి, కృష్ణాగారసమీక్షణం నీలాంగారదర్శనం, కేతా స్థితే సతి కబంధేక్షణం,
కబంధః శిరోరహితజంతుః తస్య ఈక్షణం దర్శనం, స్వర్ణానా రావశా, స్థితే
యది ఉరగేక్షణం సర్పదర్శనం, ప్రయాతుః జనస్య, ప్రణమతో మార్గే భవేదితి
సర్వశ్రుప్రబోధ్యమ్.

అవ. ప్రయాణలగ్నాదులను బొందిన పాపగ్రహవశమువలనఁ గలుగఁజోయెడి యవశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. సూర్యాంగారకులు ప్రయాణలగ్నమునకు ర, గి, కి, గం, యీ చోట్ల నుండిరేని రక్తాయుధము, ఉగ్రాయుధము, కిశివాక్య శ్రవణము, జటాధారి, యత్నిర్వరుఁడు, పాపండులు మొదలైనవారి దర్శనము, శనైశ్చరుఁడు లగ్నపంచమనవమస్థానగతుఁడై యుండఁగా నల్లబొగ్గుదర్శనము, ఈచెప్పఁబడిన స్థానములయందు రాహు వుండెనేని సర్వదర్శనము, కేతువుండెనేని కబంధదర్శనము మైనము పోవుజనునికే ద్రోవయందు ముందుగా నగును.

అవ. లగ్నాదిగతశుభగ్రహపశాద్యవిష్యచ్ఛుభశకునాన్యహ. —

శుక్రే పూర్ణనిశాకరే చ శశిజే కేంద్రత్రిశోణాన్వితే
పుణ్యస్త్రీఖగపూర్ణకుంభయుగళం జీవే తు విప్రద్వయమ్,
భానౌ భూమిసుతే ప్రయాణసదనాల్లాభ త్రిషష్ఠాన్వితే
తేజశ్చాపసఫలేక్షణం రవిసుతే మార్గే మయూరేక్షణమ్.

208

వ్యా. శుక్ర ఇతి. — శుక్రే పూర్ణనిశాకరే పూర్ణచంద్రే, చంద్రస్య శుక్లత్వ సిద్ధ్యర్థం పూర్ణగ్రహణం, శశిసుతే బుధే చ, కేంద్రత్రిశోణాన్వితే, పుణ్యస్త్రీ ఖగపూర్ణ కుంభయుగళం పుణ్యస్త్రీ జీవితధర్మకా, ఖగా, గరుడాదయః, పూర్ణ కుంభయుగళం పూర్ణకలశద్వయం, జీవే, గురౌ, కేంద్రాదిగతే యది, విప్రద్వయం, భానౌ నూర్యే, భూమిసుతే అంగారకే వా, ప్రయాణసదనాత్, యాత్రాలగ్నాత్ లాభత్రిషష్ఠాన్వితే ఏకాదశత్రిషష్ఠాన్వితే యది, తేజః దీప్యమానాగ్నిః, చాపః కాకవిశేషః. — ‘అథ చాపః కిక్రి దీవి’ రిత్యమరః. ఫలాని చూతాదీని తేషామీక్షణం, రవిసుతే శనౌ, లాభత్రిషష్ఠాన్వితే యది మార్గే మార్గమధ్యే మయూరేక్షణం మయూరదర్శనం, ప్రయాతుర్భవేదితి శేషః.

అవ. లగ్నాదిస్థానమును బొందియును శుభగ్రహమువలనఁగలుగఁ జోయెడి శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. శుక్రఁడు పూర్ణచంద్రఁడు బుధుఁడు వీరలు లగ్న చతుర్థ పంచమ సప్తమ నవమ దశమస్థానగతులై యుండిరేని ముత్తయిదువ, గరుడాదులు, జలాదులచేతఁ బూర్ణమైయుండు కుంభయుగళము, వీని

యొక్క దర్శనము, బృహస్పతియు సుక్తలగ్నాదిస్థానగతుడై యుండి నేని యిద్దఱు బ్రాహ్మణులయొక్క దర్శనమును, సూర్యాంగారకులు ప్రయాణగ్నతృతీయవృత్తకాదశస్థానగతులై యుండి రేని ప్రజ్వలించు చున్న యగ్నియు, జెముకుకాకి మామిడిపండ్లు మొదలయిన వాని దర్శనము, శనైశ్చగుడు లాభ తృతీయ వృత్తగతుడై యుండేనేని మార్గమధ్యమందు నెమలియొక్కదర్శనము నీక్రమంబుగ శుభశకునము లగును.

అవ. తుల్యక్రోష్టురుతయోః ఫలమాహ.—

ప్రాగాదౌ శనివాసరాదిగదితాస్సూర్యాదయోఽష్టై గ్రహః

నాగా నాగనగా నిధీ నిశి నభో నాదో నసో నాడికా,

హని ప్రీతిదురు క్తిబంధుకనకస్నిగ్ధాన్న తాపార్తిదా

శ్లోకము: క్రోష్టురుతేతుతే ఫలమిదం మృత్యుస్సదా గోతుతమ్. 209

వా. ప్రాగాదాదితి.—సూర్యాదయః శూర్యప్రభృతిరాహ్వంతా అష్ట

గ్రహః శనివాసరాదిప్రాగాదౌ ప్రాగాద్యష్టదిక్షు. నాగానాగనగాదిఘటికా సంఖ్యా భేదేన సంచరంతీతి గదితాః ప్రాచీనైరుక్తాః, తాదృశాన్సూర్యాదయః, తుతే క్రోష్టురుతే చ, క్రమాత్ హనిప్రీత్యాదిఫలదా భవంతి, అనేనైతదుక్తం భవతి. సూర్యశ్చనివాసరే ప్రాచ్యాం నాగాస్త్రింశత్ ఘటికాః సంతిష్ఠతే, తద్రాత్రౌ చంద్రః ఆగ్నేయాం నాగాస్త్రింశద్దటికాః, భౌమః ఆదిత్యవాసరే దక్షిణస్యాం దిశి నగాః త్రింశద్దటికాః బుధః బుధః నైరృత్యాం నిధిః ఆదిత్యవాసరే రాత్రౌ త్రింశద్దటికాః సోమవాసరే దివా రాత్రౌ షష్ఠి ఘటికాః మిలిత్వా నవతిఘటికాః గురుఃపశ్చిమే భౌమవాసరే దివారాత్రౌ చ నిశి పంచాశద్దటికాః శుక్రో భౌమవాసరే రాత్రౌ శిష్టాః దశఘటికాః బుధవాసరే దివా త్రింశద్దటికాః మిలిత్వా వాయవాం నభః చత్వారింశద్దటికాః శనిరుదీచ్యాం నాదః బుధవాసరే రాత్రౌ త్రింశత్ గురువాసరే పంచాశత్ మిలిత్వా అశీతిఘటికాః రాహురీకా న్యాం దిశి నగః గురువాసరే దశ శుక్రవాసరే షష్ఠిఘటికాః మిలిత్వా సప్తతి ఘటికాః సంచరంతీతి కేషః సర్వత్ర సూర్యే ప్రాచ్యాం స్థితే సతి క్రోష్టురుతే వా తుతే వా యది, శ్లోకము: హనిః, చంద్రే స్థితే వా యది ప్రీతిః, భౌమే దురుక్తిః, దుర్వార్తా బుధే బంధుః బంధులాభః గురౌ కనకం సువర్ణలాభః, శుక్రే స్నిగ్ధాన్నం సౌఖ్యాన్నభోజనం, శనౌ తాపః, రాహో వార్తిః పీడా, ఏతా దదంతితి తథోక్తాః. గోతుతం తు శ్లోకుస్సదా మృత్యుః మరణప్రదం భవతి.

అవ. ప్రయాణవిచయమై దిగ్భేదములచేతఁ దుమ్ము నక్కఁకూఁత
లకు ఫలములఁ జెప్పఁచున్నాఁడు.—

తా. సూర్య చంద్రాం గారక బుధ బృహస్పతి శనైశ్చర రాహు
వులు శనివారాదిగ శుక్రవారము వఱకు దివారాత్రులు తూర్పుమొడ
లీశాన్యదిక్కువఱకు గడియలు 30, 30, 30, 40, 40, 40, 20,
40 ఈ సంఖ్యాక్రమంబుగ నొక్కొక్క గ్రహము నొక్కొక్కదిక్కు
నందు సంచరించుచుండుఁ గాన నీసూర్యాదిగ్రహంబు లాయా దిక్కు
లయందుండునపుడు తుమ్ముగాని, నక్కఁకూతగాని వివఁబడెనేని ప్రయా
ణాదులు పోవువారికి హాని, ప్రీతి, దుర్వార్తాశ్రవణము, బంధులాభము,
స్వర్ణలాభము, సౌఖ్యాన్నభోజనము, తాపము, మనఃపీడయు నీఫలం
బులు క్రమంబుగఁ గలుగును.

అవ. గౌళివాక్పతనయోః ఫలమాహ.—

భాగ్యశ్రీజయయుద్ధలాభగమనక్షేమాద్దిపీడార్థకృ

త్ప్రిగాదివ్యధరోధ్యయోరపి సదా శ్రోతుః క్రమాద్దాళివాక్,
లక్ష్మీం మూర్ధ్నిగళేచ మిత్రముదరే పుత్రం చ పార్శ్వే ముదం
కట్యాం వాహనమర్థమేవ్యథి పదే గౌళిప్రసాతే ఫలమ్. 210

వ్యా. భాగ్యశ్రీ. గౌళివాక్ గాఢః గృహగోధికా తస్యాః వాక్ ప్రాగా
దిషు ప్రాగాద్యష్టదిశు, అధరోధ్యయోరపి శ్రోతుః క్రమాద్భాగ్యాదిఫలకృద్భవే
దితి యోజనా. అయమర్థః.—గౌళివాక్ ప్రాచ్యాం చేత్ శ్రోతుః భాగ్యకృత్,
ఆగ్నేయాం శ్రీకృత్, దక్షిణస్యాం జయకృత్, నైరృత్యాం యదకృత్,
ప్రతీచ్యాం లాభకృత్, వాయవాం గమనకృత్, ఉదీచ్యాం క్షేమకృత్,
ఈశాన్యామారికృత్, భూమా పీడాకృత్, స్వస్వరోధ్యభాగే చేత్ అరకృత్,
శ్రోతురితి సర్వత్రాన్వయః. అథ పతనఫలమాహ.—గౌళిప్రసాతే మూర్ధ్ని
శిరసి చేత్ లక్ష్మీ, గళే కంఠే మిత్రం బంధులాభం, ఉదరేపుత్రం పుత్రలాభం,
పార్శ్వే ముదం సంతోషం, కట్యాం వాహనం, పదే పాదే అర్థం చేద్యశీతి, ఫల
మవగంతవ్యమ్.

అవ. బల్లి పలుకునకు పాటునకు ఫలములఁ జెప్పఁచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కుమొద లీశాన్యమువఱకు నెనిమిదిదిక్కుల
యందు సూర్యాధఃప్రదేశములయందు బల్లి పలుకుచుండఁగా నట్టిసమ
యంబున ప్రయాణాదులు పోవువారికి భాగ్యము సంపద జయము
యుద్ధము లాభము గమనము క్షేమము దుఃఖము పీడయు ధనమును

ఈధశవిధఫలముగ క్రమముగ నొక్కొక్కస్థానమునకు నొక్కొక్క ఫలముచొప్పున గలుగు ననియును, పతనమునకు ఫలం బెట్లనినః శిరస్సు నందు పడెనేని యైశ్వర్యము, కంఠమందు బంధులాభము, ఉదరమందుఁ బుత్రలాభము, పార్శ్వమందు సంతోషము, కటిస్థానమందు వాహ నము, కాళ్లయందు ధనము నీఫలంబులఁ బొందుదు రని యభిప్రాయము.

అవ. కాకరుతస్య ఫలమూహః.—

ఆదిత్యస్థితకాలసిద్ధనియమాః ప్రాగాపిదిక్షు క్రమా

త్పాదోసం ఘటికాచతుష్టయచరాః కాకా వదంత్యాగతమ్.

లాభారాతివినాశనప్రియజనప్రాప్త్యర్థవృష్ట్యాహవ

ప్రాణాంత్యాల్పభయం తు కాకమిధునం రోగార్తికృత్పశ్యతామ్.

వ్యా. ఆదిత్యేతి. ఆదిత్యేన స్థితో యః కాలః తేన సిద్ధినిశ్చితః నియమో వివక్షా ఏష తే తథోక్తాః, పాదోసం యథా తథా ఘటికాచతుష్టయచరాః కాకా వాయసాః ప్రాగాపిదిక్షు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, క్రమాత్ లాభారాత్యాద్యా గతం భవిష్యత్ఫలం వదంతి. ఏతదుక్తం భవతి. అయం భావః.—కాకాః ప్రాచ్యాం స్థితాస్సంతః లాభం, ఆగ్నేయ్యా మరాతివినాశనం, శత్రునాశనం దక్షిణస్యాం ప్రియజనప్రాప్తిం బంధులాభం, నైర్వత్యామర్థం, పశ్చిమే వృష్టిం, వాయవ్యమాహవం యుద్ధం, ఉదీచ్యాం ప్రాణాంత్యం ప్రాణహీనిం, ఈశాన్యామల్పభయ మితి క్రమాద్వదంతీతి, కాకమిధునం కాకమైధునం తు పశ్యతాం జనానామితి శేషః. రోగార్తికృత్ రోగజన్య పీడాకారి భవేత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై కాలదిగ్భేదములచేతఁ గాకికూతకు ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుమొదలీశాన్యమువరకు నెనిమిదిదిక్కులయందుఁ గాకులు సూర్యోదయముమొదలస్తమానమువరకు నొక్కొక్కదిక్కు నందు ౩౪ గడియచొప్పున గుంపుగూడి కూయుచున్నవై ప్రయాణాదులకుఁ బోవువారికి దిక్పాలానురూపఫలములఁ గలుగఁజేయుఁగాన నుదయానంతరము ౩౪ గడియవరకు తూర్పుననుండెనేని ప్రయాణకర్తకు లాభమును ౩౪ గడియకు బిష్టుట ౩౪ గడియవరకు నాగ్నేయంబున నుండెనేని శత్రునాశనమును దక్షిణంబున నుండెనేని బంధులాభమును నైర్వతిదిక్కున నుండెనేని ధనమును బశ్చిమంబున వర్షమును వాయవ్యమున నర్ధము నుదగ్దిక్కున నుండెనేని ప్రాణహీని ఈశాన్యంబుననుండె

నేని యల్పభయమును నీక్రమంబున భలముల నిచ్చునవియుఁ గాక
మైథునదర్శన మాయెనేని తప్పక వ్యాధికర మగును,

అవ, ప్రయాణే శుభశకునాంతరాన్వయాః —

లక్ష్మీలక్షణలక్షితక్షితిపతిక్షిరేక్షుదంజేక్షణం

పక్షిస్వామిమహాక్షపక్షికులకక్షాద్రాక్షతవేక్షణమ్,

రుద్రాక్షక్షితిపాక్షోపకక్షణం త్వాదేవయుగ్మేక్షణం

క్షిప్రం క్షేమకరం ప్రయాణసమయే యాతుశ్చ సుక్షేత్రదమ్. 212

వ్యా. లక్ష్మీతి. లక్ష్మీలక్షణలక్షితక్షితిపతిక్షిరేక్షుదంజేక్షణం లక్ష్మీలక్షణ
లక్షితం లక్ష్మీలక్షణైః లక్ష్మీచిహ్నైః సువర్ణహక్తికాదిభిః లక్షితం యుక్తం మణి
ఖచితభూషణాదికం, అథవా లక్ష్మీలక్షణాని ఛత్రచామరాదీని, తైర్లక్షితః ప్రకా
శితో యః క్షితిపతిః రాజా క్షిరం పయః ఇక్షుదండాః తేషామీక్షణం దర్శనం,
పక్షిస్వామిమహాక్ష పక్షికులకక్షాద్రాక్షతవేక్షణం పక్షిస్వామీ గరుడః మహా
క్షో వృషభః పక్షికులకం కేషాంచితృక్షణం సంఘః తైద్రం మధు, తైత్రమితి
పాతేక్షత్రసంఘః అక్షతా రక్తపీతాద్యక్షతాః తేషాం ప్రేక్షణం రుద్రాక్షక్షితి
పాలకోపకరణత్వాదేవయుగ్మేక్షణం రుద్రాక్షః ప్రసిద్ధాః క్షితిపాలకానాం రాజ్ఞా
ముపకరణాని ఛత్రచామరాదోలికాదీని త్వాదేవో బ్రాహ్మణో తయోః యుగ్మం
ఏతేషామీక్షణం చ ప్రయాతుః క్షిప్రం శీఘ్రం క్షేమకరం చేతి యాతుః సుక్షేత్ర
దం భూలాభదం చ భవేదితి కేషః.

అవ, మరల శుభశకునములఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. లక్ష్మీచిహ్నంబులగు ఛత్రచామరాదోలికాదులచేఁ బ్రకా
శించుచున్న భూపాలుఁడు పాలు, చెఱకుగడలు, గరుడపక్షి, వృష
భము, పక్షులసంఘము, తేనె, అక్షతలు, రుద్రాక్షలు, ఛత్రచామరాం
దోలికాదులు, ఇద్దఱు బ్రాహ్మణులు వీనిదర్శనము ప్రయాణసమయంబునఁ
గలిగెనేని ప్రయాణకర్తకు క్షేమమును భూలాభమును గలుగును.

అవ, ప్రయాణే శుభశకునాంతరాన్వయాః.—

వేక్యామంగళఘోషవాక్యకుసుమచ్ఛత్రప్రదీప్తానల

స్నిగ్ధాన్నాంబుజరత్న శుభవసనస్త్రీమద్యభాండధ్వజాః,

గోవేదధ్వనిలాజపూర్ణకలశ శ్రోత్రానుమాలస్వన

ద్రవ్యాఞ్జాంబుచరాః ప్రయాణసమయే దృష్టాన్సుఖార్థాన్నదాః.

కాలామృతం—13

వ్యా. వేశ్యతి. వేశ్యా వారస్త్రీ మంగళభూషాః మృదంగాదిధ్వనయః
 వాక్యాని మంగళవాక్యాని కుసుమాని సుగంధపుష్పాణి చత్రమాతపత్రం ప్రదీప్తా
 నలః జ్వలద్వహ్నిః సిద్ధాన్నం కాల్యన్నం అంబుజాని పద్మాని రత్నాని చాక్రిక
 ప్రవాళాదీని శుభ్రవసనాని ధాతవస్త్రాణి స్త్రీసువాసినీ మద్యభాండః సురాఘటః
 ధ్వజాః పతాకాః కించ గాః ధేనుః అనద్వాన్యా వేదధ్వనిః వేదభూషః లాజాః
 పూర్ణకలశాః ప్రసిద్ధాః శ్రోత్రానుకూలస్వనః వీణాదిధ్వనిః హరికథాదిర్యాద్రవ్యాణి
 యాని కానిచిన్తంగళ ద్రవ్యాణి అజ్యం అంబుచరా మత్స్యద్యాః ఏతే ప్రయాణ
 సమయే దృష్టాస్సంతః సుఖార్థాన్నదాః సుఖదా ఆర్థదా అన్నదాశ్చ భవంతి,
 యాతురితి శేషః. గమ్యమానార్థత్వాదప్రయోగః.

తా. వేశ్యాస్త్రీ మద్దెల మొదలగువాని ధ్వనులు మంగళవాక్య
 శ్రవణము సువాసనగల పుష్పములు గొడుగు అగ్ని జ్వాలలు సన్న బియ్య
 పన్నము కమలములు ముత్యములు ప్రవాళాదులు శుభ్రముగా నుదుక
 బడిన వస్త్రములు ముత్రైదువ సారాయికుండలు పెక్కెములు పశు
 వులు వేదభూషము పేలాలు పూర్ణకలశములు శ్రోత్రానందకరంబగు
 ధ్వను లనఁగాః హరికథలు మంగళ ద్రవ్యములు నెయ్యి మత్స్యము లివి
 మొదలయినవానియొక్క దర్శనము ప్రయాణకాలమం దాయె నేని సుఖ
 మును ధనము నిష్టాన్నము గలుగు ననుట.

పుణ్యస్త్రీ పురుషాన్వితా స్వపురతః పుత్రాన్వితావా గతా
 చైవం గోమృగభృంగవానరరుక్మాశ్వాశ్వాండజా భోగదాః,
 యద్యుద్వాహగతిః ప్రయాతృసుఖకృత్పత్నీ సుపుత్రార్థదా
 సర్వం వస్తు సితం శుభం యది భవేత్కృష్ణం తు న స్త్రాయశః. 214

వ్యా. పుణ్యస్త్రీతి. పుణ్యస్త్రీ సువాసినీ పురుషాన్వితా స్వపతివా సహితా,
 అథవా పుత్రాన్వితా సతీ వా, స్వపురతః ప్రయాతురగ్రతః, ఆగతా యది వా
 ఏవం గోమృగో గవయః భృంగాః ద్విరేపాః వానరః కపిః రురుః మృగవిశేషః
 శ్వా కునకః ఆశ్వసురగః అండజాః ప్రసిద్ధాః పక్షిణశ్చ స్వపురతః ఆగతా యది
 భోగదాః సుఖదా భవంతి. ఏవమిద్వాహగతిః వివాహార్థం యే గచ్ఛంతి తేహం
 గతిః ఆభిముఖ్యగతిర్వా సాగతిఃపత్నీ సుపుత్రార్థదా పత్నీ సుపుత్రాకా ఆగం చ
 దదాతీతి తథోక్తా స్వామిక్రింబఫలవేత్త్యాశయేనాహ. — సర్వం యద్యస్తువా
 సితం శ్వేతం యది శుభం ప్రయాణసమయే శ్వేతవస్తుమాత్రం శుభకరం, కృష్ణ
 వస్తు తు స్త్రాయశః న శుభకరం. కదాచిన్నేష్టమిత్యర్థః.

తా. ముత్తైదువు పెనిమిటితోఁగాని పుత్రులతోఁ గాని కూడ ప్రయాణముపోవువారికి నెదురుగ వచ్చినను గురుపోతు తుమ్మెదలు కోతులు రుగు వనుమృగము శునకము ఆక్వము పక్షు లివి యెదురుగా వచ్చినను సుఖకరంబు. వివాహమునకు బోవవారై వచ్చుచున్న జను లెదురై లేని పత్నీసుపుత్రార్థప్రదు లగుదురు. ముఖ్యంబేమనినః పైనము పోవువేళఁ దెల్లటివస్తు వగుపడెనేని శుభకరమును నల్లటివస్తు వశుభ కరంబు ననుట.

అవ. అథాశుభశకునాన్యాహః.—

జంతూనాం శ్రుతితాడనే సతి తయోర్మ్యుద్ధే తుతే రోదనే
క్రోధే పాదవిషాణపుచ్చదశనే దంతక్షతే మైథునే,
ప్రస్తావేఽపి చ బంధనే స్వపురతో దృష్టే చ కోలాహలే
ప్రాణత్యాగనిరోధనార్తిసమయే హానిః ప్రయాతుర్భవేత్. 215

వ్యా. జంతూనామితి. జంతూనాం యేహం కేహం చిజ్జంతూనాం శ్రుతి తాడనే శ్రుతితాడనే సతి, తయోర్మ్యుద్ధే సతి చ, తుతే యస్య కస్య చిజ్జంతోః తుతేఽపి, రోదనే సతి క్రోధే చ పాదవిషాణపుచ్చదశనే పాదాశ్చ విషాణాని శృంగాణి చ పుచ్చా వాలాదయశ్చ పాదవిషాణపుచ్చం, ప్రాణ్యంగ త్యాజేకవద్భారః. ఏతేహం దశనే శృంశే సతి చ దంతక్షతే యస్య కస్యచిజ్జం తోర్దంతశృంశే సతి తథా మైథునే సతి చ ప్రస్తావే మూర్త్యోర్దనకాలే 'మూత్రం ప్రస్తావ ఉచ్చార' ఇత్యమరః. బంధనే బంధనమయే చ స్వపురతః ప్రయాతు రగ్రతః కోలాహలే దృష్టే సతి చ ప్రాణత్యాగనిరోధనార్తిసమయే ప్రాణత్యాగ కాలే నిర్బంధనకాలే పీడాకాలే చ ప్రయాతుః హనిర్భవేత్, కస్య చిజ్జంతోరితి సర్వత్రాధ్యాహరః.

అవ. అశుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గరునకాలము దేజంతువులుగాని చెవులు తాడించినను రెండు జంతువులకుఁ బరస్పరకలహము గలిగినను నేజంతువులయొక్క కొమ్ములు పాదములు పుచ్చములు దంతములు విడిచిపడినను మైథునము గాని యేజంతువుల మాత్రపురిపోత్సర్జనముగాని ఏజంతువునైన నరి కట్టుటగాని సంపడిగాని ప్రాణాపాయముగాని యొకానొకజంతువు నిర్బంధముగాని పీడించుటగాని ప్రయాణముపోవుజనుల కెదుట కలిగెనేని యాజనులకు హాని గలుగును.

అవ. అశుభశకునాంతరాణ్యాహ. —

వస్త్రాదిస్థలనే దురుక్తిసమయే గర్తాదిపాతే భయే
స్తంభాద్వైరపి ఘాతనే కృతతనో రోగాన్వితే వా తథా,
భుక్త్వా హే జన గమ్యతామితి జన్మైర్నిర్బంధహస్తగ్రహే
ప్రత్యాహ్వనవిధౌ ప్రయాణసమయే రోగః ప్రయాతుర్భవేత్. 216

వ్యా. వస్త్రాదీతి. వస్త్రాదిస్థలనే ప్రమాదాద్వస్త్రపుస్తకాదీనాం పాతే, అది శబ్దేన స్వకీయం యత్కించిద్వస్తు గమ్యతే. దురుక్తిసమయే దుర్వాక్యోచ్ఛారణ కాలే, గర్తాదిపాతే స్వయం గర్తాదిభి పతితే సతి; అదిశబ్దేన నిష్క్రాంతతథామి గమ్యతే. భయే భయహేతువస్తుదర్శనే స్తంభాద్వైరపి ఘాతనే ప్రహరణే వా కృతతనో శరీర బలరహితే సత్తిత్యర్థః. రోగాన్వితః రోగయుక్తో వా. యదా తదాపి హేజన, త్వయా భుక్త్వా గమ్యతామితి జన్మైర్నిర్బంధహస్తగ్రహే నిర్బంధేన బలాత్కారేణ హస్తగ్రహే సతి వా, ప్రయాణసమయే ప్రత్యాహ్వన విధౌ హేజన పునరాగమ్య వాక్యం శుక్త్యా గమ్యతా మిత్యాహ్వాయమానే సతి వా, ప్రయాతుః రోగో భవేత్.

తా. గమనేచ్ఛ గల పురుషులకుఁ బ్రమాదముచే స్వకీయముగు వస్త్రపుస్తకాదులు జారిపడుట, దుర్వాక్యోచ్ఛారణకాలము, తాము పల్లములందు జారిపడుట, స్తంభాదులచే గొట్టుపడుట, శరీరము మిక్కిలి కృశించియుండుట, రోగవంతులై యుండుట, 'ఓజనుఁడా! భోజనము చేసి వెళ్లునూ' యని నిర్బంధముచేయుట, 'ఓజనుఁడా! యొకమాట వినిపోవలె' నని పిలుచుట, యిట్టి దుష్టశకునములు గలుగుచుండఁగాఁ బ్రయాణమువెళ్లిరేని రోగవంతు లగుదురు.

అవ. పునశ్చాశుభశకునాంతరాణ్యాహ. —

ఉన్నతాంధవిరూపపంగుజటిలవ్యాధ్యన్వితాభ్యంగయం

క్షంజై కద్విజము క్తకేశవిధవానగ్నతుధాపీడితాః,

పాఖండాప్రియపండముండజడవాక్కుండ ప్రచండాయుధాః

ప్రాయః ప్రాణహారాః ప్రయాణసమయే సందృష్టమాత్రాః పథి. 217

వ్యా. ఉన్నతేతి. ఉన్నతాః భ్రాంతాః అంధాః అంధజనాః విరూపాః విరుద్ధరూపాః పంగుర్వక్రపాదః జటిలో జటాధారీ వ్యాధ్యన్వితో రోగీ అభ్యంగ యుక్ అభ్యంగం కృత్వా అస్మాతజనః ఖంజః ఖోడః అసమరపాద ఇత్యర్థః. ఏకద్విజః ముక్తకేశః విలులితశిరోరహః విధవా మృతభర్తృకాస్త్రీ నగ్నోద్రిగం బరః తుధాపీడితాః యేజనాస్తే చ పాఖండాః పాంతీతి పాః వేదోక్తాధర్మాః

కాక ఖండయంతీతి పాఖండాః తే చ అప్రియాశ్చ త్రవః పండాః నపుంసకాః
సుందాః తత్కాలకృతపనాః జడవాచః అస్ఫుటపదనాః పండాః జారస్త్రీ
సతాః. — 'అమృతే జారిజః పండ్లో నృతే భరతి నోశక, ఇత్యమరః. ప్రచం
దాయధాః తీక్షణాయధధారిణః, ఏతే ప్రయాణసమయే పథి మాత్రే దృష్ట
మాత్రాయది, ప్రాయః అత్యంతం ప్రాణహరాః. ఏతేహిం దర్శనం గమనకాలే
మృత్యుప్రదమిత్యాశయః.

తా. మత్తిండు, అంధకుండు, ఉగ్రయాపి, కుంటికాటగలవాడు
జడలు ధరించినవాడు, రోగి, నూనె నొంటరాచుకొని స్నానముచేయని
వాడు, వక్రాంగుడు, ఒంటి బ్రాహ్మణుడు, పెద్దకులు విరియబోసు
కొన్న జనుడు, విధవస్త్రీ, సిగెబరుడు, దప్పిగొన్న మరుష్యుడు, పాపం
డులు, శత్రువులు, తత్కాలముందు తొరముఁ జేసుకొన్న పురుషుడు
నపుంసకుడు, నత్తివాడు, శంక్రియుండఁగా జారునివలనఁ బుట్టినవాడు,
తీక్షణాయధముల ధరించినవాడు—ఈ చెప్పబడినవారి దర్శనములు
ప్రయాణ సమయమునఁ గలిగెనేని మృత్యుప్రదములు.

ఆవ. పునరవ్యశుభశకునాంతరాన్యాహ. —

చర్తాజ్ఞారత్నాస్థిపంకలవణవ్యాధేక్షణం భీతిదం

గోధానస్పదిదాలకుబ్జశశకవ్యామేక్షణం మృత్యుదమీ,

పంధ్యాసూకరతైలతక్రయతిరాడ్భస్తేక్షణం హానిదం

కార్పాసేంధసరిక్తఖండతుషకాక్ పశ్యన్నయాక్రాంత్రజేత్. 213

వ్యా. చరేతి. చర్త అజినం అంగారాః ఇంగాలాని తృణాని అసి ప్రసిద్ధం
పంకః కరమః లవణః వ్యాధః కిరాతః ఏతేషామీక్షణం, భీతిదం భీయంకరిం
గోధాగోధికా సర్పః విడాలాః చూర్ణారః కుబ్జః హ్రస్వాంగో జనః శశకః
ప్రసిద్ధః వ్యాఘ్రః కాద్దూలః ఏతేషామీక్షణం మృత్యుదం మరణప్రదం. పంధ్యా
నిస్సంతానస్త్రీ నూకరః వరాహః తైలం తక్రం చ ప్రసిద్ధం యతిరాట్ యతి
శ్వరః భస్మ విఘాతిః ఏతేషామీక్షణం హానిదం అనిష్టప్రదం. కార్పాసః ప్రసిద్ధః
ఇంధనాని కుష్మసుమధః రిక్తఖండో నిరలఘటః తుషకో ధాన్యత్వక్ ఏతే
త్సర్వం పశ్యత్కయాక్రాంత్రజేత్ న గచ్ఛేత్.

తా. చర్తములు బొగ్గులు తృణము యెనుముకలు అడుసు లవ
ణము ఒకానొక కిరాతుండు - వీనియొక్క దర్శనము ప్రయాణవిషయమై
భయంకరము. ఉడుము సర్పము పిల్లి కుబ్జుండు కుందేలు పెద్ద
పులి వీనిదర్శనములు మృత్యుప్రదములు. గొడ్డురాలు పంది నూనె,

మజ్జిగ యతీశ్వరుడు విభూతి వీనియొక్క దర్శన మనిష్టప్రదము. ప్రతి ఎందుకట్టలు రిక్తభాండము ఉమక మొదలగు వస్తువులఁ జూచుచుఁ బ్రాసము పోగుడదు.

భల్లూకద్విజరాజవానరరుతం తద్దర్శనం వాశుభం
తేషాం కీర్తనమార్తికృచ్చ గమనే దుష్టస్థుతిర్భితిదా,
యాతుర్మృత్యుకరం కపోతపచనం ప్రోక్తం వివాహే చ య
జ్ఞేయం తత్సకలం త్వైవైవ గమనే చాకాలవృష్ట్యాదికమ్. 219

వా. భల్లూకఇతి. భల్లూకః ప్రసిద్ధః ద్విజరాజో గరుత్మాక్ వానరః కపిః
తేషాం రుతం ఆరవాక్యం తద్దర్శనం వా తయోః వానరభల్లూకయోరర్శనం చ
ఆశుభం అశుభకరం. — 'పక్షిస్వామిమహాక్షపక్షిశలక' ఇత్యాదౌ గరుడదర్శనే
శుభఫలస్సౌక్త్యాత్ తద్దర్శనమిత్యత్ర తయోరర్శనమితి ద్వివచనగ్రహణం.
అత్ర వాశుభస్సముచ్చయారకః. — 'వా స్వాద్వికలోపమయోరేవారే చ సము
చ్చయ' ఇత్యమరః. తేషాం కీర్తనం నామోచ్చారణం గమనే ఆర్తికృత్, కించ
దుష్టస్థుతిః సర్పాదిదుష్టజాతుస్తరణం భీతిదా భయప్రదా మనసాపి సర్వశకాది
స్తరణం న కర్తవ్యమిత్యాశయః, కపోతపచనం తు యాతుః మృత్యుకరం,
వివాహే అకాలవృష్ట్యాదికం ఆదిశబ్దేన అభ్యభ్యుతాభ్యుఘోషపరిధిద్దాహాదయో
గ్రాహ్యః. ఇత్యాది యచ్చ ప్రోక్తం నిషిద్ధత్వేనాభిహితం తత్సకలం సర్వం తు
ఇహైవ గమనేఽపి జ్ఞేయమ్.

తా. ఎలుగుగొడ్డు, గరుడపక్షి, కోతి వీనిధ్వని భల్లూకవాన
రముల దర్శనము స్తరణమును వీడాకరము, దుష్టస్తరణ మనఁగా సర్పా
దుల స్తరణము భయప్రదము. పావురాతికూత మృత్యుప్రదము.
మఱియు వివాహవిషయమై నిషేధింపఁబడిన యకాలవృష్ట్యాదికము లీ
ప్రయాణమందును నిషిద్ధంబులు.

అవ. శకునస్వరూపం నిగమయతి. —

ప్రాగుక్తాంత్యకలై కవింశతిమహోదోషాన్విసృజ్యాన్యతో
యల్లగ్నం చ గుణాధికం యచి భవేద్ద్రాహ్మ్యం న దోషాధికమ్,
నోక్తా విస్తరభీతితశ్చ బహవో దోషా గుణాస్సంతి తే
కించిద్వస్తు నిరూపితం చ గమనే శాస్త్రేషు సారాత్మకమ్. 220

వా. ప్రాగితి. ప్రాగుక్తాక్ వివాహప్రకరణోక్తాక్ సకలై కవింశతిమహో
దోషాక్, విసృజ్య విహాయ, అన్యతః అన్యలగ్నాత్ యల్లగ్నం వా, గుణాధికం
అనేక గుణయుక్తం భవేద్ద్యది, తల్లగ్నం గ్రాహ్యం. దోషాధికం తు న గ్రాహ్యం.

విచార్యమాణే బహవః ఆనేశోహః గుణాశ్చసంతి, తేగుణదోహః విస్తరభీతిః
విస్తరభయాన్మోక్షాః, కింతు శాస్త్రేషు సారాత్మకమసారభూతం, కించిద్వస్తుగమనే
ప్రయాణవిషయే నిరూపితం ప్రతిపాదితం, మయేతి శేషః ఇదగ్ కశేర్వాక్యమ్.

అవ. శిశునస్వరూపమును నిశ్చయించుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహప్రకరణముందుఁ జెప్పబడియున్న ద్వేకవింశతి మహా
దోషములనువిడిచి ప్రయాణమునకు లగ్నవిమర్శ చేయునెడల నేలగ్నము
గుణాధికమో యట్టిలగ్నము గ్రాహ్యము. దోషధికలగ్న మగ్రా
హ్యము. విమర్శచేయునెడల గుణములు దోషములు ససేకములుగా
నుండుటవలన గ్రంథనిస్తరభీతిచే నవి యన్నియుఁ జెప్పబడలేదు.
ప్రయాణవిషయమై శాస్త్రములయందు సారభూత మగు కించిద్వస్తువు
నాచేత ననఁగాఁ గాలామృతకారులచేతఁ బ్రతిపాదించబడెను.

అవ. ప్రయాణస్య శుభలగ్నాదీకం నిరూప్యేదానీం నిగమయతి.—

విప్రాదిశ్చయనాన్న పానవిభవాంత్సంపూర్ణలక్ష్మీం మహీం
రత్నస్త్రీపశుధాన్యయానవిజయాక్ లభ్యా స్వధామాఘ్నయాత్,
ఏతేషామధికా ప్రయాతృమనసః శుద్ధిః ప్రయాణేఽస్తి చే
త్సర్వేషామధికైవ యానసమయే శ్రీవేంకటేశస్మృతిః. 221

వా. విప్రాదిశి. శుభలగ్నే గమనం సంభవతి చేద్యది, విప్రాదిః బ్రాహ్మణ
క్షత్రియవిట్కూటాః శయనాన్నపానవిభవాక్, సంపూర్ణలక్ష్మీం మహీం
భూలాభం రత్నస్త్రీపశుధాన్యయానవిజయాక్ లభ్యా స్వప్రాప్త్య స్వధామ
స్వగృహం పునరాఘ్నయాత్. ఏతేషాం శుభలగ్నాదీనాం మధ్యే ప్రయాణ
సమయే ప్రయాతృమనసః శుద్ధిః ఏతత్కాలగమనం శుభదమితి నిశ్చయమనన్వీతా,
అస్తి చేదధికోత్తమా. మాండవ్యవత మవలంబ్యోక్తమిదం. యానసమయే
ప్రయాణకాలే శ్రీవేంకటేశస్మృతిరస్తి చేత్సర్వేషాం శుభలగ్నశంకానామ
వ్యధికైవ. వేంకటేశస్మృతిరేత్యుపలక్షణం ఇష్టదేవతాస్తరణమాశ్రమితి ఫలి
తోఽర్థః.

అవ. బలయుక్తము లగులగ్నాదులయందుఁ బైనముపోవువారికి
ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యకూర్మలకుఁ బూర్వోక్తక్రమం
బుగఁ బైనముపోవుటకు శుభమువలూర్తము సంభవించి పైనము వెళ్లి
రేని శయనాన్నపానములు సఖిందైశ్వర్యమును భూలాభమును రత్న

మాక్తికమణిప్రవాళాదులను స్త్రీపశుధాన్యవాహనములను పొంది
యత్యంతసౌఖ్యంబుతో మరల స్వగృహమును బొందుదు రనియు, శుభ
లగ్నము మొదలగు నన్నిటికంటె బైనముపొయ్యివారికి నెపుడు శుభ
ముహూర్త మని నిశ్చయమనస్సుగలుగునో యట్టిముహూర్త మధికం
బని మాండవ్యమహర్షి మతము నవలంబించి గ్రంథకర్తచే జెప్పబడిన
దనియును, మఱియు ముఖ్యముగ నిష్టదేవతాస్తరణచేసి ప్రయాణము
వెల్లిరేసి సమస్తకార్యములు నెఱవేటు ననియు నెఱుంగునది.

అవ. శుభలగ్నే ప్రయాతస్య రాజ్ఞః ఆశీర్వాదరూపేణ విశేష
ఫలమాహ. —

ఏవం సత్సమయే వ్రజన్నరపతిస్సంత్యక్తకేశాంబర
ప్రాణస్యందనశస్త్రనాగతురగాః కృత్వా తృణాస్యావరీక,
కృత్వేచ్ఛాం నకులాంగనాసు విజయాం దత్త్వా భయం ప్రాణినాం
దద్త్వా శత్రుపురాణి శత్రుకమలాం హృత్వా పురీం స్వాం విశేత్.

వ్యా. ఏవమితి. ఏవం పూర్వోక్తరీత్యా సత్సమయే శుభలగ్నే నరపతిః రాజా,
వ్రజక్ గచ్ఛక్ సక్ ఆరీక్ శత్రూక్ సంత్యక్తకేశాంబరప్రాణస్యందనశస్త్రనాగ
తురగాః సంత్యక్తాః కేశాః శిశిరుహాః అంబరాణి వస్త్రాణి ప్రాణాః స్వందనాని
రథాశ్వస్త్రాణ్యాయుధాని నాగాః గజాః తురగా అశ్వాశ్చయైస్సభోక్తాః తాక్
తృణాస్యాక్ సందప్తతృణముఖాంశ్చ కృత్వా కులాంగనాసు శత్రుజాం పతి
వ్రతాస్త్రీః విజయా మిచ్ఛాం న కృత్వా తాః అపరిగృహ్యేర్థః, పరస్త్రీపరిగ్ర
హణే మహదోషస్తరణాదితి భావః, ప్రాణినాం శత్రుదేశసజనానామభయం చ
దత్త్వా శత్రుపురాణి దద్త్వా భస్మీ కృత్వా శత్రుకమలాం శత్రులక్ష్మీం హృత్వా
స్వాధీనం కృత్వేత్త్యర్థః. పునః స్వాం స్వకీయాం పురీం నగరీం ప్రవిశేత్.

అవ. శుభలగ్నమందుఁ బ్రయాణముపొయిన రాజున శాశీర్వాద
రూపముచే విశేషఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. పూర్వోక్తక్రమంబుగ శుభలగ్నమందుఁ బయనముపొయిన
ప్రభువు తనశత్రువులను విడువఁబడిన తలవెండ్రుకలు వస్త్రములు ప్రాణ
ములు రథములు శస్త్రములు గజములు గుఱ్ఱములు గలవారలుగాను,
కఱవఁబడినతృణముగల ముఖములగలవారలుగాను, అనఁగా శరణా
గతులనుగాఁజేసి శత్రురాజస్థిలయం దాసక్తియుంచక నచ్చట నుండు

ప్రాణుల కభయము నిచ్చి శత్రుపట్టణముల దహించి శత్రులక్షిని యపహరించి యత్యంతానందభరితుడై మరల తనపట్టణముఁ జేరు ననుట,

అవ. అథ ప్రతిప్రయాణనిర్ణయమాహ. —

యాత్రాలగ్న గతే బ్రహ్మ రవిశే సూర్యే తదర్థం దినం

శీతాంశౌ త్రిదినం కుజే శశిసుతే మాసద్వయం వాక్పతౌ,

మాసం దైత్యగురౌ చ పక్షమథ వా దృష్టే విలగ్నే గ్రహైః

సంఖ్యాయాః పరతస్య మేవ్యతి పునస్స్వస్థానమాప్తార్థవాక్. 2:3

వ్యా. యత్రేతి. రవిశే శనౌ యాత్రాలగ్న గతే సతి అబ్ధః సంవత్సరవివరణం సూర్యే లగ్న గతే సతి తదర్థం తస్య సంవత్సరస్వార్థం చక్షాసా ఇత్యర్థః. శీతాంశౌ చంద్రే తు, దినం ఏకదివసః. కుజే త్రిదినం, శశిసుతే బుధే మాసద్వయం, వాక్పతౌ బృహస్పతౌ మాసః, దైత్యగురౌ శుక్రే పక్షః, అథ వా విలగ్నే యాత్రాలగ్నే, గ్రహై శృన్వాదిగ్రహైర్దృష్టే సతి తు, సంఖ్యాయాః ఉక్తాబ్దాది సంఖ్యాయాః, పరతః ప్రయాతా ప్రయాణకర్తా. ఆప్తార్థవాక్ ప్రాప్తార్థలాభ స్సౌ, పునః స్వస్థానం సమేవ్యతి.

అవ. ఉక్తలగ్నమందు వెల్లి నప్రయాణకర్త మరల వచ్చుటకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. శనైశ్చరఁడు ప్రయాణలగ్న గతుడై యుండెనేని ప్రయాణకర్త యొక్క సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట మరల స్వస్థానముఁ జేరు ననియు, సూర్యుఁడు లగ్న గతుడై యుండెనేని యాఋమాసములకు పిమ్మట, చంద్రుఁడుండెనేని నౌకదివసమునకుఁ బిమ్మటను, అంగారకుఁడు లగ్న గతుడై యుండెనేని మూడుదివసములకుఁ బిమ్మటను, బుధుఁడుండెనేని రెండుమాసములకుఁ బిమ్మటను, బృహస్పతియుండెనేని మాసానంతరమందును, శుక్రుఁడుండెనేని యొకపక్ష మనగా ౧౫ దివసములకుఁ బిమ్మట, ప్రయాణకర్త ఇష్టసిద్ధిని బొందినవాడై స్వస్థానమును జేరు ననియు, నీచెప్పఁబడిన శన్వాదిగ్రహములచేఁ బ్రయాణలగ్నము చూడఁబడుచుండిన నుక్తక్రమంబుననే వానికి ఫలంబు లనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అత్రైవ విశేషమాహ. —

మందాదిగ్రహకాల ఏవ గదితో యాత్రాదిలగ్నే క్రమా

దేశద్విత్రిగుణశ్చరస్థిగృహే స్థాద్విత్రిభావాభిధే,

యాత్రాలగ్న చరాదిభాగసహితేష్వర్కాదిభేదేషు వా

స్యాదేవం ప్రతియానము క్తగమనం నిశ్చిత్య యాతా వశేత్. 224

వ్యా. మందాదితి. యాత్రాదిలగ్నే చరే స్థిరే ద్విస్వభావాభిధే సతి వా గదితః పూర్వశ్లోకోక్తః మందాదిగ్రహకాల ఏవక్రమాదేకద్విత్రిగుణస్సాన్యత్. అనేనాయమర్థస్సంపన్నః, శనిస్థితయాత్రాలగ్నే చరే వత్సరః, స్థిరే సతి వత్సర ద్వయం, ద్విస్వభావే సతి వత్సరత్రయం, నూర్యస్థితయాత్రాలగ్నే చరే సతి షణ్మాసాః, స్థిరే ద్వాదశమాసాః, ద్విస్వభావే ౭ ష్టదిశమాసాః. ఏవము తరత్రా పూర్వహ్యం. అర్కాది శన్యాదిగ్రహేషు, యాత్రాలగ్నచరాదిభాగసహితేషు యాత్రాలగ్నే యే చరస్థిరద్విస్వభావాంశాః తెస్సహితేషు చ, తదా ప్రాగు క కాలః స్యాత్. ప్రతియానము క్తగమనం ప్రతిప్రయాణము క్తగమనం ఏవము క్త రీత్యా నిశ్చిత్య యాతా వశేత్.

అవ. ఈశ్లోకిమున నొక్కవిశేషమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. ప్రయాణలగ్నము చరము స్థిరము ద్విస్వభావమనెడు

త్రివిధనామాన్వితముగా నుండెనేని పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న క్రమంబుగ శన్యాదిగ్రహములయొక్క కాలనిర్ణయము ఏకద్విత్రిగుణం బగు, ననఁగాఁ బ్రయాణలగ్నము చరమైయుండి అట్టిలగ్నమందు శనిశ్చరఁ డుండెనేని ప్రయాణకర్త మరల వచ్చుటకు నొకసంవత్సర మవధి యగు, స్థిరమైయుండెనేని రెండుసంవత్సరము లవధియగు, ద్విస్వ భావలగ్న మేని మూఁడువత్సరము లవధియగు, శేషించినగ్రహములకుఁ గాలనిర్ణయ మిత్తెఱుంగుననే యెఱుంగఁదగినది. ఇదియునుంగాక యీ చెప్పఁబడిన శన్యాదిగ్రహములు ప్రయాణలగ్నస్థము లగు చరస్థిరద్విస్వ భావాంశలఁ బొందియుండినను ప్రయాణకర్త స్వప్థానమునకు మరల వచ్చుటకు కాలనిర్ణయమును పూర్వోక్తక్రమముననే తెలిసికొని వైనము పోవలయును.

అవ. యోగాంతరమాహ.—

యాత్రాలగ్నగతో గ్రహః ప్రథమతః పశ్చాత్త వక్త్రీ భవే

త్తల్లగ్నే శ్వరవన వా గమనదిష్టో ౭పి వక్త్రీ యది,

యాతుర్జన్మవిలగ్న రాశ్యధిపతీర్వక్త్రం గతస్తద్భా

ధీశోవా బలయుక్తవాక్ స్వభవనం భూయః ప్రయాతైవ్యతి. 225

వ్యా. యాత్రేతి. యః యాత్రాలగ్నగతః సగ్రహః ప్రథమతః ప్రయాణ కాలే ఋణగతిస్సన్నితి శేషః. పశ్చాద్వక్త్రీ భవేద్యది తదా ప్రయాతా భూయః

పునః స్వభవసం స్వగృహం ఏష్యతి. యద్వా తల్లక్ష్మేశ్వరో వా ప్రయాణ
లగ్నాధిపతిర్వా యదా వక్త్రీభవతి తదా పునరాగమిష్యతి. అథవా గమనదిశ్చ
టోఽపి స్వయం యదికం ప్రతిగమిష్యతి తద్వికృతిర్వా యదా వక్త్రీభవతి తదా
వా. అథవా యాతుః ప్రయాణకర్తృః జన్మవిలగ్నరాశ్యధిపతిః జన్మలగ్నాధి
పతిర్వా యదా వక్త్రం గతో భవతి తదాచా. అథవా తద్దశాధీశః తస్య
యాతుః యద్దశా తస్యాః యోఽధీశః సః బలయుక్తవాక్ సానాది షడ్బల
యుక్తవాక్ సక్యదా వక్త్రీభవతి తదా వా ప్రయాతా భూయస్సమేష్యతీతి
వక్త్రవ్యం దైవజ్ఞేనేతి పదద్వయమధ్యాహరవ్యమ్.

అవ. యోగాంతరములను జెప్పచున్నాడు —

తా. నవగ్రహములలో నేగ్రహముగాని ముందు ప్రయాణలగ్న
మున ఋజుగతుడై యుండి ప్రయాణకర్త పై నముపొయినపిమ్మట వక్రించి
నను, లేక ప్రయాణలగ్నాధిపతి వక్రగతుడైనను, లేక తా నేదిక్కును
గూర్చి పై నము పోదలఁచియున్నాఁడో యాదిగధిపతి వక్రగతుడై
యుండినను ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మలగ్నాధిపతి వక్రగతుడైనను, లేక
ప్రయాణకర్తయొక్క దశాధిపతి స్థానాదిషడ్బలయుక్తుడై యుండి
యొప్పుడు వక్రగతుఁ డగుచున్నాఁడో అట్టిమయంబునను నై నముపొయిన
వాఁడు మరల స్వగృహమును బొందు నని బోధితిశ్చాస్త్రాభిజ్ఞనిచేత నీ
ఫలము చెప్పఁదగినది.

అవ. పునర్లోగ్యాంతరమాహ. —

యాత్రా లగ్నగతోదయాంశభవనాద్యాత్రోడుపాదాంత్యగా

యాత్రాకర్తృభపాదతస్యైకభవా యాత్రేందుభాంశాంత్యగాః,

తావంత్యో హి వినాడికాశ్చ ఘటికాహః పక్షమాసాస్తయో

ర్యావస్తధ్యనవాంశకా గతివశాత్స్వాద్యాత్మకాలావధిః. 226

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రా లగ్నగతోదయాంశభవనాత్ యాత్రా లగ్నగతో
యః ఉదయాంశః ఉదయనవాంశః సవీప భవసం తస్మాత్ తదారభ్య, యాత్రో
డుపాదాంత్యగాః ప్రయాణనక్షత్రపాదాంత్యగతాః, అథవా యాత్రాకర్తృభ
పాదతః యాత్రాకర్తృః యద్భం జన్మనక్షత్రం తస్య పాదతః తదారభ్య,
యాత్రేందుభాంశాంత్యగాః యాత్రానక్షత్రపాదాంత్యగాః తయోః యాత్రజన్మ
నక్షత్రపాదప్రయాణ నక్షత్రపాదయోశ్చ, యావస్తధ్యనవాంశకాః యావంత్యో
యావత్సంఖ్యాకాః మధ్యనవాంశకాః; తావంత్యో వినాడికాః ఘటికాః, అహని
పక్షః మాసాశ్చ గతివశాత్. యాత్రకాలావధిస్సాన్విత్.

అవ. మరల యోగాంతరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబున ప్రయాణము వెళ్లినపారికి మరల వచ్చెడి నిర్ణయకాల మెద్ది యనినః ప్రయాణలగ్నస్థనవాంశము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రపాదనవాంశమువఱకుగాని లేక ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మనక్షత్రపాదనవాంశము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రాంశమువఱకుగాని లేక వెట్టఁగా నెన్ని నవాంశము లగుచున్నవో అన్ని విఘడియులు, అన్ని ఘడియులు, అన్ని దినములు, అన్ని త్రయములు, అన్ని మాసములు కూడా చేర్చిన నెంతకాల మవునో అంతకాలమునకు పిమ్మట వత్తును.

అవ. పునర్వోగ్యాంతరమప్యాహ.—

యాత్రాలగ్ననవాంశపోఽస్తనిలయే స్థానం శ్వరో వా యదా
వక్రీ సప్తమరాశిపోఽపి నవమాధీశోఽపి యాత్రాలయాత్,
తద్ద్రేక్కాణపతిః స్వకాలబలవాక్ తద్వారలగ్నేశ్వరో
యాతుస్యాత్పునరాగమస్వభవనం వారేశ్వరో వా తదా. 227

వ్యా. యాత్రాలగ్నేతి. యాత్రాలగ్ననవాంశపః. ప్రయాణలగ్ననవవాంశాధిపః, యదా వక్రీభవతి. అథవా అస్తనిలయే యాత్రాలగ్నాత్సప్తమలగ్నే, స్థానం శ్వరః లగ్నే యవత్సంఖ్యాతో నవాంశః సప్తమలగ్నేఽపి తావత్సంఖ్యాతో నవాంశః తదధిపో వా తదా వక్రీభవతి, యద్వా యాత్రాలయాత్ యాత్రాలగ్నాత్. సప్తమరాశిపః సప్తమరాశ్యధిపతిర్వా, నవమాధిపోఽపి యాత్రాలగ్నాత్ నవమరాశ్యధిపతిర్వా, యదా వక్రీభవతి తదావా, అథవా తద్ద్రేక్కాణపతిః యాత్రాలగ్నద్రేక్కాణపతిర్వా, స్వకాలబలవాక్ స్వకాలే యాత్రాకాలే బలవాక్, సానాదిషడ్బలయుక్తస్య యదా వక్రీభవతి, యద్వా తద్వారలగ్నేశ్వరః తద్వారేశ్వరో యాత్రావారాధిపతిః తల్లగ్నేశ్వరో యాత్రాలగ్నాధిపతిర్వా స్వకాలబలయుక్తస్య యదా వక్రీభవతి వారేశ్వరో యాత్రజన్మవారాధిపతిర్వా జన్మరాశ్యధిపతిర్వా యదా వక్రీభవతి తదా తత్కాలే యాతుస్వభవనం ప్రతి పునరాగమః. ప్రతిప్రయాణం స్వాదితి వదేదితి శేషః.

అవ. మరల వచ్చుటకు యోగాంతరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణలగ్ననవాంశాధిపతిగాని ప్రయాణలగ్నమునకు సప్తమలగ్ననవాంశాధిపతిగాని సప్తమలగ్నాధిపతిగాని ప్రయాణసమయమున ఋజుగతుఁడై యుండి యెప్పుడు వక్రగతుఁ డగునో అప్పుడును,

లేక ప్రయాణలగ్నజ్యేష్ఠాణాధిపతి ప్రయాణకాలమందు స్థానాది పద్భ్యలయుక్తుడైయుండి పిమ్మట వక్రించినను ప్రయాణవారాధిపతియుఁ దల్లగ్నాధిపతియును దత్కాలమందు స్థానాదిపద్భ్యలయుక్తులై యుండి యెపుడు వక్రగతులగుదురో అపుడును, ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మ వారాధిపతిగాని జన్మలగ్నాధిపతిగాని తత్కాలమందు బలయుక్తులై యుండి యెపుడు వక్రగతులగుదురో అపుడును ప్రయాణకర్త శీఘ్రముగ స్వస్థానమును జేరును.

భూత్వాదా గమనే ప్రవేశకకునం పశ్చాత్సమీపే వునః

ప్రస్థానం శకునం భవేద్ద్యది మహాకా లాభః ప్రయాతుస్పదా,

ప్రోక్తం యత్సకలం ప్రయాణశకునం వ్యస్తం ప్రవేశే శుభం

క్షీరాఖ్యం విహగం విహాయ నగర గ్రామ ప్రవేశాదిషు.

228

వా. భూత్వేతి. గమనే ప్రయాణే ఆదా ప్రథమతః ప్రవేశకకునం ప్రవేశకాలో కళకునం భూత్వా పశ్చాత్తునస్సమీపే ప్రస్థానం శకునం ప్రయాణ శకునం భవేద్ద్యది తదా ప్రయాతుః మహాకా లాభః స్థానాత్. యద్యచ్ఛకునం ప్రయాణేప్రోక్తం తత్సర్వం శకునప్రవేశే వ్యస్తం విపరీతం సత్ నగరగ్రామ ప్రవేశాదిషు శుభం, భారద్వాజమయూరచావవలానాం ప్రదక్షిణగతిః ప్రయాణే శుభా ప్రవేశే తు వామా గతిః శుభా గరుడకుక్కుటాకునకాదీనాం వామా గతిః ప్రయాణే శుభఫలదా. ప్రవేశే తు ప్రదక్షిణగతిరర్థజేతి వివేకః. క్షీరాఖ్యం క్షీరనామకం విహగం పక్షిణం విహాయ, క్షీరపక్షిగతిస్తాభయత్రాపి వామగతిరేవ శుభదేత్యర్థః.

తా. ప్రయాణసమయమున ముందుగాఁ బ్రవేశమునకుఁ జెప్పఁబడియున్న శకునములై నపిమ్మట ప్రయాణశకునములాయెనేని ప్రయాణకర్తకు విశేషలాభమును పాలపక్షిదక్కఁ బ్రయాణమునకుఁ జెప్పఁబడియున్న శకునములు నగరాది ప్రవేశాదులయందు వ్యత్యస్తముగానాయెనేని ముఖ్యములగునః; అనఁగాఁ బ్రయాణములకు శ్రేష్ఠములనిచెప్పఁబడియున్న భారద్వాజమయూరాదిపక్షులయొక్క ప్రదక్షిణగమనము ప్రవేశమునకు శుభకరం బనియు, వామగమనము శ్రేష్ఠమనియు, బ్రయాణమునకు శుభకరం బని చెప్పఁబడియున్న గరుడకుక్కుటాదులయొక్క వామగమనము ప్రవేశమం దశుభకరం బనియు, బ్రదక్షిణగమనము శుభకరంబనియు, బాలపక్షిగమనము ప్రయాణప్రవేశాదులయందు వామగమనమే శ్రేష్ఠమనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. ప్రయాణే విప్రాదీనాం నియతఫలాన్యాహః—
 యాత్రాధిష్ఠ్యగుణైర్ద్విజస్య ఫలదా సిద్ధిర్గుణైర్లగ్నజై
 రానామోగగతైర్నృపస్య తు విశాం సిద్ధిరినోత్తరైః,

శూద్రాణాం శకునై శ్శుభై శ్శుభఫలం యాత్రానుకూలా భవే
 దన్యేషాం తు ముహూర్తశక్తిబలతస్యాతా ర్హసిద్ధిస్తుదా. 229

వ్యా. యత్రేతి. యాత్రా ద్విజస్య బ్రాహ్మణస్య ధిష్ఠ్యగుణైః నక్షత్రగుణైః
 ఫలదా నృపస్య రాజ్యం లగ్నజై రానామోగగతైశ్చ గుణైస్సిద్ధిః యాత్రాసిద్ధి
 ర్భవేత్. విశాం వైశ్యానాం దినోత్తరైః సిద్ధిః. శూద్రాణాం శుభైః శకునైశ్శుభ
 ఫలం భవేత్. అన్యేషాం సుకరాణాం తు ముహూర్తశక్తిబలతః ముహూర్త
 బలాద్యాత్రానుకూలా కార్యసిద్ధిస్తుదా స్యాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమయి బ్రాహ్మణాదులకు నియతఫలమును
 జెప్పుచున్నాడు.—

తా. ప్రయాణవిషయమయి బ్రాహ్మణులకు గుణయుక్త నక్షత్ర
 ముగా నుండేనేని శుభప్రదమనియు, రాజులకు లగ్నయోగాదులు
 శ్రేష్ఠములుగా నుండేనేని యిష్టసిద్ధిప్రద మనియు, వైశ్యులకు దినశుద్ధి
 చక్కగా నుండేనేని శుభప్రద మనియు, శూద్రులకు ప్రయాణకాల
 మందు శుభశకునము లాయేనేని శ్రేయస్కర మనియు, శేషించినపను
 లకు ముహూర్తబలము చక్కగా నుండేనేని కార్యసిద్ధి గలుగుననియు
 నెఱుంగదగినది.

అవ. అథ గమనదినే వజ్రాన్యాహః—

తైరం వాక్కలహం సుదీర్ఘగమనం దైన్యం భయం వేషధుం
 శోకం దుష్టసహాయ మేకగమనం విప్రత్రయం వక్రతామ్,
 అభ్యంగం సముపావణం చ కుటిలం త్యక్త్యాదిమేఽహింసా వ్రజే
 త్పుర్వాదృష్టవశాత్ప్రయాణశకునం యాతుశ్శుభం వాశుభమ్. 230

వ్యా. తైరమితి తైరం తురకర్త వాక్కలహం భార్యాదినా వాక్కలహం
 సుదీర్ఘగమనం ఆత్యంతాధికగమనం దైన్యయాచ్ఛాదిదైన్యం భయం వేషధుం శరీర
 కంపం శోకం వ్యసనం దుష్టసహాయం దుర్జనసహాయం ఏకగమనం అసహాయగమనం
 విప్రత్రయం వక్రతాం అథవా కించిద్దురం గత్వా పునఃనివృత్తిం వా అభ్యంగం
 తైలాభ్యంజనం సముపావణం ఉపావృణ్ కుటిల మనోచైకత్యం చ అదిమేఽహింసా

ప్రథమదివసే వర్జయత్వా ప్రతేత్ గచ్ఛేత్. ఏవం గతే సతి పూర్వాదృష్టవశాత్ జన్మాంతరపుణ్యపాప కర్మవశాత్, యాతః ప్రయాణశవనం శుభమశుభం చ ప్త్యాత్. పూర్వాదృష్టం శుభం చేచ్ఛుభశవనం అశుభం చేదవశవనమితి వివేకః.

అవ. పైనముపోవుదివసమంద విడువదగిన కార్యములఁ జెప్ప చున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణదివసమందు ట్టోరము, భార్యమొదలగువారితోఁ గలహము, దీప్తి మార్గగమనము, యచ్చావలచే స్తాప్త మగుదైన్యము, భయము, శరీరకంపము, వ్యసనము, దుష్టనులసహాయము, ఏకాకిగా బయలుదేరుట, బ్రాహ్మణత్రయముఁ బయలువెళ్లుట, మార్గమందు వక్రము, అభ్యంగస్నానము, ఉపావ్యము, చిత్తవైకల్యము ఇవి మొదలగు దుష్టకార్యములఁ ద్యజించి ప్రయాణమువెల్లిరేసి జన్మాంతరపుణ్య పాపవిశేషమువలన శకునములగును; అనఁగా; పూర్వాదృష్టము శుభమై యుండెనేని శుభశకునము లశుభమైయుండెనేని యశుభశకునములు నగును.

అవ. ద్వితీయదివసే గతిలక్షణమూహ.—

ద్వైతీయే దివసేఽపి యానశకునం సమ్యగ్భవేచ్ఛోభనం
వ్యాళం వా శశకం వినాఽవశకునం దైవాత్తదన్యద్భవేత్,
పూర్వస్థి దివసేఽపి యత్ర శకునం తత్రైవ గత్వా పున
స్తార్తీయే దివసే వ్రజేత్పునరపి స్వాదేవ యాతుస్సుఖమ్. 231

ప ఖ్య మ బి న్దుః సుమాప్తః

వ్యా. ద్వైతీయ ఇతి. ద్వైతీయే 'ద్వైతీయ' ఇతి తీయప్రత్యయః; తతః స్వాధి అఙ్. ద్వైతీయఏవ ద్వైతీయః తస్మిన్ ద్వైతీయే దివసే ద్వైతీయదివసే, యానశవనం ప్రయాణశవనం సమ్యగ్భవేద్యది, తదా శోభనం మంగళం ప్త్యాత్ దైవాత్. విధివశాత్ వ్యాళం సర్పం శశకం చ వినా అన్యదవశవనం భవేద్యది తదా పూర్వస్థి దివసే యత్ర, శకునం శుభశవనం జాతం తత్రైవ పునర్గత్వా, తద్దివసం తత్రైవ సిత్యా తార్తీయే 'త్రిణస్సంప్రసారణం' ఇతి తీయప్రత్యయః. తృతీయః, తతస్వాస్థిరే అణిఽదివృద్ధిః. తార్తీయే తృతీయదివసే, పునః ప్రతేత్. ఏవం చ సతి యాతుస్సుఖం ప్త్యాదేవ.

యజ్ఞానా వేంకటాభ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం చిన్మః శ్చామహోఽగమత్.

అవ. ప్రయాణదివసమునకు రెండవదివసమందు గతిలక్షణమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. రెండవదివసమందు ప్రయాణశకునములు చక్కగా నాయె నేని శుభకరం బనియు, లేక దైవాధీనమువలన సర్పము, కుందేలు ఈ రెండు వినాగా నేమి యవశకునములైనను పూర్వదివసమం దేప్రదేశమునకు శుభశకునము లాయెనో మరల నాప్రదేశమును బొంది యాదిన మచటనే యుండి మూడవదివసమందు ప్రయాణముఁ బోయి రేని సుఖవంతు లగుదురనియు భావము.

శ్చామహిందువు సమాప్తము.

శ్రీరఘు
శ్రీహయగ్రీవామ నమః

కాలామృతే - న వ్యాఖ్యానే

పద్మనిఘ్నః

— వాస్తుప్రకరణము —

అవ, యాత్రాప్రకరణముక్షేపదాసీం వాస్తుప్రకరణం నిర్వక్తుం
తన్మూలభూతం గృహనిర్మాణయోగ్యప్రదేశమాహ. —

క్షేత్రాణాం వసతిశ్శుభా కలియుగే శ్రీవేంకటేశాజ్ఞయా
వింధ్యాఖ్యాచలదక్షిణావనితలే శ్రీగౌతమీసన్నిధౌ,
సంపూర్ణాధ్వరవేదకాస్త్రసహితే స్వర్గాదిభోగప్రదే
బ్రహ్మజ్ఞానిభిరన్వితేఽతిశుభదే ముక్తిప్రదే స్థాయినామ్. 232

వ్యా. క్షేత్రాణామితి. క్షేత్రాణాం కాశ్యాదీనాం మధ్య ఇతి శేషః,
సంపూర్ణాధ్వరవేదకాస్త్రసహితే, సంపూర్ణాః యే అధ్వరాః మఖాః యే వేదాః
ఋగాదిశ్రుతయః యాని కాస్త్రాణి తర్కవ్యాకరణాదీని, త్రైస్సహితే యుక్తే,
స్వర్గాదిభోగప్రదే స్వర్గాదయో యే పుణ్యలోకాః తేషు యో భోగః తత్ప్రదే
దాతరి, బ్రహ్మవిద్భిః మహాత్మభిః, అన్వితే సహితే స్థాయినాం వసతాం జనానా
మితి శేషః. అతిశుభదే అత్యంతకల్యాణప్రదే, ముక్తిప్రదే మోక్షదాయినీ విం
ధ్యాఖ్యాచలదక్షిణా వనితలే వింధ్యాఖ్యాయ అచలః పర్వతః, తస్య దక్షిణా
వనితలే దక్షిణభూప్రదేశే, గౌతమీసన్నిధౌ గౌతమీనదీసమీపే చ, శ్రీవేంక
టేశాజ్ఞయా కలియుగే వర్తమానేయుగే వసతిః గృహం శుభామంగళప్రదేశ్యర్థః.

అవ. జనులు వాసముచేయుటకుఁ బ్రదేశము నిర్ణయించు
చున్నాఁడు. —

తా. కలియుగమున వాసము చేయువారలకు ముక్తిప్రదంబును
శుభకరంబును నగు వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణభూభాగమును వేద
కాస్త్రేతిహాసపురాణపారంగతులగు బ్రాహ్మణోత్తములు నివసించియున్న

కాలమీనదీసమీపభూములును, జనులకు వాసయోగ్యంబని శ్రీవేంకటేశ్వరాజ్ఞాకరు లగు గ్రంథకారులచేఁ జెప్పబడిన దని యభిప్రాయము.

అవ. అథ వాస్తుస్వరూపం నిర్వక్తుం ప్రసంగసంగత్యా రాజభృత్యా ర్వణమాహ. —

సేవాయాం ప్రభునామభాది గణయేద్భృత్యాఖ్యధిస్థాంతత
స్తత్కృత్వాథ చతుర్థణం ప్రవిభజేచ్ఛైత్యైశ్చ శిష్టం ధనమ్,
తద్వత్సూర్వవిపర్యయాగతమృణం జ్ఞేయం హి రాజస్త్వీదం
భృత్యనైవ తు భృత్యభాది గణయేద్ధాధికో రాజ్యకృత్. 233

వ్యా. సేవాయామితి. సేవాయాం విషయే ప్రభునామభాది ప్రభునామనక్షత్రమారభ్య భృత్యాఖ్యధిస్థాంతతః భృత్యనామనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్దణితం చతుర్థణం కృత్వా చతుర్థిః సంగుణ్య శైలైః సప్తసంఖ్యాభిః ప్రవిభజేత్. ఏవం చ సతి యచ్చిష్టం తద్దనమితి జ్ఞేయం తద్వత్సూర్వవిపర్యయాగతం ఋణం భృత్య నామనక్షత్రమారభ్య ప్రభునామనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్దణితం చతుర్థిర్దణిత్యా సప్తభిః హతం శత్ యచ్చిష్టం తద్దణమితి వేదితవ్యం, ఇదం రాజ్యః రాజభృత్యార్వణం భృత్యస్య తు భృత్యరాజార్వణం తు భృత్యభాది భృత్యనక్షత్రమారభ్య ప్రభునామనక్షత్రపర్యంతం గణయేదిత్యర్థః. అన్యత్సర్వం పూర్వవద్ద్రవ్యవ్యం. ఏవం చ సతి ఆర్థాధికో ధనమధికం చేత్ రాజ్యకృద్భవేత్, ఋణమధికం చేన్న కుభమిత్యర్థా ల్లభ్యతే.

అవ. ఏమిట వాస్తుస్వరూపమును దెలుపువాడై ప్రసంగసంగతించే రాజభృత్యార్వణమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. సేవకుని విషయమై యర్వణము చూచునపుడు ప్రభునామనక్షత్రము మొదలు సేవకునినామనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యాలెక్కను ర-టు హెచ్చగుణించి ౭-టు భాగహరింపఁగా రాశియందు శేషముండేనేని యది ధనమగును. అట్టి ధనసంఖ్యను నొకచోటనుంచి మఱల సేవకుని నామనక్షత్రము మొదలు ప్రభునామనక్షత్రమువఱకు నుక్తక్రమంబున గుణించి భాగము హరింపఁగా శేషము ఋణమగును. ఇట్లేర్పఱుపబడిన ధనఋణములలో ధనసంఖ్య యధికముగ నుండేనేని ప్రభువులకు లాభకరమగు. సేవకుడు ప్రభువిషయమై అర్వణము చూచునపుడు సేవ

కామనక్షత్రము మొదలు ప్రభునామనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి లెక్కన వాని సుక్తక్రమంబుగఁ జూచి ఫలమును నెఱుంగవలయును.

అవ. అథ గ్రామార్వణలక్షణమాహ—

సాధ్యాఖ్యా ప్రథమాక్షరోక్షగణనాం సంలిఖ్య తద్వాక్తుత
స్తద్వత్సాధికనామ చ ప్రవిభజేన్నాగైశ్చ శిష్టం ధనమ్,
తాదృక్పూర్వవిపర్యయాగతమృణం ద్రవ్యాధికం భోగదం
సామ్యం చేత్సనుతాన్యదన్న రహితం వైరాఖ్యధామూర్తికత్.

వ్యా. సాధ్యాఖ్యా ప్రథమాక్షరోక్షగణనాం సాధ్యగ్రామాదిః తస్య ఆఖ్యానామ తస్యాః యః ప్రథమాక్షరః తస్యోక్షగణనాం అకారాదిక్రమాత్ సాధ్యనామాద్యక్షరపర్యంతం గణనయా యావత్సంఖ్యా భవతి తావత్సంఖ్యాం ధూమా సంలిఖ్య, తద్వామతః తస్యాస్సంఖ్యాయాః వామతః వామభాగే సార్వ విభక్తికస్యః. సాధకనామ సాధకో దేవదత్తః తస్య నామాద్యక్షరం చ తద్వత్ అకారాదిగణనాయా యావత్సంఖ్యా తావత్సంఖ్యా సంలిఖ్య, తత్సర్వం నాగైః అష్టభిః ప్రవిభజేత్. శిష్టం ధనం లభేన ప్రయోజనం నాస్తి, తాదృక్పూర్వోక్త సదృశం పూర్వవిపర్యయాగతం పూర్వసాద్విపర్యయేణాగతం ఋణం భవతి. యథా—సాధకనామాక్షరసంఖ్యాం నిశ్చిప్య తద్వామభాగే సాధ్యనామాద్యక్ష రోక్షసంఖ్యాం చ సంలిఖ్య సర్వం నాగైః ప్రవిభజేత్, శిష్టం ఋణం భవేది త్యభిప్రాయః. ఏకం చ సతి ద్రవ్యాధికం ధనాధికం చేత్ భోగదం శుభప్రదం, సామ్యం చేత్ ధనశ్లే సమానే చేదిత్యర్థః. సమతా అన్యత్ ఋణాదికం చేత్ అన్నరహితం దారిద్ర్యం కర్యాత్. కించ వైరాఖ్యధామ శత్రుసానం అత ఏవా రిక్యత్. అత్ర బాలబోధార్థం యత్కించిదుదాహితైః. కండినగరం నామ కశ్చిద్ద్రామవిశేషః తస్య ఆద్యక్షరః కకారః అవర్ణాదారభ్య కకార పర్యంతం గణనయా సప్తదశసంఖ్యా భవతి. తావత్సంఖ్యాం కర్తృధూమా నిశ్చిప్య, తద్వామభాగే ఈశ్వరోనామ కశ్చిద్విజః అవర్ణానారభ్య ఈశ్వర పర్యంతం గణనయా చతుస్సంఖ్యా భవతి తత్సర్వం సప్తదశో తరచతుశ్చతం భవతి. తదష్టభిః హృతం సత్ ఏకం భవతి శిష్టం తదనం ఏతదేవ వ్యత్యస్తం. సత్ చతుస్సప్తత్యు తరశతం తదష్టభిర్హృతం సత్ షట్ శిష్టం భవతి. తద్మణం ధనా దృణమధికం, ఏకం బుద్ధిమతా సర్వతాపూహ్యం. కేచిదకారాదివర్గగణనయా కార్యమితి.

అవ. గ్రామార్వణమునకు లక్షణమును జెప్పచున్నాడు—

తా. అకారము మొదలు గ్రామనామధేయప్రథమాక్షరమువఱకు గణనచేయఁగా వచ్చినసంఖ్య నొకచోటనుంచి మరల అకారము మొదలు గృహముగట్టుటకు నిశ్చయించెడి పురుషునినామ ప్రథమాక్షరమువఱకు లెక్కపెట్టి యీసంఖ్యను మొదట గణనచేసి యుంచియున్న లెక్కకు

కుడి ప్రక్కనునునిచి వెరసిరాశిని రాట భాగహరింపఁగా శేషము ధనమగు. మరల అకారము మొదలు గృహాధిపతినామధేయ ప్రథమాక్షరమువఱకు లెక్కపెట్టి ఆసంఖ్య నొకచోట వ్రాసియుంచి అకారము మొదలు గ్రామ నామధేయ ప్రథమాక్షరమువఱకు గణనచేసి యాగుణకమును తొల్లింటి లెక్కకు కుడిభాగముననునిచి వెరసిరాశిని రాట భాగహరింపఁగా శేషము ఋణమగు. ఇట్లేర్పఱుపఁబడిన ధనఋణసంఖ్యలలో నే గ్రామమున ధన సంఖ్య హెచ్చుగా నుండునో యట్టి గ్రామము వాసయోగ్యంబు.

అన. అథ తే త్రార్వణమాహ. —

తే త్రస్యాకచటాః క్రమాత్తప్రయశా వర్గాస్సుర్వప్రాస్థితాః

ప్రాగాదా ఖగరాద్భిదాలమృగరాట్పూర్వమునాగాశ్శకః,

స్యాద్వర్గాద్వది పంచమోఽరిరథ దిగ్వర్తేషు యోని స్త్వీయం

ద్వాద్వా దిక్షు విదిక్షు చైకమఖిలం మేపాదిపూర్వాదితః. 235

వ్యా. తే త్ర స్త్యతి. అకచటపయశా ఇతి తే త్ర స్త్య-అప్రా వర్గాస్థితాః ప్రాగాదా ప్రాగాద్వద్వదిక్షు క్రమాత్ ఖగరాట్ గరుడః బిడాలో మృగారః మృగరాట్ సింహః శ్వా శునకః అహిః సర్పః ఆఖియాషకః నాగోగజః శకః ప్రసిద్ధః ఏతే అష్టవర్గాదీనామధిపాస్సుయః. స్యాత్ స్వకీయాద్వర్గాత్పంచమః పంచమవతో యది అరిః శత్రుః యస్య నామాక్షరో యద్వర్గః తస్మాత్పంచమవర్గః శత్రురిత్యర్థః. స్యాద్వర్గాత్పంచమవర్గ ఇత్యనేన శేషాక్షుభా ఇత్యర్థాల్లభ్యతే. పక్షాంతరమాహ—అథేతి. దిగ్వర్తేషు ఇయం యోనిరిత్యుచ్యతే. పూర్వాదితః ప్రాచీమారభ్య ఆఖిలం మేపాదిద్వాదశరాశయః దిక్షు చతుర్దిక్షు ద్వా ద్వా రాశి విదిక్షు ఆగ్నేయాదిషు చ తస్య షు ఏకకం యోజయేదితి శేషః.

అన. తే త్రార్వణమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. పంచాశ ద్వర్ణములలోనుండే, అ, క, చ, ట, త, ప, య,

శ ల, నెడి రాది వర్ణములకు ప్రాగాదిగా నెనిమిది దిక్కులు స్థానంబులగును. అట్టి వర్ణములకు ప్రాగాదిగా గరుడబిడాల సింహశునక సర్పమూషక గజ శకశము లధిపతులు. పురుషునియొక్క నామ ప్రథమాక్షర మేవర్ణమున నుండ నో ఆవర్ణమునకు పంచమవర్ణము శత్రువర్ణము గాన నావర్ణమునకు స్థానంబగు దిక్కునందు గృహసర్వాణము గూడదు. పక్షాంతరమున ప్రాగాదీశాన్యము వఱకు మేపాదిద్వాదశ రాసులను దిక్కులయందు నొక్కొక రాశియు విదిక్కులయందు రెండేసిగా నునిచిరేని ఇదియే దిగ్విర్ణలయందు యోని యని చెప్పఁబడును.

అవ. పూర్వోక్తరాశిచక్రస్య నామరాశిమారభ్య ఫలమాహ. —
 ఏకస్థిక్ యది పంచమే చ నవమే స్వాధ్యక్షధురంత్రకో
 నాశస్సాద్విద్విశయే చ షష్ఠదశమే చేన్నామరాశ్యాదితః,
 తార్తీయే యది సప్తమే పరజనైః పోష్యస్తతై కాదశే
 చాతుర్థే చ స ఘాతుకో గృహపతిః స్థాయ్యప్తమే ద్వాదశే. 236

వ్యా. ఏకస్థిన్నితి. నామరాశ్యాదితః యో గృహపతిః తస్య నామరాశి
 మారభ్య ఏకస్థిక్ నవమే పంచమే చ స్థాయీ యది బంధుసంరక్షకః బంధుజన
 పోషకస్సాన్యత్. ద్వితీయే షష్ఠే దశమే చ స్థాయీ యది నాశః స్వాత్ స్వస్యైవ
 హానిః తార్తీయే తృతీయస్థానే సప్తమే ఏకాదశే చ స్థాయీ యది పరజనైః
 పోష్యః పరాధీనవృత్తిస్సాన్యదిత్యర్థః. చతుర్థమేవ చాతురం తస్థిక్ అప్తమే
 ద్వాదశే చ స్థానే స్థాయీ యది తదా ఘాతుకః స్వాత్ పరప్రాణాపహర్తా
 భవేత్. నామరాశ్యాదిత ఇతి సర్వత్రానుషంగః.

అవ. పూర్వశ్లోకోక్తం బగురాశిచక్రమునకు నామరాశిమొదలు
 ఫలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. గృహాధిపతి తననామరాశిమొదలు పంచమ నవమరాశిస్తాన
 ములైన దిక్కుల వాసముచేసిన బంధుపోషకుఁ డగును. రెంటు నాటింట
 పదింట వాసముచేసిన నాశము పొందును. మూట నెనిమిదింట పదు
 నొక్కంట నుండిన నితరులచే పోషితుఁడగును. నాలుగింట నెనిమిదింట
 పండ్రెండింట నుండిన నొకహాని గలుగఁజేయుచుండును.

అవ. అథ నామరూపౌ కర్తవ్యాన్యాహ. —
 సంగ్రామవ్యవహారధామనగర గ్రామేషు మంత్రార్పణే
 జాతే సత్యపి జన్మభే చ సతతం నామగ్నం జం స్వాత్ఫలమ్,
 అజ్ఞాతం జననోడు యస్య ఫలదం స్వాన్నామభం తస్య తు
 త్రింశద్వత్సరతః పరం ఫలదమిత్యాహుః పరే నామభమ్. 237

వ్యా. సంగ్రామేతి. సంగ్రామవ్యవహారధామనగరగ్రామేషు సంగ్రాహాయుధం
 వ్యవహారః క్రయవిక్రయాదివ్యవహారః ధామ తేత్రార్పణం నగరం పట్టణార్పణం
 గ్రామః గ్రామార్పణం ఏతేషు విషయే మంత్రార్పణే విషయే చ జన్మభే జన్మనక్షత్రే
 జాతే సత్యపి నామగ్నం జమేవ ఫలం స్వాత్. నామగ్న మారభ్యైవ సర్వార్పణం
 ద్రుప్తవ్య మిత్యర్థః. యస్య జనస్య జననోడు జన్మనక్షత్రముజ్ఞాతం తస్య జనస్య
 నామనక్షత్రమేవ ఫలదం స్వాత్ అర్పణాతిక్తకార్యేష్విత్యర్థాహరః. పరే తు

జన్మనక్షత్రే జ్ఞాతేఽపి త్రింశద్వత్సరః పరం త్రింశద్వత్సరాదూర్ధ్వం నామభం
ఫలదమిత్యాహుః. తన్న సంగచ్ఛతే మాసాభావాత్.

అవ. నామనక్షత్రాదులయందు జేయవలయుదానిఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. యుద్ధము, వర్తకము, గృహము, పురము, గ్రామము, మంత్రము వీనికి నర్వణము చూచునపుడు నామనక్షత్రమే ఫలప్రద మగును. అర్వణేతరః పయమందు ముప్పదివత్సరములకుపైన నామనక్షత్రము ఫలప్రద మని కొన్ని గ్రంథములందుఁ జెప్పబడియుండినను ప్రమాణములేమి నది ఫలప్రదము గానేరదని గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.

అవ. ఆథ గృహభూమిరున్నతగఁధరూపరసానాం ఫలమాహ.—

ఈషత్పశ్చిమదక్షిణోన్నతమహీ లక్ష్మీప్రదా నేతరా

సమ్యగ్గంధసమన్వితా కనకదా దుర్గంధయుక్తార్తిదా,

క్షేత్రం శ్వేతమథాల్వరక్తముఖం పీతం చ కృష్ణం క్రమా

ద్విప్రదేర్ధధుం భవేచ్ఛ కటుకం తిక్తం కషాయం శుభమ్. 238

వ్యా. ఈషదితి. ఈషశ్చిమదక్షిణోన్నతమహీ ఈషత్ప్రచిత్తాత్రం పశ్చిమ దక్షిణయోర్భాగే ఉన్నతా మహీ భూమిః లక్ష్మీప్రదా ఐశ్వర్యప్రదానేతరా ప్రాగుత్తరోన్నతా పశ్చిమదక్షిణభాగే నిమ్నా చ మహీ అలక్ష్మీప్రదా. సమ్యగ్గంధ సమన్వితా సుగంధయుక్తా మహీ కనకదా స్వర్ణప్రదా. దుర్గంధయుక్తా తు ఆర్తిదా పీడాకరీ విప్రస్య శ్వేతం క్షేత్రం క్షత్రియస్థాల్వరక్తం ఈషద్రక్తం వైశ్యస్థాఖిలం పీతం అత్యంతపీతవర్ణం క్షేత్రం శూద్రస్య కృష్ణం క్షేత్రం శుభం శుభఫలదం భవతి క్రమాద్విప్రదేః క్షేత్రం మధురం తత్ర స్థితమృద్ధక్షణేన మధురం భవేద్దది విప్రస్య కటుకం యది క్షత్రియస్య తిక్తం వైశ్యస్య కషాయం లవణసమం యది శూద్రస్య శుభం భవేత్.

అవ. గృహభూమియొక్క— యున్నతరూపగంధరసములకు ఫల మును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహముగట్టెడుభూమి పశ్చిమదక్షిణభాగములం దించుక మిట్టయియుండిన గృహపతికి భాగ్యము గలుగఁజేయును. అటుగాకున్న దరిద్రప్రద మగును. మంచివాసనతోఁగూడియుండిన స్వర్ణము నిచ్చును. దుర్వాసనాయుక్తమైన పీడాకరమగు, తెలుపువర్ణము గల్గి తియ్యనయి యున్న బ్రాహ్మణులకు, ఇంచుకయెట్టనయి కారముగలదైయున్న రాజు

కును, పచ్చనివర్ణముగలిగి చేదైయున్న వైశ్యులకును, నల్లనివర్ణము గలిగి యుప్పుగానున్న శూద్రులకును శుభప్రద మగును.

అవ. అథ గ ర్తే మృజ్జలపూరణయోః ఫలమాహ.—

ఖాత్వా గ ర్తమరత్నిమాత్రమథ తాం మృత్స్నాం పునః పూరయే
న్నున్మనా హానికరా సమా తు సమదా వృద్ధిస్తు వృద్ధిప్రదా,
తోయం రాత్రిముఖే ప్రపూర్య ఖననే తత్రైవ హిత్యా మృదం
తత్సాతస్సుఖదం జలం తగ్గనశనం పంఖో రజో మృత్యుకృత్, 230

వ్యా. ఖాత్వేతి. అరత్నిమాత్రం చతుర్వింశత్యంగుళిమానం గ ర్తం బిలం
ఖాత్వా ఖనిత్వా ఖనేయదిత్వాత్ క్వాప్రత్యయస్య ఇద్వికల్పేన ఆత్వం తామేవ
మృతస్నాం మృత్రికాం పునః పూరయేత్ ఏవం పూరితాయాం సత్వాం సా
మృత్రికాన్యూనా ఆసంపూర్ణా చేత్ హానికరా సమా తుల్యా చేత్సమదా సమ
ఫలదా వృద్ధిస్తు గ ర్తస్య అధికా చేత్ వృద్ధిదా. కించ తత్రైవ ఖననే గ ర్తే మృదం
మృత్రికాం హిత్యా అపసార్య అథ రాత్రిముఖే సాయంకాలే తోయం జలం
ప్రపూర్య తజ్జలం ప్రాతర్ద్రవ్యవ్యం జలమస్తీ చేత్సుఖదం పంఖో యది నిరశనం
దారిద్ర్యం కర్మాత్ రజః ధూళిశ్చేత్ మృత్యుకృద్భవేత్, గృహపతేరితి శేషః.

అవ. పల్లమున మృజ్జలముల నిండించుటకు ఫలమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. పిడితక్కువ మూరెడుపల్లమును త్రవ్వి యాపల్లమును దాని
మట్టిచే పూడ్చిన మన్ను తక్కువయయ్యేనేని కీడుగలుగఁజేయును. సరి
యైన సమఫలము నిచ్చును. అధికమయ్యేనేని వృద్ధిని గలుగజేయును.
ఆపల్లముననే ముందునాటి సాయంకాలమున జలముపోసి మఱునాఁ డుద
యమునఁ జూడఁగా నుదక ముండేనేని శుభ ప్రదమగు. పడుసుగా నుండిన
సన్నము బెల్లముగఁ జేయును. దుష్టుగా నుండిన మృత్యుప్రద మగును.

అవ. జలగతిహానినయోర్దిష్టిర్ణయమాహ.—

అన్యత్రేత్రజలం స్వధామగమనం హానిశ్చ కోలాహలః
ప్రాగ్గోళాన్యకుబేరదేశగళితం స్వత్రేత్రతోయం శుభవే,
సౌమ్య ప్రాగ్జలధీశకూపఖననం కర్తుశ్చ లక్ష్మీప్రదం
సామాజాది లభేత్సుఖం చ ఖననే స్యాదస్థిలాభో మృతిః. 240

వ్యా. అన్యత్రేత్రేతి. అన్యత్రేత్రజలం పరగృహాదకం స్వధామగమనం
స్వగృహగమనం భవేద్యదిహానిః కోలాహలా యదం చ స్యాత్ స్వత్రేత్రతోయం
స్వగృహాదకం ప్రాగ్గోళాన్యకుబేరదేశగళితం ప్రాగ్గోళాన్యదీచిషు గళితం చేచ్ఛుఖం

అన్యత్ర గళితం చేదశుభమిత్యురాలభ్యతే. సామ్యప్రాగ్జలధీశహాపఖననం సామ్యముదీచీ ప్రామ్యర్యాజలధీశః ప్రతీచీ దిక్ ఏతాసు దిక్షు హాపఖననం చేత్ కరుః గృహపతేః లక్ష్మీప్రదం. చకారః పాదపూరణారకః. ఖననే హాపఖననే సతి పాషాణాది లభేద్యది శుభం అస్థిలాభో యది మృతిర్భవేత్.

అవ. ఉదకము బైటపోవుటకును, బావి త్రవ్వటకును, దిజ్మీర్ణయమును జెప్పచున్నాడు—

తా. ఇతరులయింటి యుదకము తమయింటికి వచ్చునటుల నుండెనేని హానియుం గలహాముం గలుగును. తమయింటిసీళ్లు ప్రాగీశాన్య శుభేదిక్కులకుఁ బోవుట శుభకరమగును. తనయింటికి ప్రాక్పశ్చిమోత్తరదిక్కులయందు బావి త్రవ్వరేని గృహపతికి లక్ష్మీకరంబగు. నట్లు త్రవ్వఁబడినబావియందు పాషాణాదు లుండెనేని శుభ మగు. నెముకలుండెనేని మృత్యుప్రద మగును.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రలక్షణమహా—

చక్రం స్యాద్ధృవకర్ణికాహ్లాదయమిదం సంలిఖ్య లింగత్రయం

రేఖాస్తత్ర చతస్ర ఏవ విలిఖేత్త్రికృచ్చ దస్తాదితః,

ఏకైకస్స హి తారకా నవ నవ స్థాంగవామాధరా

దూర్ధ్వస్థా అపి చోర్ధ్వగాశ్శుభఫలా నింద్యాస్త్యధో దేశగాః. 241

వా. చక్రమితి. లింగత్రయం లింగాకారరేఖాత్రయం, సంలిఖ్య తత్ర లింగత్రయ ఏవ చతస్ర రేఖాస్త్రివిధలిఖేద్యది ఇదమేవ గృహకర్ణికాహ్లాదయం గృహకర్ణికాఖ్యం చక్రం భవతి. చక్రస్య ఫలం దర్శయతి.—ప్రాక్పశ్చిమతః లింగవామాధరాత్ లింగస్య, యద్వామో వామభాగః తస్యాధరమధోభాగః తస్మాత్తదారభ్య, ఏకైకస్య లింగస్య. దస్తాదితః అక్ష్విస్యాదితః, నవ నవతారకాః లిఖేత్. ఏవం లిఖితేయా ఊర్ధ్వస్థాలింగత్రయోపరితః ఊర్ధ్వగా అపి యోర్ధ్వగతాశ్చ తాస్తాశ్చ తారకాః శుభఫలదాః కర్తవ్యః శుభఫలదా భవంతి. అధో దేశగాస్తు లింగత్రయస్యాధః ప్రదేశగతాస్తు, నింద్యాః అశుభఫలదాః.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రలక్షణమును జెప్పచున్నాడు—

తా. నిడుపుగ మూడు లింగాకారరేఖలు వ్రాసి దానిపై నాలుగడ్డగీటు గీచి యందు నెడమ ప్రక్కనున్న లింగమున నెడమపార్శ్వమున నున్న క్రిందియడ్డగీటుమొదలొక్కొకగీతకు నక్వినిమొదలొక్కొక నక్షత్రము వరుస వ్రాయవలయు. అనఁగా లింగమునకు నెడమ ప్రక్క ౪ నక్షత్రములు, శిరస్సున ౧, కుడి ప్రక్క ౪ నక్షత్రము లీతీరున వ్రాసిలింగ

మునకు వ్రాయగ నన్ని లింగముల శిరంబున నున్న నక్షత్రములు ఎడమ ప్రక్కనున్న ౪ నక్షత్రములు స్తంభ ప్రతిష్ఠ మొదలగు కార్యముల విషయమై శుభకరంబులగు. లింగమునకుఁ గుడి ప్రక్కనున్న నక్షత్రము లశుభకరంబు లగు ననుట. అశ్వినాది నక్షత్రములలో నీచక్రమందు శ్రేష్ఠములుగా నేర్పడెడు నక్షత్రముల దెలిసికొనుటకు నాయానక్షత్ర జ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యలు వ్రాయబడియున్నవి. ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩ ఈసంఖ్యగల నక్షత్రములు శుభకరంబు లని ముఖ్యాభిప్రాయము.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రే వక్తిర్యగ్రేఖాగతగ్రహయుక్తచంద్ర ఫలమాహ.—

రేఖాయాం చ తిరశ్చి తత్ర గృహిణః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే సూర్యేణాగ్ని భయం కుజేన సహితో మృత్యుం బుధేనామయమ్, దౌర్భాగ్యం గురుణా సితేన కలహం మందేన చోరాగమం దారిద్ర్యం తమసా ధ్వజేన చలనం కుర్వాచ్చశీ తద్గమే. 242
వా. రేఖాయామితి. శక్తి చంద్రః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే యద్భవ స్తంభ ప్రతిష్ఠాకాలే తిరశ్చి రేఖాయాం సూర్యేణ సహితో యది తద్భవే విద్యమానస్య గృహిణో యజమానస్య తత్ర తదా అగ్నిభయం కుజేన సహితో యది మృత్యుం మరణభయం బుధేన అమయం రోగం గురుణా దౌర్భాగ్యం సితేన కుక్రేణ కలహం మందేన చోరాగమం తమసా రాహుణా దారిద్ర్యమ్. తమస్తు రాహుస్య రాహు' రిత్యమరః. ధ్వజేన కేతునా చలనం స్థానచలనం కర్వాత్.

అవ. స్తంభ ప్రతిష్ఠాకాలమున గృహకర్ణికాచక్రమునందు చంద్రుడున్న నక్షత్రము తిర్యగ్రేఖయందుఁజేరి యానక్షత్రమునఁగాని ఆతిర్యగ్రేఖయందుఁగల యితర నక్షత్రములయందుఁగాని సూర్యుడు మొదలగు గ్రహంబు లుండునేని వానికి ఫలమును జెప్పుచున్నాడు—

తా. చంద్రునితోడ సూర్యుడు, కుజుడు, బుధుడు, గురువు, శుక్రుడు, శని, రాహువు, కేతువు వీరలు చేరిరేని వరుసగ అగ్ని మృత్యు రోగ దారిద్ర్య కలహ చోర దారిద్ర్యస్థాన చలన భయంబులు గలుగుఁ గాన చంద్రునితో నేగ్రహంబును జేయుండఁగూడదు.

అవ. తే త్రస్య నవవర్గగణిత క్రమమాహ. —

ఆయామేన విశాలమేవ గుణయేత్ తేత్రీకృతం యత్పదం

నాగార్కైః స్వమృణం భవేత్రికరిభిర్వారోఽఙ్కైరైర్దినమ్,
షట్రింశేన భవప్యభైర్నవగజై రాయోఽఙ్కఖార్కైర్వయం,
స్వంశష్టణ్ణవభిస్తదేవ విభజేదాయుర్గజైర్దిక్పతిః. 243

న్యాయా. ఆయామేనేతి. ఆయామేన గృహభూదైర్వ్యణ విశాలం గృహభూ
విస్తారం గుణయేత్. ఇత్యం సంగుణ్య యత్ తేత్రీకృతం భవతి తత్పదం తేత్రీ
కృత పదమేవ నాగార్కైః నాగైరష్టభిర్దుణిత్యా ఆర్కైః ద్వాదశభిర్విభక్తే
సతి యచ్ఛిష్టం తత్ స్వం ధనం భవతి. పునస్తత్పదమేవ త్రికరిభిః త్రిభిః
సంగుణ్య కరిభిః అష్టభిర్విభక్తే సతి శిష్టం ఋణం భవతి. పునస్తత్పదమేవ అంక
కైరైః నవభిః సంగుణ్య సప్తభిః హృతే సతి శిష్టం వారో భవతి. పునస్తత్పద
మేవ షట్రింశేన షడ్భిః సంగుణ్య త్రింశత్సంఖ్యాయా హృతే సతి శిష్టం దినం
దివసో భవతి. పునస్తత్పదమేవ అష్టభైః అష్టభి స్సంగుణ్య భైః సప్తవింశతిభిః
హృతే సతి శిష్టం భం నక్షత్రం భవతి. పునస్తత్పదమేవ నవగజైః నవభిః సంగుణ్య
గజైః అష్టభిః హృతే సతి శిష్టం ఆయుః. తత్పదం అంకఖార్కైః అంకైర్నవభిః
సంగుణ్య ఖార్కైః వింశత్యుత్తరశతేన హృతే సతి. శిష్టం వయో భవతి. తత్పద
మేవ షట్టణ్ణభిః షడ్భిస్సంగుణ్య నవభిః హృతే సతి శిష్టమంశః తదేవ పూర్వాగత
మేహాయుః గజైరష్టభిర్విభజేద్యది దిక్పతిరింద్రాదిదిగో భవతి.

అవ. గృహముగట్టెడు స్థలమునకు ధనము ఋణము వారము
దినము నక్షత్రము ఆయుము ఆయుస్సు అంశము దిక్పతు లనెడు నవవర్గ
గణిత క్రమమును జెప్పచున్నాడు.

తా. గృహముగట్టెడు ప్రదేశముయొక్క నిడుపును కొలిచి
ఏర్పడిన సంఖ్యచే వెడల్పుసంఖ్యను గుణింప నాసంఖ్యకు తేత్రీకృతపద
మను నామం బగును. అట్టి తేత్రీకృతపదసంఖ్యను ముందు వ్రాయఁగల
సంఖ్యలచే దొడ్డిదిమాఱులు గుణించి తొడ్డిదిమాఱులు భాగహరిం
పఁగా మిగిలినసంఖ్యలు ముందుఁ జెప్పిన ధనఋణాదినవవర్గలగునట్లు వర్గ
జ్ఞాపకములకై పైన వ్రాయఁబోవుసంఖ్యలలో మొదటియంకె గుణక
మనియు, రెండవయంకె హరణ మనియు, దెలిసికొని గుణించిరేని నవ
వర్గగణిత మేర్పడును. గుణ ౪, హర ౧౨, ధనం ౩, ౪, ఋ ౯, ౮,
వార ౬, ౩౦, ది ౪, ౨౮, న ౯, ౪, ఆ ౯, ౧౨౦, వయస్సు ౬, ౯

అంశము మఱల వయస్సంఖ్యను రాటు భాగహరింపఁగా శేషము దిక్పతి యని యెఱుంగవలయు ననుట.

అవ. పూర్వోక్తధనాదీనాం ప్రత్యేకఫలాన్యాహః.—

క్షేత్రే పూర్వపదం పునశ్చ గుణయేన్నా గాదివాక్యాద్యయా
తద్వాక్యాంతిమసంఖ్యయైవ విభజేద్ధ్ర వ్యాదిశ్చేష్టైర్భేత్,
కర్తుశ్చేదధికం ధనం శుభమృణాద్యద్యల్పమర్థోఽశుభం
య ద్వాద్యో విషమశ్శుభశ్శుభఫలా వారాశ్శుభానాం యది. 244

వ్యా. క్షేత్ర ఇతి. క్షేత్ర గృహధూమా పూర్వపదం ఆయామేన వికాల గుణితం పదం నాగాదివాక్యాద్యయా నాగాదివాక్యే ఆద్యయా ప్రథమసంఖ్యయా పునశ్చ గుణయేత్. తద్వాక్యాంతిమసంఖ్యయా నాగాదివాక్యే అంతిమసంఖ్యయైవ విభజేత్. ఆయమర్థః, పూర్వపదమష్టభిః సంగుణ్య వ్యాదశ్శుభిర్విభజేత్. ఏవం సర్వత్ర వ్యాప్యం. తథా చ సతిశ్చేష్టైః, ద్ర వ్యాదిధనఋణాదికం లభేత్, ధనమృణాత్ అధికం చేత్ కర్తుః గృహపతేః శుభం ఋణాదర్థః అల్పం యది అశుభం. ఆయః విషమశ్చేచ్ఛభః సమశ్చేదశుభ ఇత్యర్థాల్లభ్యతే. శుభానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధినో వారాశ్శుభఫలాశ్శుభఫలదా భవంతి.

అవ. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పిన ధనఋణాదులకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబుగ గుణకభాగహారములు చూడఁగ ధనసంఖ్య కంటె నెక్కువాయెనేని గృహపతికి శుభ మగు; తక్కువాయెనేని యశుభ మగు. ఆయసంఖ్య తేసిగ నున్న శుభ మగు. శుభగ్రహవారములు శుభ కరంబు లగును.

అవ. క్రమప్రాప్తస్య గణితాగతనక్షత్రస్య ఫలమాహః.—

ఆత్మరాద్ధ్రహాభాంతమేవ గణయేద్యద్యచ్చ తారాబలం
చాత్మరం గృహభం యదేవమశుభం తార్తీయభం స్వక్షయః,
దుగ్ధిఖం న్యాద్యది పంచమం నిధనదం కర్తుర్భవే త్స్వప్రమం
క్షేత్రే పుత్రకరాస్సదా గృహపతేరే వేతరాస్తారకాః. 245

వ్యా. ఆత్మరాదితి. తారాబలం యద్యత్ తారాబలే యథా ఆత్మర మారభ్య నిత్యనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్వదాత్మరాత్ స్వజన్మనక్షత్రమారభ్య గృహభాంతం గణితాగతగృహనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. ఏవం చ సతి

ఆత్మరం గృహభంగేహనక్షత్రం చ ఏకం యది గృహపతేరశుభం తార్తీయభం
 ఆత్మరాద్గృహనక్షత్రం తృతీయం యది స్వక్షయః స్వస్య గృహపతేః క్షయః
 నాశః స్యాత్. పంచమం యది దుఃఖస్సాస్యత్ సప్తమం చేత్ కర్తుః నిధనదం
 మరణప్రదం స్యాత్. ఇతరాః తృతీయపంచమసప్తమాతిరిక్తాస్తారకాస్తు క్షేత్రే
 గృహభూమా గృహపతేః పుత్రకరాః సంతానకరా భవంతి.

అవ. ఉక్తగణితక్రమంబున వచ్చిన గృహనక్షత్రఫలమును జెప్పు
 చున్నాడు —

తా. జన్మనక్షత్రము మొదలు గృహనక్షత్రమువఱకు లెక్కబెట్టి
 యాసంఖ్యను తొమ్మిదిచే భాగవారింపఁగా దననక్షత్రము గృహనక్షత్ర
 మేకమాయెనేని యశుభకరంబు, జన్మనక్షత్రమునకు గృహనక్షత్రము
 మూడవది అయిదవది ఏడవది యాయెనేని వరుసగ నాశనము
 దుఃఖము మరణము గలుగు, నాలుగు ఆఱు ఎనిమిది తొమ్మిది
 సంఖ్యలదైన క్షేమపుత్రకరంబు లగును.

అవ. రాశ్యంతగణనాఫలసూహ, —

రాశ్యంతం గణయేద్గృహస్య గృహిణో రాశ్యాది తత్తత్ఫలం
 నిస్సంతానకరం త్రికోణనిలయం ద్విర్వాదశోఽనగ్ధకృత్,
 షష్ఠాష్టాఖ్యగృహం సదా కలహదం చాన్యే శుభా రాశయో
 దంపత్యోగసి యత్ఫలం పరిణయే కర్తుర్మహే తత్ఫలమ్. 246

వా. రాశ్యంతమితి. గృహిణో యజమానస్య, రాశ్యాది జన్మ రాశిమారభ్య
 గృహస్య రాశ్యంతం గణయేత్. ఏవం చ సతి త్రికోణనిలయం గృహిణః రాశేః
 పంచమం, నవమం చేత్, నిస్సంతానకరం ద్విర్వాదశః గృహిణో రాశేః
 ద్వితీయో ద్వాదశశ్చ అనగ్ధకృత్, షష్ఠాష్టాఖ్యగృహం షష్ఠగృహమష్టమగృహం
 చ కలహదం, అన్యే ఉక్తారికాః రాశయః, శుభాః. కిం బహునా, పరిణయే
 వివాహే దంపత్యోగ్యద్యత్ఫలముక్తం తత్ఫలం తత్తత్ఫలం కర్తుః యజమానస్య
 గృహే గృహవిషయేఽపి ద్రష్టవ్యమిత్యర్థః.

అవ. గృహరాశ్యంతగణనకు ఫలమును జెప్పుచున్నాడు, —

తా. యజమానునియొక్క జన్మరాశి మొదలు గృహరాశివఱకు
 గణనచేయఁగా గృహపతిరాశికి గృహరాశి అయిదవది, తొమ్మిదవదిగా
 నున్న నిస్సంతానకరంబగు. ౨-వది ౧౮-వదిగా నున్న పీడాకరంబగు,
 ౬-వది ౮-వదిగా నున్న కలహప్రదమగు, శేషంబులు శుభకరంబులగు.

మఱియు వివాహవిషయమై దంపతులకుఁ జెప్పఁబడియున్న ఫలంబు లన్నియు నిచట గృహవిషయమై యూహ్యంబు లగును.

అవ. గణితాగతదివసాంశానాం క్రమాత్ఫలాన్యాహ—

రిక్తాశూన్యకరా ఆమా నిధనదా మాసాదిరాత్రిప్రదా
తచ్చేషా స్థిథయశ్శుభా గృహపతేరంశస్య చేదం ఫలమ్,
నాశో వృద్ధికరశ్శుభశ్చ నిలయే దాహా మృతిస్తప్తరః
పుత్రో గోధనమిష్టపుష్టిరనిశం గేహే నవాంశాః క్రమాత్. 247

న్యాయ. రిక్తా ఇతి. రిక్తా రిక్తలిఖయః గృహపతేః శూన్యకరా నాశప్రదా భవంతి, ఆమా ఆమావాస్యా నిధనదా, మరణప్రదా మాసాదిః శుక్లప్రతిపత్, ఆత్రిప్రదా పీడాకరీ తచ్చేషాః ఉక్తాతిరిక్తాస్థిథయః శుభాః. గృహపతేరంశస్య, ఇదం వత్సమాణం ఫలం జ్ఞాతవ్యం. గేహే గృహవిషయే ప్రథమనవాంశో నాశః నాశకరః ద్వితీయో వృద్ధికరః తృతీయశ్శుభో లక్ష్మీప్రదః చతుర్థో దాహః దహ నదః, పంచమో మృతిః మృతికరః షష్ఠస్తప్తరః చోరభయదః సప్తమః పుత్రః పుత్రప్రదః, అష్టమో గోధనం పశుధనకరః, నవమః ఇష్టపుష్టిః మనోరథసిద్ధి కరః, నవాంశాః క్రమాత్, ఉక్తరీత్యా అనిశం సతతం నిలయే గృహే ఉక్త ఫలదా భవంతీత్యర్థః.

అవ. పూర్వోక్తగణితక్రమమున నేర్పడిన దివసమునకును అంశ మునకును ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గణితముచేయుఁగా శుక్లపాడ్యమియైన గృహపతికి నాశము, రిక్తలిఖులైన మరణము, ఆమావాస్యయైన పీడయుఁ గలుగును. మఱియు గృహపతినవాంశమునకు గృహనవాంశము మొదటిదిగా నున్న యశుభ కరంబును, ౨-వదిగానున్న వృద్ధియు, ౩-వదిగానున్న సంపదయు, ౪-వది గానున్న గృహదహనము, ౫-వదిగానున్న మరణము, ౬-వదిగానున్న చోరభయము, ౭-వదిగానున్న పుత్రప్రదము, ౮-వదిగానున్న పశుధన ప్రదము, ౯-వదిగానున్న నిష్టసిద్ధికరంబు నగును.

అవ. గణితాగతాయుషః దిక్పతీనాం చ ఫలమాహ.—

ఆయుష్షష్ట్యధికం శుభం గృహపతేర్హీనం తు హానిప్రదం
సౌభాగ్యం సురరాధ్యహస్య దహనం వహ్నిర్యమో మజ్జళమ్,
రక్షశ్శత్రుభయం శత్రుం జలపతిః కుర్వాన్యరుచ్చంచలం
ధాన్యం యక్షపతిశ్శివశ్శివమిదం స్వాద్దిక్పతీనాం ఫలమ్,

వ్యా. ఆయురితి. ఆయుః గణితాగతాయః వష్ట్యధికం చేత్, గృహ పతేర్యజమానస్య శుభం భవేత్. హీనం వష్టిసంఖ్యాన్యాయం చేత్ హనిప్రద మితి. అథ దిక్పతీనాం ఫలం మురరాట్ ఇంద్రశ్చేత్ గృహపతేస్సాభాగ్యవహ్ని శ్చేద్దృహస్య దహనం యమస్తు అమంగళం రక్షః నిర్మలః 'నైఋతో యాతు రక్షసీ' ఇత్యమరః. శత్రుభయం జలపతిర్వరుణః 'యాదసాం పతిరప్పతి' రిత్యమరః. పశుం గోలాభం మరుద్వాయుః చంచలం స్థానచలనం యక్షపతిః కబేరో ధాన్యం శివః ఈశాన్యః శివం మంగళం కర్కాత్. 'శ్వశ్చేయసం శివం భద్రం కల్యాణం మంగళం శుభ' మిత్యమరః. ఇదమేవ దిక్పతీనాం ఫలం స్వాత్.

అవ. ఆయుర్దిక్పతీల ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గణితముఁ జేయ నేర్పడిన ఆయువుయొక్క సంఖ్య ౬౦ యింటికి హేచ్చగానుండునేని గృహపతికి శుభకరం బగును. ౬౦ యింటికి తక్కువగానుండేనేని హానికరంబగు. గణితమువలన నేర్పడిన ఇంద్రాద్యష్టదిక్పతీలు వరుసగ సౌభాగ్యము, గృహదహనము, అశుభము, శత్రుత్వము, పశులాభము, స్థానచలనము, ధాన్యము, శుభము ఈ యష్టనిధిఫలములఁ గలుగఁ జేయుదురు.

అవ. అథ చైత్రాదిమాసానాం క్రమాత్ఫలమాహ.—

చైత్రాద్యాగ్ని క్రమశశ్శుభం బహుధనం మృత్యుం చ గోనాశనం
గోలాభం సుతనాశనం త్వనశనం సంపూర్ణసౌఖ్యం సదా,

ధాన్యం వహ్నిభయం జయం బహుసుఖం స్తంభప్రతిష్ఠాగమే

కుర్యుస్తద్గృహీణశ్శుభోఽప్యశుభకృత్తాసో మలాభోఽయి. 249

వ్యా. చైత్రాద్యా ఇతి. చైత్రాద్యాః చైత్రాదిద్వాదశమాసాః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే క్రమశః తత్తత్ఫలాని కుర్యురితి సంబంధః. యథా చైత్రమాసశ్శుభం వైశాఖో బహుధనం జ్యేష్ఠో మృత్యుం ఆషాఢో గోనా శనం శ్రావణో గోలాభం భాద్రపదస్సుతనాశనం ఆశ్వయుజః అనశనమన్నా భావం కార్తికస్సంపూర్ణసౌఖ్యం మార్గశీరో ధాన్యం పౌషః వహ్నిభయం మాఘః జయం ఫాల్గుణో బహుసుఖమితి శుభోఽపి మలాభోఽమాసః అధికమాసో యది తద్గృహీణః తద్గృహపతేరశుభకృద్భవతి.

అవ. చైత్రాదిద్వాదశమాసములకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చైత్రమాసముమొదలు ఫాల్గుణమాసమువఱకు ౧౨ మాసములలో గృహమునకు స్తంభప్రతిష్ఠఁజేసిరేని క్రమముగ శుభము అధికధనము మరణము పశునాశము పశులాభము పుత్రనాశము అశ

సాభావము సంపూర్ణసుఖము భాన్యము అగ్నిభయము జయము బహు
సౌఖ్యము ఈద్వాదశవిధఫలములు గలుగు ననియు ఈమాసములో
శుభకరంబైన మాసముగా నుండెనేని నదియు నశుభకరంబు.

అవ. చరరాశ్యాదిగతసూర్యఫలమాహ. —

తిగ్ధాంశుశ్చరరాశిగః స్థిరగతో వాప్యవృత్తత్సర్వదా
మృత్యుస్సాన్ధ్యద్విశరీరగో గృహపతేః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే,
వారావారదినేశయోరసలదా క్షిణ్యశోకకృ

త్పుష్టః పుత్రకృద్ధదా గురుభృగూజ్ఞః స్థైర్యకృద్భానుజః. 250

వ్యా. తిగ్ధాంశురితి. తిగ్ధాంశుః సూర్యః చరరాశిగో వా స్థిరరాశిగతః స్థిర
రాశిగో వా సర్వదా అర్థకృద్భవతి స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే
మూర్త్యో ద్విశరీరగః ద్విస్వభావరాశిగతశ్చేత్, గృహపతేః మృత్యుః సాన్ధ్యత్.
అథ వారఫలమాహ—ఆరదినేశయోః ఆరోఽంగారకః దినేశః సూర్యః తయో
ర్వారా వజ్రభానువాసరా అసలదా ఏతద్వారద్వయే స్తంభప్రతిష్ఠా చేత్
తద్భవం దగం భవేదిత్యర్థః. క్షిణః శక్తి క్షిణేందువార ఇత్యర్థః. శోకకృత్
పూర్ణః చంద్రః పూర్ణేందువాసరః పుత్రకృత్ గురుభృగూ గురుశుక్రవారా సంప
త్కరా జ్ఞః బుధవాసరః భానుజః శనివాసరశ్చ స్థైర్యకృత్ చిరకాలస్థిత
కారణాదిత్యర్థః.

అవ. చరరాశ్యాదిగత సూర్యఫలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. గృహమునకు స్తంభప్రతిష్ఠజేయు సమయమున సూర్యుడు
చరస్థిరనామాంకితములగు లగ్నములయందున్న ధనప్రదుఁడగు. ద్విస్వ
భావలగ్నగతుండై యున్న గృహపతికి మృత్యుకరుఁడగు. భాన్వంగారక
వారములయందు స్తంభప్రతిష్ఠ చేయఁబడిన గృహ మగ్నిదగ్ధమగు.
క్షిణచంద్రవారము దగిలి ప్రదమగు. పూర్ణేందువారము సుపుత్ర
ప్రదమగు. గురుభృగువారములు సంపత్కరంబులగు. బుధశనివారములు
స్థిరకరంబు లగును.

అవ. అథ లగ్నఫలాన్యాహ. —

సూర్యాంగారకలగ్నవర్ధరహితం సర్వం స్థిరం శోభనం
లగ్నం వా ద్విశరీరమత్ర గృహిణో లగ్నం చరం చంచలమ్,

సూర్యాంగారకలగ్నమవ్యథ శుభం సౌమ్యగ్రహేస్సంయుతం
సౌమ్యైర్వా యది వీక్షితం సుబలిభిః క్రూరాస్త్రప్రహాయగాః.

వా. నూర్యేతి. సూర్యాంగారకలగ్నవర్ధహితం సూర్యాంగారకయోః
లగ్న సింహవృశ్చికే తయోర్వర్గం వడ్వర్గం చ తాభ్యాం రహితం సర్వం సిరం
శోభనం కించ ద్విశరీరం ద్విస్వభావమపి లగ్నం గృహీణః అత్ర స్తంభప్రతి
ష్ఠాయాం శుభం చరలగ్నం చేత్ చంచలం చలనప్రదం భవేత్. అథవా సూర్యాం
గారకలగ్నం సింహవృశ్చికమపి సౌమ్యగ్రహేస్సంయుతం యుక్తం చేచ్ఛుభం.
అథవా సుబలిభిః అధికబలయుక్తై స్సౌమ్యైః శుభగ్రహాః వీక్షితం దృష్టం వా
యది శుభం. అథవా క్రూరాః పాపగ్రహాః త్రిప్రహాయగాః లగ్నాత్ త్రిప్ర
మైకాదశసానగతా యది తదా వా సూర్యాంగారకలగ్నం శుభం భవతి.

అవ. లగ్నఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. సింహవృశ్చికలగ్నములును వానివడ్వర్గములుంగాక తక్కిన
స్థిరలగ్నములును ద్విస్వభావలగ్నంబులును స్తంభప్రతిష్ఠకు శుభకరంబు
లగును. చరలగ్నము చాంచల్యము నిచ్చును. మఱియు నిషిద్ధము
లైన సింహవృశ్చికములు శుభగ్రహయుక్తములైయున్నను అధికబల
యుక్తము లగును. శుభగ్రహములచే జూడఁబడుచున్నను పాపగ్రహ
ములు 3, 4, ౧౧ ఈస్థానములయందుండి నపు డీలగ్నములు శుభ
కరంబు లగును.

అవ. అథ నక్షత్రాణాం తిర్యగధండ్యముఖత్వందర్శయకాతేషాం
తత్ర ప్రతివినియోగమూహః. —

పాష్టాదిత్యకరత్రయార్యశశభృన్త్రద్యయాఖ్యాశ్శుభాః

స్యస్తీర్యజ్ఞుఖతారకా గృహవిధౌ ముఖ్యా నవాధోముఖాః,

కూపాదౌ తు పితృద్విదై వదనుజాహ్యగ్ని త్రిపూర్వాంతకా

శ్వేషాస్తూర్ధ్వముఖాభిధానవశుభా వృక్షాదిపంథాపనే.

251

వా. పాష్టేతి. పాష్టాదిత్యకరత్రయార్యశశభృన్త్రద్యయాఖ్యాః శేవతీ
పునర్యనుహస్తనిత్రాస్త్యత్వక్వీనీమృగశిరానురాధాక్ష్యేష్టాఖ్యాః నవ తిర్యజ్ఞుఖ
తారకాః గృహవిధౌ స్తంభప్రతిష్ఠాయాం శుభాస్సృజ్యః. పితృద్విదై వదనుజా
హ్యగ్ని త్రిపూర్వాంతకాః మఘావికాఖామూలాశ్వేషాత్రికాపూర్వఫలనీ
పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాభరణ్యః నవాధోముఖాసారకాః కూపాదౌ కూప
వాతీతటాకాదిఖనకరణీ ముఖ్యాః. శ్వేషాసు పుష్కర్మాక్రమణోత్తరాషా
ఢోత్తరాభాద్రాశతభిషగ్రహిణీధనిషాః సవోర్ధ్వముఖాభిధాస్తారకాః వృక్షాది
పంథాపనే శుభాః.

అవ, నక్షత్రములకు తిర్యజ్ఞుభావోముఖోద్ధ్వను భిత్వములను
వానికి ఫలములను జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. అశ్వినీమొదలు రేవతివఱకు నిరుపదియేడునక్షత్రములఁ
జెలుసుకొనుట కీ క్రింద వ్రాయఁబడియున్న నక్షత్రజ్ఞానకంబులగు సంఖ్యల
చేత నాసంఖ్యావాచ్యనక్షత్రములఁ జెలుసుకొనవలయును. నక్షత్రజ్ఞాన
కంబులగు సంఖ్యలు ౧, ౫, ౭, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౭, ౧౮, ౨౭ ఈసంఖ్యా
వాచ్యంబులగు తిర్యజ్ఞుభనక్షత్రములు స్తంభప్రతిష్ఠకు శుభకరంబులు.
౨, ౩, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౬, ౧౯, ౨౦, ౨౫ ఈ సంఖ్యావాచ్యంబులగు
నభోముఖనక్షత్రములు, బావులు, గుంటలు, చెఱువులు మొదలైనవానిని
త్రవ్వటకు శ్రేష్ఠములు. ౪, ౬, ౮, ౧౨, ౧౬, ౨౨, ౨౩, ౨౪, ౨౬ ఈ
సంఖ్యావాచ్యంబులగు సూర్యముఖనక్షత్రములు ౯న్ని వనములు
పైరులు మొదలైనవానిని స్థాపించునెడల శుభకరంబు లగును.

అవ. పూర్వం సామాన్యేన స్తంభప్రతిష్ఠానక్షత్రాణ్యుక్తాన్
ఇదానీం విశేషేణ నిరూపయతి. —

నాసత్యాదితిరేవతీకరగురుశ్రోత్రయేందూత్తరా

మిత్రత్వప్రతిష్ఠావిధాతృభేషు సుతదాస్తంభప్రతిష్ఠార్థదా,

యన్నిర్వాణగృహేశ దేశవివరేస్తంభప్రతిష్ఠాం శుభాం

కృత్వా తద్గృహసంయుతాన్యభవనం కార్యం తథా తద్యుతమ్. 253

వ్యా. నాసత్యేతి. నాసత్యః అశ్వినీ అదితిః పునర్వసు, రేవతి ప్రసిద్ధా
కరో వాస్తవః గురుః పుష్యః శ్రోత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాతభివజః ఇందుః మృగ
శిర్షం ఉత్తరాత్రయం మిత్రమనూరాధాత్వస్థాచిత్రా విధాతా రోహిణీ ఏతేషు
పంచదశనక్షత్రేషు స్తంభప్రతిష్ఠాకు తదా పుత్రదా అర్థదా సంపత్కరా చ
యన్నిర్వాణగృహేశ దేశవివరే యత్ నిర్వాణగృహం తస్య ఈశదేశః ఈశాన్యా
దిక్ తస్యాః దిశ వివరే గతే శుభాం స్తంభప్రతిష్ఠాం కృత్వా తదనంతరం తద్గృ
హసంయుతాన్యభవనం తద్గృహేణ సంయుతం యుక్తం ఆన్యభవనం గృహంతరం
కార్యం నిర్వతన్యం. తథా తద్యుతం గృహంతరమపి కార్యం ప్రథమగృహ స్తంభ
ప్రతిష్ఠాయామేవ ముఖ్యనక్షత్రాది విశేషవిచారః న తు ప్రతిగృహస్యాపీత్యాశయః.

అవ. పూర్వశ్లోకమందు సామాన్యముగా స్తంభప్రతిష్ఠకు నక్షత్ర
ములఁ జెప్పి మఱల విశేషనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. అశ్వీ, పున, లేవ, పుష్య, శ్ర, ధని, శత, మృ, ఉత్త, ఉషా, ఉభా, అనూ, చి, రో ఈ ౧౫ నక్షత్రములు పుత్రకరంబులును సంపత్కరంబులును. ఆస్తంభమును తాను కట్టఁబోయెడి గృహమున కీశాన్యదిక్కున నొకపల్లము త్రవ్వి అందుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి పిమ్మట గృహనిర్మాణము చేయవలయును. ఇట్లు నిర్మితమైనగృహముతో మఱల నెన్ని గృహములు గాని నిర్మాణముఁ జేయు నెడల లగ్నాదివిచారము లనావశ్యకములు.

అన. వాస్తుపురుషస్థితి క్రమమూహ. —

మాసేషు క్రమశస్త్రీషు త్రిషు సదా ప్రాచీనభస్మాదితః

స్వోపాదేయమహీషు వాస్తుపురుషస్తద్వామశాయీ భవేత్,

త్యక్త్వా తచ్చరణేక్షణస్థకకుభౌ తత్పృథ్వుమూర్ధ్నస్థది

శ్చాలాన్వేష వినిక్షిపేత్తదుదరే శంకుం యథోక్తం సుధీః. 254

వా. మాసేష్వితి. వాస్తుపురుషః క్రమశో వత్సయమాణప్రకారేణ ప్రాచీనభస్మాదితః ప్రాచీమారభ్య మాసేషు భాద్రపదమారభ్యేత్యర్థః. త్రిషు త్రిషు మాసేషు సదా తిష్ఠతి. అయమేవాశయః. — ప్రాచ్యాం భాద్రపదాశ్వయుజకార్తికేషు, తతః దక్షిణస్యాం మార్గశీర్షపాషమాషుషు ప్రతీచ్యాం ఫాల్గునచైత్రవైశాఖేషు, ఉదీచ్యాం శ్రేష్ఠాపాథక్రావణేష్వితి. స్వోపాదేయమహీషు స్వోపాదేయాః యామహ్యః తాను వామశాయీ వామభాగశాయీ భవేత్ తచ్చరణేక్షణస్థకకుభౌ తస్య వాస్తుపురుషస్య చరణేక్షణస్థే యే కకుభౌ దిక్వా తే. 'దిశసు కకుభః కాసు' ఇత్యమరః. త్యక్త్వా విహాయ తత్పృథ్వుమూర్ధ్నస్థదిశ్చాలాను తస్య వాస్తుపురుషస్య పృథ్వుమూర్ధ్నః యే దిశాస్తః తయోర్యాశ్చాలా గృహః తాన్వేష తదుదరే తస్తధ్యభాగవీత సుధీర్విద్వాక్ యథోక్తం శాస్త్రోక్తరీత్యా శంకుం వినిక్షిపేత్ సాయేత్.

అన. వాస్తుపురుషుఁ డుండెడి క్రమమును దానికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. వాస్తుపురుషుఁడు భాద్రపదము మొదలు ౭ మాసములు తూర్పుతలగాను, మార్గశీర్షము మొదలు ౩ మాసములు దక్షిణశిరస్సుగాను, ఫాల్గునము మొదలు ౩ మాసములు పడమటితలగాను, శ్రేష్ఠ మాసము మొదలు ౩ మాసములవరకు సుత్తరశిరస్సుగాను, ఎడమ ప్రక్క మల్లి శయనించి యుండును గాన నతనిపాదము లున్నదిక్కును

శేత్రములచూపును దిక్కును వదలి యతని శిరస్సును వీపు నున్న దిక్కులయందుఁ దాఁగట్టెడు గృహమునకు మధ్యభాగమున శాస్త్ర ప్రకారముగ శంకుస్థాపన చేయవలయును.

అవ, శంకులక్షణమూహః.—

తచ్చంకు త్రివిధం విభజ్య సమశశ్లోఽర్ధ్యాదిభాగత్రయే
వ్యష్టాశ్రం చతురశ్రమప్రణమృజం చానశ్రమేవం విధమ్,
సర్వేషాం చ వితస్తిమాత్రమచధిః స్వర్ణాదిరత్నాన్వితం
గంధాదైర్వరభివూజితం శుభదినే శంకుం న్యసేన్ద్రజైః. 255

వ్యా. తదితి. సర్వేషాం సర్వవర్ణానాం వితస్తిమాత్రం ద్వారకాంగుళ మాత్ర మచధిః ప్రమాణం 'వితస్తిర్ద్వారకాంగుళ' మిత్యుచరః. తచ్చంకుం ద్వారకాంగుళపరిమిత శంకుం సమశః ఆన్యనాధికం యథా తథా త్రివిధం విభజ్య ఊర్ధ్వాదిభాగత్రయే ఊర్ధ్వమధ్యమాధోభాగేషు ఊర్ధ్వభాగే ఆష్టాశ్రం అష్టా ఆశ్రయః కోణానియస్య తం మధ్యమభాగే చతురశ్రం అధోభాగే అనశ్రం నిష్కృణం వర్తులాకారమిత్యర్థః. కించ అప్రణం కోటరాదిరహితం ఋజుం అవక్రం ఏవంవిధం ఉక్తలక్షణసంపన్నం శంకుం గంధాద్యైః గంధపుష్పాత్తై రభివూజితం కృత్వాస్వర్ణాదిరత్నాన్వితే సువర్ణ ప్రవాళమాక్రితాదిసమన్వితే గర్భాది కేషుః. మంగళైః మంగళతూర్యఘోషైః శుభదినే పూర్వోక్తలక్షణసంపన్నే శుభదినే న్యసేత్ నిక్షిపేత్.

అవ, శంకులక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణాది సమస్తవర్ణంబులవారును తొట్టి ముడి వంపులేక యుండెడు మ్రాకున జానెడుపొడవున నొక మేకు నేర్పఱచి యామేకును సమాంశములుగా 3 భాగములుచేసి అందు ఆధోభాగమున గుండుగను మధ్యభాగమును నాలుగుమూలలు గలదిగాను మొదట నెనిమిదిమూలలు గలుగునట్లు చెక్కి దానిని స్వర్ణరత్నాదులతోనున్న పల్లమున శుభ నక్షత్రలగ్నయుక్తమగు దివసంబున మంగళవాద్యఘోషములతోడ నాటవలయును.

అవ, శంకు ప్రక్షేపణస్థానాన్యాహః.—

వాపీకూపతటాకనేతుపదిఘాన్వేతాసు భిత్తేరథో
భిత్తినామపి బాహ్యదేశనికటే సర్వత్ర దేవాలయే,

భిత్తీనామపి చాంతరే చ నిలయే న్యూతాం పశూనాం సదా

తావత్కాలగృహస్థితిర్గృహపతేర్యవచ్చ శంకుస్థితిః. 256

వ్యా. వాపీతి. వాపీకూపతటాక సేతుపరిఘాను ఏతాను భిత్తేః కడ్యస్య 'భిత్తిః స్త్రీకడ్యమేదూక' మిత్యమరః. అథః అథోభాగే సర్వత్ర జేవాలయే సకలజీవతామందిరేషు భిత్తీనాం బాహ్యాదేశనికలే బాహ్యాదేశసమీపే న్యూతాం మనుష్యాణాం పశూనాం నిలయే చ భిత్తీనామంతరే మధ్యదేశఏవ శంకుం నిక్షిపేదితి శేషః. శంకుస్థాపనఫలమాహ. — శంకుస్థితిః యావత్ గృహపతేర్యజ మానస్య తావత్కాలగృహస్థితిః. తావాన్కాలో యస్యాస్స తావత్కాలా గృహే స్థితిః చిరకాలస్థాయనం శంకుం నిక్షిపేదిత్యాశయః.

అవ. శంకువును స్థాపించుటకు స్థలమును జెప్పచున్నాడు. —

తా. బావి, చెరువు గుంటలు నేర్పటచెడి సమయమున వాని కట్టలక్రిందను దేవాలయములు గట్టెడుసమయమున ప్రాకారమునకు వెలకుట సమీపప్రదేశమున నున్న పశువులకొట్టము గృహనిర్మాణము చేయు నెడల తా మేర్పటచుకొనియున్న ఆయమునకు మధ్యప్రదేశమందు శంకు స్థాపన చేయవలయుననియు, మఱియు శంకు వెంతకాలము ఉండునో అంత కాల మాగృహపతి సౌఖ్యముగ నుండును. గాన బహుకాల ముండఁ దగినవ్రాకుచే శంకువు నేర్పటచవలయును.

అవ. అథ శంకుగృహదారూణాం శుభాశుభ వృక్షనిర్ణయమాహ. —

కారంజార్జునసాలనీపకుటజాః పారాదమందారకా

బిల్వా వైణవయుగ్మపత్రఖదిరా వృక్షైశ్శుభాస్సద్దను,

త్యాజ్యా దగ్ధవిభీతకాస్తుహివటానింబాశ్చ యే కంటకా

హ్యశ్వత్థామ్రకపిత్థతాళవకుళష్లతౌ అగస్త్యాదయః. 257

వ్యా. కారంజేతి. కారంజాః నక్షత్రాలాః ఆంధ్రభాషాయాం (కానుగ) అర్జునాః కశభాః ఆంధ్రభాషాయాం (మద్ది) సాలాః సర్జకాః ఆంధ్రభాషాయాం (ఏపె) నీపాః కడంబాః ఆంధ్రభాషాయాం (గడప) కుటజాః ఆంధ్రభాషాయాం (కొడికపాల) పారాదాః తాలవిశేషాః మందారాః పారిభద్రకాః వేణవా ఏవ వైణవాః మంకాః యుగ్మపత్రాః కోవిదారకాః ఆంధ్రభాషాయాం (దేవకాంచనము) ఖదిరా ప్రసిద్ధాః ఏతే వృక్షాస్సద్దను గృహేషు శుభాః. అథాశుభ వృక్షానాహ. — త్యాజ్యా ఇతి. దగ్ధాః దగ్ధ వృక్షాః విభీతకాః భూతనాశాః

స్నుహయః అంధ్రభాషాయాం (శైముడు) వటాః నింబాః పించుమంచాః యే కంట
తాః కంటకినో వృక్షాస్తేఽపి అశ్వత్థా ప్రసీదాః ఆమ్రాశ్చూతాః కపితాః తాళాః
తాళవృక్షాః వవళాః కేసరాః పక్షాః ప్రసీదాః అగస్త్యాః అంధ్రభాషాయాం
(అవిశ) ఇత్యాదయో వృక్షాః గృహేషు త్యావ్యాః ఆశుభా ఇత్యర్థః.

అవ. శంకువును స్థాపించుటకును గృహము గట్టుటకును శుభా
శుభవృక్షములః జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కానుగ, మద్ది, యేపె, కడప, కొడిశపాల, శ్రీతాళము,
పారిజాతము, వెదురు, దేవకాంచనము, యండ్ల ఇవి శుభకరంబులు.
కాలినచెట్టు, తాండ్ర, జెముడు, అత్తి, అశ్వత్థము, మామిడి, మట్టి,
ముండ్లుగలచెట్లు, తాటిచెట్లు (అశోకము, వేపచెట్లు), జుప్పి, అగిశ
ఈచెట్లు అశుభకరంబులు.

అవ. అథ గృహాణాం దిక్షిన్లయమాహ,—

ప్రాచ్యాం స్నానగృహం చ పాకసదనం వవశ్చా తు సుప్త్యాలయో
యామ్యాయామథ శస్త్రసదృ దనుజే భుక్త్యాలయః పశ్చిమే,
వాయవ్యాం పశుమందిరం శుభకరం భండారవేశ్తేత్తరే
తైవే దేవగృహం ప్రశస్తమఖిలం స్వస్వాయకార్యం సదా. 258

వ్యా. ప్రాచ్యామితి. ప్రాచ్యాండికి స్నానగృహం వవశ్చా ఆగ్నేయాం
పాకసదనం పాకశాలా, యామ్యాయాం దక్షిణస్యాం సుప్త్యాలయః శయనగృహం,
దనుజే నైర్మత్యాం శస్త్రసదృ ఆయుధగృహం, పశ్చిమే ప్రతీచ్యాం భుక్త్యాలయః
భోజనగృహం, వాయవ్యాం పశుమందిరం పశుగృహం, ఉత్తరే భండారవేశ్తే భన
ధాన్యాదిగృహం, తైవే ఈశాన్యదిశి దేవగృహం గృహదేవతామందిరం, నిరితం
చచ్చుభకరం. అఖిలం స్నానాదిసర్వగృహం స్వస్వాయం యథా తథా కార్యం
చేత్ ప్రశస్తం యస్యాం దిశి యదాయ ఉక్తః తస్యాం దిశి తదాయేన కార్య
మితి భావః.

అవ. గృహములకు దిక్షిన్లయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పున స్నానగృహమును, ఆగ్నేయమున వంటయిల్లును,
దక్షిణంబున పడకటిల్లును, నైర్వతిదిక్కున నాయుధగృహమును, పశ్చి
మంబున భోజనగృహమును, వాయవ్యమున పశువులగృహమును, ఉత్త
రంబున బొక్కసగృహమును, ఈశాన్యభాగమున దేవపూజాగృహమును
నీవరుసన గట్టిరేని మంగళకరంబు లగును. ఆయాగృహముల శిల్ప
శాస్త్రానుసారముగ న్యాయము దప్పక కట్టవలయును.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన రాజ్ఞాం నైమిత్తికగృహస్థానవివేకమాహ. —

ఇంద్రాగ్నేర్విగ్రహ మంథనస్య సదనం ఘాతం యమాగ్నేర్విగ్రహం

చైతేయాంతకయోః పురీషసదనం విద్యాగృహం మధ్యమే,

రక్షో వారుణయోశ్చ రోదనగృహం తోయేశవాయవ్యయో

ర్షధ్యే కామగృహం కుశేరమరుతోః కుర్యాత్సదా భూపతిః. 259

వ్యా. ఇంద్రాగ్నేర్విగ్రహి. ఇంద్రాగ్నేర్విః ప్రాగాగ్నేయదేశయోర్షధ్యే మంథనస్య సదనం దధిమంథనకాలం, యమాగ్నేర్విః దక్షిణాగ్నేయయోరంతరాశే ఘాతం శ్రీహృదిహననగృహం, చైతేయాంతకయోః నైర్మతిదక్షిణయోర్షధ్యే పురీషసదనం మూత్రపురీషత్సర్గగృహం, రక్షో వారుణయోః నైర్మతిపశ్చిమయోర్షధ్యే విద్యాగృహం, తోయేశవాయవ్యయోః పశ్చిమవాయవ్యయోర్షధ్యే రోదనగృహం, కుశేరమరుతోః ఉదగావ్యవ్యయోర్షధ్యే కామగృహం క్రీడాగృహం, ఏవం భూపతిః రాజా సదా కుర్యాత్.

కౌశేర్యరయోశ్చ నైద్యభవనం శాక్రేశయోస్సౌతికం

శ్వేష్ఠభౌతృపితృవ్యమాతృభవనం స్వస్థాద్యమే పశ్చిమే,

కాలానాముపరి స్థితేషు భవనేష్వేవం విచింత్యం బుధై

రత్యుచ్చం నహి నాతినీచ మథవా సామ్యం గృహం కారయేత్.

వ్యా. కౌశేరీతి. కౌశేర్యరయోః ఉదగీశానయోర్షధ్యే నైద్యభవనం ఔషధగృహం, శాక్రేశయోః ప్రాగీశానయోర్షధ్యే సౌతికం స్త్రీణాం ప్రసూతిగృహం, స్వస్థాద్యహత్ యమే దక్షిణస్థానం పశ్చిమే చ శ్వేష్ఠభౌతృపితృవ్యమాతృభాగం గృహం కుర్యాత్. కాలానాం గృహాణాం ఉపరి స్థితేషు భవనేష్వపి ఏవముక్తరీత్యా ఆయాదికం బుధైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః విచింత్యం విశేషేణా లోచనీయం అత్యుచ్చం అత్యంతోన్నతం అతిహీనం అత్యంతప్రాస్థమపి గృహం న కారయేత్. కింతు సామ్యం అనతిప్రాస్థం అనత్యుచ్చం చ గృహం కారయేత్.

అవ. రెండుశ్లోములచేరి రాజుల నైమిత్తికగృహములకు స్థానములఁ జెప్పచున్నాఁడు. —

తా. ప్రాగాగ్నేయదిక్కులకు మధ్యభాగంబున పెరుగుజిలుకు టకును, దక్షిణాగ్నేయ మధ్యభాగంబున ధాన్యముదంచుటకును, నిర్మతి దక్షిణములకు మధ్యమభాగంబున మూత్రాద్యుత్సర్జనమునకును, నైర్మతి పశ్చిమంబులకు మధ్యంబున విద్యాభ్యాసమునకును, పశ్చిమవాయవ్యములకు మధ్యంబున దుగ్ధింపుటకును, ఉత్తరవాయవ్యములకు మధ్యంబున క్రీడించుటకు, నీశాన్వృత్తరములకు మధ్యంబున నైద్యము

జేయుటకును, ప్రాగీశాన్యములకు మధ్యంబున ప్రసూతికిని, గృహము నేర్పఱచవలయును. తనయింటికి దక్షిణంబునయును బళ్ళిమంబుననయును తనయన్న వెత్తండ్రి పినతండ్రి వీరలకు గృహముల నేర్పఱచవలయును. వైమిద్వే గట్టించునెడల నీగృహములకుఁ జెప్పఁబడిన క్రమంబుననే ఆయము మొదలగులక్షణముల నాలోచింపవలయును. మిక్కిలి పొట్టి పొడువులేక సమముగా నుండునటుల గృహములు గట్టవలయును.

అవ. అథ ధ్వజాద్యామూనాం క్రమాత్ఫలమూహః.—

ఆయాస్సర్వధ్వజధూమసింహశునకా ఉక్షా ఖరాఖ్యో గజః

కాళోఽష్ట్రా హి కృతార్థతాం చ మరణం శత్యజ్జయం చామయమ్,

రాజ్యం దుగ్గఖకరం సదా శుభకరం తన్నిష్ఫలం చ క్రమా

త్ప్రగాదిష్యపి సంయుతా గృహపక్షేర్దధ్వజాద్యాః ఫలమ్. 231

వ్యా. ఆయా ఇతి. ధ్వజధూమసింహశునకాశ్చత్వారః ఉక్షా వృషభాఖ్యః ఖరాఖ్యః గజః కాక ఇతి చత్వారః ఏతే మిలిత్వా ఆష్టవాయాః సుప్తః ధ్వజాద్యాః ధ్వజాద్యష్టాయః క్రమాత్ ప్రగాదిషు ప్రగాద్యష్టదిక్షు సంయుతాః యుక్తాస్సంతః గృహపక్షేర్దభజమానస్య ఫలం తత్తదనురూపం ఫలం దద్యుః. యథా ధ్వజాయః ప్రాచ్యాందిశి కృతార్థతాం మనోరథసిద్ధిం, ధూమః ఆగ్నేయాం మరణం, సింహో దక్షిణస్యాం శత్యత్ సర్వదా జయం, శునకాయో నైరృత్యాం అమయం లోగం, ఉక్షా పశ్చిమే రాజ్యం, ఖరో వాయవ్యాం దుఃఖం, గజ ఉదీచ్యాం సదా శుభం, కాకాయ ఈశాన్యాం తన్నిష్ఫలం తస్య యజమానస్య నిష్ఫలం ఫలాభావం కర్మాత్. ఏతే ధ్వజాద్యాస్తస్యైక్తాతిరిక్తస్థానసహితా ఏవ ఉక్తఫలదా భవంతి. స్వస్థానే తు సర్వే సత్ఫలదా ఏవేత్యవధేయం. స్వదిక్షి ర్దా ఇతి వక్ష్యమాణత్వాత్ స్వస్థాయకార్యం సజీతి ప్రాసక్తత్వాచ్చేతి ఓక్.

అవ. ధ్వజాయము మొదలగు నెనిమిదింటికి ఫలములఁ జెప్పుచున్నాడు.—

తా. ధ్వజాయము, ధూమాయము, సింహాయము, శునకాయము, వృషభాయము, ఖరాయము, గజాయము, కాకాయము ఇవి తూర్పు మొదలుగ నీశాన్యదిక్కువఱకు వరుసదప్పుక యుండెనేని గృహపతికి సత్ఫలంబు నిచ్చువరకు దప్పెనేని క్రమంబుగ ఇష్టసిద్ధి మరణము జయము లోగము రాజ్యము దుగ్గఖము శుభము ఫలాభావము ఈఫలంబులఁ గలుగఁజేయు ననుట.

అవ, ధ్వజాదీనాం స్వరూపం నిరూపయతి. —

పాదాధిక్యసమో ధ్వజో యది గజః పాదేన హీనస్సమః

పాదోనో విషమో హరిస్తు విషమస్సాంఘ్రిర్వృషాయో భవేత్,

ధ్వాంత్యాయస్తు భవేచ్ఛ కేవలసమస్సార్థోఽసమాయః ఖరః

క్వాయస్సద్విషమస్తు సార్థసుసమో ధూమస్సద్విత్సర్థదాః. 262

పాద్య, పాదాధిక్యేతి. పాదాధిక్యసమః పాదేన అధిక్యం యస్య స చాసా సమశ్చ పాదాధిక్యసమః సమసంఖ్యాకః అయామః పాదాధిక్యే యది ధ్వజః ధ్వజాయః స్యాత్. పాదేన హీనః ఏకపాదన్యూనః సమః సమాయః గజః గజాయస్స్యాత్ విషమో విషమసంఖ్యాతః పాదోనః పాదన్యూనశ్చేత్ హరిః సింహాయః విషమః విషమసంఖ్యాయామః అంఘ్రిణా సహితస్సాంఘ్రిః, 'తేన సహేతితుల్యయోగ' ఇతి బహువ్రీహిః. పాదాధికోఽయం వృషాయో వృష భాయస్స్యాత్. 'పాదః పదంఘ్రిశ్చరణోఽస్త్రియా' మిత్యమరః కేవలసమః కేవల శబ్దేన పాదాద్యన్యూనాతిర్క్తశ్చేత్ ధ్వాంత్యాయః కాకాయో భవేత్ అసమాయ స్సార్థశ్చేత్ ఖరః ఖరాయో భవేత్ విషమస్తు కేవలమస్తు క్వాయశ్శునకాయః స్యాత్ సార్థసుసమః అరాధికసమాయః ధూమేధూమాయః స్యాత్ వికాలమస్తు సర్వత్ర చతుస్సంఖ్యాకమేవ బోధ్యః. ఏతే ఆయాః స్వదిక్షు స్వస్వోక్తదిక్షు అర్థవా భవంతి ఏతేవానుక్తదిక్షు అశుభవా ఇత్యర్థాలభ్యతే.

అవ, ధ్వజాధ్యాయముల స్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.

కా, గృహము గట్టుటకై యేర్పఱచిన ప్రదేశమునం దాంఘ్రికి నిడివిగొలువగా నాపరిమాణము పాతికయధికముగా సమసంఖ్యగలదై యున్న ధ్వజాయ మగు. పాతిక తక్కువగా సమసంఖ్యగలదై యున్న గజాయ మగు. పాతికతక్కువగా సంఖ్యగలదై యున్న సింహాయమగు. పాతిక హెచ్చుగా జేసినసంఖ్యగలదై యున్న వృషభాయమగు. హెచ్చు తగ్గులులేక సమసంఖ్యగలదై యున్న కాకాయ మగు. అర్థ మధికముగ విషమసంఖ్యగలదై యున్న ఖరాయ మగు. కేవల విషమసంఖ్యగలదయి యున్న శునకాయ మగు. అర్థ మతిశయంబుగ సమసంఖ్యగలదై యున్న ధూమాయమగు. ఈచెప్పఁబడిన ధ్వజాధ్యాయములకన్నిటికిని వెడల్పు చతుస్సంఖ్యాకమై యుండవలయు. నీఆయములు ముందుఁ జెప్పియున్న తెఱంగున తమతమ దిక్కులయందున్న శుభకరంబు లగును. వృత్తాస ముగానున్న సశుభకరంబు లగును.

అవ. అథోష్ట్ర గజాదిశాలానామాయవివేకమాహ. —

ఉష్ట్రాణామపి దంతినాం చ భవనం కార్యం ధ్వజే వా గజే
వ్యాఖ్యానాం సదనం ధ్వజే చ వృషభే యద్వా పశూనామపి,
స్త్రీశయ్యాసనయంత్రకర్తృభవనం సింహే ధ్వజే వా వృషే
సర్వేషామపి సర్వకర్తృసు సదా కార్యో ధ్వజాయోఽర్థదః. 263

వా. ఉష్ట్రాణామితి. ఉష్ట్రాణాం దంతినాం గజానామపి భవనం శాలా
ధ్వజే ధ్వజాయే గజే గజాయే వా ధ్వజాయేన గజాయేన వేత్త్యర్థః, కార్యం నిర్వా
తవ్యం. అఖ్యానాం పశూనాం చ సదనం గృహం, ధ్వజే ధ్వజాయే యద్వా
వృషభే వృషభాయే వా కార్యం. స్త్రీశయ్యాసనయంత్రకర్తృభవనం స్త్రీణాం
శయ్యాభవనం ఆసనభవనం ఆస్థానమంటపం యంత్రకర్తృ ఆభిచారకర్తృ తద్భవనం
సింహే ధ్వజే వృషే వా కార్యం. యద్వా సర్వేషామష్ట్రాదీనాం సర్వకర్తృసు
ధ్వజాయస్సర్వదా అర్థదః సంపత్కితో భవతి.

అవ. గజతురంగాదిశాలలఁ గట్టుటకు నాయముల నిష్టయింపు
చున్నాఁడు. —

తా. ఓంటెలకును ఏనుఁగులకును ధ్వజగజాయములలో నొకటి
చేతను, గట్టుములకును పశువులకును ధ్వజవృషభాయములలో నొకటి
చేతను, స్త్రీలు శయనించుటకు ఆస్థానమునకును యంత్రకర్తలకును సింహ
ధ్వజవృషభాయములలో నొకటిచేతను గృహములు గట్టిరేని శుభము
గలుగును. ఇదియుంగాక నీ చెప్పఁబడిన యన్ని యిండ్లకును ధ్వజాయము
శుభకరం బగును.

అవ. అథ ద్వ్యాభ్యాం క్లోకాభ్యాం గృహనిర్మాణనిష్ఠకాల
మాహ. —

అర్కే పావకధిష్ఠ్యగే చ భరణీ ధిష్ఠ్యోత్తరాధాన్వితే

బ్రహ్మరాదిమపాదగేఽపి యది వా చంద్రేఽగ్నిధిష్ఠ్యాన్వితే,

భౌమే చాగ్ని మఘాంత్యభాగ్యసవిత్పృథ్వ్యాదపుష్యాన్వితే

స్వాద్దగళిం బహు దహ్యతే చ భవనం స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే. 264

వా. అర్క ఇతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే అర్కే మార్య
పావకధిష్ఠ్యగే కృత్రికానక్షత్రగే సతి భరణీధిష్ఠ్యోత్తరాధాన్వితే భరణీనక్షత్రస్య
ఉత్తరార్థగతే వా బ్రహ్మరాదిమపాదగే రోహిణీనక్షత్రస్య ప్రథమపాదగే సతి వా

చంద్రే వా వాళబ్జః సముచ్చయార్థకః—‘వా స్యాద్వికల్పాపమయోరేవాథే చ సముచ్చయ’ ఇతి కేశవః. అగ్నిధిష్ఠ్యాన్వితే కృత్రికానక్షత్రగతే సతి చ ఖామే అంగారకే అగ్నిమహాంత్యభాగ్యసవితృక్రవ్యాదపుష్ప్యాన్వితే కృత్రికామహారేణ త్యుత్తరఫల్లనీహస్తమాలాపుష్పేషు సప్తనక్షత్రేషు స్థితే సతి వా యది, బహుదుఃఖం స్యాత్ గృహపతేరితి కేశవః. కించ భవనం తద్గృహం దవ్యాతే భస్మీభవిష్యతి.

అవ, రెండు శ్లోకములచే నిల్లుగట్టుటకు కొంగాని కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్తంభప్రతిష్ఠచేయు నవసరంబున సూర్యుఁడు కృత్రికా నక్షత్రమందైనను భరణీనక్షత్రోత్తరాశ్రమందైనను రోహిణీనక్షత్ర ప్రథమ పాదమందైనను చంద్రుఁడు కృత్రికయందైనను అంగారకుఁడు కృత్రిక మఱు రేవతి ఉత్తర ఫల్గుని హస్త మాల పుష్యమి ఈనక్షత్ర ములయం దయినను ఈరీతిన నుండిరేని గృహపతికి బహుదుఃఖము గలుగుటయగాక యాగృహ మగ్ని దగ్ధ మగును.

మిత్రేంద్రానిలభాజపాద్వ్యయయమేష్వేతేషు సంస్థేనౌ
తత్సద్దాశు నిగృహ్యతే సుబలిభిరైతేయయాతాదిభిః,

ఏకశ్శత్రు గృహస్థితో దశమగోద్యూనస్థితో వా గ్రహ
స్తదేహం పరహస్తగం ఖలు భవే నిర్మాణలగ్నబలాత్. 265

వ్యా. మిత్రేతి. మిత్రేంద్రానిలభాజపాద్వ్యయయమేషు అనూరాధాజ్యేష్ఠా స్వాతీపూర్వాభాద్రాత్రరాభాద్రాభరణీషు, ఏతేషు షట్సు, శనాస్థితే సతి యద్య పనం క్రియతే తత్సద్ తద్గృహం ఆకు శీఘ్రమేవ సుబలిభిరత్యంతబలవద్భిః దైతేయయాతాదిభిః, దైతేయా బ్రహ్మరాక్షసాః యతాః తుద్రపిశాచాదయః తైః, నిగృహ్యతే, ఏకో గ్రహః కుభః పాపా వా శత్రుగృహస్థితః శత్రుక్షేత్ర గతస్సకా దశమగః స్తంభప్రతిష్ఠలగ్నాత్ దశమగతో వా ద్యూనస్థితస్సప్తమ లగ్నగతో వా యది తద్గృహం పరహస్తగం పరాధీనం భవేత్థలు. ఖలిప్తి నిశ్చయే నిర్మాణలగ్నబలాత్ నిర్మాణలగ్నస్య అబలాత్ బలహీనత్వాదితి సర్వత్రాపి హేతురవగంతవ్యః.

తా. శనైశ్చరుఁడు అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, భరణి ఈ ౬ నక్షత్రములయందుండఁగ గట్టినగృహము, ఏకాదశ బ్రహ్మరాక్షసుల కాలయంబగు నొకశుభగ్రహముగాని పాప

గ్రహముగాని స్వశక్తుక్షేత్రగతమై స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు ౧౦-౮
౭-౮ నుండఁగ గట్టినగృహ మన్యాకాంత మగును.

అవ. గృహనిర్మాణే ముఖ్యకాలమాహ. —

చిత్రాద్యార్యమహాస్తచంద్రవిధిషు స్థాయీ బుధః శ్రీప్రదో
బ్రహ్మర్యేంద్వహివైష్ణవోత్తరజలేష్యజ్యస్థిసితః పుత్రదః,
రుద్రాదిత్యవసుద్విదైవజలరాట్పితృస్థితో ధాన్యద
శ్శుక్రస్సప్తగ ఏవ చేద్ధ్రవగతః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే. 266

వా. చిత్రేతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే చిత్రాద్యార్యమ
హాస్తచంద్రవిధిషు చిత్రాశ్వమృతరఫలసహస్రముగక్త రోహిణీషు షట్సు, బుధః
స్థాయీ సితశ్శేత్ గృహపతేర్యజమానస్య శ్రీప్రదః ఐశ్వర్యప్రదో భవేత్,
బ్రహ్మర్యేంద్వహివైష్ణవోత్తరజలేషు రోహిణీపుష్యముగక్త రాశేషాశ్రవణోత్తరా
త్రయ పూర్వాషాఢాసు ఇత్యో గురుః సితశ్శేత్ పుత్రప్రదో భవేత్, శుక్రః
రుద్రాదిత్యవసుద్విదైవజలరాట్ చిత్రాసితః ఆర్ద్రాపునర్వసాధనిష్ఠావిశాఖాశతభిష
క్పితృసు సితశ్శేత్ ధాన్యదః, అథవా శుక్రస్సప్తగ ఏవ చేత్ స్తంభప్రతిష్ఠా
లగ్నాత్సప్తమలగ్నగతో వా గృహగతః స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నగతో ౭-౮ వా
ధాన్యదో భవేత్. గృహపతేరితి సర్వత్రానుషంగః.

అవ. గృహనిర్మాణమునకు ముఖ్యకాలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. స్తంభ ప్రతిష్ఠాకాలమందు చి, ఆశ్వి, ఉఫ, హ, మృ, రో,
ఈ ౬ నక్షత్రములయందును బుధుఁడుండిన గృహపతికి నైశ్వర్యప్రదుం
డగును. రో, పుష్య, మృ, ఆశ్రే, శ్ర, ఉఫ, ఉమా, ఉభా, పూషా ఈ
౯ నక్షత్రములయందు బృహస్పతి యుండిన పుత్రప్రదుఁ డగును. ఆర్ద్ర,
పున, ధ, వి, శ, చి ఈ ౬ నక్షత్రములయందైనను, స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్న
మందైనను, లగ్నమునకు ౭-౮ నైనను శుక్రుఁడుండిన ధాన్యప్రదుఁ
డగును.

అవ. అథ స్తంభ ప్రతిష్ఠాలగ్నస్థ గ్రహస్థిరఫలమాహ. —

పాపేషు త్రిభవారిగేషు బలిషు స్తంభ ప్రతిష్ఠాలయా
త్కేంద్రద్విత్రిభవత్రికోణసహితేష్వార్యజ్ఞ కావ్యేందుషు,
స్వాచ్చస్వాలయమిత్ర రాశిసహితేష్వర్కాదిషు ద్రవ్యదం
కార్యం సత్త గురౌ భృగౌ రిపుగతే నీచస్థితే వార్తిదమ్. 267

వ్యా. పాశేష్వీతి. బలిషు స్థానాదిబలయక్తేషు పాశేషు క్రూరగ్రహేషు
 స్తంభప్రతిష్ఠాలయాత్ స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నాత్ త్రిభవారిగేషు తృతీయైకాదశ
 పద్మస్థానగతేషు సత్సు, ఆర్యజ్ఞకావ్యేందుషు గురుబుధశుక్రచంద్రేషు, స్తంభ
 ప్రతిష్ఠాలయా త్కేంద్రద్విత్రిభవత్రికోణసహితేషు కేంద్రద్వితీయ తృతీయైకా
 దశనవమపంచమైస్సహితేషు సత్సు వా ఆర్కాదిష్వేతేషు పాశేషు కుభేషు చ
 స్వోచ్చస్థాలయమిత్రరాశిసహితేషు స్వోచ్చాని స్వకీయోచ్చస్థానాని, స్థాల
 యాః స్వక్షేత్రాణి మిత్రరాశయః మిత్రస్థానాని తైస్సహితేషు తేషు సితేషు
 సత్స్విత్యర్థః. సద్గృహం కార్యం నిర్మితం చేత్, ద్రవ్యదం సంపత్కరం
 భవేత్. గురౌ భృగౌ చ, రిపుగతే శత్రుక్షేత్రగతే వా నీచక్షేత్రగతే వా సతి,
 గురౌ మకరగతే శుక్రే కన్యాగతే సతి వా కార్యంచేత్, ఆరిదం వీడాకరం భవేత్.

అన. స్తంభ ప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు గ్రహస్థితిని జెప్పచున్నాడు.—

తా. బలయుక్తములైన పాపగ్రహములు లగ్నమునకు 3, ౬,
 ౧౧ యీస్థానములయందును, గురు బుధ శుక్ర చంద్రులు ౧, ౨, 3,
 ౪, ౫, ౭, ౯, ౧౦, ౧౧ యీస్థానములయందును సూర్యాది సమస్త
 గ్రహంబులును తమతమ యుచ్చస్థానములయందు స్వక్షేత్రముల
 యందును మిత్రక్షేత్రములయందు నుండఁగాఁ గట్టినయిల్లు సంపత్కరం
 బగును. బృహస్పతి తనకు శత్రుక్షేత్రమగు మకరరాశిగతుండై యుండఁ
 గాను శుక్రుఁడు తనకు నీచక్షేత్రమగు క్షన్యారాశిగతుండై యుండఁ
 గాను గట్టినయిల్లు వీడాకరం బగును.

అవ. స్తంభ ప్రతిష్ఠాలగ్నస్య రాజయోగానాహ.—

లగ్నే కర్కటకే యదా గురుదినే జీవేందుసంస్థేభవా

నిర్తాణే భవనేపి జాతపురుషో రాజా భవేత్సర్వదా,

లగ్నే చాపగృహే యుషే గురుదినే శుక్రాద్యసంస్థే తదా

నిర్తాణే భవనేపి జాతపురుషో భూపోభవా తత్సమః.

268

వ్యా. లగ్న ఇతి. గురుదినే గురువాసరే యదా జీవేందుసంస్థే గురుచంద్రాధి
 ష్ఠితే కర్కటలగ్నే నిర్తాణే నిర్మితే భవనే గృహే జాతపురుషః ఉత్పన్నపురుషః
 సర్వదా యావజ్జీవం రాజా పృథివీశ్వరో భవేత్. గురుదినే శుక్రాద్యసంస్థే చాప
 గృహే భవన్లగ్నే వా యుషే మినలగ్నే వా శుక్రాద్యసంస్థ ఇతి విశేషణమత్రా
 పూర్వవ్యాం. నిర్తాణే భవనే తు జాతపురుషః భూపః పృథివీశ్వరో భవేత్.
 అథవా తత్సమో రాజసమో వా భవేత్.

అవ, స్తంభ ప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు రాజయోగములఁ జెప్పుచు న్నాఁడు.—

తా. గురువారమున గురుచంద్రులుండెడి కటకలగ్నమునందుఁ గట్టినయింటఁ బుట్టినపురుషుఁడు బ్రతికినస్నాన్లును వసుధాధిపుఁ డయి యుండును. ఆగురువారముననే గురుశుక్రలుండెడి ధనుర్నీలగ్నముల యందుఁ గట్టినయింటఁ బుట్టినవరుఁడు నరాధిపుఁడయినను నరాధిప సమానుండయిన నగును.

అవ. తల్లగ్నస్థిత గ్రహవశాద్భ్రహాణాయుర్నిర్ణయమాహ—
ఆయుష్యం శతవర్షమిజ్యసహితే తద్వచ్చ శుక్రాన్వితే
తస్యార్థం బుధసంయుతే సుబలిభిస్సామ్రైస్త్రిభిస్సంయుతే,
లగ్నే నిర్జితపద్మనస్తు బహవస్సంవత్సరాస్సుశ్శుభా
స్తద్దేహే వసతో నరస్య బహవో భోగా భవేయుస్సదా. 269

వా. ఆయుష్యమితి. ఇజ్యసహితే గురుస్థితలగ్నే నిర్జితపద్మనః కల్పిత గృహస్య శతవర్షం శతసంవత్సరపరిమితమాయుష్యం, శుక్రాన్వితే లగ్నే నిర్జిత పద్మనచ్చ తద్వత్ శతవర్ష మేవాయుష్యమిత్యర్థః. బుధసంయుతే లగ్నే తస్యార్థం పంచాశద్వత్సరాః సుబలిభిః స్థానాదిబలవద్భిః త్రిభిస్సామ్రైశ్శుభగ్రహైస్సంయుతే లగ్నే నిర్జితపద్మనస్తు ఆయుష్యం బహవో వత్సరాః శతాధికాస్సంవత్సరాః న కేవలమేతావత్ తద్దేహే వసతః ప్రవర్తమానస్య నరస్య సర్వదా సర్వకాలేషు శుభాః బహవో భోగాశ్చ భవేయుః,

అవ. లగ్నమందుండెడి గ్రహములబలమువలన నిండ్లకు నాయు వును నిర్ణయింపుచున్నాఁడు.—

తా. గురుశుక్రలు లగ్నమందుండఁగఁ గట్టినయిల్లు నూలుసంవత్సరంబులును, బుధుఁడు లగ్నమందుండఁగఁ గట్టినగృహము 40 సంవత్సరములును, స్థానాదిబలయుక్తంబగు. నీశుభగ్రహత్రయముతోఁ గూడియున్న లగ్నమందుఁ గట్టినయిల్లు నూటికి శ్రుతిశ్రయించిన సంవత్సరంబులు స్థిరంబుగ నుండుటయేగాక యాయింటనున్న వరున కత్యంతమంగళభోగంబులు గలుగుచుండును.

అవ. ఊచికవా స్సుప్తరూపం నిరూపయతి.—

ఏకద్విత్రిపత్యప్తయేవ్యనుదినం యామేషు సూర్యోదయా
తౌమ్యప్రాగ్యమపశ్చిమేషు దివనే తద్వత్త పాయామపి,

వాస్త్యో శో భువి సంవిశేత్ ప్రథమతో యద్వచ్చ తద్వత్కృమా
ద్విజ్ఞేయం క్షణవాస్తు నామ తదిదం స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే. 270

వా. ఏకతి. వాస్త్యో, వాస్తుపురుషః, అనుదినం ప్రత్యహం దివసే
దివాభాగే ఏకద్విత్రిచతుష్టయేషు యమేషు నూర్యోదయాత్ నూర్యోదయ
మారభ్య సామ్యప్రాగ్యమపశ్చిమేషు ఉదక్వాగ్దక్షిణప్రతీచీషు చతుర్దిక్షు భువి
క్రమేణ సంవిశేత్ క్షణాయాం రాత్రావపి తత్రైవ చతుర్యామేషు ఉదీచీమారభ్య
సంవిశేదిత్యర్థః. ప్రథమతో మాసేషు క్రమశః ఇత్యన్విత్ స్తోకే యద్వత్ తద్వ
దత్రాపి విజ్ఞేయం. ఆయమర్థః—వాస్త్యోః ప్రాతరదక్వాయా భవతి తస్మాత్
చ్చరణేక్షణస్థితే దక్షిణప్రాచీదిశా వర్జయేత్, ఉదక్పశ్చిమే తు తత్పృష్ఠ
మార్థ్యైః స్థితత్వాచ్చుభే ఏవం ప్రాచ్యాం స్థితే సతి చరణేక్షణస్థితా విహాయ
అస్యే గ్రాహ్యే ఇతి దిశ్. ఇదమేవ క్షణవాస్తునామ స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే విజ్ఞేయం
పూర్వం మాసభేదేన వాస్తుపురుషస్థితిరక్తా ఇదానీం తు యామభేదేనేతి ఇయా
నేన భేదః, శేషం సమానమ్.

అవ. క్షణికవాస్తుస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు—

తా. వాస్తుపురుషుఁడు ప్రతిదినంబును ప్రాతఃకాలము మొదలుగ
నొక్కొకయామమునం దుత్తరదిక్కు మొదలుగ నొక్కొకదిక్కు వరు
సన రాత్రింబవలు నెనిమిదిజాములయందును క్రమంబున నుత్తరప్రాగ్
క్షిణపశ్చిమంబుల రెండుసార్లు పరుండుచుండుఁ గాన ముందుఁ జెప్పి
యున్న తెఱంగునఁ నతనిపాదములును దృష్టియు నున్నదిక్కులఁ బరిత్య
జించి తక్కునదిక్కులఁ గ్రహింపవలయు ననుట. —

అవ. అథ గృహప్రవేశతిథిమాహ.

కృత్వా వాస్తు మహాత్తనాం చ విధితః పూజాం సహోమాం సురా
నభ్యర్చ్య స్వపితృగ్రహాన్ గణపతిం దత్వా బలిం భోజనమ్,

తద్దేహం సుకవాటగోపనయుతం భిత్త్యన్వితం సంవిశే

ద్యాదిత్రధ్వజమజ్జలై శ్శుభధినే పుణ్యాజ్జనాభిర్విజైః.

271

వా. కృత్వేతి. వాస్తుగృహం కృత్వా నిర్తాయ. 'దన్వ్యమో' నివసనం
స్థానానసథవాస్తు'చేత్యమరశేషః. తతః మహాత్తనాం సత్పురుషాణాం సహోమాం
హోమసహితాం, 'తేన సహేతి తుల్యయోగ' ఇతి బహువ్రీహిః, పూజాం చ
కృత్వా, విధితః కాస్త్రోక్తక్రమేణ సురాన్ ఇష్టదేవతాః స్వపితృగ్రహాన్ స్వపి
తతో నాండిమఖాః గ్రహస్సూర్యాదయః తాన్, గణపతిం అభ్యర్చ్య సంపూజ్య,

బలిం గృహబలిం భోజనం బ్రాహ్మణానామితి శేషః. దత్వా సుకవాటగోపన
యంతం దృఢకవాటాచ్ఛాదవసహితం భిక్ష్యన్వికం ప్రాకారాదివద్వ్యసంయుక్తం,
తద్దేహం సూతనగృహం వాదిత్రధ్వజమంగళైః వాదిత్రాణి తూర్వాణి ధ్వజాః
పతాకాః మంగళాని అన్యాని యాని మంగళద్రవ్యాణి తైస్సహ పుణ్యాంగనాభి
క్షువాసినీభిః స్త్రీభిః ద్విజైశ్చేదశాస్త్రసంపన్నైః బ్రాహ్మణైశ్చ సహ శుభదినే
పంచాంగశుద్ధిదినే సంవిశేత్ సమ్యక్ప్రవిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశవిధానమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబున నిల్లుగట్టి శుభదినమందు శాస్త్రోక్త
ప్రకారంబుగ నాయంట జపహోమాదికృత్యముల నెఱవేర్చి సత్పురు
షుల నిష్ఠదేవతలం బితృదేవతల నవగ్రహములం గణపతిం బూజించి
గృహబలి బ్రాహ్మణభోజనాదులం గావించి యభేద్యములగు కవాట
ప్రాకారభిత్త్యాదులతోఁ గూడియున్న సూతనగృహమును బహువిధ
మంగళవాద్యములు మ్రోయింపుచుండ ధ్వజాదులగు బిరుదులతో మంగళ
ద్రవ్యసహితము లగుసువాసినీలతో వేదశాస్త్రసంపన్ను లగు బ్రాహ్మణు
లతోఁ బ్రవేశింపవలయును.

అవ. గృహప్రవేశే మాసఫలమాహ.—

వైశాఖే బహుపుత్రదశ్చ శుభదో జ్యేష్ఠేఽర్థదః ఫాల్గునే
మాఘే ధాన్యసుఖప్రదో గృహపతేర్దాసే ప్రవేశో భవేత్,
ఆదిత్యే మకరాదిషట్సు సహితే కుంభాఖ్యమాసం వివా

సర్వాభీష్టద ఇత్యథాహురపరే శేషేష్యయం దుగ్ధిభదః. 272

వ్యా. వైశాఖ ఇతి. వైశాఖే మాసే ప్రవేశో గృహప్రవేశః గృహపతే
ర్బహుపుత్రదః, జ్యేష్ఠే శుభదః, ఫాల్గునే అర్థదస్సంపత్కరః, మాఘే ధాన్య
సుఖప్రదో ధాన్యప్రదస్సుఖప్రదశ్చ భవేత్, ఆదిత్యే మకరాదిషట్సు సహితే
ఉత్తరాయణకారే కుంభాఖ్యమాసం వివా మకరాదిషట్తాసేషు కుంభమాసం వివా
యేత్యర్థః. పంచమ మాసేషు గృహప్రవేశస్సర్వాభీష్టద ఇతి అపరే వదంతి,
శేషేష్య కటకాదిషట్తాసేషు ఆయం గృహప్రవేశః దుఃఖదః.

అవ. గృహప్రవేశమునకు మాసఫలమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. గృహప్రవేశవిషయమై వైశాఖమాసము గృహపతికి బహు
పుత్రప్రదంబగు. జ్యేష్ఠము శుభప్రదంబగు. ఫాల్గునము సంపత్కరం
బగు. మాఘము ధాన్యసుఖప్రదంబగు. కొందఱి యభిప్రాయానుసారం

బుగ నుత్తరాయణమందు కుంభేతరమారుములన్నియు సర్వాభీష్టసిద్ధి ప్రదంబులగు, తక్కిన మాసములు దుఃఖకరంబు లగును,

అవ. గృహప్రవేశే వారఫలమాహ. —

వారేఽర్కస్య సుదుఃఖదః కలహదః క్షీణేందువారేఽర్థదః
పూర్ణేందౌ కుజవా సరేదహనదస్సౌమ్యే తు ధాన్యప్రదః,
జీవాహే పశుపుత్రదో భృగుదినే కల్యాణసౌఖ్యప్రదో
మందాహే స్థిరదశ్చ చోరభయదో వేళప్రవేశో భవేత్. 273

వ్యా. వార ఇతి. అర్కస్య వారే వేళప్రవేశో గృహప్రవేశః సుదుఃఖదః
అత్యంతదుఃఖదః గృహపతేరిత్యధ్యాహరః, క్షీణేందువారే కలహదః, పూర్ణేందౌ
పూర్ణేందువారే అర్థదః కుజవాసరే దహనదః సౌమ్యే బుధవాసరే తు ధాన్య
ప్రదః జీవాహే గురువాసరే పశుపుత్రదః భృగుదినే శుక్రవాసరే తు కల్యాణ
సౌఖ్యప్రదః మందాహే శనివాసరే స్థిరదః శ్చైర్యప్రదశ్చోరభయదశ్చ భవేత్వేళ
ప్రవేశ ఇతి సర్వత్ర కర్తా బోధ్యః.

అవ. వారఫలమును తెప్పించునాడు. —

తా. ఆదివాసర మత్యంతదుఃఖమును, క్షీణేందువారము కలహ
మును, పూర్ణేందువారము సంపదను, కుజవాసర మగ్నిభయమును, బుధ
వారము ధాన్యమును, గురువారము పశుపుత్రులను, శుక్రవారము శుభ
సౌఖ్యంబులను, శనివారము స్థైర్యమును జోరభయమును నిచ్చును.

అవ. ప్రవేశే వర్జ్యకాలమాహ. —

రిక్తాం దగ్ధతిథిం చ విష్టిమవమం పక్షిం చ కృష్ణాష్టమిం
మాసాంతే దినపంచకం ప్రతిపదం శుక్లాం ప్రదోషానపి,
షడ్వర్గం చ కుజస్య భానుశశిసోర్ద్వప్తిం శశిస్థాలయం
త్యక్త్వా దక్షిణసమ్ముఖే స్థితిమినం శుక్రం చ గేహం విశేత్. 274

వ్యా. రిక్తామితి. రిక్తాం రిక్తతథీరిత్యర్థః. దగ్ధతిథిం దగ్ధతిథీరపి విష్టిం భద్ర
కరణం అవమం దినత్రయం పక్షిం పక్షిద్వయగతాం కృష్ణాష్టమిం మాసాంతే దిన
పంచకం కృష్ణపక్షాంత్యపంచకం శుక్లాం ప్రతిపదం ఉభయత్రాపి క్షీణచంద్రత్వా
దితిభావః. ప్రదోషాన్ ప్రసిద్ధాన్ కుజస్య షడ్వర్గం భానుశశిసోర్ద్వప్తిం చంద్ర
మసోద్వప్తిం శశిస్థాలయం చంద్రస్థితిరాశిం దక్షిణసమ్ముఖే దక్షిణం చ సమ్ముఖం

తేతి వ్యంజ్యైకవచ్చాకః. తస్మిన్ దక్షిణానముఖే సితం దక్షిణాయనగతం ఇనం
సూర్యం అభిముఖగతం శుక్రం చ త్యక్త్యా గేహం నూతనగృహం విశేత్ ప్రవిశే
చ్ఛుభదిన ఇతి శేషః.

అవ. గృహప్రవేశవిషయమయి వర్జింపఁదగినకాలములఁ జెప్పు
చున్నాఁడు. —

తా. రిక్షదగ్ధతిథులను, భద్రకరణమును, తిథిత్రయస్పృక్కుగల
దినంబును, వశ్చిద్వయంబును, గృహ్లాష్టమియు, బహుశ్రైకాదశి మొదలు
శుక్లప్రతిపత్తుపఱకును ప్రదోషములును, అంగారకపక్షద్వద్ధను, సూర్య
చంద్రులచూపును, చంద్రుఁ డున్నరాశిని, దక్షిణాయనగతసూర్యుని,
తనకెదుట నున్నశుక్రుని వీనిం బరిత్యజించి శుభకరం బగుదివసమందు
నూతనగృహమును బ్రవేశింపవలయును.

అవ. గృహప్రవేశనక్షత్రఫలాన్యాహ. —

చిత్రామిత్రవసూత్రరాంత్యవరణబ్రహ్మాందుతారా దశ
శ్రేష్ఠాస్సృగ్ధిలయప్రవేశ ఉడుపు స్వాత్మధ్యమం పుష్యభమ్,
తద్దేహం పరహస్తయాతమదితిస్వాత్మర్కదస్త్రాచ్యుతే

రుద్రాగ్నిజ్వలనప్రదౌ చ గృహిణశ్రేష్ఠాస్తు దుగభిప్రదాః. 275

న్యా. చిత్రేతి. చిత్రామిత్రవసూత్రరాంత్యవరణబ్రహ్మాందుతారాః చిత్రా
నూరాధాధనిష్ఠోత్తరాత్రయరేవతీతభిషగ్రోహిణీమృగశిరాణి దశతారాః, నిలయ
ప్రవేశే శ్రేష్ఠాః ముఖ్యతరాః. పుష్యభం పుష్యనక్షత్రం ఉడుపు నక్షత్రేషు
మధ్యమం అనుత్తమం స్వాత్. అదితిస్వాత్మర్కదస్త్రాచ్యుతే పునర్వసూ స్వాతి
హస్తాశ్వినిశ్రవణేషు యదేహం ప్రవిశ్యతే తద్గృహం, పరహస్తయాతం పరాధీనం
స్వాత్. రుద్రాగ్ని ఆర్ద్రాగ్నికృత్తికే తు, జ్వలనప్రదౌ అగ్నిభయదావిత్యర్థః. శేషాః
ఉక్తాతిరిక్తాస్తారాః గృహిణో యజమానస్య దుఃఖప్రదా భవంతి.

అవ. గృహప్రవేశమునకు నక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. చి, అనూ, ధని, ఉఫ, ఉమ, ఉభా, రే, శత, రో, మృ
ఈ ౧౦ నక్షత్రములు మిక్కిలి ముఖ్యంబులనియు; పుష్యమి మధ్యమం
బనియు; పున, స్వా, హ, ఆశ్వి, శ్ర ఈ ౫ నక్షత్రములయందుఁ బ్రవే
శింపఁబడినగృహ మన్యాక్రాంత మగుననియు; ఆర్ద్ర, కృత్తిక ఇవి యగ్ని
భయప్రదములనియు; తక్కిన నక్షత్రములు గృహపతికి దుగభికరంబు
లనియు నభిప్రాయము.

కాలామృతం—16

అవ. దేవద్రవశశుశాలానాం ద్వారనిర్ణయమాహుః—
 కృత్వాదౌ నవథా స్వనిర్నితగృహక్షేత్రం నవస్వేవ త
 ద్భాగేష్వర్కముఖాన్ నవ ప్రతిదిశం సంస్థాప్య తత్సద్దను,
 ముర్త్యామర్త్యచతుష్పదాం కవిగురుజ్ఞాంశేష కురుః క్రమా
 ద్ద్వారాణిశ్వరవహ్నిరాక్షసమరుక్మాణాదిరవ్యాదిషు. 276

వా. కృత్వేతి. ఆదౌ ప్రథమతః స్వనిర్నితగృహక్షేత్రం స్వేన నిర్నితం
 యద్గృహక్షేత్రం గృహాయామః తత్ ప్రతిదిశం చతుర్దిక్షు నవథా కృత్వా నవ
 స్వేన తద్భాగేషు ఆర్కముఖాన్ నూర్వాదినవగ్రహాన్ సంస్థాప్య తత్సద్దను
 తద్దృశపేషు ముర్త్యాః మనుష్యాః 'మనుష్యా మానుషా ముర్త్యా' ఇత్యమరః.
 ఆముర్త్యాః దేవతాః 'అముర్త్యా అమృతాంధస' ఇత్యమరః. చతుష్పదో గజాశ్వ
 పశ్వాదయః తేషాం క్రమాత్ కవిగురుజ్ఞాంశేష కుక్రాంశే మనుష్యాణాం గుర్వంశే
 దేవానాం బుధాంశే పశ్వాదీనాం ఈశ్వరవహ్నిరాక్షసమరుక్మాణాది, ఆయ
 మర్థః పశ్యమగృహస్య ఈశాన్యాద్యాగ్నేయ పర్యంతం ఉదగ్గృహస్య నైర్వ
 త్యాదివాయవ్యపర్యంతం దక్షిణగృహస్య వాయవాదీశాన్యపర్యంతం రవా
 దిషు నూర్వాదిభాగేషు ద్వారాణి కురుః.

అవ. దేవమనుష్యపశుగృహంబులకు వాకిండ్లను నిర్ణయించు
 చున్నాడు.—

తా. తానేర్పఱచియున్న యింటినిడివిని ౯ భాగములయందు
 పడమటింటి కిశాన్యము మొదలుకొని యాగ్నేయమువఱకును, ఉత్తర
 పింటి కాగ్నేయము మొదలు నిర్మితివఱకును, తూర్పింటికి నిర్మితి
 మొదలుకొని వాయవ్యమునకును, దక్షిణపింటికి వాయవ్యము మొద
 లిశాన్యమువఱకును సూర్యాదినవగ్రహంబుల నుంచఁగా నేర్పడిన
 శుక్రనిభాగంబున మనుష్యగృహంబునకును బృహస్పతిభాగమున దేవతా
 గృహంబునకును బుధునిభాగమున గజపశుతురంగాదిశాలలకును వాకిండ్ల
 నేర్పఱచవలయును.

అవ. ద్వారవిషయే పక్షాంతరాణ్యాహ.—

సర్వేషామథవా యథారుచి గృహద్వారాణి కురుః కవే
 రాచార్యస్య బుధస్య వా ప్రతిదిశం భాగే సమస్తాలయే,
 అప్తస్యప్తసు వా త్రిషు త్రిషు గృహే కా ర్యేషు భాగేషు త
 న్నధ్యే వాధికధామభాగసహితం వామే కవాటాన్వితమ్. 277

వాః సర్వేషామితి. అథవా సర్వేషాం మనుష్యజీవచతుష్టయం చ, యథా దుచి దుచిమనతిక్రమ్య యథేష్టమిత్యర్థః. సమస్తాలయే సర్వగృహేషు కశశ్శుక్రస్య ఆచార్యస్య బృహస్పతేర్వా బుధస్య చా భావో ద్వారాణి కుర్యుః. మనుష్యాణాం శుక్రభాగ ఏతేతి నియమో నాస్తితి ఇయానేవ పూర్వస్తాజ్ఞేయః శేషం తుల్యమేవ. యద్వా ఆప్తస్వప్తసు వా ప్రతిదిశ్యప్తభావేషు పూర్వవత్కేతు వ్యతిరిక్తమూర్యాద్యప్తగృహాణ సంసాప్య శుక్రగురుబుధభాగేషు ద్వారాణి కుర్యుః. అథవా ప్రతిదిశం త్రేభా విభజ్యకాశ్యేషు త్రిషు త్రిషు భావేషు తస్య ధ్యే తేషాం మధ్యభావే అధికధామ భాగసహితం ధామ్నా గృహస్య భాగః అధికశ్చాసా ధామభాగశ్చేతి సమానాధికరణసమాసః తేన సహితం యథాతథా వామే అధికగృహభాగం వివాయేత్యర్థః. అస్మిన్మతే గ్రహనియమో నాస్తి కవాటాన్వితం ద్వారం కార్యమే.

అవ. పక్షోంతరమువలన నిండ్లకు ద్వారములు నిర్ణయింపుచున్నాడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబున నేర్పటచపటిస ౯ భాగములయందును మనుష్యాదులగృహములకు శుక్రాదిభాగములలో నేర్పటచవలయు నను నియమమును వదిలి మనుష్యజీవపశ్వాదుల సకలదిగ్గతగృహములకును శుక్రగురుబుధులభాగములలో నొకభాగమునందు ద్వారము నేర్పటచ వలయుననియు, మఱియొకపక్షమున గృహయము నెనిమిదిభాగములు చేసి సూర్యాదిరావూచర్యంత మాభాగముల విభజించి శుక్రబుధగురు భాగములలో నేర్పటచవలయుననియుః నింకొకపక్షముం దింటినిడివిని మూడుభాగములుచేసి యందు మధ్యభాగమున నెడమప్రక్క కొంచె మధికముండునటుల ప్రదేశమును వదిలి తలుపుతోఁగూడునటుల ద్వారము నేర్పటచవలయుననుట.

అవ. అథ రాశిభేదేన బహిర్ద్వారనిర్ణయమాహ.—

ప్రాద్ధ్వారం యుషకర్కటాళిగృహీణాం ద్వారం తు యామ్యం శుభం
యుగ్మస్త్రీమృగసద్దనాం ఘటతులాగోవేశనాం పశ్చిమమ్,
ద్వారం తూత్తరమర్థదం హరిధనుర్దేహాలయానాం నృణాం
యద్వైకైకమజాది చ ప్రతిదిశం ప్రాగాది తద్దేహీనామ్. 278

వాః. ప్రాద్ధ్వారమితి. యుషకర్కటాళిగృహీణాం మిసకర్కటపృష్టికరాశి జాతానాం, నృణాం ప్రాద్ధ్వారం శుభం, యుగ్మస్త్రీమృగసద్దనాం మిథువకన్యా మకరరాశిజానాం యామ్యం ద్వారం దక్షిణద్వారం శుభం, ఘటతులాగోవే

శ్చ నాం కుంభతులావృషభరాశిజాతానాం పశ్చిమం ద్వారం శుభం, హరిధనుర్జేషా
లయానాం సింహధనుర్జేషరాశిజాతానాం నృజాం మర్యానాం ఉత్తరం ద్వారం
తు అర్థదం ఐశ్వర్యకరం భవతి, యద్వా అజాదిమేషాద్యేకైకం రాశిం, ప్రాగాది
ప్రాచీమారభ్య ప్రతిదిశం నిక్షిప్త్య, తద్దేహీనాం తత్తద్రాశిజాతపురుషజాం,
యస్యాం దిశి యస్య రాశిర్వర్తతే తద్దిశి తిస్య పుంసః ద్వారం కార్యం. ప్రాచ్యాం
మేషసింహధనూరాశిజాతానాం దక్షిణస్యాం వృషభకన్యామకరరాశిజాతానాం
పశ్చిమే మిథునతులాకుంభరాశిజాతానాం ఉదీచ్యాః కర్కటవృశ్చికిమీనరాశి
జాతానామితి తత్త్వమ్.

అవ, రాశిభేదముచేతఁ దలవాకిలి నేర్పరించుటకుఁ దిక్కుల నిర్ణ
యింపుచున్నాఁడు.—

తా. మీనకర్కటవృశ్చికిరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు తూర్పు
నను, మిథునకన్యామకరరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు దక్షిణంబునను,
కుంభతులావృషభరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు పశ్చిమంబునను, సింహ
ధనుర్జేషరాసులయందుఁ బుట్టిననరు లుత్తరంబునను తమతమయిండ్లకు
తలవాకిండ్ల నేర్పఱచిరేసి శుభసంపదలు గలుగు. మఱియొక పక్షమున
మేషాదిరాసులం బ్రాగాదిదిక్కులయందు మూఁడావర్తులు గణనఁ
జేయఁగా గృహపతిరాశి యేదిక్కుకు వచ్చునో ఆదిక్కునఁ దలవాకిలిని
నేర్పఱచవలయుననుట.

అవ. కర్తృజన్మరాశిలగ్నాదిషు గృహప్రవేశఫలమూహ.—

సంవేశశ్శుభదస్వజన్మని గృహే లగ్నే చతుర్థాలయే

తాభ్యాం చోపచయే క్రమాత్ఫలమిదం కర్తృస్వజన్మాదిషు,

నిర్వాప్యధిం చ దరిద్రకీర్తిసుహృదో నిష్కుత్రనిశ్చత్రుతాం

నిర్జాయం నిధనామయస్థిరభనద్యేష్టాకప్రదద్యాత్ప్రదా. 279

వా. సంవేశ ఇతి. స్వజన్మని గృహే స్వస్య జన్మరాశౌ, లగ్నే స్వజన్మ
లగ్నే చ, చతుర్థాలయే స్వజన్మలగ్నజన్మరాశౌశ్చతుర్థాలయే చ, కించ తాభ్యాం
జన్మలగ్న జన్మరాశిభ్యాముపచయే తృతీయషష్ఠదశమైకాదశేషు చ, సంవేశః
నూతనగృహప్రవేశః, శుభః. అథవా కర్తుః, స్వజన్మాదిషు జన్మలగ్నాదిషు జన్మ
రాశ్యాదిషు వా, క్రమాదిదం వత్సమాణం ఫలం భవతి, యథా జన్మని నిర్వాప్య
ధిం సీరోగతాం, ద్వితీయే దారిద్ర్యం, తృతీయే కీర్తిం, చతుర్థే శున్మాదం, పంచమే
నిష్కుత్రతాం నిస్సంతానత్వం, షష్ఠే నిశ్చత్రుతాం శత్రుహాన్యత్వం సప్తమే నిర్జా
యం భార్యాహాన్యత్వం, అష్టమే నిధనం మరణం, నవమే ఆమయం రోగం

దశమే స్థిరం చిరకాలస్థితిం ఏకాదశే ధనం, ద్వాదశే జ్యేష్ఠం శత్రుత్వం చ సదా దద్యాత్. సర్వత్ర జన్మరాశితో జన్మలగ్నా జ్యేతి బోధ్యమ్.

అవ. జన్మరాశిలగ్నదులయందు గృహప్రవేశముఁ జేయఁగాఁ గలిగెడి ఫలముఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. జన్మరాశియందును, జన్మలగ్నమునందును, జన్మరాశిలగ్నములకు 3, 8, 11, 10, 9 ఈలగ్నములయందును, గృహప్రవేశము శుభకరంబగు. మఱియొకపక్షంబున తన జన్మాదిద్వాదశరాశిలగ్నములయందును, గృహప్రవేశము క్రమంబున ఆరోగ్యవారిద్రవ్యకీర్తిస్నేహ నిస్సంతాన నిశ్శత్రు భార్యా మరణ రోగ స్థైర్య ధన శత్రుత్వములఁ గలుగఁజేయును.

అవ. ప్రవేశే పాపాష్టమచంద్రదోషానాహ.—

పాపః పాపయులేక్షితోఽష్టమగతః పాపాలయస్థోఽథవా
వర్షాచ్చేచ్ఛభవీక్షితోఽష్టమగతః పాన్యాదృప్తహస్యామినమ్,
క్షీణేంద్రుః పడవ్పరిష్కగృహగచ్ఛేత్సన్నివేశాలయా
ధన్యాత్కర్తృకళత్రమాకు నివిశేల్లగ్నే విశుద్ధేఽష్టమే. 280

వ్యా. పాప ఇతి. పాపః యః కశ్చన హ్రగ్రహః, పాపయులేక్షితః పాపగ్రహేణ యతో వా, ఈక్షితో దృష్టో వా, అష్టమగతః ప్రవేశలగ్నాదష్టమగతోవా, అథవా పాపాలయస్థః పాపగ్రహరాశిగతస్సౌ అష్టమగతో వా యది, తదా గృహస్యామినం యజమానం వర్షాత్సంవత్సరాంతరం హన్యాత్. పాపగ్రహ ఏవ శుభవీక్షితః శుభగ్రహదృష్టస్సౌ అష్టమగతశ్చేత్ అష్టమగతః అష్టవర్షాంతరం హన్యాత్. క్షీణేందుః క్షీణచంద్రః సన్నివేశాలయాత్ గృహప్రవేశలగ్నాత్ పడవ్పరిష్క గృహగచ్ఛేత్ పాపాష్టమద్వాదశస్థానగతశ్చేత్ కర్తృకళత్రం యజమానభార్యాం ఆకు శిశుమేవ హన్యాత్. తస్మాత్కారణాత్ అష్టమే లగ్నే విశుద్ధే గ్రహవర్జితే నతి నివిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశవిషయమై పాపాష్టమదోషచంద్రదోషములఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. ఒకానొకపాపగ్రహము మఱియొక పాపగ్రహముచేఁ జూడఁబడియైనను, పాపగ్రహముతోఁ గూడియైనను పాపగ్రహరాశిని బొందియైననుండి ప్రవేశలగ్నమునకు ౮-టు నుండెనేని మఱియొక

సంవత్సరమునకు పిదప నాగ్రహపతిభార్య వైధవ్యమునొందును. పాప
గ్రహము శుభ గ్రహముచేఁ జూడఁబడుచు రాట నున్న నెనిమిదిసంవత్స
రములకు పిదప ముందుచెప్పిన దుష్ఫలము గలుగును. చంద్రుడు ౬,
౮, ౧౨ ఈస్థానములయందున్న గ్రహపతి యపత్నికుఁ డగును. కావున
రాట నేగ్రహంబు నుండఁగూడదనుట.

అవ. గ్రహాణాం దృష్టినిర్ణయమాహ.—

పాదాఖ్యా దశమే తృతీయభవనే దృష్టిర్ద్విపాదాభిధా
భేటాద్యా నవమే చ పంచమగృహే రాశౌ చతుర్థేఽష్టమే,
దృష్టిస్సాన్యత్రిపదాథ సప్తమగృహే సంపూర్ణదృష్టిః క్రమా
దేక్ష్యత్రిచతుష్పథేషు బలిశో మందార్యభామాః పరే. 281

వ్యా. పాదేతి. భేటాద్యా భేటః ఆదిర్దృష్టాస్స తథోక్తాగ్రహాదికా
దృష్టిః దశమే తృతీయభవనే తృతీయలగ్నే చ పాదాఖ్యా పాదసంజ్ఞికా భవతి.
గ్రహాణామితి శేషః. నవమే పంచమగృహే చ ద్విపదాభిధా. చతుర్థే అష్టమే
చ రాశౌ త్రిపదా. అథ సప్తమగృహే సంపూర్ణదృష్టిః మందార్యభామాః శని
గుర్వంగారకాః పరే చ క్రమాత్ ఏకద్వికుజస్త్రిపాదదృష్టిస్సుక్ బలవాక్, పరే
మార్యచంద్రబుధకుక్రాః పూర్ణదృష్టిమంతో బలవంత ఇత్యేన సంపూర్ణదృష్టి
మంత ఇత్యవగంతవ్యమ్.

అవ. గ్రహములదృష్టినిర్ణయమును చెలుపుచున్నాఁడు.—

తా. గ్రహములకు తమరాశి మొదలుకొని 3, ౧౦ ఈ రాసుల
యందు పాదదృష్టియు ౧, ౯ ఈ రాసులయం దర్థదృష్టియు ౪, ౮ ఈ
రాసులయందు త్రిపాదదృష్టియు ౭-వ రాశియందు పూర్ణదృష్టియుం
గలిగియుండును. అందు పాదదృష్టిచే శనియు, అర్థదృష్టిచే గురుండును,
త్రిపాదదృష్టిచే కుజుండును, పూర్ణదృష్టిచే సూర్యచంద్రబుధశుక్రులు
సధికవీక్షణము గలవారు.

అవ. ప్రవేశలగ్నస్య గ్రహస్థితిఫలమాహ.—

ఏకశ్చేత్పరభాగగో దశమగో జాయస్థితో వా గ్రహ
స్తద్దేహం పరహస్తయూతమథవా తిత్సర్వ వేశాలయాత్,
కూరా లాభరిపుత్రిగాశ్శుభఫలాః కేంద్రత్రిణిశ్చితాః
సౌమ్యా సౌమ్యనిరీక్షితే స్థిరగృహే రాత్రౌ దివా వా విశేత్.

వ్యా. ఏక ఇతి. ఏకశ్చభో వా పాపా వా గ్రహాః పరభాగగః శత్రుభాగ
గతస్యైవ వేళాలయాత్ ప్రవేశలగ్నాత్. దశమగః బాయానితస్య ప్రమరాగితో
వా యది తద్దేహం పరహస్తయంతం పరాయత్తం న్యాయే. అథవా ప్రవేశలగ్నా
త్, కూరాః పాపగ్రహాః లాభిరపుత్రిగాః ఏకాదశషష్ఠతృతీయస్థానగ్రహస్సంతః
శుభఫలాః శుభఫలదా భవంతి. సామ్యాశ్చగ్రహస్సు కేంద్రత్రికోణస్థితాశ్చశుభ
ఫలాః. సామ్యనిరీక్షితే శుభగ్రహదృష్టే స్థిరగృహే స్థిరలగ్నే రాత్రో వా దివా
దివా భాగే వా తత్సద్వ నూతనగృహం విశేత్ ప్రవేశేత్.

అవ. గృహప్రవేశలగ్నమునకు గ్రహస్థితిని జెప్పుచున్నాడు.—

తా. ఒక గ్రహము శత్రువుయొక్క అంశమును బొందియుండి
లగ్నమునకు 2, 6, 10 ఈస్థానములయందుండెనేని యాగృహము పరా
ధీనమగును. పాపగ్రహములు 3, 7, 9 ఈస్థానములయందును, శుభ
గ్రహములు కేంద్రత్రికోణస్థానములయందునుండగ శుభగ్రహములచే
బాడబడుచున్న స్థిరలగ్నమునందు నూతనగృహమును బ్రవేశించిన
శుభఫలంబులు గలుగుననుట.

అవ. తత్తద్రాశిజాతానాం తత్తద్దిగ్విగ్రహే ప్రవేశనిషేధమాహ.—

అష్టా మేషకుభీరచాపధటగోళంభాళిమీనాః క్రమాత్

జ్యేష్ఠా యామ్యుదిగాదయః ప్రతిదిశం త్వేక్షైకరాశిర్భవేత్,

తత్తద్రాశిభవస్య తద్దిగ్విగ్రహే మృత్యుప్రదం నో విశే

ద్యుహ్నస్థానగృహం తు కేసరిమృగస్త్రీయుగ్దజాతానాం తథా. 253

వ్యా. అష్టావతి. మేషకుభీరచాపధటగోళంభాళిమీనాః మేషకర్కటధను

స్థులవృషభవంశివృశ్చికమీనా ఇత్యష్టా రాశయః యామ్యుదిగాదయశ్చ క్రమాత్
జ్యేష్ఠా. తథా చ సతి ఏక్షైకరాశిః ప్రతిదిశం ప్రత్యక్షిణి భవేత్. తత్తస్మాత్త
ద్రాశిభవస్య పుంసః తద్దిగ్విగ్రహే తద్రాశిదిగ్విగ్రహే ప్రవేశనం మృత్యుప్రదం.
తస్మాత్సన్నిహితవిశేత్ స ప్రవిశేద్యో యద్రాశిభవస్య తద్రాశిదిగ్విగ్రహే తల్లగ్నే న
ప్రవిశేదతి భావః. యథా మేషః దక్షిణదిగ్విగ్రహే అతో మేషరాశిజాతః మేషరాశౌ
దక్షిణదిగ్విగ్రహం న ప్రవిశేత్, కర్కటో నైర్వృతిదిగ్విగ్రహే అతః కర్కటరాశి
జాతః కర్కటరాశౌ నైర్వృతిదిగ్విగ్రహం న ప్రవిశేత్. ఏవం సర్వత్ర యోజ్యం.
బ్రహ్మస్థానగృహం మధ్యమగృహం తు కేసరిమృగస్త్రీయుగ్దజాతానాం సింహ
మకరకన్యామిథునరాశిభు జాతానాం నృజాం ఏతద్రాశిభు తథా మృత్యుప్రద
త్వాన్న ప్రవిశేత్.

అవ. జన్మరాశియందు గృహప్రవేశమున కొరగానివిషయమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. మేష కర్కట ధనుః తులా వృషభ వృశ్చిక మీనరాసులు క్రమంబున దక్షిణదిక్కు మొదలుగ నెనిమిదిదిక్కులకు నధిపతులుగాన గృహపతిజన్మరాశి యేదిక్కున కధిపతియైయుండునో యాదిక్కునందుం డెడిగృహమును, జన్మరాశిలగ్నమునందును మధ్యమగృహమును సింహ మకర కన్యా మిథునరాసులయందుఁ బుట్టినవరులు ఈలగ్నములయందును బ్రవేశించిరేని మరణము గలుగును.

అవ. అథ ద్వ్యాఖ్యాం గృహప్రవేశవిషయే వృషభచక్రగతనక్షత్రాణాం ఫలమాహ.—

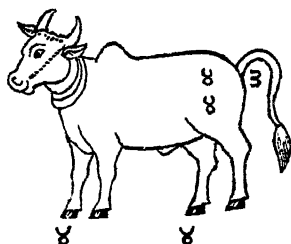
యస్మిన్ భేదర్కయుతస్తదాది గణయేచ్ఛంద్రాన్వితత్వాంతతః
కుర్యాన్మృత్యుముడుత్రయం శిరసి చ ప్రాకృపదయోద్ధృతామ్,
చత్వార్యేవ తు పశ్చిమాంఘ్రియుగళే నైర్వయం చ చత్వారి త

త్వచ్ఛేతు భ్రమణంత్రయం చతురథో వామే తు పార్శ్వైర్ధృకృత్.

వ్యా. యస్మిన్నితి. వృషభాకారం చక్రం విలిఖ్య, మస్తకాద్యవయవేషు వక్ష్యమాణక్రమేణ సర్వనక్షత్రాణి విస్యనేత్, ఏవం చ సతి యస్మిన్ భేదయన్మృత్యుత్రే ఆర్కయుతః యస్మిన్నక్షత్రే నూర్యస్తిపతీత్యర్థః తదాది తన్నక్షత్ర మారభ్య చంద్రాన్వితత్వాంతతః నిత్యనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్, ఏవం చ సతి వృషభశిరస్థితముడుత్రయం నక్షత్రత్రయం మృత్యుం కుర్యాత్. గృహపతేరితి శేషః. ప్రాకృపదయోగపాదయోః చత్వారి నక్షత్రచతుష్టయం దుర్దశాం కుర్యాత్. పశ్చిమాంఘ్రియుగళే చరమపాదద్వంద్వే స్థితాని చత్వారి నక్షత్ర చతుష్టయం, నైర్వయం చిరకాలస్థితం, తత్వచ్ఛేతు వృషభిలాంగులే స్థితం త్రయం నక్షత్రత్రయం భ్రమణం కుర్యాత్. అథో వామపార్శ్వే చత్వారి నక్షత్రచతుష్టయం, ఆర్ధకృత్ సంపత్కరం చ స్యాత్.

భాష్యం దక్షిణపార్శ్వే చతురథో పృష్ఠే త్రయం సంపదం
వక్త్రే భృత్రయం ఋశూక ప్రకురుతే చక్రం వృషాఖ్యం త్విదమ్,
ద్వంద్వభ్యైర్గృహయాదికే చ నృపతేర్యాత్రానిపృత్తౌ ఘన
స్థం వేదే చ విధిస్సన్నిధితగృహే సర్వం విచింత్యం బుధైః. 249

వ్యా. ధాన్యమితి. దక్షిణపార్శ్వకే స్థితం అభిజత్సహితసత్కృతచతుష్టయం
 3 ధాన్యం ప్రవరుతే అథో ఆనంతరం పృష్ఠే చర
 మాంగే త్రయం సత్కృత త్రితయం సంపదం ప్రవ
 3 రుతే వత్తే ఆననే భుత్రితయం సత్కృత త్రితయం
 3 పశూకౌ ప్రవరుతే ఇదమేవ వృషాభ్యం చక్రం
 వృషభచక్రమిత్యుచ్యతే, ఇదం చక్రం ద్వం
 ద్వ్యాభ్యే ద్వంద్వయుక్తే అగ్నిభయాదికే చ
 నృపతేః రాజ్ఞః యాత్రానివృత్తా ప్రతిప్రయాణే
 పునస్సంజేతే రాజ్ఞాం యాత్రానివృత్తానాం పున
 ర్గృహప్రవేశే చ, స్వనిర్నితగృహే నూతన

గృహప్రవేశే చ, ఆయం విధిః పర్యాలోచనీయః, బుద్ధైః పండితైః సర్వం
 పూర్వాక్తం విచింత్యం సమ్యగ్విచార్యమ్.

అవ, రెండుజ్ఞోకములచే గృహప్రవేశవిషయమై వృషభచక్ర
 గతసత్కృతములకు ఫలముఁ జెప్పచున్నాడు.—

తా. వృషభాకార మగుచక్రమును వ్రాసి దానిశిరస్సు మొద
 లగు నవయవంబులయం దీ చెప్పబోయెడి లెఱుగున సూర్యుఁ డున్న
 సత్కృతము మొదలుగ వ్రాసి యది మొదలు నిత్యసత్కృతమువఱకు గణనఁ
 జేయఁగా, నాసత్కృతము చక్రరూపమైన వృషభముయొక్క శిరస్థము
 లగు 3 సత్కృతములలోనున్న మృత్యువును, ముందరికాళ్లలోనున్న ౪
 సత్కృతములైన దురవస్థను, వెనుకటికాళ్లయందున్న ౪ సత్కృతములు
 చిరకాలముండుటను, తోఁకయందున్న మూడుసత్కృతములు దేశభ్రమ
 ణమును, ఎడమపార్శ్వమందున్న ౪ సత్కృతములు ధనమును, కుడిప్రక్క
 నున్న ౪ సత్కృతములు ధాన్యమును, పృష్ఠభాగమందున్న 3 సత్కృత
 ములు సంపదను, ముఖమందున్న 3 సత్కృతములు శత్రువులనుం గలుగఁ
 జేయుననియు, నిది వృషభచక్రమనియు, నీచక్రము ద్వంద్వయుద్ధముఁ
 జేయునపుడును, రాజులు యాత్రఁబునపుడును, ప.టిలవచ్చునపుడును,
 నూతనగృహప్రవేశ కాలమందును నిత్యాదికార్యములయందు పండితు
 లచే జూడఁదగినదనియు ననుట.

అవ, అథ ద్వ్యాభ్యాం కలశచక్రస్వరూపం నిరూపయత్ తద్గత
 సత్కృతాణాం గృహప్రవేశవిషయే ఫలాగ్రహణః—

చక్రం స్యాత్కలశస్వరూపమథ తత్సంలిఖ్య మూర్ధ్నైకకథం
ప్రాగాద్యాసు చతుశ్చతుః ప్రతిదిశం చత్వారి తన్వధ్యమే,
కంఠే త్రిణి గుడే త్రయంచ విలిఖే ద్భానాం క్రమాత్తత్ఫలం
వక్ష్యేఽర్కాన్వితభాదితశ్చ గణయేత్సంవేశధిష్ఠ్యాంతతః. 286

శీర్షచ్ఛేదమథ ప్రవాసమథయం ధాన్యం తతో నిర్ధనం
గర్భస్రావమథ శ్రియం గృహపతేర్దద్యాచ్చతాయుస్సదా,
సంగ్రమాఖిలదుర్గశ్చై లనగరప్రాసాదదేవాలయ
క్షేత్రారామగృహప్రవేశసమయే జ్ఞేయం హి చక్రద్వయమ్. 287

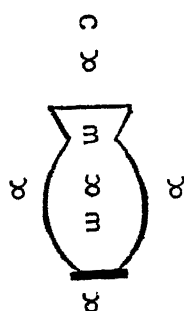
పష్టబిందుస్సమూహః.

వ్యా. చక్రమితి. శీర్షచ్ఛేదమితి చ. కలశస్వరూపం ఘటాకారం చక్రం
యథా స్యాత్కథా సంలిఖ్య, అథ చక్రలేఖనానంతరం ఆర్కాన్వితభాదితః
సూర్యాధిష్ఠిత నక్షత్రమారభ్య సంవేశధిష్ఠ్యాంతతః గృహప్రవేశనక్షత్రపర్యంతం
గణయేత్. అథ మూర్ధ్నైకలశశిరసి ఏకకథం ఏకనక్షత్రం ప్రాగాద్యాసు ప్రాచీ
ప్రభృతిచతుర్దిశు, ప్రతిదిశం చతుశ్చతుర్నక్షత్రాణి, తన్వధ్యే చత్వారి కంఠే
త్రిణి గుడే త్రయం చాఖిజద్వర్జ్యం విలిఖేత్. భానాం మూర్ధాదిగతనక్షత్రాణాం
క్రమాత్ఫలం వక్ష్యే యథా శిరోగతనక్షత్రే ప్రవేశశ్చేద్గృహపతేర్నిర్దేదం,
కలశస్య ప్రాగ్భాగస్థితనక్షత్రచతుష్టయం ప్రవాసం సర్వదా దేశాంతరగమనం,
దక్షిణభాగస్థితనక్షత్రచతుష్టయం అభయం భయాభావం, పశ్చిమభాగగతనక్షత్ర
చతుష్టయం ధాన్యం ఉదాగ్భాగగతనక్షత్రచతుష్టయం నిర్ధనం దారిద్ర్యం,
మధ్యమగతనక్షత్రచతుష్టయం గర్భస్రావం యజమానభార్యాయా ఇతి వేద్యం,
కంఠగతనక్షత్రత్రయం శ్రియం సంపదం, గుడస్థితనక్షత్రత్రయం శతాయుర్ద
ద్యాత్. సంగ్రమాఖిలదుర్గశ్చై లనగరప్రాసాదదేవాలయక్షేత్రారామగృహప్రవేశ
సమయే యుద్ధదుర్గ పర్యంతపురప్రాసాదదేవాలయకృషిభూమ్యుద్యానవనగృహ
ప్రవేశకాలే చక్రద్వయం వృషభకలశచక్రయోర్ద్వయం జ్ఞేయం విచింత్యం హి.
శ్లో. యజ్ఞనా వేంకటాభ్యోన రచితాయాం సతాం ముదే,

కాలామృతస్య టీకాయాం పష్టోఽయం బిందురప్యభూత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత కలశచక్రమునొందిన నక్షత్రములకు
ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కలశాకారంబగు నొకచక్రమువ్రాసి యందు నీచెప్పఁబోయెడి
క్రమంబున సూర్యుఁ డున్న నక్షత్రము మొదలుగా ౨౭ నక్షత్ర
ములును వ్రాసి యది మొదలు గృహప్రవేశనక్షత్రమువఱకు నొకచక్ర
నాప్రవేశనక్షత్రము కలశశిరస్థంబగు నొకనక్షత్రమై యున్న గృహ
పతి శిరచ్ఛేదంబును, కలశమునకు ప్రాగ్భాగమందున్న ౪ నక్షత్రము
లలో నొకటియైన నెల్లకాలము పరదేశగమనమును దక్షిణభాగమందున్న

౪-లో నొకటియైన నిర్భయమును, పశ్చిమంబున
నున్న ౪-లో నొకటియైన ధాన్యమును, ఉత్త
రంబుననున్న ౪-లో నొకటియైన దారిద్ర్యమును,
మధ్యభాగముననున్న ౪-లో నొకటియైన గృహ
పతిభార్యకు గర్భప్రాప్తంబును, కంఠస్థానమందున్న
౩-లో నొకటియైన సంపదయు, ఆధఃప్రదేశమం
దున్న ౩-లో నొకటియైన వూర్ణాయువు గలు
గును. ఈ చెప్పబడిన వృక్షభకలశచక్రములు

రెండును యుద్ధ, దుర్గ, పర్వత, పుర, సౌధ, దేవతాలయ, కృషిభూమి,
ఉద్యానవన, నూతనగృహములఁ బ్రవేశించునపుడు చూడవలయు ననుట.

వ. వృ. బి. స్తుతి సమాప్తము.

శ్రీరస్తు
శ్రీహయగ్రీవాయ నమః
కా లా మృ తే - న వ్యా ఖ్యా నే
స త్త మ బి న్దుః

అవ. అథ సకలదేవతాప్రతిష్ఠాకాలమూహా.—
శ్లో. వారేష్వేన కవిజ్ఞజీవశశినాం శ్రోణత్రయే చోత్తరా
మైత్రాదిత్యకరద్వయాంత్యశశభృద్దస్తప్రజేశోడుషు,
భద్రాపూర్ణజయాసు చోదగయనే శుక్రే జ్యయోర్వ్యక్తయోః
కుర్యాత్కామదినం విహాయ చ కుహూం దేవప్రతిష్ఠాం శుభామ్.

వ్యా. వారేష్వేతి. కవిజ్ఞజీవశశినాం శుక్రబుధగురుచంద్రాణాం వారేషు,
శ్రోణత్రయే శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషక్ త్రయే ఉత్తరామైత్రాదిత్యకరద్వయాంత్య
శశభృద్దస్తప్రజేశోడుషు ఉత్తరోత్తరాషిఘోత్తరాభాద్రామా రాధాపునర్వనూ
హస్తచిత్రారేవతీమృగశిర్షాశ్వినిరోహిణీనక్షత్రేషు, భద్రాపూర్ణజయాః, భద్రతిథి
యః, పూర్ణతిథయో జయతిథయశ్చ తాసు, ఉదగయనే ఉత్తరాయణే శుక్ర
జ్యయోః శుక్రబృహస్పత్యోః వ్యక్తయోః అనస్తంగతయోస్సత్యోః గురుశుక్ర
షాఢ్యరాహిత్యే సతీత్యర్థః. జయతిథిషు కామదినం త్రయోదశీం, పూర్ణతిథిషు
కుహూమమావాస్యాం చ త్యక్త్వా పూర్వోక్తకుభదిననే శుభాం దేవప్రతిష్ఠాం
కుర్యాత్.

అవ. సకలదేవతాప్రతిష్ఠలకు కాలమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. ఉత్తరాయణమందు గురుశుక్ర లస్తమించక గుండెగా,
శుక్ర బుధ గురు సోమవారములును, శ్ర, ధ, శత, ఉఫ, ఉషా, ఉభా,
అనూ, పున, హ, చి, రే, మృ, ఆశ్వి, రో-ఈనక్షత్రములును, భద్రతిథు
లును, అమావాస్యావ్యతిరిక్తపూర్ణతిథులును, త్రయోదశీవ్యతిరిక్త
జయతిథులును, ఇవి సకల దేవతాప్రశస్తము లనుట.

అవ. అథ పశుబంధనకాలమూహా, —

శ్లో. ఆర్ద్రాజైకపదాంత్యమూలశశభృత్తోయాగ్ని ఖేష్వర్ధదం
శస్త్రం స్థాత్పశుబంధనం గురుభృగుబ్రహ్మఖ్యవారేష్వపి,

త్వత్వా త్వష్టృ జన్మాదో త్తరవిధీః దర్శం కలిం చాప్తమీం

చాంద్రం వా పశుజన్మవారముపి తచ్చేషాతిధిశ్శీఘ్రా. 239

వ్యా. ఆక్షేపి. ఆక్షేపకపశుజన్మవారములకళభ్యంతోయగ్నిశేష ఆక్షేప
పూర్వాభాద్రాకపతిమూలముగ శిర్ష పూర్వాషాఢాకృత్రికాను ఏతేషు సప్తనక్ష
త్రేషు గురుభ్యగు బ్రహ్మభ్యవాకేషు గురుకుక్రూడిత్యవాకేషు పశుబంధనం ఆర్థదం
సంపత్కరం శస్త్రం ముఖ్యం స్యాత్, బంధనమితి గోష్ఠప్రవేశాదీనామపుష్కలత్వ
ణం. త్వష్టృజన్మాదో త్తరవిధీః, చిత్రాశ్రవణో త్తరాత్రయగోహితీః, దర్శమమా
వాసాన్యం కలిం చతుర్దశీం, ఆప్తమీం చ, కించ చాంద్రం సోమవారం, పశుజన్మ
వాసరం చ త్వత్వా, తచ్చేష ఉక్తా రిక్తా తిథిః శోభనా శుభకరా, తిథిరిత్యు
క్తాతిరి క్తవాసరరాదీనామ పుష్కలత్వణమ్.

అవ. పశుబంధనకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆర్ద్ర, పూభా, రే, మూ, మృ, పూషా, కృ ఈ 2 నక్షత్ర
ములును, గురుశుక్రభానువారములును, పశుబంధగోష్ఠప్రవేశాదులకు
ముఖ్యంబులనియు; చి, శ్ర, ఉష, ఉషా, ఉభా, రోహిణి ఈనక్షత్రము
లును, అమావాస్య, చతుర్దశి, ఆప్తమి, సోమవారము పశుజన్మవారము
లివి నిషిద్ధంబులనియు; తక్కిన తిథివారాదులు శుభకరములనియు నభి
ప్రాయము. (గోష్ఠమనఁగాఁ బశువులవృద్ధి).

అవ. అథ వై తృకప్రసంగం వివక్షుస్తావ త్రిధినిర్ణయమాహ,—

యావంత్యో ఘటికా దినే విఘటికాస్సర్వాశ్చ కుర్యాత్సమం

కాలం పంచవిధం క్రమాశ్చ గణనా ప్రాతస్తతస్సంగవః,

మధ్యాహ్నోఽప్యపరాహ్ణా ఇత్యథ భవేత్సాయంతినీ మాసికే

దర్శే చాద్విక ఏవ వా పితృతిథిస్సా సర్వకాలా యది. 240

వ్యా. యావంత్య ఇతి. దినే దివాభాగే ఘటికా విఘటికాశ్చ యావంత్యః
యావత్సంఖ్యాకా భవంతి, తాస్సర్వా దినప్రమాణఘటికా విఘటికాశ్చ సమం
అన్యూనానతిరిక్తం యథా తథా గణయేత్ కాలం పంచవిధం కుర్యాత్, స
కాలః క్రమాత్ ప్రాతఃసంగవః మధ్యాహ్నః ఆపరాహ్ణః, అధానంతరం సాయం
తనీ నేతి పంచవిధో భవతి యా తిథిః సర్వకాలా ఉక్తపంచవిధకాలవ్యాప్తా సా
తిథిః మాసికే దర్శే ఆద్వికే సాంవత్సరికే చ యోగ్యా భవేదితి సామాన్యోక్తిః.

అవ. పితృక్రియావిధానమును చెల్పువాఁడై ముందు తిథినిర్ణయ
మును సామాన్యముగాఁ చెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. అహః ప్రమాణఘటికల విఘటికలతోఁగూడ సమంబుగ నైదు భాగములు జేయఁగ నవి క్రమంబున ప్రాతర్సంగవమధ్యాహ్నపరాహ్ణ సాయంకాలము లనంబడును. ఈ ౫ విధములగు కాలములయందు వ్యాపించియున్న తిథులు ఆబ్దికాదిపితృక్రియలకు యోగ్యంబులు.

అవ. అథ మాసికాదినాం విశేషకాలమాహ, —

కార్యాసాద్యవ్యపరాహ్ణయోగ్యమధికా సామ్యాతుపూర్వాద్యయోః
పూర్వా సా యదిన ద్వయోరథ పరా ప్రాగస్తకాలాద్రవే,
సా నోచేత్రిముహూర్తగా పితృతిథిస్సాయంత్రీ చేద్వయో
స్సాద్యదేవాత్ర పరాబ్దికే విధిరయం దర్శేదథవా మాసికే. 291

వా. కార్యేతి. ద్వ్యపరాహ్ణయోః ద్వయోరపరాహ్ణయోర్ధ్వే యో సమ
ధికా యత్రాపరాహ్ణా అధికకాలవ్యాపినీ సా తిథిః కార్యా క్రాద్ధే కార్యా ద్వయో
రపరాహ్ణయో సామ్యా తుల్యవ్యాపినీ తు పూర్వా పూర్వతిథిః. అత్రాయం
విశేషః—తిథిత్వయే తు పూర్వా వృద్ధా సామ్యేఽపి పరేతి. తథాచోక్తం సుమం
తునా. — 'క్షీయమాణే తు పూర్వైవ వర్ధమానే తు వై పరా, సమత్వేఽపి తక్ర
వాసా నపరాహ్ణద్వయే యదీతి. సా పితృతిథిః, యది న ద్వయోః, ద్వయోరప
రాహ్ణయోః న వ్యాపినీ యది తదా రవేర్స్తకాలాత్ ప్రాగ్ సూర్యాస్తమయా
తూర్వం సా తిథిః త్రిముహూర్తగా ముహూర్తత్రయవ్యాపినీ చేత్తదాపి
పూర్వైవ నో చేత్ రవేర్స్తమయాత్పాగ్ త్రిముహూర్తగా న యది తదాపరా
కార్యా తిథేరపరాహ్ణవ్యాపిత్యాభావేఽపి కథపకాలవ్యాపిత్యాత్ పితృతిథిః
ద్వయోస్తిథ్యోః సాయంత్రీ సాయంత్రవ్యాపినీ స్యాద్యది అత్రాపి పక్షే పరా
ఆబ్దికే ప్రతిసాంకత్సరికే దర్శ్య అమావాస్యాయాం మాసికే చ సర్వస్థానాం
ఆయం విధిః గ్రహ్యః.

అవ. రెండు దినములయం దొకతిథి వ్యాపించియుండుటవలన
గలిగెడి తిథిసందేహమును నివర్తింపఁజేయుచున్నాఁడు. —

తా. ఒకతిథి రెండుదినముల యపరాహ్ణములయందు వ్యాపించి
యున్న నపు డెద్ది యపరాహ్ణమం దధికముగ నుండునో ఆతిథియందును,
రెండపరాహ్ణములయందును సమముగా నుండెనేని పూర్వతిథియందును,
ఒకయపరాహ్ణమందైనను వ్యాపించక పూర్వదినంబున సూర్యాస్తమయ
మునకు ముందు ౬ గడియలు వ్యాపించి యుండెనేనియు పూర్వతిథి
యందును, అట్లు లేకయున్నప్పుడును రెండుసాయంకాలములయం దొక

తిథి వ్యాపించియున్నప్పుడును పరతిథియందును, ప్రతిసౌచత్వకదర్శ
శ్రాద్ధమాసేకములఁ జేయవలయు. గెండపరాహ్ణములయందు సమముగా
నున్నయెడల తిథిక్షయకాలమందు పూర్వతిథియు పృథ్విసామ్యకాల
ములయందు పరతిథియును గ్రాహ్యములు.

అవ. అథ సంచభిశ్శ్లోకైర్న హాలయన్తి యమామా.—

కుర్యాద్భాద్రపదే ప్రమితపితృకృత్కృష్ణపక్షాదితః

పక్షశ్రాద్ధమథాశ్వినప్రతిపదా యుక్తం చ పక్షాదితః.

పక్షాదౌ యది సూతకాదిహితైః ప్రత్యంచమీ వాప్తమీ

యద్వా స్వాద్దశమీ తదాదిషు సదా తత్పక్షకేషేషు వా. 292

వా. కుర్యాదితి. ప్రమితపితృకో మృతపితృకః, పుమాకా భాద్రపదే
మాసే కృష్ణపక్షాదితః కృష్ణపక్షప్రభృతి ఆశ్వయుజప్రతిపదా యుక్తం, మహాల
యానాం షాడశత్వాదితి భావః. తత్ప్రసిద్ధం పక్షశ్రాద్ధం, అతః, తచ్ఛబ్దస్య ప్రసి
ద్ధాశ్శ్రాద్ధత్వాన్న యచ్ఛబ్దాపేక్షా. ఉక్తం చ దండినా, — 'ప్రకాంతప్రసిద్ధానుభూ
తార్థవిషయస్తచ్ఛబ్దో యచ్ఛబ్దం నాపేక్షత' ఇతి వర్మాత్, పక్షాదౌ భాద్రపద
కృష్ణపక్షాదౌ, సూతకాది సహితమునకాదినా యుక్తా యది ఆదికదేన పత్నీరతో
దర్శనాదికం గృహ్యతే, తదా తత్ప్రత్యంచమీ అప్తమీ వా యద్వా తద్దశమీ వా
తదాదిషు పంచమ్యప్తమీ దశమ్యాదిషు తత్పక్షకేషేషు కృష్ణపక్షే కేషదివనేషు వా,
పక్షశ్రాద్ధం సదా కుర్యాత్, సదేత్యనేన పక్షశ్రాద్ధమత్యావశ్యకమితి గమ్యతే.

అవ. శ్లోకములచేత మహాలయకాలమును నిర్ణయించుచున్నాడు.—

తా. మృతపితృకుండగు నరుడు భాద్రపద బ ౧ మొదల శ్వా
యుజ శుక్ల ౧-తోఁ జేసిన ౧౬ దినములను నిత్యశ్రాద్ధముఁ జేయవలయు.
ఒకవేళ యాపక్షప్రథమదినముందుఁ జేయుటకు, ఆశౌచము, పత్నీరతో
దర్శనము ఇత్యాదులగు నభ్యంతరములు సంభవించినేని యాపక్షమందు
పంచమి, అష్టమి, దశమి వీసెలో నేదినమైన మొదలుగ నాపక్షచేషదిన
ములయందు మహాలయం బావశ్యకముగఁ జేయవలయు.

అవ. సకృన్న హాలయకాలమామా.—

పంచమ్యాదిషు చేచ్ఛుభేషు దివసేష్యేవ ప్రకుర్యాత్సదా

ద్వాదశ్యాం యతివైతృకం కలిదినే శస్తైర్వాతానాం పునః,

చక్ష్య కాదుదినేపి వైత్యభయతే హస్తాన్వితే భాస్కరే

స్వాత్సంకల్పవిధిశ్చ పార్వణవిధిర్వద్వా పితృప్రీతిదః.

293

వ్యా. సంఘాదిష్యతి. శుభేషు పంచాంగశుద్ధిదిననేషు సంఘాదిషు దిననేష్యేన సకృన్ హాలయం వర్త్యత్, ఏవకారేణ సంఘాదిషు పార్వణదిననేష్యేన లభ్యతే, యతివైత్యకం యతిమహాలయం తు ద్వాదశ్యాం వర్త్యత్, శస్త్రేర్హ తానాం శస్త్రహతానాం మహాలయం కలిదినే చతుర్దశ్యాం వర్త్యత్ పునరిత్యనేన యస్మిన్ కస్మింశ్చిద్దిననే పార్వణవిధానేన శ్రాద్ధం కృత్వా పున శ్చతుర్దశ్యామేకోద్దిష్టవిధానేన కార్యమితి గమ్యతే. ఉక్తం చ మాధవీయే.— 'సమత్వమాగతస్యాపి విషశస్త్రహతస్య చ, ఏకోద్దిష్టం సుతైః కార్యం చతుర్దశ్యాం మహాలయ' ఇతి వజ్రేఽపి మహాలయనిషిద్ధేఽపి కామదినే త్రయోదశదినే వైత్యభయతే మఘానక్షత్రయుక్తేనతి భాస్కరే హస్తాన్వితే హస్తనక్షత్రగతే సతి చ సంకల్పవిధిః సంకల్పశ్రాద్ధం యద్వా పార్వణవిధిః పార్వణశ్రాద్ధం వా పితృప్రీతి దస్యాత్ ఏతద్వోక్తే సత్యేన త్రయోదశ్యాం కార్యం న త్వన్యథాఇయమేవ గజచ్ఛాయేత్యుచ్యతే. తదుక్తం.— 'యదేందుః పితృదైవత్యే హంసశ్చైవ కరే స్థితః, యా వా తిథిర్భవేత్సాహి గజచ్ఛాయా ప్రకీర్తితా' ఆత్రేయం వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా. యజమానః పుత్రవాంశేత్ మఘాయుక్తత్రయోదశ్యాం సంకల్ప శ్రాద్ధం నో చేత్పార్వణశ్రాద్ధమేవ వర్త్యత్. తథాచోక్తమ్.— 'మఘాయుగాద్యో ర్యామ్యే చ శ్రాద్ధం వర్త్యత్ప్రియత్వతః, పిండదానం న వర్వీత యదీచ్ఛేజ్జీవిన స్సుతానితి.

ఆవ. సకృన్త హాలయమునకు కాలమును జెప్పచున్నాడు.—

తా. పంచాంగశుద్ధిగల కృష్ణపక్షపంచమి మొదలగుదినముల యందే సకృన్త హాలయముఁ జేయవలయుననియు, యిదికి ద్వాదశియందుఁ జేయవలయుననియు, విషశస్త్రాదులచే మృతులైనవారల కితరదినముల యందు పార్వణ శ్రాద్ధముచేసినను చతుర్దశినాఁ డేకోద్దిష్టవిధిచేఁ జేయ వలయుననియు, సూర్యుఁడు హస్తనక్షత్రమందండినను చంద్రుఁడు మఖ యందండిన నపుడు మహాలయనిషిద్ధమైన త్రయోదశియందును మహాలయము సంకల్పవిధిచేతనైన పార్వణవిధిచేతనైన నుండేసిన పితృప్రీతి కరంబనియు, మఘానక్షత్రముతోఁగూడిన దినమునందును, యుగాది యందును, భరణీనక్షత్రమందును ఆవశ్యకంబుగఁ జేయఁదగిన శ్రాద్ధమును శ్రాద్ధకర్త పుత్రవంతుఁడై యుండేనేని సంకల్పనిధిగానే జేయవలయు ననియు నభిప్రాయము.

హుణ్ణాన్వితైత్యకం శుభదినే తత్త్వం వీవాచలే
 త్కన్యాయాం యది భాస్కరేంద్రకగతః కన్యాదిమాసద్వయే,
 యావద్వృశ్చికదర్శనాత్స్పృతిబలాజేకం చ వా వైత్యకం
 కామ్యత్వాత్ సకృన్త హాలయదినం శుద్ధ్యా యుతం చేచ్ఛుః. 244

వా. కాయణ్యాన్వితేతి భాస్కరే నూత్యే కన్యాయాం యది కన్యా
 రాశిం గతే సతి తత్త్వం ఏవ భావపదకృష్టపక్ష ఏవ శుభదినే కన్తింక్ష్పిదికనీ,
 కాయణ్యాన్విత వైత్యకం కాయణ్యప్రయుక్తాదం ఆచరేత్సుర్యాత్, పక్షగ్రాహీ
 కృతేఽపి కాయణ్య శ్రాద్ధమావశ్యకమిత్యాశయః, అతిశో యది దరిద్రశ్చేత్
 భాస్కరే కన్యాది మాసద్వయే కన్యాయాం తులాయాం చ స్థితే సతి వా,
 యావద్వృశ్చికదర్శనాత్, వృశ్చికప్రజేశాత్సూర్యమేవేత్యర్థః స్పృతిబలాత్.
 'వృశ్చికాదర్శనాద్యాంతి నిరాశాః పితరో గతా' ఇతి. ఏకం చ వా వైత్యకం
 శ్రాద్ధం వర్యాత్, అసమర్థన్యాపి ఏకం కాయణ్య శ్రాద్ధం కార్యమిత్యావశ్యకవిధిః,
 సకృన్త హాలయదినం శుద్ధ్యా యుతం వక్ష్యమాణ ప్రకారేణ పంచాంగశుద్ధియుక్తం
 చేచ్ఛుః భవేత్, అత్ర హేతుమాహ, సకృన్త హాలయస్య కామ్యత్వాదితి పక్ష
 శ్రాద్ధస్య నిత్యత్వాన్నాయం నియమః.

తా. పితృపక్షమున నన్నిదినములయందు నిత్య శ్రాద్ధముచేసినను,
 ఒకదినమున సకృన్త హాలయము బహుదైవత్యముగ చేయవలయుననియు,
 అకాయణ్యశ్రాద్ధము కామ్యమగుటచేత నాదినంబు పంచాంగశుద్ధిగలదై
 యుండవలయుననియు, అపక్షమున చేయుటకు దారిద్ర్యముచేతనైనను,
 అనుపపత్తిచేతినైనను సందర్శించకపోయినేని తులమామాసము తుదవఱకు
 శుద్ధిగలదినమునఁ జేయవచ్చు ననియు నెఱుగవలయును,

అవ. సకృన్త హాలయే వర్జ్యాన్యాహ. —

వర్జ్యాన్యేకమహాలయే జననభం నందాశ్చ కామః కలిః

శుక్రార్కార్యదినాని సూతకదినం పత్నీరజోదూషితమ్,

తారాస్సప్తదశ స్యురేవ శుభదా విష్ణుత్రయార్కత్రయా

హ్యర్థిమిత్ర చతుష్టయాద్యశతభృద్భాగ్యార్కయామ్యాభిధాః, 295

వా. వర్జ్యానీతి. ఏకమహాలయే సకృన్త హాలయే జననభం జన్మత్రం,
 నందాః నందతిథయః ప్రాగుక్తాః, కామస్తయోదశి కలిఃచతుర్థి చ శుక్రార్కార్య
 దినాని శుక్రభానుగురువాసరాః, సూతకదినం పత్నీరజోదూషితం స్వభార్యారజో
 దూషితదినం చ ఏతాని వర్జ్యాని, ఏతేషు సకృన్త హాలయం న వర్జ్యాదిత్యర్థః.

కాలామృతం—17

సకృన్నహాలయే యోగ్యనక్షత్రాణ్యాహ, విష్ణుత్రయం క్రవణభనిష్ఠాశతభిషజః
అర్కత్రయం హస్తవిశ్రాస్వాత్యః, ఆహిరాశ్రమ ఆధ్వాప్రసిద్ధా మిత్రచతు
ష్టయం అనూరాధా కేయిషా మూలా పూర్వాషాఢాః ఆద్యః అశ్వినీ శశభృశ్
మృగశిరం, భాగ్యం ఉత్తరఫల్గునీ ఆర్యః పుష్యః యామ్యం భరణీ ఇత్యభిధాః
ఏతత్సంజ్ఞాకాః సప్తదశతారాః సకృన్నహాలయే శుభదామ్యుత్యః ఏవకారేణాన్యాని
దశనక్షత్రాణి త్యాజ్యానీతి శుభుటమవగంతవ్యం ఏతచ్ఛ్లోకోక్తం ప్రథమోపక్రమ
విషయః.

అవ. సూతనమగ సకృన్నహాలయము నారంభింప నయోగ్యతిథి
వారనక్షత్రములఁ జెప్పచున్నాఁడు—

తా. నందతిథులు, త్రయోదశి, చతుర్దశి, ఈలిథులును, శుక్ర
భానుగురువారములును, సూతకదినంబులును, భార్య బహిష్ఠయై యున్న
దినంబులును, జనననక్షత్రము, కృ, రో, పున, మ, పూష, వి, ఉషా,
పూభా, ఉభా, రే ఈ ౧౦ నక్షత్రములును నిషిద్ధము లనియు, తక్కిన
నక్షత్రాదులు ముఖ్యంబు లనియు నభిప్రాయము.

అవ. మహాలయాకరణే దోషం కరణే ఫలం చ దర్శయతి.—

నో కుర్యాద్యది పక్షమేకదివసం వానల్పమల్పం చ వా
దారిద్ర్యం బహుదుఃఖముత్ర చ పతే దౌర్దత్యమేవాత్మనః,
దాతుః పుత్రధనం భవేదిహ పరే స్వర్గాది పశ్చాద్భవే

దిత్యుక్త్వా స్వగృహం విసృజ్య పితరస్త్వం స్వం విశేయుః పదమ్.

న్యా. నో ఇతి. పక్షం పక్షశ్రద్ధం వా ఏకదివసం సకృన్నహాలయం అనల్పం
అధికం వా సమర్థశ్చేదితి భావః. అల్పం వా దారిద్ర్యశ్చేదితి భావః. నో కుర్యా
ద్యది, తథా ఆత్మనః దారిద్ర్యంబహుదుఃఖం దౌర్దత్యం దుర్దతిత్వం చ స్యాత్.
దాతుః మహాలయప్రదాతుః, ఇహ అస్తికా భూలోకే పుత్రధనం, పరే పరతో
స్వర్గాది చ, భవేదిత్యుక్త్వా పశ్చాత్పితరః స్వగృహం విసృజ్య స్వం స్వం పదం
స్వస్వసానం పితృలోకం విశేయుః.

అవ. పితృపక్షమున నిత్యశ్రద్ధసకృచ్చాగ్రధములఁ జేసినఁ గలిగెడి
ఫలమును జేయకపోవుటవలనఁ గలిగెడి దోషమును దెలియఁజేయు
చున్నాఁడు.—

తా. పక్షశ్రద్ధమునైనను సకృన్నహాలయమునైనను జేసిన కర్తకు
ఇహంబున పుత్రధనాదినంపదలును పరంబున స్వర్గాదిలోకభోగంబులును

గలుగును. చేయనివాని కిహంబున పుత్రధనసాశంకభయములును, వసం
బున సరకాదులుం గలుగునట్లు వాని పితృదేవతలు వచింతును.

అవ. ఆథ వజ్రవతిస్వరూపమాహ. —

మన్వాద్యాశ్చ మహాలయా యుగదినానాన్విత్యసంక్రాంతియో
దర్శాశ్చ వ్యతిపాత వైధృతిదినాన్వన్వప్తకాః పైతృకే,
కాలావజ్రవతిస్సృతాశ్చ సతతం చాతుస్సుపుత్రార్థదా
వాయం తోయ వనే రిపూ రిపు బకా లోకారిపు స్తత్క్రిమాత్.

వ్యా. మన్వాద్యా ఇతి. మన్వాద్యాః వాయం ఆత్మరసంఖ్యయా చతుర్దశ,
మహాలయాః తోయం మోదక, యుగదినాని యుగాదయః వసం చత్వారి, అదిత్య
సంక్రాంతయః రిపుః ద్వాదశ దర్శాః రిపుః ద్వాదశ వ్యతిపాతవైధృతిదినాని వ్యతి
పాతి దినాని బకాః త్రయోదశ, వైధృతిదినాని చ లోకాః త్రయోదశ, అన్వ
ప్తకాః తిస్తోప్తకాః రిపుః ద్వాదశ, ఏతే మిళిత్యా వజ్రవతిస్సృతాః వజ్రవతిశబ్ద
ప్రతిపాదితాః కాలాః, పైతృకే పితృకర్తణి క్రమాదు క్తక్రమాత్ చాతుః సుపు
త్రార్థదా భవంతి.

అవ. వజ్రవతిశ్రాద్ధస్వరూపమును దెలియజేయుచున్నాడు. —

తా. మన్వాదులు ౧౪, మహాలయములు ౧౬, యుగాదులు
౪, సంక్రాంతులు ౧౨, అమావాస్యలు ౧౨, వ్యతిపాతదినములు ౧౩,
వైధృతిదినములు ౧౩, అన్వప్తకదినములు ౧౨; ఈ ౯౬ దినముల
యందును శ్రాద్ధముఁ జేయువారలకు పుత్రపౌత్రధనాభివృద్ధి గలుగును.

అవ. శ్లోకద్వయేన పూర్వోక్తవజ్రవతీనాం మధ్యే ప్రథమోప
దిష్టయోర్చన్వాదియుగాద్యోః కాలనిష్ఠయమాహ. —

కృష్ణా భారతపదేష్టమీ యపి నభో దర్శశ్చ కేమాస్మితా
ఆమాధే దశమీ త్వీషే చ నవమీ సా కార్తికే ద్వాదశీ,
జ్యేష్ఠే ఫాల్గునచైత్రయోరపి శుచాపూర్ణే తిథిః పూర్ణిమా
మాఘే మాస్యక సత్తమీ శుభఫలా పాషే సితై కాదశీ. 298

చైత్రే భారతపదే చ మాసయుగలే జ్ఞేయా స్తృతీయూతిథి
ర్మన్వాద్యాశ్చ చతుర్దశైవ తిథయః పుణ్యా యుగాద్యాశ్చతుః,
శుక్లోర్జే నవమీ సితైవ శుభదా రాధే తృతీయూతిథి
ర్మాఘే దర్శతిథిర్నభసృబహులే కామః కృతాద్యా ఇమాః. 299

వ్యా. కృష్ణేతి. చైత్ర ఇతి చ. భాద్రపదమాసి కృష్ణాష్టమీ నభోదర్శశ్చ
శ్రావణబహుళామావాస్యో చ, ఏతే చ్యే కృష్ణపక్షగతే శేషపక్షమాణాస్సితా
కృష్ణపక్షగతాః ఆషాఢే దశమీ శుక్లపక్షదశమీ ఇషేతు ఆశ్వయుజే నవమీ శుక్ల
పక్షనవమీ చ, కార్తికే మాసే సౌ ద్వాదశీ శుక్లద్వాదశీ, జ్యేష్ఠే ఫాల్గున
చైత్రయోః, శుచా ఆషాఢే, ఊర్జే కార్తికే చ పూర్ణిమా తిథిః, అథ మాఘే
మాసే సప్తమీ, పాష్యమాసే సితై కాదశీ శుక్ల కాదశీ, చైత్రే భాద్రపద ఇతి
మాసయుగళే చ తృతీయాతిథిః శుక్లతృతీయా చ సర్వే మిలిత్యా చతుర్దశతిథయః
మన్వాద్యాః మన్వాదిసంజ్ఞాకాః శుభఫలాః శుభఫలదాః జ్ఞేయాః శ్రాద్ధకర్తృతి
శేషాః. ఊర్జే కార్తికే మాసే శుకా నవమీ, రాధే శైశావే మాసే, సితై న
తృతీయా తిథిః శుక్లతృతీయాతిథిః మాఘే దర్శశ్చ నభస్య బహుళే భాద్ర
బహుళపక్షే కామః త్రయోదశీ, ఇమాశ్చతస్సస్తిథయః క్రమేణ కృతాద్యాః
కృతత్రేతాద్యాపర కలియుగాదయః పుణ్యాః జ్ఞేయా ఇతి పూర్వజాన్వయః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత మన్వాదియుగాదులఁ జెప్పించునాడు.-

తా. భాద్రపదబహుళ ౮, శ్రావణ బహుళ ౩౦, ఆషాఢశుద్ధ
౧౦, ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౯, కార్తిక శుద్ధ ౧౨, చైత్ర జ్యేష్ఠాషాఢ
కార్తిక ఫాల్గునమాసములయందు పూర్ణిమ, మాఖ శుద్ధ ౭, పుష్య
శుద్ధ ౧౧, చైత్ర భాద్రపదశుద్ధ ౩-ఈ ౧౨ దినంబులును, మన్వాదు
లనంబడు. కార్తికశుద్ధ ౯, వైశాఖశుద్ధ ౩, మాఖబహుళ ౩౦, భాద్ర
పదబహుళ ౧౩, ఇవి నాలుగును క్రమంబున కృత, త్రేతా, ద్వాపర,
కలియుగాదు లనంబడును; కాన నీ మన్వాదియుగాదులయందు శ్రాద్ధముఁ
జేయువానికి శుభంబు గలుగును.

అవ. అష్టకా శ్రాద్ధతిథినిర్ణయమాహ.-

పాషే ఫాల్గునసౌమ్యయోరపి తథా మాఘేఽంత్యపక్షేషు చే
త్సప్తమ్యత్ర తథాప్తమీ చ నవమీ తిస్తోష్టకా ద్వాదశ,
షష్ఠే మాసే మహాలయాంతరగతా తిస్తోష్టకా స్త్వి నో

దర్శాద్వాస్తదను ప్రసిద్ధదివసాః శ్రాద్ధే పితృప్రీతిదమ్.

౨౦౦

వ్యా. పాష ఇతి. పాషే మాసే ఫాల్గునమార్గశ్చయోః తథా మాఘే,
ఏతేషు చ త్రిషు మాసేషు, అంత్యపక్షేషు కృష్ణపక్షేషు చేత్ సప్తమీ అష్టమీ
నవమీ చ మిలిత్యా ద్వాదశతిస్తోష్టకాః భవంతి యద్యపి షష్ఠే మాసే భాద్రపద
మాసే తిస్తోష్టకాః మహాలయాంతరగతా భవంతి తరి తస్మాత్కారణాత్ నో
తస్మాసి తిస్తోష్టకా న సంతీత్యర్థః. జ్యేష్ఠమాసమాత్రే తిస్తోష్టకా ఇతి స్మృత్యంతరే

విద్యమానత్వాత్ భాద్రపదేఽపి తత్ప్రసక్త్యా తస్మిన్ భాద్రపదే మహాలయంతర
గతా ఇత్యుక్తమిత్యనుసంధేయం. తదను తతః దర్శ్యాద్యాః అమావాస్యసంక్రాంతి
వృత్తిపాతజైభృతయో యే ప్రసిద్ధవివసాః. తే చ ఏతన్న్యైకచతుష్టయోక్తావళివత
యః క్రాంతే పితృప్రీతివాః పితృసంతోషప్రదా భవంతి.

అవ. అష్టకాశ్వాద్యములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మార్గశీర్ష పుష్యమాఖఫాల్గునమాస కృత్తపక్షములయందు
సప్తమి, అష్టమి, నవమి ఈ తిథులు ౧౨ ను అనౌష్ఠిక లనంబడుననియు,
'మహావాద్యా' యః శ్లోకము మొదలీ చాలుగుశ్లోకములయందునుఁ జెప్పఁ
బడిన ౯౬ దినములయందును శ్వాద్యముఁ జేసిన పితృదేవతలు ప్రీతి నొందు
దురనియు నభిప్రాయము.

అవ. గయాశ్వాద్యఫలమాహ. —

పిత్రాదేర్బహుదానకర్తృఫలదం శ్చృష్టిప్రదం స్వర్గదం
సాయుజ్యప్రదమేవ వా తదపి యత్కించిద్గయాపార్వణమ్,
సా యాత్రాపృథగ్వా మహాసుఖకరీ దైవాచ్చ కర్తృవృత్తిః
స్యాదత్రైవ హి ముక్తిదైవ సహ తత్కర్తృ పితృజ్ఞానం భవేత్. ౨౧

వా. పిత్రాదేరితి. యద్కించిదీషజ్ఞాతృచుషి; గయాపార్వణం గయాయాం
పిండప్రదానం, పిత్రాదేః పితృజ్ఞానం బహుదానకర్తృఫలదం బహుదానకర్తృణా
షోడశమహాదానాదికర్తృణా తేభ్యో యత్ఫలం తత్ఫలదం; కించ తృప్తిప్రదం
స్వర్గదం చ, సాయుజ్యప్రదం మోక్షప్రదం చ భవతి; కించ సా యాత్రా గయా
ముద్దిశ్య యా యాత్రా సాపి మహాసుఖకరీ, అథవా దైవాత్ దైవవశాత్, కర్తుః
గయాప్రయాణకర్తుః పృథివీరణం స్వాద్యది, సా యాత్రా తత్కర్తృ గయాశ్వాద్య
కర్తృ సహ పితృజ్ఞానం ముక్తిదా భవేదేవ, గయాముద్దిశ్య ప్రయాతశ్య గయా
క్రాధాత్పూర్వమేవ దైవవశాన్పృథివీరణం తదాపి గయాశ్వాద్యఫలం భవేత్తిత్యర్థః.

అవ. గయా శ్వాద్యఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గయయందు స్వల్పముగనైన పిండప్రదానము చేసినవాని
పితృదేవతలకు షోడశమహాదానాది కర్తృలవలన గలిగెడి ఫలమును,
సంతుష్టియు, స్వర్గంబును, మోక్షంబును గలుగుననియు, గయాయాత్ర
యపారమగు నానందముఁ గలుగఁజేయు ననియు, దైవవశమువలన

గయకుఁ జోవుచుండఁగ మార్గమధ్యగిబున దేహత్యాగము సంభవించి
నను గయయందు పిండదానము చేసినఫలముఁ గలుగు ననియు నర్థము.

అవ. నిత్యశ్రాద్ధసాగవత్సరికయోర్నిర్ణయమాహ. —

నిత్యశ్రాద్ధవిధిస్త్వకాలబలవానేకం వినా సూతకం
కుర్యాత్సూతకనిర్గమేఽథ దిననే కార్యం తతైవాద్విమ్,
తారాచంద్రబలం వినాపి యది వా పత్నీరజోదూషితా

యద్వా దుష్టవిధిః సా పితృతిథిః కారైవ నిత్యా యది. 302

వ్యా. నిత్యశ్రాద్ధేతి, ఏకం సూతకం జాతకం మృతకమపి వినా నిత్యశ్రాద్ధ
విధిః ప్రతిదివసక ర్తవ్యశ్రాద్ధవిధిః స్వకాలబలవాక్ ప్రత్యహం బలవత్తరః ఆశౌచ
దినమాత్రం విహాయ ప్రత్యహం నిత్యశ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః. సూతకే ప్రాప్తే గతి
మాహ — సూతక నిర్గమే, సూతకే సమాప్తే సతి, అథ దిననే అనంతరదివసవీవ
కుర్యాత్. అథ సాంవత్సరికనియమమాహ — కార్యమితి. అద్వికం ప్రతిసాంవ
త్సరికమపి తతైవ సూతకే ప్రాప్తే తన్నిర్గమనదివసే తారాచంద్రబలం వినాపి
కార్యం, కించ సూతకనిర్గమనదివసే, పత్నీ యజమానభార్యా, రజోదూషితాపి,
యద్వా అనంతరతిథిః దుష్టతిథిః పంచాంగ కుద్ధిరహితా యద్యపి నిత్యా సా పితృ
తిథిః కారైవ స్వకాలే సూతకే ప్రాప్తే తన్నివృత్త్యనంతరతిథిః చంద్రతారా
బలాదిగుణై రయుక్తా వికారేత్యర్థః నిత్యత్వాత్ నిత్యకర్తృణామకరణే ప్రత్యవాయ
శ్రవణాచ్చేతి భావః.

అవ. నిత్యశ్రాద్ధప్రతిసాంవత్సరికముల నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. ఆశౌచదినములఁ బరిత్యజించి తక్కిన సకలదినంబులయందును
నిత్యశ్రాద్ధము చేయవలయుననియు, ఆశౌచము సంభవించినపు డాయా
శౌచము సమాప్తమైన మిరునాఁ డావశ్యకముగఁ జేయవలయు ననియు,
ప్రత్యాద్విమ్ము సూతకము సంభవించినయథల తత్సమాప్త్యనంతరదినంబు
ననే చేయవలయుఁగాక, తక్కిన యేహేతువు సంభవించినను అభ్యంత
రముచేయక యామృతతథియందు శ్రాద్ధము చేయవలయును.

అవ. ఏకాదశాహవిధిమాహ. —

అద్యం షోడశసంయుతం మృగతిథే రేకాదశాహే తథా

దాహ దేరథ యజ్ఞనాం త్వనుగతస్త్రీణాం తు భర్తృక్షయాత్,

కుర్యాదుద్రగణాన్వితం వృషపరిత్యాగానుయుక్తం క్రమా

న్న గ్న శ్రాద్ధమథాదిమేఽహ్ని విషమే శుభే ద్వితీయేఽథవా. 203

వ్యా. అద్యమితి. మృతతిథేః మృతదినానంతరం ఏకాదశాహా ఏకాదశ దినే, షోడశసంయుతం దుద్రగణాన్వితం వృషపరిత్యాగానుయుక్తం వృషాత్సర్జన సహితం, అద్యం అద్యశ్రాద్ధం కుర్యాత్ అహితాగ్నిచామితి శేషః. అహితాగ్నేర్విశేషమాహ. — దాహాదేరితి. యజ్ఞసాం అహితాగ్నిసాం తు, దాహాదేః దహనదినమారభ్య ఏకాదశాహా అద్యం కుర్యాత్, దాహాదేరిత్యనేన అంత ర్దశాహా వా బహిరదశాహా వా, విశిష్టాదహనదినాదారభ్య, ఏకాదశాహా ఇతి తక్రవ్యం, న తు తాకికాగ్నిదహనదినాదారభ్యేతి, అనుగతస్త్రీణాం తు భర్తృ క్షయతో భర్తృమరణాదారభ్య ఏకాదశాహా భర్తృమృతదినాతిక్రమితే మృతిర్యది తదాపి భర్తృమరణాదారభ్యేత్యర్థః. సగ్నశ్రాద్ధం తు అదిమేఽహ్ని దహనదినం ఏవ, అథవా విషమే తృతీయపంచమసప్తమనవమాసామన్యతమేవా కుర్యాత్, అథవా శుభే పంచాంగశుభే ద్వితీయే దినే వా, సగ్నప్రచ్ఛాదన శ్రాద్ధం కుర్యాత్.

అప, ఏకాదశాహావిధిని జెప్పచున్నాడు. —

తా. యజ్ఞముఁజేయక మృతులైనవారలకు మరణదినము మొదలుగను, అహితాగ్నులకు విధియుక్తదహనదినము మొదలుగను, సహ గమనము చేసినస్త్రీలకు భర్తృమరణదినము మొదలుగను, ౧౧-వ దినం బున షోడశము, దుద్రగణము, వృషాత్సర్జనము వీనితోడ అద్య శ్రాద్ధము చేయవలయు ననియు, సగ్నశ్రాద్ధము ప్రథమదినముఁజేయవలయు ననియు ఆదినము తప్పెనేని, ౯ దినములలో నొకజేసి దినంబునైనను పంచాంగశుద్ధియుక్తంబగు ద్వితీయదినంబునైనను జేయవలయు ననియు యభిప్రాయము.

అవ, నవశ్రాద్ధసంఖ్యామస్థిసుచయనకాలం చ దగ్ధయతి. —

పట్కుర్యుర్విషమేషు పట్స్వపి నవ శ్రాద్ధాని చైతైశశ
స్మర్యాణ్యేఽదినేఽప్యతక్రమయే పుచైవ కేమాం తు చిత్,
అస్థాం సంచయనం భవేన్నృతిదినాదాద్యే ద్వితీయే దినే
కుర్యాద్వా విషమే శుభేఽహ్ని యది వా కేమాం చతుర్థే మతమ్.

వ్యా. పడితి. విషమేషు పట్సు దినేషు ఏకైకః నవశ్రాద్ధాని పటో నర్యః, ఏకైకవిషమదినే ఏకైకం నవశ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః. అశక్తవిషయే తు

షడవి నవశ్రాద్ధాని ఏకదినే కుర్యాత్ కేహంచిత్ ఆశ్వలాయనానాం తుపంచైవ, ఉక్తం చ శివస్వామినా. — 'నవశ్రాద్ధాని పంచామరాశ్వలాయనకాఖినామ్, ఆపస్తంబాస్తు షట్కుర్యుర్యథా తదితరేషు' హితి. శ్చత్రియాణాం సప్త వైశ్యానాం నవ. — 'నవ సప్త విశాం రాజ్ఞాం నవశ్రాద్ధాన్యనుక్రమాత్, ఆద్యంతయోర్వర్ణయోస్తు షడిత్యాహుర్నహర్నయ' ఇతి భవిష్యోక్తే. ఆద్యే దినే దహనదినే అథవా దహనదినాద్వితీయేఽహ్నివా అస్థానం సంచయనం భవేత్. యది వాయుద్వా శుభే పంచాంగశుద్ధే విషమే కన్తింశ్చ ద్విషమేఽహ్ని వా కుర్యాత్, చతుర్థే మృతదినాచ్చతుర్థేఽహ్ని సంచయనం కేహంచిన్నతం. అస్తికా పక్షే దినశుద్ధిర్న విచార్యా. తథా చాపరకృష్టియే. — 'చతుర్థే దివసే చైవ అస్థిసంచయనం యది, తిథివారాదిదోషాణామనపేక్షేతి గౌతమ' ఇతి వచనాత్.

అవ, నవశ్రాద్ధసంఖ్యను అస్థిసంచయనకాలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. మృతదినము మొదలు ౧౧-వ దినమువఱకు బేసేదినముల యం దొక్కొక్కశ్రాద్ధమువరుస నాటుశ్రాద్ధము లాపస్తంబసూత్రవంతులును, ౯-వ దినమువఱకు నైదుశ్రాద్ధము లాశ్వలాయనసూత్రవంతులును జేయవలయు ననియు, ఆశక్తవిషయమున నన్నింటి నొక్కదినంబునఁ జేయవచ్చు ననియు, అస్థిసంచయనము దహనదినముననైనను ౨-వ దినముననైనను జేయువలయు ననియు, అట్లు గాకున్న పంచాంగశుద్ధిగల బేసేదినముననైనను కొంచటి మతానుసారముగ పంచాంగశుద్ధి విషయముచేయక ౮-వ దినంబుననైనను జేయవచ్చు ననియును నెటుంగఁదగినది.

అవ, వచనవిధిమూహ. —

కర్తైవ ప్రథమేఽహ్ని తేన సహ వా సంవాపయేత్సప్తమా
దర్వాఽప్రేద్ధశమే ప్రమితపిత్తుతో జ్ఞాతిః కనిష్ఠో యది,
పూర్వాహ్నే సకలామదానమథవా దుధ్యాన్నా కాలే భవే
దన్న శ్రాద్ధముథాదిమేఽహ్ని తు నవశ్రాద్ధం వివాస్తాదిధః. 305

వ్యా. కర్తేతి. కర్తృక పితృమేధకర్తృక ప్రథమేఽహ్ని దహనదినే సంవాపయేత్ ఔరం కారయేత్, ప్రథమేఽహ్ని నాన్య ఇత్యేవకార్యః. సప్తమాదర్వాక్ సప్తమపురుషాత్పూర్వం ప్రమితపిత్తుకః జ్ఞాతిః సపిండః కనిష్ఠో యది మృతస్య కనిష్ఠో యది, సోఽపి తేన కర్తాసహ దశమదినే సంవాపయేత్, కనిష్ఠ ఇత్యేనేన క్షేప్తస్య న లభ్యతే యది క్షేప్తోఽగ్నిదః, తస్య వచనమావశ్యకమేవ,

కర్తవ్య ప్రభవేనైహితి సామాన్యోక్తేః. అథాపి నాన్యత్రాత్మజాః, కాలవిషయ మాహ. — సకలమదానం సకలసత్త్వాని సమప్రచ్యుతవం చ పూర్వాహ్లా కార్యాత్. అథవా మధ్యాన్నకాలే వా భిక్షత్. ఆదిమేనైహి అన్యత్రాత్మజాః దిమేనైహి ఏకాదశదిగ ఇతి యావత్ ఆధస్తాద్యః ఆపరాహ్లా అన్యత్రాత్మం భిక్షత్ సత్త్వాత్మం చివా ఏకాదశేనైహి సకత్వాత్మం అన్యేన యోగ్యత్వేనపి ఆమత్రశ్చైవ సత్త్వాత్మం స త్వన్నేన, తదపి పూర్వాహ్లావతః.

అవ. వచనవిధానంబులు ఆమత్రాత్మాన్న త్రాధికాలంబును జెప్పు చున్నాడు —

తా. దహనదినము కర్తగాక యితరులను చూసముఁ గూడ దనియు, సప్తమపురుషునకు లోఁబడినజ్ఞాతులలో వయస్సున మృతుని కంటె చిన్నవాండైన మృతపితృకులు కర్తతోఁగూడ ౧౦-వ దినమున తొరముఁ జేసికొనవలయు ననియు, ఒక నెల వామృతునికిఁ జ్యేష్ఠుఁ డగ్ని ప్రదానముచేసెనేని యతండును దహనం దశమదినములయందుఁ జేసి కొనవలయు ననియు, ఆమముతోఁ జేయవలసిన సవత్రాధ సగ్నత్రాధ ములు పూర్వాహ్లామందుఁ జేయవలయు ననియు, నట్లుగాకున్న మధ్యాహ్నమువఱకు చేయవచ్చు ననియు, ఆహ్లాధము మొదలగు సన్న త్రాధ మపరాహ్లామందుఁ జేయవలయు ననియు ననుట.

అవ. తిలోదకవాసోదకయోర్నిష్ఠయమాహ. —

కర్తారోఽపుదకాంజలీక తిలయతాక త్రిక దద్యురాచ్యే దినే
చైత్రోత్తరవృద్ధి చాదశదినా త్మవైశ్చ కిరాయాం పితృః,
మృత్స్నాన త్రితయం భవేత్పితృనం వస్తోదకానాం త్రయం
పిండస్త్వేక ఇహోక్త్యం గుచి పితృద్యుద్ధృత సోఽఖ మ్. 306

వ్యా. కర్తార ఇతి. కర్తారః సర్వే పుత్రాః పితృస్తవైశ్చ కిరాయాం తిల యతాక త్రిసుదకాంజలీక ఆచ్యే దినే దద్యుః. తతః ఆదశదినాత్ దశదినమధి వ్యాప్య ఏకోత్తరవృద్ధి యథాతథా, ద్వితీయే దినే చతురః తృతీయే పంచ ఐక్యం పంచసప్తతి తిలోదకాని విప్రా దద్యుః శ్చ త్రియాదీనాం తు. చతుష్పత్తిః పంచపత్తి ర్నవతిః పంచసప్తతిః శ్చ త్రవిట్పూర్ణవిప్రాణాం వర్ణానాం తు తిలోదకం శ్చ త్రి యాణాం ప్రత్యహం పంచ, ద్వాదశేనైహి సక, వైశ్యానాం ప్రత్యహం చత్వారి చ, దశాహేనవ, శూద్రాణాం ప్రత్యహం త్రిణి పంచదశాత్ పక్షే షట్ తిలోదకాని సర్వవర్ణానాం ప్రతిదినం మృత్స్నాన త్రితయం మృత్రికా స్నాన త్రయం వస్తోదకానాం త్రయం చ, ఆశాచసమాక్షేర్భవేత్ పిండస్త్వేక

ఏవ ప్రత్యహమేకైక ఏవ సర్వవర్ణానాం ఇహ దశాహమభ్యే, అకృతం తిలోదకాదికం స కృతం యది ఆభిలం తిలోదకాదికం దశాహే వా కుర్యాత్.

అవ. తిలోదకవాసోదకాదులన్నియుమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. బ్రాహ్మణులకు పుత్రులందఱును పితృప్రీతికొఱకు శిలయందు తిలోదకమును, ప్రథమదినంబున ముమ్మారును, అది మొదలొక్కొక దినంబున నొక్కొకమా రధికముగ విడువగ ౧౦ దినములవఱకు నవి యన్నియు ౭గి అగుననియు, క్షత్రియులకు మరణదినము మొదలు ప్రతిదినంబును ౫ మార్లును, ౧౨-వ దినంబున ౯ మార్లును విడువగ నవి యన్నియు ౬ర అగుననియు, వైశ్యులకు ప్రతిదినంబును ౪ మార్లును, ౧౫-వ దినంబున ౬ మార్లును విడువగ నవి ౪గి అగుననియు, శూద్రులకు ప్రతిదినంబును ౩ వరుసన ౩౦ దినములైనను ౬ వరుసనను ౧౫ దినములైనను విడువగ నవి ౯౦ అగుననియు, సకలవర్ణజులును ఆశౌచ నివృత్తివఱకు ప్రతిదినంబును, ౩ మృత్తికాస్నానములును, ౩ వాసోదకములును, ౧ పిండదానము చేయవలయును. ఇవి యాయాదినంబులఁ జేయకున్న నాశౌచాంత్యదినంబుననైనఁ జేయవలయును.

అవ. తిలోదకాదీనాం నిషిద్ధకాలమాహ.—

దర్శశ్శావనశాహమధ్యదివసే యద్వాఽఽపతేత్సంక్రమో
ఽప్యన్యేషాం తు సమాప్య పిండముదకం దేయం పితృభ్యాం వినా,
పిత్రోశ్చైవ సమాపయేత్రిదినతస్యాచ్చేత్పరం తద్వయం

పూర్వం చేన్న సమాపయేత్రిదినతస్యాత్సానమాత్రం సదా. 307

వ్యా. దర్శ ఇతి. శావదశాహమధ్యదివసే మృతాశౌచమధ్యదివసే దర్శ సంక్రమో వా అపతేద్యది ప్రాప్తశ్చేత్. తదా పితృభ్యాం మాతాపితృభ్యాం వినా, అన్యేషాం తు పిండం, ఉదకం తిలోదకం, వాసోదకం చ సమాప్య ఉత్తరదినకృత్యం సర్వం సంగృహ్య, దేయం దాతవ్యం మాతాపిత్రోస్తు, యథా పూర్వమేవ పిండముదకం చ దాతవ్యమిత్యర్థః. త్రిదినతః, పరం త్రిదినానంతరం తద్వయం దర్శసంక్రాంతిద్వయం స్యాద్ద్యది, తదా పిత్రోరపి పిండాదికం సమాపయేత్ సంగృహ్య ప్రదద్యాత్, ఇదమనారసపుత్రవిషయం. ఔరసస్తు ప్రత్యహం దద్యాత్. తదుక్తం యల్లాజీయే.—‘దశాహ మభ్యే దర్శశ్చేత్పిండదానం తిలోదకం, ఔరసః ప్రత్యహం దద్యాన్న చ దర్శ సమాపయే’ దితి. తద్వ్యుత్తరదివసే కిం కర్తవ్యమిత్యత ఆహ,—స్నానమాత్రమేవ సదాస్యాత్ కిలా

స్నానమేవ కర్యాత్, త్రిదినతః పూర్వం తద్వయం చేన్న సమాపయేత్, కింతు యథా క్రమమేవ దేయమిత్యర్థః.

అవ. తిలోదకాదులకు సన్నిధి లమును జెప్పుచున్నాడు —

తా. తల్లిదండ్రులు గాక తక్కినవారలకుఁ గర్తవ్యమైనపుడు, దశదినాశౌచమధ్యమున నమావాస్యయైనను సంక్రాంతియైనను సంభవించెనేని యాపిష్టుటఁ జేయఁదగిన సకలతిలోదకవాసోదక పిండదానములను తత్పూర్వదినంబునఁ జేర్చి చేయవలయుననియు, 3 దినములైన పిష్టుట నాదర్శనంక్రాతులు సంభవించెనేని దత్తపుత్రాదులు చేయునపుడు తల్లిదండ్రులకును పూర్వోక్తక్రమంబునఁ జేయవలయుననియు, ఔరసపుత్రులు యథాక్రమంబునఁ జేయవచ్చుననియు, ఆసంగ్రహించిన పురుషుఁడు తక్కిన దినములయందు శిలాస్నానమాత్రము చేయవలయు ననుట.

అవ. ఏకాదశాహాత్పూర్వతక ప్రాప్తౌ గతిమాహ. —

త్యక్త్వా బాంధవసూతకేతు సకలం చాద్యాది పశ్చాచ్ఛరే
త్యార్థం తల్లఘ్న సూతకేతు విహితం చాద్యాది యచ్ఛేదితమ్,
సాపిండాన్తమథావక్యవ్యవఖిలం శ్రాద్ధం పరిత్యజ్య తే

త్సాపిండాద్విహితోదకుంభచుధవాఘ్నానం చ పశ్చాచ్ఛరేత్. 308

వ్యా. త్యక్త్వేతి. బాంధవసూతకే సమానజ్ఞాతిమృతమాతకే ప్రాప్తౌ గతి. దశాహే ఏకాదశాహే జేతి కేవలం. సకలమాద్యాది ఆద్యమాసికాదాహోదశ శ్రాద్ధాని, త్యక్త్వా పరిత్యజ్య, పశ్చాద్బాంధవసూతకనివృత్త్యనంతరం చరేత్కుర్యాత్ (ఏతచ్ఛ్రుత్యం. ఆద్యశ్రాద్ధమశుద్ధోఽపి కర్యాదేకాదశేఽహని, కర్తవ్యస్తాత్కాలికీ కుడిరకుడః పునరేవ సః ఇతి మాధవోక్తే.) అఘ్నసూతకే, బాంధవత్రిరాత్రాశౌచాదికే ప్రాప్తౌ తు విహితమావశ్యకం ఆద్యాది యత్, ఉదితము కం తత్కార్యం గురుణా లఘోశుద్ధత్వాదితి భావః. సాపిండాన్తం ద్వాదశేఽహని సపిండికరణం కర్తుమచ్ఛేచ్ఛేత్, విహితోదకుంభం ద్వాదశేఽహని విహితోదకుంభం పరిత్యజ్య, అపకృవ్యం సంగ్రహ్యం అఖిలమనాద్యఖిలం తత్ శ్రాద్ధం ఆద్యమాసికేన సమా కర్యాత్ అథవా ఊనమభ్యునమాసికాదీనవపి సాపిండాత్పశ్చాత్, సపిండికరణానంతరం తత్తత్కాలేషు పునరపి కర్యాదిత్యర్థః. ఉదకుంభమపి పశ్చాచ్ఛరేత్.

అవ. ఏకాదశాహమునకు ముందు జ్ఞాత్యాశౌచము సంభవించిన యెడలఁ జేయఁదగినవిధిని జెప్పుచున్నాడు. —

తా. ౧౦-వ దినముననైన ౧౧-వ దినముననైనను జ్ఞాతీసంబంధమైన దశ రాత్రాశౌచము సంభవించెనేని ౧౧-వ దినంబున ఆశ్వమూసికము, అనగా, నేకాహశ్రాద్ధముచేసి ఆశౌచము నివృత్తియైనవిష్ణుట తక్కిన కృత్యములఁ జేయవలయుననియు, త్రిరాత్రాశౌచము సంభవించెనేని, ఆయ్యేకాహశ్రాద్ధముతోడ నపుడు చేయఁదగిన యన్నిశ్రాద్ధములఁ జేయవచ్చుననియు, ౧౨-వ దినంబున సపిండికరణము చేయ నిచ్చుఁగల పురుషుఁ డాదినంబునఁ జేయఁదగిన సోదకుంభశ్రాద్ధమును వదలి తక్కిన ౧౫ ఏకోద్దిష్టశ్రాద్ధములం జేర్చి ౧౧-వ దినంబునఁ జేసి సపిండికరణం బైనవిష్ణుట మఱల నాయాకాలములయం దూనాదిమాసశ్రాద్ధములను, తక్కిన సోదకుంభశ్రాద్ధములను జేయవలయునని భావము.

అవ. సాపిండ్యత్రైపక్షికయోః కాలస్వర్ణయమాహ. —

త్రిష్యాద్యాదిషు చ త్రిపక్షవిషయే మాసే త్రిమాసేఽథవా

షాన్తాసే నవమాఖ్యమాసవిషయే ఏకాదశే వత్సరే,

కార్యం తత్ర సపిండసం దశసు తత్కాలేషు శుద్ధే దినే

స్యాత్త్రైపక్షికకర్త పంచసు దినేష్వేవ త్రిపక్షాదిషు.

309

వా. త్రిప్సితీ. ఆద్యాదిషు ఏకాదశద్వాదశత్రయోదశేషు త్రిషు దిన నేషు త్రిపక్షవిషయే తృతీయే పక్షే మాసే ప్రథమమాసే త్రిమాసే తృతీయే మాసే అథవా షాన్తాసే పక్షే మాసే వా నవమాఖ్యమాసవిషయే నవమమాసే, ఏకాదశే మాసి, అథవా వత్సరే సంవత్సరే సంవత్సరాంతే వా, ఏతేషు దశసు కాలేషు శుద్ధే దినే యస్మిన్మస్మిన్కృచ్ఛభదినే సపిండసం సపిండికరణం, కార్యం కర్తవ్యం. త్రైపక్షికకాలమాహ. — స్వాదితి. త్రిపక్షాదిషు త్రిపక్షః తృతీయపక్షః, ఆదిత్యసం తేషు పంచసుదినేషు తృతీయపక్షాంత్యేషు పంచమదినేష్విత్యర్థః. చత్వారింశద్దినాదూర్వవితి వచనాత్ త్రైపక్షికకర్త స్వాత్ పర్యాదిత్యర్థః. తృతీయపక్షవిహితం కర్త త్రైపక్షిక మిత్యన్వర్థసంజ్ఞేవ.

అవ. సపిండికరణత్రైపక్షికశ్రాద్ధములకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. మృతాహస్సు మొదలు, ౧౧, ౧౨, ౧౩ ఈ దినములలో నైనను, ౩-వ పక్షంబున నైనను, ౧, ౩, ౬, ౯, ౧౧, ౧౨ ఈ మాసములలోనైన నొకపంచాంగశుద్ధి యుక్తదినంబున సపిండికరణము చేయ

వలయుననియు, 3-వ పక్షంబున నాదియందు ౧౦ దినములకు పిమ్మట, ౪ దినములలో నొకదినంబునఁ ద్రైపక్షీశ్రాద్ధము చేయవలయుననియును యెఱుంగఁదగినది.

అవ. ఆఖోనత్రయకాలనిర్ణయమాహ. —

నిత్యం ద్వాదశవాసరే మృతదినాదూసం తు సర్వస్య త
సోచే వ్వాసత్పతీయభాగవిషమే శుద్ధేహి కార్యం పునః,
ఊసం మధ్యమపంచకే శుభదినే పక్షే శుభా ద్వాదశే
పూర్వం చాంతిమపంచకేన్యదపి తత్పక్షే చతుర్వింశతే. 310

వా. నిత్యమితి. మృతదినాత్ ద్వాదశవాసరే ద్వాదశదినే సర్వస్య సర్వ కాళినామిత్యర్థః. ఊసమాసమాసికం తు నిత్యం ఆవశ్యకమిత్యర్థః. తదూసం సోచే ద్వాదశేహనిన సంభవేద్యది మాసత్పతీయభాగవిషమేమాసస్య ప్రథమ మాసస్య యస్తతీయా భాగః తత్ర కన్తింశ్చిద్విషమే, ఆద్యమాసే వింశతిదినా నంతరవిషమదిన ఇత్యర్థః. శుద్ధేహి, పునః దైవత్వేన సపిండికరణానంతరం కార్యం, ఏకాదశేహి ప్రేతత్వేన కర్తవ్యమిత్యుక్తత్వాత్పునరిత్యుక్తం ద్వాదశేహి తు, శుభదినాదికం న విచార్యం, ద్వాదశే పక్షే మృతదినాత్ ద్వాదశే పక్షే మధ్యమపంచకే ద్వితీయపంచకే కన్తింశ్చుభదినే ఊసమాసమా జ్ఞాసికం కర్యాత్. తథా చతుర్వింశతే పక్షే అంతిమ పంచకే శుభదినే అన్యద పూర్వ మూనాదికం కర్యాత్.

అవ. ఊనత్రయకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. మృతదినములకు ౧౨-వ దినంబున, ఊసమాసిక మవశ్య ముగఁ జేయవలయుననియు, ఆదినమునఁ జేయుట కనుపపత్తి సంభ వించెనేని, ౨౦ దినములకువైన, ౧౦ దినములలో శుద్ధిగల యొకజేరి దినంబునఁ జేయవచ్చుననియు, ౬-వ మాసమున, ౨౦-వ దినము మొదలు ౨౪-వ దినమునకులోగా శుద్ధిగల యొకదినంబున ఊసమాజ్ఞాసికంబును, ౧౨-వ మాసంబున ౨౪ దినములకువైన నొకశుద్ధయుక్తదినంబున, ఊనాభిక్రమాసికంబునుం జేయవలయు నని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. ఊనత్రయచర్మకాలమాహ. —

సందాదర్శచతుర్దశీభృగుశనివ్యగ్ని త్రిపూర్వాసురే
మానాన్యేన న హి త్రిపుష్కరదినేవ్యన్యేషు వజ్రేవ్యపి,

గుర్యాదుత్తరమాసికేన సహ తత్ప్రాజ్ఞాసికం చాకృతం

న త్రైపక్షికమానకర్త చ తథా పశ్యాచ్చరేదేవ తత్.

311

వా. సంజేతి. నందాః నందతిథయః, దర్శామావాస్యా చతుర్దశిపక్ష
ద్వయగతా, భృగుశని శుక్రశనివాసరా ఏతేషు చ, అగ్నిః కృత్రికా, త్రిపూర్వా
పూర్వాఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రా, ఆసురం మూలం ఏతేషు చ తథా
త్రిపుష్కర దినాని పక్ష్యమాణాని, ఏతేషు, అశ్వేషా కవ్యతిరికేషు వర్జ్యేషు
ద్విపాత్రిపాన్నక్షత్రేషు చ, ఊనాశ్వేవ న కార్యాణి, మాసికాదీనామయం
నియమా నాస్తీత్యేవకారాః మాసికాదీనామంతరితే గతిమాహ. ప్రాజ్ఞాసిక
మితి.—ప్రాజ్ఞాసికం అకృతం చేత్ తత్ అంతరితం మాసికం ఉత్తరమాసికేన
సహకర్యాత్ త్రైపక్షికం ఊనకర్త చ అతీతం యది పశ్యాత్ న చరేత్ న
కర్తవ్యం.

అవ. ఊనత్రయమునకు నిషిద్ధకాలములఁ జెప్పుచున్నాడు.—

తా. నందతిథులును, అమావాస్యయు, ఉభయపక్షచతుర్దశీతిథు
లును, శుక్రశనివారంబులును, కృ, పూష, పూషా, పూభా, మూ,
ద్విపాత్రిపాన్నక్షత్రంబులును, చెప్పఁబోవు త్రిపుష్కరదినంబులు నివి
ఊసమాసికములకు నిషిద్ధంబులనియు, అనుపపత్తిచేత నిలిచియున్న
మాసికము నాపై మాసికముతోఁ జేర్చి చేయవచ్చుననియు, ఊనత్రై
పక్షికమాసికము లట్లు చేయఁగూడదనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. అథ సంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయమాహ.—

త్రింశత్కర్కటకే తు పూర్వమయనే నాడ్యః పరే వింశతి
రైత్యార్థంఘ్రిషు నాడికా నృపమితా మేషే తులాయాం దశ,

పక్షితైః పరేషు పుణ్యఫలదాః స్నానం చ దానం పితృః

శ్రాద్ధం కార్షమివాల్మీకీహాణయోస్తస్వత్ప్రీతిదమ్. 312

వా. త్రింశదితి. కర్కటకే కర్కటకసంక్రాంతౌ, పూర్వం సంక్రమణా
త్పూర్వం త్రింశన్నాడికాః, అయనే మకరే తు, పరే సంక్రమణానంతరం వింశతి
నాడ్యః పుణ్యఫలదాః, దివా సంక్రమణవిషయ మేతత్ రాత్రౌ తు చత్వారింశ
దృటికా పుణ్యాః. తదు కం హేమాద్రా.—‘త్రింశత్కర్కటకే నాడ్యో మకరే
తు దశాధికాః, తావదక్షిణే పూర్వమతీతే చోత్తరాయణే. అస్తాత్ప్రీత్యంక్ర
మేనక్రేతదహః పుణ్యమాచరేత్, ప్రదోషే వార్ధరాత్రే వా స్నానం దానం
పరేన హాసితీ, చైత్యార్థంఘ్రిషు విష్ణుపదపుణ్యకాలేషు నృపమితాః యోదశ

నాడికాః పూర్వాః మేషే కులాయాం చ దశ, పూర్వం పంచ, ఉత్తరే పంచచ
నాడ్యః పరేషు మిథునకన్యాధనుర్జీనేషు షడశీతియజ్ఞేషు షష్టిర్నాడికాః
పూర్వోత్తరయోరితి విశేషః. ఏతేషు స్నానం దానం విత్తకాదం చ కార్యం
కర్తవ్యం ఇనాబ్జయోః సూర్యాచంద్రమహాః గ్రహణయోగైర్ద్యౌత్ క్రాంత్యాదికం
పితృప్రీతిదం భవతి.

అవ. సంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయమును జెప్పచున్నాడు. —

తా. కంటకసంక్రమణమునకు పూర్వమున 30 ఘడియలును
మకరసంక్రమణము పగటియందైన తదంతరంబున 20 ఘడియలును,
రాత్రియందైన 20 ఘడియలును. వృషభ సింహ వృశ్చిక కుంభ
సంక్రాంతు లనెడి విష్ణుపదపుణ్యకాలములకు పూర్వంబున 12 ఘడియ
లును, మేషతులాసంక్రమణములకు పూర్వంబున 7 ఘడియలును, వరం
బున 7 ఘడియలును, మిథునకన్యాధనుర్జీనములనెడి షడశీతిపుణ్యకాల
ములకు పూర్వంబున 30 ఘడియలును, పరంబున 30 ఘడియలును,
పుణ్యఫలప్రదంబులు గాన నీపుణ్యకాలములయందును, సూర్యచంద్ర
గ్రహణకాలములయందును స్నానదాన విత్తకాదాదు లావశ్యకంబుగఁ
జేయవలయును.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రనిర్ణయమాహ. —

సంపూర్ణా యది తారకాశ్చ తిథయస్సస్మిన్తా అఖండాభిధా
అప్యర్క్తోదయసంయుతా న శుభదాస్సర్వప్రతానామపి,
యద్వార్కోదయగా ఇనాస్తసహితా స్తా అప్యఖండాః పరే
ప్రాహుర్యాదినఖండమర్జితగతాస్తా అప్యఖండా ఇతి. 313

వ్యా. సంపూర్ణా ఇతి. తారకాస్తిథయశ్చ యా సంపూర్ణాః సూర్యోదయ
మారభ్య పరేచాన సూర్యోదయపర్యంతం వాప్నువంతి తాస్తారకాస్తిథయశ్చ
అఖండాభిధాః అఖండసంజ్ఞాకాః అర్కోదయసంయుతా అపి సూర్యోదయకాల
మాత్రమభివ్యాప్యేతరకాలానభివ్యాప్తా యది తాస్తు సర్వప్రతానామపి న
శుభదాః ఖండతిథినక్షత్రేషు ప్రతారంభం ప్రతోద్వ్యాపనం చ నకుర్యాదిత్యర్థః.
తథా చ దైవజ్ఞవిలాసే సత్ప్రవ్రతః. — 'ఉదయసా తిథిర్యాహి న భవేదీన
మధ్యగా, సా ఖండా న ప్రధానా స్యాద్వ్యతిరేకే సమాపన' ఇతి. యద్వా
అర్కోదయగాః సూర్యోదయగాస్సత్యః ఇనాస్తసహితాః సూర్యాస్తమయ
యుక్తాః సూర్యోదయప్రభృతి సూర్యాస్తమయపర్యంతం యాః ప్రవర్తంతే తా
ఇత్యర్థః. తా అప్యఖండా భవంతి యా దినఖండం దివస పూర్వార్ధం అతిగతాః

అతిక్రాంతాస్తా అప్యఖండా ఇతి పరే ప్రామాః శీచిద్యదంతి. అఖండతిథినక్షత్రే
ష్యేన వ్రతారంభం వ్రతోద్వాపనం చ కర్తవ్యమిత్యాశయః. వ్రతాంతే తు
నాయం నియమః సతి స్యకాలే బలవత్వాత్.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. సూర్యోదయముమొదలు మఱునాడం సూర్యోదయము
వఱకు వ్యాపించియున్న తీగనక్షత్రంబులును, సూర్యోదయముమొద
లస్తమయమువఱకు వ్యాపించియున్న తిథినక్షత్రంబులును, కొందఱిమతం
బున సూర్యోదయముమొదలు మధ్యాహ్న కాలమువఱకు నున్న తిథి
నక్షత్రంబులును అఖండంబులనియు, సివి వ్రతారంభ వ్రతోద్వాపనము
లకు యోగ్యంబులనియు, సూర్యోదయమందు మాత్రమున్న తిథినక్ష
త్రములు సర్వవ్రతములకు నయోగ్యంబులనియు, వ్రతసమూహికి నీనియ
మము పనిలేదనియు ననుట.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రేషు కర్తవ్యాని విశేషవ్రతాన్యాహ.—

శుక్లే భాద్రపదే చతుర్దశివసే భూపుత్రవారాన్నితే
చిత్రాధిష్ఠ్యయః శేష్యఖిల్లాతిథిభి సీద్ధేశపుత్రవ్రతమ్,
కుర్యాద్భాద్రపదే సితే కలిదినే ౭నంతవ్రతం శ్రీప్రదం
భాద్రే పంచదశేష్యఖండదివసే కుర్యాదుమేశవ్రతమ్.

314

వ్యా. శుక్ల ఇతి. భాద్రపదే మాసే శుక్లే శుక్లపక్షే భూపుత్రవారాన్నితే
చిత్రాధిష్ఠ్యయతే చిత్రానక్షత్రయుక్తేషి అఖండతిథిభే అఖండతిథినక్షత్రే సీద్ధేశ
పుత్రవ్రతమ్, సిద్ధివినాయకవ్రతమ్, కుర్యాత్ భాద్రపదే సితే శుక్లపక్షే కలిదినే
చతుర్దశ్యాం, అఖండదివసే శ్రీప్రదమైశ్వర్యప్రదమనంతవ్రతం కుర్యాత్. భాద్రే
భాద్రపదే పంచదశే పార్ణమాస్యాం అఖండదివసేషి అఖండదివసవేష ఉమేశ
వ్రతముమామహేశ్వరవ్రతం కుర్యాదారభేత్.

అవ. అఖండ తిథినక్షత్రములయం దారంభింపఁదగిన వ్రతములఁ
జెప్పుచున్నాడు.—

తా. భాద్రపదశుద్ధంబున కుజవారచిత్రానక్షత్రములతోఁ
గూడిన యఖండచతుర్థతిథియందు సిద్ధివినాయకవ్రతంబున, ఆపక్షమున

నఖండంబగు చతుర్థశియు దనంత ప్రతంబును అట్టి పూర్ణిమయు గుహా
మహేశ్వర ప్రతంబు నారంభింపవలయును.

అవ. ఆభ్యంగనిషేధకాలమాహ. —

శ్రీశార్దూదిమశక్రశేషు నిశి చత్వాతేష్టమిహ్నాహ్నః.

నందాపర్వచతుర్థశీ ప్రతపిత్యత్రాదేషు దీక్షాన్వితః,

యాత్రాహీ మృతశూతకే చ జపబ్రహ్మార్చ్యవారేషు వా

నాభ్యంగం శిశువృద్ధరోగిషు యదీ ద్రవ్యాంతరస్థం శుభమ్. 315

వ్యా. శ్రీశేతి. శ్రీశార్దూదిమశక్రశేషు శ్రవణార్ద్రాక్షిణీజ్యేష్ఠానక్షత్రేషు
నిశి రాత్రా పాతే వ్యతిపాతమహాపాతదినే చ అష్టమిశుక్లాష్టమిద్వాదశిపక్ష
ద్వయగతానందాః పూర్వోక్తతిథయః పర్వాణి పంచపర్వాణి, చతుర్థశీకుక్
చతుర్థశీ ప్రతాని ప్రతదినాని పితృకృద్దదినాని ఏతేషు దీక్షాతిథివ్యవహితం
యాత్రాహీ ప్రయాణదినే మృతమాతకే మృతాశ్చాచమధ్యేషజపబ్రహ్మార్చ్యవారే
షు వా అంగారకశుక్రాదిత్యగురువానరేషు ఆభ్యంగతైలాభ్యంగం న కర్యాత్.
శిశువృద్ధరోగిషు విషయే తు ద్రవ్యాంతరస్థం యది దూర్వాదిద్రవ్యాంతరయంతం
చేతైలం శుభం శుభప్రదం ఛిజేత్. 'ఛిజే' దూర్వాం గురౌ పుష్పం భృగౌ
గోమయమేవ చ, భౌమే చ యోజయేత్ప్రతాన్నిం తైలదోషపమత్తయ' ఇతి
వచనాత్. శేషేషు శోభనమిత్యర్థాల్లాభ్యతే.

అవ. ఆభ్యంగనిషేధకాలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. శ్ర. ఆర్ద్ర, ఆశ్వి, జ్యే, ఈనక్షత్రములును రాత్రియు వ్యతి
పాతమహాపాతలత్యక్తః జేరినదినంబులును శుక్లాష్టమియు క్షతద్వయగత
ద్వాదశియు నందతిథులును పంచపర్వంబులును శుక్లచతుర్థశియు ప్రత
దినంబులును స్వకర్తృకృద్దదినంబులును దీక్షామధ్యదినంబులును
ప్రయాణదినంబును మృతాశ్చాచమధ్యదినంబులును కుజశుక్రభానుగురు
వారంబులును వీనియం దభ్యంగము చేయగూడదనియు బాలవృద్ధరోగి
లకు భానువారమున దూర్వము గురువారంబున బుష్పంబును శుక్ర
వారమున గోమయంబును కుజవారము మృత్తికయుఁ దైలముతోఁజేర్చి
యభ్యంగముచేయ దోషంబులేదనియు నీచెప్పినదినములు శ్రేష్ఠములు.

అవ. నిషిద్ధదిననేష్యభ్యంగవిధిమాహ. —

అభ్యంగం శుభమత్ర దుష్టసమయేఽప్యాద్యంతయో గ్వా శుభే
స్వాతీయుక్తదినే త్వీషే చ బహుళే త్రిష్యేషు భూతాదిషు,

కాలామృతం—18

పూర్వస్థితా దివసే రనా మృగయుతే హ్యశౌచపూర్ణే దినే

పూర్ణాదౌ భృగువాసరోత్తరదశే చేదర్థకామీ భవేత్.

316

వా. అభ్యంగమితి. శుభే వివాహోపనయనకాలే శుభకరణి విషయే ఆద్యంతయోర్ది వసయోర్వా ఇషే ఆశ్వయుజమాసే కృష్ణపక్షే స్వాతీయుక్తదినే స్వాతీనక్షత్రయుక్తదినే భూతాదిషు చతుర్దశ్యాదిషు త్రిష్యేవ రవౌ మృగయుతే మకరసంక్రమణే సతి పూర్వస్థితా దివసేఽపి ఆశౌచ పూర్ణదినే చ వర్షాదౌ చైత్ర శుక్లపతిపది దుష్టసమయే దుష్టవాసరతిథినక్షత్రేషు వా శుభం మంగళ ప్రదమభ్యంగం కర్యాత్. భృగువాసరోత్తరదశే నిషిద్ధేఽపి భృగువాసరే ఉత్తరదశే దివసోత్తరాధౌ అర్థకామీ భవేద్దది అభ్యంగం కర్యాత్.

అవ. నిషేధదినములయందు నభ్యంగముఁ జేయవలసినవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. వివాహోదిశుభ కాలములయొక్క ఆద్యంతదినములును, ఆశ్వయుజబహుళంబున స్వాతీనక్షత్రముతోఁగూడిన దిన మనఁగా, దీపావళియు, మకరసంక్రమణమునకు తొలిదిన మనఁగా భోగిపండుగయు, జాతాశౌచపూర్ణ దినంబును, సంవత్సరాదియు, ఈదినములు పూర్వశ్లోకోక్తనిషిద్ధదినములతోఁ జేరియుండినను ఈకాలములయందు మంగళ కరంబగు నభ్యంగ మావశ్యకముగఁ జేయవలయును. ధనకాముఁడగు నరుఁడు శుక్రవారమునందు మధ్యాహ్నంతరంబున నభ్యంగముఁ జేయవలయు ననుట.

అవ. యుద్ధే నక్షత్రవారలగ్ననిర్ణయమాహ. —

ఆర్ద్రాగ్నేయమఘాసురేంద్రభరణీపూర్వాంబునాభోరగ

స్వాతీత్యష్టపూయేషు కృష్ణవిజయారిక్తాసు విష్టామపి,

మాహేయామరపూజ్యమందదినకృద్వారక్ష లగ్నాంశకే

యః కుర్యాత్సమరం స జైత్రవిభవః స్వాద్వీరకర్తా చిరమ్. 317

వా. ఆర్ద్రాగ్నేయమఘాసురేంద్రభరణీపూర్వాంబునాభోరగ స్వాతీ త్యష్టపూయేషు ఆర్ద్రాగ్నేయమఘామాలజ్యేష్ఠాభరణీపూర్వాత్రయశత తారాశ్చైవస్వాతీచిత్రాశ్వినిషు చతుర్దశనక్షత్రేషు కృష్ణవిజయాః కృష్ణపక్షజయ తిథయఃరిక్తా ప్రసిద్ధాః ఏతాసు చ విష్టాం భద్రకరణేఽపి మాహేయామర పూజ్యమందదినకృద్వారక్ష లగ్నాంశకే మజగురుశ్యాదిత్యవాసరేషు ఏతత్సంబం

ధిషు ఋషీషు మేఘవృశ్చికధనుర్నీనమకరజంభసింహరాశిషు ఏతేషు చంద్రాక్షి
తేషు లగ్నేషు ఏతదంతేషు చ సమరం యదం యః పుమాన్ కుర్యాత్, స
జైత్రవిధివః జయశీలపరాక్రమః చిరం చిరకాలం విరక్తర్తా చ స్యాత్.

అవ. యుద్ధమునకు తిథివారసక్షత్రలగ్నముల నిర్ణయింపు
చున్నాడు.—

తా. ఆర్ద్ర, కృ, మ, మా, జ్యే, భ, పూష, పూషా, పూభా,
శ, ఆశ్లే, స్వా, చి, అశ్వి ఈగరి సక్షత్రములయందును, కృష్ణపక్షజయ
తిథులయందును, రిక్తతిథులయందును, భద్రకరణమునందును, కుజగురు
శనిభానువారములయందును, వీనిసంబంధములగు మేషవృశ్చికధనుర్నీన
మకరకుంభసింహరాసులలో చంద్రుడుండఁగ నీలగ్నములయందును,
వీని అంశములయందును, యుద్ధమునకుఁ బోయినపురుషుడు జయశీల
పరాక్రమవంతుఁడును, స్థిరతరం బగుశౌర్యముగలవాఁడు నగు ననుట.

అవ. యమకంటకగుళికార్థప్రహరస్వరూపమాహ. —

భానౌ బాణనగాబ్ధయశ్శిశివినే తోయర్దుశైలాః కుజే

రామేష్వక్షీ బుధేక్షీసాగరకరా జీవే ఊతిత్రస్త్వమాః,

శుక్రే శైలదృగగ్నయశ్శనివినే త్వష్టైకషష్టాః క్రమా

ద్యామార్థం యమకంటకాఖ్యాగుళికాఖ్యానిధప్రహరాభిధాః. 318

వ్యా. భానావితీ, భానా రవివాసరే బాణనగాబ్ధయః పంచమసప్తమ
చతురాః యామార్థమర్థయామాః, యామార్థమితి సర్వత్రానుషంగః. శకిదినే సోమ
వాసరే తోయర్దుశైలాః చతురషః సప్తమార్థయామాః కుజే భామవాసరే రామే
ష్వక్షీతృతీయ పంచమద్వితీయార్థయామాః, బుధే, ఆక్షీసాగరకరాః స్వితీయ
చతుర పంచమార్థయామాః, జీవే గురువాసరే, ఊతిత్రస్త్వమాః ప్రశమత్పతీ
యాష్టమార్థయామాః, శుక్రే శుక్రవాసరే శైలదృగగ్నయః సప్తమద్వితీయత్పతీ
యార్థయామాః శనివినే తు త్వష్టైకషష్టా అష్టమప్రశమమష్టార్థయామాః క్రమా
త్, యమకంటకాఖ్యాః గుళికాఖ్యా ఆర్థప్రహరాభిధాశ్చ భవేయః, ఏతే శుభ
కర్తృసు వర్జ్యా ఇతి శేషః.

అవ. యమకంటకగుళికార్థప్రహరముల స్వరూపమును జెప్పు
చున్నాడు.—

తా. అహః ప్రమాణఘటికల నెనిమిదిభాగములుచేసిన నాభాగ
ములలో ఆదివారంబున గల భాగము యమకంటకంబును. 2-వ

భాగము గులికయు, ర-వ భాగ ముగ్ధప్రహారంబును ఈరీతినే సోమ వారంబున ర, ౬, ౭, కుజవారమున ౩, ౫, ౨, బుధవారమున ౨, ౪, ౫, గురువారమున ౧, ౩, ౮, శుక్రవారమున ౭, ౨, ౩ శనివారమున ౮, ౧, ౬ ఈభాగములకు వచ్చెడియర్థయామకాలము, క్రమంబున యమకంఠకగులికార్థప్రహారము లనంబడును. కాన నివి శుభకర్తల కయోగ్యంబు లగు ననుట.

అవ. అనమాత్రిద్యుస్పృక్తివిధనవమింస్వరూపమూహః—

ఏకస్తిన్నపి వారవీవ తిథయో వ్యాప్తాస్త్రయస్సావమా

త్రిద్యుస్పృక్తిషు వాసరేషు చ తిథిశ్చైకాతనింద్యా శుభే,

ప్రత్యక్షా నవమి ప్రయాణనవమి కార్యేషు సర్వేషు వా

యాత్రాధిష్ట్యపునః ప్రవేశనవమి తిస్రశ్చ మృత్యుప్రదాః. 319

వ్యా. ఏకస్తిన్నపి. త్రయస్థిథయః, ఏకస్తిక్ వార వాసరవీవ, వ్యాప్తా స్పృక్తాంతాశ్చైతి, తదా సా తిథిరవమా అవమా సంజ్ఞికా; ఏకా తిథిః త్రిషు వాసరేషు చ వ్యాప్తా యది సా త్రిద్యుస్పృక్, ఏషా త్రిద్యుస్పృక్, సా అవమా చ శుభే శుభకర్తణీ అతనింద్యా అతిదుష్టా స్యాత్. సర్వేషు సకలేషు కార్యేషు, ప్రత్యక్షా నవమి ప్రయాణనవమి చ, యాత్రాధిష్ట్యపునః ప్రవేశనవమియాత్రాధిష్ట్యన్నవమనక్షత్రే నవమదివసే వా పునః ప్రవేశః ప్రవేశనవమి ఏతా స్తిస్రశ్చ మృత్యుప్రదాః శుభః.

అవ. అవమా త్రిద్యుస్పృక్తివిధనవమింస్వరూపమును జెప్ప చున్నాడు.—

తా. ఒకవాడమున ౩ తిథులు వ్యాపించియున్న నది యవమ యనియు, ౩ వారములయం దొకతిథి వ్యాపించియున్న నది త్రిద్యుస్పృక్కునియు ననంబడుం గాన నీరెండుతిథులును శుభకార్యముల కత్యంత యోగ్యంబులు. ప్రత్యక్షనవమియు, ప్రయాణనవమియు, ప్రవేశ నవమియు నిమూఁడును సకలకార్యములకు నతనింద్యంబులు.

అవ. పాదచ్ఛాయాగతఘటికాప్రమాణమూహః—

యావంత్యశ్చరణప్రభాః ప్రతిదినం మేషాదిషు స్పృశ్యవష

ద్యోజ్యాశ్చైవ తులాదిషు ట్టు జలధి త్రిద్యుక్షీ రామాభయః,

అర్ధికృత్య దిన ప్రమాణఘటికాస్సప్తాహతా నాడికా

స్తావంత్యోఽవరపూర్వయాః స్థితగతా యత్పూర్వసంఖ్యాభిధాః.

వ్యా. యావంత్య ఇతి. ప్రతిదినం ప్రత్యహం చరణప్రభాః, పాదచ్ఛాయాః యావంత్యో యావత్సంఖ్యాకాః, తాసు మేహదిపట్ను మేహదిపట్నంక్రాంతిః, క్రమాత్ జలధిత్రిద్యవ్యక్తిరామాబ్ధయః, జలధయశ్చతస్రః, తిస్రః త్రయం, ద్వే ద్వయం అక్షిణీ ద్వే రామాస్తిస్రః, అబ్ధయశ్చతస్రః, ఇతి షట్ షట్సంఖ్యా ఏవ యోజ్యాః. తులాదిపట్ను తులాదిపట్నంక్రాంతిః చ క్రమాత్, ఏతా పట్నంఖ్యా ఏవ, యోజ్యాః తాః పృథక్ స్థాపనీయాః. తతః దినప్రమాణ ఘటికాః ఆరీకృత, సప్తాహతాస్సప్తభిదశితాః యాస్తాః జలధిత్రిద్యవ్యక్తిరామాబ్ధి సంఖ్యాయంతాభిః పాదచ్ఛాయాభిః విభజేదితి శేషః. తేన యత్పూర్వసంఖ్యా భిధాః పూర్వం యావత్సంఖ్యాకా నాడికాః తావంత్యో నాడికా ఘటికాః ఆపర పూర్వయోః దినాపరాధృతాద్ధృతయోః సితగతాః స్థితాశ్చ గతాశ్చ క్రమేణ భవేయుః, దినాపరాధృతాః పూర్వాధృతా ఇత్యర్థః.

అవ. పాదచ్ఛాయనలన ఘటికా ప్రమాణమును దెలుసుకొను విధముఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. తననీడ తనయడుగులచేఁ గొలిచి, ఆయడుగులసంఖ్య తోడ, మేషకన్యాతులామీనమాసములయందు ౪ ను, వృష, సింహ, వృశ్చిక, కుంభమాసములయందు 3 ను, మిథున, కర్కట, ధనుర్చకర మాసములయందు ౨ ను జేర్చి, అహః ప్రమాణఘటికల ౨ భాగములును జేసి, యందొకభాగము నేడింట గుణించి, పూర్వోక్తంబగు సధిక సంఖ్యతోఁ జేరిన పాదచ్ఛాయలసంఖ్యచే భాగించఁగ నేర్పడినన్ని గడి యలప్రాద్దు మధ్యాహ్నమునకు ముందుగనైన జరిగినవనియు, మధ్యాహ్నమునకు పిమ్మటనైన నున్నదనియు నెఱుంగవలయును.

అవ. పూర్వార్థోక్తే పాదచ్ఛాయయా దివాభాగే ఘటికానిర్ణయ ముక్త్వా ఇదానీం రాత్రే ఘటికానిర్ణయకూహ.

త్యక్త్వా రాత్రివృతభాది సప్త సీళి చే వ్యవంతి మధ్యాహ్న భా న్యేకై కస్య తు నాడికాద్వయమిదం చోర్ధ్వంఘ్రియం క్రిక్రమాత్, లగ్నానామపి షట్కమేవ నియతం శూరోద్ధయాద్యాలయా త్సూర్యస్యాస్తమయాదిచేన్నిశితథా లగ్నాని షట్చ క్రమాత్.

వ్యా. త్యక్త్వేతి. నిః రాత్రా చేత్. ఆరాత్రివృతభాదిమాస్యాధిష్ఠితనక్షత్ర ప్రభృతి మధ్యాహ్నభాని యావంతి సభోమధ్యగతనక్షత్రపర్యంతం గణనయా యావత్సంఖ్యాకాని నక్షత్రాణి భవంతీత్యర్థః. తేషు సప్తభాని, త్యక్త్వా విహాయ,

అవశిష్టాని యాని, తేష్యైకైకస్య నక్షత్రస్య నాడికాద్వయం, ఇదం చ, ఊర్ధ్వంఘ్రియు క్షక్రమాత్ సూర్యాధిష్ఠితనక్షత్రమారభ్య, వక్ష్యమాణాః పాదా యవంతః తేషామేకైకస్య అర్థఘటికానియమేన జ్ఞేయా ఇతి భావః. నిర్ణయాంతరమాహ. — సూర్యోదయాద్యాలయాత్ సూర్యాధిష్ఠితరాశిమారభ్యలగ్నా నామపి పట్కమేవ నియతం దివసస్య ప్రమాణం నిశిత్రాత్రా చేత్ సూర్యాస్తమయాది యథా తథా పునస్సూర్యోదయపర్యంతం తథా క్రమాత్ లగ్నాని షడేవ నియమాని భవేయః.

అవ. రాత్రియందు ప్రాద్దును దెలిసికొనుటను సాధకమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. ప్రతిదినమందు సూర్యుడు నక్షత్రముమొదలు చుప్పగత నక్షత్రమువఱకు గణనచేసి, అందు ౭ నక్షత్రములను విడిచి తక్కిన నక్షత్రములకు నొక్కొక నక్షత్రమునకు రెండేసిగడియలచొప్పునను సూర్యుడు తానున్న నక్షత్రముం దెన్నచపాదమందుండునో, ఆపాదము మొదలు తక్కినపాదములలో నొక్కొకపాదమునకు అరగడియచొప్పునను గణనచేయఁగా నేర్పడిన మొత్త మప్పటికి గతించిన గడియలనియు, సూర్యుడున్న రాశిమొదలు సూర్యాస్తమయమువఱకు ౬ రాసులనియు, ఆస్తమయము మొదలు మఱునాడు సూర్యోదయము వఱకు ౬ రాసులనియు సభిప్రాయము.

అవ. విష్టిదినాన్యాహ. —

రాకా పూర్వదశేఽష్టమీతి దినయోగ్యిష్టిస్సితే మృత్యుదా
నై కాదశ్యపి మృత్యుకృత్యరదశే విష్టిచతుర్థి తయోః,
సప్తమ్యత్ర చతుర్థీతి దినయోగాతా తు పూర్వా తయో
ర్విష్టిస్సాష్టమీ తయోః పరదశే కృష్ణే తృతీయా సదా. ౩22

వ్యా. రాకేతి. సితే శుక్లపక్షే రాకా పూర్ణిమా, అష్టమీ ప్రసిద్ధా ఇతి దినయోగ్యివసయోః, పూర్వదశే, పూర్వాధ్యే, విష్టిః ర్భద్రకరణం స్యాత్, సా మృత్యుదా, మరణకారణీ భవేత్. అస్య శుక్లపక్షస్య సంబంధినో ఏకాదశీ చతుర్థీతి తయోర్దినయోరపి, పరదశే ఉత్తరాధ్యే విష్టిః స్యాత్. కృష్ణే బహుళపక్షే, సప్తమీ చతుర్థీదినయోస్తు విష్టిః పూర్వా పూర్వార్ధవ్యాపిని జాతా స్యాత్, అస్మిన్నక్షిప్తవ దశమీ తృతీయేతి దినయోరపరదశే ఉత్తరాధ్యే సదా సర్వదా విష్టిః స్యాత్ ఏషా మృత్యుకృద్భవేత్, శుభకర్మస్థితి శేషః.

అవ. భద్రకరణదినములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. శుక్లాష్టమి పూర్ణిమా కృష్ణచతుర్థి కృష్ణసప్తమి తిథుల పూర్వార్థమందును శుక్ల కాదశీ శుక్లచతుర్థి కృష్ణదశమి కృష్ణతృతీయల యుత్తరార్థమందును, భద్రకరణము సంభవించుచున్నదిగాన నది శుభ కర్తవ్యవిషయమై మృత్యువు దనుని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. హలచక్రమహా. —

స్యాచ్చక్రం హలనామకం సమచతుష్కణం విభేచ్ఛేత్క్రిమా
దీశానాం రవిముక్తభాది విభిధేద్దిష్ట్యాని దిక్ష్యప్తను.

గం గా గా గా గ మా గు రు శ్చ సతతం జ్ఞేయం మహావిత్తుభం
దద్యాత్పూర్ణఫలం విదిత్తు విఫలం భూమిప్రవేశే కృషే. 323

వ్యా. స్యాదితి. సమచతుష్కణం సమచతురక్రం చక్రం విభిచ్ఛేత్ హలనామకం లాంగలాఖ్యం చక్రం స్యాత్, అత్ర ఈశాన్యాం ఈశానదిక్పరి భృతీత్యర్థః. క్రమాత్, అప్తను దిత్తు రవిముక్తభాదినూర్యవిసృప్తనక్షత్రప్రభృతి యథాతథా, గం గా గా గా గ మా గు రు శ్చ, అక్షరసంఖ్యాయాగం త్రిణి, గా త్రిణి, గా త్రిణి య పంచ, గ త్రిణి, మా పంచ, గు త్రిణి, రుః ధ్వే ఏవం ధిష్ట్యాని చక్ర వింశతినక్షత్రాణి విభిచ్ఛేత్ మహావిత్తుభం పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరాను చత సృషు దిత్తు నితనక్షత్రాణీత్యర్థః. కృషే కృషీకర్తృణి విషయే, భూమిప్రవేశే, పూర్ణఫలం పూర్ణలాభం, సతతం దద్యా దితి జ్ఞేయం. విదిత్తు యీశాన్యాగ్నేయ నైరృతివాయవీషు నితనక్షత్రాణి విఫలం ఫలాభావం దద్యాదితి జ్ఞేయం దైవజై రితి శేషః.

అవ. హలచక్రమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. సమచతుష్కణముగు హలచక్రమును వ్రాసి, అందు తత్కాలమున సూర్యుఁడుండి వదలిననక్షత్రము మొదలుగ నీశాన్యాద్యప్త దిక్కులయందును క్రమంబున 3, 3, 3, ౫, 3, ౫, 3, ౨ ఈసంఖ్యల ప్రకారముగ ౨౭ నక్షత్రముల వ్రాయఁగా, ప్రాగక్షిణ పశ్చిమోత్తర దిశల నున్న నక్షత్రములయందు కృషిచేయుటకు భూమినిఁ బ్రవేశించిన సంపూర్ణఫలంబును, ఈశాన్యాదివిదిక్కులయందున్న నక్షత్రములలో కృషిభూమిం బ్రవేశించిన నిష్ఫలముం గలుగును.

అవ. భూమిప్రవేశే తిథివారనక్షత్రాణ్యాహ. —

మైత్రార్కత్రయరోహిణీవసుమఘాదస్తోత్రరాంత్యానురే
ష్వార్యారజ్జకపేర్దినేషు శుభదో మధ్యస్తు చాండ్రే దినే,
త్యక్త్వా రిక్తదినాదిదగ్ధదినసాఁ దర్శావమా వైధృతి
వ్యాఘాతవ్యతిపాతవిష్టిదినసాఁ శేషాః కృషా శోభనాః.

324

వ్యా. మైత్రేతి. మైత్రార్కత్రయనాహిణీవసుమఘాదస్తోత్రరాంత్యానురేషు అనూరాధాహస్తదిత్రాస్వాతిరోహిణీధనిషా మఖాశ్విన్యుత్తరాత్రయశతతీమాలేషు ఏతేషు త్రయోదశనక్షత్రేషు ఆర్యారజ్జకపేః గురుకుజబుధకుశ్రాణా మిత్యర్థః. దినేషు వారేషు శుభదః శుభఫలదః కృషిప్రారంభ ఇతి శేషః. చాండ్రే దినే సోమవారే తు, మధ్యా మధ్యఫలప్రదః రిక్తదినాదిదగ్ధదినసాఁ రిశాః ప్రసిద్ధాః దినాదిః ప్రతిపత్ దగ్ధదినసాః దగ్ధతిథయశ్చ ఏతాఁ దర్శోమో వాస్యా అవమా పూర్వోక్తా వైధృతి వ్యాఘాతవ్యతిపాతాః ప్రసిద్ధాః విష్టిర్భద్రకరణం, ఏతాఁ దినసాఁ త్యక్త్వా విహాయ శేషాన్విధయః కృషా కృషికర్షణీ శోభనాః ఫలప్రదాః.

అవ. కృషిభూమినిఁ బ్రవేశించుటకు తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. అనూ, హ, చి, స్వా, రో, ధ, మ, అశ్వి, ఉభ, ఉషా, ఉభా, రే, మూ ఈ ౧౩ నక్షత్రములును, భామ బుధ గురు శుక్ర వారంబులును కృషిప్రారంభమునకు శుభకరములనియు, సోమవారము మధ్యమమనియు, రిక్తతిథులును, దగ్ధతిథులును, ప్రతిపత్తును, అమా వాస్యయు, పూర్వోక్తమైన అవమయు వైధృతి వ్యాఘాత వ్యతిపాత నామయోగములును భద్రకరణమును వీనిం బరిత్యజించి తక్కినదినములు కృషికి యోగ్యము లని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. వీజిఫణిచక్రమాహ.—

బిందూనామసి సప్తవింశతిమృజం సంలిఖ్య బింద్వగ్రతో
రేఖాభిస్త్రిసృభిః పునః పునర్ధశోర్ధ్వం చ తన్మూలతః,
తస్మాక్నేతు లిఖేద్విలోమత ఇహ స్వర్ణానుభాద్యంతే
నక్షత్రేష్వపి నిత్యచక్రచలనాద్రాహోర్గతర్వాదినా.

325

వ్యా. బిందూనామితి. ఋజుమవక్రం బిందూనాం సప్తవింశతిం సంలిఖ్య బింద్వగ్రతః ప్రథమద్వితీయతృతీయబింద్వగ్రమారభ్యేత్యర్థః. త్రిసృభిః రేఖాభిః రేఖాత్రయేణ అథః అధోభాగే చతురబిందుం పరిత్యజ్య సప్తమబిందుపర్యంతం పరివేషయేదिति శేషః. తన్మూలతః పూర్వం యస్మిన్ బిందౌ రేఖాసమాప్తిః తస్య

మూలమారభ్య ఛార్ద్య మార్ద్యభాగే విందుత్రయం సంక్షేపయేత్ అష్టమవిందు విహాయ ఏకాదశవిందు పర్యంతమితి శేషః. ఏవం పునఃపునః రేఖాసమా ప్తివిందు మారభ్య అభోభాగే ఛార్ద్యభాగే చ ద్వాదశ బోదశవింశతిచతుర్వింశతిచింతయాత్ శేషయేత్ విందుపరత్వాగః పతో లభ్యత ఇతి చేత్ సత్యమాన లోకే బహిను పడే' పీఠ్యుక్తత్వాత్. తస్య బీజఫణిచక్రస్య అక్ర ప్రభమిందో లిఖేత్ రాహ్వాశ్శీతనక్షత్రమితి శేషః. తతః స్వరాభిసంభావో రాహ్వాశ్శీతనక్షత్ర మారభ్య నక్షత్రేషు చక్రగతనక్షత్రేషు మిథ్యే నిత్యచక్రచలనాన్నిత్యనక్షత్ర పర్యంతం విలోమతః గణితే నక్షత్రజాలమితి శేషః. యద్వా రాహ్వాః రాహు సంబంధితరాదిగా ముక్తనక్షత్రప్రభృతి వా గణ్యే.

అవ. బీజఫణిచక్రస్వరూపమును జెప్పచున్నాఁడు.—

తా. ఒకవరుసగ ౨౭ విందువులనగా ° ఇట్టి చిహ్నములువ్రాసి అందు మొదటనున్న మూడువిందువులయందు మూడురేఖలఁ బ్రారంభించి, ౪-వ విందువును వదలి ముందు వ్రాసియున్న రేఖల ౧, ౬, ౭ ఈవిందువులతోఁ గలిపి మఱల ౮-వ విందువును బరిత్యజించి, ఈరీతిని ౩ విందువుల కొక్కొకవిందువువరుసను బరిత్యజింపుచు తక్కిన విందువు లలో ను క్తక్రమంబున రేఖలవ్రాయఁగా బీజఫణిచక్రమగును. ఆచక్రం బున మొదటి విందువునందు రాహువున్న నక్షత్రమునైనను తత్కాల మున రాహువు వదలిన నక్షత్రమునైననువ్రాసి అదిమొదలు తలక్రిందుగ నన్నినక్షత్రములును ౨౭ విందువులయందును వ్రాయవలయును.

అవ. చక్రఫలమాహ.—

చక్రం బీజఫణిం విలిఖ్య ఫణిభా తస్మాద్ధి నాశం త్రయం
కంఠే త్రిణ్యసి కజ్జలం చ జతరే భాని క్రమాద్ద్వాదశ,
దద్యుశ్చాన్నసమృద్ధిమత్ర కృషితో ని సుండులత్వం త్రయం
పుచ్చే త్రితేభయం బహిస్తు పడపి ప్రాగ్భీజసంస్థాపనే.

౩26

త్యా. చక్రమితి. బీజఫణిం పూర్వోక్తం చక్రం విలిఖ్య ఫణిభాచ్చక్రస్థిత నక్షత్రప్రభృతి తస్మాద్ధి ఫణికిరసి త్రయం నక్షత్రప్రతయం నాశం కంఠే బీజఫణికంఠే త్రిణి నక్షత్రత్రయమపి కజ్జలమంజనం అంజనవధాన్యమిత్యర్థః. జతరే ఉదరే ద్వాదశ నక్షత్రాణి అన్నసమృద్ధిం పుచ్చభాగే త్రయం త్రిణి నక్షత్రాణి కృషితః కృషికర్తవ్యః ని సుండులత్వం ధాన్యాభావం బహిర్భాగ్యాదేకే నీతాని పణ్యత్రాణి తు ఈతిభయం శలభాదిభయం క్రమాత్ క్రమః ప్రాగ్భీజ సంస్థాపనే ప్రభమబీజావాపే తద్యురీతి గుర్వత్రసంబంధః.

అవ. చక్రఫలమును జెప్పుచున్నాడు. —

తా. పూర్వోక్తక్రమంబున నన్నినక్షత్రములు వ్రాయఁగా చక్ర శిరమును బొందియున్న 3 నక్షత్రములు బీజావాపనిషయమై శోనిని, కంఠముననున్న 3 నక్షత్రములు కృష్ణధాన్యమును, కుక్షిలోనున్న ౧౨ నక్షత్రములు అన్నసమృద్ధిని, తోఁకయందున్న 3 నక్షత్రములు తండులా భావమును, మూఁడేసిబిందువులనడుమఁ బరిత్యజింపఁబడియున్న ౬ బిందువులలోనున్న నక్షత్రములు వైర్లకు మిడతలు మొదలైన యీతి బాధలను గలుగఁజేయును.

జ్యేష్ఠాయామథ మూలభే శుభగృహే లగ్నే విశుద్ధేఽప్తమే సంపూజ్యాఖిలదేవతాః కృషిభువం సంస్పృశ్య సంతంగతైః, 'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవతే' త్యేతేన సంమంత్రితం బీజావాపనమాద్యమేవ ఫలదం కుర్యాత్సుతారాసు వా. 327

వా. జ్యేష్ఠాయామితి. జ్యేష్ఠాయాం జ్యేష్ఠానక్షత్రే అథవా మూలభే మూలా నక్షత్రే శుభగృహే శుభగృహ సంబంధిని లగ్నే బీజావాపనలగ్నాదప్తమలగ్నే విశుద్ధిగృహరహితే సతి అఖిలదేవతాః గణపత్యాదిసకలదేవతాః సంపూజ్య సమ్యగర్చయిత్వా 'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవతే' ఇత్యేతేన మంత్రేణ సంమంత్రితం సమ్యగభిమంత్రితం కృషిభువం కృషిభూమిం సంంగతైర్వాద్యాది మంగళై స్సంస్పృశ్యసృష్టిప్రాప్త్యాద్యం బీజావాపనం సుతారాసు శుభనక్షత్రేషు వా కర్యాత్.

అవ. బీజావాపనమంత్రవిధిని జెప్పుచున్నాడు. —

తా. అత్యంత ముఖ్యంబులగు జ్యేష్ఠామూలనక్షత్రములయందు నను శుభనక్షత్రములయందైనను సప్తమశుద్ధిగల శుభగృహసంబంధ లగ్నమందు సకలదేవతలం బూజించి 'ఓం విశ్వేమహితే నమో భగవతే' అను నీమంత్రముచేత నభిమంత్రింపఁబడిన కృషిభూమిని మంగళవాద్యాదులతోడ స్పృశించి ప్రథమబీజావాపనముఁ జేయవలయును.

అవ. బీజావాపే తిథివార నక్షత్రాణ్యాహ. —

రిక్తాపర్ణవిషప్రదోషరహితే వారే శుభానాం గృహే ఊప్రస్నాతిమృదుఘ్నవాసురమఘావిష్ణుత్రయాభ్యోడుఘ్న, బీజావాపనమాద్యయేవ ఫలదం స్యాత్సూర్యసన్యే వరే యద్వర్జగృహవాసరేఘ యది వా తద్వర్జ బీజం వశేత్.

వ్యా. రిక్తాః ప్రసిద్ధాః పర్యాణి పంచపర్యాణి విదాః విచక్షణాః ప్రదోషకాః ప్రదోషకాలః ఏతైః రహితే త్రికా శుభానాం శుభగ్రహణాం వాచే వాచకే గృహే శుభానాం లగ్నే ఊప్రస్వాతిమృదుస్రు వామరముఖావిష్టుత్రయాభ్యో డుఖం ఊప్రాణి ఆశ్వినీహస్తపుష్యని స్వాతీ ప్రసిద్ధా మృదుని చిత్రారేవతీ మృగ శీర్షానూరాధాః స్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం ఆమరం మూలం మఖా ప్రసిద్ధా విష్టుత్రయం శ్రవణధనిశా శతతారాః ఏతదాశ్వేషు ఏతత్సంజ్ఞకేషు ఉడుషు నక్షత్రేషు చ పూర్వసంస్థే ఆపరసంస్థే వా ఆద్యం ప్రథమం బీజావాపనం ఫలదమేవ స్యాత్ యది వా యద్వా యద్వర్ణగ్రహవాసకేషు యాదృశో వర్ణో యో గ్రహః తద్వాసకేషు తద్వర్ణ బీజం వశేత్ భానుపజవారయోః రక్తబీజాని సోమశుక్ర వాసరయోః శ్వేతబీజాని బుధగురువాసరయోః పితృబీజాని శనివాసకే తు కృష్ణ బీజాని వశేడితి భావః.

ఆవ. విత్తనముఁ జల్లుటకు తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రిక్తతిథులును పంచపర్వంబులును త్యాజ్యఘటికలును ప్రదోషకాలంబును వీనిం బరిత్యజించి తక్కినతిథులయందును, శుభగ్రహ సంబంధులగు వారములయందును, ఊప్రసంజ్ఞకంబులగు నశ్వినీహస్త పుష్యనక్షత్రములయందును, మృదుసంజ్ఞకచిత్రారేవతీ మృగశీర్షానూరాధలయందును, స్థిరసంజ్ఞకంబులగు రోహిణ్యుత్తరాషాఢోత్తరా భాద్రలయందును, స్వాతి మూల మఖ శ్రవణము ధనిష్ఠ శతభిషక్కు ఈనక్షత్రములయందును విత్తనములుఁ జల్లిన ఫలప్రద మగుననియు, నొక్కపక్షంబున నే వన్నెగలవిత్తనముఁ జల్లుట కావన్నెగల గ్రహముల వారములు శుభకరంబు లనియు ననుట.

ఆవ. బీజావాప్తా లగ్నఫలాన్యాహ.—

మేషే చేత్పశునాశనం బహుఫలం చేత్కర్కటే చేద్ధతు
కుర్యాత్ప్రాణహృతిం చ సస్యహరణం లగ్నే మృగే కర్వదా,
సింహే చోరభయం ఘటే బహుభయం బీజాష్టిరాద్యా శుభా
కన్యాగోరుపయుగ్త వృశ్చికధనుష్వేతేషు భాన్యప్రదా.

329

సప్తమ బిందుస్సమాప్తః.

వ్యా. మేషే ఇతి. ఆద్యా ప్రథమా బీజాష్టిరీజావాపః మేషే మేషులగ్నే చేత్ పశునాశనం అనన్వాన్నాశనం కుర్యాత్, కర్కటే చేత్ బహుఫలమధిక లాభం, ధటే కులాయాం ప్రాణహృతిం ప్రాణనాశనం, మృగే లగ్నే మకరలగ్నే

సర్వదా సస్యహరణం, సింహే సింహలగ్నే చోరభయం, ఘటే కుంభలగ్నే బహుభయమధికభీతిం కర్వాదితి సర్వత్రసంబంధః, కన్యాగోరూషయగ్నవృత్తికథనుష్ఠ ఏతేషు లగ్నేషు బీజాప్తిః శుభా శుభప్రదా ధాన్యప్రదా చ స్యాదితి శేషః.

అవ. విత్తనముఁ జల్ల నారంభించుటకు లగ్నఫలమును జెప్ప చున్నాఁడు.—

తా. మేషలగ్నమునందు విత్తనముఁ జల్లుట కారంభించిన పశు నాశనంబును, కటకమునందు బహుఫలంబును, తులయందు ప్రాణ హానియు, మకరమునందు సస్యహానియు, సింహమునందు చోరభయంబును, కుంభమునందు దధికభీతియు, కన్యా వృషభ మీన మిథున వృశ్చిక ధనుర్లగ్నములయందు శుభసమృద్ధి ధాన్యసమృద్ధియుం గలుగు నని యెఱుంగఁదగినది.

శ్లో. యజ్ఞనా వేంకటాభ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం సప్తమో బిన్దురప్యభూత్.

సప్తమబిన్దువు సమాప్తము.